
Octavian Dărmănescu
BISERICA DOMNEASCĂ „SFÂNTUL GHEORGHE” DIN PITEȘTI
MMXVII

Octavian Dărmănescu

Biserica domnească „Sfântul Gheorghe” din Pitești

Editura Europroduct

Pitești, 2017

Mulțumiri Primăriei și Consiliului Local al Municipiului Pitești pentru sprijinul financiar acordat proiectului monografic.

ISBN: 978-973-1713-68-7

Prefață

Acum o jumătate de veac, Sfatul Popular al Regiunii Argeș, după ce dărâmase Biserica Sfântul Nicolae cu Ceas, ascuțea lamele buldozerelor pentru a intra decisiv și în Biserica „Sfântul Gheorghe" Domnesc, monument istoric de arhitectură medievală, una dintre cele mai vechi biserici din Pitești. A fost voia Sfântului oștean să oprească această punere la cale, rea și nedreaptă. Demolarea s-a comutat aproape ireal, ca într-un *Deux et machina*, în restaurare generală, culmea, pe banii Statului. Patriarhul Iustinian a intervenit ferm la Gheorghiu-Dej pentru a salva biserica istorică, Iosif Episcopul și preotul Marin Braniște cu credincioșii făcând corp comun pentru a nu se comite dărâmarea monumentului istoric și de credință ortodoxă. Dumnezeu să îi zvânte de grijă, cu răcoarea caldă a Raiului, pe cei care au salvat acest lăcaș sfânt!

Soră mai mare cu doi ani a actualei Catedrale Patriarhale, biserica Sfântul Gheorghe respiră la Pitești, prin zidurile ei, credință, nădejde și dragoste. Practic, este singurul și cel mai izbitor monument istoric din centrul civic care întoarce în timp. Istoria veche a Piteștilor se descoperă clar și discret în proporțiile și în frumusețea calculată a acestui mic ev mediu „la purtător". Slujită bonom de preoții domnești scutiți aulic de complicațiile vieții, biserica lui Vodă de la Pitești își permite să deschidă și școală, prima, se pare, din vechiul Târg. Încă un inel, așadar, pe degetele subțiri ale cinstitei doamne. Focar de har, de cuvânt scris și vorbit, ea traversează anii încet, ca broasca din fabulă, pentru a ieși pe primul loc, la finalul timpului.

Ne bucurăm că Domnul Octavian Dărmănescu a reușit ca în premieră și în chip științific să alcătuiască prima monografie a Bisericii Domnești din Municipiul Pitești, lucrare ce va dăinui în istoriografia ecleziastică a Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului.

Felicităm autorul, harnic și iscusit întru ale științei istorice!

† *Calinic, Arhiepiscopul Argeșului și Muscelului*

Cuvânt de întâmpinare

Cartea electronică *Biserica domnească „Sfântul Gheorghe" din Pitești*, avându-l ca autor pe muzeograful Octavian Dărmănescu, este un demers cultural binevenit pentru mai buna cunoaștere a istoriei lăcașului de cult ctitorit în anul 1656 de către Domnitorul Țării Românești Constantin Șerban Basarab și de către soția acestuia, Doamna Bălașa. Un asemenea obiectiv cultural și religios având hramul Sfântului Mare Mucenic Gheorghe, Purtătorul de Biruință, trebuia cinstit printr-o lucrare de referință la care să aibă acces toți cei interesați și mai ales tinerii atrași de produsele culturale în format electronic. Pe această cale, vă doresc lectură interesantă, o lectură care să vă îmbogățească spiritul și cultura generală atât de necesară într-o societate aflată în schimbare, în căutare de noi sensuri și în redescoperirea valorilor autentice.

Constantin Cornel Ionică

Primarul Municipiului Pitești

Listă de abrevieri

A.A.R.M.S.I. – „Analele Academiei Române, Memoriile Secției Istorice”

B.C.M.I. – „Buletinul Comisiei Monumentelor Istorice”

B.M.I. – „Buletinul Monumentelor Istorice”

B.O.R. – „Biserica Ortodoxă Română”

C.D.Ț.R. – „Catalogul Documentelor Țării Românești”

C.M.I. – „Comisiunea Monumentelor Istorice”

C.R.S.C. – Colecția Registrelor de Stare Civilă

D.A.N.I.C. – Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale

D.I.R. – Documente privind istoria României

D.M.I. – Direcția Monumentelor Istorice

D.R.H. – Documenta Romaniae Historica

I.N.P. – Institutul Național al Patrimoniului

M. O. – „Mitropolia Olteniei”

M.C.I.P. – Ministerul Cultelor și al Instrucțiunii Publice

R.M.M.-M.I.A. – „Revista Muzeelor și Monumentelor-Monumente Istorice și de Artă”

R.I. – „Revista Istorică”

S.C.I.A. – „Studii şi Comentarii de Istoria Artei”

S.J.A.A.N. – Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale

S.M.I.M. – „Studii și Mateirale de Istorie Medie”

Cuvântul autorului

Inițiativa editării monografiei de față a aparținut părintelui Lucian Grigore ale cărui insistențe, de ani, au dus în toamna lui 2012 la începerea lucrării. Urgența acestui act se impunea natural, deoarece, după cum am arătat, singura biserică domnească din Pitești nu beneficia de o istorie editată. Lucrarea a fost începută cu sprijinul intelectual și material al distinsei doamne Cornelia Ghinea, profesoară pensionară, membră a corului bisericii, activ implicată în susținerea de comunicări științifice pe teme de istorie, fost expert în arhive militare. Dumneaei a contribuit cu strângerea a numerose materiale editate sau nu, surse obligatorii în începerea lucrării. Aducem mulțumiri amândurora! Totodată, secțiunea dedicată Evului Mediu a constituit, între 2013 și 2015, obiectul disertației cu titlul „Biserica domnească Sf. Gheorghe din Pitești până la 1800", coordonată de conf. univ. dr. Claudiu Neagoe, cadru didactic al Universității din Pitești, ale cărui poziții pertinente au dus, sperăm, la neutralitatea discursului. Sincere mulțumiri, de asemenea, distinsului profesor!

Apariția lucrării umple, așadar, un gol incomod în istoriografie, de nepermis azi, în coordonatele complexe ale acestui secol etatist în care se neagă condescendent rolul Bisericii Ortodoxe Române în cadrul evoluției generale a poporului român. Această amnezie anormală și moral, și istoric, dar legală ca opțiune, continuă, din păcate, reflexele dogmatice ale fostului regim comunist. Montată jurnalistic împotriva unei instituții socotite retrograde, mare parte a intelectualității românești, împreună cu o masă enormă de ortodocși nepracticanți, se cramponează de prezența vie și puternică a Bisericii Ortodoxe Române în viața poporului român. Iată, așadar, o involuție.

Istoria bisericii domnești „Sf. Gheorghe" din Pitești merită o vizibilitate mult mai mare în cadrul comunității, măcar a celor pasionați de trecutul local. Pe lângă vechime și unicitatea estetică pe plan național a pridvorului ei deschis, supraetajat – întâietate care, ca locuitori ai urbei, ne onorează – acest sfânt lăcaș mai are pecetea, uitată ușor, de biserică-martir. Să nu uităm că în 1963 și în 1965 autoritățile locale, în iureșul demolării a ceea ce se credea vechi, au trecut-o pe lista neagră. Sentință comutată incredibil – adverb deloc supralicitat – în restaurare radicală, o faptă bună realizată prin curajul și iubirea de trecut a unei mâini de oameni. Restaurare exemplară, sub conducerea reputatului arhitect Ștefan Balș, un fel de al doilea ctitor. Nici chiar după renovare biserica nu a răsuflat liniștită. Potrivit unei surse, a fost expusă imediat pericolului de a fi transformată în muzeu și, din nou, celui al demolării definitive, deoarece tovarășa Elena Ceaușescu nu o putea include în noul centru civic sistematizat, sfântul lăcaș apărând de fiecare dată, involuntar, în transmisiunile directe din timpul marilor adunări ale oamenilor muncii „prilejuite" de vizitele „istorice" în teritoriu ale cuplului „providențial". Cartea pledează pentru o repoziționare a urbei față de o instituție care de 360 de ani o animă direct prin poziționarea ei centrală și o influențează indirect prin garanția că zi de zi prin serviciul liturgic, Dumnezeu, imponderabil, coboară și aici.

Gabaritul lucrării fiind considerabil, costurile documentației au fost pe măsură. Mulțumim, așadar, domnilor Vasile Ilie și Adrian Ilie (S.C. „Falkor" S.R.L., Târgoviște), epitropiei bisericii domnești din Pitești (pr. prof. Lucian Grigore și pr. prof. Gheorghe Neacșu), domnului Amedeo Gabriel Cojocaru, consilier al bisericii, domnului Gheorghe Popescu (Hotelul „Argeș", Pitești), doamnei judecător Maria Corina Postelnicescu, doamnei doctor Mihaela Găvănescu, doamnei Anca Moldoveanu, doamnei Simona Vraciu, domnului profesor Ionel Didea, notar public, și domnului doctor Alexandru Matrozi, parohian al bisericii domnești din Pitești.

Istoriografia problemei

Ideea unei monografii a bisericii domnești din Pitești nu este nouă. În 1885 parohul Nae Boerescu, la ordinul circular al episcopiei, întocmește *Synodiconul Bisericei cu hramul Sfântul Gheorghe din coloarea roșie din orașul Pitești*, manuscris pe un tipizat al Mitropoliei. În 1886 primăria cerea epitropiei date istorice mai de seamă despre catedrala „Sf. Gheorghe”, dar răspunsul era minimal, o pisanie și justificarea că actele sunt relativ noi, de secol XIX[1]. Urmează rapoarte minimale, cerute periodic, dar lipsite de detalii. În 1934 episcopul Nichita Duma, care dorea o monografie a eparhiei, cere și partea a II-a a monografiei bisericii domnești din Pitești, fapt din care deducem că un cleric de aici, foarte probabil parohul Marin Preoțescu, întocmise deja una, minimală, bineînțeles[2]. Urmează lucrarea de licență a avocatului St. Ștefănescu intitulată *Biserica Sf. Gheorghe – monument istoric*, întocmită sub îndrumarea profesorului Petre Constantinescu-Iași[3]. Nepublicată, lucrarea s-a pierdut în mod regretabil – Facultatea de Teologie din București nu o mai are în arhivă.

După cum însuși mărturisea, părintele paroh Marin Braniște, reputat istoric local, a dorit să întocmească o monografie a bisericii din centrul orașului Pitești[4]. Oricum, meritul lui legat de această biserică, pe lângă faptul că a ajutat semnificativ la salvarea ei de la demolare, este că a pus la dispoziția arhitectului Ștefan Balș materiale istoriografice din arhivă – inclusiv o micromonografie, obligatorie la dosarul de restaurare –, material pe baza căruia cel din urmă a restaurat radical monumentul medieval în forma de azi[5]. În rest, pe lângă aportul substanțial al lui Nicolae Stoicescu, referință obligatorie a fiecărui monument istoric din țară[6], remarcăm contribuția pozitivă a lui Ion Gr. Rădulescu, *Un monument istoric: biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, în „Păstorul Ortodox”, 1939, nr. 11-12 și studiul pertinent și documentat al lui Marius Păduraru, *Vechi lăcașe de cult ale orașului Pitești. Biserica domnească cu hramul „Sfântul Gheorghe”. Cu o referire la un document trecut cu vederea despre ctitorul acesteia*, în „Argesis”, Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul XV, 2006, pp. 255-267.

[1] Arhiva bisericii domnești din Pitești (în continuare, Arhiva...), Dos. 1 (Corespondența 1878-1892), f. 288.
[2] Arhiva..., Dos. 1/1934, f. 42.
[3] Arhiva…, pr. Marin S. Diaconescu, „Cartea de Aur a Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din Pitești” (în continuare, „Cartea de Aur…”), pr. Marin S. Diaconescu, 1956, manuscris, f. 5.
[4] Preot dr. Marin M. Braniște, *330 de ani de la zidirea bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești*, în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena”, 1986, p. 187. Ideea era mai veche. Încă din 1966 dorea să o întocmească, vezi Arhiva..., Dos. 2/1966, f. 25.
[5] Ștefan Balș a consultat și micul articol al lui P. Năsturel, nedatat, în care se indică accidental că D.M.I., în anii 1963-1965, cumpărase, foarte probabil de la un particular, pentru stringentele ei nevoi de documentare în restaurarea monumentelor, fișele Slătineanu., vezi Arhiva I.N.P, fond D.M.I., Dos. 7042, articolul nedatat „Biserica Sf. Gheorghe din Pitești”, de P. Năsturel.
[6] Nicolae Stoicescu *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România I. Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea). vol. 2: M-Z, indici*. Editată de Mitropolia Olteniei, 1970 (în continuare, Nicolae Stoicescu, *Bibliografia*…).

CAPITOLUL I

CTITORUL ȘI TIMPUL SĂU

Orașul Pitești la jumătatea secolului al XVII-lea

Ecourile de secol al XVI-lea, când Piteștiul era reședință domnească temporară, se estompează sever în secolul următor. Piteștiul de acum reușește să-și ia, se pare, rolul de centru administrativ, deci și instituțional, al județului istoric Argeș – adică partea din dreapta Argeșului plus, probabil, Țara Loviștei de dincolo de Olt, parte care astăzi se află administrativ în județul Vâlcea. Există, însă, o problemă de fond: afirmația de mai sus, că Piteștiul a fost capitală de județ și în secolul al XVII-lea (dacă ideea centralistă exista în acest secol, deoarece și pe vremea lui Matei Basarab, de exemplu, boierii mari „țineau de bir" câte un județ, opțiune destul de eficientă, credem, intereselor domniei) – pentru a doua jumătate a secolului al XVIII-lea avem deja informații cum că aici au activat căpitănia și isprăvnicia județului Argeș[7]–, nu se poate încă susține documentar. Putem propune însă două argumente.

Sigiliul orașului Pitești: „Siiu pecetea ot Pitești", ante 30 martie 1634. Sigiliu descoperit de Marius Păduraru. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *Piteștiul de altădată, o istorie ilustrată*, Editura Ordessos, Pitești, 2013

Primul este că dinamismul acestui târg de deal, important centru viticol, aflat între două podișuri clare, Cândești și Cotmeana, pus la răscrucea marilor drumuri, era de preferat de către domnie romantismului Curții de Argeș, vechi scaun domnesc, părăsit de mult timp, aflat în abatere severă de la drumurile importante spre Sibiu (prin vama Câineni) sau spre Brașov (prin schela Dragoslavele). În timp, începe să se manifeste gradual o concurență surdă, credem, pe plan local argeșean, între Târgul Piteștilor, situat strategic și pragmatic, și vechea capitală care, poate, dacă ar mai fi avut măcar oficial un mic scaun episcopal – repartizat definitiv-premonitoriu parcă, în 1503, Râmnicului Vâlcea (nicio legătură, oricum, cu realitatea din stânga Oltului, deoarece scaunul se muta la Râmnic venind din SV, din Severin, via Strehaia, unde a rezidat un timp) – așa, în amintirea fostei Mitropolii a Ungrovlahiei cu primul sediu la Curtea de Argeș, până în 1517[8], și-ar fi păstrat supremația

[7] Relatare, pe baza unor tradiții orale, a lui I.C. Lerescu. Potrivit sursei, Piteștiul ar fi devenit capitală de județ odată cu venirea fanarioților, până atunci centrul administrativ județean fiind ca odinioară, la Curtea de Argeș, vezi *Annale statistice și economice, I*, nr. 3-4, (Annale statistice pentru cunoscința partei muntene din România), București, iuliu-decembrie, 1860, p. 126, *apud* Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988, p. 82. O ipoteză dificilă, dar eligibilă, privind mutarea la Pitești a administrației județului Argeș, ar fi cu aproape două secole în urmă, în momentul de apogeu al Piteștiului sub Neagoe Basarab. Amintim că nici ipoteza sediului administrativ al județului istoric Argeș la Curtea de Argeș nu se poate deocamdată proba documentar în sec. al XVII-lea.

[8] Se impune foarte plauzibil un fenomen neutru, indirect, dacă nu de abandonare a Curții de Argeș – așezată, cu timpul, în afara intereselor domniei care se mută spre Est, de unde vine suzeranitatea Otomană, restrictivă până în amănuntul impunerii capitalei, mai spre Dunăre –, mai mult de transformare a ei de către Neagoe Basarab într-un oraș de pelerinaj exclusiv. Acesta, în perioada de final a domniei, nu numai că stă mai mult pe la Pitești și la Târgoviște, dar în 1517, cu acordul complezent al clerului înalt, mută scaunul Mitropoliei Ungrovlahiei de la Curtea de Argeș la Târgoviște, deoarece mitropolitul începe să facă parte din Divan, deci prezența lui lângă Domn devine

administrativă în județul Argeș. Și iată cum, indirect, însuși faptul că la Pitești a fost, probabil, centrul județului Argeș, vine și el în elucidarea și în temperarea unui mister al istoriei Bisericii Ortodoxe Române: încetarea definitivă, timp de secole, până la înființarea în 1793 a unui for de conducere bisericească la Curtea de Argeș, fost prim sediu, după cum am spus, al Mitropoliei Ungrovlahiei[9].

Sigiliul orașului Pitești: „Siu pecetea ot Pitești", 30 martie 1634. Sigiliu descoperit de Marius Păduraru. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

Al doilea argument, asemănător primului, în favoarea Piteștiului drept capitală de județ în secolul al XVII-lea, este următorul: Curtea de Argeș se afla într-un blocaj ciudat, un fel de revers al gloriei de odinioară. Cu timpul, domnitorii adăugaseră mult mănăstirii din cadrul orașului, danii, mile și drepturi, plus cedarea încă de la început, de la Basarab I, cum spune întărirea din 1646 a lui Matei Basarab, a vămii și a judecății orașului în folosul ei[10], situație care persista încă în 1688[11]. Curtea de Argeș devenise, cu „blestem", așa cum se terminau actele, un oraș blocat pentru încasarea veniturilor de către domnie, datorită mâinii largi a domnilor anteriori. Repetăm propunerea noastră: Curtea de Argeș nu era un oraș controlabil, nici prosper pentru domnie, nici prea bine pus față de drumurile mari, așadar din 1517, e, într-un fel, abandonat și predat mănăstirii noi de aici spre care, din toate părțile, curg pelerinii. Un oraș de pelerinaj, statut prețios, păstrat, de altfel, și astăzi, datorită prezenței aici a moaștelor sfintei Filofteea – în trecut și ale sfântului patriarh Nifon, ale sfinților Sergiu și Vah și ale sfintei mucenițe Tatiana, inventar mai mult decât satisfăcător pentru pelerinii medievali veniți, în general, dintre oamenii cu stare.

Piteștii la 1650 au, ca orice târg mai mare, un județ și 12 pârgari, afirmație garantată de precedentele evocări ale acestei realități de aici în 1582[12], 1586[13], 1596[14], dar și de numeroșii juzi de Pitești din prima

---

obligatorie, iar naveta este grea și periculoasă. Curtea de Argeș primise, cu timpul, o lovitură de bumerang, prin situarea primului sediu mitropolitan chiar în oraș, dublat de o mănăstire care cumulează neîncetat, chiar și din trupul orașului. Neagoe-Vodă nu sacrifică nimic, deoarece Curtea de Argeș era deja, ca oraș, sacrificată , citește blocată, de domnii dinainte prin împingerea mănăstirii înaintea orașului (danii, mile și scutiri nu numai aiurea, ci chiar în interiorul orașului unde rezida), devenit până la secularizarea averilor mănăstirești din secolul al XIX-lea târg mănăstiresc. Paradoxal însă, în contrapartidă, Neagoe-Vodă lasă ceva grandios și aproape ezoteric din punct de vedere estetic orașului pe care-l lipsise acum și de emblema primului scaun sacerdotal: biserica domnească a mănăstirii de la Curtea de Argeș, mănăstire pe care începe să o înzestreze rapid și extra-gabaritic, aceasta ajungând, cu cele aproape treizeci de sate aflate în proprietatea sa treptat - printre care, din 1528, și jumătate din Pitești, vezi *D.R.H. B.*, vol. III, doc. 55 –, să crească rapid ca o adevărată instituție medievală de sine stătătoare, cu numeroase mile, proprietăți și vămi.

9 Jurisdicțional, județul Argeș aparținea de Mitropolia Ungrovlahiei, cu sediul în scaunele preferate ale fiecărui Domn, când la Târgoviște, când la București. Nu ignorăm deloc influența mănăstirii din Curtea de Argeș, atât prin stareții ei, cât și prin ierarhii străini care erau găzduiți aici, și nici pe cea a episcopilor de Râmnic, aflați în proximitate, Argeșul fiind situat în extremitatea vestică a Mitropoliei.

10 *D.R.H. B.,* vol. XXXI, doc. 9.

11 Dr. Laurențiu-Ștefan Szemkowics, *Documente de la Constantin Brâncoveanu referitoare la mănăstirea Argeșului (1688-1703),* Editura Ordessos, Pitești, 2016, doc. 1, p. 39 și doc. 17, p. 54.

12 *D.I.R. B.,* veacul al XVI-lea, vol. V, doc. 76. O amendă este plătită aici. Plătitorii, care vin de la vama Câineni, trec prin Curtea de Argeș, credem, și o plătesc legal în capitala de județ.

13 *Ibidem,* doc. 279.

14 *D.R.H. B.,* vol. XI, doc. 150. Poate județul din 1582, nenumit, din *D.I.R. B.,* veacul XVI, vol. V, doc. 76.

jumătate a secolului al XVII-lea, prezentați puțin mai jos. Se pare că județul (sudețul) se alegea anual, probabil, în mai-iunie[15]. Orășenii își alegeau singuri – cei bogați, bineînțeles, ziși și „oameni buni" – județul și pârgarii, ca în sistemul german de la care se revendica toată administrația europeană. Aveau drept de judecată exclusiv pe pricinile orășenilor. Se pare că județul nu hotăra definitiv, ca marii boieri și ca Vodă, ei fiind mai mult mediatori, deoarece, dintr-o analiză pe secolul XVI, majoritatea actelor emise de ei se încheie cu o împăcare: „și s-au împăcat ei de a lor voie bună"[16].

Pitești, amplasamentul actual al blocului Casa Cărții. Ziduri cu „piatră în casetă", sec. XVII. Foto, februarie 1988. Sursa: Teodor Cioflan, Romeo Maschio, *Dovezi arheologice privind existența unei curți domnești temporare la Pitești*, în „Argessis", Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul VIII, 1999, p. 128. Pe baza altor descoperiri autorii cred că aici, în sec. XV, să fi existat un palat al domniei

Nu același lucru și în secolul al XVII-lea care ne interesează: sfatul orășenesc în frunte cu județul ies din mediere și încep să dea sentințe definitive. Chiar domnia, cu toate că își intitulează orașele ca fiind domnești, nu intră în administrația lor internă decât când trebuie să strângă birurile[17]. Dacă în orașele vecine, Curtea de Argeș și Câmpulung, sfatul și orășenii se luptă frustrant cu pretențiile legale și vechi ale celor două mari mănăstiri aflate în vatra lor, la Pitești situația e mai relaxată, credem, cu toată mâna lungă a domniei, a Marelui Divan și a marilor mănăstiri din țară care aveau proprietăți în Dealul Piteștilor și mori pe Argeș. Județul și pârgarii întăresc proprietăți, autentifică schimburi, vânzări și moșteniri între orășenii din târg și din ocolul lui, organizează lunar și săptămânal târgurile. Chiar și amenzile se pot plăti în orașele-vamă, vezi cazul Piteștilor din 1582, evocat mai sus[18]. Pârcălabul este omul domniei, secondează discret sfatul orășenesc, dar nu se implică în decizii, are grijă să strângă birul pentru Domn.

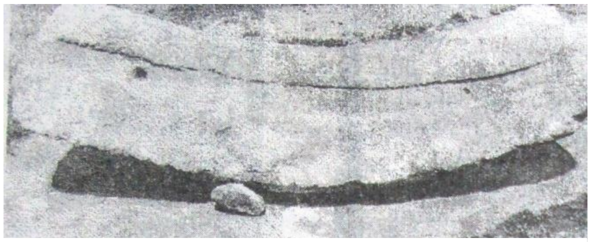
[15] Lia Lehr, *Organizarea administrativă a orașelor din Țara Românească în anii 1501-1650*, în „Studii-revistă de istorie", anul IX, 1956,, nr. 2-3, p. 59, unde sunt evocate șase cazuri (între 1585 și 1636), plus cel cunoscut, 1688, al Câmpuungului, cu judele Andrea, catolic, persecutat religios de Șerban Cantacuzino.

[16] *Ibidem*, p. 60.

[17] *Ibidem*, p. 62. Domnia nu se amesteca nici în hotarul prim al orașului, curțile domnești nefiind neapărat în vetrele istorice, vezi cazul curții domnești de la Pitești a lui Neagoe Basarab și cel al „Curtișoarei" lui Matei Basarab, se pare, dr. arh. Eugenia Greceanu, *Ansamblul urban medieval Pitești*, Editura Paralela 45, Pitești, 2007, p. 30: „Implantarea tardivă a programului complet de curte domnească în structura specifică a zonei de târg, caracterizată prin exploatarea la maximum a teritoriului, contravine logicii generale de funcționare a orașului medieval prin sacrificarea pe care o implică, pentru scopuri de reprezentare, a unor terenuri rentabile pentru domnie tocmai prin folosirea lor de către târgoveți. Din acest motiv, curțile domnești ale orașelor s-au ridicat în apropierea zonei de târg, fără a pătrunde însă în zona rezervată activității de meșteșuguri și comerț, iar reprezentarea în târg a domnitorului a fost încredințată bisericilor domnești, care s-au ridicat întotdeauna în principalele piețe – centre de schimb ale orașelor".

[18] *D.I.R., B.,* veacul XVI, vol V, doc. 76.

Ispravnicul unui oraș – vorbim de secolul al XVI-lea și prima jumătate a următorului – are doar reședința în acel oraș, el e trims special pentru o pricină domnească sau judecă doar pricini din afara orașului[19].

Arcadă de ancadrament din cadrul probabilei curți domnești de la Pitești din sec. XV descoperită pe locul actualului amplasament al blocului Casa Cărții. Foto, 1988. Sursa: Teodor Cioflan, Romeo Maschio, *op. cit.*, p. 129

Să urmărim, însă, piteștenii perioadei propuse în titlu. Un dregător neaoș piteștean, întâlnit într-un interval foarte larg, 1605[20]-1649, este iuzbașa Pană, „căpitan ot Pitești", și, uneori, „căpitan ot Budeasa" în 1645[21] – un alt militar apare în 1621, Ianiu, stegar domnesc din Pitești[22]. Pană acesta e martor în 1605, alături de fratele lui, Arsenie județul[23], întâlnit, la rându-i, până în 1645[24]. Un fost județ de Pitești pe care-l semnalăm în toată perioada 1623[25]-1645[26] este Andrei. Tot în 1605 îl întâlnim pe un consecvent scriitor de documente pentru Pitești, logofătul Dumitru[27]. Ca scriitor de acte, logofăt adică, îl întâlnim cu siguranță, sub aceeași identitate și funcție până în 1640[28]. Incertitudinea vizavi de identitatea acestui Dumitru apare în cazul asocierii lui Dumitru, județ de Pitești în 1613[29], în cazul altui Dumitru, probabil același, postelnic în 1621[30], și în cazul stolnicului piteștean Dumitru din 1641[31]. Un alt omolog, logofăt și el, dar semnalat de documente de-abia în 1636, este Ivașco[32]. El este tatăl unor notabilități clare, constant piteștene: Pană căpitan, Arsenie județul și Ivan logofătul de Pitești. Acesta din urmă întocmește constant, potrivit funcției, documente la Pitești, din 1634[33] până în 1658[34]. În 1636 apare ca slugă domnească un boier foarte întâlnit în actele vremii, Dumitru al popii Sava[35]. Tot slugă domnească și boier hotarnic de-a lungul primei jumătăți a secolului XVII este Neacșu din Pitești, semnalat din 1618 până în 1666[36]. Acest Neacșu, posibil fost județ[37], este tatăl lui Ion,

---

[19] Lia Lehr, *op. cit.*, p. 70. Primul ispravnic de Pitești – documentar vorind –, este viitorul domn Constantin Șerban Basarab, funcție evocată într-un act din 1705, vezi Mihai M. Andreescu, *Istoricul mănăstirii Trivale de la fondare până la 1800. Domeniul funciar și fondul de documente*, București, 2001, doc 253, p. 293. Câteva similitudini ne indică faptul că, pentru secolul XVII, ispravnicul era și gradat militar. Constantin Șerban, ca ispravnic de Pitești, era serdar. În același timp, în 1647, ispravnicul Orașului de Floci era un sluger, urmat peste trei ani de un comis, vezi Lia Lehr, *op. cit.*, p. 70, nota 4.
[20] *D.I.R. B.*, sec. XVII, vol. I, doc. 159.
[21] *D.R.H. B.*, vol. XXX, doc. 4.
[22] *D.I.R. B.*, sec. XVII, vol. IV, doc. 3.
[23] *Ibidem*, vol. I, doc. 159. Va îndeplini, din 1631, funcția de postelnic, vezi D.R.H. B., vol. XXIII, doc. 270, apoi, spre bătrânețe, 1645, credem, se va preoți, vezi *D.R.H. B.*, vol. XXX, doc. 346 și doc. 351.
[24] *D.R.H. B.*, vol. XXX, doc. 8.
[25] *D.I.R. B.*, sec. XVII, vol. IV, doc. 365.
[26] *D.R.H. B.*, vol. XXX, doc. 172.
[27] *D.I.R. B.*, sec. XVII, vol. I, doc. 159.
[28] *C.D.Ț.R.*, vol. V, Arhivele Naționale ale României, București, 1985, doc. 1640.
[29] *D.R.H. B.*, vol. XXXI, doc. 134.
[30] *D.I.R. B.*, sec. XVII, vol. IV, doc. 3.
[31] *C.D.Ț.R.*, vol. V, doc. 264.
[32] *D.R.H. B.*, vol. XXV, doc. 237. Un Ivașco, postelnic de Balotești (în eventualitatea în care Balotești este toponimul cartierului piteștean de astăzi și nu celelalte două, Baloteasca, sat în Leordeni-Argeș, și Balotești, comună în Ilfov) apare în 1622 boier hotarnic pentru mănăstirea de la Izvorani-Muscel din ocolul Piteștilor, vezi *D.I.R. B.*, sec. XVII, vol. IV, doc. 310 și doc. 314.
[33] *Ibidem*, vol. XXIV, doc. 195.
[34] *C.D.Ț.R.*, vol IX, doc. 606.
[35] *D.R.H. B.*, vol. XXV, doc. 281.
[36] *D.A.N.I.C.*, Ms. 479, f. 183 v.

iuzbașă de Pitești în 1656[38], anul recepției bisericii domnești de aici. Ultimii doi județi de Pitești consemnați în documentele de secol al XVII-lea cercetate până acum, cronologic, sunt Pătru (amintit la 8 iunie 1677 și la 28 ianuarie 1678)[39] și Draga Gheorghe (după 1688, în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu)[40].

În 1643 domnia era reprezentată în Pitești și de către Miho, spătar, fiul lui Pană, căpitan de Pitești[41]. La fel ca și în cazurile de mai sus, relațiile de rudenie precumpăneau în toate aparatele medievale, mai ales în cel administrativ. Tot slugă domnească este și căpitanul Vlaicu, menționat ceauș în 1633[42] și iuzbașă din 1640[43] până în 1656[44]. Un logofăt, Necula, este amintit în 1635[45]. În 1636 întâlnim pe județul de Pitești, Radu[46]. Un piteștean important este Ivan, șufar[47], socrul lui Tudor Piteșteanul. Alții sunt vătaful Tanasie și pârcălabul Pătru, amintiți în 1640[48]. Tot important, în virtutea funcției, este și Duca, ceauș de roșii, pe care-l întâlim din 1642[49] până în 1658[50]. În 1642 întîlnim un județ, Nica[51]. În anul următor, un postelnic, Tudor[52]. Tot un postelnic, Duminică, este întâlnit în 1645[53], probabil iuzbașa Duminică din 1652[54]. Postelnicul Duminică, conform ritualului medieval, avea și el un fiu dregător, pitarul Tuduran[55]. Doi roșii, oameni domnești, Sava și Dumitru, apar în 1645[56]. Doi logofeți apar în acest an, Tudor[57] și Pană[58], ceea ce atestă, credem, detenta unui oraș care, sub Matei Basarab, se încăpățânează să aspire la un statut superior detentei lui reale. Matei Basarab poruncește în 1649 pârcălabilor din Pitești să lase în pace metocul mănăstirii Cotmeana, posibil viitorul schit Trivalea, împreună cu țigănia lui de aici, să nu-i taxeze, că sunt iertați[59]. Dinamica orașului este observabilă și în 1651, când la Pitești figurează trei postelnici, Androni[60], Oprea[61] și Radu[62].

---

37 *D.R.H. B.*, vol. XXV, doc. 401.
38 *C.D.Ț.R.*, vol VIII, doc. 801.
39 Grigore Urițescu, *Schitul Trivalea din Pitești*, în „M. O.”, nr. 3-4, 1965, p. 232 (doc. 9) și p. 233 (doc. 76).
40 N. Iorga, *Opere economice*, ediția Georgeta Penelea, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 394.
41 *C.D.Ț.R.*, vol. V, doc. 1142. Peste doi ani, în 1645, pe Miho (Micul) îl întâlnim vătaf de dorobanți, vezi *D.R.H. B.*, vol. XXX, doc. 24. În 1656 Miho (Mihul) este căpitan de Budeasa, vezi *C.D.Ț.R.,* vol VIII, doc. 833.
42 *Ibidem*, vol. XXV, doc. 319.
43 *C.D.Ț.R.*, vol. V, doc. 117.
44 *Ibidem*, vol. VIII, doc. 1062.
45 *D.R.H. B.*, vol. XXV, doc. 3.
46 *Ibidem*, vol. XXV, doc. 401.
47 *C.D.Ț.R.*, vol. V, doc. 62.
48 *Ibidem,* doc. 169. Un Tanasie, logofăt, apare în următorul an, primul indiciu că nu este Tanasie, vătaful din 1640, vezi *Ibidem*, doc. 470. Acest Tanasie logofăt îl întîlnim la Pitești și peste aproape douăzeci de ani, în 1659, vezi *Ibidem*, vol. IX, doc. 715.
49 *Ibidem*, vol. V, doc. 855.
50 *Ibidem*, vol. IX, doc. 606.
51 *Ibidem*, vol. V, doc. 872.
52 *Ibidem*, doc. 1035. Întâlnit până în 1651, vezi *D.R.H. B.*, vol. XXXVI, doc. 132.
53 *D.R.H. B.*, vol. XXX, doc. 165.
54 *Ibidem*, vol. XXXVII, doc. 113. Duminică, iuzbașa de Pitești, este întâlnit până în 1657, vezi *C.D.Ț.R*. vol. IX, doc. 187.
55 *Ibidem*, vol. XXX, doc. 165.
56 *C.D.Ț.R.*, vol. VI, doc. 20.
57 *Ibidem*.
58 *D.R.H. B.*, vol. XXXI, doc. 83.
59 *Ibidem*, vol. XXXIV, doc. 33.
60 *Ibidem*, vol. XXXVI, doc. 132, fiul popei Sava.
61 *Ibidem*, doc. 131.
62 *Ibidem*, vol. XXXVII, doc. 146.

Râul Argeş văzut de pe malul stâng (mall-ul Vivo) în dreptul centrului istoric al oraşului Piteşti. Foto, autorul, 30 martie 2017

Mai mult, în acest deceniu, mai ales pe fondul răscoalei seimenilor din 1654-1655, întâlnim în arealul piteștean o întărire strategică a forțelor militare, documentele concentrând brusc comandanți supranumerari vizavi de securitatea în general asigurată a zonei – Piteștii erau, topografic, ascunși, populația putea ajunge, în caz de pericol, într-o oră la mănăstirea fortificată Vieroși, ascunzătoarea orașului conform mărturiei lui Paul de Alep[63]. Astfel, pe lângă căpitanul de Pitești dintre 1650-1659, iuzbașa Ion[64], apar în 1654-1656 alți șase: Ursea căpitan, 1654, martor pentru Bascov[65] și pentru Piatra Curmezișată (toponim între Golești și Prundu)[66], Iane căpitan[67], 1654, Vintilă, căpitan de Balotești-Pitești[68], 1654, Ivan Vunumir, căpitan de Bucșenești-Mioveni[69], 1654, Stanciu, iuzbașă de Vâlcele[70], 1655, și Radu, spătar din Piscani[71], 1656. Dinamica Piteștiului în timpul răscoalei seimenilor este dată și de numirea în același an, 1655, a doi județi: Pătru și Șărbul, amândoi independenți unul de altul, credem, din moment ce apar martori în același act[72]. Primul portar al Piteștilor atestat documentar este Dan, ginerele lui Diicu din Pitești[73], omologul lui Necula, portar în Budeasa[74].

Tot pentru prima dată documentar, în martie 1656, apare – literar, ca instituție, deoarece, după cum am văzut mai sus, avem încă de la 1596 pârcălab de Pitești, Ivan – pârcălăbia de Pitești[75] cu Iane pârcălab[76]. Iane acesta joacă un rol extraordinar funcției lui, de judecător – în oraș judele (sudețul) monopoliza dreptul de judecată – la 27 mai 1656 într-o biserică piteșteană, credem că biserica domnească,

---

[63] *Călători străini despre țările române* (în continuare, *Călători străini...*), vol. VI, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 172.
[64] Căpitan care apare din 1650, vezi *D.R.H. B.*, vol. XXXV, doc. 1 până în 1659, vezi *C.D.Ț.R.*, vol IX, doc. 752.
[65] *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, doc. 76.
[66] *Ibidem*, doc. 80.
[67] *Ibidem*, doc. 80. Un Iane apare în 1656 ca pârcălab de Pitești.
[68] *Ibidem*, vol. V, doc. 103.
[69] *Ibidem*, vol. VIII, doc. 268.
[70] *Ibidem*, doc. 722.
[71] *Ibidem*, doc. 1060.
[72] *Ibidem*, doc. 578. Sau, cel mai probabil, fostul județ își păstrase titulatura cu de la sine putere, deoarece, după cum am menționat, județia ținea numai un an. Sau, într-o altă soluție, unul dintre ei nu era județ piteștean. Un Pătru, vornic, cumpărător de vie în Leșcioare, Ștefănești, apare peste doi ani, vezi *Ibidem*, vol IX, doc. 35, doc. 69, doc. 90.
[73] *Ibidem*, doc. 616.
[74] *Ibidem*, doc. 722.
[75] *Ibidem*, doc. 854. Pârcălăbia funcționa prin aportul și aservirea unei poliții locale, cvasi militarizate, primul polițist medieval piteștean cunoscut fiind Alecse subașul, 1657, originar din Ciumești, dar cu casă în Pitești, deci piteștean, vezi *Ibidem*, vol. IX, doc. 52.
[76] *Ibidem*, doc. 954.

sfințită cu fix două săptămâni înainte. Următorul pârcălab piteștean cunoscut până acum, cronologic, este Badea, 1694[77].

Repetăm propunerea noastră de la început: este foarte probabil ca mutarea capitalei de județ de la Curtea de Argeș la Pitești să se fi făcut în timpul lui Matei Basarab (1632-1654) sau al lui Constantin Șerban (1654-1658). Această ipoteză se bazează – fragil, bineînțeles – pe faptul istoric că acești domnitori au zidit aici biserici. De altfel, consilierii din 1862 justifică acordarea titlului de catedrală – statut mai mult onorific, care implica oficierea aici a Te Deum-urilor sau a altor slujbe ocazionale, la care luau parte armata și reprezentanții politici și ai administrației locale și județene – prin faptul că, începând din 1656, prin ridicarea bisericii domnești „Sf. Gheorghe", târgul a devenit oraș: „Considerând că datorăm toți respect răposatului întru fericire Domn român C.Șerban Basarab Voevod fondator al Comunei Urbane Pitești și al acestei biserici"[78]. Nu cunoaștem însă baza istoriografică a argumentației lor; bănuim că decidenții, dacă nu cumva au primit informația pe cale orală, au intuit simplu acest lucru.

Centrul vechi al orașului Pitești astăzi, cu biserica domnească, 1656, singurul monument istoric rămas din cadrul ansamblului medieval urban. În depărtare, râul Argeș, apoi, în stânga lui, fostul județ Muscel. Foto, autorul, 13 feb. 2016

Strict pentru perioada 1645-1655 nu avem vreo știre, ci doar numele câtorva funcționari domnești, pomeniți mai sus. Totuși, în jurul acestui an planează două știri, nedatate însă. Prima, pe care o vom dezvolta în dezbaterea din sub capitolul următor, este ctitorirea unei biserici la Pitești, de către Matei Basarab[79], în intervalul domniei lui (1632-1654)[80]. Oricum, diferiți autori au identificat această biserică

---

[77] Grigore Urițescu, *op. cit.*, p. 198.

[78] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 105-107.

[79] *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690, Letopiseţul cantacuzinesc*, ed. C. Grecescu şi D.Simionescu, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960, p. 106. Singurul detaliu este diferențierea fugitivă a cronicarului. Pentru Pitești el scrie scurt „o biserică în Pitești", pe când, pentru ctitoria din scaunul Craiovei, notează „biserica cea domnească". Să fie aceasta enigmatica machetă pe care, în registrul superior al picturii de secol XIX din altarul de la Sf. Gheorghe din Pitești o ține în brațe regele Solomon? Încă o ipoteză.

[80] Evocarea unei vechi biserici de lemn în Pitești a fost semnalată de Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…,* vol. 2, p. 522, nota 78. Iată aici documentul în transcrierea din 2014 a conf. univ. dr. Spiridon Cristocea: „ 7174 (1666) aprilie

domnească cu câte una dintre cele aflate și azi aici[81]. Primul argument că propunerea lor, onestă în fond și gratuită, este hazardată, este dinamica puternică a Piteștiului medieval. Al doilea argument, numeroasele invazii din secolul al XVII-lea, care au schimbat în mod sigur fața târgului. A doua știre este isprăvnicatul la Pitești al viitorului domnitor Constantin Șerban[82], cel care va construi biserica domnească de aici aflată și azi în centrul civic. Nu știm perioada în care a fost ispravnic aici, dar putem să înaintăm rezervat ideea că a fost trimis pentru a supraveghea lucrările de la biserica sau de la curtea domnească (”Curtișoara” ?) a lui Matei Basarab din Pitești.

Demografic, Piteștiul, fost scaun itinerant în secolul trecut, este acum un târg mediu, dând o precară impresie de prosperitate. În 1640 episcopul catolic Petru Bogdan Baksic traversează Piteștiul în direcția Nord: „Mai este încă orașul Pitești, în apropierea munților, așezat pe dealuri, lângă râul Argeș; pe de o parte a râului se află câmpii și păduri și de cealaltă parte, spre munți, sunt dealuri și vii care sunt în mare număr și dau vinurile cele mai bune din toată Țara Românească. Are biserici frumoase și o mănăstire de călugări. Aici nu sunt catolici, doar când vin negustori. Are 200 de case de români, adică vreo mie de suflete, oameni ceva mai răsăriți. Se face o pâine foarte frumoasă, albă și gustoasă”[83]. Informațiile din ocolul Piteștiului pot contura indirect, într-o măsură mică, viața târgului. În 1646 Stroe Leurdeanu, în imediata apropiere a curții lui noi, din 1640, de la Golești, termină și biserica[84] – cu un an în urmă, 1645, rectitorise Vieroșul. Anul următor, postelnicul Arsenie, fost județ de Pitești, ridică o cruce în Budeasa Mare unde își avea curtea, împreună cu proaspăta lui soție, Ilinca[85], și tot în 1647, o altă cruce

---

5. Mlstiiu bjeiu Io Radul Leon vvd. i gspdn. Davat gspmi siiu povealenie gpdmi Neacşului din Piteşti ca să fie volnic cu această carte a domniei neale de să facă o besearecă care au fost în loc încă mai nainte vreame, care besearecă au fost stricată iar răposatul Matei vvd. s-au sculat de au făcut-o cu temneliia de piatră şi în sus de lemn. Dupre aceia, fiind răotăţi, o au ars. Deci au venit Neacşul aici la domniia mea de o au cerut ca să o facă el. Deci domnia mea o am dat ca să o facă el şi să fie iar pre seama lui cum au fost şi mai nainte vreame şi de către nimenea oprealã să nu aibă. Pentru că aşa iaste învăţătura dumneiei meale I. is. sam reace gdvmi. Ap. 5 dni 7174”, vezi D.A.N.I.C., Ms. 479, f. 183 v. Fenomenul – ciudat azi – al bisericilor „personale”, nu era întâlnit numai în cazul lui Neacșu din Pitești. Oricum, biserica de pe domeniul seniorial, boieresc, la noi, era a stăpânului moșiei respective, ctitorul, mai ales cel domnesc, fiind stăpânul de facto al sfântului lăcaș. Este exemplul mănăstirii Robaia, primită zestre de către Sava, șufarul din Furduești, apoi rectitorită de el însuși, permițându-și după toate acestea să pună singur stareț pe un Sava, fapt consemnat intenționat, fără scrupule, într-un document din 10 august 1648. Un alt exemplu din epocă este gestul lui Constantin Șerban-Vodă de a-i încredința lui Buliga, fost agă din Ciovârnoșani, mănăstirea Topolnița, degradată material, vecină cu moșiile lui. Buliga primea și rumânii, și moșiile Topolniței, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 185. Același Vodă îi întărește în iunie 1656, printre altele, lui Stroe Leurdeanu, satul Păscăești, Vâlcea, cu tot cu biserica de piatră de acolo, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc.1018. Un alt efect al acestui tip de proprietate personală, deloc surprinzător, este și transferarea ei la alt proprietar, odată cu vânzarea moșiei pe care stătea, cumpărătorul trecând direct în pomelnic, vezi Radu Crețeanu, *Mănăstirea Surpatele*, în „B.M.I.”, nr. 4, 1972, p.15. Despre subiectul bisericilor și mănăstirilor personale, mici, vezi și Gheorghe Cronț, *Dreptul de ctitorie în Țara Românească și Moldova. Constituirea și natura juridică a fundațiilor din Evul Mediu*, în „S.M.I.M.”, vol. IV, 1960, p. 110.

[81] Identificări ale vechii biserici domnești din Pitești a lui Matei Basarab: 1. biserica Precista Veche din Coastă (azi, Maica Domului), Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol. I, Tipografia „Neamul Românescu”, Vălenii de Munte, 1908, p. 282. Marele istoric dezaprobă din start ideea legării numelui lui Matei Basarab de ctitoria de aici, din 1656, a lui Constantin Șerban, evocând neutralitatea absolută a pisaniei de la Sf. Gheorghe. 2. biserica schitului Trivale (ante Varlaam), vezi I. Ionașcu, *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824* (în continuare, *Catagrafia*…), București, 1942, p. 35 și Mihail M. Andreescu, *op. cit*., p. 20. 3. biserica Sfânta Treime, vezi Petre Simionescu, *Contribuții la studiul monumentului Beștelei din Pitești*, în „R.M.M.-M.I.A.”, anul XVIII, nr.1, 1987, p. 86-90.

[82] Mihail M. Andreescu, *op.cit.*, p. 293.

[83] *Călători străini...*, vol. V, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1973, pp. 208, 209.

[84] Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…*, vol. 1: A-L, indici. Editată de Mitropolia Olteniei, 1970, p. 343.

[85] Calinic Argeșeanul, Grigore Constantinescu, *Monumente memoriale din județul Argeş. Cruci de piatră*, Editura Europroduct, Pitești, 1999, p. 106.

în Colibași-Mioveni[86]. În 1653 Radu Vărzaru, mare armaş, termină biserica de la Vărzaru-Merișani, limitrof Piteştiului și, poate, parte a ocolului urban[87].

Iată bisericile din Pitești și din împrejurimi la 1650[88]: „Sfântul Dumitru" din pădurea Găvana (1408[89], chiar 1402[90], din lemn, probabil enigmaticul schit Măguricea[91]), mănăstirea Vieroş, biserica Meculești- Găvana II (de lemn, din 1752, de zid)[92], schitul de lemn pre-Varlaam de la Trivale, rectitorit, se pare, în vremea aceea, de Matei Basarab[93] - nu și, atenție, biserica de lemn pre-1728 de pe locul actualei Sf. Ioan din gura Trivalei[94] –, Buna Vestire-Greci (1564, zisă a lui Norocea logofăt), Precista Veche din Coastă (atestată, se pare, încă din 1540 ca schit de maici), biserica de lemn Sf. Treime pre-1679 (viitorul schit Beştelei), enigmaticul schit piteştean Măguricea (evocat în 1685, dar posibil ca existent și la 1650), biserica de lemn din Prundu pre-1876, de zid, cu hramul Sf. Spiridon, biserica schitului Valea Mare din Mijloc, actuala bisericuță din cimitirul din Valea Mare-Ştefăneşti, veche din 1597 și, tot în aceeași pădure de vizavi de vatra Piteştiului, schitul zis din Valea Popii, azi dispărut, menționat prima dată la 1669[95], biserica din Ștefănești a slujerului Mușat, 1628, și cea din Golești a marelui vistier Stroe Leurdeanu, 1646.

Biserica domnească din Pitești cu hramul „Sf. Mare Mucenic Gheorghe". Monument istoric, cod AG-II-m-A-13390

Bisericile Precista Veche din Coastă (azi, Maica Domnului), Buna Vestire-Greci (azi Sf. Mina), cea din Gura Văii Stănceștilor (pre-Buliga, se pare, a cărui biserică de zid, la rându-i, a fost demolată în 1897), și Sf. Troiță (pre-Beştelei), singurele monumente medievale rămase supra-teran în Pitești din perioada medievală, și, probabil, cele dispărute (metocul mănăstirii Cotmeana și biserica lui Matei Basarab) trasau, prin linia imaginară care le unea, proporția vetrei târgului. Acest teritoriu, împărțit de domnie și de târgoveți (negustori și meşteşugari), oameni liberi, avea

[86] *Ibidem*, p. 158.
[87] Constantin Bălan, *Inscripții medievale și din epoca modernă a României – Județul istoric Argeș, sec. XIV-1848*, Editura Academiei Române, București, 1994, nr. 474.
[88] Vezi detaliat o listă a vechilor biserici din Pitești în Marius Păduraru, *Vechi lăcașe de cult ale orașului Pitești. Biserica domnească cu hramul „Sfântul Gheorghe" din Pitești. Cu o referire la un document trecut cu vederea despre ctitorul acesteia*, „Argesis", Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul XV, 2006, Pitești, p. 256.
[89] *Eparhia Râmnicului și Argeșului, Monografie*, I, Rm. Vâlcea, 1976, p. 384.
[90] Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 84, nota 227.
[91] Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…,* vol. 2, p. 522, nota 81, unde apare, până acum, în documente, decât în perioada târzie 1691-1696. Și astăzi o stradă din cartierul Găvana III mai păstrează numele str. Schitului.
[92] *Eparhia Râmnicului și Argeșului, Monografie*, I, Rm. Vâlcea, 1976, p. 384.
[93] Mihail M. Andreescu, *op. cit.*, p. 16 (autorul explică o noutate pentru anul editării: metocul Cotmenei de la Stăncești era și al Coziei, Cotmeana fiind, la rându-i, metocul Coziei. Oficial, Trivale devine metocul direct al Coziei în 1702).
[94] Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…,* vol. 2, p. 488 și p.523, nota 95. Autorul leagă identitatea acestei prime biserici de metocul Trivalei (închinat în 1698 de Marin Ungurul care arată că, defapt, biserica era făcută de fratele său, Isar, și era pustie de mai multă vreme). Așadar, toată bunăvoința, dar vechea biserică de lemn de pe actuala Sf. Ioan nu exista la 1656, deoarece ctitorul, fratele donatorului din 1698, nu putea să o înalțe cu peste 40 de ani înainte!
[95] Spiridon Cristocea, *Schituri argeșene mai puțin cunoscute* (în continuare, *Schituri…*), Editura Ordessos, Pitești, 2012, pp. 243-244.

să primească chiar în centrul lui, pe terasa a doua dinspre râul Argeș, acolo unde se întâlneau drumurile comerciale, ctitoria lui Constantin Șerban. Să urmărim contextul în care a apare „Sf. Gheorghe”-domnesc din Pitești.

Țara Românească la jumătatea secolului al XVII-lea

Domnitorul Constantin Șerban într-o ilustrație din epocă aflată într-o colecție din biblioteca din Băile Arolsen, Germania. Sursa: internet

Imaginea domnitorului Constantin Şerban Basarab (1654-1658)[96] a fost şi este în continuare bruiată din cauza ghinionului – mult spus, vom vedea – de a se afla în continuitatea şi umbra directă a uneia dintre cele mai importante figuri ale Evului Mediu românesc, Matei Basarab (1632-1654), un al doilea Mihai Viteazul în temerile turcilor, atenţi supraveghetori – prin bey-ii de margine – ai Ţării Româneşti[97]. Dar nu trebuie să uităm că noul Domn a trecut cu bine, diplomat şi aproape imposibil, peste un episod – răscoala seimenilor din 1653-1655 – peste care celălalt nu reuşise să treacă şi datorită căruia i se trăsese, cumulativ, moartea. Epigonatul[98] în care a fost aruncat, aşadar, Constantin Şerban-Vodă, este discutabil, cvasi abuziv, el fiind generat doar de logica şi reflexul cantitativ al şcolii istoriografice clasice – care judecă domnii după cât au stat în scaun şi dacă au murit de bătrâneţe. Oricum, singura circumstanţă pe care o vom lua obligatoriu în calcul este teribila jumătate – adjectiv deloc supralicitat – a celui de-al XVII-lea secol.

La momentul 1654 avem aceeaşi rutină istorică după o pace lungă[99] pentru această regiune de graniţă a Imperiului Otoman: un haos

[96] Fiul natural şi ilegitim al domnitorului Radu Şerban (1601-1611, cu câteva mici intermitenţe la extermităţile acestei perioade) cu Elina, fata popii Constantin din Bucureşti, văduvă se pare atunci, vezi şi Nicolae Iorga, *Inscripţii din bisericile României, I, fascicula I, n-rele 1-764*, (în continuare, *Inscripţii, I, 1*), Bucureşti, 1905, p. 86. Aceasta s-a recăsătorit cu Neagoe, logofăt în Târgovişte. Radu Şerban, Şerban din Coiani înainte de domnie, era aproape cel mai bogat boier muntean, avea 71 de sate, vezi C. Rezachievici, *Domeniul boieresc al lui Radu Şerban*, în „Studii – revista de istorie”, XXIII, 1970, nr. 3, p. 469-491, dintre care unul, Tântava, judeţul Ilfov, i-l va da ibovnicei cu care-l avea pe Constantin, viitorul Domn. Constantin Şerban va mai primi pe perioadă determinată, tot de la tatăl său, via Elina, mama lui vitregă deci, satele Vărăşti şi Dobreni, vezi Sever Zotta, *Documente relative la Hrizea vistierul şi la moşia Dobreni*, în „Arhiva genealogică”, II, 1913, p. 190. A fost soţul Bălaşei şi al Nedelei, Doamne ale Ţării Româneşti. Cazuistică, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova: sec. XVI-XVII* (în continuare, *Dicţionar...*), Bucureşti, Editura Enciclopedică Română, 1971, p. 94, p. 158.

[97] Prin 1620 domnitorul Ţării Româneşti Gavriil Movilă (1618-1620) a fost subordonat valiului de Silistra, Iskender Paşa, vezi *Călători străini...,* vol. IV, Bucureşti, 1972, p. 433. Începând cu 1631-1633, atât Ţara Românească, cât şi Moldova, au fost puse sub supravegherea,directă a sangeac-bey-ului de Silistra, Abaza paşa, vezi *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690, Letopiseţul cantacuzinesc*, ed. citată, p. 98.

[98] Gratuit-maliţios, marele istoric l-a descalificat mereu, criticându-l că şi-a pierdut aproape copilăreşte prima domnie, că n-a meritat „descendenţa sa dintr-un mare ostaş”, vezi Nicolae Iorga, *Istoria românilor,* vol. VI, „Monarhii”, Bucureşti, 1938, p. 222 şi Idem, *Istoria Românilor în Chipuri şi Icoane*, p. 14, unde îl numeşte „uşuratec, pornit spre fapte nesocotite” şi că „stăpânirea lui Constantin, noul Basarab, înseamnă răscoală, umilinţă şi ruină”. În alt volum îl caracterizează ca un om „cu cerbicea mlădioasă şi cu firea slabă”. Cu nostalgie, istoricul, despre anul 1654: „Matei Vodă se stingea, luând cu dînsul pacea, bogăţia şi grija de carte şi învăţătură”, vezi Idem, *Studii şi documente cu privire la istoria românilor,* vol. VII, partea III, p. CLXXI.

[99] În *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690...* , ed. citată, p.116, cronicarul relatează că Matei Basarab, după ce fusese ţinut trei zile la poarta Târgoviştei cu tot Divanul de către seimeni, se plângea unor apropiaţi de starea în care

instantaneu, persistent, în răspărul indiferent şi surd al tuturor cuceririlor fostei perioade de calm, negoţ şi ctitorii[100].

Domnitorul Constantin Șerban. Scena votivă de la fosta pictură a bisericii din Pitești, autor Gh. Stoenescu. Sursa: arhiva bisericii domnești din Pitești

Seimenii, forţele sârbe mercenare ale domnitorului Matei Basarab, corpul redutabil, dar nu principal, de oaste, împreună cu dorobanţii, autohtoni, pedestrime toţi, nu-şi primesc lefurile pe două luni înainte. Aceasta fusese învoiala cu vodă şi cu marele armaş Radu Vărzaru înainte de bătălia de la Finta (17 mai 1653, stil vechi) în cazul unei posibile victorii. Dar oastea munteană[101] îl înfrânge a treia oară şi definitiv pe Vasile Lupu, Domnul Moldovei. Acum ei îşi cer banii, fac gălăgie mare, confiscă tunurile, le duc pe dealurile Târgoviştei, cetatea de scaun, şi le îndreaptă, culmea, spre oraş[102]. Cronicarul însuşi se sperie de amploarea insurgenţei: „să îndrăciră de se-nebuniră şi începură a nu-l băgară în seamă nici cât (pe domnitor, n.n.), ci-şi bătea joc de dânsul şi în toate zilele zbiera în curtea lui”. Mai mult, presiunea creşte, rebelii distrug conacele boiereşti, îi omoară pe proprietarii lor, iar şi pe Vodă, care se întorcea de la Argeş, îl opresc la poarta Târgoviştei şi-l trimit să-şi caute de drum în altă ţară „sau să să facă călugăr”[103], pentru că, spune apoi şi cronicarul Radu Popescu, este şi bătrân, şi bolnav[104]. Urgia va continua[105], oştenii răsculaţi, beţi şi dedaţi spre jaf, prădaseră deja Târgoviştea şi împrejurimile. Mai apoi[106], toamna şi iarna, trec toată ţara prin mâinile lor murdare şi pătate de sânge. Matei Basarab va muri în primăvara lui 1654, de pe urma unor răni de flintă primite la Finta în coapsă şi în genunchiul stâng[107]. Aceste răni au fost otrăvite, se pare, chiar de către medicul-bărbier polon trimis de omologul transilvan, chirurgul fiind plătit de boieri ca să scape de un Domn care

ajunsese ţara, contrabalansând trecutul pe care-l lăsase Ţării Româneşti: “în zilele mele crescură şi să însurară şi făcură copii şi să îmbogăţiră toţi”.

[100] N. Iorga, *Istoria românilor prin călători,* vol. I, Editura Casei Școalelor, ed. a doua, 1928, p. 373:„ Decadența acestei străluciri era însă aproape ”.

[101] Oştirea lui Matei Basarab ajunsese în timp o forţă majoră în Sud-estul european, turcii o cunoşteau şi o evitau, Gheorghe Rakoczi I şi fiul îi făceau curte pentru interesele lor ca principi al Transilvaniei, polonezii o admirau. De pildă, avem mărturia solului polon Bieganowski poposit în 1643 în Târgovişte: „domnul Ţării Româneşti are o mulţime de oşteni buni de luptă şi bine rânduiţi”, *Călători străini...,* vol. V, p. 193.

[102] Georg Kraus, *Cronica Transilvaniei, 1608-1665*, Bucureşti, 1965, p. 171, e de părere că seimenii din Moldova, alungaţi ca destabilizatori de către Gheorghe Ştefan, au venit aici şi i-au incitat la răscoală pe cei munteni.

[103] *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690,... ,* ed. citată, p. 114.

[104] *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, în „Cronicile Româneşti, vol. IV, partea I, Viaţa şi opera lui Radu Popescu”, ediţia N.I. Simache şi Tr. Cristescu, 1943, p. 136.

[105] Profeţită involuntar de Matei Basarab în gura căruia, cert sau nu, cronicarul pune aceste cuvinte adresate în 1654 Divanului decimat şi arestat de seimeni în Curtea din Târgovişte: „De acum înainte, dragii miei, să ştiţi cu adevărat că pentru faptele lor, vor să vie mari răutăţi asupra aceştii sărace de ţară”, *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690,...*, ed. citată, p. 117.

[106] Între timp, în vară, oştile principelui transilvănean Gheorghe Racockzi II, chemat în ajutor, îi potolesc, reuşind chiar să-l facă să jure supunere domnitorului într-o biserică din Târgovişte, pe Evanghelie, aşa cum se făcea.

[107] Cronicarul Georg Kraus cel Bătrân nota că în ciuda vârstei, 65 de ani, domnitorul Matei Basarab a luptat cu vitejie, fiind omniprezent pe câmpul bătăliei: „sub el au fost împuşcaţi trei cai”, vezi Georg Kraus, *op.cit.*, p. 159.

nu mai corespundea realităţilor presante ale acelui an. Tot boierii sunt cei care-l vor pune în scaun repede şi fără prea mari pregătiri pe Constantin Şerban, „urmaşul nedorit”[108] al fostului Vodă.

Nedorit de Matei Basarab[109], dar cu drepturi în regulă la același tron[110], Constantin Şerban mai avea o soră din partea mamei, Alexandra[111], un frate tot din partea aceasta, Radu Mihail-Tântăveanu[112], şi două surori din partea tatălui natural, fostul domnitor Radu Şerban, Ana (Ancuţa) şi Elena (Elina). Clucer, postelnic II[113], ispravnic de Pitești[114], serdar (primul serdar din istoria administrativă a Ţării Româneşti) sub Matei Basarab, conştiinţa sângelui albastru l-a activat mereu în decizii şi i-a garantat mereu poziţiile, chiar dacă într-una, din tinereţe, i-a adus mutilarea. Într-o altercaţie cu superiorul său, marele spătar Diicu Buicescu, nepotul Domnului, serdarul îi răspunde. „Eu sunt de neam domnesc, iar tu eşti fiu de ţăran, de aceea nu mă voi descoperi înaintea ta”[115]. Marele spătar se plânge unchiului, iar Matei Basarab pune să fie însemnat la nas, dar călăul îl taie nu la vârf sau la nara dreaptă, cum era obiceiul, ci la bază, dându-i –

---

108 Ştefan D Grecianu, *Genealogiile documentate ale familiilor boiereşti*, vol. II, 1916, p. 334: „Faimoasa Elina, concubina lui Radu Şerban Vodă, fusese întâi văduvă şi în văduvia ei a avut cu RaduVodă Şerban pe Constantin ca bastard; după un izvor, ea s-a remăritat pe la 1628, iar după alt document ea s-ar fi măritat chiar în zilele lui Şerban Voevod cu Neagoe Logofătul din Târgovişte. Ea în zilele lui Matei Vodă trăia și, probabil cu bărbatul acesta din urmă, mai avu un fiu, pe Radu Paharnicu, care era frate bun numai de mamă cu Constantin Şerban Vodă. Acest frate vitreg cu Constantin Vodă (Cârnu), adică Radu Paharnicu, fiul lui Neagoe Logofătul de la Târgovişte, trăia la 1662 şi 1665”.

109 Nicole Iorga în *Răscoala seimenilor în potriva lui Mateiu Basarab*, în „A.A.R.M.S.I.”, seria II, tom XXXIII, 1910-1911, p. 207, insinuează că postelnicul Constantin, viitorul domn, a fost în spatele mişcării seimenilor şi dorobanţilor din 1653-1654 pentru a-l răsturna pe marele spătar, Diicu Buicescu, şi pentru a ocupa tronul. Autorul este categoric: “Constantin nu-l iubea (pe Matei Basarab, n.n.), şi n-avea de ce să-l iubească”. Avem chiar un document neexploatat încă, publicat de Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei şi Ţării Româneşti.* Volumul X., Bucureşti, 1938, doc. nr. 180. Matei Basarab îi scrie lui Rakoczi II că a trimis un spion la Silistra şi că acolo Siavuş Paşa se pregăteşte să-l schimbe cu “un fiu netrebnic, spunând că este fiu de Domn”, “un fiu nemernic”. Dacă acesta este chiar Constantin Şerban – poate fi şi Radu Leon, viitor Domn, fiul fostului Leon Tomşa zis şi Stridie – , înseamnă că opţiunea lui Iorga este justă.

110 Osul domnesc ilegitim era, în principiu, recunoscut şi acceptat la pretenţiile asupra tronului. Despre „posadnica” Elina, mama viitorului Domn, în *D.R.H. B.*, vol. XXIV, doc. 59.

111 Existenţa acestei surori vitrege cu care a copilărit efectiv la Tântava, fiica mamei sale naturale, este semnalată de către P. P. Panaitescu, *Sfârşitul lui Constantin Şerban Cârnul*, în „Revista Istorică”, nr.1-3, 1927, p. 60. când va ajunge la putere, Constantin Șerban îi va dărui satul ilfovean Culcații de Sus, vezi Ștefan D. Grecianu, *op. cit.*, p. 299, sursă din care aflăm că în 1680 Alexandra deja răposase.

112 Tântăveanu de la Tântava natală, comună amândurora ca timp liniștit al copilăriei, sat dat mamei lor de către Radu Șerban-Vodă care, repetăm, o avea ibovnică. Acest sat îl va pierde în 1662 într-un proces cu mănăstirea Tismana. Mare paharnic al fratelui său, pe toată perioada domniei acestuia, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 234. În 1659 îl găsim la Alba Iulia, alături de fostul Divan, refugiat aici, semnând cu toții un zapis de supunere până la moarte în fața lui Constantin Șerban, vezi Ștefan D. Grecianu, *op. cit.*, p. 296.

113 Sub această funcţie merge în 1639 ca şef de delegaţie peste 14 boieri în Transilvania, la Gheorghe Rakoczi I, din partea lui Matei Basarab, vezi Nicolae Iorga, *Testamentele Domniţei Elina Cantacuzino*, în „A.A.R.M.S.I.”, Seria III, tom. XVI, şedinţa din 21 decembrie 1934, p. 2 (94).

114 Mihail M. Andreescu, *op. cit.*, p. 293. Documentul, considerat ca având unele inexactități, este republicat de Marius Păduraru, *op. cit.*, p. 265. O legătură probabil forțată cu ispărvnicatul de aici este domeniul lui de mai jos de Pitești, pe apa Vedei, pe drumul cel mare al Rușilor (Rușii de Vede). Este vorba despre o întărire proprie, în noiembrie 1654, a unei ocini și a unei moșii cu rumâni în Oroșani, județul Teleorman, a unei moșii la Cucuiați, la nord de Oroșani, în „apa Vezii” și a ocinii Blotorii, la nord de Cucuiați, formându-și un domeniu deloc mic, vezi *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, 2006, doc. 431. În ultimul act emis de Constantin Șerban ca Domn al Țării Românești, probabil la Rucăr, oricum, în primele zile ale pribegiei în Ardeal, în 1658, dăruiește Româneștii de Teleorman, pe apa râului Vedea, vezi *Idem,* vol. IX, Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, 2012, doc. 397.

115 *Călători străini...*, vol.VI, p.133.

involuntar – posibilitatea să se vindece relativ repede[116]. De aici porecla de „Cârnul", adică „însemnat", cu care Constantin Şerban Basarab a rămas în posteritate, dar care, personal, l-a îndârjit, l-a călit şi l-a urmărit împotriva unui destin care avea să-i fie, până la urmă, potrivnic.

„Ne place Constantin vodă, că iaste fecior de domn şi toată ţara îl pofteşte"[117]

Aşa li se citea la Istanbul sultanului Mehmed al IV-lea şi marelui vizir Dervіş paşa din arzul înmânat de către delegaţie, semnat de mitropolit, episcopi şi boierii mari ai Ţării Româneşti. La 9 aprilie 1654 noul Domn fusese învestit în cetatea Târgovişte, mitropolitul Ignatie Sârbul din Nicopole[118] citindu-i molitva şi ungându-l înainte chiar de înmormântarea lui Matei Basarab, motiv în plus de bârfe. Paul de Alep consemnează că noului domnitor i-a revenit tot tezaurul celui de curând răposat, bănet înghesuit în „multe case de piatră pline până la acoperiş"[119]. Metaforic sau nu, diaconul sirian schiţa repede şi pătrunzător averea colosală pe care şi-a început şi şi-a bazat domnia domnitorul Constantin Şerban Basarab[120]. Muntele acesta de aur avea să-i asigure multe: cheltuielile de învestire[121], ctitoriile fastuoase, cu adevărat domneşti, logistica pentru ocuparea de două ori a tronului Moldovei (octombrie-noiembrie

---

[116] *Ibidem*, p. 145. Vechea rană de la nas se vindecase aproape total, deoarece, foarte probabil, mutilarea fusese simbolică, nu efectivă.

[117] *Ibidem*, p. 142.

[118] Fostul mitropolit, Ştefan de la Tismana – care se pare că pactizase cu seimenii cu un an înainte şi fusese alungat de Matei-Vodă ca un complotist (*D.I.R.,* vol. XIV, Documente grecești, partea I, București, 1915, doc. CCLXXV, p.195-196), Domnul numindu-l „viclean şi din fire acru la maţe" –, va fi repus în scaun peste un an de către noul Vodă, care, în opinia lui Nicolae Stoicescu, nu a fost deloc străin de mişcarea seimenilor şi, implicit, nici de încercarea de a-l da jos pe bătrânul domnitor, vezi Nicolae Stoicescu, *Matei Basarab*, Editura Militară, 1983, p. 199.

[119] *Călători străini...*, vol. VI, p. 143. Aceasta implica numai averea domnească, tezaurul, neutru deci – cu toate că domnitorul și-l lua în nume propriu, încărcându-l în căruțe și fugind cu el, fapt natural și logic pentru acele vremuri, făcut și de Constantin Șerban –, deoarece averea personală a fostului Domn a fost trecută, în mare parte, pe numele vornicului Preda Brâncoveanu, oricum, cel mai bogat boier din țară, bunicul viitorului Domn Constantin (II) Brâncoveanu, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 126. Nicolae Iorga, în *Studii și documente cu privire la istoria românilor,* vol. V, București, 1903, p. 306, publică un document din 1679 cu evocarea direcționării averii personale a lui Matei Basarab, după lege, sub înalta supraveghere a noului Domn, Constantin Șerban, care „au făcut socoteală împreună cu prea sfinții patriarhi și arhiereii țării și cu tot sfatul boierilor țării pentru moșiile, partea răposatului Matei voievod pe a cui seamă s-ar cădea să fie și să le ție din neamul domnii lui. Deci după dreaptă socoteală cu sfânta pravilă a căzut a le ține și a le stăpâni Preda vornicul Brâncoveanu fiindu-i nepot de nepoată de soră răposatului Matei voievod". Confuziile persistau și atunci, și azi. Un Domn nou nu moștenea averea personală a celuilalt, ci doar calitatea de epitrop al tezaurul domnesc, aceasta nu în nume propriu și definitiv, ci doar pe tura înaltei sale demnități de Domn (după domnie își păstra titlul de voievod).

[120] Cronicarul Mustafa Naima în *Cronici turceşti privind Ţările Române: Extrase.* Vol. III: Sfârşitul sec. XVI-începutul sec. XIX, ed. Mustafa A. Mehmet, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1980, p. 113, reliefează situaţia văzută de la Constantinopol asupra averilor voievozilor vilaietelor Ţara Românească şi Moldova, Constantin Şerban şi, respectiv, Gheorghe Ştefan. Aceştia, „afurisiţi", erau „mândri de vistieriile lor". Mai mult, cronicarul Miron Costin, participant la bătălia de la Şoplea în 1655, trimis de Gheorghe Ştefan în Ţara Românească pentru un răspuns la chemarea la Poartă a amândurora, spune despre situaţia financiară a lui Constantin Şerban că în 1657, deci la trei ani de la moartea lui Matei Basarab, moştenitorul legal, noul Domn, avea încă mare parte din averea mobilă a fostului Domn, „că era avuţia lui Matei-vodă neclătită încă", vezi *Letopiseţul ţării Moldovei de la Aron vodă încoace*, în Miron Costin, *Opere*, ed. P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1958, p. 179 .

[121] *D.I.R.*, vol. V, partea II, pp. 11, 16. Sute de pungi de bani date sultanului, mamei lui, marelui vizir, muftiului, celorlalţi miniştri şi paşei de spahii. Vezi Miron Costin, *Opere,* I, ed. P. P. Panaitescu, Bucureşti, 1965, p. 184: „s-au apucat îndată de pungi, să-şi tocmească domnia cu bani, că era avuția lui Matei vodă neclătită încă" .

1659 şi ianuarie-februarie 1661)[122] şi pentru expediţia în Ţara Românească (aprilie-mai 1660)[123], moşiile din Transilvania (cetatea Piatra Şoimului de lângă Şinteu, comitatul Bihor, şi moşia de la Aleşd, cumpărate cu 40.000 de taleri şi vândute apoi, la bătrâneţe, de patru ori mai ieftin) şi pribegia din Polonia, dar, mai ales, politica lui atât de riscantă, obligată mai mult, anti otomană, deloc inconştientă şi deloc eroică.

Tabloul votiv al bisericii domnești din Pitești: Constantin Șerban-Vodă Cârnul și Doamna Bălașa. Pictură în frescă de prof. Gheorghe Popescu și Niculina Dona-Delavrancea, din cadrul restaurării murale a pronaosului și pridvorului dintre anii 1971 și 1976. Foto din 2015, de la recepția curățirii și restaurării integrale a picturii, operație care a durat 4 ani și care a fost condusă de către prof. Ioan Darida, prof. Dorin Grecu și de către restauratorul principal Malvine Mocenco

[122] Ironic sau nu, tot banii i-au asigurat candidatura la viitorul tron al Moldovei, cu toate că pribegia din Transilvania şi-o împărţea cu ruda sa, fostul domnitor moldovean Gheorghe Ştefan, politician redutabil, descris de Miron Costin „om deplin, cap întreg, hire adâncă", vezi Miron Costin, *op. cit.*, p.180. Acesta din urmă, învins la Strunga în iulie 1658 de către primul dintre Ghiculeşti, domnitorul Gheorghe Ghica, n-a mai avut bani să-şi cumpere ostaşi şi să-şi reia tronul, pleacă la Muncaci, în Polonia, pribegeşte prin Europa şi moare bolnav în Suedia.

[123] Deloc maliţios, cronicarul Radu Popescu consemnează bârfa de atunci cu privire la motivul real al descinderii la sud de Carpaţi, acela al recuperării unor averi băneşti ascunse în butoaie într-un heleşteu la Dobreni, moşia lui de pe când era boier, averi pe care nu a avut timp să şi le ia când, mazilit, trecea munţii în fugă cu Mihnea al III-lea pe urme, venit cu turcii să-i ia tronul, vezi *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, ed. citată, p. 146, unde autorul îl confundă pe Gheorghe Ghica cu Mihnea III.

Mai întâi, a plătit ostaşii nu cu două lefuri, ci cu trei, pentru a stinge de tot supărarea lor. Apoi a iertat pe trei luni ţara de bir. I-a alungat încă o dată, precum făcuse şi Matei Basarab, pe călugării greci care căpuşaseră administraţia eclezială şi supuseseră mănăstiri „cârciumărindu-le" prin tertipuri şi influenţe[124]. A desfiinţat două anomalii feudale ale fostului Domn, printre care năpăştile, adică obligaţia sătenilor rămaşi de a plăti dările fugarilor, dar şi legarea de glie a sătenilor care, pur şi simplu, din 1636, erau păziţi, în interiorul judeţelor lor, de către roşii, adică micii boieri de ţară, suprataxaţi la rându-le, excesiv, de către Matei Basarab[125] .

Constantin Șerban Basarab în tabloul votiv comun de la biserica domnească din cadrul ansamblului curții domnești de la Târgoviște, primul scaun

Constantin Şerban a venit la domnie cu detenta unui salvator[126], ales repede nu numai în contextul revoltelor militare ale oştenilor neplătiţi, ci şi pe nemulţumirea acută a unei ţări eminamente agrară, întreţinută de o ţărănime exploatată la sânge, băgată de nevoie în rumânie, dacă nu, mai rău, aflată în pribegie peste munţi. Documentele din această perioadă atestă situaţia deplorabilă a ţăranului şi a mijlocaşului, în contrast sinistru cu marii boieri şi o parte din cler absolviţi, oricum, de plata dărilor. De aceea, printre primele măsuri reparatorii ale noului Domn a fost şi aceea de a lăsa satele căzute din nevoie în rumânie la vreun moşier cu bani să se poată răscumpăra din starea lor nedemnă de aservire[127]. Asta nu exclude nicidecum ruperea violentă de un trecut feudal, deoarece nimeni nu a făcut-o în secolul lui. Mai mult, numai după o lună de domnie, întăreşte nişte robi unui schit neidentificat şi dă voie schitului Rovais (Robaia), supus mănăstirii athonite Xenofont, să vândă alţi robi[128]. La mişcarea socială din anul următor, ţăranii aserviţi au pactizat instant cu militarii răsculaţi, dând foc actelor boiereşti prin care erau împilaţi, crezând că li se vor şterge astfel starea de semi iobăgie în care fuseseră aduşi sub Matei Basarab.

---

[124] *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 138, dat în 14 mai 1657.

[125] Fiscalitatea excesivă a lui Matei Basarab se impunea în teritoriu cu o deferență violentă. Chiar înainte de moartea lui Vodă, agenții lui confiscaseră bisericii din Dăești, Vâlcea, „până și cărțile și odăjdiile" în contul birului locuitorilor fugiți ca mulți alții de urgia domnească, vezi C. C. Giurescu, *Istoria românilor,* vol. III, partea a II-a, Bucureşti, 1946, p. 637.

[126] Cronica Ţării menţionează un început de domnie bun: "Şi cu toată vecinătatea s-au aşezat. Şi au început a face milă mare ţării, ertânu-le toate năpăştile. Şi au plătit pre slujitori cu un haraci deplin. Şi au ertat ţara de bir trei luni. Şi au ertat dorobanţilor şi călăraşilor dijma şi oieritul. Şi au îmbrăcat pre toţi cu postav bun, şi pre căpitanii lor cu frânghii, cu coftirii, cu atlaze. Lefi încă le da din destul. La masă cu dânsul de-a pururea şădea cu dânsul şi-I dăruia. Judecăţi drepte făcea, şi milă din dăstul. Pre nimenea nu obiduia, ci cu blândeţe şi cu cuvinte dulci pre toţi îi mângâia. Şi gândi să facă mult bine ţării. Şi să bucura toţi şi moşneni şi străini, mulţumind lui Dumnezeu că le-a hărăzit domn bun şi înțelept şi milostiv", *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690...,* ed.citată, p. 119.

[127] În Iolanda Micu, Radu Lungu, *Domeniul lui Matei Basarab*, în „Revista Istorică", tomul 35, nr. 12, 1982, p. 1316 (4), se demontează câteva clişee. Constantin Şerban dă voie rumânilor să se răscumpere din satele fostului domn, dar numai din acelea care fuseseră cumpărate cu banii domniei. Mai mult, noul Vodă se plângea că Matei Basarab, „fiind domn tare şi puternic, a cotropit cu silnicie şi fără dreptate". Autorii demonstrează apoi că pe tura domniei lui, destul de lungă, Matei Basarab a cumpărat „relativ puțin", *Ibidem,* p. 1319 (7).

[128] *D.I.R.,* vol. XIV, partea I, doc. CCLXXVII, pp. 197-198.

1655, an de foc şi de sânge

Biserica din Dobreni, județul Giurgiu, a lui Constantin Șerban Vodă de pe timpul când era serdar. Foto, autorul, decembrie 2016

În opinia reputatului istoric Nicolae Stoicescu, mişcarea începută în 17 februarie 1655 constituie „cea mai amplă răscoală în evul mediu în Ţara Românească”[129]. Seimenii, în majoritate sârbi, aceiaşi actanţi destabilizatori din urmă cu un an şi ceva, ameninţaţi cu desfiinţarea de către Vodă Constantin Şerban din cauza costului ridicat al întreţinerii lor pe timp de pace, dau foc ţării şi o trec prin sabie, aliaţi prin cuscrie cu ostaşii români, dorobanţi şi curteni. Pe scurt, dorobanții au fost asmuțiți, fără efect, împotriva seimenilor pedeştri. Cronicarul tuşează rece şi rapid dimensiunile tragediei: „au dat jaf caselor boiereşti şi ale neguţătorilor şi tuturor câţi ştiia ei că se biruiesc şi au bucate. Şi au jăfuit ţara, din cap până în cap, şi cruciş şi curmeziş. Mai pre scurt să zicem, vecin pre vecin, fin pre naş, slugă pre stăpân”. Boieri scoşi de barbă şi ucişi în faţa familiei, lăsaţi demonstrativ neîngropaţi, la cheremul câinilor şi al fiarelor, violuri, conace arse de ţărani şi acte de proprietate şi de aservire arse din mânie şi din răzbunare, preoţi scoşi din timpul liturghiei, Sfintele Taine călcate în picioare de ostaşii beţi[130]. Îngrijorat şi pregătit să intervină, principele Gheorghe Rakoczi II îi scria mamei sale: „Milostivă Doamnă, voevodul din Ţara Românească este la locul său, dar s-a făcut o nemaipomenită vărsare de sânge; dărăbanii seimeni nu s-au milostivit nici de boieroaicele însărcinate, nici de copii nevinovaţi, au ucis nenumăraţi boieri, sărmanul domn Preda şi-a răscumpărat viaţa cu mulţi bani, i-au omorât fiul, i-a rămas un nepoţel de la fiu, în locul acestuia slugile au dat un copilaş de ţigan, aşa i-au scăpat viaţa; urât lucru, mulţi boieri au fugit încoace”[131]. Este vorba de Papa Brâncoveanu, fiul lui Preda Brâncoveanu, iar copilaşul scăpat de la moarte prin acel schimb silnic este chiar viitorul domnitor Constantin Brâncoveanu, născut cu un an în urmă. Vodă însuşi, blocat şi neajutorat în mijlocul unei oştiri răsculate, ostile şi dispeţuitoare, este umilit şi suduit, oştenii pe care deunăzi spera să-i concedieze distrându-se pe seama lui şi aruncându-i beţe-n ochi[132]. Ei făceau din nou legea, ei primeau soliile la Târgovişte şi la Bucureşti, tot ei dictau politica internă.

---

[129] Nicolae Stoicescu, *Constantin Şerban*, Editura Militară, Bucureşti, 1990, p. 33. Contextul belic era copt: toţi Balcanii fierbeau, în martie 1655 Veneţia scufundă flota otomană în strâmtoarea Dardanele, apoi armata terestră este cuprinsă de o puternică răscoală, marele vizir şi muftiul sunt decapitaţi, turcii sunt ocupaţi şi deocamdată nu pot interveni în ţările cu probleme. Despre această perioadă vezi Aurel Decei, *Istoria Imperiului Otoman,* Bucureşti, 1978, p. 407-409.

[130] *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690...*, ed. citată, 1960, p. 123. În Bucureşti, de pildă, „tot ce au aflat în biserici au luat, numai pietrile goale au lăsat. Sfintele veşminte făcutu-le-au muierilor şi fetelor chinteşă”.

[131] Andrei Veress, *op. cit.,* doc. nr. 188.

[132] *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690...*, ed. citată, 1960, p. 122.

Prizonier în propriul palat, cu boierii în cap că nu strânge frâiele puterii, Constantin Şerban ticluieşte un plan aproape imposibil. Convinge sfatul răsculaţilor să-l lase să trimită o solie în Transilvania sub pretextul chemării în ţară a boierilor valahi fugiţi acolo în timpul răscoalei seimenilor. Misiunea reală a soliei favorabile Domnului era însă aceea de a-l implora pe principele Gheorghe Rakoczi al II-lea să intervină militar în sprijinul lui pentru a-i elimina pe insurgenţi. Totodată, în secret, vodă îl informează pe domnitorul Moldovei, Gheorghe Ştefan, pe hanul tătarilor din Bachcesarai, Crimeea, pe paşa de Silistra, adevăratul jandarm al Ţării Româneşti, rugându-i să se mobilizeze pentru a-i salva domnia[133]. Evenimentele se succed repede, Domnul scoală oştirea să se bată, chipurile, cu ungurul care invadează ţara, pleacă din Bucureşti cu corpul principal de oaste, dar la Gherghiţa, noaptea, face cale-ntoarsă, fuge şi se opreşte în Silistra, la Siavuş paşa. Forţele maghiare coboară primele şi în 26 iunie bat la Şoplea, pe Teleajen[134], armata încropită a unor oşteni tari, dar dezorganizaţi, de-abia învăţaţi cu haosul şi jaful[135]. Marele spătar Hrizea din Bogdănei, noul Domn pus de răsculaţi, nu se poate impune.

Biserica mănăstirii Jitianu, jud. Dolj, rectitorită de Doamna Bălașa. Ilustrată din 1972. Sursa: internet

Reconfirmat de acelaşi paşă, domnitorul Constantin Şerban stinge violent ultimele rezistenţe şi îşi ia lefegii ardeleni şi moldoveni în care are încredere, plătiţi cu birul de unsprezece galbeni anual pe cap de dorobanţ, seimen sau curtean pe care li-l impune drept pedeapsă pentru că s-au răsculat. A existat istoriografic preconcepţia începută de Nicolae Iorga şi continuată de alţii că după momentul *Şoplea, 1655*, oştirea regulată a Ţării Româneşti a intrat în dizolvare, ajungând rapid la desfiinţare[136], ori chiar două surse medievale o contrazic. Prezumtivul

[133] Opţiune militară pe care-o avusese şi Matei Basarab exact cu un an înainte, când aştepta primăvara ca să-i cheme pe unguri şi pe tătari pentru a-i salva domnia, *Ibidem,* p.117.

[134] Nicolae Iorga consemnează în *Studii și documente...,* IV, București, 1902, p. 244, că în satul Drăgăneşti se află crucea ridicată după Şoplea în amintirea biruinţei, unde, de fapt, Vodă nu s-a aflat: "Cu bună vreare Tatălui şi cu îndemnare Fiiului şi cu sfârşitul Sfântului Duhu rădicatu-se-u acestă sfântă şi făcătoarea de biruinţă cruce şi cu hramu sfentei şi biruitoarei noastre, care iaste prea-sfintei Fecioare…senie pre-sfintei Marii bgţ(bodgoriţe).. întru Hristos iubit şi bine credincios creştin Io Constandin Basarab Voevod". Pe o muchie a crucii stă scrisă o informaţie foarte importantă pe care Nicolae Stoicescu se pare că a ignorant-o atunci când opinează că Vodă Constantin n-a participat la Şoplea, bătălia din care a ieşit din nou Domn. Contrariul îl aflăm scris în piatră: "Gheorghe Racoţ, cinstitul Craiul Ardealului, văzând Măriia Sa jaloba noastră, Măriia Sa au venit cu oştile Măriia Sa, şi eu cu boiarii ţării mele, şi cu pribegii, asupra a răsculaţilor oştire…". O informaţie vine de la Andrei Pap, martor: în cele trei zile de veselie a celor trei domnitori, din tabăra de la Gherghiţa, Constantin Şerban, gazda, a fost bolnav. Ceea ce ne duce la ipoteza ca acesta să se fi aflat la Şoplea, dar să nu fi luptat, vezi Andrei Veress, *op.cit*, doc. nr. 194. Nicolae Iorga spune că a venit de-abia după patru zile, vezi Nicolae Iorga, *Istoria armatei româneşti,* volumul II, ed. a II-a, Bucureşti, 1930, p. 146.

[135] Georg Kraus, în *op.cit*., p. 181, spune că seimenii, „beţi turtă de vin" şi „siguri de biruinţă", şi-au ademenit duşmanii la Şoplea dintr-o pură superstiţie, fiindcă acolo, potrivit tradiţiei, românii mai câştigaseră şapte bătălii.

[136] Nicolae Iorga, *Istoria armatei româneşti,* vol. II, ed. citată, se pronunţă cu titlu de capitol "Desfacerea oştilor româneşti, 1655-1691". Ipoteza este că armata regulată a rămas oastea de curteni şi că, oricum, ea era auxiliară trupelor otomane și că de-abia firav, din 1821, apoi oficial, cu Regulamentele Organice, se va reînființa.

cronicar Stroe Ludescu îl arată pe un Mihnea al III-lea cum strânge împotriva turcilor toţi dorobanţii şi călăraşii „cine-şi la steagul lui şi la ceată-şi”[137], Radu Popescu consemnând la fel: „gătire mare făcia: stiaguri de slujitori, tunuri, erbării; şi dorobanţii, seimenii cei stricaţi de Constantin vodă pentru răotatia lor îi îndrepta pre la steaguri, făcând căutări tuturor slujitorilor ţărăi”[138]. Urmează o perioadă confuză, în ţară e calm, dar Vodă e obligat de Rakoczi II să invadeze cu el Polonia, Poarta se supără şi-l mazileşte împreună cu ruda sa din Moldova, Gheorghe Ştefan. Turcii şi tătarii pradă crunt Ţara Românească în ianuarie-martie 1658, îl pun pe viitorul Mihnea III, Constantin Şerban Basarab nu se poate apăra, arde strategic cele două scaune domneşti, Bucureştii şi Târgoviştea, apoi fuge în Transilvania. Doamna Bălaşa murise în martie 1657, el se recăsătoreşte în noiembrie, acelaşi an, cu Nedelea, doar trei luni Doamnă a Ţării Româneşti, care îl va însoţi în cea mai lungă pribegie a unui Domn român, de apropae o jumătate de veac[139].

Cine a fost Constantin Şerban ?

Credem că principala cheie de citire a personalităţii domnitorului, a omului Constantin Şerban, este inevitabila educaţie prin contrast. În mod cert, ascensiunea sa – şi acest lucru nu este un detaliu, ci o stare de fapt – o datorează lui Matei Basarab, pe care, cu toată fosta aversiune[140], nu uita să-l amintească la bătrâneţe în pomelnicul de la mănăstirea Lawrow[141], împreună cu Doamna Elina, şi pe care, conştient sau nu, a căutat să-l imite. Miră şi astăzi îndărătnicia lui de bastard domnesc. Se putea reinventa uşor[142], strângea armata pe banii lui, iar când ataca, cucerea mereu scaunele Ţărilor Române: o dată al Munteniei, de trei ori al Moldovei. Istoricul P. P. Panaitescu l-a caracterizat ca fiind „un om înfocat, nu totdeauna prudent, îndărătnic şi viteaz”. Avea „înţelegerea întreagă a menirii sale domneşti, era crescut la şcoala lui Mihai Vodă cel simplu, bun şi viteaz, om de oaste şi de cârmuire”[143]. O bună parte din maturitate şi-a petrecut-o în diferite funcţii la curtea fastuoasă a lui Matei Basarab, o mână de fier, devenit greu abordabil la bătrâneţe. Postelnicul Constantin Şerban, titlu dat majorităţii „coconilor” şi fiilor de boieri, a ajuns într-un timp relativ scurt clucer, apoi postelnic II, adică adjunctul marelui postelnic, consilierul de taină al Domnului. E pus mare serdar, unul dintre cei mai capabili militari ai oştirii lui Matei Basarab, funcţie militară otomană exportată special pentru el. Domnul îl trimisese în vara lui 1644 în Ungaria Superioară, acolo unde aliatul său transilvan, Gheorghe Rakoczi I, îl înfrunta pe împăratul Ferdinand al III-lea de Habsburg. La 16 iulie, lângă cetatea Jeszeno, cei 1.000 de oşteni ai lui Constantin Şerban îl înfrâng pe generalul austriac Homonnay, ucigând 200 de ostaşi imperiali, luând mulţi prizonieri pe care, mai apoi, conform uzanţelor – azi cinice – ale lumii feudale, avea să-i vândă turcilor pe bani buni.

---

137 *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690...*, ed. citată, 1960, p. 132.

138 *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, ed. citată, p. 145.

139 Originea acestei a doua soţii este încă necunoscută. Onomastic, Vodă avea o verişoară îndepărtată, Nedelea comisoaia, nepoata Doamnei Elina, soţia lui Radu Şerban. Identificarea, ispititoare în primă instanţă, este spulberată definitiv de un document din 1645. Potrivit acestuia, Nedelea motivează donaţia unor vii din Ştefăneşti astfel: “eu, jupâneasă bătrână şi fără copii”, vezi Ştefan D. Grecianu, *op.cit.*, vol. II, p. 398.

140 Vie şi după moartea fostului Domn, care va fi înmormântat la Arnota nu de Constantin Şerban, care îi cunoştea dorinţa, ci de Radu-Mihnea III.

141 P. P. Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Şerban Basarab şi a lui Ştefan Petriceicu şi testamenturile lor*, în „A.A.R.M.S.I.”, seria III, t. XXI, Bucureşti, 1939, p. 424.

142 Îi trimite viitorului Principe al Transilvaniei, Ioan Kemeny, captiv în Crimeea, la tătari, 50 de galbeni, dar nu uită să-l roage să pună şi pentru el o vorbă bună faţă de fostul duşman care-i pustiise ţara, hanul Muhhamad Ghirai al IV-lea, pe care, credem noi, intenţiona să-l introducă într-o posibilă ecuaţie de revenire la tron. Ştefan Meteş, *Domni din Principatele Române pribegi în Transilvania în veacul XVII*, Cluj, 1934, p. 19.

143 P. P. Panaitescu, *op.cit.*, p. 405, p. 375.

Dar aceste asigurări nu sunt de ajuns. Cercetătorul N. C. Bejenaru[144], primul monograf al domitorului, înainta ipoteza că însuşi serdarul Constantin Şerban a regizat prima mişcare a seimenilor, cea din 1653, urmărind răsturnarea lui Matei-Vodă de pe tron, poziţie amendată circumspect de al doilea monograf, istoricul şi academicianul Nicolae Stoicescu[145], care sare pragmatic direct la urmări: fostul serdar a fost principalul ei beneficiar. Trecând peste ceremonialul de învestire, primul din istorie păstrat în amănunt datorită lui Palul de Alep, prezent atunci la Târgovişte împreună cu tatăl său, patriarhul Macarie al III-lea de Antiohia, vom tuşa numai un singur detaliu, mic, dar semnificativ, care-l trădează pe Vodă Constantin Şerban: încă înainte de aclamarea ca Domn nou – care se delibera rudimentar-vocal, în curtea cea mare de la Târgovişte plină până la refuz de boieri şi de poporeni – vodă stătea în biserică în jilţul său, sigur de alegere, aşteptând marele cler să-i citească slujba şi sfatul şi armata să-i sărute mâna[146]. Înainte de mazilire, după escapada dezastruoasă din Polonia, marele vizir îi poruncise şi lui, şi lui Gheorghe Ştefan, să vină la Adrianopol, acolo unde se afla atunci sultanul, pentru a presta închinarea. Cronicarul otoman Mustafa Naima relatează spusele domnitorului Constantin Şerban, pe care, în prealabil, îl numeşte gratuit „ghiaur fricos”, citām: „dacă mă duc, mă duc cu sabia mea” [147]. Fără îndoială, Constantin-Vodă era un militar.

Am enumerat mai sus măsurile populare pe care le-a luat după ce s-a urcat pe tron, în totalul răspăr al politicii interne feudal-oprimatoare a puternicului său predecesor. Domnul promitea dorobanţior în eventualitatea desfiinţării seimenilor: „Eu acum, au dat Dumnezeu de n-am nici un vrăjmaş şi m-am împăcat cu toate ţările, ca să putem face bine şi ţăranilor, că sînt săraci şi impresuraţi de bir şi de năpăşti”[148]. De altfel, domnia lui a fost ţinută minte ca una scurtă, o prelungire mulţumitoare – exceptând episodul dramatic de la 1655 – a uneia cu mult mai mari. Aflat mult timp în umbra personalităţii puternice a lui Matei-Vodă, supus direct deciziilor dar şi capriciilor sale, viitorul Domn a luat, contradictoriu, şi din cele ale fostului stăpân, dar în general, a fost mai săritor[149], mai tolerant[150], mai luminat[151]. Îşi ierta cu largheţe supuşii, oferea clemenţă adversarilor[152] până la prima abatere, pedepsindu-i mai mult din raţiuni politice decât din ambiţie[153]. Era un om de lume, nu neapărat că o cerea protocolul. Pribeag, la cetatea

---

[144] Două articole largi publicate în „Arhiva Societăţii Ştiinţifice şi Literare din Iaşi”, 1924, nr. 1, şi 1925, nr. 3-4.
[145] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 14.
[146] *Călători străini…,* vol. VI, p. 132.
[147] *Cronici turceşti...,* vol. III, ed. citată, p. 113.
[148] *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690*..., ed. citată, p. 120.
[149] Îi scapă urgent de la moarte pe fraţii cumnatului Constantin Cantacuzino condamnaţi deja în Moldova, vezi Miron Costin, *op.cit*, p. 169.
[150] În timpul răscoalei din 1655 o parte din Divan se mută la Bucureşti cu tot cu acte, curte, îl pun Domn pe marele vornic Preda Brâncoveanu, acesta refuză şi-i numeşte „tâlhari”. Ei şi „toată ţara” i-ar fi imputat lui Constantin Şerban, arestat de seimeni în Târgovişte: „tu niciodată nu ai pedepsit pe cel vinovat, n-ai pus să fie ucis nimeni şi toată primejdia ce va cădea pe noi de aceea este”, vezi Andrei Veress, *op.cit.*, p. 292.
[151] Paul de Alep ne spune că, spre deosebire de Matei Basarab, care nu vorbea decât româneşte, Constantin Şerban era poliglot, ştia greaca, maghiara, vorbea cu patrirhul Macarie III al Antiohiei venit aici după o colectă, în turca literară, fără tălmaci, *Călători străini...,* VI, p.135. Era instruit, scriindu-i împăratului austriac Ferdinand al III-lea că suntem datori a mulţumi binefăcătorilor noştri, şi amintind de „legile lui Periandru, pe care le-a dat odinioară la Corint”, vezi *C.D.Ţ.R.,* vol.VIII, doc. 1105.
[152] Vezi clemenţa acordată lui Diicu Buicescu, favoritul lui Matei Basarab, care n-a mai apucat să fie Domn, pe care l-a graţiat de insultă şi l-a înălţat în rang. Va muri în masacrul boierilor pe care l-a pus la cale Mihnea al III-lea în 1658.
[153] Pe fostul său mare spătar care l-a uzurpat, Hrizea din Bogdănei, “Hrizică-vodă”, cel pus de seimeni, l-a iertat. Acesta vine din Transilvania să-şi recupereze tronul, dar e trădat şi învins. Pe 8 septembrie 1657 Constantin Şerban îl spânzură în Târgovişte şi-i obligă familia să asiste, înconjuraţi macabru de 300 de capete de seimeni ucişi la Târgu Bengăi. Vezi Georg Kraus, *op.cit*., p. 204. Radu Popescu în *Istoriile…,* ed. cit., p. 143, spune că Hrizea nu a fost

Piatra Şoimului de lângă Ieud, pe care o cumpărase, pescuia din râul Ieud păstrăvi, vâna cu principele Gheorghe Rakoczi II şi cu fostul Domn al Moldovei, Gheorghe Ştefan, unchiul său după soţie[154]. Când vine la Cluj în 1658 şi este ovaţionat de studenţii maghiari, scoate din pungă şi-i plăteşte regeşte, cu 93 de dinari[155]. Ştia să se impună. Prizonier în Târgovişte, le scrie ţăranilor înfrăţiţi cu seimenii, stăpânii ţării, care jefuiseră mănăstirea Arnota, că dacă nu vor aduce totul la loc, va trimite nişte armaşi şi-i va trage-n ţeapă înaintea uşilor lor[156]. Îi plătea, poate în amintirea Bălaşei, Doamna lui, o datorie serioasă, de 6.000 de taleri, unchiului său pribeag ca şi el, Gheorghe Ştefan[157]. Se plia oricărei situații noi, mituind, de exemplu, pe Fazâl, pașa de Silistra, cu 20.000 de ducați pentru ca acesta să nu invadeze prea devreme Țara Românească, câștigând, așadar, 17 zile prețioase în așteptarea trupelor din Transilvania[158]. Îl atenționează pe Ștefăniță Vodă (1659-1661, 1661), rivalul său din scaunul Moldovei, că spătarul Nicolae Milescu complotează împotriva lui[159].

Tabloul votiv din biserica din Dobreni, jud. Giurgiu. Serdarul Constantin, jupânița Bălașa și coconița Bălașa. Foto, autorul, decembrie 2016

Viaţa lui Constantin Şerban a fost un roman tragic, clasic aşadar, desfăşurat într-un cadru medieval. Fusese serdar, a trăit mereu pe muchie de spadă. În 1629, clucer şi în preajma nunţii, îşi vinde o moşie cu tot cu rumâni pentru a scăpa de nişte cămătari[160]. Urmează episodul despre care am mai amitit, cu Diicu Buicescu, îngâmfatul său superior militar, din care se alege cu nasul tăiat. Prima cumpănă ține de o legendă. Aflat în preajma Piteștilor, Constantin, nu se știe dacă neapărat pe timpul domniei lui, scapă de la înecul într-una din mlaştinile Argeşului – parohul Dobre Popescu consemnează în 1921 că biserica va fi zidită pe locul heleșteului în care era să se înece vodă[161] – , ctitorind mai apoi, conform făgăduinței, biserică în târg[162]. O altă încercare a fost arestul seimenilor din 1655[163]. În iarna lui 1656 scapă de un complot destul de periculos, copt la Constantinopol în casele unui Dumitrache chiar de către viitorul Domn în scaun, Mihnea al III-lea[164]. În ianuarie1658 alege foarte greu, dar strategic, să-și distrugă cele două scaune pentru a contracara mai bine

---

învins corect de oamenii lui Constantin Şerban, ci prin vicleşug, şi că în Târgovişte a fost tras pe roată, nu spânzurat, cum spune Kraus.

154 Un maghiar îi trimite în acest sens doi câini de vânătoare, vezi Ştefan Meteş, *op.cit.*, Cluj, 1934, p. 18.

155 A. Bitay, *O ştire privitoare la pribegia lui Constantin Vodă Basarab Cârnul*, în „R.I.”, nr. 7, 1929, p. 265.

156 Nicolae Iorga, *Studii şi documente...*, IV, p. CCLXIV.

157 Andrei Veress, *op.cit.*, p. 340, unde semna neutru-resemnat ”Noi Constandin Şerban-Vodă, Domnul de odinioară al Ţării-Româneşti”.

158 *Cronici turcești...*, vol. III, ed. citată, p. 115.

159 Ion Neculce, *Opere*, ediția Gabriel Ștrempel, Editura Minerva, București, 1982, p. 190.

160 “Păntru că acest satu ce iaste mai sus-scris, Vărăştii, fost-au al răposatului părintelui mieu, lui Şerban voevodu, Dumnezeu-l pomenească. Deci după moartea părintelui mieu, Dumnezeu-l pomenească, căzut-au acest satu pre mâna noastră”, în *D.R.H. B,* vol. XXII, doc. 278. Radu Șerban-Vodă, prezent și în pomelnicul preotului Gheorghe Coculescu editat în 1842, era încă pomenit oficial, la slujbe, și în 1933, vezi Tatiana Bobancu, *Album religios. Bisericile din orașul Pitești*, Pitești, 1933, p. 21.

161 Arhiva I.N.P., fond C.M.I., Dos. 2653/28, „Parohia Sf. Gheorghe- Domnească”, f. 3.

162 Ion Gr. Rădulescu, *Un monument istoric: biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, în „Păstorul Ortodox”, nr. 11-12, 1939, p. 376.

163 Andrei Veress, *op. cit.*, p. 325, seimenii l-ar fi dezbrăcat de straiele domneşti.

164 Marin Matei Popescu, Adrian N. Beldeanu, *Mihnea al III-lea (1658-1659)*, Editura Militară, 1982, p. 17.

invazia turcilor şi a tătarilor, din Târgovişte nerămânând niciun adăpost[165]. Alt arest a fost cel din noiembrie 1659, de câteva zile, în care se pare că l-a ţinut Mihnea III din supărarea nejustificată că îi pierduse în Moldova jumătate din oştirea dată[166]. Altă cumpănă este în 5 aprilie 1660, în banchetul de la Satu Mare, când Gheorghe Rakoczi II îşi otrăveşte aliaţii pentru a le lua averile. Mihnea III moare, Constantin Şerban rezistă[167]. În 1661, la sfârşitul celei de-a doua domnii în Moldovei, îl paşte pericolul să fie vândut tătarilor de căpitanul cazacilor, Stamatenco. Presat de această situație nu tocmai nouă, se apucă şi scrie disperat regelui polonez Ioan Cazimir: „Cu atât mai mult am deplină nădejde în Dumnezeu şi în graţia milostivă a Măriei Tale că Măria Ta nu vei porunci să fiu dat acelor păgâni, alungându-mă de sub apărarea tronului Măriei Tale, ci mă vei păstra întreg, prin hotărârea ta domnească, pe mine sluga cea mai mică, întocmai cum se ascund copiii sub mantaua părinţilor lor, aşa cum binevoieşti să fii ca un domn creştin"[168]. Vor fi fost şi altele, pe care nu le ştim, deoarece fostul Domn, care se intitula în Sfatul Căzăcesc de la Korsun din 1660 „Domn al Ţării Româneşti şi al Moldovei", a continuat să lupte în campaniile regilor poloni – aşa cum amintea în ultimul testament – la Hotin şi în Ucraina.

Domnitorul Constantin Șerban rămâne în istoria românească un episod scurt, plin de umbrele unui timp de lumină care începea să apună. Să-l vedem însă în crochiul documentelor interne rămase până astăzi.

Constantin Șerban „Cârnul" în documentele interne

1. Anul 1654

Vodă poruncește rumânilor din Ionești, județul Vlașca, să-i dea ascultare celui căruia se vânduseră, viestierul Trufanda, că de nu, mare urgie vor avea dinspre partea lui[169]. Dezrumânește

---

165 *Călători străini...*, vol. VI, pp. 249-250.

166 Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 278. Pierduse tronul Moldovei în lupta cu tătarii şi rămăses înnoroit cu calul în Bahlui. Este ajutat de un slujitor, Stan , pârcălab de Comişani, care îi împrumută armăsarul lui. Vodă scapă, dar salvatorul este luat rob de către năvălitori. Vezi o variantă a „Letopiseţului cantacuzinesc" în *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690...*, ed. citată, p. 140.

167 Singura relatare că şi Constantin Şerban a fost otrăvit o avem de la Gheorghe Ştefan, fostul Domn moldovean, vezi *D.I.R.,* vol. IX, partea 1, p. 173. Cazul banchetului fatal de la "Sătmar" este amintit diferit de cronicari. Georg Kraus în *op. cit.*, p. 332, spune că l-a dat Constantin-Vodă şi tot el l-a otrăvit. Nicolae Iorga în *Istoria românilor,* vol. VI, p. 238, îl absolvă totuşi pe Constantin Şerban de această mişelie, spunând că "nimic din caracterul lui Constantin, cu mult superior asociatului său de nevoie (Gheorghe Rakoczi II, n.n.) nu îndreptăţeşte bănuiala ce s-ar fi răspândit că el ar fi dat otravă cuiva care, în starea în care se afla, nu putea să reprezinte nicio primejdie".

168 P. P. Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Şerban...*, p. 409. Refugiat în Cameniţa de revendicările cazacilor care voiau toţi banii promişi, fostul Domn este din nou în pericolul de a fi vândut, deoarece fugarii domneşti erau foarte preţioşi, iar tătarii „doreau sângele lui" de când le pricinuise pierderi în 1658, când se apărase la Târgovişte. Numai că Vodă oferă mai mult, cazacii iau o parte bani şi îşi aduc aminte că Vodă le este aliat.

169 *C.D.Ţ.R.*, vol. VIII, doc. 107. În *Ibidem*, doc. 118, îi întâlnim din nou, cu alte amănunte: domnitorul Alexandru Iliaș (1616-1618, 1628-1629) îi scosese cu „rea rușine" pe tații și bunicii lor din Divan, purtându-i, potrivit cutumei, goi pe ulițe. Acum, veniți cu mic, cu mare, la Târgoviște, sunt iară prinși cu cărțile lor mincinoase. Domnul, potrivit legii, îi bate foarte rău și îi dă legați de gât lui Iordache, al doilea postelnic, fiul sus-numitului Trufanda. Toate acestea datorită faptului, clișeizat deja în documente, că Domnul nu dorește să intre în „miluirile" celorlalți Domni și evită categoric să îl ajungă blestemele lor, inserate la finalul oricărui document. Câțiva dintre rumânii rușinați atunci, la începutul domniei lui Constantin Șerban, se mai scoală peste câteva luni prin niște interpuși. Potrivit rezumatului redactorilor sursei din care cităm, „Domnul, cu boierii divanului le-a luat seama cu de-amănunutul și foarte bine i-a descusut, întrebându-i, întâi, de cărți, dacă au sau nu (...). Domnul, văzând că umblă cu înșelăciune, i-a ținut și de rău în divan, iar pe rumâni i-a scos cu mare rușine". Tot „de gât" îi dă și pe cei din Tătarul, județul Saac, lui Negoiță paharnic, *Ibidem*, doc.148, iar pe cei din Gârleani, Dolj, egumenului Pahomie de la Sadova, *Ibidem*, doc. 182 și 298 (pe cei din Gârleani și Zăvalul). Tot "de grumaz" îi dă și pe cei din Vărăști și din Gurguiați stareței Magdalina de la

Craiovița, Dolj, rumânită forțat de fostul său rival, Diicu, mare spătar, pe când era boier[170]. Îi scoate „cu mare scârbă” din Divan pe rumânii din Hădreșăști, Ialomița, predându-i legal boierilor aparținători „ca să fie rumâni de deadină și slugi ohabnice”[171]. Împarte pe dreptate, în două, vinăriciul din dealul Șoașului, sat în Vâlcea a două mănăstiriri în pâră pe el: Bistrița și Argeș, ai căror egumeni se certaseră în fața lui[172]. Nu acordă dreptul de a scăpa de rumânie celor din Herești, Ilfov, deoarece ei umblau, de obicei, din Domn în Domn, pentru a li se pierde urma înrobirii. Ei pretindeau că sunt rumâni domnești, mobili așadar, în exercitarea dreptului lor la dezrumâniere, dar erau rumânii personali ai lui Antonie Grama dăruiți lui de către Mihai Viteazul[173]. Întărește Cernăteștii mănăstirii Glavacioc, cu tot cu rumânii care încercaseră să scape de înrobire cu lingușire și cu minciuni[174]. Într-o pricină, o parte își ia înapoi moșiile din partea alteia, dând banii înapoi, dar prin mâna Domnului[175]. Vodă îi poruncește lui Radu Păduche să nu mai vină pe nedrept cu jalba și a doua oară, ”că apoi, tu știi”[176]. Domnul nu-i crede pe cei din Găvana, Urlați, Prahova, și pune 6 boieri constatatori[177]. Iartă rumânii de pe moșiile mănăstirii Deunlemn de tot birul, în schimbul prestării serviciilor mănăstirii. Este o binefacere, un act de donație[178]. La fel și Sineștiul, întărit mănăstirii Mislea, ca să fie pomana lui și a părinților lui[179]. Domnul dezrumânește pe cheltuiala lui, adică 1000 ughi, satul Băbiciul, jud. Romanați, năpăstuit de Matei Basarab pe când era boier, care prinsese satul cu slugile lui și-l îngenunchease în fața lui Alexandru Iliaș, adus pe jos, la domnie, prin atâtea județe, ”numai cu cele după trupul lor”. Constantin Șerban face acest gest pentru pomana sa, a părintelui său și pentru sufletul lui Matei voievod[180]. Le scrie pârcălabilor, ”care cu ce slujbă”, dându-le voie pentru a strânge zeciuiala dată oamenilor mănăstirii de la Curtea de Argeș. Potrivit documentului, ei trebuie să asculte „de ce vă va da egumenul învățătură, să nu umblați tot după capetele voastre, că apoi veți avea scârbă de către Domnia mea”[181]. Întărește mănăstirii Cobia morile de pe Ialomița, mai jos de Târgoviște, făcute de Matei Basarab ”Dumnezău să-l pomenească”. Domnii ce vor veni și vor întări această pomană să fie ctitori cu Domnul ”în sfântul pomelnic”[182]. Vede niște țigănci și le lasă mănăstirii Strâmba, Gorj, până ce se va stinge conflictul posesiei lor revendicat de către vornicul Gherghe[183]. Domnul nu îngăduie ruperea emoțională dintre doi țigani despărțiți de vitregia medievală. Maria țiganca, despărțită violent dintr-un sălaș de țigani al alesului de către proprietarul ei, vornicul

mrea Viforâta, *Ibidem*, doc. 203. La fel și pe rumânii ziși ”petecari” din Bălteni, Ilfov; ”i-a dat de grumaz” egumenului Serafim al mănăstirii Radu-Vodă (Sf. Treime) care îi poseda, *Ibidem*, doc. 281.

170 *Ibidem*, doc. 295.

171 *Ibidem*, doc. 427.

172 *Ibidem*, doc. 111.

173 *Ibidem*, doc 117.

174 *Ibidem*, doc. 122.

175 *Ibidem*, doc. 133.

176 *Ibidem*, doc. 158.

177 *Ibidem*, doc. 170. În *Ibidem*, doc. 205, nu crede nicio parte și pune 3 boieri jurători. În *Ibidem*, doc. 215, nu-l crede nici pe iuzbașa din Nedvejde, Mehedinți, Rădușul, trimițându-l la mitropolitul Ignatie să jure cu mâna pe Evanghelie, Ignatie dându-i și carte cu acest gest constatator în care scrie că a scos Evanghelia ”de l-am jurat”, *Ibidem*, doc. 221.

178 *Ibidem*, doc. 188.

179 *Ibidem*, doc. 197.

180 *Ibidem*, doc. 227.

181 *Ibidem*, doc. 238 și 240.

182 *Ibidem*, doc. 244.

183 *Ibidem*, doc. 245.

Gherghie din Sărdănești, să fie returnată, ”că domnia mea nu dau să (se) desparță sălașul” și, mai departe, explicatv, ”nu să cade să se desparță sălașul”[184].

Piatra tombală din biserica de la Dobreni a jupânesei Elina, mama viitorului Domn Constantin Șerban Basarab. Foto, autorul, dec. 2016

Uneori, jurămintele false și cărțile mincinoase erau ori rupte și arse, ori tăiate cu foarfeca colțurile de sus[185]. Domnul, transformat în instituție ultimă de apel, dădea importanță oricărei spețe. Un document evocă această acuitate, notând că Domnul s-a încredințat „foarte bine”[186]. Se dă Coziei satul Călimănești ca să-i fie de ajutor la îndreptarea drumului. Domnul se consideră ctitor și se trece la pomelnic[187]. Domnul dă o adeverință, o foaie de drum, egumenului Dionisie de la Brădet pentru a-i căuta pe rumânii mănăstirii fugiți fie în sat domnesc, boieresc sau călugăresc, fie slobozie, să-i ia pe toți, cu toate bucatele lor, să-i aducă în satul mănăstirii. Din satul care îi va „pitula” sau îi va ascunde să se ia amendă șase boi domnești[188]. Poruncește egumenului de la mănăstirea Strehaia să vegheze mai bine statutul de slobozie al satului Strehaia, sat al mănăstirii, „că nu voi domnia mea să să spargă satul și Legătura lui Mihai Vodă și a altor Domni acum, în zilile domnii meale”[189]. Dă dreptul mănăstirii Arnota să-și ia înapoi, cu ajutorul cămărașilor de la Ocna cea Mare, ce i-au luat „cu jaful, hoțește”, sătenii din patru sate[190]. Vodă se consideră ctitor nou la Tismana pentru că îi iartă satul Tismana și-l închină din nou mănăstirii[191]. Pe 17 septembrie 1654 se află cu tot cu Divanul la conacul lui de la Cornățel[192]. Pe 30 octombrie 1654 se află pe baltă, în preumblare[193].

Rectifică pozitiv jupânesei Hârsova o hotărnicie de pe vremea lui Matei Basarab abuzată între timp, trimițând pe Damaschin, al doilea portar, să caute dacă pietrele stau pe unde le-au pus atunci sau dacă, între timp, nu le-au mutat alții[194]. Deoarece în 1654 „nu s-au făcut” vin, poruncește pe 5 octombrie egumenului de la Radu-Vodă să ia vinăriciul legal de la Vălenii Piteștiului, iar surplusul să-l aducă în București „cât mai curînd”[195]. Vodă amendează cu câte 6 boi domnești, o amendă foarte mare, pe fiecare dintre cei 12 boieri jurători într-o speță la Câmpulung[196]. Iartă de bir Bogdăneștiul , jud. Vâlcea, contra închinării lui la mănăstirea Arnota. Tot acolo, sau chiar în Bogdănești, Constantin Șerban construise o

[184] *Ibidem*, doc. 249.
[185] *Ibidem*, doc. 146.
[186] *Ibidem*, doc. 282.
[187] *Ibidem*, doc. 320.
[188] *Ibidem*, doc. 334.
[189] *Ibidem*, doc. 359.
[190] *Ibidem*, doc. 367.
[191] *Ibidem*, doc. 376.
[192] *Ibidem*, doc. 391.
[193] *Ibidem*, doc. 421.
[194] *Ibidem*, doc. 396.
[195] *Ibidem*, doc. 399.
[196] *Ibidem*, doc. 422.

fântână publică unde, contra iertării de bir, pune un tată și un fiu să o păzească[197]. Domnul îi dă voie lui Stan logofăt să-și facă o moară pe moșia domnească în Târgoviște, pe Ialomița[198].

2. Anul 1655

Domnul cumpără în dealul Bucureștilor două răzoare și jumătate de vie de la Dumitra, soția lui Stanciu chivărarul. Scrie Vlădilă, grămătic de la biserica domnească din București[199]. Ceartă, în iureșul răscoalei seimenilor, potrivnică lui, hoții care au călcat mănăstirea Arnota. Aceștia sunt avertizați că dacă nu vor repara pagubele, Vodă va trimite armași ”să vă înțape pre toți naintea ușilor voștri, să te învăț a mai fi voi jăfăitori”. Certarea continuă: ”dar neşte hoți ca voi, cu a cui învățătură și cu ce semeție umblați voi să ucideți călugării și jăfuiți voi bucatele mănăstirii?”[200]. Vodă judecă în continuare la Târgoviște, capitala ocupată de răsculați: „și i-am bătut domnia mea în divan”. Este vorba despre sătenii din Lupești, Ilfov, care nu mai recunoșteau, contrar documentelor egumenului Serafim, că sunt rumânii mănăstirii Radu-Vodă[201]. Scrie rumânilor din trei sate închinate Bistriței să asculte de egumen, că va trimite la ei armașii, de-i vor purta despuiați și le vor tăia urechile și „mai mare urgie nu va petrece nimeni din partea domnului” și ”glumă să nu vă pară”. Citãm în continuare: ”câinilor, a cui învățătură faceți voi aceale lucruri și ce simeție purtați în capetele voastre, crez că toți boiarii țărăi și toată țara vă știu pre voi bine că sănteți rumâni de moșie”[202].

Biserica din Tinăud, orașul Aleșd, jud. Bihor, ctitorie a fostului Domn Constantin Șerban, 1659. Sursa: internet

Domnul iartă doi frați care – foarte posibil în răscoala seimenilor – săriseră cu sabia asupra lui, lăsându-i să-și ia dijma de pe o moșie confiscată de Domn pentru acel incident[203]. Interzice pârile pe dreptul de vinărici dintre mănăstirile Argeș și Bistrița, pentru că nu vrea să se amestece în tocmeala și obiceiurile bătrâne[204]. Întărește mănăstirii Mărgineni satul Grămăditele, iar cine se va ispiti peste cartea Domnului „mare urgie va să pață”[205]. Îi ia satele lui Tudor căpitanul și ale altor călărași fugiți în Giurgiu, la turci, dându-le lui Radu, al doilea comis, slugă credincioasă. Tudor s-a ridicat hoțește cu sabia asupra Domnului, iar pentru aceasta merită să-și piardă nu numai averea, ci și capul[206]. Reînnoiește mila față de mănăstirea Brădet, ctitorie a lui Mircea cel Bătrân, un mertic anual de 150 de bolovani de sare de la Ocna cea Mare, domnească[207]. Ia de la fiecare dintre cei 12 megieși care jură strâmb pentru satul

[197] *Ibidem*, doc. 434.
[198] *Ibidem*, doc. 436.
[199] *Ibidem*, doc. 542.
[200] *Ibidem*, doc. 581.
[201] *Ibidem*, doc. 601.
[202] *Ibidem*, doc. 618.
[203] *Ibidem*, doc. 636.
[204] *Ibidem*, doc. 643.
[205] *Ibidem*, doc. 649.
[206] *Ibidem*, doc. 683.
[207] *Ibidem*, doc. 697.

Perişorul, județul Mehedinți, câte șase boi domnești, amendă[208]. De Crăciunul lui 1655, la Târgoviște, Vodă reînnoiește pomana pentru mănăstirea Cotmeana, adică șase sate aproape de Pitești. Mănăstirea era aproape de „spargere”, este ”la un loc de folosul tutror călătorilor” și socotește ”cu mintea” pentru ”ca să nu pustiască sfintele ale lui Dumnezeu case”[209].

3. Anul 1656

Domnul pune să se caute în arhiva domnească un document de pe timpul tatălui său, Șerban Basarab, în pricina unei jupânese care pretindea un rumân de la mănăstirea Căldărușani[210]. Domnul îi oprește pe cei din Jirov, Mehedinți, să se vândă ca rumâni. Singurului căruia pot este fostul lor proprietar, clucerul Semen, care le-a iertat libertatea. În rest să fie niște oameni în pace[211]. Ia moșia din Săteni, Dâmbovița, a lui Alexe dorobanțul, fugit la turci după răscoala seimenilor și i-o dă boierului credincios Gheorghe Băleanu, mare vornic[212]. Întărește mănăstirii Bărbătești și călugărițelor de acolo o parte de moșie cumpărată de ctitor, Matei Basarab, lungă „cât vor sta carăle și cât va arunca omul cu toporul”[213]. Domnul poruncește lui Nicodim, egumenul Tismanei de atunci, să ia ”cu mare strânsoare” cei 25 de ughi de la egumenul mănăstirii Hotărani de pe urma exploatării bălții Bistrețul a Tismanei[214], baltă veche, amenajată cu sapa chiar de ctitorul ei de demult, sfântul Nicodim[215]. „Dă de grumazi” pe rumânii din Arpade, Dolj, după Paștii lui 1656[216]. Dă voie mănăstirii Argeș și egumenului ei, Nicolae, să-i determine chiar și violent – să le ia fiarele de la roțile morilor – pe orășenii Curții de Argeș care au mori particulare, dar iazuri comune cu mănăstirea, să contribuie la reamenajarea vadurilor de pe Argeș[217].

Bustul lui Constantin Șerban-Vodă din curtea bisericii din Tinăud, jud. Bihor. Sursa: internet

Constantin Șerban-Vodă face accidental o referire la răscoala seimenilor pe care o înfrânsese. Atunci, „pe vremea când s-au sculat dorobanii și seimenii și călărașii, asupra domniei mele și au prădat mănăstirile și toate bisericile câte au fost în orașul București și în alte părți și au luat toate câte au găsit în ele”, acești vrăjmași au luat de la „Domnul Dumnezeu răsplătire de o sută de ori mai mult”[218]. Tot în 1656 un caz de adulter în Târgșor, Prahova. Domnul pune o slugă să cerceteze faptele, iar adulterina dacă „va fi vădită ca rea și curvă, să-și petreacă pre vina ei”, iar dacă acuzațiile soțului, pârcălabul Neagoe, sunt nefondate, să-l aducă la domnie, la

[208] *Ibidem*, doc. 711.
[209] *Ibidem*, doc. 751.
[210] *Ibidem*, doc. 793.
[211] *Ibidem*, doc. 815.
[212] *Ibidem*, doc. 819.
[213] *Ibidem*, doc. 820.
[214] *Ibidem*, doc. 872.
[215] *Ibidem*, doc. 868.
[216] *Ibidem*, doc. 897.
[217] *Ibidem*, doc. 979.
[218] *Ibidem*, doc. 1061.

Târgoviște, și ”să-și dea sama”[219]. Constantin Șerban-Vodă către Ferdinand al III-lea, împăratul austriac: „prosterându-mă în fața genunchilor voștri, mă închin preaumil Maiestății Voastre Cezaro-Crăiești și sărut sfintele haine imperiale”. Cult și poliglot, Domnul ia martori clasicii, pe Periandru și legile pe care acesta le-a dat odinioară în Corint, în argumentația ideii că este rușinos și de neiertat să nu mulțumești pentru binele făcut de celălalt[220]. Cumpără în scaunul București o casă de la Stănilă, călăraș de Țarigrad, bani gata, cu pivniță, grădină „și cu tot locul”[221]. În noiembrie 1656 mai cumpără două moșii în județul Ilfov, Tegeani și Clanța, de la Alecsandra, fosta soție a portarului Manolie. Noua „cumpărătură” se afla lângă vechea lui moșie cumpărată de la Udrea comis[222].

4. Anii 1657-1658, 1661

Domnul scutește de bir doi pușcași călări din Negomirești, Mușcel, din steagul lui Paraschiva iuzbașa. Dregătorul domnesc care le va percepe taxe, peste cartea Domnului, va plăti cu capul[223]. Urgentează o speță privitoare la niște țigani, amenințând voalat, mai precis îndemnând părțile „să nu le pară de glumă”[224]. Întărește din nou satele domnești date de ceilalți Domni mănăstirii Cobia de lângă Găești, aflată la drumul mare spre capitala Târgoviște, cu statut de han și de spital, aflată atunci într-o stare precară[225]. Poruncește boierilor hotarnici ai episcopiei Buzăului să hotărnicească moșiile acesteia cu dreptate: „să nu veghiați voe, sau să fățariți, nici spre Episcupie, nici spre alții”[226]. Scrie cămărașilor de la Ocna Mare să ia toți banii țiganilor mănăstirii Cozia, tăietori de lemne, și să-i supună egumenului de acolo. Aceștia, răzvrătiți, se lăudaseră că-i vor bate pe călugării superiori. Domnul, mâniindu-se foarte rău, poruncise în prealabil armașilor să se ducă peste ei, să-i lege, să-i bată și să le ia dăjdiile fără voia lor. Deocamdată lasă pedepsirea pe seama cămărașilor, iar aceștia de nu vor putea să-i supună, armașii domnești vor interveni și le vor tăia urechile[227].

Ruinele castelului de la Piatra Șoimului, Aleșd, jud. Bihor, posesiunea lui Constantin-Vodă și a Nedelei. Sursa: internet

Vodă scoate din nou, după Matei Basarab, de sub închinarea grecească, majoritatea mănăstirilor mari. La începutul documentului face un preambul în favoarea zidirii de biserici și înzestrării obligatorii a lor, deoarece clerul a lăsat lumea și a mers după Dumnezeu. Milosteniile față de biserici se fac nu numai pentru pomana dăruitorului, ci și „întru cinstea țării”. Grecii împilatori sunt cu neamul, cu limba și cu năravurile rele, ei punând jos obiceiurile cele bune ale țării. Mituind și fiind mituiți, au început „supt hicleana taină” a cârciumări și vinde

[219] *Ibidem*, doc. 1098.
[220] *Ibidem*, doc. 1105.
[221] *Ibidem*, doc. 1154.
[222] *Ibidem*, doc. 1160.
[223] *Idem,* vol. IX, doc. 18.
[224] *Ibidem*, doc. 39.
[225] *Ibidem*, doc. 65.
[226] *Ibidem*, doc. 76.
[227] *Ibidem*, doc. 98.

mănăstirile țării și lavrele domnești, a le supune metoaşe dajnice altor mănăstiri din Țara Grecească și de la Sf. Munte, făcându-le hrisoave de închinăciune fără știrea sfatului, fără voia soborului și a nimănui din locuitorii țării, ca să le biruiască și să le moștenească în veac[228]. Domnul trimite un ispravnic la Cozia să-l ajute pe egumenul Ștefan să-i taxeze pe țiganii ocnași, tăietori de sare la Ocna Mare[229]. Domnul întoarce marelui slujer Tănase Sărăcinescu banii pe niște moșii în Racovița, Vlașca, apoi le dăruiește mănăstirii sale, Cobia-Găești[230].

Întărește Căldărușanilor milele lui Matei Basarab, apoi le mai dă, pentru pomana lui și a părinților lui, încă 300 de bolovani de sare de la ocna Ghitioara, Prahova, atâta cât îi dăduse și Matei Basarab[231]. Șase boieri din Vâlcea, „robii domnului" (Constantin Șerban Vodă, deoarece Mihnea al III-lea, învestit cu o zi înainte, 8 ianuarie 1658, își avea scaunul la București), îi scriu acestuia într-o pâră privitoare la mănăstirea Govora. Plângerea se termină optimist, Domnul să facă cum îi va fi voia, ca un Domn bun și milostiv[232]. Constantin Șerban-Vodă în 30 ianuarie 1658 „dă prin târg" satul Mățelești care pretindea ilegal și minicinos o ocină în Brăești. Anterior, trimisese un om domnesc să cerceteze la fața locului, acela strângând boieri, megieși din jur și călugări „ca de o sută de ani"[233]. Ultimul document emis de Vodă este dat din pribegie (în Ardeal sau chiar la Rucăr). Domnul dăruiește, poate din moșiile personale, oricum, danie domnească, Româneşti, Teleorman, pe apa Vedei[234], unde, de fapt, avea un domeniu personal[235].

Ca Domn a doua oară în Moldova (17 ianuarie-17 februarie 1661) scutește de câteva dări o dugheană a mănăstirii Aron-Vodă din Iași[236].

Pribegia şi sfârşitul

Pus de turci, dar ales de boierii pământeni, Constantin Şerban a fost înlăturat tot de cei dintâi[237]. Domnitorul se afla deja într-o mică axă anti otomană, conştient şi nu trezit în ea, o nouă „învoială dacică"[238], asemănătoare celei din 1595, pentru care va plăti cu domnia. Refuzul de a merge la Adrianopol pentru a presta închinarea rituală faţă de sultan aduce mazilirea şi invazia străină[239], lucru pe care mitropolitul Ştefan, pe care-l reinstalase cu trei ani în urmă, nu i l-a putut ierta. El scrie în martie 1658, alături de Serafim al Buzăului, de Ignatie al Râmnicului, fost mitropolit, şi de Divanul rămas cu Mihnea III, Principelui Gheorghe Rakoczi II: „Constantin patru ani a jefuit ţara, dar mi ales acum în urmă. După obiceiul ţării sfatul se ţinea cu episcopi şi boieri, el ni-a delăturat, n-a ţinut seama de noi şi nu ne-a

---

228 *Ibidem*, doc. 138.
229 *Ibidem*, doc. 185.
230 *Ibidem*, doc. 201.
231 *Ibidem*, doc. 329.
232 *Ibidem*, doc. 365.
233 *Ibidem*, doc. 372.
234 *Ibidem*, doc. 397.
235 *Idem*, vol. VIII, doc. 431.
236 Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. CCCIX.
237 Radu Popescu în cronica lui anti-Basarabi scria că mazilirea a fost un ecou întârziat al răscoalei seimenilor şi dorobanţilor fugiţi peste Dunăre implicaţi puternic la Stambul într-o campanie de pâri şi intrigi împotriva lui Constantin Şerban. Vezi *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, ed. citată., p. 143.
238 Nicolae Iorga, *Istoria românilor,* VI, p. 234. S-a spus chiar că „Matheu Vodă (Matei Basarab) mai înainte de moartea sa... au lăsat cu limbă de moarte următoriului său ca pururea se țină alleanță cu Racoți și cu prințul Moldovei Ștefan Gheorghiță", vezi Gheorghe Șincai, *Hronica românilor*, vol. III, Editura pentru literatură, București, 1969, p. 78.
239 Decizia de a merge la Adrianopol era, mai ales în acel context, o condamnare la moarte, așa cum nu de mult timp i se întâmplase lui Miron Barnovschi al Moldovei la Istambul. Această deducție, simplă pe atunci, venea din tradiția otomană: când sultanul se afla la Adrianopol, însemna că se pregătește de o campanie militară.

întrebat la nimic. Prin purtarea sa a adus în ţară turci şi tătari care bisericile şi mănăstirile le-au făcut grajduri şi mormintele le-au prădat. Sultanul a trimis pe Mihnea, om drept şi cu frica lui Dumnezeu. Am înţeles că Constantin cu boierii fugiţi vrea să vină şi să-şi ocupe tronul, vă rugăm să porniţi boierii să vină acasă, că nu li se întâmplă nimic, garantăm noi. Vom lupta alături de Mihnea, căruia i-am jurat credinţă, Constantin nu ne mai trebuie"[240]. Îndreptăţite, poate, acuzele trebuie considerate în context[241], deoarece după 1655 Constantin Şerban a fost pur şi simplu blocat în judecăţi şi eliberări de acte noi, deoarece arhiva fusese dusă la Bucureşti de către răsculaţi, multe acte de moşie sau de rumânie fiind arse în toată ţara.[242]

Biserica mănăstirii „Sf. Nicolae" din Muncaci, Ucraina, rezidită la dimensiunile actuale, mari, între 1796-1804 pe fundația mai mică, rotundă, a lui Constantin Șerban, 1661. Sursa: internet

Două domnii scurte în Moldova (octombrie-noiembrie 1659 și 17 ianuarie/27 ianuarie 1661-17 februarie-27 februarie 1661), apoi auto exilul în Polonia, unde moare de boală în 1685[243]. A fost înmormântat, se pare, la mănăstirea Lawrow cu hramul Sf. Onufrie, situată lângă moşia lui din Waniowice, la izvoarele Nistrului, părere împărtăşită şi de P. P. Panaitescu, şi de Nicolae Stoicescu. Afecţiunea pentru această mănăstire ne-o transmite într-o scrisoare din 1681, 21 august, duminica. Aflat aici la Liturghie, mulţumit şi împăcat de atmosferă, dăruieşte o bucată din Sfântul Lemn pe care S-a răstignit Iisus obştii monahale. Este penultimul document rămas de la el, semnând „Cu mila lui Dumnezeu eu Constantin Voevod şi cu soţia mea Nedelea, Domn ţerii Ungrovlahiei şi a toată Dunărea"[244]. Era însoţit, aşadar, de „prea puternica doamnă Nedelea", aşa cum o descria regele polon Ioan Sobieski[245].

Există însă un document tradus şi publicat care, spre surprinderea noastră, nu a fost fructificat în nicio dezbatere istorigrafică. Este vorba de scrisoarea din 1698 prin care patriarhul ecumenic Calinic al II-lea (1688-1702, cu două întreruperi) îl iartă ritualic şi canonic pe fostul Domn[246]. Chestiunea este stringentă în economia problemei, mai ales pentru informaţiile pe care le aduce. Atmosfera nu e una obişnuită, căci patriarhul nu iartă singur, ci în Sinod, adică împreună cu patriarhul Dosoftei al Ierusalimului şi cu „prea cinstiţii colegi ai noştri arhierei". Adică, sugerăm noi, este vorba şi de un personaj important, actul fiiind de o urgenţă clară. Trupul fostului Vodă nu putrezise şi

---

240 *Monumenta Hungariae Historica*, Diplomataria, XXIII, Budapesta, 1874, pp. 610-613, nr. 347 în *apud* Ştefan Meteş, *op. cit.*, Cluj, 1934, p. 17. Se pare că a fost mazilit în 21 februarie 1658 de către sultanul aflat în insula Mitilene şi acuzat că a intrat în tezaurul domnesc. După confiscarea averii, ar fi urmat să fie exilat tot în Mitilene, vezi Ştefan D. Grecianu, *op.cit.*, vol. II, p. 298 (datat greşit 1668).

241 Nicolae Iorga consideră că prelații lui Constantin-Vodă Șerban au fost siliți de noul Domn să iscălească învinuirile, vezi Nicolae Iorga, *Studii și documente…,* IV, p. CCLXXXIX.

242 *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 139.

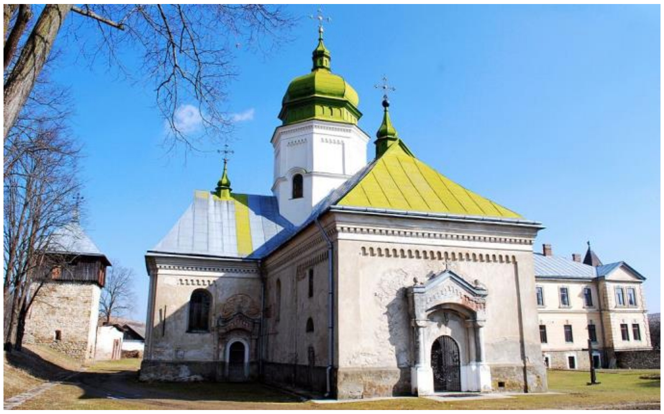
243 Însuşi muribundul mărturiseşte în testament că îl scrie "bolnav cu trupul, dar sănătos cu mintea", vezi P. P. Panaitescu, *op. cit.*, anexa XII , p. 423.

244 S. Zota, *Ultima ştire despre Constantin Şerban Voevod*, în „Revista Istorică", an XII, nr. 7-9, 1926, p. 213.

245 P. P. Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Şerban…*, anexa X , p. 418.

246 *D.I.R.,* vol. XIII, partea II, „Documente greceşti (1592-1837)", secțiunea XVI, Scrisori patriarhale, nr. 3, București, 1914, pp. 352-355.

acum cineva, venit special la Constantinopol – poate cu cartea mitropolitului Teodosie al Ungrovlahiei – încearcă la scaunul Patriarhiei să-l ajute pe răposat. Potrivit scrisorii de dezlegare – pentru că, în finalul ei, despre dezintegrarea chimică a trupului îngropat este vorba – acesta se făcuse vinovat în viaţă de două păcate grele: căsătoria cu patru femei şi reintroducerea unei dări pe care se jurase că nu o va mai abate asupra poporului. Cu tot şocul, orizontul menajer al Domnului se schimbă, deoarece mai intervin în discuţie nu una, ci două soţii în afară de cele două pe care le cunoaştem. Prima întrebare care se impune este data morţii.

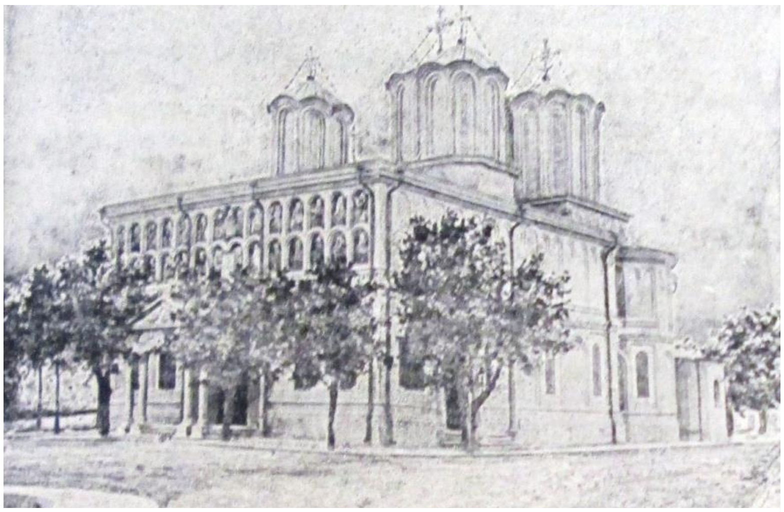
Biserica mănăstirii Lawrow, astăzi în Ucraina, unde, se pare, pentru o perioadă, domnitorul Constantin Șerban a fost înmormântat. Sursa: internet

P. P. Panaitescu este categoric în privinţa aceasta, propune anul 1685, deoarece în iulie Nedelea (ultima soţie din cele patru care se întrevăd acum) înscrie oficial testamentul din 28 februarie în registratura oraşului apropiat, Przemisl, deci, conchide el, Vodă ar fi murit până atunci[247]. Este ultimul testament cunoscut şi ajuns până la noi [248], „Ioan Constantin Vodă, domnul Moldovlahiei", aşa cum scrie în iertarea patriarhului[249], fiind înmormântat, opinează Nicolae Stoicescu, în cimitirul mănăstirii Lawrow pe care o miluise în mai multe rânduri[250]. Dar nu trebuie să uităm că, potrivit testamentului, Vodă a dorit „să fie îngropat lângă trupurile străbunilor mei în Ţara Românească"[251]. Este a doua întrebare, dublă: cine i-a adus rămășițele trupești ale lui Constantin Șerban din Polonia și când?

În acest sens avem o informaţie deocamdată neverificată arheologic, dar destul de preţioasă. Este vorba despre pomelnicul inedit al lui Samuil eclesiarhul care notează la 5 septembrie 1766 cine îşi dormea somnul de veci, printre alţii, sub lespezile bisericii Mitropoliei: ctitorul Constantin Şerban şi soţia lui, Doamna Bălaşa. Ştirea despre primul este probată definitiv de inscripţia de pe piatra tombală a lui Constantin şi a lui Ştefan, fiul şi respectiv fratele Domnitorului fanariot Mihai Racoviţă. Aceasta spune: „şi s-au îngropat înlăuntru în biserica sfintei mitropolii în groapa Mării Sale Constantin Şerban Voevodul ctitorul..."[252]. Există aşadar o acumulare de interes cu privire la rămăşiţele pământeşti ale fostului

[247] Tatăl lui, Radu Șerban-Vodă, murise tot în exil, de gută.
[248] Unul a fost în decembrie 1657 când Vodă, proaspăt însurat a doua oară, exceptând deci partea legală a Nedelei, lasă restul averii fiului lui Gheorghe Rakoczi II, Franz. Actul intrigă, deoarece chiar în el testatorul recunoaşte că principele ardelean l-a ajutat de câteva ori în viaţă şi îi este dator. Pare însă mai mult o anexă la un tratat secret înttre cei doi conducători, o garanţie a unor planuri viitoare, vezi Nicolae Iorga, *Studii şi documente...,* IV, p. 54.
[249] Derivat în binecunoscuta particulă "Io", a figurat în titulatura oficială domnească până în 1821, ea provenind din diplomația bizantină, bulgară și sârbă. Potrivit lui Lazăr Șăineanu, *Dicționarul universal al limbei române*, ed. a IV-a, 1929, "Ioan" era moştenit, poate, de la Ioan I, primul împărat al Ungro-Vlahilor.
[250] Nicolae Stoicescu, *Constantin Șerban*, p. 127.
[251] P. P. Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Șerban…*, anexa XII, p. 424.
[252] Pr. Gh. Negulescu, *Schiţe din istoria mitropoliei din Bucureşti cu privire la construirea bisericii şi portretelor zugrăvite în biserică*, în revista bisericească „Apostolul", anul XI, nr. 15-16, 1934, p. 278 şi în George D. Florescu *Din vechiul Bucureşti. Biserici, curţi boiereşti şi hanuri după două planuri inedite de la sfârşitul veacului al XVIII-lea*, 1935, p. 39-40.

voievod[253]. Cineva cu bani şi cu putere aduce cu pompă (sau nu) din Polonia rămăşiţele pământeşti ale unui fost Domnitor, cineva care se duce la Istanbul pentru o dezlegare post-mortem pe care o şi obţine de la patriarhul ecumenic. Cercetătorul George D. Florescu îndrepta atenţia spre Elena (Elina), sora vitregă a lui Constantin Șerban[254]. Supoziţia ar fi acceptabilă, numai că antecedentele dintre cei doi fraţi vitregi nu o indică. Elina nu a fost în relaţii bune cu Domnul Ţării Româneşti, ea nu-l considera frate din simplul motiv că tatăl ei l-a "făcut cu o posadnică", în tinereţe chiar se judecase cu el pe două sate [255]. Foarte probabil, Șerban Cantacuzino (1679-1688), unchi de soră și chiar fin de botez al răposatului[256], îl aduce din Polonia – în cazul în care dezlegarea patriarhală din 1698 privește doar trupul neputrezit, adus deja la București în perioada de domnie menționată în paranteze. O altă variantă, și mai realistă cu privire strict la anul 1698, este aducerea pe tura domniei ultimului dintre Basarabi, Constantin Brâncoveanu – care, amintindu-și de fostul Domn, Șerban Cantacuzino, îl mută în 1698 sau în anul anterior pe răposatul Constantin Şerban-Vodă din pământul străin în ctitoria sa de la Bucureşti, observă starea neconformă a rămăşiţelor trupeşti şi trimite sol la Istanbul ca să se dea în marele Sinod Ecumenic dezlegare patriarhală pentru un Domn trecut.

Catedrala patriarhală din București, ctitoria lui Constantin Șerban-Vodă. Foto înainte de reparațiile dintre 1932-1935. Sursa: Stelian și George Metzulescu, *Scurt istoric al catedralei Patriarhiei Române*, în „B.O.R.", anul LXXVI, 1958, nr. 9, p. 831

Iertarea patriarhului Calinic al II-lea face lumină, credem noi, şi într-un subiect cvasi incomod, legat de moartea patriarhului ecumenic Partenie al III-lea (1656-1657), martir ortodox, prăznuit pe 24 martie, spânzurat pentru trădare la Istambul în 1657 din porunca sultanului Mehmed al IV-lea. Printre scrisorile trimise ţărilor creştine din Estul Europei s-a interceptat şi cea adresată Domnitorului Ţării Româneşti, Constantin Şerban. Se pare că aceasta a fost cap de listă în rechizitoriul sumar imputat de administraţia otomană. Tonul acesteia, partizan şi obsesiv, îl obliga indirect pe Domn la o insurecţie anti-otomană: „A rămas

253 Cutuma cerea ca voievodul, fost Domn, să fie înmormântat în țara în care domnise, o pretenție care, cu tot costul, era îndeaproape urmărită. Sunt multe exemple de acest gen. Unul, misterios ca și în cazul lui Constantin Brâncoveanu, este descoperirea în 1821 la deshumarea mormântului din Biserica Sf. Spiridon Nou, ocazionată de moartea lui Alexandru Șuțu, a capului lui Constantin Hangerli, domnitor fanariot asasinat în palatul domnesc de către călăul capugiului otoman în 1 martie 1799, craniu care încă mai conținea urmele sângelui, vezi George D. Florescu, *Alaiul înmormântarei lui Alexandru N. Șuțu Voevod la 20 ianuarie 1821*, București, 1932, p. 8.

254 soţia lui Constantin Cantacuzino, cel care, la un moment dat, conform *Letopiseţului cantacuzinesc*, lua apărarea Ţării Româneşti, el, grec, marele postelnic al lui Matei Basarab, evita transformarea ei în paşalâc şi mai şi punea Domni.

255 Doc. din 28 februarie 1665, Academia Română, ms. 5152, f.121-122, semnalat în Nicolae Stoicescu, *Dicţionar…*, p. 136.

256 P. P. Panaitescu, *op. cit*., p. 397. Pe acest „nepot de soră", așa cum îl numea într-o scrisoare, îl va ajta să poarte corespondență, ca Domn, cu regele polonez Ioan Sobieski, vezi *D.I.R.*, Supliment II, partea 3, București, 1900, doc. LXIV, p. 127.

puţin pentru pieirea musulmanilor. Strigătul pentru crediţa lui Iisus va cuprinde din nou lumea. Să fiţi pregătit pentru aceasta. În scurt timp va trebui ca toate vilaetele să intre în mâinile creştinilor, iar adoratorii de cruci şi de clopote vor deveni stăpânii tuturor ţărilor”[257]. Nu ştim încă ce rol a avut adresantul în condamnarea crudă a patriarhului[258]. Poate că niciunul, deoarece scrisoarea de dezlegare o putea menţiona măcar palmat, ţinând cont de faptul că e scrisă în oraşul care-l martirizase pe expeditor. Ori acest lucru nu există.

Biserica domnească cu hramul Sf. Împărați Constantin și Elena, ctitoria lui Constantin Șerban Vodă, 1658, actuală catedrală a Patriarhiei Române. Sursa: internet

Amintirea domnitorului Constantin Şerban Basarab rămâne una încă străvezie, intersectată de prea multe fapte, voci şi oameni care ar fi putut să spună multe. În 18 octombrie 1656, de ziua Sf. Evanghelist Luca, la Târgoviște, tânărul Sava Brancovici, viitor martir ortodox, mitropolit al Transilvaniei de o lună, dădea ultima liturghie de probă. Constantin Vodă Șerban stătea bucuros la slujbă, apoi îl dăruia cu veșminte și cu bani[259]. Un amănunt microscopic, un gest demult uitat, îşi face loc şi-i dă pe faţă alura lui domnească. În 1655, în timp ce era captiv cu familia într-o capitală plină de oşteni beţivi, el îşi făcea loc printre ei şi cu un curaj inconştient liniştea poporul. Georg Kraus ne spune: „voievodul porunci ca zilnic să se vestească prin strigări ca toată lumea să fie liniştită şi să se bucure de libertăţile sale, căci nimeni nu va mai fi tulburat în viitor”[260]. În 1674 îi scria din Iastrenbecz (Polonia?), cu regret, principelui Mihail Apaffy în privința cetății lui din Bihor, Solyomko, cu 30 de sate, de care fusese deposedat: „altul care nu are niciun drept la ea se îngrașă din venitele ei și eu mă uit din depărtare”[261]. Sau descrierea adolescentului Paul de Alep: „acest domn ne

[257] *Cronici turceşti...,* volumul III, ed. citată, p. 110.
[258] Poate că răvaşul secret era doar unul mic, febril-romantic, pe lângă altele din dosar, poate cu mult mai grele, din moment ce marele vizir Koprulu Mehmed paşa l-a învinuit de uneltire cu ţarul împotriva polonilor, aliaţi atunci cu turcii, vezi Aurel Decei, „Cuvânt înainte” din *Călători străini…,* vol. VI, p. 4. Pentru atmosfera tensionată (în perioada 1645-1669, durata războiului Candiei, au avut loc douăzeci de schimbări de patriarhi) din Imperiul otoman, cu referirea că Partenie al III-lea a lucrat chiar obstinat împotriva turcilor, complotând nu numai cu țarul, cât și cu papa, vezi Ovidiu Olar, *Ortodoxie și politică. O scrisoare a patriarhului de Constantinopol păstrată în Arhivele Naționale Olandeze din Haga*, în „S.M.I.M.”, vol. XXIX, 2011, p. 290. Articolul aduce și unele detalii prețioase ale perioadei: 1. Încă din mai 1657 sultanul dăduse ordin ca voievoziiValahiei și Moldovei să fie înlocuiți cu pașale 2. În decembrie 1657 turcii îl aruncă în temniță pe patriarhul Ierusalimului, Paisie. 3. Tot în 1657 Patriarhia Ecumenică are datorie către Imperiu 100. 000 de imperiali. 4. Mitropoliții din Imperiu dădeau și ei haraci, cel al Ungrovlahiei, Ștefan, dădea anual 100 de florini de aur. 5. Cronicarul olandez scrie din Istanbul despre cearta dintre creștini, despre faptul că tronul patriarhal se licitează (cu îngăduința sultanului), și despre mită și simonie dezvoltate la scară largă în Biserica Ortodoxă din Imperiul Otoman.
[259] Silviu Dragomir, *Fragmente din cronica lui G. Brancovici*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj”, București, 1924, vol. II, p. 57.
[260] Georg Kraus, *op. cit*., p. 178.
[261] Ștefan Meteș, *Moșiile Domnilor și boierilor din Țerile române în Ardeal și Ungaria*, Editura Librăriei Diecezane, Arad, 1925, p. 74.

iubea mult şi glumea întotdeauna cu mine şi arăta că mă compătimeşte din cauza îndelungatei mele lipse din mijlocul alor mei. Dumnezeu să-l ţie!”[262].

Moștenirea culturală

Domnitorul Constantin Şerban se înscrie logic şi natural în şirul „oamenilor noi”[263], deschis cu un secol şi jumătate în urmă de Neagoe Basarab prin ctitoria sa de la Curtea de Argeş, acest curent clar de originalitate estetică fiind, de fapt, ireversibil. El a rămas în conştiinţa istorică în primul rând, – categoric şi inevitabil –, prin ctitorirea „maicii tuturor bisericilor din Valahia”, actuala catedrală patriarhală, hramul Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena, cunoscută pe vremuri drept „Mitropolia din Bucureşti”. Hotărârea de zidire a fost luată, potrivit unei tradiţii, după bătălia de la Şoplea, 1655, moment critic al existenţei sale ca Domn al Ţării Româneşti. Locul ales a fost cel mai înalt deal al Bucureştilor, pe locul schitului de lemn al lui Oprea iuzbaşa. Va fi sfinţită sub Mihnea al III-lea în 8 iunie 1658 şi pictată puţin mai apoi, în 1665, sub Radu-Vodă Leon, acelaşi Domn care mută aici, definitiv până astăzi, sediul Mitropoliei Ungrovlahiei[264]. Biserica Mitropoliei copiază original modelul celei de la Curtea de Argeş, dar aduce nou pridvorul larg deschis. Cea de-a doua ctitorie majoră este biserica domnească din Piteşti, obiectul monografiei de faţă, sora mai mare, cronologic vorbind, a primei, cea din scaunul Bucureștilor. A fost terminată, potrivit pisaniei, în 13 mai 1656 şi aduce nou, ca propunere estetică, pridvorul supraetajat printr-un foişor.

Stema Țării Românești de pe mormântul Doamnei Bălașa din cadrul ansamblului curții domnești de la Târgoviște

Soţii domneşti au făcut danii la muntele Athos[265] – obicei domnesc, dar nu neapărat obligatoriu. A dăruit vechii mănăstiri Cobia din dealurile Găeştilor satul domnesc Racoviţă din judeţul Vlaşca, cumpărat (parţial de alţi Domni[266], apoi cumpărat total de el) şi dăruit cu totul mănăstirii amintite[267] întru pomenirea, atenţie, a lui şi a fostului cuplu domnesc, Matei Basarab şi Doamna Elina[268]. A dăruit mănăstirii Cozia satul

[262] *Călători străini…,* vol. VI, p. 163. O impresie asemănătoare, a unui om bonom, o are despre domnitor și un sol suedez, vezi C. J. Karadja, *Un amabasador suedez la curtea lui Constantin Şerban*, în „Revista istorică”, nr. 10-12, 1920, p. 210.

[263]Expresie atribuită de Răzvan Theodorescu cu explicația de rigoare: domnitori „cu ctitorii de excepție, iubitori de fast și cu o aleasă cultură ei înșiși”, vezi Răzvan Theodorescu, *Itinerarii medievale*, Editura Meridiane, Bucureşti, 1979, p. 85, nota 145.

[264] Tradiţia imediată, de început de secol XVIII, o atribuia pe nedrept celor doi voievozi care o finalizaseră arhitectural şi pictural. Vezi *Călători străini...,* vol.VIII, p. 36.

[265] 10.500 de aspri la Ivir. 21.000 de aspri anual la Vatoped. Confirmarea în 1654 a veniturilor mănăstirii Zdralea către mănăstirea Vatoped. Nedelea, a doua soție, dăruiește satul Slatina mănăstirii Dohiariu. Vezi Pr. dr. Ioan Moldoveanu, *Contribuții la istoria relațiilor Țărilor Române cu Muntele Athos (1650-1863),* Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2007, p. 291.

[266] *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc.65. Cu toate că era la drumul mare spre Târgovişte şi era fecventată de mulţi drumeţi care rămâneau peste noapte, această mănăstire zisă şi a lui Boloşin era săracă şi ajunsese rău, fiind mereu prădată de hoţii din fostul codru din apropiere, vezi *Idem,* vol. VIII, doc. 1025

[267] *Idem*, doc. 274 şi doc. 273, unde Domnul mai dăruieşte „pentru pomana sa” Cobiei încă două sate, Cioplea şi Piscul Furului, vecine cu Racoviţa, judeţul Vlaşca.

Călimăneşti pentru ca sătenii să-i ajute pe călugări să îndepărteze piatra care cădea din munte pe drumul mare ce ducea la vama Câineni. Pentru aceasta, a condiţionat să fie trecut la Proscomidie[269]. A înălţat, pe când era serdar, biserica de la curtea sa din Dobreni. Din câte ştim, în scurtele perioade ca Domn al Moldovei nu a ctitorit nimic, neavând încă informaţii despre vreo danie sau rectitorie acolo. În schimb, în scurta pribegie din Transilvania, a ctitorit pentru sătenii din Tinăud[270], unul din satele moşiei de la Piatra Şoimului (Aleşd, vechea cetate Solyomko), o biserică, prima de zid de pe valea Crişului Repede. Nu s-a bucurat, credem, de târnosirea ei, deoarece grofii de la graniţa cu Ungaria, din comitatul Sătmar, îl alungă din ţinut pe motiv că le fură iobagii români, îi plăteşte şi îi înarmează sub steagul lui[271]. În Polonia, pe unde a trecut şi a stat mai mult, a înălţat ceva. La Muncaci (azi în Ucraina), a ctitorit biserica-paraclis a mănăstirii Cernagora. La Msticiov, o altă biserică, pe locul uneia vechi de două secole, a cneazului Teodor Koriatovici[272]. Fostul domnitor se află şi în pomelnicul mănăstirii Lawrow din fosta Galiţie, aflată în apropierea moşiei de la Waniowice unde a şi murit, ceea ce ne îndreptăţeşte să credem că, în afara donaţiei părticelei din Lemnul Sfânt amintite mai sus, a mai ajutat şi cu bani obştea de acolo.

Doamna Bălașa, prima lui soție, a fost și ea o donatoare importantă. Să-i urmărim, în continuare, scurtul ei traseu.

Cine a fost Doamna Bălașa?

Şi Doamna Elina a lui Matei Basarab, şi succesoarea demnităţii de ”Doamnă”, Doamna Bălaşa[273], au trăit relativ puţin. Doamna Elina a murit la 55 ani, cu zile deci, Doamna Bălaşa, la 45 de ani[274].

---

268 *Idem*, doc. 275. De fapt, Elina cumpărase o ocină în Racoviţa, dar din banii domniei. Era drept ca Domnul nou, luându-i-o şi donându-i-o, să o pomenească. Mai departe, pentru partea sa, Domnul plăteşte domneşte, din banii vistieriei, ca să nu se întoarcă moşnenii "cu lăcrămile pe obraz".

269 *Idem*, vol. VIII, doc. 320.

270 Domeniul Solyomko avea peste 30 de sate, în cel din Tinăud fostul domnitor zidindu-le sătenilor o biserică, vezi Ştefan Meteş, *Moșiile Domnilor ...*, p. 71. Total paralel, dar o știre de secol XVIII ne evocă o curiozitate. Biserica din Tinăud va fi pictată în 1754 de către un meșter zugrav piteștean, David, vezi Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 113.

271 Ştefan Meteş, *Moșiile domnilor...*, p. 73.

272 P. P. Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Șerban...*, p. 380. În Nicolae Iorga, *Studii și documente...*, vol. XII, pp. XLVII-VIII, se adaugă amănuntul că această biserică din Muncaciul Maramureșului a fost ridicată din nou în 1661 de către Domnul pribeag al Munteniei.

273 Prima soţie a lui Constantin Şerban, fiica stolnicului moldovean Nicolachi Ralli şi a Mariei (de fapt Ilina, vezi mai jos), fiica lui Toader Boul, vistierul Moldovei. Constantin, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar...,* p. 353 şi p. 422. O informaţie aparent contradictorie ne oferă pomelnicul mănăstirii Bistriţa-Vâlcea, care o prezintă ca soţie a lui Constantin Şerban pe Bălaşa Ilina Rale Nicolache, cu ”Ilina”, al doilea prenume, vezi Grigore Tocilescu, *Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri şi biserici din ţară*, în „Analele Academiei Române”, Seria II. Tomul VIII, Secția Istorică, 1885-1886, p. 199. Ori Ilina este chiar mama Bălaşei, vezi Nicolae Iorga, *Inscripţii..., I, 1,* p. 112, adevăratul izvor. Constantin Şerban era prin Safta (Elisabeta), mătuşa Bălaşei care a trăit peste 80 de ani, nepotul domnitorului Moldovei, Gheorghe Ştefan (1653-1658), zis şi Burduja-Vodă (burduful, grasul, pântecosul). Ion Neculce în „O samă de cuvinte”, glava XXXI (Ion Neculce, *Opere*, ed. Gabriel Ştrempel, Ed. Minerva, 1982, p. 182) consemnează bârfa că Safta aceasta, viitoare Doamnă a Moldovei, a fost a doua soţie a lui Gheorghe Ştefan, rămas văduv, că nu era de neam mare şi că, de fapt, acesta, odată, s-a suit în trăsura ei pe care a ghidat-o la casa lui, unde a cerut-o de nevastă. În exilul polonez a părăsit-o, obligând-o să se întoarcă în Moldova, apoi şi-a luat o amantă nordică, Stefana Mihailova. Aceasta din urmă îi va aduce din Stetin, Suedia, osemintele la mănăstirea Caşin (Alexandru Papadopul Calimah, *Despre Gheorghie Ştefan Voevod Domnul Moldovei*, Bucureşti, 1886, p. 97-103.). Radu Popescu în *Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, ed. cit., p. 136, consemnează o bârfă: Safta, mătuşa Bălaşei, fusese abuzată de domnitorul Vasile Lupu, ştire preluată şi dezvoltată apoi de poetul Dimitrie Bolintineanu în drama istorică în 5 acte *Ştefan Gheorghe Vodă sau Voi face Doamnei tele ce ai făcut tu jupânesei mele*, Bucureşti, 1868.

Considerând că au murit din cauze naturale[275], înaintăm rezervat presupunerea că în Ţările Române, la acea perioadă, constanta longevităţii la femei era de aproximativ 60 de ani, cauzată în parte de ereditate, în parte de condiţiile sociale care, chiar dacă erau favorabile la curţile domneşti, nu aveau, chiar în secolul XVII, nici reflexul, darmite constanta igienei în cele mai mici amănunte, ca astăzi. Doamna Bălaşa a fost o principesă luminată, domnitoare în mica renaştere românească pe care Doamna Elina o exercitase – în dreapta, bineînțeles, a soțului ei –, garantând-o acum şi continuând-o[276], probabil cu greutate, deoarece între 1653 şi 1655 țara a fost măcinată de războiul intern provocat de seimeni. Cu siguranţă că amândouă se cunoşteau[277], era în ritualul Doamnelor din Ţara Românească să invite la masă nevestele marilor boieri, separat, în sufrageria din spatele marii săli unde Domnul cu boierii prăznuiau când acesta-i invita[278].

Lucrurile pot sta și invers, Doamna Elina putând s-o ignore, deoarece jupâneasa Bălaşa era nepoata fostului ban al Craiovei din 1631, Pătraşcu Boul, cumnatul domnitorului Leon Tomşa (1629-1632) care îl trimite să-l asedieze pe Matei Basarab retras la mănăstirea Tismana[279]. Chiar la curtea lui Leon-Vodă, opinează Sever Zotta[280], s-ar fi cununat Bălaşa cu postelnicul Constantin Şerban. Era la curent cu politica de ctitorii a Elinei şi a imitat-o, poate, indirect. De la Doamna Bălaşa, căreia îi reveneau anual, ca şi înaintaşelor ei, redevenţe de o mie de galbeni de la minele din Vâlcea[281], ne-a rămas „Casa Bălaşa" din Târgovişte, singura bolniţă, apoi şcoală, care a răzbit până la noi în forma origială[282]. Tot ea a mărit biserica mică din Curtea Domnească de la Târgovişte, Sfânta Vineri, adăugându-i pridvorul unde a fost şi (re)înhumată[283]. A refăcut fundamental biserica mănăstirii Jitianu[284], fiind amintită de Letopiseţul

---

[274] Nicolae Iorga, *Inscripţii..., I, 1,* p. 110. S-a căsătorit, deci, la 18 ani. Nu știm dacă a fost singura fiică a părinților ei. A avut patru cumnaţi, Alexandra şi Radu-Mihail-Tântăveanu, din partea mamei naturale a soţului ei, şi, din partea tatălui natural al aceluiaşi, pe nobilele fiice ale lui Radu Şerban-Vodă, Ancuţa şi Elena.

[275] O ştire surdă ne indică o stare deficitară a sănătăţii unei mari oficialităţi de la Curte. În mai 1657, la două luni după moartea Doamnei, proaspătul văduv, Constantin Şerban, trimite o slugă a doctorului său personal după leacuri la saşii din Braşov, vezi *D.I.R.,* vol. XV, partea II, Bucureşti, 1913, p. 1258, nr. MMCCCXLVI. Acelaşi doctor o va fi îngrijit și pe fosta Doamnă, Bălașa.

[276] P. P. Panaitescu, *Începuturile şi biruinţa scrisului în limba română*, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1965, p. 228, vedea fenomenul de românizare a culturii scrise în Ţările Române la mijlocul secolului XVII ca pe o formă de "luptă de clasă" a boierimii mari pentru autohtonism, împotriva curentelor turceşti, greceşti, calvine și catolice transilvănene. Departe de orice politizare, acest fenomen s-a putut produce numai pe fondul stabilității politice și economice de sub Matei Basarab.

[277] Singura legătură păstrată, documentar vorbind, este trecerea a trei sate din judeţul Romanaţi, cu tot cu rumâni, după moartea Elinei, în posesia Bălaşei – de aici deducția existenței unei cote-părți din bunurile și averea domnească soției Domnitorului, inalienabilă și transmisibilă direct următoarei Doamne în funcție. Marele pitar Nicula Glogoveanu îi cumpără Doamnei Bălaşa aceste sate, îi dă banii oficial, în Marele Divan, fapt posibil numai prin faptul că Doamna Elina le cumpărase fără a şti că ele sunt într-un litigiu mai vechi, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 471.

[278] Ritual păstrat şi de ea. În Joia Înălţării din 1654, la curtea domnească din Târgovişte, după Liturghie, Domnul Constantin Şerban a luat masa, după obicei, în sufrageria de vară, o terasă mare, deschisă, iar Doamna Bălaşa invita marile boieroaice, care coborau pretenţios din trăsuri, în sufrageria din interior. La fel şi de Boboteaza lui 1657, când, spune cronicarul, potrivit obiceiului, mulţi copii erau botezaţi în apa rece a Ialomiţei. Vezi *Călători străini…*, vol. VI, p. 144 şi p. 161.

[279] Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 353.

[280] Sever Zotta, *O colecţie veche de spiţe de neam*, în „Revista Istorică", 1927, nr. 1-3, p. 50.

[281] *Călători străini…,* vol. VI, p. 141.

[282] Restaurată între anii 1969 și 1974, alături de biserica mică, Sfânta Vineri, a doua necropolă a ei, vezi Cristian Moisescu, *Târgovişte. Monumente istorice şi de artă, Bucureşti*, 1979, p. 58. În 2012 arheologul Petru Diaconescu a descoperit că fundaţia e şi mai veche, aşezată pe fostul cimitir domnesc unde, surprinzător, s-a găsit şi mormântul unui turc. Pentru detaliu, a se vedea site-ul *Cronica cercetărilor arheologice din România*.

[283] Nicolae Iorga, *Inscripţii..., I, 1,* pp. 109-110, opinează că Sultana, ctitora mare a acestei foste biserici arse, e chiar Bălaşa Doamna, deoarece Mihnea al III-lea o reînhumează tocmai aici pentru că aici era ctitoria Bălașei.

cantacuzinesc ca ctitoră principală, închinând-o, încă din timpul reconstrucției, mănăstirii athonite Sfântul Pavel[285]. A ctitorit, se pare, schitul Păușa, „de sub muntele cel mare al Coziei, cu hramul Sf. Arhangheli”[286].

Nu cunoaştem, ca de alfel la aproape niciun domnitor medieval, intimitatea reală cu soțul ei încoronat[287]. Cert este că Doamna, de vârstă egală, se pare, cu soțul ei, i-a fost alături în cele patru luni de

---

Opinie contrazisă în parte (luăm în calcul şi posibilitatea rectitoririi) în 2012 de către arheologul Petru Diaconescu pe site-ul menționat în nota precedentă, unde înaintează posibilitatea ca biserica să fie zidită la jumătatea sec. al XV-lea! Mai târziu, domnitorul Constantin Şerban avea să fie pictat la porunca lui Constantin Brâncoveanu în biserica mare domnească din aceeaşi curte, găsit fiind în pomelnicul cu ctitori şi dăruitori, *Ibidem*, p. 105. Soția lui Constantin Brâncoveanu, Doamna Marica, văzând poate exemplul bolniței Doamnei Bălașa, face la rându-i o bolniță la mănăstirea Hurezi, ispravnic fiind chiar un personaj din cercul restrâns al slujitorilor ei, un anume Apostol, „vornic za doamnă”, pictat în biserica mare de la Hurezi, vezi Radu Crețeanu, *op. cit.*, p. 15. Poate așa se întâmplase și la ctitoriile Doamnei Bălașa, cu om domnesc personal ca diriginte de șantier, vezi în continuare subcapitolul despre ispravnicul și meşterul domnesc de la Piteşti. Un alt antecedent, propunem noi, în favoarea acestui drept de ctitorire, este însuşi hramul. Cu ceva vreme în urmă Vasile Lupu plătise dările Patriarhiei Ecumenice, gest cu adânci reverberații în lumea creştină de atunci, fiindu-i dăruite, într-un fel de contrapartidă, moaştele Cuvioasei Paraschiva cea nouă din Epivat – Sfânta Vineri în tradiția poporului român, de pe coasta Mării Marmara. Cultul, care, în dimensiuni reduse, era deja practicat și la români, a crescut repede, printre noii închinători putând fi și soția serdarului Constantin zis Șerban, viitoarea Doamnă. Ca fiică de moldoveni, Bălașa, pioasă precum o arată și epitaful ei, nu va fi prins în Moldova, în 1641, aducerea cu alai a moaștelor Cuvioasei Paraschiva, căci era deja căsătorită în Muntenia, dar și-a format cu siguranță un cult pe care, mai apoi, ca Doamnă, l-a propus și țării adoptive, începând cu această biserică. O motivație în plus la această pretenție – repetăm, biserica este mai veche, dar Bălașa Doamna a rectitorit-o – este și inscripția de pe prima casă de oaspeți și spital rămasă din Țara Românească, cu siguranță nu prima cronologic cum ar crede unii, ctitorită tot de Bălașa Doamna (Nicolae Iorga, *Inscripţii..., I, 1,* p. 112). Textul anunță că acele chilii de ospeție și de tratament Doamna le-a făcut pe seama bisericii Sf. Paraschiva, deci intuim că a fost un program mai amplu în curtea domnească de la Târgoviște: reînnoirea vechii biserici care purta alt hram și zidirea lângă ea a unei vasiliade.

284 rectitorită, deoarece ea era deja ctitoria de referință a boierilor Craiovești din secolul al XVI-lea. Pentru problematică, vezi și Petronel Zahariuc, „Date noi despre ctitorii mănăstirii Jitianu (jud. Dolj) și un document de danie pentru mănăstirea Sfântul Pavel de la Muntele Athos”, în Laurențiu Rădvan (editor), *Orașul din spațiul românesc între Orient și Occident. Tranziția de la medievalitate la modernitate*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007, pp. 11-26. Paul de Alep arată că Doamna Bălaşa asigurase deja banii pentru (re)construcţie. Aşadar, cei doi ispravnici, Ghinea Brătăşanu vistier şi Udrişte vistier (cărora Nicolae Stoicescu le acordă principial – chiar de două ori, în *Bibliografia...*, vol. I, p. 391, și Nicolae Stoicescu, *Constantin Şerban*, p. 50 – și calitatea de ctitori) sunt doar atât, și nimic mai mult. Există foarte bine posibilitatea ca cei doi ispravnici să o termine mai mult sau mai puțin pe banii lor și să oficializeze în 1658 că este refăcută de ei, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX , doc. 501. A se consulta și V. Drăghiceanu, *Mănăstirea Jitianu*, în „B.C.M.I.”, anul XXVII, 1934, p. 103. Devoțiunea Bălașei pentru mănăstirea Jitianu începe, credem, încă din adolescență, trimiterea fiind chiar faptul că unchiul ei, Pătrașcu Boul, era ban al Craiovei. Alături de mănăstirea Bucovăț, Jitianu (sau mănăstirea de la Balta Verde) erau incinte fortificate în care scăpa populația Craiovei la vreme de nevoie.

285 *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 1133.

286 Singura mențiune, preluată apoi și de către Nicolae Stoicescu, este la I. Ionașcu, *Catagrafia…*, p. 11 și p. XIII. O legătură probabil deloc întâmplătoare este și că pe valea Păușa-Stânișoara un piteștean, Gheorghe, mare clucer de arie, fiul lui Anghel, cupeț din Pitești, va ridica în 1747, pe vechea temelie a schitului Nucet, schitul Stânișoara de azi, cu hramul Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, vezi Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…,* vol. 2, p. 598. Cătunul Păușa, moșia Jiblea, trezește interesul episcopului de Argeș Ghenadie Petrescu, care propune de două ori, în 1886 și în 1891, Ministerului Domeniilor, să se înființeze un oficiu de tratament, după ce descoperă aici un izvor termal, vezi Teodor Mavrodin, *Episcopia Argeșului, 1793-1949*, Pitești, 2005, p. 104. În 1925 societatea preoților argeșeni „Frăția” dorește să deschidă aici și la mănăstirea Turnu din apropiere un sanatoriu preoțesc, Arhiva..., Dos.140, f. 118. Într-un articol recent aflăm date noi: preotul Ion Tomescu, în lucrarea-manuscris „Biserica Păușa” scrie că, potrivit tradiției locale, biserica a fost zidită de lemn, cu banii Doamnei Bălașa, pentru sătenii de aici, de către ieromonahul Dionisie, egumenul Coziei, slujbele fiind făcute de călugării de la Stânișoara, vezi Gh. Mămularu, *Biserica Păușa. Aspecte din trecut*, în „Cultura Vâlceană”, anul VIII, mai 2015.

captivitate la Târgovişte, când seimenii răsculaţi îl suduiau pe Domn, îl batjocoreau, încât disperat, spune cronicarul, acesta „căuta cu ochi ca un dobitoc, şi la unii, şi la alţii”[288]. Axinte Uricariul este singurul cronicar care consemnează că Bălaşa, proaspătă Doamnă, își însoţeşte soţul – nu era obligatoriu – de la Târgovişte la Bucureşti pentru primirea steagului de învestitură trimis de sultanul Mehmed IV „la Podul Hrizii, mai jos de Plumbuita”[289].

Paul de Alep îi surprinde fugitiv cununând la Târgoviște boieri tineri[290], bănuim că nu doar din protocol, ci și din omenie. Singurul document păstrat care emană o umbră de tandreţe este cel prin care Domnul dă comandă negustorilor din Braşov să-i aducă, pentru Doamna, două trăsuri domneşti[291]. Doamna era religioasă[292], patriarhul Macarie o spovedea şi o dezlega mereu, amândoi soţii îngenunchind sub epitrahilul lui[293]. Paul de Alep a văzut-o în viaţă pentru ultima dată în Duminica Lăsatului-sec de Brânză din 1657, ea murind pe 12/22 martie acelaşi an[294]. Bălaşa rămâne o figură discretă între Doamnele române. Ni s-a păstrat pisania de pe bolniţa de la Târgovişte: „Aceste chilii făcutu-le-au Doamna Bălaşa a lui Io Costandin B(a)s(arab) Voevod la sf(ăn)tu i dumnezeiescu hram Preapadoamna Paraschiva, ca să le fie dumnealor pomeană, și părinților dumnealor, Io Şărbanu Voevod i gosp(o)jda eg. Elina, i jupanu Necolachi biv Stolnic i jupanița eg. Elina, ca să fie de odihnă creştinilur cari cad în nevoe, cei ce scap la sf(ă)nta beserecă, – să fie pomeană în veac (s-a scris în luna lui Iunie 5 zile anul 7164) l”[295].

Memoria Doamnei Bălașa a stăruit destul de mult în mentalul acelei epoci, o Doamnă pioasă și discretă, stinsă prematur. Bălaşa, nume moldovenesc, avea să fie împrumutat de acum înainte de fiicele boierilor munteni. Avem deja o fină domnească, Bălaşa, fiica marelui postelnic Neagoe Săcuianu, boier credincios domnului[296], mătușă la rându-i viitorului martir ortodox Ianache Văcărescu care, printre

[287] În pomelnicul mănăstirii Lawrow nu o trece nici pe Bălaşa, nici pe copilul avut cu ea, vezi P. P. Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Şerban...,* p. 397.

[288] *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690...*, ed. citată, p. 122.

[289] Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Ţării Române şi a Moldovei*, vol 2, ediţia Gabriel Ştrempel, Bucureşti, Editura Minerva, 1994, p. 56.

[290] *Călători străini…,* vol. VI, p. 210.

[291] *C.D.Ţ.R.,* vol. IX, doc. 25.

[292] În *Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690...*, ed. citată, p. 120, ni se păstrează menţiunea: “Şi alte multe bunătăţi şi odoară scumpe au făcut şi le-au împărţit pre la Sfetagora şi prin alte părţi”. De exemplu, dădea în 1657 bisericii domneşti din Târgovişte un teasc de imprimat argintat, vezi Nicolae Iorga, *Inscripţii..., I, 1,* p. 107, şi închina cu soţul ei moaştelor Sf. Nifon, aflate atunci la Curtea de Argeş, o lucrătură, *Ibidem,* p. 153. Paul de Alep descrie extaziat conacul de la Dobreni, un mic paradis, cu pereții camerelor pictați cu sfinți și lupte, vezi *Călători străini...,* vol. VI, p. 209.

[293] *Călători străini…..,* vol. VI, p. 146.

[294] *Ibidem*, p. 173. Paul de Alep asistă la înmormântare şi o descrie minimal. Vezi în *Idem,* vol. VIII, p. 383, o descriere amănunţită a înmormântării celei de-a doua soţii a lui Nicolae Mavrocordat, Porfira (Pulcheria Ciuki din Constantinopol) după şaizeci şi unu de ani, deci ceremonial identică. Se eliberau pe loc, necondiţionat, toate temniţele, inclusive criminalii, pentru a se ruga pentru sufletul răposatei. Mulțimea se îmbrăca de sărbătoare, la slujbă luând parte toţi preoţii din capitală (atunci Bucureştiul). Sicriul era purtat de boierii din Divan, capacul de către un căpitan (poate serdarul?). Urmau domnitorul şi rudele, toţi în roşu., apoi băneasa mare (soția marelui ban, cel mai mare boier) cu marile jupânese, apoi un cortegiu de cinsprezece roabe bocitoare, despletite. Hainele negre, provizorii, erau cele vechi, vopsite special pentru înmormântări şi doliu.

[295] Nicolae Iorga, *Inscripţii..., I, 1,* p. 112.

[296] Virgil Drăghiceanu, *Testamentul marelui ban Neagoe Săcuianu și ctitoriile sale*, în „B.C.M.I.”, anul XXVI, 1933, p. 38, care dă un amănunt interesant: Bălașa, fina domnească, avea să se căsătorească peste un an, în 1657, cu Badea, clucer din Bucșani și în acel an ispravnic de Craiova, dar și ispravnic al mormântului Doamnei Bălașa

numeroșii lui copii, avea trei cu numele Constantin, Bălașa și Barbu[297] – Barbu, în propunerea genealogistului Șt. D. Grecianu, ar fi fost copilul cuplului domnesc, copil care nu a trăi mult, vezi mai jos, în următorul subcapitol –, coincidență, probabil, deloc întâmplătoare. O a doua – de data aceasta ilustră prin tragedia morții părintelui ei și a curajului de a-i reface memoria într-un timp fanariot, este Domnița Bălașa, fiica domnitorului Constantin Basarab-Brâncoveanu. Interesant, Domnița Bălașa a avut o cumnată moldoveancă tot Bălașa, soția timp doi ani a fratelui ei, Ștefan, răpusă de boală în 1711[298]. O știre surdă[299] ne împinge obligatoriu către o ipoteză destul de credibilă: cuplul domnesc botezase și pe Bălașa, copilul viitorului mare vornic (1670-1672) Gheorghe Rodoș din Drugănești. Drugăneștii, aflați mai în amontele Sabarului, relaționau la o distanță nu prea mare de Tântava natală a lui Vodă, deci, probabil, cei doi se cunoșteau încă de mai înainte. Bălașa s-a căsătorit cu Matei Cantacuzino, agă și diplomat, mort în floarea vârstei, și a ctitorit în 1688 biserica din Filipeștii de Pădure, cea de-a doua – acum, după propunerea lui Ștefan Balș din restaurarea 1963-1968 – după ctitoria Bălașei de la Pitești, cu pridvor supraetajat ca soluție arhitectonică. O coincidență onomastică sau mai mult? Vodă, pe când era serdar, îl cunoscuse cu siguranță pe tatăl lui Gheorghe, Vlad din Drugănești, mare căpitan de dorobanți, mort în 1652 și înmormântat în biserica Sf. Apostoli din capitala Târgoviște, ctitoria neamului său. Prezumtiva fină, intrată apoi în marea familie a Cantacuzinilor, încerca să-i cultive amintirea Doamnei Bălașa, inclusiv estetic.

Familia donatorilor pe racla argintată a moaștelor Sf. Grigorie Decapolitul de la mănăstirea Bistrița (jud. Vâlcea), 1656: Constantin Șerban-Vodă, Doamna Bălașa și copilul domnesc (Barbu sau Bălașa)

De altfel, cu toate că primii Cantacuzini – instigați de superioritatea legitimă a fiicelor lui Radu Șerban (mai ales Elina, care chiar se judecase cu el înainte pe două sate) care-l vedeau pe fratele lor nelegitim, domnitorul Constantin Șerban (Basarab), drept un bastard[300] – erau reticenți vizavi de cuplul domnesc, semnal dat chiar de fostul mare postelnic Constantin Cantacuzino, retras din funcții după domnia lui Matei Basarab la domeniul său rural, alții, depărtați temporal de aceste mici trufii, au adoptat numele ”Bălașa” la botezul nobililor lor copii. Este vorba despre o nepoată și o strănepoată a marelui spătar Mihai Cantacuzino, botezate ”Bălașa”[301]. Probabil încă de pe timpul când era ispravnic de Pitești, viitorul domnitor Constantin Șerban botează (tot o probabilitate) copiii viitorului mare vistier Pârvu

răposată în acel an, vezi Stelian și George Metzulescu, *Câteva lămuriri în legătură cu ctitorul catedralei patriarhale*, în „B.O.R.”, anul LXXVI, 1958, nr. 9, p. 847.
[297] Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 252.
[298] *Ibidem*, p. 366.
[299] *Ibidem*, p. 183.
[300] *Ibidem*, p. 136.
[301] *Ibidem*, p. 141.

Vlădescu – piteștean și el, prin căsătoria cu Anca, fiica lui Ivan șufarul de aici – Șerban, Constantin și Bălașa[302].

Casa Bălașa, bolnița (apoi școală) din Curtea domnească din Târgoviște. Primul spital medieval păstrat

Sfârșitul rapid al Doamnei Bălașa poate indica un detaliu foarte important în chestiunea care urmează. Luând în calcul două Doamne care nu au avut copii, adică Elina, a lui Matei Basarab, și Bălașa, a lui Constantin Șerban, succesoarea Elinei – care nu au avut șansa de a păstra prea mult copiii proprii, prima chiar deloc –, moartea timpurie a celor două Doamne poate explica și maternitatea precară a defunctelor pe timpul – bineînțeles, pentru a evita o glumă proastă – pe când acestea trăiau. Doamna Elina a ales, alături de soțul ei încoronat, să înfieze pe Mateiaș[303], fiul învățatului logofăt II Udriște Năsturel, care, însă, a murit și el de tânăr, îngrijorându-l și mai mult pe Matei Basarab în planurile lui cu mult mai importante, citește politice, de asigurare a descendeței la tron. Deocamdată – luând în considerare colecția *D.R.H. B* care în câteva zeci de ani a ajuns doar la anul 1656 – nu cunoaștem aproape nimic documentar cu privire la copilul viitoarei doamne Bălașa, acest fapt împingându-ne, în pofida unei și-așa slabe și false informații picturale, să emitem absolut – și grăbit, vom vedea – că cuplul domnesc nu a avut niciodată copii. Această ipoteză radicală și, totodată, ispititoare, se sprijină totuși pe trei argumente care pentru unii ar putea părea slabe. În primul rând totala tăcere despre subiect atât a Cronicilor Țării, a pomelnicelor[304], cât și a lui Paul de Alep, tânăr și curios până în cel mai mic amănunt – uneori obositor – a ceea ce vedea în Țara Românească, mai ales la curtea lui Constantin Șerban. Menționăm că *Jurnalul de călătorie* al acestui tânăr călător este traversat dezinvolt de o lipsă acută de prudență, acum benefică istoriografic. Dacă ar fi văzut copilul domnesc, l-ar fi descris. Dacă

„Crucea din vii", pusă de Constantin Șerban în Râmnicu Vâlcea, 1656. Mutată în curtea Arhiepiscopiei Râmnicului relativ recent

302 *Ibidem*, p. 256.
303 *Ibidem*, p. 215.
304 Pentru pomelnicele actualei catedrale patriarhale, al mitropoliei din Târgoviște și al bisericii „Sf. Vineri" tot de acolo, al bisericii din Dobreni, al mănăstirii Jitianu și al bisericii „Sf. Gheorghe" din Pitești, vezi trimiterile din Stelian și George Metzulescu, *op. cit.*, p. 856, nota 38. Pentru pomelnicul de la mănăstirea Lawrow din Ucraina actuală (pe atunci Polonia) unde, se pare, a fost prima dată înhumat Constantin Șerban Basarab – pomelnic ultim, în care domnitorul muribund nu trece nici pe prima lui Doamnă, Bălașa, nici pe posibilul copil avut cu ea, vezi P. P. Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Șerban...*, p. 424.

cuplul domnesc ar fi înfiat un alt copil, ar fi menționat. Dacă la palat ar fi persistat evocarea – chiar și interzisă, ca secret de stat – că, pe când era numai boier de țară sau, mai apoi, serdar, domnitorul ar fi avut un copil care a murit de mic, Paul de Alep, puber și „inconștient”, ar fi notat cu siguranță, mai ales că scria într-o limbă necunoscută, credem, chiar și marelui erudit Udriște Năsturel, contemporan cu el.

Mormântul Doamnei Bălașa din biserica mică domnească Sf. Vineri din cadrul ansamblului curții domnești din Târgoviște. Sursa: Stelian și George Metzulescu, *op. cit.*

Al doilea argument este regretul banului Mihai Cantacuzino cu privire la Constantin Şerban-Vodă: „a murit mâhnit, nerămânând dintr-însul nici fii, nici fiice”[305]. Această informaţie suportă două interpretări. Prima, aceea că vodă nu a avut deloc copii, a doua, aceea că un posibil copil al lui Vodă din iconografie a murit înaintea tatălui. Un al treilea argument este dacă nu o regie de palat, cel mult o distorsionare până la fals pe care pictorii de biserici („zugravii”), „integratori”, au practicat-o de veacuri, o speculație simplă și involuntară în idilismul ei, dar care, din secolul al XIX-lea, i-a împărțit principial pe istorici în două tabere adverse și irevocabile. Menționăm că nicio sursă picturală nu este credibilă, nici cea de la Dobreni, nici cea din București, situație demonstrată rezonabil de către Stelian și George Metzulescu care, într-un articol neutru și coerent, închid subiectul – probabil pentru mult timp de acum înainte –, argumentând în favoarea opțiunii „Barbu”, informație oferită, repetăm, de Șt. D. Grecianu. Rămâne să dezbatem cealaltă teorie, antagonică total propunerii de mai sus – niciun copil domnesc –, ipoteză despărțită, la rându-i, în două, după genul ipoteticului „cocon”: Barbu sau Bălașa. Este vorba despre chestiunea enigmatică a copilului înfățișat pe racla de la mănăstirea Bistrița-Vâlcea, singurul izvor istoriografic obiectiv[306], probă mai mult decât satisfăcătoare pentru a răsturna toată propunerea de mai sus. Să urmărim, așadar, chestiunea.

Copilul domnesc: Barbu sau Bălașa?

Problematica onomastică din titlu, pe lângă alta, implicită, anume genul posibilului copil, sunt minore față de chestiunea reală: cât a trăit și de ce a murit copilul domnitorului Constantin Șerban Basarab? Plus o întrebare adiacentă: dacă a existat, era, oare, copilul lor ? Chestiunea este preţioasă datorită enigmaticii persistente care a generat-o. În primul rând, dacă Vodă ar fi avut un continuator pe linie masculină care să prindă în viață și tura domniei tatălui – cu Doamna Bălașa, căci cu a doua soţie, Nedelea, menţionează însuşi în testamentul final că nu a avut niciunul[307] – acesta ar fi apărut cu siguranţă în acte şi, în eventualitatea în care ar fi trăit și ar fi fost de genul masculin, ar fi emis, la maturitate,

---

[305] Sever Zotta, *O colecție veche...,* p. 213.

[306] Racla a fost recondiționată în 1911 de către frații Popescu, argintari, vezi Stelian și George Metzulescu, *op. cit.*, p. 859, nota 42, și credem că nu s-a intervenit în favoarea turnării unui nou personaj lângă donatori, copilul lor. Această posibilitate exagerată, de altfel, nu ar fi rămas în picioare, deoarece avem mărturiile de secol XIX ale lui Al. Odobescu și Grigore Tocilescu care au văzut racla și copilul de lângă Doamna Bălașa. Inserarea lui în scena votivă lui în 1654-1656 (donația a fost făcută în 1656) nu poate da, din păcate, deducția că acest copil trăia pe atunci, deoarece donatorii puteau comanda introducerea lui pe raclă pur și simplu evocativ, de rememorare tip pomelnic.

[307] Sever Zotta, *O colecție veche...,* p. 213.

pretenţii la tron. Ori, în cazul de faţă putem considera argumentul *a silentio* destul de concludent, deoarece nu cunoaştem încă niciun izvor de secol XVII în care ar putea fi menţionat un copil băiat.

Biserica din satul Păușa, orașul Călimănești, jud. Vâlcea, ctitorită, potrivit unei tradiții, de Doamna Bălașa. Foto, autorul, 1 mai 2017

Există trei reprezentări ale posibilei „domnițe”: la Dobreni, la București și pe racla de la Bistrița-Vâlcea. În propunerea iconografică de la biserica din Dobreni, județul Giurgiu, ctitoria lor de pe când erau boieri, viitoarea Doamnă Bălaşa are un copil[308] – „coconiţa Bălaşa” i-a spus în 1905 Nicolae Iorga[309], citind direct informația inventată împăciuitor de pictorul Anton Serafim în 1899, care a schimbat coloritul hainelor copilului din tabloul votiv, prin aceasta, așadar, și genul, numind-o nou, după mamă, Bălașa[310]. La București, copilul este, în propunerea pictorului D. Belizarie, fată. Izvor fals și acesta, deoarece în 1862 ctitorii catedralei mitropolitane erau reprezentați fără probabila beizadea. A treia reprezentare, chiar din 1656, este pe racla pe care cuplul domnesc o dăruiește mănăstirii Bistrița-Vâlcea, sursă istoriografică clară[311], care dărâmă toată ipoteza – foarte tentantă, de altfel – prin care se argumenta că, de fapt, nu a existat vreun copil. Potrivit reprezentării, copilul este o fată – dacă presupunem că genul este dat de așezarea lângă mamă sau lângă tată, regulă pe care o credem inexistentă, totuși, în erminie. Al. Odobescu îl descria în 1865 ca fiind „un copil”[312]. Grigore Tocilescu, în 1885, menționează: „fiul lor”[313]. În jurul anului 1908, data morții lui, genealogistul român Ștefan D. Grecianu, după traducerea simplă, completează: „Cu Bălașa a avut un fiu, pe Barbu, încetat din viață încă de tânăr”[314]. Nicolae Iorga, consecvent inscripției de la Dobreni, repetăm, false, se ponunţă de trei ori că ar fi fată[315]. Mai rămâne informaţia contradictorie, fugitivă şi îndoielnică, a tânărului diacon Paul de Alep care, la rugămintea Domnitorului să urce împreună cu patriarhul Macarie şi în cerdacul Doamnei Bălaşa

---

[308] Fostul Domn, în testamentul polonez din 1685, dă de înţeles, prin eliminare, că a avut un copil cu Bălaşa: “Dumnezeu Atotputernic n-a vrut ca să mă binecuvânteze cu urmaşi din această iubită soţie (Nedelea, n.n.)”, vezi P. P. Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Șerban...*, p. 424.
[309] Nicolae Iorga, *Inscripţii..., I, 1,* p. 90.
[310] Stelian și George Metzulescu, *op. cit.*, p. 853.
[311] Comandat la Braşov meşterului argintar Martinus Weiss cel Bătrân. Paul de Alep, care a prins-o de-abia ieşită din atelier, o descria scurt: „dacă te uiţi la ea, îţi ia ochii”, vezi *Călători străini...,* vol.VI, p. 214. Această donație rămăsese în mentalul public de atunci, fiind consemnată chiar în Cronica ţării.
[312] Al. I. Odobescu, *Antichități eclesiastice, Bistrița*, în „Buletinul Instrucțiunii Publice”, 1865, 1-31 oct., p. 142, *apud* Stelian și George Metzulescu, *op. cit.*, p. 854.
[313] Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, pp. 196-197.
[314] Ştefan D. Grecianu, *op. cit.*, vol. II, 1916, p. 301 și p. 334.
[315] Nicolae Iorga, *Inscripţii..., I, 1*, p. 90, p. 197, p. 239.

de Boboteaza lui 1657, vlădica „a aghesmuit-o împreună cu celelalte fiice şi cu toate soţiile boierilor”[316]. Considerăm că memorialistul se referea la domnişorele de onoare ale Doamnei. În cazul în care Doamna Bălaşa se afla acolo cu fiicele ei naturale sau nu[317], cel puţin două, toată pledoaria de mai sus cade.

Nistrul la Waniowice (azi, în Ucraina), instantaneu luat exact de pe locul fostei moșii a lui Constantin Șerban-Vodă, unde, de altfel, a și murit. Sursa: internet

Iată-l pe Barbu, cocon domnesc născut din Bălaşa sau înfiat, nu contează deocamdată, dar prinţ al Ţării Româneşti – considerând că mai trăia atunci când părinții lui au închinat racla de la Bistrița. Mai mult, autorul probează pe baza unui document, se pare, din 1654, că acest Barbu murise de tânăr, deci, adăugăm noi, n-ar fi apucat nici măcar puţinii ani de domnie ai tatălui său[318]. Există o probabilitate rezonabilă ca Barbu să fi fost botezat de clucerul de acum Barbu Poenaru[319] pe când era prima oară mare ban, între 1644 și 1645, această practică de translaţie onomastică fiind veche. Pe atunci Constantin Şerban era postelnic II al lui Matei Basarab şi, prin oficiul dregătoriei, s-ar fi cunoscut mai bine cu marele ban. Asta ne-ar da iluzoriu vârsta coconului la 1654 de vreo 10 ani în cazul în care ar fi fost botezat pe tura boieriei naşului. Identificarea prezumtivă a fostului mare ban Barbu ca naş al copilului unui viitor Domn ne obligă şi la ipoteze suplimentare, la fel de egale şi de posibile. Poate că Barbu a fost botezat de altcineva, necunoscut până acum, iar numele, pus de tată şi nu de naş, ar fi venit din ambiţia cunoscută a bastarzilor de a se lega şi mai bine de oasele domneşti. Barbu, nume nu prea întâlnit în perioada de care vorbim, fusese Barbu Craiovescu, mare ban (1495-1520), unchiul domnitorului Neagoe Basarab – în eventualitatea în care Neagoe-Vodă a fost fiul marelui vornic Pârvu I Craiovescu – din care se justifică toţi Craioveştii, de citit neo-Basarabii. Mai mult, nepoata acestui mare ban Barbu, fiica lui Radu

[316] *Călători străini.....,* vol. VI, p. 161.

[317] Ca şi în cazul lui Matei Basarab şi al lui Diicu Buicescu, fostul spătar Constantin Şerban şi jupâniţa Bălaşa ar fi putut să înfieze un copil dintre rude. Această ipoteză postulează că acest copil a trăit destul, supravieţuind discret părinţilor lui adoptivi.

[318] Ștefan D. Grecianu, *op. cit.*, p. 334 şi, pentru datarea exactă, 2 august 1654, vezi p. 294.

[319] Nicolae Stoicescu, *Dicționar...,* p. 227.

Craiovescu, mare postelnic, era chiar Marga, strămoaşa tatălui său, Radu Şerban-Vodă[320]. Fraţii Craioveşti ctitoriseră mănăstirea Bistriţa-Vâlcea, gestul de mai târziu al lui Constantin Şerban zis şi Basarab, dar pe filieră craiovească, de a dona un sarcofag aurit sfântului Grigorie Decapolitul – adus aici cu moaştele, potrivit legendei, chiar de Barbu Craiovescu care le cumpărase într-un mod supranatural de la un turc – fiind perfect recuperator, îndreptăţit genealogic şi discret propagandistic. Nu era ceva nou, apelul ascendent la acest personaj semi-legendar făcându-l şi Matei Basarab, poate, de ce nu, naşul, împreună cu Doamna Elina, al copilului Barbu[321]. Barbu era și fratele viitorului domnitor Constantin Brâncoveanu, boier cultivat, mort de tânăr la Istanbul[322].

În definitiv, cu toate actele pe masă, cu o istoriografie de secol XX destul de acceptabilă, nu ştim mai nimic despre copilul domnesc. Clerul domnesc de la Pitești din 1842 – când parohul Gheorghe Coculescu, protopop și iconom, publica pentru uzul intern *Pomelnicul...* bisericii de aici – nu mai cunoștea nici pe Bălașa, nici pe Barbu, ci trecea complezent în dreptul ctitorilor „cu fiii lor”. Lucrurile se complică involuntar într-o ultimă schemă genealogică: Vodă a avut pe când era boier doi-trei copii care i-au murit: și fată, și băiat – ”Barbu” în accepțiunea de mai sus, la rându-i, neargumentată. Este vorba de pomelnicul de la mănăstirea Mărgineni, care conține o asociere onomastică inedită: „Bălașa, Constantin, Grigore, Bălașa, Barbul”, însuși Nicolae Iorga trimițând la cuplul domnesc Constantin Cârnul și Bălașa Doamna[323].

Rămânem, totuşi, la stilul absolut al marelui istoric: „nu i se născuse decât o fiică, numită după mamă-sa, şi acest singur copil nu trăi”[324]? Nu, deoarece un document emis de Constantin Șerban din toamna lui 1656 nu ne permite. Este vorba despre o întărire de vinărici, mai veche, a lui Matei Basarab, ctitor principal, făcută mănăstirii Sadova, Dolj, pentru hrana obștii și pentru straiele călugărilor. Totul, contra pomenirii la liturghie a lui, a Doamnei sale și a părințior lui, nici vorbă de vreun descendent[325]. Este o informație prețioasă, mai ales în favoarea ipotezei că prințul sau prințesa este pur și simplu un copil înfiat, foarte probabil dintre rude, care – ca și cu câțiva ani înainte Istrate Leurdeanu, candidat sigur la moștenirea Țării Românești, căzut rapid și violent în dizgrația lui Matei Basarab – nu se mai bucură de calitatea de cocon domnesc. În pofida dramatismului acestei situații ipotetice și a imaginii romantice – citește inflamate – despre voievozi și trecut, în general, este aproape singura rezolvare, istoriografic vorbind, a acestei chestiuni frustrante, până la urmă detectivistice. Plus o alta, mult mai incomodă, dar la fel de valabilă: coconul domnesc are un handicap sever – în pofida singurei reperezentări luate ca neutră și de încredere, cea de pe sarcofagul de la Bistrița – iar propaganda Curții, inclusiv Domnul, nu-l afișează din rațiuni logice. Oricum, Constantin Şerban-Vodă rupe tradiţia anului de văduvie impusă la bărbaţi şi se recăsătoreşte după opt luni cu Nedelea, o „roabă circaziană”[326], se pare.

---

[320] *Ibidem*, p.17, p. 19.

[321] Ştefan D. Grecianu, *op. cit.*, p. 294. Fosta raclă, din lemn, e pusă de Radu cel Mare, cu Chiril, patriarh de Alexandria, vezi inscripția în Virg. N. Drăghiceanu, *Monumentele Olteniei, raportul al II-lea*, în „B.C.M.I.”, anul XXVI, 1933, fascicula 76, p. 57.

[322] Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 125.

[323] Nicolae Iorga, *Inscripţii..., I, 1,* p. 96.

[324] Idem, *Răscoala seimenilor...*, p. 205.

[325] *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 1103.

[326] *Călători străini...*, vol. VI, p. 236. S-a propus descendenţa Nedelei din Movileşti, Sever Zotta, *O colecție veche...*, p. 56. Această a doua soţie a rămas cu Constantin Şerban până la sfârşitul trist al vieţii lui, în exilul polonez. Însuşi regele Ioan Sobieski o caracteriza “prea puternica doamnă Nedelea” , vezi P. P. Panaitescu, *op.cit.,* p. 420. Tot o soţie cercheză-tătară a avut şi Domnul următor, Mihnea III, vezi Georg Kraus, *op. cit.*, p. 332, motiv de confuzie la unii autori în privinţa originii Nedelei. Interesantă frecvenţa onomastică scăzută a Nedelei. Totuși, Constantin

La final, încă o coordonată onomastică, probabil slabă vizavi de subiect, dar, ca orice în istoriografie, ajutătoare. Barbu era fiul unui anume Arsenie, sluger în Pitești, care în 1623 se afla în pâră cu un anume Stanciu, logofăt din Câlcești, Gorj, proprietar la Topoloveni (Vițichești)[327]. Dacă acest sluger din Pitești, Arsenie, este viitorul Arsenie Șoimul, căpitan de păhărnicei, re-ctitorul mănăstirii Râncăciov în 1648, care la 1652 își făcea diata și nu avea niciun fiu[328], atunci Barbu acesta, fiul lui în propunerea noastră, murise, cu toate că în 1626 trăia, era logofăt de Pitești, făcând cu cumnatul lui, Iorgachi sluger, un schimb de țigani[329]. Avem aici două legături. Prima este legătura de rudenie dintre Arsenie Șoimul și Alexandra din Câlcești, sora vitregă a viitorului domnitor Constantin Șerban[330]. A doua este faptul că, înainte de a fi Domn, Constantin Șerban a fost, după cum am repetat destul de mult, ispravnic de Pitești. În aceste împrejurări, și sangvine, și geografice, de circumstanță, Constantin Șerban l-ar fi cunoscut pe Barbu din Pitești, de unde, probabil, pe calea nășiei de botez, i-ar fi venit numele copilului lui care, oricum – din tot ce știm până acum și din probațiunile unor istorici care, după cum am văzut, au cercetat subiectul – nu a trăit prea mult.

Şerban Basarab a avut contemporană o verişoară îndepărtată, Nedelea comisoaia, care în 1646 încă mai trăia, vezi Ştefan D. Grecianu, *op. cit.*, p. 334.

[327] *D.I.R. B.*, sec. XVII, vol.IV, doc. 315.

[328] Greu de argumentat, dar nu imposibil, această identificare se bazează numai pe două precedente genealogice: 1. în testament, involuntar, numește fiu un fel de slugă, era în obiceiul apelativ al boierilor care hrăneau familii întregi de robi, de slugi și de rumâni să se adreseze astfel. 2. o parte considerabilă din avere i-o dă nepotului său după frate, luat, foarte probabil, oficial, de fiu. În aceste noi lumini, Barbu din Pitești nu putea fi decât un adoptat, probabil decăzut, mai apoi, din această calitate. Oricum, starețul din 1651, adică din timpul lucrărilor de rectitorire de la mănăstirea Râncăciov, este tot un Barbu, vezi *D.R.H. B.*, vol. XXXVI, doc.132, nume deloc monahal, care ne impinge la o identificare cu Barbul pomenit mai sus, clericul permițându-și, datorită fostului statut, să-și păstreze numele de mirenie.

[329] *D.R.H. B.*, vol. XXI, doc. 40.

[330] Constantin Dinu, *Legendă și adevăr istoric*, în „Studii și comunicări", Muzeul Pitești, V, 1980, p. 267. Despre Arsenie Șoimul ca testator vezi și Cornelia Bodea, Paul Cernovodeanu, Horia Nestorescu-Bălcești, *Vatra Bălceștilor, studiu și documente*, Muzeul memorial „Nicolae Bălcescu", Bălcești pe Topolog, 1971, pp. 8-9. Printre alte moșii, Arsenie Șoimul lasă moștenire rudelor, în lipsă de fii, și Bălceștii de pe Topolog. De aici, începând cu un Barbu (1770-1825), logofăt de visitierie și apoi pitar, se va ridica marele pașoptist și istoric Nicolae Bălcescu, fiul lui. De un anume interes onomastic în problematica noastră este și că numele Barbu a stăruit în spița Bălceștilor. Fratele mai mic al lui Nicolae Bălcescu purta acest nume, dar și un nepot, fiul lui Costache, fratele cel mai mare al lui, vezi *Ibidem*, p. 264, planșa IV.

CAPITOLUL II

EDIFICAREA BISERICII DOMNEȘTI DIN PITEȘTI

Problematica unei întâietăți

Biserica domnească din Pitești. Naosul și Pantocratorul. Pictura în ulei, Gh. Stoenescu, 1876. Foto, autorul

Probabil că biserica domnească a lui Matei Basarab din Pitești, de care amintește Cronica țării, a fost amplasată pe locul unde, după 1793, când se înființează Episcopia Argeșului, se va ridica paraclisul acesteia cu hramul „Buna Vestire" din cadrul metocului ei din centrul Piteștiului[331], în zona actuală a blocului A1, partea estică extremă a Complexului comercial „Fortuna", la aproximativ 100 de metri Est de biserica domnească „Sf. Gheorghe". Nu știm dacă boierul Neacșu, după ce a cerut voie la domnie în 1666[332], a mai rectitorit-o. Probabil că, mică – documentul o arată ca fiind de lemn – și făcând parte din posibila curte domnească de aici[333], biserica a

---

331 Spiridon Cristocea, *Catagrafii din secolele XVIII-XIX ale unor mănăstiri și schituri din județul Argeș* (în continuare, *Catagrafii*...), Editura Ordessos, Pitești, 2013, p. 236.

332 D.A.N.I.C., Ms. 479, f. 183 v. Primul argument că Matei Basarab nu a făcut Sf. Gheorghe din Pitești este că în 1666 biserica lui era în ruină și un boier dorea să o ridice din această stare. În plus, documentul nu amintește deloc de Constantin Șerban ca al doilea prezumtiv ctitor.

333 Un martor de secol XIX care susține că a văzut o porțiune de ruine lângă biserica „Sf. Gheorghe" pe care le-a interpretat personal a fi rămășițele fostului palat domnesc, vezi Tatiana Bobancu, *op. cit.*, p. 19. Dimpotrivă, s-a propus o altă locație. În 1988 cercetările arheologice prilejuite de construirea actualului bloc „Casa Cărții" au dezvăluit o clădire de mari proporții pentru secolul XV-XVI, indicată imediat ca fiind Casa Domnească a lui Neagoe Basarab, vezi Teodor Cioflan, Romeo Maschio, *Dovezi arheologice privind existenţa unei curţi domneşti temporare la Piteşti*, "Argessis", Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul VIII, 1999, pp. 127-134. De altfel, menționarea unei curți domnești la Pitești, cea a lui Neagoe Basarab, a inflamat istoriografia locală, care s-a străduit să demonstreze mai mult decât oferă în prezent teritoriul, blocat pe o perioadă mare de acum înainte de supra-sarcina blocurilor sociale. Totuși, nu este puțin lucru. Curtea de la Pitești a lui Neagoe-Vodă are ceva particular, și anume că este și nouă, și estetică. Un alt aspect care ne onorează este frecvența, 18, – măgulitoare pentru un târg de mijloc – cu care se emit de la Pitești documente oficiale domnești în perioada 1516-1519. Într-o lucrare unică despre Piteștiul medieval, autoarea Eugenia Greceanu o plasa pe arealul actual al cartierului „Frații Golești", lipită așadar vetrei istorice a orașului, poziție întrucâtva atacabilă. Și acest lucru deoarece nu putem să acceptăm că domnia nu avea proprietăți în centrul Piteștiului, oraș domnesc, ca mai toate târgurile mari, însăși biserica domnească din 1656 fiind zidită pe moșie domnească. De aceea trebuie să recunoaștem resemnați că singularitatea menționării unei curți domnești la Pitești, documentar, spre sfârșitul domniei lui Neagoe Basarab, implică obligatoriu și exclusiv rezumarea discuției despre posibilitatea unei curți domnești în acest târg numai la acea perioadă, deoarece arheologic, puținele vestigii cercetate, chiar clare pentru unii, nu ne dau indicii la fel de clare.

rămas până a fost preluată de episcopie, fiind demolată odată cu metocul aceleia în secolul al XIX-lea, la exproprierile abuzive ale primăriei care dorea sistematizarea orașului.

Nu știm dacă Constantin Șerban a avut curte domnească la Pitești. În cazul în care aceasta exista, cu siguranță că era în jurul bisericii domnești „Sf. Gheorghe”. În anul 2015 renumitul arhitect Alexandru Mulțescu înainta discret teoria că, de fapt, soluția pridvorului supra etajat de la „Sf. Gheorghe” din Pitești, prima cronologic din Țara Românească, determină regândirea locației curții domnești, fiind foarte posibil ca palatul domnesc să se fi aflat lângă biserică, legat printr-un culoar suprateran, după modelul bizantin de la Târgoviște. Acest culoar facilita accesul cuplului domnesc la slujbă direct în pridvor, evitând, astfel, o mulțime din care, după înfrângerea răscoalei seimenilor în 1655-1656, data ctitoririi, puteau ieși oricând dușmani pentru a pune în pericol viața domnitorului, apărat, atenție, de lefegii străini, căci în oștenii țării nu mai avea încredere. O altă propunere riscantă, retrogradată ulterior ca nefondată arheologic[334] – biserica lui Constantin-Vodă Șerban din 1656 nu este zidită pe temeliile unei biserici mai vechi, concluzie, la rându-i, suspectată de neîncredere[335] –, venită din partea unui distins savant, preluată bucuros de către un expert al evului mediu piteștean[336], arată că pe locul actualei biserici domnești din Pitești a mai existat una, ctitorită, probabil, de Mircea cel Bătrân[337]. De altfel, sărind peste „Schitul maicilor”-Precista Veche (azi, Maica Domului), a cărui datare, 1540, nu se poate argumenta documentar –

334 Dinu V. Rosetti, *Observații arheologice privind vechimea orașului Pitești*, în „R.M.M.-M.I.A”., nr. 1, 1977, p. 69. Totuși, articolul semnalează găsirea într-unul din sondajele din biserica domnească a unui fragment de vas, presupus funerar, din sticlă de Murano, încadrat în perioada secolelor XIV-XV. Ar fi singurul argument că în apropierea actualei biserici domnești ar mai fi existat o biserică veche. Argumentul stă bine în picioare numai dacă interpretarea că artefactul este funerar este corectă. Ar reieși că biserica de acum este fondată pe terenul unui fost cimitir,chiar și din timpul lui Mircea cel Bătrân, ceea ce ar postula direct și irefutabil existența logică, oricum – nu ne putem imagina o vatră istorică a unui sat mare devenit ulterior târg, apoi oraș domnesc fără o biserică în care comunitatea să se roage și să-și oficializeze judecățile potrivit cutumelor medievale –, a unei biserici pre-1656, nedescoperite, însă, arheologic, în puținele cercetări din vatra istorică a Piteștiului, datorită ghinionului istoric pe care l-a reprezentat blocarea ei aproape ireversibilă de către blocurile și complexele comerciale ale regimului comunist din secolul trecut.

335 Eugenia Greceanu, *op. cit.*, p. 91, unde autoarea acuză săpăturile din 1963 și 1967 ca fiind nesistematice. Totodată, în mai multe locuri ale amintitei lucrări, autoarea este adepta moderată a părerii mai vechi, consacrate deja, că pe locul – sau lângă actualul amplasament – bisericii domnești de astăzi din Pitești a mai existat una veche, probabil cea a lui Matei Basarab.

336 Pr. Marin Braniște, *Biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena”, anul VI, 1975, p. 143.

337 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia monumentelor feudale din Țara Românească (P)*, în „M.O.”, anul XVII, nr. 1-2, 1965, p. 147 (257), 357 (495). Poziție ameliorată personal peste cinci ani, în Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…,* vol. 2, p. 487, unde se întreabă „începutul sec. XVI?”, și o retractare prudentă, deci științifică, cu peste o sută de ani! Despre Mircea cel Bătrân, cu siguranță în segmentul său lung de domnie, propagator imobiliar la Pitești, se păstrează local numai toponimul Cula lui Mircea, o veche cetățuie geto-dacică, reabilitată în funcție de interese până în Evul Mediu, localizată pe Dealul Văcăreasa din Budeasa Mică, limitrof Piteștiului, astăzi aproape dispărută, vezi Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 85 Aceeași poziție, ctitor prim Matei Basarab, și în 1990, în monografia închinată lui Constantin Șerban, Nicolae Stoicescu, *Constantin Șerban*, p. 49: „Cea de-a doua ctitorie este biserica domnească din Pitești, cu hramul Sf. Gheorghe, pe care cronica țării o atribuie lui Matei Basarab”, cu toate că în continuare se menționează: „Biserica, ce preia modelul de la Dealu, a fost reclădită de Constantin Șerban și soția sa, Bălașa, din temelie până în sfârșit, fiind gata la 13 mai 1656 (data pisaniei)”. Oricât de ispititoare ar fi propunerea din 1970 a reputatului istoric Nicolae Stoicescu, academician și voce aproape absolută a istoriografiei românești, aceea că biserica domnească de la Pitești este începută de Matei Basarab, refăcută în totalitate de zid la scurtă vreme de Constantin Șerban – trebuie să o înlăturăm reverențios și să adoptăm o distanță bazată strict pe cercetări. Da, aluzia pica perfect în acele timpuri grele, de negare, să citim de demolare: singura biserică domnească din Pitești are doi ctitori, dintre care primul este chiar Matei Basarab, un fel de Mihai Viteazul redivivus. Oricum, a fost o intuiție insolită pentru acel moment, venită irefutabil din partea unui colos al cercetării istoriografice.

dar pe care o notăm, prima mărturie scrisă despre o biserică în Pitești este în 1550, în harta lui Georg Reicherstorffer, unde întâlnim toponimul ”Pitesi Coenobium”[338].

Conform sondajelor arheologice, la început a fost pământ. Meșterii lui Constantin Șerban au început lucrul cel mult de pe un fost cimitir vechi dezafectat[339], aflat în mijlocul vechiului târg și acest lucru ca să băgăm în ecuație, obligatoriu, existența misterioasei – atât ca vechime, cât și ca dispariție contemporană[340] – părți de cățuie funerară italiană de secol XIV[341] (pe aceeași relație, probabil, cu moneda genoveză cu Sf. Gheorge călare[342], ante-atestarea 1368 a târgului Slatina) un ciob meta-prețios nu numai pentru cei care ar dori să ridice de două ori vârsta bisericii domnești din Pitești – opinie hazardată, mai mult fabuloasă decât realistă –, ci pentru istoria locală, prețioasă pentru noi, cetățenii ei, care suntem asigurați științific-istoriografic încă o dată că la Descălecata de la Argeș sau de la Câmpulung, aici, la Pitești, puțin mai la sud, trăiau oameni. Așadar, cu o biserică a lui Matei Basarab sau a negustorului Neacșu lângă ea[343] sau mai departe[344], poate arsă între 1653-1655 într-una dintre etapele devastatoarei răscoale a seimenilor[345], o nouă biserică domnească se sfințește în Pitești pe 13 mai 1656[346].

---

[338] *Atlas istoric, Documente cartografice*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1971, harta nr. 15. Vezi și Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…,* vol. 2, p. 488 și p. 522, unde autorul pluseaza teoretic și coboară adânc, cu un secol și jumătate, deci la începutul secolului XVI, în privința existenței unei eventuale biserici în mijlocul Piteștilor.

[339] Flaminiu Mârțu, *„Mișeii" Câmpulungului medieval și Biserica „Sfântul Gheorghe"-Olari*, în „B.O.R.", anul XC, 1972, p. 363, dezaproba din principiu sugestia noastră, aceea că se putea zidi și pe cimitir, deoarece, logic, cimitirul se organiza în jurul unei biserici pre existente. Perfect valabil, cu mențiunea că, accidental, în caz de lipsă de spațiu, Domnia putea consimți dezafectarea unui cimitir și mutarea lui – poate și în vecinătate – pentru a-și face loc bisericii ei. Îndrăzneala nu era nouă, Neagoe Basarab ridicase casa domnească de la Curtea de Argeș pe locul fostei biserici a Mitropoliei, vezi Pavel Chihaia, *Data construirii casei domnești de lângă biserica Sfântului Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș*, în „Glasul Bisericii", anul XXVI, 1967, nr. 9-10.

[340] Încercările noastre de a recupera – sau măcar de a identifica în ce depozit ar fi păstrat – prețiosul artefact nu au dat până acum niciun rezultat. Artefactul nu este prezent nici în Dragoș Măndescu, Ion Dumitrescu, Marius Păduraru, *Repertoriul arheologic al județului Argeș*, Editura Istros a Muzeului Brăilei „Carol I", Brăila, 2014.

[341] Dinu V. Rosetti, *op. cit.,* p. 68.

[342] G. Poboran, *Istoria orașului Slatina*, ed. a II-a, Editura Constantinescu și fiul, Slatina, 1909, p. 231.

[343] Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…,* vol. 2, p. 522, nota 78. Din documentul prezentat la nota 73 este clar că la momentul 1666 este vorba despre două biserici diferite. Prima, despre care documentul nu face în niciun caz referire, este cea nouă, biserica domnească din Pitești a lui Constantin Șerban, zidită cu zece ani înainte. A doua este cea de lemn a lui Matei Basarab, arsă de când cu „răotățile", de tot atîția ani aflată în paragină sau arsă total, pe care domnitorul de acum, Radu Leon (1664-1669), o dă în seama lui Neacșu din Pitești, ca și mai înainte, să o refacă. „Ca și mai înainte" înseamnă foarte mult și este chiar cheia de înțelegere a lipsei de similitudine dintre cele două biserici. „Ca și mai înainte" – referitor la dreptul de cvasi proprietate medieval al unui boier sau domn asupra bisericii de pe pământul lui – începe cronolgic din 1655, de când, poate, pe fondul răscoalei seimenilor, a ars biserica de lemn a lui Matei Basarab iar noul Vodă a ales să facă alta, de zid. „Ca și mai înainte" nu coboară sub 1654, deoarece Matei Basarab era în putere și nu putea accepta să concesioneze o ctitorie unui boier local. Așadar, chestiunea sinonimiei celor două se exclude definitiv, relaționarea acestui act pe seama bisericii domnești a lui Constantin Șerban fiind o confuzie a lui Nicolae Stoicescu, profund scuzabilă în contextul general, de mare anvergură, al operei sale. Oricum, o posibilitate destul de rezonabilă ar fi începerea bisericii „Sf. Gheorghe" din Pitești pe spesele proprii ale serdarului Constantin, fiul din flori al domnitorului Radu Șerban, încă de pe când era ispravnic de Pitești pe tura lui Matei Basarab. Aceasta implică existența mai veche a unei proprietăți personale a acestuia în mijlocul Piteștiului devenite apoi domnească, ca și statutul bisericii, dăltuit în pisanie.

[344] Tradiția locală pune pe seama lui Matei Basarab ctitorirea unei noi curți domnești, „Curtișoara", în Târgul din Vale, vezi I. Rădulescu, *Comerțul și industria în trecutul orașului Pitești*, Pitești, 1938, p. 41. Cel mai probabil, biserica curții domnești era acolo, nu în vatra veche a Piteștiului. Acest fapt nu exclude nici existența prezumtivă a unei alte biserici a lui Matei Basarab în centrul Piteștiului, potrivit Eugeniei Greceanu, domnia era reprezentată în târguri prin biserica sa, domnească. Autoarea dezavuează, de altfel, și existența unei adevărate curți domnești la Pitești sub Matei Basarab, vezi Eugenia Greceanu, *op. cit.*, p. 30. Și de ce să nu includem în ecuație și orașul vecin

de mai la sud, Slatina, de două ori mai mic decât Piteștiul, și care în 1640 nu avea nicio biserică de zid, toate fiind din lemn. Sau Craiova lui 1640 care, prin ochii aceluiași călător, episcopul catolic Petru Bogdan Baksic, are tot 200 de case, ca Piteștiul, adică vreo mie de suflete. Craiova, mare scaun bănesc, avea la acea vreme, pe lângă celelalte biserici de lemn, doar una de zid (Sf. Dumitru-Băneasa, ctitoria Craioveștilor), vezi *Călători străini…*, vol. V, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1973, p. 207. Deci nicio pretenție pentru un Pitești cu biserică de zid acum – numai Buna-Vestire-Greci – la momentul ante-1656. Tot cu titlu de ipoteză și sugestia oferită de reprezentarea enigmatică a unei biserici posibil de lemn, cu trei turle, în pictura de secol XIX, din registrul superior al altarului. Simbolistica trimite la o biserică veche, macheta fiind ținută în mâini de către un rege fabulous al Vechiului Testament, Solomon. Dacă lucrurile ar sta așa, atunci pictorul Gheorghe Stoenescu ar putea fi felicitat pentru viziune: cu biserica nouă, domnească, de zid, începe pentru Pitești un alt Testament, nou. Cazuistica, deloc superficială, comportă cel puțin o paralelă ispititoare: în Pitești mai sunt deja trei biserici vechi cu turla mare pe naos, și anume BunaVestire-Greci, Sfânta Treime (fostul schit Beștelei) și Maica Domnului („Precista din coastă"). Așadar, cu un tip poate consacrat al bisericilor de târg, cea pictată peste secole în altarul de la Sf. Gheorghe Domnesc – dacă supoziția stă și pictorul a avut la îndemână fosta imagine a bisericii de lemn din preajma celei actuale, de zid – s-ar putea încadra destul de corect în propunerea noastră.

345 De ce a ars biserica de lemn, dar tot domnească, din Pitești, a lui Matei Basarab? Un răspuns deductibil ar fi că reprezenta, prin însăși extra funcția ei terestră, administrativă, un bastion feudal plin cu documentele stărilor privilegiate, deoarece credem că documentele – în copie măcar – emise după încheierea solemnă, religioasă, a lor, în incinta bisericii domnești, rămâneau într-o încăpere a bisericii special amenajată. Răsculații din perioada 1653-1655 căutau nu numai originalele care statorniceau starea de servitute pe care o presupunea rumânia, aflate la boieri acasă, ci și copiile acestora, aflate bine, adică puse la domnie, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 793, când Constantin Șerban, de exemplu, pune logofeții să caute în arhiva domnească un document de pe timpul tatălui său, Șerban Basarab în pricina unei jupânese care pretindea un rumân de la mănăstirea Căldărușani. Ori, în cazul Piteștiului, instituțiile care reprezentau domnia erau pârcălăbia din Pitești, atestată documentar (Constantin Șerban poruncește la 25 martie 1656 pârcălăbiei din Pitești să nu mai taxeze Șerboieniul, că se taxează el singur, *Ibidem*, doc. 854.), și biserica domnească, acolo unde se făceau jurămintele și de unde – în numeroase cazuri – se emiteau documente. Podurile bisericilor domnești gemeau de hârtii constatatoare ale relațiilor tragice, de servitute, între clasele sociale din Evul Mediu. Acest argument pălește imediat, la rându-i, în favoarea altuia, mai la îndemână: răscoala seimenilor a avut violența unui război civil, foarte multe conace și biserici au fost arse și vandalizate din ură sau din distracție. Însuși Constantin Șerban, prizonierul răsculaților câteva luni, scrie mai apoi, într-un document: „pre vreme ce s-eau sculat slujitorii țării pre boiari, de i-au tăiat și le-au jăfuit casele și mănăstirile și becearicile și toată țeara",vezi *Ibidem*, doc. 788. În acest context sângeros, biserica de lemn de la Pitești, domnească, a lui Matei Basarab, era doar o cutie de chibrituri în fața unor oșteni beți, înfrățiți cu niște țărani asupriți, veniți la oraș special, să îi dea foc cu tot din el. O altă supoziție destul de serioasă, credem, este distrugerea ei în perioada imediat următoare momentului Șoplea, 1655, când, începând din vara acestui an și până în iarnă, repus pe tron, Constantin Șerban stinge prin toată țara, deci și la Pitești, cuiburile de rezistență. Localizarea bisericii domnești din lemn a lui Matei Basarab astăzi, imposibilă arheologic – pierdută, poate, definitiv datorită supra sarcinii blocurilor și imobilelor din centrul Piteștiului – ar putea fi intuită măcar ideatic, după cum am spus, pe locul blocului A1 din complexul „Fortuna", unde a fost paraclisul metocului Episcopiei, sau pe locul fostei biserici demolate de comuniști în 1962, Sf. Nicolae cu ceas, filială, din proximitate, un timp, a bisericii domnești din apropiere. Singurul argument în favoarea acestei ultime presupuneri este că orășenii nu au lăsat de izbeliște locul fostei biserici, memorându-l topografic și construind mai apoi, în 1812, una nouă, tot de lemn.

346 Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, p. 69. Menționăm că rezultatul general al sondajului din 1963 a fost publicat în Alexandru Armand Munteanu, *Monumente de arhitectură bisericească descoperite pe teritoriul patriei noastre din 1944 până în prezent*, în „B.O.R.", 1964, nr. 1-2, p. 169-170 cu următorul text: „În catedrala orașului Pitești cu hramul „Sfântul Gheorghe", ctitoria lui Constantin Șerban Cârnul (1654-1658), în urma sondajului arheologic făcut în anul 1963 cu scopul de a se preciza forma ei originală, s-a descoperit parte din temelia unei vechi biserici din vremea lui Mircea cel Bătrân, care va fi fost de tip bizantino-sârbesc, asemănătoare celei a Mânăstirii Tismana", cu următoarea notă de subsol: „După informațiile orale date de Dl. Dinu V. Rosetti, care a condus cercetările". Istoriografic, această primă poziție, doar o supoziție la prima vedere, nu surclasează pe cea din 1977, aceea rămânâd singura valabilă. Foarte probabil, arheologul și-a revăzut concluziile, considerând bucata de zid – reală, bineînțeles – orice altceva în afară de biserică. În acest sens stă chiar lucrarea proprie, *Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice de la biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, 1964, dosar arhiva D.C.P.N., vezi Ștefan Balș, *Biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, în „R.M.M.-M.I.A.", anul XLV, nr. 2, 1976, p. 63, nota 2. În acest raport, piesă de bază în restaurarea arhitectului Ștefan Balș, arheologul neagă că biserica de acum ar călca temelia alteia mai vechi.

Stilul categoric al pisaniei presupune ca aceasta să fie ce ar trebui, adică ceva foarte serios. Domnitorii se fereau să intre în blestemul altora dinaintea lor, iar pisania impunea, într-o rigoare implicită a adevărului istoric, să fie corectă cu toți cei care ar mai fi fost ctitori. Ei aveau, ca și marea boierime, dreptul să fie numiți noi ctitori numai dacă reparau capital, adică rezideau locașul, în rest donațiile și milele îți dădeau numai dreptul de a te trece la ”Pomelnic”. Ori, o omisiune în piatră, în văzul tuturor celor care, în pofida deteriorării fizice și gârbovirii mentale de la sfârșitul domniei, încă îl mai aveau în suflet pe Matei Basarab, ar fi provocat o inevitabilă formă de protest și de recuperare istorică, cel mult discretă, nu neapărat pe tura domniei lui Constantin Șerban, ci după, în toată jumătatea de secol XVII rămasă, căci un oraș mic nu uită ușor cine-i sunt ctitorii. Totuși, avem și câteva cazuri în care pisaniile dezinformează prin omisiune. Dacă pisania de la Pitești ar fi omis propagandistic foștii ctitori[347], lucru deloc nou sau singular – ceea ce nu credem că-i stătea în fire lui Constantin Șerban, care a murit demn, cu nostalgia strămoșilor, răposat aiurea, în cel mai lung exil domnesc din istoria românilor, dar și dublat discret, dar puternic, de pioasa Bălașa ca Doamnă, care nu vrea nedreptăți – atunci arheologia i-ar fi indicat măcar timpul în care au trăit. Dar aceasta nu există. Așadar, ctitoria nouă și independentă rămâne un fapt istoric, subiectul, după părerea noastră, fiind închis.

O altă chestiune interesantă, credem, este una de context: de ce a fost ales Piteștiul? În puținele discuții despre momentul 1656 nu s-a luat niciodată în calcul elementul ascendent, proximitatea celor două mănăstiri, tot cu biserici domnești în incintă, de la Argeș și de la Câmpulung, ultima fiind rezidită din temelie, după ce fusese dărâmată de un cutremur și stătuse cu piatra grămadă șapte ani[348], chiar în vremea aceea, de Matei Basarab, noul ctitor, care se străduise s-o înzestreze material și estetic ca „să nu treacă a doua în rândul mănăstirilor faimoasei Valahii”[349]. Prin urmare, orientativ, Constantin Șerban nu putea zidi în cele două foste capitale, urmărit pedagogic și de gestul lui Matei Basarab care nu îndrăznise să facă ceva nou, pe alt pământ, ci doar rectitorise.

În favoarea unei alternative reale și perfect scuzabile stă opțiunea Pitești. Piteștiul era un târg nu neapărat anonim, dar nici obligatoriu. Rutele importante verticale și orizontale, treceau, ce e drept, prin el, dar Piteștiul încă nu avea amploarea unui târg medieval, era mai mult o oprire de noapte, vezi relatările fugitive – frustrante pentru noi, piteștenii de azi, prin frugalitatea lor – ale lui Paul de Alep, măgulitoare în privința numărului bisericilor, dar nu a proporțiilor unui târg care să fi candidat indirect la statutul de oraș. Interesul pentru Pitești era însă altul. Piteștiul era un oraș viticol, cu toate că Dealul Piteștilor era în alt județ, Muscel. Determinarea domnului – cu siguranță proprietar, în virtutea funcției, al viilor domnești de la Ștefănești, Izvorani sau Golești – de a zidi o altă biserică domnească la Pitești poate fi și faptul că existase deja un precedent modest, și anume biserica domnească din Pitești a lui Matei Basarab, din lemn, deteriorată rapid, pusă mai apoi, citește abandonată, de către Radu Leon pe seama unui boier local, Neacșu. Domnitorul avea deci toate motivele și mai ales logistica să zidească o biserică pentru a ochi din start și poate cu banii altuia, căci Matei Basarab lăsase vistieria domnească plină vârf, două ținte mai mult propagandistice decât romanțat-identitare: cerința târgoveților către domnie de a se ridica o altă biserică domnească, serioasă, din zid sau din piatră, și, probabil, rămânerea lui Constantin Șerban Basarab în mentalul acestor câmpeni trăitori între dealuri drept un Vodă bun.

---

[347] Sunt destule cazuri regretabile de acest gen, unul chiar lângă Pitești, la Cotmeana, unde Mircea cel Bătrân, ctitorul oficial, zidise pe o temelie mai veche, se pare că a lui Vlaicu-Vodă.

[348] *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 704.

[349] *Ibidem,* vol. IX, doc. 19.

Ar mai fi un argument mic, dar perfect pragmatic, scuzabil și matematic: aproape toate orașele mijlocii aveau deja o biserică domnească. Numai Piteștiul, târg vechi, centrul administrativ al județului Argeș, cu foste curți domnești, dar tot mic, nu mai avea. Era un vid nou, care se lăsa așteptat a fi umplut. Așadar, lui Vodă, care nu se sfiește și zidește biserică și în Scaunul București – sora mai mică, dar cu mult mai mare în celebritate a celei de la Pitești, actuala Catedrală patriarhală, zidită pe Dealul Podgorenilor – îi va fi venit ca o mănușă oportunitatea de a ctitori aproape legendar, la fix politic, într-un târg oricum plin de bisericuțe, metocuri și schituri. Oricum, începând cu 2001, argumentul-prim la opțiunea Pitești pusă în discuție este unul cert și logic: Vodă înalță biserică la Pitești deoarece în boierie fusese ispravnic aici. Cercetătorul științific Marius Păduraru supune atenției un document privitor la mănăstirea Trivale, când figura lui Constantin Șerban este evocată razant, cu prilejul unei spețe la Pitești, documentul evocînd figura fostului Domn, Constantin Șerban, care întărește ceva ca ispravnic de Pitești[350]. Din acest punct se impune o nuanțare obligatorie în privința acestei titulaturi. Ca boier, Vodă a fost mai întâi postelnic, clucer și apoi serdar. În oricare din aceste funcții, Matei Basarab îl putea delega cu isprăvnicia unui lucru prin țară. Credem că isprăvnicia lui la Pitești a fost doar temporară, o delegație poate și prelungită, dar, oricum, limitată, în provincie, cu ocazia unei hotărnicii, a unei spețe sau a unei zidiri: biserica de lemn a lui Vodă Matei[351] sau vreo lucrare la curtea domnească din Pitești, scaun itinerant al mai multor Domni. Ce știm sigur este că în ultimele luni de domnie a lui Matei Basarab, în 14 ianuarie 1654, Constantin serdar – unicul posesor al acestui grad militar pe atunci, și primul din istoria Țărilor Române, înființat de Matei Basarab după model turcesc – semna ca martor la Jupânești, în Conțeștii de azi, poate pe atunci integrat în ocina orașului Pitești, alături de logofătul Neagoe Dărmănescu[352].

Biserica domnească din Pitești, 2 aprilie 2017. Foto, autorul

Această delegație la Pitești, evocată chiar în pisanie, care menționează clar, peste stereotipul medieval-bisericesc, de redactare pioasă a donațiilor, că „adusu-mi-am aminte” (de fostul meu timp petrecut la Pitești) stă la baza, așadar, a gestului său de mai târziu. Să nu uităm că ținutul nu-i era deloc străin nici înainte. Serdarul Constantin avea un domeniu destul de vast în jos, pe „apa Vezii”, pe drumul

---

[350] Dacă, însă, serdarul Constantin, indisciplinatul cu pretenții la tron, fusese „exilat” la Pitești să-i construiască lui Vodă biserica de care vorbește documentul din 1666. Nu era prima dată când un militar facea muncă de civil, paraclisul bolniței de la Cozia fiind supravegheat în vremea lui Radu Paisie chiar de către șeful armatei, spătarul Stroe din Orboești (Nicolae Iorga, *Inscripții…,I, 1*, p. 93). Sau fostul mare armaș Cernica Știrbei care preia isprăvnicia zidirii bisericii mănăstirii Hurezi începând cu 1695, vezi *Ibidem*, p. 186, și care între timp lucra și podul de peste Argeș de la Costeștii Vâlcei comandat de turci lui Constantin Brâncoveanu pentru o expediție în Transilvania.
[351] Mihai Viteazul, înaintea suirii pe tron, fusese ispravnicul mănăstirii Căluiu, județul Romanați.
[352] *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 23.

cel mare al Rușilor (Rușii de Vede)[353]. Arealul Piteștilor a intrat apoi inevitabil, în virtutea serviciului domnesc, în preocupările noului Vodă, Constantin Șerban. Este vorba de o trimitere în plin iureș seimen, 7 mai 1655, pentru o speță la Mălureni a doi oameni domnești[354], Stanciu ceauș și Mușat vătaf, atenție, posibil asociați lucrărilor de construcție ale noii biserici domnești din Pitești, trimiși acolo, probabil, din proximitatea cu Piteștiul. Este primul indiciu – hazardat, ce e drept, ca și următoarele, din capitolul al treilea, vom vedea – despre oamenii care au ridicat efectiv sfântul lăcaș.

Meșterul domnesc de la Pitești

Domnitorul Constantin Șerban Basarab zis Cârnul, zidește aici, în primii doi ani de domnie, biserica domnească cu hramul „Sf. Gheorghe”, sfințind-o, conform pisaniei, în 13 mai 1656. Vodă nu vedea prima dată un meșter. El însuși fusese ispravnic de Pitești[355] pe tura, cel mai sigur, a lui Matei Basarab, nu știm deocamdată cu ce însărcinare – probabil pentru biserica lui domnească de aici, azi dispărută. Ca boier ctitorise biserica de la Dobreni-Giurgiu, cât și curtea boierească de acolo, angajase meșteri pentru toate acestea, Paul de Alep chiar laudă simțul artistic al ansamblului de la Dobreni, curtea avea iaz cu pod care-l traversa și multe elemente franțuzești[356]. Lângă Dobreni, pe Argeș, era cea mai mare moară din țară, cu șase roți și șase pietre, probabil zidită de Matei Basarab, care era proprietatea domniei, citește a Domnului. Dacă marea moară domnească de pe Argeș – care avea să ardă în 1658, o dată cu invazia turco-tătară, spune același Paul de Alep[357] – este zidită sub Constantin Șerban, atunci Vodă cu siguranță tocmise meșteri, fiind, așadar, obișnuit cu lumea închisă a arhitecților.

Avem un indiciu nesperat în ceea ce privește identitatea meșterului-șef de la biserica domnească din Pitești, venit dintr-un document datat 5 ianuarie 1656[358]. Îl luăm în calcul din start datorită ineditului și corespondențelor clare cu pretenția noastră: meșterul Iuviță sârbul din Pitești – cu ”sârbul” adjectiv, nu al doilea nume propriu, așa îl identifică documentul original, etnia fiind traducerea redactorilor care l-au publicat – este arhitectul bisericii domnești din Pitești. Este, mai întâi, vorba de un context muscelean. Acest Iuviță sârbul este martor la Câmpulung pentru piteșteanul Duminică iuzbașa[359] într-o cumpărătură de vie la Berești. Așadar, Duminică iuzbașa ia un prieten bun, cunoscut poate cu ocazia lucrărilor de la biserica lui Vodă, călătorește două zile pline până la Câmpulung cu el. Acest gest în Evul Mediu presupunea o proiecție minimală: martorul va mai trăi o bună bucată de timp și, ce e important pentru noi, stă de ceva vreme în arealul piteștean comun al lui Duminică. Dacă meșterul Iuviță din Pitești, arhitect

---

[353] Moșiile de aici, cumpărate pe timpul boieriei, și le întărește singur în noiembrie 1654, proaspăt Domn: o ocină și o moșie cu rumâni în Oroșani, județul Teleorman, moșie la Cucuiați, la nord de Oroșani, în „apa Vezii” și ocina Blotorii, la nord de Cucuiați, vezi *Ibidem*, doc. 431.
[354] *Ibidem*, doc. 606.
[355] Mihail M. Andreescu, *op. cit.*, doc. 253, p. 293.
[356] *Călători străini…,* vol. VI, pp. 229- 230.
[357] *Ibidem*, p. 230.
[358] *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 763.
[359] Duminică iuzbașa este un militar destul de prezent în actele vremii: vezi *Ibidem*, vol. V, doc. 1035 (1643, boier hotarnic), *D.R.H. B.*, vol. XXX, doc. 165 (un Tuduran pitar, fiul lui Dumenecă postelnic, probabil tot acest Duminică, proprietar în Izvorani, 1645), doc.183 (boier petent, 1645), *Ibidem.*, vol. XXXVII, doc. 113 (Dumenecă iuzbașa, boier hotarnic, 1652), *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, doc. 149 (iuzbașă, boier jurător, 1654), doc. 512 (iuzbașă, boier jurător, 1655), doc. 722 (Dumenecă iuzbașa din Pitești, martor, 1655), doc. 763 (cumpără o vie în Berești, 1656), *Ibidem,* vol. IX, doc. 187 (martor, 1657). Cu siguranță acest Duminică de Pitești este acel Duminică iuzbașa din Sămara vecină, probabil mutat ulterior la Pitești, din timpul lui Matei Basarab, vezi *Ibidem*, vol. VIII, doc. 765. Un alt Duminică, cumpărător și contemporan cu cel de la Pitești, tot iuzbașă, îl întîlnim la Lipia, *Ibidem*, doc. 484 și doc. 989, *Ibidem,* vol. IX, doc. 461 (Duminică căpitan din Lipia, martor pentru Izvorani la 1658).

sârb, piteştean naturalizat mai de mult, să zicem[360], luat ca om de onoare în actele timpului, atunci avem deja probitatea minimală, satisfăcătoare pentru unii, în identificarea lui ca cel care a ridicat biserica domnească de aici. Un argument în plus vine în favoarea opțiunii noastre asupra lui: biserica lui Constantin Șerban de la Pitești este începută în timpul interimatului destul de violent contextual-politic al mitropolitului Ignatie Sârbul din Nicopole, fost episcop de Râmnic. Bineînțeles, se zidea de mult timp sârbește în Țara Românească. Credem că el este cel care în 1654 a pus candela sub viitorul altar și a dat binecuvântarea de începere a lucrărilor[361]. Că l-a adus de peste Dunăre pe co-naționalul său, Iuviță, sau că l-a găsit aici[362] este o problematică minoră vizavi de această corespondență – nu neapărat sangvină, căci nu ştim dacă cei doi erau sârbi neaoşi, ci cultural vorbind. Argumentul ultim, dar cel mai evident în favoarea lui Iuviță ca arhitect la Pitești, este unul științific: biserica domnească din Pitești – în afara pridvorului deschis şi supraetajat care îl remarcă pe plan național ca fiind primul de acest gen la noi, în propunerea recuperatorie de acum o jumătate de secol – copiază forma și stilul mănăstirii Dealu (1502) care, la rându-i, reia un vechi stil sârbesc[363].

Singura lipsă în „opțiunea Iuviță” este tăcerea documentului în a-l numi meșter domnesc[364]. Dacă Iuviță sârbul nu este meşter domnesc, atunci toată construcția de mai sus cade fără regrete, corect-ştiinţific, neanulându-l însă pe meşterul nostru din Piteşti, dar, cel puţin, trecându-l într-o poziţie inferioară arhitectului-şef trimis de domnie. Singurul meşter domnesc din deceniul respectiv care se numeşte chiar aşa lângă nume este Matei, martor prin judeţul Buzău în 1659[365]. Trebuie totuşi să nuanţăm

---

[360] Dacă Iuviță nu este piteştean, ci un meşter strain din Serbia, atunci cu siguranță a existat un contract între domnie şi arhitect. Avem şi un caz contemporan. Alecsea Rusul se tocmeşte cu spătarul Mihail Cantacuzino să-i facă o biserică la Stâlpu-Buzău. Meşterul rus primeşte 35 de lei şi 10 bani, 10 obroace de grâu şi 5 obroace de mei, 20 de ocale de peşte şi 20 de brânză, 10 vedre de vin. Lemnul va fi furnizat, conform contractului, de către 10 „toporaşi” locali ai boierului (Academia Română, CXXVII/86) în Nicolae Stoicescu, *Constructori ruși de iazuri în secolul al XVII-lea în Țara Românească și Moldova*, în „S.M.I.M.”, anul III, 1959, p. 373.

[361] Dacă biserica de zid s-a început pe vremea lui Ignatie (1653-1655), atunci acesta poate fi ierarhul care a sfinţit începutul lucrărilor, şi, ritualic, el a înfipt sfânta cruce, el a pus cărămizile în formă de cruce la temelia altarului, el a pus şi candela în centrul crucii din cărămizi, plină de untdelemn, mila Domnului, el a aprins-o solemn, Lumina Hristos. Acesta, deoarece episcopul de Râmnic nu avea aici jurisdicție. Despre întregul ritual vezi C. Bobulescu, *Candela de la temelia bisericii din Cotmeana*, Anuarul Comisiunii Monumentelor Istorice pe anul 1942, p. 110-137. Candela de la „Sf. Gheorghe”-domnesc din Piteşti încă nu s-a descoperit. Şi nici nu putem lega frântura de vas funerar de secol XIV descoperită la Sf. Gheorghe Domnesc în 1967 (Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, p. 69) de o candelă de secol XVII.

[362] Un alt sârb stabilit la Piteşti, Ivan din Nicopole, cu bani împrumutaţi lui Stahie din Piteşti pe vremea lui Matei Basarab – de pe urma scadenţei neonorate Stahie fugind din ţară, păgubitul pretinzându-i ulterior via din Izvorani –, îl găsim în ianuarie 1656 la Câmpulung, martor, consemnat ca fiind ginerele popii Vasile din Braşov, vezi *C.D.Ţ.R.* vol. VIII, doc. 746 şi doc. 777. Un Cârstea sârbul îl întâlnim tot la Câmpulung în 1656 ca martor al lui Ion iuzbaşa de Piteşti, *Ibidem*, doc 801. Tradiția sârbească era veche la noi. Meşterii pietrari de la Cozia şi de la Cotmeana veniseră din lumea sârbă-bizantină. La Piteşti, pe lângă greci, comunitatea sârbească a fost cea mai constantă.

[363] Ion Bănăţeanu, *Aspecte mai de seamă ale artei religioase româneşti şi sârbeşti între secolul al XIV-lea şi al XVI-lea*, în „B.O.R.”, anul „LXXXIV”, anul 1966, nr. 7-8, p. 796-797. Nicolae Iorga opina că elementele arhitecturii noastre „pleacă de la satul milenar, rătăceşte prin Bizanţ, Serbia, arta gotică, iar când se creează definitiv, pe la 1600 şi ceva, adaptat la condiţiile vieţii noastre sociale, se întoarce la sat”, vezi Nicolae Iorga, *Ce este vechea noastră artă?*, în „B.C.M.I.”, anul XXXV, iul.-oct. 1942, p. 113-114. Prima evidenţiere oficială a acestui nou pridvor într-un volum dedicat arhitecturii este, după restaurarea lui Ştefan Balş, în Grigore Ionescu, *Arhitectura pe teritoriul României de-a lungul veacurilor*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1982, p. 380.

[364] Ţara mişuna de meşteri, fenomen aflat la apusul perioadei Matei Basarab, foarte bogată în construcţii ale Domniei, ale Domnului şi ale boierilor mari şi mici. Avem păstrat un deviz din 1651 detaliat până la cheltuiala cu hrana lucrătorilor la o moară pe Pasărea făcută de nişte meşteri ruşi, vezi *D.R.H. B.*, vol. XXXVI, doc. 248.

[365] *C.D.Ţ.R.,* vol. IX, doc. 623. Cum imediat târnosirii urmează doi ani teribili de pustiire şi de invazii, 1658-1659, nu garantăm integritatea monumentului. De aceea am putea înainta, oarecum, ipoteza că unele reparaţii – nu ştim la

statutul medieval al unui meşter domnesc. Un meşter al domniei nu făcea numai biserici, ci și curți domnești, palate, foișoare, crame, turnuri, fortificații și tot ce trebuia oastei sau Marelui Divan. Nu pariem prea mult pe acest Matei, meşter domnesc printre atâția alții, dar nu excludem nici posibilitatea ca acesta

Biserica domnească din Pitești. Fereastra dinspre Sud a pronaosului. Foto, autorul

să fie chiar arhitectul – și proiectantul-şef – de la Pitești.

Ajunși în acest punct destul de instabil și liberalizând întrucâtva o pretenție trufașă față de neantul mut care ne stă în spate, am putea la fel de bine să îl nominalizăm cu șanse egale pe „aproapele" Stoica[366], meşter la Golești cu un deceniu în urmă, naturalizat, credem, la Pitești, deoarece îl găsim în 1654 martor la Ștefănești alături de un alt meşter, Vlad. Acești doi meșteri, Stoica și Vlad, sunt o alternativă serioasă la „opțiunea Iuviță", situație absolut posibilă care ne-ar onora din start în mica și provinciala noastră ambiție locală, doi reprezentanți discreți ai geniului artistic muntenesc[367]. Plus varianta „Dragomir zidarul", destul de credibilă datorită unui paralelism pe care nu putem să-l ignorăm pentru Pitești: 1. pasiunea lui pentru clopotnițe integrate în cadrul aceleiași biserici – vezi biserica din Băjești, lângă Pitești, și cea a schitului Cornetu, Vâlcea, amândouă în 1666[368] 2. legătura cu Piteștiul a lui Mareș Băjescu, comanditarul lui direct, care, probabil, își zidește curte aici – vezi similitudinile clare dintre pivnițele unor conace piteștene și cea de la Băjești[369], dar și simplul fapt că zidește câteva clădiri la m-rea Vieroși[370].

---

ce scară – la biserica domnească din Pitești să fi fost efectuate chiar de către celebrul arhitect moldovean al Cantacuzinilor, Grigore Cornescu, adus în Muntenia încă din 1674, meşter, printre altele, al refacerii sculpturii în piatră de la biserica domnească a lui Neagoe-Vodă din Curtea de Argeș, recepția fiind în 1682. Având în vedere proximitatea Piteștilor și statutul arhitectului domnesc care era și pârcălab al Curții lui Șerban Cantacuzino, legitimat ca un Basarab, credem că Grigore Cornescu a văzut biserica domnească din Pitești a lui Constantin Șerban Basarab.

[366] *Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R. – Arta românească din epoca feudală*, Editura Academiei, București, 1957, p. 234.

[367] Să nu uităm contextul edilitar din ocina Piteștilor de atunci din porunca lui Stroe Leurdeanu și pe schițele acestui meşter Stoica: 1640, curtea conacului de la Golești, 1645; reabilitarea mănăstirii Vieroși – credem că tot pe planurile și sub dirigenția lui; 1646, zidirea bisericii de la Golești, de lângă conac.

[368] Grigore Ionescu, *op. cit.*, p. 377, Teodora Voinescu, *Note asupra curții și bisericii din Băjești*, în „S.C.I.A.", anul IV, 1957, nr. 1-2, Editura Academiei Republice Populare Române, pp. 86-87. Autoarea înaintează propunerea că la Băjești a existat în jurul anului 1666 o importantă școală de meșteri condusă de popa Stan, mare pisar, și de acest Dragomir zidarul.

[369] Casa din str. 1 Mai, nr. 4, dărâmată în 1975, presupusă Brătianu, cu o grindă de lemn din 1680, și casa Balotă, Str. Mihai Kogălniceanu, nr. 16, vezi Eugenia Greceanu, *op. cit.*, pp. 145-148. Pentru paralelismul architectonic dintre curțile de la Pitești și cea din Băjești vezi arh. Maria Mulțescu, arh. Alexandru Mulțescu, *Monumente de arhitectură civilă medieval din orașul Pitești*, în „R.M.M.-M.I.A.", 1977, nr. 2, p. 66. Autorii propun ca și biserica din Baldovinești, Teleorman, de pe fosta moșie a lui Mareș Băjescu, să fie ridicată sub indicațiile meșterului Dragomir, propunere contrazisă prin omisiune de Ecaterina Țânțăreanu, *Despre ruinele bisericii din Baldovinești, comuna Ciolănești, județul Teleorman*, în *Argeșul și Țara Românească între medieval și modern. Studii de istorie și arheologie. Prinos lui Spiridon Cristocea la 70 de ani*, editori Dragoș Măndescu, Marius Păduraru, Ionel Dobre, Editura Istros, Brăila-Pitești, 2013, pp. 369-377.

[370] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 110.

Un comentator explica complexitatea ridicării unei construcții ecleziale sau civile de anvergură în evul mediu românesc[371]. Potrivit cercetării sale, sunt trei condiții: 1. biserica o zidește ori vodă, ori un boier 2. ispravnicul (ori boier, ori cleric) nu numai că se ocupă de ridicarea construcției, dar face și planul ei, etapă care cere nu numai știința exactă, ci și gust artistic – creditâm rezervat supoziția autorului 3. meșterii sunt întotdeauna poporeni, pe când boierii, în cel mai feudal spirit de castă, privesc meseriile de orice fel ca pe ceva înjositor. Mai mult, în privința meșterilor, nu există unul care să ridice construcția din temelie până la recepție, ci ispravnicul, diriginte de șantier, are datoria să găsească o echipă de mai mulți meșteri, fiecare specialist în domeniul lui: zidărie, stolerie (tâmplărie), sculptură, zugrăveală, lucru, de altfel, întâlnit și astăzi, nu însă și existența sau măcar nevoia unui proiectant sau a unui arhitect. În Evul Mediu european – excepție Italia – se zidea fără arhitect. Așadar, în ultima tentativă de a descoperi meșterul la Pitești, suntem nevoiți și aproape împinși de constatările de mai sus la remarca finală că la Pitești au conlucrat mai mulți meșteri, mulți dintre cei evocați mai sus, dintre care, Iuviță sârbul este deja un pariu asumat de către noi. Ideea unui șef al meșterilor se impune din ce în ce mai logic, un exemplu din epocă fiind existența în Iașii domnitorului martir Miron Barnovski, cu doar un sfert de veac în urmă, a unei echipe de meșteri, locali sau nu, conduși de bizantinul Gheorghe din Constantinopol, protomaistor al bisericii Sfântul Sava. Un alt exemplu realist este echipa mixtă care a terminat în 1693 Hurezii, capodoperă care s-a dorit inițial a fi necropola ctitorului. Este vorba despre Istrate lemnarul, Vucașin Caragea pietrarul și Manea, vătaf de zidari[372].

Ispravnicul domnesc de la Pitești

Nu numai că noul domnitor a fost, după cum am menționat, ispravnic de Pitești, dar cu câteva luni înainte de moartea lui Matei Basarab era la Conțești și semna ca martor lângă Neagoe Dărmănescu[373]. Suntem împinși să recunoaștem unanim că Vodă cunoștea și locurile, și oamenii lor[374]. Este punctul de la care pornim în cazuistica cu privire la identificarea ispravnicului care a ridicat biserica domnească din Pitești. Bineînțeles, nu vom ignora ispravnicii celorlalte ctitorii ale cuplului domnesc pe care deja îi cunoaștem: Vladul logofăt, ispravnic în 1645 al bisericii curții din Dobreni (fost în Vlașca, azi în județul Giurgiu) a serdarului Constantin și a jupâniței lui, Bălașa[375], Radu Dudescu logofăt, ispravnic împreună cu șufarul Gheorghe din Târgoviște, la zidirea, între 1656-1658, a bisericii din scaunul București, actuala catedrală patriarhală[376], Ghinea Brătășanu și Udriște, amândoi vistieri, ispravnicii Doamnei Bălașa la refacerea mănăstirii Jitianu care mai apoi se trec și ei drept ctitori[377].

---

[371] Dan Bădărău, *Fost-a Enache din Constantinopol arhitectul bisericii Trei Ierarhi din Iași?*, „Mitropolia Moldovei și Sucevei", anul XLII, 1966, nr. 5-6.

[372] Nicolae Iorga, *Hârtii din arhiva mănăstirii Hurezului precum și din a protopopiei Argeșului, din a boierilor brâncoveni și altor neamuri găsite în casele proprietății din Brâncoveni și publicate cu o introducere, note și indice*, *Studii și documente cu privire la istoria românilor,* vol. XIV, București, 1907, p. III.

[373] *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, doc. 23.

[374] Arealul Piteștilor a intrat apoi inevitabil, în virtutea serviciului domnesc, în preocupările noului Vodă, Constantin Șerban. Este vorba de o trimitere în plin iureș seimen, 7 mai 1655, pentru o speță la Mălureni a doi oameni domnești, Stanciu ceauș și Mușat vătaf, vezi *Ibidem,* doc. 606, posibil asociați lucrărilor de construcție ale noii biserici domnești din Pitești, trimiși acolo, probabil, din proximitatea cu Piteștiul. Este primul indiciu – hazardat, ce e drept, ca și următoarele – despre oamenii care au ridicat efectiv sfântul lăcaș.

[375] Nicolae Iorga, *Inscripții I, 1*, p. 89.

[376] *Istoria Țării Românești, 1290-1690, Letopisețul cantacuzinesc* , ed. citată, p. 106.

[377] Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…* vol. 1, p. 394, nota 15.

Biserica domnească din Pitești, dinspre Nord. Foto, autorul, 29 martie 2017

Următoarele nominalizări sunt incerte, dar formează un peisaj minim în chestiunea care ne interesează. Marele postelnic, Danciu Pârâianu-Milescu, ctitor la Polovraci, zidise ca ispravnic, cu recepție în 1651, biserica domnească Sfântul Dumitru din scaunul Craiovei[378]. Fostul mare vistier Bunea Grădișteanu, acum vistier, cu două roți de moară la Pitești, cu schit în Vâlcea, făcut în vara lui 1654, cu biserică în Vlașca, 1657, poate ușura și el destul de rezonabil căutările noastre[379]. Un alt mare boier, de data aceasta piteștean prin adopție, căsătorit cu o piteșteancă și proprietar de case la Pitești, era chiar vistierul al doilea, viitor mare vistier din vara lui 1656, Pârvu Vlădescu[380], angajat direct în lucrările bisericii domnești de aici prin exercițiul funcției sale, deoarece construcția se ridica pe seama domniei, deci cu bani domnești. Nepotul marelui vistier și candidat sigur la rangul de ispravnic al bisericii domnești din Pitești este Tudoran (II) Vlădescu[381], un paharnic destul de anonim pe atunci, dar un asiduu cumpărător de ocine în zonă, viitor ctitor al mănăstirii Aninoasa, cumnat prin sora lui, Alexandra, cu Radu Crețulescu[382], viitor mare logofăt, proprietar și el în Dealul Piteștilor, ba chiar ispravnic al lui Vodă și logofăt II în 1 februarie 1656[383]! Nominalizarea lui Tudoran II Vlădescu nu este întâmplătoare – dacă presupunerea noastră, că domnia alegea ca ispravnic un om al locului, este corectă. În afară de proprietățile de aici, câteva grade de rudenie îl leagă și mai mult de Pitești. Verișoara lui, Sofica (fata marelui clucer Badea Vlădescu), era măritată cu Mecu, cupeț din Pitești[384]. Un alt văr este Badea Bucșanu, nepotul fostului mare stolnic Bărcan din Merișani, sat limitrof Piteștiului. La rându-i, acest Badea Bucșanu (Bădica), ajuns mare clucer în 1664[385], putea fi oricând ispravnic la Pitești, deoarece căsătoria cu Bălașa – fata marelui postelnic Neagoe Săcuianu și fina de botez a lui Constantin-Vodă Șerban însuși[386] – îl recomandă din plin.

---

378 Idem, *Dicţionar...*, p. 224.

379 *Ibidem*, p. 188. Rudă prin alianță cu marele vornic Dumitru Dudescu al cărui fiu, Radu, este ispravnicul bisericii domnești din București a lui Constantin Șerban.

380 *Ibidem*, p. 255.

381 *Ibidem*, p. 256.

382 *Ibidem*, p.165.

383 *Ibidem*, p. 165. Iată deja un ispravnic al lui Constantin Șerban, nu știm cu ce însărcinare, latifundiar în preajma Piteștilor. Acest Radu Crețulescu întrunește din plin cerințele cazuisticii noastre. Plus acel Hagi Ghiuca, ispravnicul bisericii domnești din vama Dragoslavele, 1661, vezi Nicolae Iorga, *Inscripții I, 1,* pp. 138-139.

384 *Ibidem*, p. 255. Cumnatul piteștean al unchiului său, marele vistier Pârvu Vlădescu, este Tudor Piteșteanu.

385 *Ibidem*, p. 128.

386 *Ibidem*, p. 240, legătură de nășie amintită și în Virgil Drăghiceanu, *Testamentul...*, p. 38, care dă un amănunt interesant: Bălașa, fina domnească, avea să se căsătorească peste un an, în 1657, cu Badea, clucer din Bucșani și în

Chestiunea, interesantă credem, se complică și mai mult cu bănuiala că ispravnicul era, se pare, ajutat de câțiva isprăvnicei. Iată, așadar – peisaj obligatoriu în demersul nostru – lista oficialilor din ocina Piteștiului și din jurul lui, oameni de nădejde cu care în mod sigur, între 1654 și 1656, s-a zidit biserica domnească: Pătru și Șărbul, județi de Pitești[387], Iane, pârcălab de Pitești[388], Dan, portar, credem că al Piteștilor[389], Alecse, subaș de Pitești[390], Pătru, vornic de Pitești[391], Ivan, logofăt din Pitești[392], Petre, logofăt de Pitești[393], Miho din Budeasa, căpitan ot Pitești[394], Vlaicu, logofăt din Conțești, dar piteștean, cu casă aici[395], Vlaicu, căpitan de Pitești[396], Necula, logofăt de Pitești[397], Tanasie, logofăt de Pitești[398], Duca, ceaușul din Pitești[399], Duminică, iuzbașa din Pitești[400], Ion, iuzbașa din Pitești[401], Andronie, postelnic de Pitești[402], Oprea, logofăt din Pitești[403], Manolie, comis de Topoloveni[404], Dima și Dumitrașco, cluceri de Mălureni[405], Ursea căpitan[406], Ivan, iuzbașă de Bucșănești, zona Mioveni[407], Stan, postelnic de Micești[408] – probabil Stănislav, logofătul din Căcășanii Miceștiului[409], Drăgușin și Zaharia, logofeți de Micești[410], Necula, portarul Budesei[411], Stanciu, iuzbașă de Vâlcele[412], Eustratie, postelnic de Golești[413], Vlad, logofăt de Țigănești, împreună cu Radu, ceauș tot de acolo[414], Tudor, postelnic din Topoloveni[415], spătarul Radu din Piscani[416], Necula Dărmănescul, logofăt de Dărmănești[417], Dima, clucer din Hințești[418] Șărban,

---

acel an ispravnic de Craiova, dar și ispravnic al mormântului Doamnei Bălașa răposată în acel an. Bălașa trăia încă în 1692.

[387] *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, doc. 578, atestat în 1655.

[388] *Ibidem*, doc. 954, atestat în 1656.

[389] *Ibidem*, vol. VIII, doc. 616.

[390] *Ibidem*, vol. IX, doc. 52. Decedat, se pare, în anul documentului, 1657 – soția și copiii vând singuri un sălaș de țigani, dar, probabil trăitor în perioada cercetată, 1654-1658.

[391] *Ibidem*, doc. 35, atestat în 1657, probabil Pătru, județul de Pitești din 1655.

[392] *Ibidem*, vol. VIII, doc. 954. Boier jurător pe 27 mai 1657 la Pitești, cu siguranță în biserica domnească de aici, sfințită cu doar două săptămâni înainte. El apare ca logofăt de Pitești, nu singurul, încă din 1634. Era fiul fostului logofăt din Pitești, Ivașco.

[393] *Ibidem*, vol. IX, doc.260, amintit în 1657.

[394] *Ibidem*, vol. VIII, doc. 833, atestat în 1656.

[395] *Ibidem*, doc. 1062, atestat în 1656.

[396] *Ibidem*, doc. 1060, atestat din 1633 ca ceauș, iuzbașă (căpitan) și în 1657.

[397] *Ibidem*, doc. 578, atestat în 1655. El apare logofăt de Pitești încă din 1635.

[398] *Ibidem*, vol. IX, doc. 715, atestat în 1641 și în 1659.

[399] *Ibidem*, doc. 553, când cumpără casă în Pitești în 1658. Este atestat încă din 1642 ca ceauș de roșii.

[400] *Ibidem*, vol. VIII, doc. 763, atestat din 1643 până în 1657.

[401] *Ibidem*, doc. 801, fiul boierului Neacșu din Pitești. Atestat din 1650 până în 1659.

[402] *Ibidem*, doc. 954. Este, alături de Dumitru, fiul popii Sava din Pitești. Atestat din 1651 până în 1659.

[403] *Ibidem*, doc. 504. Amintit din 1655 până în 1657. Era fiul fostului postelnic din Pitești, Spilea.

[404] *Ibidem*, doc. 945, boier hotarnic pe 23 mai 1656.

[405] *Ibidem*, doc. 58 și, respectiv, doc. 765. Mălureni este și un toponim din zona Mioveni, județul Mușcel, de lângă Pitești.

[406] *Ibidem*, doc. 76 și doc. 80. Nu suntem siguri de apartenența lui piteșteană, fiind martor la Bascov și la Golești în 1654, probabil, doar accidental.

[407] *Ibidem*, doc. 268.

[408] *Ibidem*, doc. 659, amintit în 1655.

[409] *Ibidem*, doc. 722, amintit în 1655.

[410] *Ibidem*, vol. IX, doc. 375 și, respectiv, doc. 587.

[411] *Ibidem*, vol. VIII, doc. 722.

[412] *Ibidem*, doc. 722.

[413] *Ibidem*, doc. 733, amintit în 1656.

[414] *Ibidem*, doc. 811, amintiți în 1656.

[415] *Ibidem*, doc. 958, amintit în 1656.

[416] *Ibidem*, doc. 1060, amintit în 1656.

pârcălab de Găleșești, în Budeasa de azi, probabil ocina Piteștilor[419], Ivan, scaun de Ștefănești[420], Bărcan, vornic de Vrănești[421].

Așadar, cunoaștem în Piteștiul perioadei 1654-1658 doi județi, un pârcălab, un vornic, un portar și cinci logofeți aproape consecutivi în funcție, ceea ce generează o impresie de târg destul de mare, cu toate semnalmentele, condițiile și proiecția optimistă a unui viitor oraș domnesc. Biserica nouă domnească de zid pecetluia mai apoi, într-un fel, imagistic vorbind, impresia de oraș. Efortul oamenilor domnești – să nu-l uităm pe musceleanul Mareș Băjescu[422], cu presupusă școală de meșteri la Băjești, lângă Pitești[423], logofăt și ispravnic al lui Constantin Șerban în mai multe delegații prin țară, ginerele marelui postelnic Constantin Cantacuzino se pare, mare ban mai apoi, cu fii ispravnici de biserică și șufari – și al boierilor locali printre care bătrânul și deja-ctitorul Neacșu din Pitești[424], frații Dumitru și Necula Cortofleș[425], Tudor Piteșteanu, cumnatul marelui vistier Pârvu Vlădescu[426] – atenție deosebită și asupra lui Tudor Piteșteanu, acest grad de rudenie îl indică, în cazul în care ar mai fi trăit, un candidat serios al căutărilor noastre, ispravnicul bisericii domnești –, Diicu din Pitești, socrul lui Dan, portarul (presupus al) Piteștilor[427], dăduseră ca rezultat final, din partea domniei, o biserică de zid în vatra orașului Pitești.

Să nu uităm nici de existența șufarilor, cunoscuți și ca bouari[428], responsabili cu transportul alimentelor pentru curtea domnească (deci și pentru hrana salahorilor domnești), dar și a oricărui fel de marfă sau material de construcție în interesul domniei, ei erau administratori ai șeptelului de boi și ai

---

417 *Ibidem,* vol. IX, doc. 40, amintit în 1657.
418 *Ibidem,* doc. 373, amintit în 1658.
419 *Ibidem,* doc. 104, amintit în 1657.
420 *Ibidem,* doc. 161, amintit în 1657.
421 *Ibidem,* doc. 187, amintit în 1657.
422 Nicolae Stoicescu, *Dicționar…*, p. 110. Ridică la Vieroși, în preajma Piteștiului, câteva clădiri. Pentru paralelismul architectonic dintre curtea de la Pitești (presupusă a lui Mareș Băjescu) și cea din Băjești, vezi arh. Maria Mulțescu, arh. Alexandru Mulțescu, *op. cit.,* p. 66.
423 Teodora Voinescu, *op. cit.,* pp. 86-87.
424 Trăitor în 1666, vezi D.A.N.I.C., Ms. 479, f. 183 v., tatăl lui Ion, iuzbașa de Pitești în 1656.
425 *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, doc. 784. Amintit în perioada 1645-1656.
426 *Ibidem.*, vol. VI, doc. 340. Amintit în 1645. Tudor Piteșteanu, dacă mai trăia la 1656, era cu siguranță un cunoscut al lui Vodă, fost ispravnic de Pitești. Să detaliem: primul fiu al lui Pârvu Vlădescu, Șerban, era în 1660 spătar, rang decorativ la vlăstarele marilor boieri, dar cocon, deci tânăr, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar*…, p. 257. Dacă prezumția noastră logică, aceea că Vodă îl botezase și-i dăduse și prenumele – deducție facilitată de prenumele fraților lui mai mici, Constantin, viitor monah, și Bălașa – este corectă, atunci acest eveniment nu se putea întâmpla decât înainte de tura domniei nașului, adică între 1640 și 1650. De aici ideea unei anumite naturalizări a viitorului Vodă cu peisajul piteștean în care nu se sfia să lege relații personale. Repetăm, Pârvu Vlădescu este căsătorit cu o piteșteancă, îl cunoaște ispravnicul de Pitești, sunt prieteni, iar acela îi botează copiii, pe primul chiar la Pitești, probabil. Evident că ispravnicul Constantin îi cunoaște rudele, printre care Tudor zis și Piteșteanul, nume cu rezonanță boierească, de recomandare, care însemna în Evul Mediu nu neapărat domiciliul, ci posesiunile la acel domiciliu. Tudor Piteșteanu se cunoaște cu Vodă de pe când era ispravnic la Pitești, este un om de încredere, mai ales că rudenia cu marele vistier îi garantează numele, deci poate fi oricând numit ispravnic al bisericii noi domnești de la Pitești. Pe lângă această ipoteză, rămâne un amănunt la fel de probabil, care ne măgulește: înainte de a zidi biserica din Pitești, Constantin Șeban Basarab și soția lui, Bălașa botezaseră un copil născut la Pitești.
427 *Ibidem*, vol. VIII, doc. 616, amintit în 1655.
428 August Scriban, *Dicționaru limbii românești*, Institutul de Arte Grafice „Presa Bună”, 1939. La origine, șufarul era gradat militar, războiul se ducea cu calul, dar armamentul era cărat de bivoli. Știm că în vara lui 1655, la Șoplea, înfrângerea seimenilor a început când, însetați, boii domnești au dat năvală la apa Teleajenului, trăgând după ei o mare parte din tunurile pe care le cărau. Total întâmplător, dar de o imagine plastic inedită, este că la restaurarea din perioada 1964-1968 cărămida necesară noului pridvor a fost cărată cu carele, câte 7 pe zi, de la fabrica de cărămizi din Budeasa. Mărturie din 2014 a pensionarului Petre Ionescu, 92 ani, fost armurier în cadrul Ministerului de Interne.

carelor domnești, de ei depinzând în meseria lor și ispravnicii, și meșterii, și calfele, și zidarii. Evident, nu cunoaștem șufarul de la Pitești, dar putem să-l propunem pe Sava din Furduiești, mare șufar în 1654[429], re-ctitorul mănăstirii Robaia, cu proprietăți în Dealul Piteștilor. Știm însă că biserica din București a cuplului domnesc a fost „isprăvită" (și) de către Gheorghe șufarul din Târgoviște[430]. Acest Gheorghe nu putea fi altul decât fostul mare șufar Gheorghe, amintit la începutul subcapitolului, candidat la fel de eligibil în demersul nostru.

Sfințirea bisericii: 13 mai 1656

Sfinţirea bisericii domneşti din Piteşti a rămas în subconştientul local din secolul al XIX-lea un gest arhetipal de descălecare. Pur şi simplu, peste două secole, în 1862, consilierii Primăriei recunoşteau fundarea sfântului lăcaş ca act indirect de botez al oraşului, introducerea lui obligatorie în circuitul care contează[431]. A fost, deci, un reflex inconştient al comuniştilor de mai târziu, acela de a încerca să dărâme acest reper prim şi obligatoriu al Piteştilor noi, act profanator, anti memorie, pretextat de urgenţa sistematizării unui oraş pe care doreau să-l scoată cu orice preţ din Evul Mediu. Studiul sociologic și liturgic care urmează este doar o propunere, un crochiu minimal compus din numele celor care în ziua de 13 mai 1656 ar fi putut participa la sfințirea bisericii domneşti din Piteşti. În momentul de față, cu aportul unic al arhivisticii, această simplă evocare este singura reverență față de strămoșii care au ridicat acest sfânt lăcaș.

Conform celor două pisanii, cea veche, – probabil nu prima, luând în considerare două secole de cataclisme, incendii și cutremure – și cea nouă (care se revendică absolut și gratuit ca fiind a doua), din 1869, izvoare documentare aproape identice și absolute, biserica domnească din Pitești a lui Constantin Șerban Basarab a fost inaugurată pe 13 mai 1656, care a picat anost (în percepția de azi) într-o zi de marți[432]. Paştele acelui an se consumase în 6 aprilie, calendarul iulian [433]. Conform protocolului, ctitorul

---

[429] Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 215, despre Sava, șufar din Furduiești, cu fiica lui, Sofia, măritată cu fiul logofătului II Udrişte Năsturel, Radu-Toma. Acest Radu-Toma e propus de Nicolae Iorga ca ispravnic la biserica de lemn pre-Slobozia din Bucureşti, Nicolae Iorga, *Inscripții I, 1*, p. 259.

[430] *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, doc. 465, doc. 467 (martor pentru Fieni, Dâmbovița, 1654), doc. 468 (martor pentru Fieni, Dâmbovița, 1654), doc. 1179 (cumpără ocină în Hăbud, jud. Prahova, 1656). Vezi și *Ibidem*, vol. IX, doc. 60-62 (cumpără în Hăbud, jud. Prahova, 1657).

[431] Totul pornise de la un conflict minor, de întâietate. Parohia Mavrodolu dorea susţinut să își păstreze statutul de catedrală a oraşului, adică de biserică unică, pe o anumită perioadă, în care se oficiază slujbele cu oficialităţi. Consumarea acestui conflict snob se termină greu. Primăria, la instigarea primarului jignit în acea biserică, votează în favoarea bisericii „Sf. Gheorghe", argumentând: „considerând că datorăm toţi respect răposatului întru fericire Domn român Constantin Şerban Basarab Voevod, fondator al Comunei Urbane Piteşti şi al acestei biserici", vezi S.J.A.A.N. (în continuare, S.J.A.A.N.,), fond Primăria Pitești, , Dos. 7 (24)/1862, f. 106. Totuși, dintr-o altă sursă aflăm că între 1832 și 1868 biserica Mavrodolu a fost neîntrerupt catedrală a orașului, vezi vezi Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *Biserica Mavrodolu*, Editura Dacpress, 2007, pp. 32-34. Așadar, consilierii primăriei au votat pentru „Sf. Gheorghe", dar episcopul Neofit Scriban (același care, în 1868, la începutul celei de-a doua păstoriri, a redat bisericii Mavrodolu statutul de catedrală) s-a opus. Un caz similar cu Caracalul, transformat în „oraș domnesc" prin însăși construirea de către Mihai Viteazul a unei biserici de zid acolo, unde se ținea un mare târg de vite, vezi *Călători străini...*, vol. V, p. 208. Lucrurile sunt însă nuanțate. Constantin Șerban Basarab, fost ispravnic de Pitești, poate la biserica lui Matei Basarab de aici, nu a ridicat Piteștii din nimic, cum făcuse Mihai Viteazul cu satul Caracal sau Matei Basarab cu Brâncoveniul. Fapta lui rămasă în memoria strămoșilor noștri din 1862 este opțiunea lui de a ctitori „de zid", adică garanția că la Pitești avem pe o perioadă mare de timp o urmă a domniei, așadar, credibilitate.

[432] Fiecare zi era importată în Evul Mediu. Într-o luni a fost sfințită biserica domnească din Dragoslavele (26 august 1661), cea din Coeni a fiicei fostului Vodă Radu Șerban, sora vitregă a lui Constantin Șerban Vodă (18 septembrie 1671 și cea a mănăstirii Strehaia (8 martie 1826, rectitorită). Într-o miercuri a fost sfințită biserica mănăstirii Bistrița-Vâlcea (12 septembrie 1683, rectitorită), cea a mănăstirii Govora (23 iulie 1701), cea a mănăstirii Ciolanu

își trimisese cu o lună înainte călărașii prin țară cu invitațiile ceruite-n tolbe, așa făcuse și Neagoe Vodă cu ștafetele sale domnești, un Neagoe din care Vodă se mândrea că a descins, atunci când târnosise, cu un fast rămas legendar, catedrala de la Curtea de Argeș. Agenda de lucru a Domnului se poate reconstitui din documentele rămase[434]. Pe 4 mai era în capitala Târgoviște și emitea un act de întărire a proprietăților surprinzător de multe ale lui Radu, logofăt din Țigănești[435]. Cert este că sâmbătă, 9 mai 1656, deci cu patru zile înaintea sfințirii de la Pitești, Constantin Șerban se afla în Râmnicul Vâlcei și punea ceea ce în memoria târgoveților de acolo a rămas „crucea din vie", păstrată și azi în curtea episcopiei[436]. Așadar,

(25 aprilie 1828). Într-o joi a fost sfințită biserica mănăstirii Strehaia (1 august 1645), biserica Stelea din Târgoviște (10 septembrie 1646) și biserica mănăstirii Surpatele (1 august 1706, rectitorită). Într-o vineri a fost sfințită biserica mitropoliei din Târgoviște (27 august 1708, rectitorită). Într-o sâmbătă a fost sfințită biserica mănăstirii Dealu (4 decembrie 1501), cea a mănăstirii Bistrița-Vâlcea (1 octombrie 1519), cea a bisericii mănăstirii Negru-Vodă din Câmpulung (20 august 1636, rectitorire), cea a mănăstrii Plumbuita (10 aprilie 1647, rectitorită), cea din Băjești a marelui vornic (la acea dată) Mareș Băjescu (15 septembrie 1666), cea a schitului Trivale din Pitești (10 august 1698), paraclisul mănăstirii Negru-Vodă din Câmpulung (5 iulie 1718). Date culese din Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, vol. I și vol. II (1905-1908).

433 Nu contestăm pisania, dar pe 22 aprilie Vodă se afla în arealul piteștean, la Zărnești, și întărea paharnicului Stoica de acolo o moșie în Gălешeștii de Sus, iar pe 25 aprilie se afla la Târoviște, vezi *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, doc. 886 și doc. 890. Părintele Grigore Lucian, fost paroh aici, aprofundând subiectul, nu crede în marțea din pisanie. După părerea dânsului, pietrarii pisaniilor de mai târziu – cel puțin două, câte au ajuns până la noi – au dăltuit eronat luna mai, luna reală fiind aprilie, când 13 a picat exact în Duminica Tomii. În studiile de istoriografie, de altfel, întâlnim destule dubii de acest gen, unul fiind cazul bisericii din Micșuneștii Mari (ctitorie din 1743 a lui Iordache Micșunescu, căsătorit cu Smaranda, nepoata de fiică a fostului domnitor Constantin Brâncoveanu), vezi arh. Ion Dumitrescu și Radu Crețeanu, *Trei conace boierești din prima jumătate a veacului al XVIII-lea aflate în județul Ilfov*, în „Buletinul Monumentelor Istorice", anul XLII, 1973, nr. 4, p. 25, nota 102. Este vorba despre târnosirea de hramul Sfântului Eustațiu Plachida – sfânt militar, mare mucenic, patronul vânătorilor, pictat și la Pitești, deasupra stranei drepte –, prăznuit pe 20 septembrie. Pietrarii de acolo au dăltuit greșit, în asertiunea autorilor, data din pisanie, formând un a chirilic (l) în loc de k (20). Așadar, dacă marțea lui 13 mai 1656 stă în picioare – și istoriografic rămâne absolută și rece, ca piatra în care a fost scrisă – atunci s-ar alimenta cel puțin două bănuieli: 1. Vodă, tot așteptându-l pe Ignatie să se pogoare din solia ardeleană, pierde timp prețios, căci are nevoie de mitropolit nu numai la sfințirea de la Pitești, ci și la curte. Să nu uităm că la Râmnicul Vâlcii, cu patru zile înainte, era numai cu episcopul de acolo. Prin urmare, sătul de atâta timp pierdut, căci trecuse un an de lipsă, îl reactivează, probabil, pe Ștefan, aflat la Tismana călugăr simplu, exilat de Matei Basarab ca trădător, se pare pe nedrept, încă din 1653. Marți poate fi chiar ziua sosirii „noului vechi" mitropolit, două zile de mers de la Tismana la Pitești. 2. Ignatie vine prea târziu din solia de peste munți, ceva, poate de ordin natural, îl împiedică să ajungă duminica, ziua consacrată a sfințirilor de biserici, mai ales domnești. 3. Biserica „Sfântul Gheorghe" din Pitești a fost sfințită de amândoi mitropoliții, schimbarea turei făcându-se anterior datei din pisanie. Ceva străin a împiedicat sfințirea ei duminică: vremea neprielnică, umflarea, poate, a râurilor, lipsa recepției la lucrările bisericii domnești, brusca precaritate a sănătății Domnului, a Doamnei sau a mitropolitului.

434 Avem două informații despre activitatea în teren din 1656 pe care însă nu le putem data precis. Una este ofranda pe care soții domnești o închină mănăstirii Bistrița-Vâlcea, un sarcofag argintat pentru moaștele sfântului Grigorie Decapolitul, vezi Nicolae Iorga, *Inscripții, I, 1*, p. 197. A doua este punerea pietrei de mormânt a mamei voievodului, Elena (Ilinca), răposată în 6 august 1642, gest care, deductibil, s-ar putea plasa între Schimbarea la Față, 6 august, și 15 august, Adormirea Maicii Domnului, hramul bisericii din Dobreni, vezi *Ibidem*, p. 89.

435 *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, doc. 910.

436 Nicolae Iorga, *Inscripții...*, vol. II, București, 1908, p. 322. Autorul se întreabă dacă M-ul meseței (lunii) este prescurtarea lui martie sau a lui mai. Este mai, deoarece un act din 9 martie este emis din Târgoviște chiar de către Domn, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 832. Vizitele în teritoriu ale Domnilor durau câteva luni bune, ele începând de la sfârșitul primăverii, pentru a evita eventualele inundații. Este, poate, prima „preumblare" majoră după Șoplea, 1655, și după perioada haotică post- reinstalare, când Vodă a stins cu greu cuiburile de rezistență ale seimenilor. Domnul umbla vara prin țară, avem o scrisoare nedatată a vistierului (fost mare vistier) Bunea Grădișteanu către Judele Brașovului, cumnatul lui, despre una dintre verile anilor 1656 sau 1657, când își argumentează întreruperea

avem un detaliu care generează tot contextul: vodă se afla „în preumblare", adică îşi vizita ţara. Un alt amănunt preţios este, pe lângă faptul că o sfinţeşte cu episcopul de Râmnic, Dionisie (al II-lea, Câmpulungeanul)[437], prezenţa cu Domnul a Bălaşei, soţia lui. Fapt interesant, niciunul dintre cei doi mitropoliți nu era cu el[438]. Nu cunoaştem procentajul prezenţei Divanului în această călătorie, dar știm că după un obicei vechi şi nu tocmai practic, domnii se deplasau prin ţară cu o parte din boierii mari şi împărţeau dreptatea, însă la Piteşti îl cunoaştem[439].

Aşadar, Piteştiul, în sărbătoare, îşi aşteaptă Domnul[440], este praznic mare, biserica curţii domneşti va fi dedicată, toboșarii au bătut toată săptămâna vestea în județ. Cuplul domnesc sosise cu fast, în

---

corespondenţei prin faptul că a fost „cu Domnia prin ţară", vezi Nicolae Iorga, *Braşovul şi românii: scrisori şi lămuriri*, Bucureşti, 1905, p.303

[437] Domnitorul Constantin Şerban făcuse schimbări raționale și „primenise vlădicii" încă de la începutul Domniei, vezi *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, doc. 869. Dionisie al Râmnicului, fost egumen la Câmpulung (vezi *D.R.H. B.*, vol. XXXVII, doc. 236) – şi nu la Cozia, cum afirmă, după I. Ionaşcu, Ioan V. Dură în *Biserica din Țara Românească în epoca lui Matei Basarab*, în „B.O.R.", anul LXXXIX, 1971, nr. 5-6, p. 581 – se afla pe 13 aprilie la Târgovişte şi semna în Divan o speţă a mănăstirii Tismana, aflată sub jurisdicţia lui, vezi *C.D.Ț.R.*, doc. 868. Îl mai întâlnim la Târgovişte pe 5 iulie, tot episcop de Râmnic, *Ibidem.*, doc. 1026. În 1657 figurează cu aceeaşi titulatură, vezi *Ibidem*, vol. IX, doc. 456. Prin revenirea din Ardeal în 1657 (?) a fostului mitropolit Ignatie Sârbul din Nicopole, "un bătrân venerabil care cunoştea limbile turcă, persană, greacă şi română" după mărturia lui Paul de Alep (*Călători străini...*, vol. VI, p. 106), care, oricum, fusese episcop de Râmnic, Dionisie se retrage egumen la Câmpulung, acolo unde, în ianuarie 1657, era Luca. În decembrie 1657 fiecare semnau împăcaţi pe acelaşi act cu fostele titulaturi: "Dionisie episcop de Râmnic, mitropolitul Ignatie", vezi *C.D.Ț.R..*, vol. IX, doc. 326. Rămâne totuşi la Câmpulung, deoarece în 17 mai 1657 nu se afla printre ierarhii activi, la Râmnic figurând acum din nou Ignatie arhimandrit, vezi *Ibidem*, doc. 138. Succesiunea se clarifică de-abia în 1658, când Ignatie e împrumutat de Dionisie în Bucureşti (6 ianuarie, vezi *Ibidem*, doc. 357), episcopul vânzându-şi şi caii pentru a dărui generos pe noul Domn, Mihnea al III-lea. Dionisie, fost episcop. E numit acum de către marele revenit drept "fiul nostru, Denisie". Deja în 1659, vezi *C.D.Ț.R.*, vol. IX, doc. 725, clarifică titulatura şi, implicit, succesiunea, amintind în treacăt de mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung "pe când era nastavnic Dionisie episcop". În 1657 Paul de Alep îl găseşte pe Ignatie la Râmnic. Ignatie a fost un bun diplomat, a condus soliile a trei Domni: Matei Basarab, Constantin Şerban și Mihnea al III-lea. A murit în 1662.

[438] Vodă îi va întări peste un an mitropolitului Ştefan „un loc de vie în dealul Piteştilor, în Valea Ştefăneştilor, lângă hotarul Goleştilor", vezi *Ibidem*, vol. IX, doc. 181. De altfel Mitropolia însăşi avea vii la Ştefăneşti încă de la primii Domni, aşa cum arată o întărire a lor de pe timpul lui Mihnea Turcitul, din 1586: „Şi am văzut şi am citit domnia mea şi cartea răposatului Radu voevod şi cartea lui Mircea voevod", *D.I.R., B*, sec. XVI, 5, doc. 281.

[439] *Ibidem*, vol. VIII, doc. 922, din 14 mai 1656, nelocalizat, dar cu siguranţă scris la Piteşti, deoarece cu o zi înainte Domnul sfinţise biserica „Sfântul Gheorghe" şi mai întrunise o dată Divanul pentru o pricină, dar actul nu nominalizase membrii acestuia. Acesta era: Chirca, marele ban al Craiovei, Gheorghe Băleanu, marele vornic (loc alb, dar identificat în Divanul din 4 mai 1656, vezi *Ibidem*, doc. 910), Stroe Leurdeanul, mare logofăt (tocmai fusese pus, deoarece ultima semnătură a fostului mare logofăt, Preda Bucșanu, este din 11 mai 1656), Pârvu Vlădescu, mare vistier, Pană Filipescu, mare spătar, Barbu Poenaru, mare clucer, Radu Fărcăşanu, mare stolnic, Radu Mihalcea-Cândescu, mare comis, Danciu Pârâianu-Milescu, mare postelnic. Actul este scris de logofătul Mihai, foarte probabil din Târgovişte. Fostul mare vistier Bunea Grădișteanu, acum doar vistier, nu se află în Divan, cu toate că la Pitești, la iaz, avea două roți de moară *Ibidem.*, vol. IX, doc. 40. El zidise în primele luni de domnie ale lui Constantin Șerban Vodă Cârnul schitul Bunea-Vâlcana, Dâmbovița, vechi model de cooperare între moșneni care dau pământul și boier, care zidește pe cel mai frumos loc, vezi Victor Brătulescu, *Comunicări*, în „B.C.M.I.", anul XXVI, fascicula 76, pp. 88-89.

[440] Ţara îşi iubea Domnul, mai ales după victimizarea involuntară din 1655, apoi după momentul deloc neutru pentru țară, cel de la Șoplea, rămas în memorie sub forma succintă și plastică „de când cu ungurii", vezi *Ibidem*, vol. IX, doc. 126. Paul de Alep, martor ocular al ofensivei turceşti de mazilire, notează: „chiar şi poporul de pe uliţe ridica glasul şi striga capugiului în faţă că dorinţa sa era să nu aibă alt domn decât pe Constantin", vezi *Călători străini...*, vol. VI, pp. 244-245.

prealabil, la curtea domnească din târgul Piteştilor cu o zi înainte[441], Domnul chiar are timp, înainte de liturghie – aşa cerera protocolul, cel puţin din relatarea lui Paul de Alep, judecăţile se făceau dimineaţa devreme – să judece o pricină a unor gorjeni, săteni din Orbi, de la care Vodă cere, în ultimă instanţă, să jure pe Evanghelie, bănuim că nu neapărat în biserica încă nesfinţită[442]. Acum iese din probabilul palat domnesc de lângă biserică[443] bine păzit de lefegiii străini[444] şi se îndreaptă călare[445] spre biserică, în

---

[441] Călătorii străini au menţionat cu scrupulozitate durata deplasărilor între oraşele şi târgurile Ţărilor Române, era un reper obligatoriu în identificare. Câmpulung-Bucureşti, 5 zile, Piteşti-Bucureşti, 3 zile. Piteşti-Râmnicul Vâlcea, traseu dificil şi astăzi (vezi cum în plin secol XIX Alexandru Odobescu se împotmoleşte în dealurile Cotmenei), se consuma de regulă în două zile pline, în regim rapid, de poştalion. Era drum direct, nu prin Curtea de Argeş, vezi *Călători străini…,* vol. VI, p. 275. De la Râmnic la Pitești se ajungea sigur și rapid numai coborând pe Olt, în jos, trecând marele râu și făcând imediat stânga, pe drumul Topanei, drum străvechi, atestat întâmplător în vara lui 1499, vezi *D.R.H. B.,* vol. I, doc. 293, traseu care a generat (prin derivație de doi kilometri, spre Bascov, pentru a evita vatra Piteștiului și vămile lui, vezi și toponimul Valea Rea (existau mai multe toponime asemănătoare, de exemplu cel din Optaşi, Olt, mai era numit şi Valea Hoților, vezi G. Poboran, *op. cit.*, p. 498), deoarece, potrivit legendei care încă mai stăruie la sătenii din Grigorești și din Balotești, cătune ale cartierului Găvana III, negustorii care tranzitau ilegal acest traseu în lunile cu ploaie riscau să rămână împotmoliți. Probabil, și prima biserică cunoscută din Pitești, existentă și azi în Valea Rea, „Sf. Dumitru" din actuala Găvana III, cu data de ctitorire, se pare, 1408. Dar Vodă putea opta foarte bine să vină la Pitești mai agale și direct, vânând cu Curtea și cu vânătorii domnești prin pădurile dintre cele două târguri dominate clar de masivul păduros Groşi (Cotmeana), care apare şi pe harta stolnicului Constantin Cantacuzino tipărită la Padova în 1700, pădure celebră de stejar, după o părere interbelică cea mai frumoasă din ţară. Piteştiul, onomastic, era pitit printre păduri imense, una fiind cea până la Câmpulung. Păduri se pot vedea şi pe harta lui Delisle, Paris, 1717, la Vest de Piteşti, şi în Sudul şi N-Estul Bascovului, vezi Constantin C. Giurescu, *Istoria pădurii româneşti,* Editura Ceres, Bucureşti, 1976, pp. 168, 170. În 1636 un document atestă mai multe mori vechi la Pitești, cu tot cu vad și livezi, unele proprietatea mănăstirii Potoc-Butoiu, vezi *D.R.H. B.,* vol. XXV, doc. 363. Existau multe iazuri la Piteşti, unul în punctul Boziane, Micești, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 587, care deserveau mori cu roţi ale diferiţilor proprietari, unul dintre ele, poate cel mai mare, fiind menţionat şi în 1657, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 40.

[442] *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 921, nelocalizat, dar datat 13 mai 1656. La fel de bine putea să ţină Divanul şi după Liturghie. În Craiova se jura în biserica domnească în fața eclesiarhului și cu mâna pe Evanghelie, vezi *Ibidem,* doc. 295, în Gherghița la fel, vezi *Ibidem*, doc. 363, caz similar cu Piteștiul de acum, credem, din 1656. În târgul Brâncoveni, la 1649, se jura la una dintre cele două biserici domneşti de acolo, ale lui Matei Basarab, născut acolo, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 521, caz similar, credem, cu Piteștiul. În București exista chiar o biserică specială pentru speţele medievale, Biserica de Jurământ, vezi *Ibidem*, doc. 287 (cu hramul „Sf. Dimitrie", *Ibidem*, doc 512 şi doc. 414). Orice biserică putea găzdui aceste formalități obligatorii, cvasi religioase. În București se mai jura la biserica popii Paraschiva, vezi *Ibidem*, doc. 735. În Târgoviște se jura la biserica lui Neagoe din Zlătari, *Ibidem,* vol. VIII, doc. 204 și doc. 511, dar și la biserica popii Ganea, poate aceeași, vezi *Idem,* vol. IX, doc. 43. Și în Târgu Jiu se jura pe Evanghelie ca act juridic absolut și adeveritor, vezi *Ibidem*, doc. 333. Un caz relativ tensionat îl întâlnim la Buzău, la Episcopie, unde venise tot satul Scurtești. Episcopul Serafim se îmbracă "în sfintile odăjdii", scoate Evanghelia, dar cei 12 boieri jurători refuză să jure pe ea, vezi *Ibidem*, vol. VIII, doc. 420. La Câmpulung se jura la mănăstirea domnească Negru-Vodă, de-abia rectitorită de Matei Basarab, *Ibidem,* doc. 422.

[443] Teodor Cioflan, Romeo Maschio, *op. cit.*, pp. 127-134. Tatiana Bobancu în *op. cit.*, citează mărturiile Anei Mălurescu (n. 1858) şi ale preotului Rizea Dobrescu (n. 1846) asupra urmelor unei curţi domneşti din vatra istorică a Piteștilor pe care ei o indicau ca fiind zidită de către Constantin Șerban. Eugenia Greceanu nu crede în existența unor curți domnești în perimetrul târgurilor, deoarece o astfel de desfășurare ar fi sufocat piața, deci, pe cale de consecință, ar fi diminuat serios colectarea impozitelor de către domnie. Domnia era reprezentată în târg, acolo unde se putea, prin biserica domnească, vezi Eugenia Greceanu, *op. cit.*, p. 30. Nicolae Iorga intuiește existența unor noi curți domnești la București ale lui Constantin Șerban la poalele actualului Deal al Mitropoliei, deoarece acolo a fost pusă crucea lui Papa Brâncoveanu, omorât în răscoala seimenilor, vezi Nicolae Iorga, *Inscripţii…, I, 1*, p. 245.

[444] Potrivit lui Georg Kraus, după episodul Şoplea 1655, Vodă a evitat compania oştenilor români şi a seimenilor convertiţi. Oricum, spune el, în arestul de patru luni din timpul răscoalei, Vodă a fost păzit de mânia armatei răsculate de către "ostaşi lefegii unguri, polonezi, cazaci, dragoni şi soldaţi, care erau mereu de pază gata de luptă", vezi Georg Kraus, *op. cit.*, p. 203 şi, respectiv, p. 178. Nici Matei Basarab în bătălia de la Finta, 1653, nu mai avea încredere în armata română, îi pusese pe roşii şi pe boieri în mijlocul atacului, flancaţi de seimenii cărora în caz de

sunetul clopotelor mari[446] care, la mare sărbătoare, conform unei informaţii din epocă, bătuseră toată noaptea[447]. Astăzi sunt prăznuiţi sfânta muceniţă Glicheria şi Serghie Mărturisitorul, toaca va fi fost bătută-n două stări, de câte 300 de lovituri fiecare, ca la Iaşii lui Pavel de Alep din 1654[448]. Târgoveţii [449] se înclină în faţa alaiului domnesc, el le aruncă, împreună cu vistierul, bani de argint[450]. Domnul se îmbrăca fastuos de câte ori o cerea prilejul, avem descrierea încoronării lui[451]. Ctitorii ajung repede lângă zidurile bisericii, sunt întâmpinaţi de mitropolitul Ungrovlahiei[452] care le întinde Evanghelia şi crucea[453].

---

trădare sau de fugă, le poruncise să pună tunurile pe ei, vezi *Ibidem,* p.159. În 1657 întâmpină un sol deghizându-se printre oştenii săi, vezi C. J. Karadja, *op. cit.*, p. 210. Mai apoi, această relatare va fi redată integral în circuitul istoriografic, dându-ne posibilitatea să cunoaştem un mic detaliu, important pentru noi. Ambasadorul suedez Claus Ralamb este escortat până la Călărași de către un grup de cavalerie din Pitești, cantonat la granița dunăreană cu Imperiul Otoman, vezi Alf Lombard, *Les Terres Roumaines vues par un voyager suedois en 1657*, în „Revue des Etudes Sud-Est Europeens", tom XII, 1974, nr. 4, p. 559.

445 Lui Vodă – înainte de Şoplea, 1655, bănuim – îi plăcea să se plimbe călare prin Târg cu o escortă slabă, practică periculoasă, sancţionată, după relatarea unică a lui Georg Kraus, *op. cit*., p. 187, în timpul complotului unui cuib secret de seimeni care ar fi vrut să-l omoare pe la spate. Cronicarul relatează că "vodă mergea călare la biserică, potrivit obiceiului său". Paul de Alep, scrupulos cu fiecare zi petrecută la curtea lui Constantin Şerban, notează de multe ori prezenţa benevolă a Domnului la liturghii, vecernii şi Te Deum-uri. Arhitectul piteştean Alexandru Mulțescu ne-a propus în 2015 varianta destul de pertinentă ca supraetajarea pridvorului de la Pitești, prima soluție arhitectonică de acest gen din Țara Românească, un evident plus estetic, să nu fie altceva decât pretextul bizantin de a face suprateran intrarea voievodului în biserică, precum la biserica domnească din Târgoviște. Acest lucru implică două chestiuni:1. o gură destul de largă în primul zid al pronaosului pentru a face posibilă asistarea la serviciul divin al cuplului domnesc aflat la etajul pridvorului, gol care s-ar părea că nu există din moment ce restauratorul Ștefan Balş nu l-a indicat. 2. biserica nu a mai preluat rolul clopotniței – sau l-a preluat, dezactivându-l numai atunci când Vodă se afla la Pitești – deci biserica domnească de la 1656 a avut clopotniță ca anexă, subiect dezvoltat în nota următoare.

446 Un posibil subiect ar fi eventualitatea existenţei unui turn-clopotniţă în cadrul curţii domneşti de la Piteşti. Există două ipoteze la fel de valabile: prima ar fi turnul principal, de la intrarea în incinta curţii, să aibă şi funcţia a doua, complementară, de clopotniţă. Clopotniţa, obligatorie în cadrul ansamblului architectural, îndeplinea în Evul Mediu şi funcţia de informare. Ştim deja că în această perioadă, în caz de alarmă, târgoveţii piteşteni se ascundeau după dealul din faţă, de peste Argeş, la mănăstirea Vieroşi. O a doua posibilitate desparte clopotniţa de zidul de apărare, încadrând-o în incintă, poate lângă biserică. Totuşi, clopotniţa proprie a bisericii din cadrul foişorului supra-etajat, aşa cum a reinvestit-o arhitectul Ştefan Balş între 1964-1968, ar putea exclude existenţa altei clopotniţe-turn.

447 *Călători străini…,* vol. VI, p. 139.

448 *Ibidem,* p. 68.

449Conform relatării prețioase din 1640 a lui Bogdan Baksic, Piteștiul avea „două sute de case de români, adică vreo mie de suflete, ceva mai răsăriți", vezi *Ibidem.,* vol. V, p. 208. Un semnalment deloc de neglijat era predispoziţia celor din judeţele istorice Argeş şi Muscel spre guşă, vezi mărturia din 1780 a lui Domenico Sestini pentru cei din Curtea de Argeş care, se pare, beau primăvara din Argeş, de nevoie, vezi *Ibidem,* vol. X, partea I, p. 346. Aceeași remarcă și în 1820 la călătorul rus Ignatii Iakovenko, funcţionar al consulatului rusesc din Muntenia care constată că o parte însemnată a locuitorilor de aici se luptă cu această dereglare tiroidă, până şi copiii, ereditar, o moştenesc. El îşi explică boala prin calitatea deficitară a unor surse de băut apă. Vezi Gheorghe G. Bezviconi, *Călători ruşi în Moldova şi Muntenia*, Bucureşti, 1947, pp. 219-220.

450 *Ibidem,* vol. VI, p. 141, Paul de Alep, descriind prima plecare a Curţii lui Constantin Şerban la o petrecere câmpenească, menţionează: "cămăraşul dădea pumni de bani tuturora".

451 *Ibidem,* p. 134.

452 Nu avem certitudinea consemnată că mitropolitul ar fi sfinţit biserica, dar de regulă aceasta era uzanţa, mai ales la ctitoriile domneşti. La fel de bine ar fi putut să o sfinţească Dionisie al II-lea, venit deja cu Vodă de la Râmnic. Alăturі de acesta apare într-un act de la Ignatul lui 1655 şi misteriosul episcop Atanasie, rezident probabil la Râmnic sau la Argeş, amândoi ierarhii semnând un act cu privire la un piteştean, Dumitru, fiul lui Ivan Cortofleş, aflat în pâră cu Luca, egumen la Câmpulung, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 747. Nu ştim nici dacă la Piteşti a fost omologul de la Buzău al lui Dionisie, Serafim, dar ştim că amândoi au fost în aceleaşi Divanuri la Târgovişte, cele din 13 aprilie şi 5 iulie, vezi *Ibidem*, doc. 868 şi doc. 1026. Oricum, nici pe actele oficiale nu ne putem baza prea mult în această chestiune destul de importantă – cine a sfinţit biserica domnească din Piteşti –, vezi *Ibidem*, doc. 944 când,

Domnul şi Doamna le sărută respectuos, trupele trag o salvă la momentul sărutării crucii[454], slujba începe, clopotele se opresc.

Suntem pe punctul de a înainta o ipoteză pretenţioasă. Dar mai întâi să contextualizăm. Printre cărţile scoase de tiparniţele cumpărate şi instalate de Matei Basarab se află, ultima cronologic, *Târnosania*, 1652[455]. Pacea din ţară întreţinuse sentimentul unei stabilităţi, boierii şi Domnul se întreceau în zidiri de biserici, cărţile de slujbă erau şi puţine, şi vechi. Actele de cancelarie dar şi cele accidentale, scrise în crâşme, în locuinţele popilor sau ale logofeţilor de către puţinii ştiutori de carte, sunt scrise, în cea mai mare parte, în limba română – grafie chirilică –, raportul cu cele scrise încă în slavoneşte fiind în această perioadă de zece la unu[456]! Credem că biserica domnească din Piteşti a fost printre primele sfinţite în limba română, trecuseră doar patru ani de la românirea cărţii de sfinţire, care, de fapt, nu era decât oficializarea unui proces mai vechi. Există însă un inconvenient absolut: *Târnosania* lui Matei Basarab, tradusă de viitorul mitropolit Teodosie, are doar introducerea şi tipicul în româneşte, corpusul slujbei era în limba sacră, slavona[457]. O altă ediţie a acestei cărţi va mai apărea exact peste un secol la Iaşi în 1752, de-abia acum integral în româneşte. Problematica nu ţine neapărat de orgoliul literar-istoric[458], ci

---

la 23 mai 1656, Macarie, patriarhul Antiohiei, se afla la Târgoviște și semna un act, știut fiind că între 10 mai 1654 și 1 septembrie 1656 a fost plecat în Rusia, vezi *Călători străini....,* vol. VI, p. 153-154. Repetăm contextul de la nota 2: frustrarea aceasta s-ar rezolva dacă am ști data – măcar anul, 1655 sau 1656, dacă nu și luna, foarte importantă în chestiune – în care a revenit din solia ardeleană mitropolitul Ignatie. Prima informație că Ștefan este din nou mitropolit o găsim cel mai devreme în 14 septembrie 1656, când, cu mare fast, alături de Domn, unge mitropolit pentru românii din Transilvania pe tânărul protopop de Ineu, Sava Brancovici, viitor martir ortodox , vezi Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 57. Tot din această sursă, la aceeași coordonată, aflăm ce cler superior se afla la Târgoviște în toamna lui 1656, adică la o distanță de patru luni de sfințirea de la Pitești, unde cu siguranță s-au aflat: „atât arhierei greci streini cât și episcopii eparhiali din țară” plus – tot din relatarea lui Gheorghe Brancovici aflăm – episcopul Longhin Brancovici, rezident la mănăstirea Comana, meșter zugrav renumit, cu comenzi la Matei Basarab, dar și sufraganul ardelean de câteva luni al scaunului ortodox de la Alba Iulia, episcopul Daniil al Belgradului. Există cea mai mare probabilitate ca și acești doi episcopi refugiați în Țara Românească să se fi aflat la Pitești în marțea lui 13 mai 1656.

453 De Înălțare, în 1654, la prima liturghie în biserica mitropoliei Târgoviștei, prima și pentru noul vodă acolo, patriarhul Macarie III al Antiohiei îl aștepta pe trepte și-l stropea cu agheasmă. Apoi venea și Doamna Bălașa, vezi *Călători străini...,* vol. VI, p. 144. Avem, din fericire, o descriere mai largă a unei sfințiri domnești, biserica mănăstirii Văcărești în 13 septembrie 1724: clerul, „arhierei străini”, episcopul de Buzău, Ștefan, primește pe Nicolae Mavrocordat la poarta mănăstirii, mitropolitul Daniil, cu moaștele pe cap, îl întâmpină și el apoi pe Vodă. Toți înconjoară biserica nouă de trei ori, actul de fundare citindu-l grămăticul Panaiot, vezi Nicolae Iorga, *Inscripții…, I, 1*, p. 75.

454 *Ibidem*, p. 140.

455 Ni s-au păstrat 3 exemplare, Biblioteca Academiei, nr. inv. 261, 262, 263. Listat în Ion Bianu, Nerva Hodoş, *Bibliografia românească veche: 1508-1830.* Tomul I: 1508-1716, p. 204, dar nedetaliat în privința acestei nuanțe foarte importante pentru procesul românirii cultului. Titlul integral în George Pascu, *Istoria literaturii române din secolul XVII*, Iaşi, 1922, p.72: „Engheniasmos sau Obnovlenie sau Târnosanie, prepusă despre elineaşte şi sloveneaşte pre limbă proastă rumîneaşte, cu totu tipiculu şi învăţătura ei, foarte îndreptată şi tocmită bine pe rînd de mitropolitu kir Ştefan, în Tîrgovişte, în tipografia luminatului Domn Matheiu Basarab, 20 sept. 1652”. Nicolae Iorga vede românită toată cartea: „Această ultimă tipăritură românească din epoca lui Mateiu, în preajma războiului cu Moldova, a tulburărilor și a morții marelui Domn, are și această hotărâtoare însemnătate, că, fie și în afară de slujba propriu-zisă, obișnuită, un Mitropolit ortodox îndrăznea să prefacă într-o limbă vulgară rugăciuni tipicale, care nu fuseseră pronunțate niciodată în altă formă decât aceia a limbilor vechi și sfinte”, în Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor,* volumul I, Vălenii de Munte, 1908, p. 341.

456 *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, Cuvânt introductiv, fără autor, p. 3.

457 Nicolae Cartojan, *Istoria literaturii române vechi*, Editura Minerva, 1980, p.204 și D. Murărașu, *Istoria literaturii române*, ediția a III-a, Cartea Românească, fără an, p. 43.

458 Trecând peste aspectul sacrilegiac pentru acele timpuri de a ţine slujba în limba prostimii şi nu numai, a lui Vodă şi a curţii lui, nu în cea sacru-necunoscută, slava, vom remarca faptul că în Ţările Române practica a eludat tipicul

de începutul unui fenomen identitar. Biserica domnească era sfinţită de un Domn român, de un vlădică român, originar din Costeştii Vâlcii – la rându-i, mare ctitor de cultură –, de un Divan românesc în totalitate, cu un norod român care, de-a lungul timpului, îi îndurase şi pe turci, şi pe tătari, şi pe grecii impuşi de Domnie. Actul de la 13 mai 1656 a fost unul românesc, credem, consumat în limba poporului şi a Domnului care acum consacrau lăcaşul sfânt[459]. Dezfeudarea de slavonă fusese binecuvântată – metaforic vorbind – în 1651 cu acea *Mystirio*, un mic molitfelnic cu primele două taine, când, după tipicul „rumânit", urmează exorcismele de la Botez, numai acestea însă, în româneşte, „începutul introducerii limbii române în cult"[460]. Această alungare a unui trecut lung și nesănătos spiritului românesc, era făcută conștient și practic, *Psaltirea* din 1651, cu referire la latina sacerdotală și prelații ei care vorbesc neînțeles, ca gaițele, ironizând prin ricoșeu chiar slavona oficială a cultului ortodox. Nu ne miră că peste puţin timp egumenul Teodosie Cozianul de la Argeş, aflat cu siguranţă printre co-slujitori la Pitești[461], avea să fie primul înregistrat de istoria noastră nu neapărat literară care va rosti *Crezul* în româneşte, sancţionat prompt, alături de altele, de către partida pro-slavonă prin alungarea din scaunul de mitropolit în care îl urmase pe Ştefan [462] şi el promotor al românirii slujbelor, care avea deja pe masă în 1657 această traducere curajoasă ordonată lui Teodosie, cărturar și subaltern[463].

Dar să revenim în curtea noii biserici domnești de la Pitești. Erau acolo boierii mari, sosiţi de la Târgovişte, unde locuiau obligatoriu. Avem, după cum am sesizat, un Divan care se convoacă şi pe 13 mai, şi pe 14. Era, aşadar, marele ban Chircă Rudeanu, ţinut de Domn într-o semi-captivitate pe toată durata domniei, când la Bucureşti, când la Târgovişte, aici încă din vara anului trecut [464]. Era Danciu

---

însuşi. Clerul (chiar și cel catolic, episcopul Petru Bogdan Baksic notează în 1640 că preotul catolic din Câmpulung ține predica în românește, vezi *Călători străini...,* vol. V, p. 210) începuse pragmatic – nu neapărat din conştiinţa identităţii pomenită mai sus, ci din simplul fapt că preoţii refuzau să mai înveţe slavona de cult, oricum, o limbă greoaie şi retardă chiar slavonei publice de atunci, vezi prefeţele tipăriturilor de sub Matei Basarab – să slujească în româneşte cu toată nepregătirea tehnic-semantică a limbii române pentru o chemare cultică pur literară, deci elitistă, româna de cancelarie fiind cu mult mai simplă, nepretenţioasă. Matei Basarab a fost îngropat în româneşte şi greceşte, iar de Paştele lui 1654 Ignatie Sârbul, mitropolitul Ungrovlahiei, a citit degajat Evanghelia în limba poporului care-l adoptase, vezi *Ibidem*, vol. VI, p. 138 şi, respectiv, p. 130. Ștefan, proaspăt reîntronat ca mitropolit al Ungrovlahiei, scria noului mitropolit al Transilvaniei, tânărul pe atunci Sava Brancovici îndatoririle „în limba slavo-română", vezi Silviu Dragomir, *op. cit.*, p. 57; de semnalat că autorul articolului și al traducerii, datorită câtorva inadvertențe lingvistice, nu crede în autenticitatea scrierii în românește de către Ștefan. Dar acestea nu sunt deloc definitorii, credem noi, în raport cu corpusul considerabil al textului, ceea ce-l prezumă încă o dată pozitiv pe Ștefan ca un mitropolit conștient de rolul lui de făcător de limbă, autor al unui program unic și sfânt, întors acum, ca idee, tocmai într-un Ardeal semi-calvinizat – citește progresist, deoarece ideea creștinism pe limba fiecăruia este protestantă şi mult timp a avut sub-statutul de erezie.

459 Diac. Prof. Mircea Păcurariu și Pr. Prof. Al. I. Ciurea, *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale*, în „B.O.R.", anul LXXXIX, 1971, nr. 3-4, pp. 375-376: „Adoptând limba română, Biserica noastră cu credincioșii ei au ridicat cea mai de seamă treaptă din toată istoria culturală a poporului român.(…) S-a dat o limbă unitară, nuanțată și capabilă să-și făurească prin ea o cultură și o conștiință proprie. Limba română se înscrie printre puținele limbi ale lumii care nu au dialecte. Aceasta se datorește, într-o bună măsură, Bisericii, clericilor săi și întregii activități culturale a acestora, conform cu cerințele și nevoile credincioșilor după care s-au orientat necontenit".

460 Virgil Cândea, *Rațiunea dominantă*, Cluj-Napoca, 1979, p. 63.

461 O aluzie destul de tentantă este și faptul că peste ani, când va fi a doua oară mitopolit, va ctitori în Râmnicu Vâlcea o biserică cu același hram, Sf. Gheorghe, în 1681, vezi Preotul I. Popescu Clinceni, *Biserici, târguri și sate din jud. Vâlcea*, Editura Ramuri, Craiova, 1941, p. 58.

462 Vezi întregul *Crez* tradus prima dată în românește de viitorul mitropolit Teodosie și citit pe limba auditoriului la întronizare în 21 mai 1669, în Ghenadie Enăcescu, *Condica sfântă*, 1886, p. 27. Această primă formă, puțin greoaie, va fi folosită până în 1705, când mitropolitul Antim Ivireanul o va traduce din nou în forma pe care o folosim și azi.

463 *Ibidem*, p. 39-40.

464 Există o mare posibilitate ca Vodă să se fi dus în mod expres la Craiova şi să pună în locul marelui ban Chirca – care, oricum, fusese demis indirect şi stătea la Târgovişte din septembrie anul trecut, bănuim că din raţiuni de

Pârâianu-Milescu, mare postelnic, care mergea mereu înaintea Domnului cu toiagul de argint, semnul cârmuirii[465]. Venise şi marele vistier Pârvu Vlădescu – căsătorit cu o piteşteancă, Ana, fiica şufarului Ivan din Piteşti[466] – despre care Paul de Alep spunea că era „mare tiran" şi care, potrivit tot aceluiaşi, va unelti împotriva propriului Domn „în vremea când fusese trimis cu haraciul la marele vizir"[467]. Putea fi Radu Mihalcea-Cândescu, mare comis, păstrat de Domn din Divanul lui Matei Basarab, devotat Domnului pe care-l va urma în 1658 în Transilvania. Stroe Leurdeanu, mare logofăt, văduv proaspăt de a treia soţie, Elina din Brâncoveni, răposată la Braşov anul trecut, în urma unei naşteri[468], putea veni și el. El e şeful cancelariei şi prezident al Divanului, cu moşii şi vii în Argeş, boier devotat, conspirator mai apoi împotriva cumnatului Domnului, Constantin Cantacuzino, intrigi de pe urma cărora cel din urmă va fi ucis, iar Stroe călugărit[469]. Era marele clucer Barbu Poenaru, fost mare ban, posibil naşul de botez al

securitate luate de Vodă – un simplu ispravnic. Această depunere din funcţie venea, poate, dintr-un pahar domnesc plin ochi cu nemulţumirea vizavi de Chircă Rudeanu. Faimos prin închisoarea din Craiova plină de rumâni pe care îi arestase în răscoala de anul trecut, Chircă fusese restablilt de Vodă cu armatele fidele după Şoplea, 1655. Iată-l nervos și slobod la vorbă într-unul din ultimele lui acte pe 1656 ca mare ban: „ţie, fecior de curvă, Eftimie (care călcase moşia unei stareţe şi aceasta se plânsese Domnului), Vodă au vrut să trimită să te spânzure şi am avut şi eu scârbă de către Vodă. Voi trimite să te spânzure în moşia mânăstirii", vezi I.C. Filitti, *Banatul Olteniei şi Craioveştii*, Editura Scrisul românesc, Craiova, fără an, p. 96. Constantin Şerban desfiinţează prin vacantare prelungită, se pare, pe restul perioadei sale de Domnie, funcţia de mare ban, stânjenitoare pentru mulţi Domni munteni, deoarece marii bani abuzau de putere simţindu-se, ca stăpâni peste Oltenia, voievozi de facto ai Munteniei mici. Chircă îl va urma pe Vodă în pribegia din Transilvania, dar va reveni. O nepoată de-a lui după fiu se va numi Bălaşa, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 239. După Chircă, în 1656, găsim doi ispravnici ai scaunului Craiovei, Stroe clucer şi Dragotă Poenaru postelnic, fiul fostului mare ban Barbu Poenaru, actualmente mare clucer al lui Constantin Şerban, vezi I.C. Filitti, *op. cit*., p.102. Pe clucerul Stroe, „ispravnicul Scaunului Craiovei" care s-ar părea că a venit şi el la Piteşti pe 13 mai, îl găsim şi în 1657, în orice caz nu cu titulatura de mare ban, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 147. Chircă Rudeanu (care e amintit şi el ca ban în 23 mai 1657, doc. 152, dar nu ca mare ban) e repus în funcţie, ştire semnalată în 5 mai 1658, figurând ca mare ban în Divanul lui Mihnea al III-lea, vezi Nicolae Iorga, *Studii şi documente,* IV, p. CCLXVIII. În 1671 Chircă Rudeanu îi vinde negustorului piteștean Avram satul Seaca, jud. Olt, vezi G. Poboran, *op. cit.,* pp. 57-58.

465 Îi zidise ca ispravnic lui Matei Basarab biserica domnească „Sf. Dumitru" din Craiova, o predase în 1651, poate că influenţase, cu experienţa sa, şi pe cea din Piteşti. Ctitor al mănăstirii Polovragi. Vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 224.

466 *C.D.Ț.R.,* vol. V, doc. 294 şi Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 255. Era un piteștean activ, în 1657 cumpără două sălașe de țigani, din Ciumești și din Pitești, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 52 și, respectiv, doc. 317 (în acest document Ana este în viață, stăpână, alături de soțul ei, pe sufletele robilor cumpărați de la Arsenie din Pitești).

467 *Ibidem.*, vol. VI, p. 273. Mai mult, marele boier argeşean din Vlădeşti, Pârvu Vlădescu, ajuns în 1655 mare vistier, a fost acuzat că l-a trădat şi pe Mihnea al III-lea cel Rău, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 255. Paul de Alep, care a asistat întâmplător la uciderea lui, spune că l-au omorât nişte tătari în faţa lui Mihnea-Vodă. Pe mormântul lui de la Vlădeşti scrie altfel: „l-a sfârşit Mihnea voievod pe grea nedreptate". Prin deducţia prenumelor copiilor lui, Şerban, Constantin şi Bălaşa, putem opina că fostul cuplu domnesc i-a botezat pe toţi. Pârvu Vlădescu e legat de târgul soției sale: cumpără două sălașe de țigani, unul din Ciumești, altul din Pitești, apoi o vie în Coasta Câmpului, Izvorani, jud. Muscel, aproape de viile lui vechi de acolo, vezi *C.D.Ț.R.* vol. IX, doc. 52, doc. 317 și, respectiv, doc. 461. Pentru detalii, Liviu Marius Ilie, *Putere politică și putere economică în relația dintre domni și boieri. Studiu de caz: Mihnea al III-lea și Pârvu Vlădescu*, Analele Universității Craiova, nr. 1, 2010.

468 *Ibidem,* vol. VIII, doc. 744.

469 Stroe Leurdeanu îi era dator noului Vodă pentru reabilitare. Ca mare vistier sub Matei Basarab fusese prins că fură din banii Domniei şi destituit. Peste zece zile, recte 23 mai 1656, Constantin Şerban face o aluzie într-un act la vina aceasta mai veche, arătând că Stroe fusese pârât pe nedrept lui Matei Basarab de către Ghinea Ţucala, grec din Rumelia, care mai apoi i-a luat şi funcţia de mare vistier. Rejudecat pentru intrigă, va fi călugărit sub numele de Silvestru monahul, Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 205. Peste o lună Domnul îi întărește, printre altele, și satul Albota, limitrof Piteștiului, moștenire de la soția sa proaspăt răposată, vezi *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, doc. 1018, dar pe care îl donează imediat cumnatelor lui, vezi *Ibidem*, doc. 1048. Interesant, Stroe primise prin testamentulul mai sus amintit și satul Păscăești, Vâlcea, cu tot cu biserica de piatră de acolo.

coconului domnesc Barbu[470]. Venise şi Gheorghe Băleanu[471], viitor şef al partidei Bălenilor, mare vornic, şeful protocolului, care-l sprijinise pe Domn să ia puterea, fost proprietar de vie în Ștefănești[472], şi Radu Fărcăşanu, mare stolnic, care mai apoi l-a urmat în Transilvania, cel care la Piteşti a organizat hramul de după, împreună cu marele pitar Necula Glogoveanu[473]. Era ajutat, poate – nu apare în Divanul din 14 mai – de Măinea Popescu, mare sluger, cel care aproviziona Curtea atunci când aceasta era stabilă sau se afla în deplasare.

La sfinţire a venit, conform Divanului de a doua zi, din 14 mai, marele spătar Pană Filipescu, cel care-l va trăda prin fuga de la Bucureşti din faţa turcilor, în februarie 1658[474]. Nu contăm pe prezenţa credinciosului boier Ivaşco Ceparul, mare armaş, paznic al averii Domnului, şef peste închisori şi peste ţigăniile domneşti, care avea treburi delicate, potrivit statutului. La fel, nici pe prezenţa lui Constantin Cantacuzino marele postelnic al lui Matei Basarab[475]. Acesta, cumnat, cum am mai spus, cu Domnul, n-a stat în calitatea de mare postelnic nici trei săptămâni, retrăgându-se discret la palatul lui de la Filipeşti, având să revină în forţă pe scena politică la următorii Domni. Nici pe prezenţa soţiei acestuia, Elena, sora după tată a Domnului – născută în exil, la Suceava, în 1611 şi botezată de însuşi mitropolitul moldovean Anastasie Crimca în prima lui păstorire[476] – nu contăm[477], cu toate că în urmă cu zece ani primise vii la Ştefăneşti[478], deci o putea lega ceva de arealul piteştean. Ne întrebăm oare dacă soţii pomeniţi mai sus îşi vor fi lăsat fiul, tânărul de 21 ani atunci Şerban Cantacuzino[479], viitor Domn, finul de botez al lui Constantin-Vodă de la care a împrumutat prenumele[480], să vină la sfinţirea de la Piteşti[481]. Aceeaşi rezervă

---

[470] *Ibidem...*, p. 227. Despre posibiltatea existenţei acestui copil domnesc, vezi Ştefan D. Grecianu, *op. cit.*, p. 301, dar și destul de argumentat la Stelian și George Metzulescu, *op. cit.*, pp. 852-860.

[471] *Ibidem*, p. 116. O filiaţie surdă ni-l înfăţişează pe Constantin Şerban – un Basarab deci, cel puţin aşa se declara – cu Bălenii, duşmanii Cantacuzinilor care-l renegau defapt, pe noul Domn, începând cu însăşi sora lui, Elena, măritată Cantacuzino. Gheorghe Băleanu a fost unul dintre cei mai puternici boieri din secolul lui, mare ban, rob la tătari de pe urma campaniei poloneze a lui Constantin Şerban, pribeag în Transilvania, sol la Poartă. Este înmormântat la mănăstirea Mihai Vodă din Bucureşti.

[472] *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 161.

[473] *Ibidem*, doc. 10. Fiul marelui pitar Necula, marele şetrar Stroe din Drăgeşti, avea legături cu Piteştiul, era soţul Vilaiei, fiica mică – din cele trei – a Mariei, soţia lăsată de Vasile spătar, proprietar la Izvorani, fiul vistierului II Muşat, ctitor la Ştefăneşti, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 214.

[474] De fapt, trădarea venise, poate, și pe filiera unei relații deloc de ignorat: Pană Filipescu era ginerele fostului mare postelnic Constantin Cantacuzino, cumnatul Domnului cu care nu se înțelegea, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 178. Pană are legături cu județul Muscel. Este stăpân peste rumânii de aici până peste un an, când Domnul îi dezleagă definitiv contra 900 de ughi – se răscumpăraseră deja sub Matei Basarab cu 3.000 de ughi –, tocmai la schela Mușcel, unde este cheia de intrare în țară, la Dragoslavele, mai jos de vama Rucăr, unde era granița, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 344.

[475] Printre alte legături oficiale cu Piteştii deductibile prin prisma funcţiei de pe vremea lui Matei Basarab, fostul mare postelnic cumpărase în 1645 de la fiii lui Stamatie din Piteşti, Duca ceauş, Dima şi Enache, o pivniţă şi două vaduri bune în Bucureşti, vezi *D.R.H. B.,* vol. XXX, doc. 33.

[476] Ştefan D. Grecianu, *op. cit*, p. 290.

[477] Aceasta revenise în ţară cu mama ei, Elina – care va muri în 1634, vezi *Ibidem,* p. 333 –, din exilul vienez, în 1620, la moartea domnitorului Radu Şerban, vezi Sever Zotta, *Documente relative...,* p. 190.

[478] Nedelea Comisoaia, verişoara ei, făcuse această donaţie din lipsă de copii şi din urgenţa, la bătrâneţe, a unor fapte bune, vezi Ştefan D. Grecianu, *op. cit.*, p. 398.

[479] Nicolae Iorga, *Testamentele Domniţei Elina Cantacuzino*, în „A.A.R.M.S.I.", seria III, tom. XVI, şedinţa din 21 decembrie 1934, p. 3 (95). Elina, răposată în 1682, a ţinut mereu piept „cumplitului ei fiu" reproşându-i mereu lăcomia de a lua şi părţile de moştenire ale fraţilor lui, mai ales că şi aceştia suferiseră datorită prigoanei lui Grigorie Ghica asupra lui.

[480] P.P. Panaitescu, *Pribegia lui Constantin Șerban...*, p. 397. Pe acest "nepot de soră", aşa cum îl numea într-o scrisoare, îl va ajuta să poarte corespondenţă, ca Domn, cu regele polonez Ioan Sobieski în 1679, vezi *D.I.R.*, Supliment II, partea 3, doc. LXIV, p. 127.

şi în cazul logofătului II, învăţatul cărturar Udrişte Năsturel, fratele răposatei Doamne Elina. Cu doi ani înainte Ancuța, a treia fiică a Elinei, sora Domnului, fusese întărită peste moșia ei din Baciu, Teleorman, ca nimeni să nu o cosească sau să o umble fără voia ei[482]. Poate venise şi ea, din datorie.

Nu ştim dacă mai trăia tatăl adoptiv, Neagoe, logofăt în Târgovişte încă din 1617[483], şi nici în ce relaţii era Vodă cu el. Ştim însă că aproape toată domnia Constantin Şerban Basarab l-a avut ca mare paharnic pe fratele lui după mamă, fiul lui Neagoe deci, Radu Mihail- Tântăveanu[484]. Potrivit Divanului din 14 mai, acest frate nu se afla la sfinţirea de la Piteşti. Şi poate că la praznic venise şi sora lor comună, Alexandra, fiica naturală a lui Neagoe şi a Elinei[485], împreună cu cele două fete ale ei, Elina şi Neacşa[486]. Există posibilitatea ca la Piteşti să sosească şi Ana (Ancuţa), sora mai mare după tată, de aproximativ 60 de ani în 1656, prima fată a domnitorului Radu Şerban. Aceasta revenise în 1640 din exilul vienez cu o fată, Ilinca (Elena), „sărace şi lipsite de toate"[487]. Născută în 1624 şi răposată pe la 40 de ani, această Ilinca, domnişoară de salon, educată la Viena, care îşi redacta în latineşte scrisorile, putea deveni prima

---

481 Credem că viitorul Domn, Șerban Cantacuzino, a venit la Pitești. Peste un an, toamna, cumpără de la Oprea logofăt, fiul lui Spilea din Pitești, un răzor de vie în Izvorani, zona Huma, lângă via tatălui său, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 260. Nu știm dacă fratele lui mai mare, proaspătul logofăt Drăghici Cantacuzino, mort în condiții dubioase în timpul soliei de la Constantinopol în 1667, era la Pitești. Se pare că nu, deoarece era chiar ginerele direct al dușmanului lui Vodă, Diicu Buicescu. Dar și contrariul e posibil, deoarece îl vedem în 1658 că fuge în Transilvania cu fostul lui Domn, Constantin Șerban-Vodă, vezi Nicoale Iorga, *Studii și documente…*, vol. IV, p. 57.

482 *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 264.

483 Ştefan D. Grecianu, *op. cit*., p. 291. Neagoe era bărbatul Elinei încă de pe timpul lui Radu Şerban, *Ibidem*, p. 297.

484 Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 234. Aşadar, Elina, ibovnica domnitorului Radu Şerban, pusese celor doi băieţi, unul cu Vodă, amândouă prenumele lui. "Tântăveanu" de la faptul că Domnul îi dăruise Tântava natală, comună amândurora ca timp liniştit al copilăriei, sat dat la rându-i mamei lor de către Radu Şerban, şi pe care-l va pierde în 1662 în favoarea Tismanei. În 1659 îl găsim în Alba Iulia, alături de fostul Divan refugiat aici, semnând cu toţii un zapis de supunere până la moarte în faţa lui Constantin Şerban, vezi Ştefan D. Grecianu, *op. cit.*, p. 296.

485 Existenţa acestei surori vitrege, cu care a copilărit efectiv, sora viitorului mare paharnic Radu Mihail-Tântăveanu, este semnalată de către P. P. Panaitescu în *Sfârşitul lui Constantin Şerban Cârnul*, în „Revista Istorică", nr. 1-3, 1927, p. 60. Când va ajunge Domn, fratele Constantin Şerban îi va dărui satul ilfovean Culcaţii de Sus, vezi şi Ştefan D. Grecianu, *op. cit.*, p. 299, unde aflăm că în 1680 Alexandra deja răposase.

486 Ştefan D. Grecianu, *op. cit*., p. 299-300, unde mai aflăm că Elina, nepoata Domnului Constantin Şerban după soră, a avut doi fii, Arsenie şi Constantin din Mihăieşti, judeţul Muscel. Elina aceasta, menţionată "Ilinca din Mihăeşti", deja răposată în 1688, a fost fata logofătului Dragomir din satul Câlceşti, judeţul Gorj. Aşadar, ştim că sora Domnitorului, Alexandra, a trăit căsătorită în Câlceştii Gorjului. Accidental sau nu, în 1623 un piteştean, Barbu, fiul lui Arsenie slujer din Piteşti (propunem ca acest Arsenie să fi fost Arsenie Șoimul, căpitan de păhărnicei, re-ctitorul mănăstirii Râncăciov în 1648, care la 1652 își făcea diata și nu avea niciun fiu, deci Barbu acesta, fiul, murise), era în pâră cu un Stanciu, logofăt din Câlceşti, proprietar la Topoloveni (Viţicheşti), vezi *D.I.R. B.,* sec. XVII, vol. IV, doc. 315. Deloc accidentală însă legătura dintre primul ctitor al mănăstirii Jitianu, Jitianu din Ruși, mare stolnic al lui Neagoe Basarab (Nicolae Stoicescu, *op. cit*., p. 68), înmormântat la Mihăești (Nicolae Iorga, *Inscripții, I, 1*, p. 125), și decizia Bălașei Doamna de a rectitori, peste un secol și jumătate, ctitoria acestuia.

487 Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 206. Ana, împreună cu fata ei, Elena, sora răposatului din 1654, Mihai, se aflau la Târgovişte în 9 septembrie 1656, Vodă transmiţând Împăratului „german" (citeşte austriac) Ferdinand III de Habsburg şi salutările lor, vezi Nicolae Iorga, *Studii şi documente...,* vol. IV, doc. LXXXI, p. 245. Stăteau în capitală nu neapărat de nevoie – Matei Basarab le dăduse „de hrană" fostele moşii ale lui Mihai Viteazul, deoarece Ana era văduva fiului aceluia, Nicolae Pătraşcu, cârn şi el, adică însemnat la nas, operaţie coercitivă făcută chiar de socrul lui, Radu Şerban, pe când erau duşmani – ci în virtutea serviciului lui Istrate Leurdeanu, soţul Elenei, postelnic la Curte. Pe toţi aceştia îi întâlnim şi anul următor, la Târgovişte, în 22 august, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 218. În 1668 Ana (Ancuţa) răposase deja împreună cu fiica ei, Ilinca, vezi actul din 7 februarie în Nicolae Iorga, *Documente privitoare la familia Cantacuzino*, Bucureşti, 1902, p. 72-75.

Doamnă prin soţul ei, Istrate Golescu-Leurdeanu[488], favorit, într-un timp, al lui Matei Basarab care, după moartea fiului său, căuta febril pe cine să-i urmeze în scaun. Acest Istrate – piteştean prin locaţia Goleştilor din care se trăgea după mama lui de-a doua, Vişa Golescu – proprietar de vii în Ştefăneşti[489], avusese ghinionul să cadă în dizgraţia fostului Domn, se refugiase la Poartă şi revenise sub Constantin Şerban care-l reabilitase şi-l pusese mare postelnic în prima jumătate de an a domniei lui. La 13 mai 1656 îl găsim cu siguranţă la Piteşti[490], degradat, dar tot postelnic, lângă tatăl său evocat mai sus, reabilitat şi el de Vodă, Stroe Leurdeanu. Avem însă siguranța că fratele vitreg al Domnului, Basarab și el, fiul legitim al lui Radu Şerban, murise prematur şi deci nu poate fi luat în calcul la o eventuală prezenţă la Piteşti[491].

După cum am opinat, slujba era condusă de mitropolitul Ştefan[492], în sobor fiind obligatoriu egumenii şi stareţii, cel puţin cei din părţile locului[493]. Veniseră, aşadar, Nicolae (Neculai), egumenul mănăstirii Argeş[494], Luca, egumen la Dâlgopol (Câmpulung Muscel)[495], Dosoftei (Dosotheiu) de la

---

488 Matei Basarab a vrut chiar să-l omoare. Înştiinţat de o fetiţă care auzise hotărârea, Istrate Leurdeanu fuge din ţară şi se ascunde la turci. Va muri ucis pentru trădare de către Mihnea al III-lea, care i-a luat toată averea, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 598. Este ctitorul mănăstirii Ciutura, Dolj.

489 *D.R.H. B.,* vol. XXXI, doc. 87, doc. 89.

490 Bătrână şi fără copii, Nedelea Comisoaia donase vii la Ştefăneşti nu numai Elinei Cantacuzino, verişoara ei, dar şi nepoatei ei, Ilinca, fata Ancăi, verişoara ei. Aşadar, Istrate Golescu-Leurdeanu se simţea şi mai legat, prin posesiunea soţiei lui, de arealul piteştean, vezi Ştefan D. Grecianu, *op. cit.*, p. 398.

491 Ştefan D. Grecianu, *op.cit.*, p. 333.

492 Nu ştim dacă, datorită prezenţei domnitorului, mitropolitul va fi scurtat slujba, în Moldova lui Vasile Lupu exista acest obicei, *Călători străini....,* vol. VI, p. 64.

493 Informaţie dată de Paul de Alep: "egumenii mergeau toţi unde mergea vodă şi slujeau", *Ibidem,* p. 61. Oricum, dacă mai erau în viaţă sau dacă mai figurau în obştea acelei mănăstiri în cazul în care nu s-ar fi mutat la alta, la Piteşti veniseră şi foştii stareţi sau egumeni. De aceea, acolo unde i-am identificat, îi vom menţiona în subsol. Vizavi de stareţii de atunci, Paul de Alep ne strecoară o preţioasă informaţie de politică externă, vezi *Ibidem*, p. 153. În 10 mai 1654, când pleacă la Moscova după ajutoare împreună cu tatăl său, patriarhul Macarie III al Antiohiei, sunt însoţiţi poate deloc neutru de un sobor de egumeni munteni care, presupunem, erau solii proaspătului Domnitor Constantin Şerban la ţarul de atunci. Bănuim că aceştia, cu toată distanţa imposibilă până acolo, se vor fi întors în doi ani. Această călătorie lungă şi supusă din start neprevăzutului a necesitat dublarea firească în stăreţiile din ţară a plecaţilor, prin interimat, de către călugări mai destoinici din cadrul obştilor. Aşa se explică, aşadar, că avem la multe mănăstiri în această perioadă – oricum, de schimbări la nivel şi mai înalt – câte doi egumeni. Era o practică logică şi pragmatică.

494 Nicolae figura încă din timpul lui Matei Basarab, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 11. Pe 9 martie împrumuta cu nişte bani pe căpitanul din Budeasa, Mihul, vezi *Ibidem*, doc. 833. Pe 6 iunie Vodă îi ia partea în cearta cu orăşenii din Curtea de Argeş care aşteptau ca mănăstirea să repare un iaz comun, vezi *Ibidem*, doc. 979. Obştea de la Argeş venise la Piteşti ca la o sărbătoare de-a lor, locală. Iat-o pe cea din 1654: ieromonahii Ioanichie, Dionisie şi Pahomie, diaconul Gherasim şi monahii Vasilii, Visarion, Alimpie şi Galatia, *Ibidem*, doc. 12, şi pe cea din 1658: eromonah Onofrie cliser, Serghie eromonah, Argişan, Dumitru, Radul şi Pătru, *Ibidem*, vol. IX, doc. 295. Pe acest Onofrie, ajuns eclesiarh, îl găsim în 1656 martor la o cumpărare de vie în Goleşti alături de alt călugăr, Lavrintie, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 1144. Exact peste un an şi o zi, în 14 mai 1657, Constantin Şerban va ridica relativa închinare la greci a acestei mănăstiri, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 138. Încă de pe timpul lui Neagoe Basarab fiind dăruită cu moşie, metoc şi mori la Geamăna întărite în 1626 de Alexandru Coconul, vezi *D.R.H. B.,* vol. XXI, doc. 41. Trei dintre morile de la Geamăna, pare-se, fuseseră "cotropite", adică luate abuziv, de Neagoe Basarab – gest întâlnit în epocă şi la alţi Domni, cotropirile fiind, de regulă, închinate Bisericii, deoarece impuneau prin ilegitimitatea lor un risc imediat de judecată, cotropiri făcând nu numai Neagoe Basarab, ci şi Radu Şerban şi Matei Basarab, vezi C. Rezachievici, *op. cit.*, pp. 478-480. Mihai Viteazul este de departe cel mai curajos cotropitor, el fiind singurul Domn care a confiscat ilegal sate libere, *Ibidem,* p. 481 – de la patru boieri, unul ajuns mare ban, apoi Domn, Şerban din Izvorani, şi închinate Argeşului. Pe vremea lui Vlad Vintilă aceştia dovedesc cu martori că morile sunt ale lor, le primesc înapoi, apoi le dăruiesc la rându-le Argeşului. Se urmărea, deci, pomenirea numelor lor la proscomidia domnească de la mănăstirea Argeşului, vezi *D.R.H. B.,* vol. III, doc. 173. Radu de la Afumaţi închină mănăstirii Argeş în 1528 jumătatea de Piteşti (poate şi Miceştii) a răposatului fost mare vistier Oancea din Batiu, dovedit hoţ, vezi *Ibidem*, doc. 55. În acelaşi an oferise mănăstirii şi jumătate din vama Piteştiului, *Ibidem,* doc. 52.

Brădet[496], Macarie de la Clocociov[497], schit de-abia refăcut în 1645 și închinat Cutlumușului, Nifon de la Vieroş[498], ascunzătoarea piteştenior în caz de invazie[499], Nichifor de la Glavacioc[500], Ioan de la Cozia[501],

---

Tot despre morile de la Geamăna, trei la număr, poate tot cele cotropite de Neagoe Basarab, este vorba şi în 1560, când Petru cel Tânăr le ia înapoi de la piteşteni – care între timp le cotropiseră – şi le returnează mănăstirii Argeş *Idem,* vol. V, doc. 181. Radu Şerban întăreşte în 1608 vechile danii ale ctitorului Neagoe, printre care „Fleştii de la gura Bascovului cu tot cu hotarul şi cu două mori", două mori la gura Gemenei şi o vie la Ştefăneşti cumpărată de Neagoe Basarab pe vremea lui de la Rădilă din Câmpulung, vezi *D.I.R. B.,* sec. XVII, vol. I, doc. 273. În 1622 figurează enigmaticul „Iasaf episcup din Argheş", poate un vicar detaşat al episcopului Teofil al Râmnicului, *Ibidem,* vol. IV, doc. 174, un la fel de misterios continuator la Argeș, poate, în 1655 fiind și Atanasie (Arareos), vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 747. În 1645 egumen era Leontie, *D.R.H. B.,* vol. XXX, doc. 24. Aveau vii la Izvorani în 1645, *Ibidem*, doc. 165. În 1655 moaștele patriarhului Nifon erau încă acolo, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 698, dar și ale mucenicilor Serghie, Vah și Tatiana, toate încă în 1860 la biserica domnească a lui Neagoe Basarab – moaștele sf. Filofteea erau la biserica veche domnească – , vezi Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 77. Așadar, orașul era un important centru de pelerinaj, de câte ori centrul administrativ eparhial se muta la Pitești fiind invocat nostalgic principiul că la Curtea de Argeș trebuie „să stea", nu la Pitești.

[495]Venit în septembrie 1654, vezi *Ibidem*, doc. 375, urmase lui Ioasaf şi lui Varlaam (acesta nu stătuse decât o jumătate de an în stăreţie) . Toţi aceştia succedaseră lui Dionisie, viitor episcop de Râmnic, aflat egumen într-un act din 1652, vezi *D.R.H. B.,* vol. XXXVII, doc. 236, iar Dionisie succedase, la rându-i, pe răposatul egumen Melchisedec (apare răzleţ şi în 1646, şi în 1651, vezi *D.R.H. B.,* vol. XXXI, doc. 324 şi, respectiv, *Ibidem,* vol. XXXVI, doc. 107), cel care, pus de Matei Basarab, a ridicat din nou biserica mănăstirii dărâmată până-n temelie de cutremurul teribil din anii treizeci ai acelui secol. Luca avusese patru diferende cu câţiva piteşteni chiar cu patru luni înainte, dar căzuseră la înţelegere, vezi *C.D.Ț.R.*, vol. VIII, doc. 777, doc. 784, doc. 801 şi doc. 802. Vezi diferendul cu catolicii Bărăției, *Ibidem*, doc. 956, când Luca le tăiase gardul. Figurează şi în 1657, vezi *C.D.Ț.R,* vol. IX, doc. 9, urmat de episcopul Dionisie de Râmnic retras, la rându-i, prin venirea în scaun a fostului mitropolit Ignatie. Luca reapare în 1659, vezi *Ibidem*, doc. 781. Aveau vii la Izvorani în 1645, *D.R.H. B.,* vol. XXX, doc. 165.

[496] Amintit în 1655 şi 1656, vezi *Ibidem*, doc. 697 şi doc. 926 , şi în 1657, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 434. A fost cu siguranţă la Piteşti, deoarece peste două zile, pe 15 mai 1656, se află la Goleşti şi cumpără un răzor de vie cu ţelină, vezi *Ibidem*, doc. 926. În 1655 îi reînnoieşte merticul anual de la ocna cea mare, domnească, de 150 de bolovani de sare, fiind o mănăstire săracă, aproape părăsită încă de pe timpul lui Matei Basarab, vezi *Ibidem*, doc. 697. În 14 mai 1657 vodă scoate Brădetul de sub închinarea grecească, vezi *Ibidem*, vol IX, doc. 138. Timp de mai mulţi ani Vlaicu, iuzbaşă de Piteşti şi birar în acelaşi timp, "mâncase " ilegal "bucatele" mănăstirii Brădet, mănăstire scutită, iar la venirea lui Constantin Şerban ca Domn Dionisie, egumenul din 1654, reuşeşte să câştige în instanţă recuperarea daunelor, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 334. Cuplul domnesc figurează şi în pomelnicul de lemn de la Brădet (aflat acum la Muzeul Patriarhiei), vezi V. Brătulescu, *Pomelnicul schitului Brădet de pe apa Vâlsanului*, în „M.O.", an XI, 1959, p. 366.

[497] *Ibidem,* vol. IX doc. 422. Clocociov, proaspăt refăcută de Diicu Buicescu și familia, avea moșie lângă Pitești, la Hârtiești, vezi I. Ionașcu, *Biserici, chipuri și documente din Olt* (în continuare, *Biserici...*), vol. I, Ramuri, Craiova, 1934, p. 45. Însuși Diicu Buicescu, fost mare spătar sub Matei Basarab care l-a dorit pentru un timp urmașul lui la tron, semnează cu o săptămână înainte, pe 7 mai 1656, cu titulatura lui din acel moment, fost mare spătar, vezi Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 130. Așadar, fostul mare dușman al actualului domn pentru care, pe atunci, acesta din urmă fusese însemnat la nas din ordinul lui Matei Basarab, revenise din fuga de peste munți tocmai în primăvara aceasta. Vodă nu-l va urgisi la început, ci-i va da tot un rang înalt, mare clucer (30 iun 1656 - 18 aug 1657), până, datorită unei bănuieli de trădare, îi va întoarce cu aceeași monedă, însemnându-l și pe el la nas. Așadar, există cea mai mare probabilitate ca Diicu Buicescu, ca fost mare spătar și aflat deja în țară, să se fi aflat la Pitești în 13 mai 1656!

[498]Amintit în 1654, 1655 şi 1656, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 268 şi doc. 324 (pentru 1654), doc. 507 şi, respectiv, doc. 944 (acest document este dat la Târgovişte la o săptămână de la sfinţirea de la Piteşti. Peste 3 zile Nifon se afla înapoi, la Piteşti, şi schimba o ţigancă cu Dionisie, proegumenul mănăstirii Valea, vezi *Ibidem*, doc. 950), dar şi în 1657 şi 1658, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 55, doc. 532 şi doc. 697. Un Nichifor, egumen la Vieroşi, este semnalat exact cu o săptămână înaintea primei atestări a lui Nifon, în august, 1654, vezi *Ibidem*, doc. 315. Aveau încă de pe timpul ctitoririi o parte din vama de la Rucăr şi mertic de sare de la Ocna cea Mare, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 507. Doi călugări, Gheorghie eromonah şi popa Ion, sunt menţionaţi în 1586, vezi *D.I.R. B.,* veacul XVI, vol. V, doc. 247. Alţi doi călugări din 1596, Spiridon şi Gheorghe, posibil trăitori şi în 1656, apar în *Ibidem,* vol. VI, doc. 184,

Mihail de la Bistriţa Vâlcii[502], Dionisie de la Govora[503] (dar și starețа de la Slătioarele-Vâlcea[504], de vizavi de Govora, azi biserică de mir), Theofil de la Arnota[505], Parthenie de la Arhanghel[506], vechi schit din Râmnicu Vâlcea, egumenul Paisie de la Dobrușa, lângă Drăgășanii Vâlcii[507], Silvestru de la Cotmeana[508],

---

iar în doc. 228, acelaşi volum, apare în tot în 1596 stareţul Prohor. Stareţul din 1612 era Sarapion, vezi *Ibidem.*, veacul XVII, vol. II, doc. 109. În 1642 figura Mitrofan, *C.D.Ț.R.,* vol V, doc. 574. Aveau vii la Izvorani în 1645, *D.R.H. B.,* vol. XXX, doc. 165. Încă din 1575, la trei ani de la ctitorirea ei de către fraţii Goleşti, Ivaşco şi Albul, mănăstirea Vieroş era, printr-o donaţie, proprietară în Piteşti a unei case, a unei livezi şi a unei mori pe Argeş, *Ibidem.*, vol. VII, doc. 213, întărite în 1590, vezi *D.I.R. B*, veacul XVI, vol. V, doc 483. În 1578 ctitorul Ivaşco Golescu îi mai dă satele Vieroş şi Mărăcineni, trei ocine în Izvorani, una în Purcăreni şi două mori pe Argeş la Piteşti, *D.R.H. B.,* vol. VIII, doc. 155. Aceste ultime mori egumenul de la Vieroş vrea să le vândă unui piteştean, dar mitropolitul de atunci, Eftimie, nu îngăduie înstrăinarea daniei, vezi *Ibidem.*, vol. XI, doc. 381.

499 *Călători străini…,* vol. VI, p. 172.

500Amintit în 1654, 1655 şi 1656, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 228, doc. 590 şi doc. 1157. Amintit şi în 1658, vezi *Ibidem,*vol. IX, doc. 698. Vezi şi Ioan Muşeţeanu, *Mânăstirea Glavacioc: monografie istorică*, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1933, p. 18 şi p. 24. Nichifor era român. În 1639 Matei Basarab scoate Glavaciocul de sub închinarea la Ivirul athonit, gest repetat şi în 1657, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 138. Glavaciocul avea vii și vinărici în Călineşti şi în Topoloveni încă din 1507, vezi *D.R.H. B.,* vol. II, doc. 53, întărite apoi de mulți domni.

501 *Ibidem*, doc. 878. În Gamaliil Vaida, *Cozia, vestita ctitorie a lui Micea Voievod cel Mare*, 1986, se enumeră concomitent patru stareţi: Ştefan (1641-1685), Toader (1649-1685), Gheorghe (1653-?), Ioan (18 septembrie 1645-18 septembrie 1656), pe ultimul găsindu-l martor în 1659, alături de nume noi, *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 646: Teodosie, viitor mitropolit, egumen plin în 1659, Efrem, proegumen, Ioan, proegumen. Cozia avea în Piteşti încă din 1388 o moară pe Argeş, vezi *D.R.H. B.,* vol. I, doc. 9, Radu Prasnaglava, fiul lui Mircea, îi mai dă una, tot la Piteşti, *Ibidem*, doc. 49. Alexandru Iliaş îi donează în 1617 satul Stănceşti „lăngă oraşul Piteşti", unde-şi avea şi un metoc (nu neapărat schit, ci, probabil, prăvălie, han sau fermă), *D.I.R. B.,* sec. XVII, vol. III, doc. 142.

502 *Ibidem*, doc. 989. Chiar în toamna trecută Domnul rezolvase tăios un conflict puternic dintre Mihail, noul egumen al Bistriței, şi Nicolae al Argeşului, care se pârâseră în Divan pentru dreptul de a lua vinăriciul din satul Șoaș, Mihail pierzând, vezi *Ibidem*, doc. 698. Peste un an este alt egumen, sau unul paralel, Vasilie, iar în 1659 îl întâlnim pe Teofil, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 326 și, respectiv, doc. 629.

503 *Ibidem,* doc. 1016. În Piteşti miluise cu moşia personală, „loc de grădină şi de livadie şi cu vad de moară", voievodul Mircea Ciobanu, în 1545, mănăstirea Govora, *D.R.H. B.,* vol. IV, doc. 190. Peste un an întâlnim la Govora un alt egumen sau unul paralel, Mihail, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 326, iar în 1659, pe timpul lui Mihnea al III-lea, pe Vasile egumen, cu următorul sobor: popa Stoica cleserul, popa Măcareia eromonah, popa Gavrilă eromonah, Ion monah, vezi *Ibidem*, doc. 665. Constantin Șerban, de asemenea, este trecut în pomelnicul mănăstirii Govora.

504 Virgil N. Drăghiceanu, *Monumentele…*, p. 52, unde chiar Constantin Șerban figurează în pomelnic (poate prin danie din partea Doamnei Bălașa) .

505 *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 1001. Egumenul Theofil este evocat şi în Pr. D. Cristescu, *Sfânta Mânăstire Arnota*, Tipografia episopul Vartolomei a Sfintei Episcopii Râmnicul-Vâlcii, 1937, p. 59. În 1622 figura Chiriac, probabil prezent şi el la Piteşti în cazul în care încă mai trăia, vezi *D.I.R. B.,* sec. XVII, vol. IV, doc. 174.

506 *Ibidem*, doc. 139. Parthenie figurează stareț și anul următor, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 326.

507 *Ibidem*, doc. 710.

508 *Ibidem*, doc. 751. Acest Silvestru pare că activase într-un interimat, deoarece în 1654 şi 1658 apare Daniil, vezi *Ibidem*, doc. 139 şi *Idem,* vol. IX, doc. 326. În 1659 semna ca egumen Ștefan, vezi *Ibidem*, doc. 646. Înaintea lui Daniil, la Cotmeana, metoc vechi al Coziei, fusese stareţ Toader, egumenul căruia Matei Basarab îi întărea în 1642 dijma de pâine şi o claie din zece de la ocina oraşului Piteşti, *Ibidem,* vol. V, doc. 748. Însuşi Constantin Șerban Basarab îi întăreşte Cotmenei, de Crăciunul lui 1655, șase sate, printre care unele din arealul piteștean: Stăncești (înghițit cu timpul de Pitești), Purcăreni, Cacaleți (în Zărnești, Argeș) și Ciocănești, cum fuseseră întărite (sau dăruite) la rându-i, cu un secol înainte, de către Domnitorul Mircea Ciobanu, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 751. Cotmeana era prezentă în zonă și prin metocul ei, apărat chiar de Matei Basarab, în 1649, în fața abuzurilor pârcălabilor de Pitești, vezi *D.R.H. B.*, vol. XXXIV, doc. 34 (Nicolae Stoicescu în *Bibliografia...*, vol. 2, p. 523, nota 92, este foarte sigur că metocul Cotmenei din Pitești nu era un lăcaș de cult, ci o cârciumă, un depozit de desfacere a produselor mănăstirii aici).

Gligorie de la mănăstirea Valea[509], de peste deal de Vieroş, Gavriil de la mănăstirea târgului Brâncoveni de lângă Slatina, tocmai refăcută de Matei Basarab[510], Sava de la Robaia, Mihail de la Aninoasa[511], ctitoria vechilor boieri Vlădeşti, Zosim de la Cobia-Găeşti, mănăstire-casă de oaspeţi de la drumul mare spre Târgovişte, înzestrată cu trei sate peste un an de Domn şi Doamnă[512], dar și cu morile de pe Ialomița mai jos de Târgoviște[513], Grigorie de la fosta mănăstire Babele din Clejani, Vlaşca[514], Anania de la Nucet[515], stareţa Theodosia de la mănăstirea Deunlemn[516].

Erau cu mult mai mulţi. Peste un an, în aprilie 1657, Divanul se întrunea pentru o vânzare. Semnau, pe lângă cei enumeraţi mai sus: monahul Avraam, Dionisie clisiarh, Lavrentie dichiu, eromonah Erimia, monah Misail Ruschi, adică oamenii de bază ai mitropolitului Ştefan cu care, presupunem, a venit

---

[509] *Ibidem*, doc. 1064 (din 20 august 1656). Era noul egumen, căci în 2 februarie figura Dionisie, vezi *Ibidem*, doc. 528, care semnează deja pe 26 mai ca proegumen, vezi *Ibidem*, doc. 950. Acest Gligorie stăreţeşte şi în 1657, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 177. În 1654 figurau doi egumeni la Valea, Dionisie (evocat mai sus) şi Sava, care rămâne egumen şi în 1657, vezi *Ibidem*, doc. 40, alături de Gligorie, evocat mai sus. În 14 mai 1657 Vodă scoate mănăstirea Valea de sub închinarea grecească, vezi *Ibidem*, doc. 138. În *D.I.R. B.*, sec. XVII, vol. IV, doc. 327, cartea cu danii întărită în 1623, aflăm ştiri importante: mănăstirea fiinţa încă de pe timpul lui Vlad Călugărul (1481-1495), pe timpul lui Mihai Viteazul era egumen Spiridon, iar atunci era Sava (bănuim că nu cel din 1656) şi mănăstirea era închinată celei din Pogoniani, Rumelia. În 1632 figura tot acel Sava, vezi *D.R.H. B.*, vol. XXIII, doc. 320. Valea avea ocină în Golești încă din 1588, vezi *D.I.R. B.*, secolul XVI, vol. V, doc. 869. Constantin Șerban-Vodă figurează în pomelnic, vezi Ion Dumitrescu, *Un pomelnic al mănăstirii Valea din secolul al XIX-lea*, în „Argesis". Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, XVI, 2007, p. 260.

[510] Amintit în toamna lui 1655, vezi *Ibidem*, doc. 707 şi în 1657, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 140. Constantin Brâncoveanu şi-a petrecut aici copilăria. În 1656 avea doi ani, tatăl îi murise de mâna seimenilor şi era înmormântat tot aici. Poate că mama lui, Doamna Stanca, l-a luat pe prunc şi s-a suit în trăsura egumenului Gavriil şi nu vor fi făcut decât două zile. Matei Basarab rumânise forţat, pe 170 ughi, Robăneştii, sat liber, de moşneni, îl închinase mănăstirii, pe răzvrătiţi băgându-i în temniţă, vezi *Ibidem,* doc. 221.

[511] *Ibidem,* vol. IX, doc. 227. Robaia, mănăstire de călugări – menţionaţi în 1624, vezi *D.I.R. B.,* sec. XVII, vol. IV, doc. 407 – pe atunci cu Sava ca prim egumen, a fost rezidită în 1644 de Sava şufar, de soţia lui, Livera, şi de socrul Muşat din Furdueşti. Robaia avea vie la Piteşti, conform actului de întemeiere, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. V , doc. 1301. O găsim în 1555, pe timpul lui Pătraşcu cel Bun care judecă la Piteşti o speţă în care erau implicate foste proprietăţi la Goleşti, Mărăcineni şi Vieroş ale "călugărilor de la Muşeteşti", vezi *D.R.H. B.,* vol. V, doc. 52. Slănicul este amintit în *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 580, anul 1658. Biserica de mir a acestui sat va deveni metocul Aninoasei în 1679.

[512] Amintit în vara lui 1656, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 1025, unde aflăm că mănăstirii i se zicea a lui Boloşin şi că era mereu călcată de hoţii din pădurea alăturată, fapt pentru care domnia rânduieşte paznici. Acest Zosim este întâlnit şi în 1657, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 65, doc. 273, doc. 274.

[513] Dăruite de Matei Basarab, "Dumnezău să-l odihnească" și întărite acum, vezi *Ibidem,* doc. 244.

[514] *Ibidem,* vol. IX, doc. 276.

[515]Amintit în iarna lui 1655, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 734 şi în 1657, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 101. Această mănăstire importantă pe atunci de lângă Târgovişte avea vii la Goleştii Badii, Topoloveni, unde viitorul egumen Dionisie va ridica în 1745 biserica actuală de aici.

[516] Amintită în 1659, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 664, poate fosta monahie Tudosia, fata lui Anghel logofăt, care făcea danie o ocină fără rumâni în Groşani, judeţul Argeş, în vara lui 1656, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 970. Actele din 1655-1656 atestă două mănăstiri la Dintrunlemn, una de călugări, cu Tudosie egumen ctitor, şi una de călugăriţe – a lui Preda Brâncoveanu, zidită cu două decenii în spate –, vezi *Ibidem*, doc. 588 şi, respectiv, doc. 965. Un „popa Gligorie clisierul" apare în soborul de la Dintrunlemn exact în primăvara lui 1656, ba chiar şi un pârcălab de mănăstire, Coman, ceea ce induce ipoteza unui statut special, domnesc, al lăcaşului, vezi *Ibidem*, doc. 895. Iată şi soborul din 1659 din actul amintit la începutul notei: monahia Theodosia, popa Grigorie, eclisiarhul, popa Ion, diaconul Preda, monahiile Ifrosina, Maria, Sanfira, Stoican pârcălab, Mitrul și alți poslușnici. Aici era și icoana "Maicăi Precista", vezi *Ibidem*, vol. VIII, doc. 188. În 1654 Constantin Șerban iartă rumânii de pe moșiile ei de tot birul, acesta fiind un fel de act de donație. În 1656 Vodă le dă Popești, pe Luncavăț, Vâlcea, vezi N. Dobrescu, *Istoria bisericii Române din Oltenia*, p. 268-270, *apud* I. Popescu-Clinceni, *op. cit*., p. 82.

la Piteşti.[517] Poate că veniseră din complezenţă, ca la sora mai mare, Nichifor, „egumenul mănăstirii domnului Constandin voievod", viitoarea Mitropolie, care tocmai atunci se zidea[518], Serafim, egumenul de la Sf. Troiţă zisă apoi Radu-Vodă[519], Marcu, egumenul de la Mihai-Vodă[520], Anthim, arhimandrit la „Sf. Gheorghe-Vechi", fostul sediu al Mitropoliei (atunci când Domnul, deci şi mitropolitul, se aflau la Bucureşti)[521], împreună cu Constantin Gălăţeanu, marele portar al Scaunului Bucureşti[522]. Venise şi un prieten, tot os domnesc, fiul lui Petru Cercel, ieromonahul Partenie, martor în 1629 când Constantin, pe atunci clucer, îşi vindea Vărăştii moşteniţi pentru o datorie mare[523]. Şi poate că era în sobor şi un preot întâlnit în mai multe documente, Mihai, ecleziarhul bisericii domneşti din Târgovişte, acolo unde îi plăcea lui Vodă să meargă[524]. Intuim prezenţa celuilalt ecleziarh, din scaunul Bucureştilor, Ghierghie, „clisiar de la Biserica Domnească din Bucureşti"[525], dar şi a omologului său din Craiova, popa Stanciu[526]. Tot din datorie vine la Piteşti şi Ionichie, egumenul mănăstirii Jitianu, aflată în restaurare capitală pe banii Doamnei Bălaşa[527]. Vor fi venit din apropiere obştea schitului Trivalea, metoc al Cotmenei[528], stareţul

---

[517] *Ibidem*, doc. 73. Mitropolitul, de regulă, avea gardă înarmată personală, ca boierii din Marele Divan, de exemplu cazul lui Ignatie, cel care cârmuise doi ani în „inter-regnumul" lui Ştefan, vezi *Călători străini ...,* vol. VI, p.120. Evocăm echipa din 1654 de la Mitropolie, din Târgovişte, în perioada interimatului lui Ignatie: Rafail ieromonah, Zosim clisiarhul (poate viitorul egumen de la Călui, casa de oaspeţi din drumul Târgoviştei), Sirafim dichiul, Ion vătah, popa Vlaicul, popa Mihai clisiarul domnesc, popa Radul, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 76.

[518]Amintit în 1657, vezi *Ibidem,* doc. 293. Poate că este chiar Nichifor, fostul stareţ de la Vieroş, evocat în august 1654, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 315, de care nu se mai aude nimic până acum, în 1657, mutat ca egumen – şi ispravnic alături de Radu logofăt Dudescul și de Ghorghe, șufarul din Târgoviște – al noii ctitorii bucureștene. Nichifor de la Vieroș îi era binecunoscut lui Vodă încă de pe timpul când era ispravnic la Pitești.

[519] Amintit în toamna lui 1655, când Vodă îi întărea vinăriciul din Dealul Vălenilor, limitrof Piteştilor, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 690, şi în 1651, vezi *D.R.H. B.,* vol. XXXVI, doc. 222. Acest drept de redevență era mereu contestat de proprietarii de drept, de aceea în 1658 e întărit din nou, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 584. Exact peste un an, în toamna lui 1656, este amintit Athanasie, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 1140, fiind posibil ca la Piteşti să vină chiar acesta. Acest Athansie este egumen şi în 1658, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 293. Mănăstirea zisă şi Radu-Vodă avea ocină la Izvorani încă de pe timpul lui Alexandru II Mircea, 1568-1577, *D.I.R. B.,* sec. XVII, vol. IV, doc. 314, alta, tot aici, o dă fiul lui, Mihnea Turcitul, *Ibidem.,* sec. XVII, vol. III, doc. 67. Pe site-ul mănăstirii Radu-Vodă în această perioadă figurează Serafim, stareţ între 1654 şi 1662. Această mănăstire avea ca metoc argeşean schitul argeşean Tutana, vezi *D.R.H. B.,* vol. XXXI, doc. 300. Mănăstirile Mihai-Vodă şi Radu-Vodă aveau vii la Izvorani în 1645, *Ibidem.,* vol. XXX, doc. 165.

[520] *Ibidem*, doc. 873. În 1654 era Ignatie, vezi *Ibidem,* doc. 174, şi în 1658 era Leontie, vezi *Ibidem,* vol. IX, doc. 293.

[521] *Ibidem,* vol. IX, doc. 293.

[522] *Ibidem,* vol. VIII, doc. 1051.

[523] *D.R.H. B,* vol. XXII, doc. 278

[524]Amintit în toată perioada 1654-1658, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 76 şi doc. 752 şi *Ibidem,* vol. IX, doc. 5.

[525] Amintit în toată perioada 1654-1658, vezi *Ibidem*, doc. 69 şi doc. 622 şi *Ibidem,* vol. IX, doc. 79. În 1658 Vodă îi dăruieşte o funie de deal în capitala a doua datorită relaţiei lor speciale: „slujeşte domnului şi Curţii cu dreaptă slujbă şi cu multă strădanie la biserică, ziua şi noaptea, rugând pe Dumnezeu la liturghie pentru sănătatea domnului şi pentru toată ţara". Vom observa însă că părintele Gheorghe, neutru politic, se ruga cu aceeaşi stăruinţă şi pentru viitorul Domn, Mihnea al III-lea, miluit şi de acela, vezi *Ibidem,* doc. 515. Va fi venit la Pitești cu relicva existentă în Bucureşti încă din 1635, brâul Maicii Domnului, zălog duhovnicesc în jurăminte şi frăţii, vezi *D.R.H. B.,* vol. XXV, doc. 135.

[526] Amintit în toată perioada 1654-1658, vezi *Ibidem*, doc. 295 şi doc. 711, şi *Ibidem,* vol. IX, doc. 221.

[527] *Ibidem*, doc. 736, dar şi *Ibidem*, doc. 1133 în care se arată că deja fusese închinată mănăstirii Sf. Pavel de la Muntele Athos, poate chiar de Constantin Șerban.

[528] *D.R.H. B.,* vol. XXXIV, doc. 33. În 1649 Matei Basarab iartă acest metoc de datorii şi îl apără.

Daniil de la Râncăciov şi maica Anghelina tot de acolo[529], la câteva dealuri distanţă, în Călineştii medievali, egumenul de la schitul Zugravi de pe apa Cârcinovului, corespondentul de peste deal al Râncăciovului, dar şi cel de la Tutana[530], metocul mănăstirii Radu-Vodă, cu vii dăruite aproape, la Văleni. Stareţul de la „Sfântul Nicolae Sitaru" (Balamuci) venise şi el, poate şi cea de la schitul Bălteni, metocul mănăstirii Radu-Vodă, amândouă lăcaşurile fiind zidite în 1627 şi înzestrate cu vii în Ştefăneşti[531]. Se poate avansa ipoteza ca la Piteşti, de sfinţirea bisericii domneşti, să fi venit – interesele stringente o cereau – şi Gligorie „băratul" de la Chiproveţ, conducătorul mănăstirii catolice din Câmpulung, Bărăţia, împreună cu obştea. Se aflau de câteva luni într-o ceartă violentă cu Luca, egumenul mănăstirii ortodoxe de acolo de-abia rezidită din temelie de Matei Basarab cu sprijinul răposatului egumen Melchisedec. Melchisedec nu numai că le dărâmase biserica, loc de pelerinaj şi de tămăduiri[532], dar Luca le confiscase şi moşia urbană Cloaşter, danie domnească din „descălecata oraşului". Tot din Câmpulung şi tot în pâră – patru înfăţişări la Domnie – cu egumenul Luca venea şi popa Baciu, care „umblând după învăţătură" pe la mănăstiri, pierduse nişte ţigani care mai apoi se închinaseră mănăstirii de acolo[533].

Să nu uităm nici clerul de la bisericile din Piteștiul de atunci și din ocolul lui, anume: „Sf. Dumitru" din pădurea Găvana (1408[534], chiar 1402[535], din lemn, probabil enigmaticul schit Măguricea[536]), schitul de lemn pre-Varlaam de la Trivale, rectitorit, se pare, în vremea aceea, de Matei Basarab[537] - nu și biserica de lemn pre-1728 de pe locul actualei „Sf. Ioan" din gura Trivalei[538] –, „Buna Vestire-Greci"

---

529 Amintiţi în 1654, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 49 bis. Egumenul Daniil trăia şi în 26 mai 1656, vezi *Ibidem*, doc. 950. La Râncăciov au fost două mănăstiri cu hramuri și genuri diferite: una de călugări, atestată pe timpul lui Vlad Călugărul (1481- 1495 cu o mică cezură) și alta, de călugărițe, atestată în 1539, când Radu Paisie îi dă mertic anual de fân, sare şi vin, obligând cinci piteşteni să-i închine vinăriciul. Actul, *D.R.H. B.,* vol. IV, doc. 72 – întărit călugăriţelor de Alexandru Iliaş în 1617, când dania orginară creşte, pe lângă altele, la „300 de bolovani de sare de la Ocna cea Mare şi vinăriciul din oraş de la Piteşti, 60 de vedre", vezi *D.I.R. B.,* sec. XVII, vol. III, doc. 79 –, de când semnează ca martor şi marele ban Șerban din Izvoranii vecini, a fost răzuit ulterior de gen şi donaţia a rămas călugărilor. Rezidită în 1648 de căpitanul de paharnicei Arsenie Şoimul cu soţia lui, Ana, înmormântaţi aici. Râncăciovul figura şi ea în lista din 1657 a marilor mănăstiri scoase din nou de către Constantin Șerban de sub închinarea grecească, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 138. Un Barbu, fost egumen în 1651, vezi *D.R.H. B.,* vol. XXXVI, doc. 132.

530 Potrivit *D.I.R. B.,* sec. XVII, vol. IV, doc. 163, între 1616 şi 1618 figura stareţul Pahomie, în 1622 era Meletie. Vezi şi *D.R.H. B.,* vol. XXI, doc. 269, despre viile Tutanei de la Văleni, dar şi *D.R.H. B.,* vol. XXIII, doc. 22, despre egumenul Atanasie din 1630, care lua tot vinăriciul de pe Dealul Piteştilor. În 1646 sunt amintiţi din nou Vălenii ca moşie şi Tutana, încă o dată, ca metoc, *D.R.H. B.,* vol. XXXI, doc. 293. Ispravnicul refacerii din 1582 a lui Mihnea Turcitul a fost chiar viitorul Domn, Mihai Viteazul. A fost pictată de-abia în 1885.

531 *D.R.H. B.,* vol. XXII, doc. 154, în 1628 la Bălteni fiind stareţă maica Anghelina.

532 *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 931 şi doc. 956.

533 *Ibidem*, doc. 1129.

534 *Eparhia Râmnicului și Argeșului, Monografie*, I, Rm. Vâlcea, 1976, p. 384.

535 Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 84, nota 227.

536 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…* vol. 2, p. 522, nota 81, unde apare decât în perioada târzie (pentru studiul nostru) 1691-1696.

537 Mihail M. Andreescu, *op. cit.*, p. 16 (autorul explică o noutate pentru anul editării: metocul Cotmenei de la Stăncești era și al Coziei, Cotmeana fiind, la rându-i, metocul Coziei. Oficial, Trivale devine metocul direct al Coziei în 1702).

538 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia...*, vol. 2, p. 488 și p. 523, nota 95. Autorul leagă identitatea acestei prime biserici de metocul Trivalei (închinat în 1698 de Marin Ungurul care arată că, de fapt, biserica era făcută de fratele său, Isar, și era pustie de mai multă vreme). Așadar, toată bunăvoința, dar vechea biserică de lemn de pe actuala Sf. Ioan nu exista la 1656, deoarece ctitorul, fratele donatorului din 1698, nu putea să o înalțe cu peste 40 de ani înainte!

(1564, zisă a lui Norocea logofăt), „Maica-Precista din Coastă" (atestată, se pare, încă din 1540 ca schit de maici), biserica de lemn „Sf. Treime" pre-1679 (viitorul schit Beştelei), biserica de lemn din Prundu pre-1876, de zid, cu hramul „Sf. Spiridon", biserica schitului Valea Mare din Mijloc, actuala bisericuță din cimitirul din Valea Mare-Ștefănești, veche din 1597 și, tot în aceeași pădure de vizavi de vatra Piteștilor, schitul zis din Valea Popii, azi dispărut, menționat prima dată la 1669[539], biserica din Ștefănești a slujerului Mușat, 1628, și cea din Golești a marelui vistier Stroe Leurdeanu, 1646.

Din convingere vine şi Neagoe Săcuianu, boier credincios, învăţat, vorbitor de latină, viitorul mare postelnic de peste trei luni, prieten cu el încă de pe când era Vodă boier, căruia acesta şi Doamna Bălaşa îi botezaseră fata, tot Bălaşa[540]. Aceştia tocmai rectitoriseră schitul Cetăţuia[541] de unde sigur venea la Piteşti în 13 mai şi conducătorul obştii de acolo care poate că-l cunoscuse cu douăzeci de ani în urmă pe sfântul discret al Muscelului, Ioanichie. Din dealurile înalte muscelene se strângeau şi mergeau în Târgul Piteştilor şi monahii de la Corbii de Piatră, zis atunci şi Meriş[542], metoc al mănăstirii Argeş, veneau şi cei de la Nămăeşti[543], poate pe atunci schit de călugări, viaţa monahală în Evul Mediu românesc, din raţiuni de siguranţă, fiind în preponderenţă bărbătească. Cuplul domnesc mai botezase, pe lângă viitorul domnitor Şerban Cantacuzino – după cum am mai spus – şi copiii marelui vistier Pârvu Vlădescu cu prenumele lor: Şerban, care va deveni şi el mare dregător, Constantin, viitor spătar care se va călugări sub numele de Chiril, şi Bălaşa[544]. Era şi medicul personal, nu neapărat de origine română[545], Doamna Elina plângându-se cu câţiva ani înainte că în Muntenia nu există astfel de oameni[546]. Oricum, pentru urgenţele de aici exista încă din 1646 Hamza, bărbierul din Piteşti[547], iar în 1654 la Târgoviște un Leca, vătaf de bărbieri[548]. Boierii piteşteni erau, evident, prezenţi conștient și nu „întâmplați". Dintre aceştia, Ivan Cortofleş, mare proprietar în Izvorani (un toponim asemănător apare și la Pitești, vizavi, în județul Muscel, ceea ce arată că avea proprietăți și aici, nu neapărat în Izvoranii de baștină), care, cu timpul, va ajunge să cumpere aproape toată Sămara[549]. Frate al negustorului Gheorghe Botezatu[550], Ivan

---

[539] Spiridon Cristocea, *Schituri…*, pp. 243-244.

[540] Nicolae Stoicescu, *Dicționar..*, p. 240, legătură de nășie amintită și în Virgil Drăghiceanu, *Testamentul...*, p. 38, care dă un amănunt interesant: Bălașa, fina domnească, avea să se căsătorească peste un an, în 1657, cu Badea, clucer din Bucșani și în acel an ispravnic de Craiova, dar și ispravnic al mormântului Doamnei Bălașa răposată în acel an, vezi Stelian și George Metzulescu, *op. cit.,* p. 847. Constantin Şeban îi va dărui în 1658, pentru credinţă, satul Bărbăteşti cu mori pe Vedea, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc. 397. Vezi şi C. J. Karadja, *op.cit*., p. 211, unde îl întâmpină pe latineşte pe Claes Ralamb de-abia scăpat de la înecul în Dâmboviţa umflată de topirea zăpezii, la 26 aprilie 1657. Fata lui, Bălașa, este mătușa lui Ianache Văcărescu, capuchehaie la Poartă, mare paharnic și mare clucer al lui Constantin Brâncoveanu, ucis cu acesta și cu fiii lui la Constantinopol. Poate din această relație de rudenie pune numele la doi dintre numeroșii lui copii Constantin și Bălașa, vezi Nicolae Stoicescu, *op. cit*., p. 252.

[541] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 240.

[542] *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 233 şi doc.759, unde apare în 1655 un „popa Apostul din Corbi".

[543] *Ibidem*, doc. 248, ne dă o știre surdă de existența unei mănăstiri vechi la Nămăești încă din sec. XIV, de pe vremea lui Nicolae Alexandru (Necula Alixandru), care, se pare, că pe cei din Nămăești i-a închinat mănăstirii ca tăietori în piatră, în pofida altor poziții: „de atunci încoace n-au fost rumâni la piatră".

[544] Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 255.

[545] Peste un an doctorul personal al lui Vodă Constantin, poate cel din 1656 de la Pitești, era în Brașov și cumpăra instrumente chirurgicale, vezi *C.D.Ț.R.*, vol. IX, doc. 156.

[546]În *Ibidem,* doc. 676, anul 1659, apare un doctor cu pământ în Târgovişte, „Pano Palamariu doftor".

[547] *D.R.H. B.,* vol. XXXI, doc. 362.

[548] *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 242.

[549] *D.R.H. B.,* vol. XXII, doc. 255.

[550] *C.D.Ț.R.,* vol. V, doc. 69.

Cortofleş era tatăl boierilor la rându-le Dumitru şi Necula[551]. Pană, ceauşul de postelnici de la Piteşti, cel care semna „Pană, căpitan ot Budeasa", stăpân de mori pe Argeş, va fi venit cu fratele său, postelnicul Arsenie, preoţit în 1645, amândoi, împreună cu alt frate, Ivan, „boieri izvorani"[552]. Pană avea un fiu, Miho, care ajunsese în 1645 spătar de Piteşti, mai precis „vătaf de dorobanţi"[553]. Popa Sava, poate decedat la 1656, avea doi fii, boieri, Dumitru şi Andronie, primul slugă domnească, iar al doilea postelnic[554]. Veniseră şi cei trei fii ai răposatului Stamatie, fost postelnic de Piteşti: Duca, ceauş de roşii, Dima şi Enache[555]. Era şi Duminică, postelnic din Piteşti apoi iuzbaşă[556], venise poate şi logofătul Ivan, mare proprietar în Izvorani[557]. Veniseră boierii „oroşani" Stafie[558], Necoară[559], Tudoran pitar, Simion şi Spilea[560], Zaharia[561], Neagoe Izvoranul cu cei patru fii ai lui[562].

Era Cândea, postelnic din Baloteşti, cel care se judecase cu boierii piteşteni vecini pe nişte delniţe în Izvorani şi pe o roată de moară[563], era Andrei judeţul din Piteşti[564]. Repetăm, toţi aceştia pot fi primii parohieni ai bisericii domneşti, despre unii ştiind că au supravieţuit anului sfinţirii, prezenţa celorlalţi, nebazată pe documente, neexcluzându-i de la marele hram. De exemplu, ştim că în 1636, alături de Andrei, era judeţ în Piteşti Radu[565]. Aceasta nu înseamnă neapărat că persoana decedase până în anul evocat, 1656 – menţiunea aceasta este valabilă şi în multe din cazurile de mai sus –, gestul istoriografic de a-i scoate la lumină nefiind deloc unul contabilizator, ci recuperator, aceştia fiind oamenii timpului în care s-a zidit biserica domnească din Piteşti a lui Matei-Vodă, distrusă şi reparată de Neacşul, boierul piteştean, şi tot ei fiind cei care trudiseră, alături de oamenii domniei, pe cea nouă, a lui Constantin Şerban. Un exemplu sigur este cel al existenţei lui Ion, iuzbaşă de Piteşti[566]. Prima menţiune este în 1650. În 1657 este tot iuzbaşă, la fel şi în 1659, când semnează ca martor[567]. Un alt căpitan, tot în 1657, este Manole din Piteşti[568]. Nu ştim multe despre Tudor Piteşteanul, ginerele răposatului Ivan şifar din Piteşti[569], dar am putea să-l asociem plauzibil cu existenţa postelnicului Tudor din Piteşti amintit între 1643 şi 1651[570]. În schimb, cunoaştem povestea marelui bărbat Vlaicu, iuzbaşă de Piteşti[571]. Acesta trecuse printr-o cumpănă mare în 1652, Matei Basarab ameninţându-l cu moartea. Lui Vlaicu îi scăpase

551 *D.R.H. B.,* vol. XXX, doc. 34 şi, respectiv, doc. 346.
552 *Ibidem.,* vol. XXIII, doc. 264 şi, respectiv, doc. 270. Toţi trei erau fiii lui Ivaşco, logofăt din Piteşti care în 1636 încă trăia.
553 *Ibidem.,* vol. XXX, doc. 24.
554 *Ibidem.,* vol. XXIII, doc. 319.
555 *Ibidem.,* vol. XXX, doc. 33. Pe Duca îl găsim în aceeaşi funcţie şi în 1658, vezi *C.D.Ţ.R.,* vol. IX, doc. 606.
556 *C.D.Ţ.R.,* vol. V , doc. 1035.
557 *D.R.H. B.,* vol. XXIV, doc. 195.
558 *Ibidem,* vol. XXIII, doc. 319.
559 *Ibidem,* vol. XXIV, doc. 31.
560 *Ibidem,* doc. 81.
561 *Ibidem,* doc. 159.
562 *Ibidem,* vol. XXXI, doc. 362.
563 *Ibidem,* vol. XXV, doc. 268.
564 *Ibidem,* vol. XXIV, doc. 31.
565 *Ibidem,* vol. XXV, doc. 401.
566 *Ibidem,* vol. XXXV, doc. 1.
567 *C.D.Ţ.R.,* vol. IX, doc. 187 şi, respectiv, doc. 752.
568 *Ibidem,* doc. 187.
569 *Ibidem,* vol. VI, doc. 340.
570 *Ibidem,* vol. V, doc. 1035 şi doc. 1187.
571 *D.R.H. B.,* vol. XXV, doc. 319.

de sub arestul din Piteşti Stan, spărgător de familie, feciorul popii Mihail din Câmpulung. Vodă îl pune să-l găsească, Vlaicu scotoceşte toată ţara şi reuşeşte imposibilul[572].

Dar să revenim. Alaiul, după ce a înconjurat de trei ori clădirea, gest ritualic universal, se opreşte în faţa uşilor. Mitropolitul Ştefan, dialogând tipiconal din Psalmul 24, deschide şi intră în pridvor unde atinge cu mir pisania sfântului lăcaş. Aceasta a fost descoperită de arhitectul Ştefan Balş, vizionarul restaurator de peste secole al templului[573]. O îngropaseră, poate simbolic, cei de la 1875-1876 care, în totală contradicţie cu moştenirea trecutului, îi dăduseră jos foişorul supraetajat – peste care înălţaseră necontrastant un turn-clopotniţă gotic cu tente romanice – şi puseseră pe cea de astăzi, cu caractere latine. Majoră şi nesperată, aşa cum remarca însuşi descoperitorul, găsirea vechii pisanii de la „Sfântul Gheorghe"-domnesc – poate nu prima, dar, oricum, un reper absolut în înţelegerea acelor vremuri aproape mitice pentru istoria locală – rezolvă brusc problematica falsă a ctitorului şi înlătură absolut ipoteza ctitorului prim Matei Basarab, impunând următorul faptul istoric devenit acum clar: biserica domnească din Piteşti a fost ridicată exclusiv de domnitorul Constantin Şerban Basarab. O redăm în varianta catagrafiei din 1852: „**Cu vrerea Tatălui şi cu ajutorul Fiului ş(i cu spo)rul Duhului Sfânt, îndemnatu m-am şi eu cela ce sunt din(tru Domnu mieu) bun creştin Constantin Şerban Vvd şi cu bună creştina (doam)na (mea Bălaşa, mil)uindu-mă Dumnezeu (cu cinstit) scaun(ul pări)ntelui meu răpo(sat cre)ştin Şerban Vvd, fiind eu domnul Ţării Rumâneşti (văzâ)nd că toate l(umeşti sunt) trecătoare aducându-mi aminte, ne(voit)um-am a rădica această sfântă biserică d(in temelie) până în sfârşit (în hra)mul şi l(auda Mare)lui Mucenic (Gheorghe) să ne fie aicea întru ajutor, iar celălălt veac să ne fie în neam netre(cută) nouă şi părinţilor(noştri) în veci. Mai 13 leat 7164 (1656)**"[574]. Aşadar, Vodă intră cu soţia nu într-o biserică începută de alţii, ci într-una nouă, clădită de el la Piteşti din temelie până-n turle pe loc curat şi nou, după cum s-a demonstrat[575].

Vodă intră în lăcaş tămâiat de un diacon[576], copiii de casă de la şcoala domnească din Târgovişte, veniţi obligatoriu, împărţiţi emulativ în două străni şi limbi, grecească şi românească[577], cântă ca pe vremea bizantinilor polihroniul imperial, troparul special pentru Domn, Doamnă şi copil. Nu ştim dacă la 13 mai 1656 mai trăia Domniţa pe care Iorga o numea tot Bălaşa – coconul Barbu după informaţia lui Ştefan D. Grecianu[578] – singurul rod al soţilor domneşti, dar pe piatra funerară din naos mutată în altar la

---

[572] Îl prinde pe Stan, mijloceşte la domnie ca să-l ierte, Matei Basarab îl iartă. Povestea se termină prost. Stan iertatul fuge iar, Vlaicu este nevoit să-i vândă averea pentru a-şi recupera amenda fugii lui, vezi *Ibidem*, vol. XXXVII, doc. 236.

[573] Ştefan Balş, *op. cit.*, p. 63.

[574] Gheorghe Economul (Coculescu), „Catagrafie de toate odoarăle biserici sfă. marelui mucenic Gheorghie făcută în leat 1852 ghenar, 1-iu", f. 20, transcrisă și publicată în Spiridon Cristocea, *Catagrafii…*, pp. 227-235.

[575] Caracterul lui Constantin Şerban, – cvasimilitarist, burghez, poliglot-iluminat, iertător, bonom şi darnic –, pledează pentru o pisanie justă. Cuplul domnesc străbătut, poate, şi de corectitudinea morală a pioasei Bălaşa, nu a mai primit în pisanie alţi ctitori pentru că pur şi simplu aceia nu existau. De aceea indicaţia marelui istoric Nicolae Stoicescu cu privire la biserica lui Neacşu sau cea a lui Matei Basarab nu poate corespunde cu existenţa celei domneşti a lui Constantin Şerban nici istoriografic – prin stilul absolut, aproape sec, al pisaniei vechi – , nici arheologic.

[576] *Călători străini…,* vol. VI, p. 63. Aici este tămâiat Vasile Lupu, practică comună, bizantină. Tot pentru Moldova găsim aceeași mărturie, dar de data aceasta o strană grecească, alta slavonească, în Dimitrie Cantemir, *Descriptio Moldaviae*, 1875, p. 170. Totuși, cel puțin în Moldova, se cânta – în ceea ce privește cântarea după notație – mai mult grecește decât slavonește, concluzie venită în urma cercetării manuscriselor școlii muzicale de la mănăstirea Putna, vezi prof. Gh. Ciobanu, *Muzica bisericească la români*, în „B.O.R.", anul XC (1972), nr.1-2, p. 170.

[577] *Ibidem*, p. 127 (la Târgovişte). Aceeaşi rânduială în Iaşii lui Vasile Lupu, *Ibidem*, p. 63.

[578] Ştefan D. Grecianu, *op. cit.*, p. 301. Nicolae Iorga, în *Inscripţii…,* vol. I, 1, p.197, nu traduce decât numele cuplului domnesc.

restaurarea dintre 1963 şi 1968 părintele paroh Marin Branişte nota că singurele cuvinte care se mai pot descifra sunt „Ghica Vodă" şi o dată, 1661[579] (în 2016 nu se mai putea descifra nimic) . Departe de vreo trimitere ilicită, dar informaţia este suficient de tentantă. Vodă intră cu familia în altarul încă nesfinţit, mitropolitul cu suita şi cu preoţii domneşti sfinţesc şi ung cu sfântul mir de la Patriarhia de la Istanbul Masa altarului, pun în ea sfintele moaşte şi hrisovul de ctitorie cu informaţiile acestei zile mai mult decât istorice, document care, bineînţeles, nu ni s-a păstrat. Soborul îmbracă Sfânta Masă, mitropolitul Ştefan cădeşte biserica toată, acum este sfinţită, Sfânta Liturghie, prima din viitoarele peste o sută de mii, poate să înceapă. Vodă în jilţ, cu Doamna şi copilul lângă el, Divanul în naos, toţi în straie de sărbătoare, stranele bilingve dau răspunsurile la cea mai mare slujbă creştinească, Liturghia. În afară de soborul târgoviştean al mitopolitului Ştefan evocat mai sus, în altar se vor fi aflat „popii domneşti"[580] conduși de un preot mirean cu funcția de eclesiarh (viitorii „ierei", parohii menționați de pomelnicul tipărit în secolul XIX de către Gherghe protopopul)[581]. Erau o categorie clară, semiboieriţi şi absolviţi de unele dări prin însuşi statutul bisericii în care slujeau, proprietate domnească[582]. Specificul lor, aserviţi haric mitropolitului, dar şi domnitorului de care se pare că erau numiţi[583], rezida în titulatura lor[584]. La fel şi strana. Aceasta era condusă de un dascăl domnesc, ales pe sprânceană, care făcea nu numai serviciul cântării, ci era şi grămătic, parte juridică în procese aşadar, şi dascăl la şcoala urbei. Acest personaj era, potrivit obrazului medieval de atunci, unul dintre primii intelectuali ai comunităţii. Ieşit căpos şi rezistent din rândul ţărănimii şi al meşteşugarilor, primul exponat, istoric-cultural vorbind, al poporului care începe a se educa şi a învăţa carte – fiii boierilor născându-se aprioric-ereditar cu titlurile părinţilor lor – dascălul

---

[579]Arhiva..., „Inventarul bisericii domneşti Sf. Gheorghe din Piteşti, 1 aprilie 1972, întocmit de preotul paroh Marin M. Braniște", p. 12: „Piatră de mormânt găsită îngropată în altar, înaintea Sfintei Mese, aproape jumătate din lungimea ei întinzându-se sub catapeteasmă. Literele de pe jumătatea rămasă liberă sunt erodate și o parte căzute (o bună parte s-a desprins cu totul din blocul de piatră și s-a pierdut). Cu greu s-a putut citi anul 1661 și Grigorie Ghica Vodă". Vezi trimiterea oficială, Constantin Bălan, *op. cit.*, nr. IV 511, p. 372. Cu toată ispita istoriografică de a fixa mormântul copilului domnesc (reînhumat la biserica ctitorită de tatăl lui la Piteşti) aici, vom rămâne precauţi şi vom concluziona sec că în 1661, pe timpul celui de-al doilea Ghica, Grigore, Domn între 1660 și 1664, un membru al fostei familii domneşti, probabil tatăl adoptiv al domnitorului, Neagoe, poate unul dintre părinţii Bălaşei, a fost îngropat aici. Aceeaşi posibiliate şi pentru îngroparea unuia dintre boierii locali care au ajutat la construire sau a unuia dinte primii preoţi domneşti, slujitor aici.

[580] Mihai Viteazul întărea în 1596 o ocină în Piscani, poate chiar în hotarul Piteştilor, "lui Hristodor diacon din clirosul domniei mele", vezi *D.I.R. B.,* veacul XVI, vol. VI, doc. 184. Un "popa Thanasie domnesc" e pomenit în 1617, *Ibidem,* sec. XVII, vol. III, doc. 141, iar „popa Chirfote domnesc din Târgovişte"este menţionat ca martor în 1640, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. V, doc. 76. În 1631 semnează ca martor „popa Apostol cel domnesc de la Biserica Domnească", vezi *Ibidem,* vol. VIII , doc. 370.

[581] Informație oferită de Pavel Chihaia, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, Editura Meridiane, București, 1974, în dicționarul de arhaisme.

[582] Primul cleric domnesc piteștean consemnat este diaconul Hristodor, proprietar la Piscani, despre care Mihai Viteazul în 1596 scrie că este „din clirosul domniei mele", vezi *D.I.R. B.,* veacul XVI, vol. VI, doc. 184. O scutire a vremii, acordată preoților domnești, o găsim pe timpul lui Leon Tomșa. Acesta îi ierta – pe principiul recurent al neatingerii vreunui blestem „de când au fost zidită sfânta biserică" – pe preoții curții sale domnești din București, biserică „Sf. Anton"-Curtea Veche, la 1630, de următoarele redevențe: bir, bou, oaie seacă, cal, miere, ceară, galbeni, cai de olac, vinărici, păhărnicie, schimbul banilor, găleată cu fân, untdelemn, dijmă, năem, împrumută „și de toate slujbele și mâncăturile câte sunt preste an în șara domniei mele", vezi *D.R.H. B.,* vol. XXIII, doc. 18. Scutirea avea să fie repetată, conform uzanței reînnoirii actelor la domn nou, și peste trei ani, de către Matei Basarab, când aflăm și numărul decent al slujitorilor unei biserici de curte domnească: trei preoți și doi diaconi, *Ibidem,* doc. 445.

[583] Neagoe Basarab, ctitor al bisericii „Sf. Nicolae" din Șcheii Brașovului, numește preoții de acolo, vezi Nicolae Iorga, *Istoria Bisericii Românești*, ed. II, vol. I, București, 1929, p. 138.

[584] Erau diferite aşezăminte la ctitoriile domneşti, nu era o regulă strictă. De exemplu, la Cozia, mănăstire domnească, Mircea cel Mare îi lasă pe fraţi să-şi pună egumenul, *D.R.H. B.,* vol. I, doc. 9.

domnesc, mai ales în Evul Mediu românesc, a dus greul educaţiei din puţinele şcoli domneşti, fiind primul apostol al limbii române şi al conştiinţei de neam care începe să apară încă din acest secol, al XVII-lea. Singurul dascăl piteștean cunoscut din această perioadă este Miloș. De fapt este doar amintit într-un act din 1664 în care Andrei, fiul lui, este martor, existența lui în 1656 fiind doar prezumtivă[585] .

Biserica domnească din Pitești. Vedere dinspre N-E. Foto 17 martie 2017

La strană va fi stat, ca invitat omolog, printre dascălii veniţi din toate părţile, Neaniţă, dascăl şi grămătic la biserica domnească din Râmnicu-Vâlcea, care apare într-un act din 1657[586]. Slujba se derulează, preoţii piteşteni iau parte din oficiu. Iată-i: popa Dumitru[587], amintit încă din 1613, popa Cherchelan[588], amintit o singură dată într-un act din 1632, popa Costea[589], amintit şi în 1641, popa Martin[590], amintit din 1633 până în 1646, popa Oprea[591], amintit din 1633 până în 1650, popa Dumitru[592], amintit din 1643 până în 1658, popa Sava[593], amintit în 1645, popa Ersenie[594], fostul postelnic de Piteşti Arsenie, preoţit în 1645 la una din bisericile din Piteşti[595] şi foarte probabil primul preot de la noua biserică domnească Sf. Gheorghe, venerabilul preot Isar[596], amintit între 1646 şi 1652, popa Alexe[597], amintit numai în 1651, popa Ianciu şi popa Dumitru Ciortan[598], al doilea pomenit şi în 1658, popa Stanciu[599], amintit numai în 1657, majoritatea acestora fiind şi „boieri izvorani", adică proprietari în Izvorani, moşia oraşului Piteşti. Singurii diaconi piteşteni amintiţi ai acestei perioade sunt Harta[600], martor şi grămătic, amintit între 1645 şi 1652, Ion, fiul lui popa Stanciu[601], amintit în 1657, Necula[602] şi Arsenie Dumitru[603] în 1658. Cunoaştem numele lor, dar

---

585 Mihail M. Andreescu, *op. cit*., doc. 110, p. 175.
586 *C.D.Ţ.R.,* vol. IX , doc. 210, în cel din 1659 apărând cu popa Colţea, tot de acolo, *Ibidem*, doc. 708, în *Ibidem,* doc. 702, fiind boier hotarnic.
587 *D.R.H. B.,* vol. XXXI, doc. 134.
588 *Ibidem,* vol. XXIII, doc. 319.
589 *Ibidem,* doc. 391.
590 *Ibidem,* vol. XXIV, doc. 31.
591 *Ibidem.*
592 *C.D.Ţ.R.,* vol.V , doc. 1092.
593 *D.R.H. B.,* vol. XXX, doc. 165.
594 *Ibidem*, doc. 351.
595 Cornelia Bodea, Paul Cernovodeanu, Horia Nestorescu-Bălcești, *op. cit.,* pp. 35-36: „popa Arfenie ot mahalaoa noastră".
596 *D.R.H.B,* vol. XXXI, doc. 83. În *Ibidem,* vol. XXXVI, doc. 132, este menţionat „popa Isar star", „star" în traducere „bătrân".
597 *Ibidem*, vol. XXXVI, doc. 131.
598 *Ibidem*, vol. XXXVII, doc. 175.
599 *C.D.Ţ.R.,* vol. IX , doc. 187.
600 *D.R.H. B.*, vol. XXX, doc. 129.
601 *C.D.Ţ.R.,* vol. IX , doc. 187.
602 *Ibidem*, doc. 317, amintit în 1657 şi 1658.

nu și lăcașul unde au slujit. Nu același lucru și pentru Băjești, lângă Pitești, unde în 1666 îl găsim pe popa Stan, mare pisar, sculptor în piatră[604].

Biserica domnească din Pitești. Detaliu de plastică exterioară, zona altar. Foto, autorul

Slujba este lungă, bărbaţii, după obicei, în faţă[605]. Numai Doamna Bălaşa şi copilul ei stau în stânga lui Vodă aşezat pe tronul lui din biserică lucrat special, Vodă e descoperit, calpacul i-l ține marele spătar Pană Filipescu. Femeile stau în pronaos şi în pridvor, le desparte de bărbaţi un zid special, fără funcţie arhitectonică aici, unul de aproape doi metri grosime, dărâmat în 1875-1876 şi înălţat din nou de Ştefan Balş conform cerinţelor ştiinţifice de restaurare şi ale memoriei, această enormitate, astăzi tristă şi hilară, fiind o normalitate în Evul Mediu, consemnată şi de Paul de Alep[606]. Aşadar, în fumul lumânărilor care deranja şi pe atunci[607], suita primei Doamne pregătită soldăţeşte cu oţeturile anti-leşin, marile boieroaice, stareţele, preotesele şi jupânesele, invitate toate de Bălaşa în calitate de ctitoră, se înghesuie la zi mare în pridvorul bisericii de-abia sfinţite. E acolo Ana, soţia marelui vistier Pârvu Vlădescu căreia, după cum am mai spus, cuplul domnesc îi botezase cei trei copii cu numele lui, e acolo Arghira, soţia a doua a marelui comis Radu Mihalcea-Cândescu, Voichiţa, a doua soţie a marelui clucer Barbu Poenaru, fost mare ban, Chiajna, soţia marelui comis Gheorghe Băleanu, viitor ban, Zlata slugereasa, soţia marelui sluger Măinea Popescu şi Zamfira boieroaica, soţia credinciosului boier Neagoe Săcuianu cărora cuplul domnesc le botezase fiica, Bălaşa. Era jupâneasa Dispa[608], soţia lui Arsenie, postelnicul preoţit, era Stana, logofeteasa din Conţeşti cu casă şi grădină în Piteşti[609], era Maria, jupâneasa răposatului Iane Grecul din Piteşti[610], era Voica, soţia boierului rebel Cândea din Baloteşti[611], era bătrâna Maria şifăreasa, văduva lui Ivan şifarul, împreună cu fiica ei rămasă la Piteşti, Vlădaia, soţia lui Tudor Piteşteanu [612]. Poate că pe atunci mai trăia şi Stanca, mama lui Duca, ceauşul din Piteşti [613], oricum, nora ei, Voica[614], era în putere. Venise poate şi

---

603 *Ibidem*, doc. 553, amintit în 1658.
604 Teodora Voinescu, *op. cit*., p. 86.
605 *Călători străini…,* vol. VI, p. 29, unde Paul de Alep, vorbind despre bisericile din Moldova şi despre dispunerea credincioşilor la slujbe, arată că toate elementele bisericii erau despărţite architectural cu un zid pe motive sociale: în naos stătea Domnul cu Divanul, în pronaos stăteau bărbaţii, iar în pridvor, despărţit tot cu un zid de pronaos, stăteau femeile.
606 *Ibidem*, p. 35 Acolo unde arhitectura nu permitea toate aceste ziduri costisitoare şi aberante, femeile erau oprite de la înaintare printr-un grilaj de lemn.
607 *Ibidem*, p. 138.
608 *D.R.H. B.,* vol. XXX, doc. 351.
609 *Ibidem,* vol. XXIII, doc. 391.
610 *Ibidem,* vol. XXIV, doc. 325.
611 *Ibidem,* vol. XXV, doc. 268.
612 *C.D.Ț.R.,* vol .VI , doc. 340.
613 *Ibidem,* doc. 29.
614 *Ibidem,* vol. V, doc. 855.

preoteasa Iana din Piteşti[615] împreună cu Marica, soţia poliţistului urbei evocat în 1658, Alexie subaşul din Ciumești, cu casă la Pitești.[616].

La momentul numit Vohodul Mare aprozii pun Domnului un covoraş, el coboară din tron şi execută ritualic o metanie[617]. Urmează Evanghelia, apoi predica mitopolitului, sunt evocaţi ctitorii şi strămoşii lor[618]. Nu ştim dacă Vodă s-a împărtăşit cu familia la prima Liturghie a ctitoriei sale. După liturghie urmează parastasul pentru răposaţii familiei domneşti, ai piteştenilor şi ai oamenilor domniei care „s-au nevoit" cu ridicarea sfântului lăcaş. Nu cunoaştem dacă părinţii Bălaşei, un grec şi o moldoveancă, mai trăiau atunci[619]. Un mic amănunt ar veni în elucidarea statutului acestei Doamne moldave pe tronul Ţării Româneşti. Fostul mare ban, Pătraşcu Boul, moldovean boierit prin această funcţie ca al doilea om în stat de către Leon Tomşa, prigonitor al lui Matei Basarab, viitor Domn, a fugit după 1632 înapoi, în Moldova, poate cu toate rudele sale – nu neapărat venite în Muntenia! –, inclusiv, deci, cu sora sa, Maria, şi cu soţul ei, grecul Nicolachi Ralli, părinţii Bălaşei, viitoarea Doamnă valahă. Bălaşa, căsătorită deja cu Constantin Şerban, rămâne lângă soţul ei în Ţara Românească şi îndură poate vitregia domnească vizavi de rudele foştilor persecutori ai noului Domn. Slujba s-a terminat, Vodă ia simbolic, împreună cu mitropolitul, din coliva mare, domnească, îndulcită cu miere[620]. Apoi ia cuvântul, dus din gură în gură, până afară, de roşii, funcţionarii domneşti[621].

Încă de la început orice biserică domnească era înzestrată cu moşii şi libertăţi, ca să se poată întreţine. Chestiunea e importantă mai mult istoriografic decât juridic-recuperator. Nu cunoaştem încă dacă Piteștiul a redevenit oraș domnesc prin ridicarea unei biserici ridicate de Domn acolo, evocarea din secolul al XIX-lea, amintită la început, arătându-ne o tradiție începând cu 1656, cu toate că biserica lui Constantin Șerban este cel puțin a doua domnească din Pitești, după cea a lui Matei Basarab, dispărută[622]. Dacă, după informațiile (sau părerea) consilierilor primăriei din 1862, începutul Piteștiului ca oraș este cu adevărat 1656, juridic-administrativ vorbind, atunci suntem obligați să legăm exclusiv (re)nașterea orașului de această dată. Dacă Piteștiul era târg sau oraș domnesc la 1656 atunci situația se schimbă clar în privința statutului bisericii domnești, lăcaș devenit acum resort generator al statutului orașului în care

---

[615] *Ibidem,* doc. 1326.

[616] *Ibidem,* vol. IX , doc. 553.

[617] *Călători străini…,* vol. VI, p. 64.

[618] Din păcate, chestiunea autenticităţii pomelnicului bisericii domneşti din Piteşti a fost, poate, pe deplin pierdută cu ocazia, unică, din iunie 1842, când Gheorghe Iconomu, protopop de Piteşti, având în faţă un act "relativ" la problemă, în loc să-l copieze ştiinţific, adică mot-a-mot, îl interpretează, completând ilicit şi neavizat lipsurile originalului (poate copie). Astfel, ne-a rămas până astăzi o interpretare greşită, pur subiectivă, nu o copie. Clericul perfecţionist, în mania clarităţii, desparte iraţional pe Şerban de Constantin, rezultând doi Domni ctitori, tată şi fiu, în locul numelui copilului domnesc inserând grăbit şi total regretabil rutinata expresie "cu fiii lor". Același regret și în Stelian și George Metzulescu, *op. cit.,* p. 856.

[619] Bălaşa era, după cum am mai evocat, fiica stolnicului moldovean Nicolachi Ralli, grec, şi a Mariei, fiica lui Toader Boul, vistierul Moldovei. Acest Toader a fost un boier puternic. Rob la tătari, răscumpărat de viteazul domnitor Ştefan Tomşa II, pe care Toader Boul, mai apoi, l-a asediat nereuşit, fuge în Ţara Românească unde Radu Mihnea îl returnează domnitorului moldovean care îl ucide. A avut patru fiice şi doi fii, a fost sol al Moldovei, în 1604, la curtea lui Radu Şerban, poate de atunci se nasc legăturile lui şi ale copiilor lui cu domnia munteană, vezi Nicolae Stoicescu, *op.cit.*, 353. Un portar al scaunului Bucureşti, Ralea, în niciun caz tatăl Bălaşei, poate fratele ei, îl întâlnim în Muntenia pe timpul lui Radu Leon (1665-1669), vezi Nicolae Iorga*, O danie a lui Constantin-Vodă Brâncoveanu pentru Sărindar*, în „Revista istorică", nr. 7-9,1932, p. 264.

[620] *Călători străini…,* vol. VI, p. 64.

[621] La sfințirea bisericii mănăstirii Văcărești în 1722 Vodă scrie actul de fundație și-l pune, conform uzanțelor, pe grămăticul Panaiot, poate chiar cântăreț I, să-l citească din amvon, vezi Nicolae Iorga, *Inscripţii..., I, 1*, p. 75.

[622] Oricum, nu prima, luând serios în calcul și existent unei biserici domnești pre-Matei Basarab, poate zidită de Neagoe Basarab pentru curțile lui noi de la Pitești.

era zidită. Domnul, proprietar al târgului și al ocinei lui, dona lejer orice dorea, fără opreliști de hotare sau proprietăți accidentale[623]. Cunoaștem deja concepția lui despre mile, mai ales că venea în scaun după cel mai mare ctitor român de biserici ortodoxe, poate că în sufletul lui îl admirase[624]. Marele vornic arată credincioşilor daniile şi darurile pe care Domnul le-a adus la Piteşti[625], acestea constituind viitoarea „ocină a bisericii"[626] .

În general, la asemenea ocazii[627], ctitorul închină bani turcești[628], sate de rumâni domneşti, moşii şi sălaşuri de ţigani[629], oferă mertice, un fel de rente viagere, dăruiește moaşte ferecate-n aur şi argint,

---

[623] Contra unei taxe plătite Domniei târgoveții orașului domnesc își trăiau existența și erau proprietari reali pe teritoriul domniei, vezi P. P. Panaitescu, *Cum au ajuns Bucureștii capitala țării?* în „Revista Fundațiilor Regale", 1938, nr. 8, august, p. 11.

[624] *C.D.Ț.R.,* vol. IX, doc.138, act important prin faptul că scoate din nou, după Matei Basarab, de sub închinarea grecească, majoritatea mănăstirilor mari, Constantin Șerban-Vodă face un preambul în favoarea zidirii de biserici și a înzestrării obligatorie a lor, deoarece clerul a lăsat lumea și a mers după Dumnezeu. Milosteniile față de biserici se fac nu numai pentru pomana dăruitorului, ci și „întru cinstea țării". Grecii împilatori sunt cu neamul, cu limba și cu năravurile rele, ei punând jos obiceiurile cele bune ale țării. Mituind și fiind mituiți au început „supt hicleana taină a cârciumări și vinde mănăstirile țării și lavrele domnești, a le supune metoașe dajnice altor mănăstiri din Țara Grecească și de la Sf. Munte, făcându-le hrisoave de închinăciune fără știrea sfatului, fără voia soborului și a nimănui din locuitorii țării, ca să le biruiască și să le moștenească în veac".

[625] Iată un exemplu vechi de ofrandă contra unui tip prescris de obligaţie. După ce îl investeşte pe egumenul Cotmenei să vină la domnie anual de Sf. Petru să i se dea suma de 1.000 aspri, Neagoe Basarab adaugă în vara lui 1518 din „minunatul foişor de la Piteşti": „Şi iarăşi am dăruit domnia mea sfintei mănăstiri un potir de argint şi o tipsie de argint, pentru ca atunci când se va da băutură să se dea cu potirul şi când se va face colivă tipsia să fie pentru colivă. Iar nouă, celor mai sus-zişi, să ni se cânte în fiecare săptămână, într-o zi, seara, paraclis cu colivă, iar dimineaţa, sfânta liturghie cu colivă; şi aceasta, cât vom fi printre cei vii. Şi după moartea noastră să ni se cânte în fiecare an, într-o zi, în orice zi va binevoi, seara, neprihănirea, cu colivă şi băutură, iar a doua zi sfânta liturghie cu sobor şi băutură. Să ni se facă ziua masă, ca şi sfântrăposaţilor ctitori, însă neclintit, până când va sta sfânta mănăstire. Iar cel ce nu va ţine şi nu va face rugăciunea după cum am rânduit aici, să dea socoteală înaintea lui Dumnezeu", în *D.R.H. B.,* vol. II, doc. 173. La fel și mănăstirii Corbii de Piatră, unde Neagoe Vodă poruncește, contra a 700 de aspri anual, „să ne cânte în fiece săptămână o zi, seara, paraclis cu băutură și colivă, iar dimineața sfânta liturghie, cât timp vom fi în viață", *Ibidem*, doc. 153. Un mic exemplu de danie vine din 1517 de la logofătul Stanciu care dăruiește mănăstirii Cornet un vad de moară pe Olt, *Ibidem*, doc. 161. Ineditul astăzi este măsura de atunci, „cât poate trage un om cu săgeata în pistreală", atât în amonte, cât și în aval, pistreala însemnând un stadiu, adică 308 metri. Acest obicei ancestral este menținut probabil și de către Vodă Constantin pe malul Argeșului în 1656. Un alt mic exemplu de danie, chiar din luna târnosirii, poate sugera ce dădea un domn propriei ctitorii dacă alții, cu mult mai mici ierarhic, dădeau deja mult: pe 18 mai 1656 jupâneasa Dumitra, fata vornicului răposat Iordache, închină mănăstirea Iordăcheanu, județul Saac, mănăstirii grecești Castamonitu de la Sfântul Munte și îi dăruiește moșii, țigani, scule și bucate, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII , doc. 929.

[626] Ocina bisericii domnești se lărgea inerent, deoarece exista un drept medieval al ei de pe urma morții persoanelor avute, prin care primea așa-numita „parte a sufletului", bineînțeles, funciar sau convertită pecuniar, contra îngropării în incinta sau în afara sfântului locaș de care răposatul aparținea, vezi Jack Goody, *Familia europeană. O încercare de antropologie istorică*, Iași, 2003, p. 46-47, (la p. 26 autorul afirmă că Biserica, de-a lungul timpului, a devenit principalul beneficiar al donațiilor testamentare, chiar și în detrimentul rudeniilor aparținătoare răposatului care îi dona) și Violeta Barbu, *De bono coniguali. O istorie a familiei din Țara Românească în secolul al XVII-lea*, București, 2003, p. 158.

[627] *C.D.Ț.R.,* vol. VIII , doc. 929.

[628] Marin Matei Popescu, Adrian N. Beldeanu, *op. cit.*, p. 70: în 1658 la sfințirea bisericii de pe actualul deal al patriarhiei, Mihnea al III-lea, care își făcea șilingii lui la Snagov, a refuzat să doneze bani turcești, aruncând ostentativ, ca declarție politică pentru ruptura de otomani, care avea să urmeze, banul egiptean turcesc.

[629]De exemplu, Matei Basarab, când ctitorise mănăstirea Sadova, o înzestrase „cu mile şi cu sălaşe de ţigani", vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX , doc. 834. Exista și dreptul mănăstirilor domnești de a strânge pe lângă ele comunități de străini, fugari sau oameni liberi scutiți de bir, cu statut de slobozie, contra prestării tuturor serviciilor pentru mănăstirea aparținătoare, vezi *Ibidem,* vol. VIII, doc. 701, cazul Strehaiei, unde oamenii din slobozie, printre altele, aveau obligația să păzească și drumul pentru pelerini și cler împotriva hoților.

cărţi de slujbă, straie pentru preoţii domneşti dinainte numiţi, dvera mare de Paşti – broderie poate a Doamnei Bălașa –, vase sfinte, icoanele mari din catapeteasmă și mobilier. Cert este că macheta din argint (sau aur) a bisericii, așa cum arăta ea la început, de pe Sfânta Masă, păstrătoare a Sfintelor Taine pentru bolnavi, s-a pierdut. Orice donator avea obligația să o aibă în vedere, poate chiar meșterul Martinus Weiss din Brașov (cel care le lucrase și racla de la Bistrița) primise comanda domnească. Ştim deja că mănăstirea Cotmeana, încă înainte de existenţa oficială ca metoc piteştean a schitului Trivalea, avea milă domnească din ocina Piteştilor. Cozia, la fel, Mircea cel Bătrân o miluise cu o moară la Piteşti, fiul lui, Radu Prasnaglava îi mai întărea apoi una; tot două mori dădea şi Radu de la Afumaţi la Piteşti mănăstirii domneşti de la Curtea de Argeş[630]. Ca moșnean puteai scăpa de redevențele domnești lucrând pentru bisericile domnești: avem cazul celor din satul Groși, Argeș, care „se lipesc" de mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung, sunt iertați de dările către Domnie, dar prestează anual trei zile pentru mănăstirea domnească. Aşa şi acum, la ceas de întemeiere şi de ofrandă, bisericii domneşti i se vor fi închinat – cu tot cu logistică[631] – o roată, două de moară (sau zile de moară) de la numeroasele mori din vadurile Argeşului de la Piteşti, heleștee, bălți sau părți de bălți, case în oraş sau metocuri (filii, adică biserici arondate ei, crâșme, hanuri sau depozite în orașul de reședință sau în sate și târguri apropiate), vii pe Dealurile Piteştilor, la Lescioare, Hume sau Izvorani sau i se vor fi alocat, precum Mănăstirii Argeş secolul trecut, o parte din sarea domnească de la vreo ocnă[632] sau o parte din vinăriciul domnesc din Dealul Piteștilor.

Biserica domnească din Pitești. Intrarea. Foto, autorul, 1 aprilie 2017

În mod cert şi logic, primele închinări domneşti vor fi fost alocate exact din moşia Târgului pe care noua ctitorie îl deservea acum, moşie destul de mare în secolul XVII[633], dar și din afacerile (schimbul, zălogirea, desherența), drepturile Domnului care decurgeau din înalta lui funcție (confiscări pe motiv de trădare[634]) și abuzurile lui săvârșite, în general, foarte natural și „legal". Următoarele vor fi venit

[630] *D.R.H. B.,* vol. II, doc. 213. Cele două mori erau „în gura Gemenii". Pe lîngă alte sate şi foloase, mănăstirea domnească mai încasa şi jumătate din vinăriciul domnesc şi boieresc de la Ştefăneşti, ocina Piteştilor, vezi doc. 215.
[631] Vodă scutește de bir doi lopătari la o moară a unui fost mare logofăt, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. VIII, doc. 209.
[632] *Ibidem,* doc. 221.
[633] O legendă spune că, aflat în continuă dezvoltare, Piteştiul înghite abuziv şi terenurile bisericii domneşti. Piteştenii ard demonstrativ actele de proprietate ale bisericii, cenuşa fiind îngropată la zidul altarului. Cert este că în secol XIX "oroşanii" şi Maghistratul (Primăria) acaparează trufaş, în spirit cetăţenesc, un teren din faţa schitului Buliga pe care îl organizează imediat ca grădină publică. Tot cu concursul piteştenilor acest schit va fi desfiinţat şi biserica dărâmată pe motiv de şubrezenie. Același caz și pentru metocul episcopiei din centrul orașului, care cuprindea paraclisul „Buna Vestire".
[634] O constantă a mai multor Domni care confiscă moșiile boierilor trădători este virarea lor nu neapărat către boierii credincioși, dar și către biserici și mănăstiri. De exemplu, vezi donațiile lui Constantin Brâncoveanu în Iolanda

ori din moşia şi din vistieria domnească – cu bani domneşti clădindu-se şi edificiul sfânt –, din rezerva personală a cuplului domnesc sau, mai lejer, din confiscări pentru „hiclenie”, mai ales că majoritatea boierilor îl trădaseră cu un an înainte şi trecuseră de partea seimenilor[635]. Înlesniri sau scutiri de dări pentru slujitori, o cotă-parte din vama Piteştilor de la podul de peste Argeş[636], aşa cum o făcea şi mănăstirea domnească din Câmpulung cu dările oraşului în care funcţiona, chiria unor prăvălii supuse oricum unui regim fiscal mai uşor, toate acestea, ipotetic, erau surse de venit mai mult decât mulţumitoare pentru o biserică nouă, ridicată peste noapte din bani domneşti, poate cei strânşi aprig de Matei Basarab. Avem toate motivele să credem că biserica domnească din Pitești avea o parte din venitul târgului aflat în imediata apropiere a ei, mai precis în fața altarului, la câteva zeci de metri.

Amintirea acestui episod pur material, deci foarte important, avea să fie conservată atent şi invocată mereu, vom vedea, de către slujitorii sfântului lăcaş ajunşi în secolul XIX cu o brumă nostalgică din tot ce au însemnat vechile privilegii – care cu siguranţă s-au adăugat momentului 1656. Daniile domneşti către „Sfântul Gheorghe”, în eventualitatea în care Constantin Şerban a lăsat la Piteşti şcoală domnească sau spital (ca în capitala Târgoviște cel al Doamnei Bălașa) întreţinută, foarte posibil, de biserică, au fost consistente, credem. Oricum, daniile de întemeiere, inalienabile, au primit lângă ele, de-a lungul timpului, și pe altele, venite de la Domni, boieri și târgoveți, mai ales că se practica donația contra îngropării în biserică sau în curtea ei. Un cataclism violent, foarte probabil un incendiu, a ars vechea arhivă. Primul act de proprietate îl avem din 1805, acesta fiind și prima donație efectivă. Să fi fost, oare, biserica domnească din Pitești, „biserică particulară” în actele de început de secol XX, lipsită de cele mai elementare surse de venit? Nu credem. Un act din 1817 evocă în proprietatea bisericii domnești existența șase pogoane de vie din județele Argeş și Muscel. Această realitate, pe care Ioan Caragea o întărește, potrivit obiceiului, era o danie veche[637]. Așadar, o biserică de târg, aflată chiar în centrul lui, cu trei hectare de vie proprietate funciară veche – plus crama și utilajele – nu putea să fie lipsită de prăvălii în oraș, măcar una în care să-și vândă produsul finit al moșiei viticole.

Vodă termină cuvântul mulţumind tuturor pentru efort şi lasă biserica în grija piteştenilor. El este ctitor, pune deci „popii domnești”, unși de mitropolit, are acest drept pe lângă altele[638]. Tot el pune și epitropul, om de încredere, cunoscut, credem, încă de pe timpul pe când Vodă era ispravnic de Pitești. Primul epitrop al bisericii domnești de la Pitești a lui Constantin Șerban-Vodă este, cu siguranță, o notabilitate a urbei, mirean. El administrează tot ce a dat domnia bisericii și popilor domnești care beneficiază direct de lăcaș și de inventarul lui[639]. El are o muncă serioasă, deoarece diriguiește o instituție

Țighiliu, *Domeniul lui Constantin Brâncoveanu*, în volumul comun *Constantin Brâncoveanu*, coordonatori Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, Editura Academiei R.S.R., București, 1989, p. 78, notele 21 și 22.

635 Chiar în Piteşti mănăstirea Argeş avea o rămăşiţă din vechea moşie a marelui visitier Oancea din Batiu, jumătate din Piteștiul anului 1528, mare boier care-l trădase pe Radu de la Afumaţi şi furase 30.000 de aspri din averea defunctului Neagoe Basarab, vezi Nicolae Stoicescu, *Dicționar...*, p. 76 şi *D.R.H. B.*, vol. I, doc. 55.

636 Vezi cazul mănăstirii Strehaia, miluită din nou cu o redevență pe care o pierduse, o cotă parte din vama târgului Strehaia, vezi *C.D.Ț.R.,* vol. IX , doc. 203.

637 V. A. Urechia, *Istoria Românilor*, tom X, p. A, p. 315.

638 Gheorghe Cronț, *op. cit.*, p. 83, alte drepturi ale ctitorului, potrivit pravilelor bizantine: 1. dreptul de inscripție a numelui, ca, de altfel, și al re-ctitorului 2. dreptul la tablou votiv în incinta lăcașului de cult 3. dreptul de a fi pomenit cu familia în mod neîntrerupt 4. dreptul, sub diferite forme, la administrarea bunurilor fundaționale 5. dreptul de a primi alimente în caz de sărăcie 6. dreptul de a fi, el și rudele, înmormântați în interiorul sfântului lăcaș.

639 *Ibidem*, p. 87: „Întreținerea personalului bisericesc și cheltuielile pentru cult au fost principalele sarcini ale fundațiilor bizantine”.

în toată regula[640]. Nu știm dacă la sfințirea de la Pitești s-au hirotonit și preoți noi pe seama bisericii domnești, dar acest obicei exista și atunci[641]. Vodă iese din biserică, tunurile trag salvele de rigoare, clopotele bat iar, mitropolitul dezleagă masa mare, domnească, pregătită de Vodă cu ai lui pentru târgoveţi. Potrivit unui ambasador suedez din 1657, lăutarilor domneşti și staroștii lor din Muntenia nu aveau trâmbiţă, ci instrumente domoale, flaute şi ţimbale[642]. Cu masa dezlegată și cu poftă de hram, vătaful de lăutari[643] face un semn și taraful domnesc risipește de la primele acorduri tensiunea sfântă a slujbei. Avem destule relatări din acel timp despre latura divertismentului. Paul de Alep relatează despre masa mare domnească din joia Înălțării din 1654 pe care a dat-o noul Vodă boierilor și poporului așezat sub nuci, în curte: „Cântăreții, toboșarii, fluierașii, cei care cântau din organe și din cobze, măscăricii, cântăreții turci cu măști, stăteau sub credacul sufrageriei, în grădină, pentru a fi văzuți de domn”[644]. Cronicarul așterne apoi un detaliu interesant: Vodă, spre seară, merge la vecernie. Nu știm dacă peste doi ani, la Pitești, Constantin Șerban a mai stat la prima vecernie de la „Sfântul Gheorghe”, dar putem să fim siguri că până în 1658, anul în care a abdicat, a mai vizitat-o.

Descriere arhitecturală[645]

Ctitorie a domnitorului Țării Românești Constantin Șerban Basarab (1654-1658) și a soției lui, Doamna Bălașa, biserica Sf. Gheorghe din Pitești a fost terminată în 1656. Ea prezintă o arhitectură aparte care oglindește rafinamentul la care ajunsese arta construcției în Țara Românească la mijlocul secolului al XVII-lea. De-a lungul timpului, biserica a suferit modificări substanțiale, ca urmare a reparațiilor și a refacerilor executate. După ultima reparație majoră, din 1876, construcția și-a pierdut înfățișarea inițială. Între anii 1963 și 1968 a fost restaurată prin grija Direcției Monumentelor Istorice de un colectiv condus de arhitectul Ștefan Balș care a reușit să redea orașului Pitești un monument de o autentică valoare.

Amplasată în zona centrală a municipiului Pitești, în spațiul verde amenajat ce separă Complexul Fortuna (blocuri P+9, cu spații comerciale la parter și mezanin) de fosta stradă Bălașa (azi continuare a pietonalului major, str. Victoriei), biserica domnească „Sf. Gheorghe” se constituie cap de perspectivă dinspre strada Victoriei și Bulevardul Republicii (partea dinspre str. Craiovei), participând la piața politico-administrativă „Vasile Milea” (fostă „Piața Episcopiei”) pe latura de Nord-Vest a acesteia. Careul dreptunghiular al pieței, format din clădirile înalte ale Prefecturii Județului Argeș (P+M+5), Casa de Cultură a Sindicatelor, Blocul Mobilux (P+M+10) și complexul Fortuna (P+M+9) este străpuns la un unghi de aproximativ 45 de grade (pe direcția Est-Vest) de construcția bisericii, fapt ce o pune în valoare.

---

640 *Ibidem*, p. 94: „Confirmările domneşti aveau caracter facultativ, actele de fundație, zapisele de danie și testamentele fiind valabile prin ele însele”. Metaforic, pisania este un testament. Fostul ispravnic ajuns Domn face biserică (domnească) piteştenilor, gest care poate implica lipsa alteia, cea a lui Matei Basarab, de exemplu.

641 O mărturie argeșeană, de peste un secol, ne arată că exista, ca și azi, acest obicei. Este vorba despre resfințirea bisericii și a picturii din Bucșenești-Corbeni în 1747 de către mitropolitul Neofit. Cu această ocazie s-au deshumat osemintele vechilor ctitori și s-au hirotonit câțiva clerici: „și i s-au făcut pomenire, dupre cum să cade celor mai dânainte răposați ctitori, cântându-le și oasele lor; și s-au firotonit doi popi și on diiacon”, inscripție picturală, vezi Constantin Bălan, *op. cit*., nr. 96, p. 145.

642 C. J. Karadja, *op.cit*., p. 210.

643 Breasla lăutarilor medievali era tocmită de domnitorul atoate-ştiutor. Vătaful stabilea preţurile la nunţi şi la alte evenimente, sindicii care cântau pe preţurile lor fiind bătuţi de domnie. Mai mult, vătaful lua plocon fiecărui lăutar. Existau lăutari domneşti, mănăstireşti şi boiereşti, vezi *Acte judiciare din Ţara Românească, 1775-1781*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1973, doc. 5.

644 *Călători străini…,* vol. VI, p. 144.

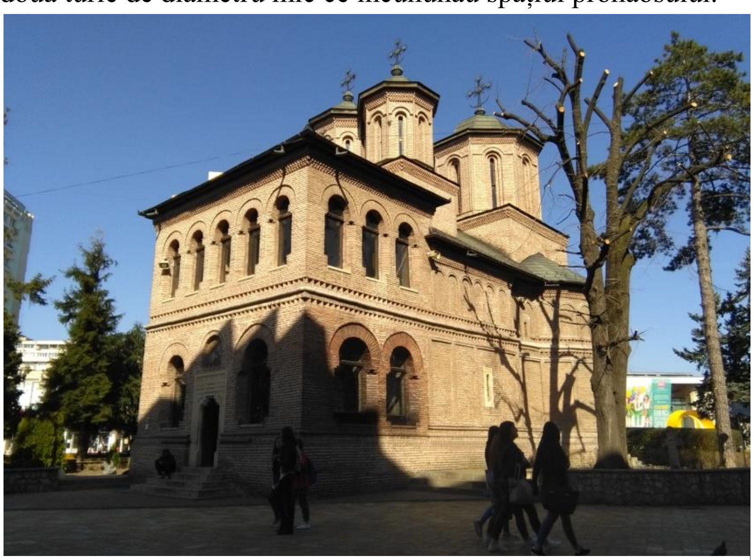
645 Studiu întocmit de arh. Gabriela Vasilescu, Pitești, 15 mai 1998, aflat în arhiva bisericii.

Circulația pietonală este astfel dirijată pe aleea Fortuna și str. Doamna Bălașa, înconjurând monumentul și făcându-l accesibil vederii din toate părțile.

Prin amplasament, poziție în cadrul pieței, vechime, volumetrie, frumsețea formelor arhitecturale, biserica conferă locului specificitate, personalizând un ansamblu de clădiri noi. Încadrată de un pâlc de arbori, beneficiind și de prezența pe partea dinspre Est a unei fântâni decorative, cât și prin fațadele ei executate din cărămidă aparentă, biserica devine un centru de interes, reprezentând o pată de culoare pe fundalul alb-gri al clădirilor pieței. Lângă pronaos, în partea de Sud, se aflǎ un mormânt de secol XIX cu piatră tombală, crucea estetic lucrată din piatră de Albești, valorizând porțiunea de curte pe care este amplasată.

Arhitectura bisericii „Sf. Gheorghe" din Pitești se înscrie în arhitectura religioasă a Țării Românești de după deceniul al patrulea al secolului al XVII-lea, și anume tipul de plan trilobat cu trei turle. Construcția bisericii cuprinde, în afara celor trei încăperi consacrate (pronaos, naos, absidă pentru altar), un pridvor adăugat în fața pronaosului, cu două funcții: element de podoabă și apărare a intrării. Pronaosul este foarte îngust și separat printr-o ordonantă de trei arcade cu doi stâlpi de secțiune octogonală. Din necesități funcționale, pentru a mări spațiul destinat credincioșilor, pronaosul este ușor supralărgit față de naos, fapt marcat în exterior printr-un decros care pune în evidență întreaga încăpere. Pilaștrii masivi, încastrați în zid, întăresc colțurile încăperii. Naosul este îngust și are două abside laterale acoperite, fiecare, cu câte o calotă semisferică. Altarul este o absidă semicirculară în interior și poligonală spre exterior, cu două nișe săpate în grosimea zidurilor (proscomidia și diaconiconul).

O importanță deosebită pentru arhitectura monumentului o reprezintă pridvorul. Acesta este supraînălțat printr-un foișor pe coloane de cărămidă, cu funcție de clopotniță, soluție folosită pentru prima dată în Țara Românească. Înainte de restaurarea majoră din 1963-1968 biserica prezenta un ante-pridvor tindă, adăugat pridvorului inițial și un turn-clopotniță cu caracter eclectic (neogotic și clasicizant). Eliberarea monumentului de aceste adaosuri lipsite de valoare a constituit sursa precizării aspectului inițial al lui, reconstituindu-se, pe bază de urme păstrate, foișorul de deasupra pridvorului original și cele două turle de diametru mic ce încununau spațiul pronaosului.

Biserica domnească din Pitești, plan trilobat, stil bizantin, tip Dealu. Foto, autorul, 21 martie 2017

La parter, pridvorul este mărginit de șapte arcade în plin cintru, sprijinte pe stâlpi robuști, de secțiune octogonală (3 arcade pe fațada principală și câte două pe fațadele laterale). Etajul-clopotniță are pereții compuși dintr-o serie de arcade asemănătoare celor de la parter (5 pe fațada principală și câte 3 pe fațadele laterale), arcade mai mărunte, însă, și mai zvelte. În 1993 pridvorul și foișorul au suferit o intervenție dictată de necesități pragmatice, arcadele fiind închise cu geam vitrină de tip „Buzău", proiect întocmit de către arhitecții Maria și Alexandru Mulțescu. Profilele de fier au fost fixate în spatele tiranților

de lemn și au fost retrase la jumătatea grosimii zidurilor pentru a permite existența unui joc de umbre și de lumini ce asigură nu numai o maximă discreție, ci și nealterarea aspectului general al monumentului.

Opțiunea originară a zidirii celor trei turle valorizează plastica monumentală a edificiului. Turla mare este așezată pe naos, ferestrele fiindu-i micșorate din nou de către arhitectul Ștefan Balș, același care reactivează turlele mici de pe pronaos. În privința sistemului de boltire pronaosul are partea superioară acoperită de două calote sferice și de două turle mici, ridicate prin intermediul pandantivilor pe o succesiune ingenioasă de arce etajate și anume: pe direcția longitudinală, câte două perechi de arce în consolă, mai înguste, ce se sprijină pe zidurile laterale, și un arc dublou, mai lat și tot în consolă, pe mijloc, sprijinit de pereții pronaosului și ai naosului, legat de aceștia prin tirant de lemn. Pe direcție transversală, alte două arce, mai scurte, ce se sprijină pe arhivoltele celor dintâi. Naosul este acoperit în boltă semicilindrică, întărită de două arce dublouri. Turla mare de pe naos este ridicată prin intermendiul a patru pandantivi pe patru arce semicilindrice: două foarte înguste, care, încastrate în zidurile exterioare, încadrează cele două abside laterale, și cele două arce dublouri, pe direcție transversală.

Biserica domnească din Pitești. Pridvorul etajat, prima soluție de acest tip în arhitectura bisericească veche din Muntenia. Foto, autorul, 29 martie 2017

Încăperile sunt slab luminate, urmărindu-se obținerea în interior a unei atmosfere calme. Altarul are două ferestre, la fel și naosul și pronaosul. Toate aceste ferestre sunt înguste și înalte, cu glafurile mult evazate în interior. În exterior, conformându-se principiului adaptării formelor de arhitectură la structura interioară a edificiului, părțile componente ale edificiului sunt bine puse în evidență prin învelitori separate și decorații corespunzătoare și expresive. Cele trei turle sunt de secțiune octogonală. Turla de pe naos, dominantă, are ca bază o prismă de secțiune pătrată, celelalte două turle având o prismă unică, de secțiune dreptunghiulară. Laturile prismei octogonale a turlelor sunt formate dintr-o succesiune de firide concentrice ce se strâmtează și se retrag succesiv către interior. Plastica decorativă e subordonată suprafețelor și liniilor arhitecturii. Fațadele, din cărămidă aparentă, sunt divizate în două registre, separate de un brâu alcătuit dintr-un tor (ciubuc semicilindric) cuprins între două rânduri de profile alcătuite din cărămizi așezate în dinți de fierăstrău. Registrul inferior, mai înalt decât cel superior, este alcătuit dintr-o

suită de panouri dreptunghiulare, despărțite de trei rânduri de ciubuce semicilindrice. Registrul superior este alcătuit din mici firide, terminate în arcadă în partea superioară și separate tot de ciubuce semicilindrice. Arcadele de la pridvor și foișor sunt marcate de cărămizile așezate pe muchie, iar cornișele acoperișurilor cât și ale bazelor turlelor și ale turlelor sunt puternic reliefate de trei rânduri de profile din cărămizi așezate în dinți de fierăstrău. Învelitoarea este din tablă de aramă. Accente cu caracter decorativ se întâlnesc și la soclu, unde se folosește o cărămidă de o formă specială ce permite evazarea spre exterior față de verticala fațadelor. De asemenea, portalul de la intrare cât și ramele feresrelor sunt din piatră, sculptate cu chenare dreptunghiulare, rozete și baghete intersectate, la ferestre baghetele unindu-se, în partea superioară, în acoladă. Materialele folosite sunt durabile. Cărămida, bine arsă și de bună calitate, este de două categorii: una fabricată special pentru a fi lăsată în construcție aparentă, alta obișnuită, menită să fie utilizată la construcția miezului zidurilor, a arcelor și a cupolelor. Ușor variabile, dimensiunile cărămizilor aparente sunt cuprinse între 5-7 cm grosime, 13-15 cm lățime și 27-30 cm lungime. Mortarul, de o excelentă calitate, era confecționat din amestec de var alb cu apă și cu pietricele fine (nu cu nisip). De cele mai multe ori, se adăugau acestui amestec și resturi foarte mici de cărămidă. Cantitatea de mortar care intră în compoziția zidăriei reprezintă circa o treime din masa totală a acesteia. Rosturile dintre cărămizi au o grosime care variază între 1,5 și 2 cm.

Biserica domnească din Pitești, singurul monument medieval din cadrul noului centru civic din Pitești. Foto, autorul, 13 feb. 2016

În ce privește decorația interioară, pictura din naos a fost executată în manieră neoclasică de către unul dintre ucenicii lui Gh. Tattarescu, pictorul piteștean Gheorghe Stoenescu, în 1876, conform semnăturii de la baza secvenței sfântului ocrotitor din naos. Pictura pronaosului este executată în frescă, datorită demolării lui din restaurarea arhitectului Ștefan Balș, lucrare executată între 1971 și 1976 de către pictorul Gh. Popescu și de către Niculina Dona (Delavrancea). După redeschiderea din 1968, s-a dorit extinderea frescei și la registrul picturii în ulei, însă, din lipsă de fonduri, ideea s-a abandonat. Catapeteasma este realizată de sculptorul M. Babic din București și montată în 1876. Din lemn de tei, ea este bogat ornamentată cu motive vegetale, impresionând puternic din punct de vedere estetic și

încadrându-se foarte mulțumitor în registrul picturii în ulei de secol XIX. Acesta a fost, probabil, și motivul pentru care arhitectul restaurator Ștefan Balș nu a mai reactivat fosta catapeteasmă de zid.

Biserica domnească din Pitești. Foto, autorul, 31 iulie 2016

CAPITOLUL III

BISERICA DOMNEASCĂ DIN PITEȘTI DE-A LUNGUL ANILOR

Biserica domnească din Pitești până în 1876

Așa cum se prezintă acum, singura biserică domnească din Pitești este rodul stăruinței profesionale a renumitului arhitect restaurator Ștefan Balș care în perioada 1963-1968 a restaurat-o radical, eliminând adaosurile inestetice pe care epitropia din 1875-1876 le zidise. Așadar, evolutiv arhitectonic, avem două etape distincte: 1656-1876 (1968-în prezent) și 1876-1963. Istoriograful s-a lovit însă de o realitate cu mult mai complexă, cea a istoriei înseşi a clerului slujitor care, coroborată cu cea a evoluției formelor arhitectonice, formează, în final, istoria unei biserici vechi. Am ales însă, din rațiuni la fel de istoriografice – lipsa totală a vreunei știri despre preoții de aici până la 1805 –, să cronologizăm pe monument și nu pe cler, chiar dacă, foarte probabil, istoria adevărată a unei biserici este cea a preoților din ea, care sunt puși aici chiar pentru a o valoriza.

Releveul (probabil original) din tabloul votiv din 1876 (detaliu). Se observă două perechi de contraforți în pronaos, nereactivate de arh. Ștefan Balș, gest influențat, probabil, după rezultatele cercetării lui Dinu V. Rosetti

În primul rând, trebuie să menţionăm că biserica „Sf. Gheorghe" din Piteşti a fost zidită pe moşie domnească[646]. În al doilea rând, momentului sfințirii bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești, 13 mai 1656, zi de marți[647], de către domnitorul Constantin Șerban Basarab zis Cârnul (9/19 aprilie 1654-28 februarie/10 martie 1658 și 1/11 mai-25 mai/4 iunie 1660 în Țara Românească, octombrie-noiembrie 1659 și 17 ianuarie/27 ianuarie 1661-17 februarie-27 februarie 1661 în Moldova) și de către soția lui, doamna Bălașa[648], i s-au consacrat, credem, destule pagini[649].

[646] I. Ionașcu, *Catagrafia..*, p. 33. Evocarea unei moşii domneşti în centrul Piteştiului vine şi în 1793. Episcopia de Argeş primeşte încă de la înfiinţare din partea domnitorului Moruzi încuviinţarea de a folosi o parte din clădirile rămase din fosta curte domnească din Piteşti, vezi Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988, p. 89.

[647] Arhiva…, Gheorghe Economul (Coculescu), „Catagrafie de toate odoarăle biserici sfâ. marelui mucenic Gheorghie făcută în leat 1852 ghenar, 1-iu", f. 20, transcrisă și publicată în Spiridon Cristocea, *Catagrafii..*, pp. 227-235 consemnează 18 mai, ceea ce ar da o zi de duminică, propice pentru asemnea acte. Ștefan Balș, când descoperă vechea pisanie, nu traduce data, ci se mulțumește doar să o publice din nou pe cea veche, cu pretenția copierii catagrafiei din 1852, vezi Ștefan Balș, *op. cit.*, p. 63, nota 4.

[648] Vezi monografia principală, Nicolae Stoicescu, *Constantin Şerban*, Ed. Militară, Bucureşti, 1990. Vezi, de asemenea, cu alte mici detalii, micromonografia Octavian Dărmănescu, *Constantin Șerban Vodă și Bălașa Doamna, ctitori în Pitești*, în „Argesis". Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul XII, 2013.

[649] Octavian Dărmănescu, *Ziua întâi: 13 mai, 1656, sfințirea bisericii domnești din Pitești*, în revista „Restituiri Pitești" a Centrului Cultural Pitești, anul XII, nr. 2 (32), 2014, *Ibidem*, partea a II-a, în „Restituiri Pitești", anul XII, nr. 3 (33), 2014, *Ibidem*, partea a III-a, în „Restituiri Pitești", anul XIII, nr. 1, (35), 2015, Idem, *Meșterul domnesc*

Un context total potrivnic înconjoară zidirea de la Pitești imediat după momentul consacrării. Un timp de foc și sânge, marcat de căderea rapidă din scaun nu numai a ctitorului, Constantin Șerban, ci și a următorului domn, Mihnea al III-lea Radu (23 februarie/5 martie 1658-23 noiembrie/3 decembrie 1659), două momente violente care au determinat expediții de pedepsire nu numai din partea turcilor, ci și a tătarilor, probabil cele mai dure invazii străine din istoria Evului Mediu muntenesc[650]. De aceea avem toate motivele să temperăm o chestiune de nuanță, aceea că restaurarea științifică din secolul trecut condusă de reputatul arhitect Ștefan Balș, pentru care a fost și premiat, nu a țintit neapărat forma originară – pretenție nemanifestată din principiu de niciun restaurator la asemenea distanțe temporale –, ci una cel puțin imediat-următoare, sperăm de secol XVII[651]. Paul de Alep este martorul prețios al acelei perioade. La Pitești, în august 1658, se stabilește chiar tatăl cronicarului, patriarhul Macarie al III-lea (a cincea oprire în acest târg!), în aventura recuperării din teritoriu a unor bani împrumutați[652]. Credem că reședința patriarhului a fost la biserica domnească tocmai atunci construită, „Sf. Gheorghe" – dacă nu fusese distrusă sau vandalizată de trupele dușmane în primăvara acelui an[653] –, mai precis într-una din anexele înconjurătoare (sensul imobiliar medival era defensiv, ctitoria se înconjura de anexe din cele mai practice necesități), într-una din casele domnești din proximitate[654], sau, de ce nu, în chiar biserica domnească, foarte probabil singura de zid[655].

---

de la Pitești, 1656, în „Restituiri Pitești", anul XIII, nr. 2 (36), 2015, Idem, *Ispravnicul domnesc de la Pitești, 1656*, în „Restituiri Pitești", anul XIII, nr. 3 (37), 2015, dar și conferința din 23 aprilie 2014 de la Centrul Cultural din Pitești, de același, cu titlul *Ziua întâi: 13 mai, 1656, sfințirea bisericii domnești din Pitești.*

650 Lia Lehr, *Factori determinanți în evoluția demografică a Țării Românești în secolul al XVII-lea*, în „S.M.I.M.", vol. VII, 1974, p. 172: „Datorită foametei împletită cu alți factori la fel de dezastruoși – în această perioadă, între 1658 și 1660, se înregistrează pierderi foarte mari în rândul populației Țării Românești, poate cele mai mari din cursul secolului al XVII-lea". Alte informații oferite de articolul citat despre cataclismele acestui secol: foamete în 1602, ciumă în 1603, marea robire tătară din 1623 (până la Olt), fuga țăranilor (1634-1636) apăsați de fiscalitatea lui Matei Basarab, ciuma din 1637, foametea din 1659-1660 (cazuri de canibalism într-un document din 4 aprilie 1661), ciuma din 1660-1661, fugile țăranilor (1668-1675), ciuma din 1674-1675, secetă și invazie de lăcuste (1680-1686, cu perioada terminus 1685-1686), 1691 (parte a perioadei 1689-1692, când, ca urmare a foametei, populația mânca ce găsea), ciumă (1696-1697). Ciuma determina incendierea așezărilor comunității, inclusiv, credem, a bisericii din mijlocul ei. Nu este exclus ca și biserica domnească din Pitești să fi fost incendiată. Alături de incendierea accidentală, credem că lipsa picturii până la 1876 se datorează chiar acestei stări de fapt.

651 Din păcate, nu s-a făcut încă datarea științifică a porțiunilor de zid vechi. Să nu uităm că restauratorul a evitat, conform propriei opțiuni, reactivarea celor patru contraforți masivi din vechiul tablou votiv, în ulei, de la 1876, al lui Gh. Stoenescu și pe care biserica de la Golești a lui Stroe Leurdeanu, din 1646, îi are încă.

652 *Călători străini...,* vol. VI, p. 272.

653 *Ibidem*, p. 261, tătarii se deduseră la multe „blestemății", profanaseră bisericile și locuiseră în ele cu robii luați. Probabil exact acum are loc și episodul legendei despre Robaia, când în noaptea de Înviere turcii iau robi satul refugiat în biserică. Cronica țării (Letopisețul cantacuzinesc) evocă catastrofele din Muntenia pe timpul lui Mihnea III și Gheorghe Ghica: „Văzând Dumnezeu atâta nebunie ce făcuse rumânii și cum nu să mai întorc să-și plângă păcatele și să facă pocăință, nu se mai putu răbda, ce trimise judecată și caznă. Întâi robiia, a doao ciuma 3 ani, a treia foamete mare în 2 ani, a patra multe boale și nevoi grele, și în tot chipul de bube. Dumnezeu au secerat de tot feliul de oameni, iar ca la ceata dorobanților, nici la unii. Ales la 2 orașă, Târgoviștea și Bucureștii, făcându-se moarte nespusă. Că adevăr, la aceste 2 târguri spurcăciuni multe de voie și asemănară Sodomului și Gomorului. Iar plată încă luară", vezi *Cronicari munteni*, ediția Mihail Gregorian, Editura Albatros, 1973, p. 29.

654 Anul 1784, prima mențiune a școlii domnești din Pitești, când Ioan, vătaf de copii, îi învăța carte în casele de lângă biserică ale unui negustor, nu generează deducția că „Sf. Gheorghe"-domnesc din Pitești nu avea anexe, ci doar aceea că ele nu erau pregătite pentru un învățământ public de anvergură.

655 În a doua jumătate a secolului al XVII-lea majoritatea ctitoriilor de meșteșugari și negustori sunt de lemn, vezi Liviu Rotman, *Ctitorii de meșteșugari și negustori în București*, în „R.M.M. M.I.A.", nr. 2, 1975, p. 87, de aceea ni se pare exagerată remarca lui Paul de Alep care număra în Piteștii lui 1656 „zece biserici de piatră și de cărămidă", vezi *Călători străini...,* vol VI, p. 163. Procesul de înlocuire a unor biserici de lemn cu biserici de zid este specific

Patriarhul Macarie al III-lea al Antiohiei, tatăl cronicarului Paul de Alep. Foarte probabil, a slujit și s-a adăpostit la biserica domnească de aici. Sursa foto: *Călători străini...*, vol. VI

În ianuarie 1659, alimentat abundent de propriile opțiuni antiotomane – ascunse perfect până atunci, domnitorul Mihnea al III-lea Radu convoacă un sinod balcanic la Târgoviște, adunare boicotată furibund, bineînțeles, de către Patriarhia de Constantinopol[656]. Bănuim că pe lângă înalții prelați români și străini la această întâlnire au luat parte nu numai clerul monahal, ci și cel mirean, reprezentat în primul rând de iereii domnești, adică preoții conducători ai bisericilor domnești din Muntenia și din Oltenia, dintre care unii protopopi, cu siguranță, cum vom întâlni în secolele următoare. O propunere ar fi ca „popa Ersenie" să se numere, cronologic vorbind, printre primii ierei domnești de la Pitești – dacă mai trăia în 1656, deoarece ultima informație despre el este în 1652[657]. Această bănuială este întărită numai de fosta funcție a lui Arsenie din mirenie, aceea de postelnic[658], argument deloc de neglijat, dar nici hotărâtor. Suntem în faza de început a bisericii domnești din Pitești, avem devastările turcești și tătărești din 1658-1660 care nu au cruțat nici Piteștiul[659], probabil și autoincendierile orașelor de către domnitorii autohtoni, din motive strategice, cum face, dealtfel, Constantin Șerban. Biserica, după inerentele refaceri, începe să primească în interior

secolului al XVIII-lea. Credem că biserica domnească din Pitești a fost întreținută și rectitorită chiar de către urbea pe care o onora, prin negustorii ei, dar nu în anvergură mare, deoarece noii ctitori nu sunt trecuți în pisanie. Desigur, existau ctitorii mixte, adică domn-negustori, ca în cazul bisericii Sf. Gheorghe-Nou, vezi Alexandru Elian, Constantin Bălan, Haralambie Chircă, Olimpia Diaconescu, *Inscripții medievale ale României, Orașul București*, vol. I, Editura Academei R.S.R., 1965, p. 379, d. 382, situație destul de naturală care ar gira și mai mult teoria unei biserici piteștene cu ctitori comuni Matei-Basarab (Constantin Șerban)-boierul Neacșu, însă lipsa oricărei menționări din pisania veche rezumă discuția numai la informația consacrată.

656 Ovidiu Olar, *op. cit.*, p. 286.

657 Cornelia Bodea, Paul Cernovodeanu, Horia Nestorescu-Bălcești, *op. cit.*, pp. 35-36. Această presupunere se bazează pe faptul că Arsenie Șoimul, rectitorul mănăstirii Râncăciov de lângă Pitești, și-a făcut diata în acest oraș. Locul întocmirii actului este Pitești, deoarece testatorul, involuntar, face diferența nu numai între „biserica la popa Arfenie ot mahalaua noastră" și „aici la mănăstire" , ci evocă independent de popa Arfenie pe „părintele egumen" de la Râncăciov, atunci încă neterminată de rezidit, cleric superior care cu un an în urmă, în 1651, era un anume Barbu, vezi *D.R.H. B.*, vol. XXXVI, doc. 132.

658 *D.R.H. B.*, vol. XXIII, doc. 270 (1631, postelnic, martor, fratele lui Pană şi al lui Ivan, 320 (martor,1632), 391 (martor, 1632), *Ibidem*, vol. XXIV, doc. 195 (Arsenie postelnic, martor, 1634), *C.D.Ț.R.*, vol. V, doc. 294, martor în zilele lui Leon Tomşa (1629-1632), *D.R.H. B.*, vol. XXV, doc. 281 (cumpărător în Izvorani, 1636), doc. 319 (postelnic, martor, 1633), *C.D.Ț.R.*, vol. V, doc. 76 (postelnic din Budeasa, martor, 1640), doc. 797 (i se întăresc de către domnie 2 rumâni, 1642; în zilele lui Leon Tomşa, 1629-1632, s-a înfrăţit cu Mitrea, sluger din Mihăeşti), doc. 845 (Arsenie postelnic,cumpărător, unul din boierii numiţi "Izvorani" datorită proprietăţilor în ocina Piteştiului, Izvorani, 1642), doc. 1083 şi doc. 1094 (boier hotarnic, 1643), *D.R.H. B.*, vol. XXX, doc. 8 (Arsenie postelnic din Budeasa, fost vânzător,1645), doc. 165 (proprietar în Izvorani, 1645), doc. 346 (popa Arfenie, martor), doc. 351 (eu, Ersenie popa dimpreună cu jupâneasa Dispa şi frate-meu Pană, vânzător în Izvorani, 1645). Arsenie se numea şi nepotul lui, fiul lui Pană căpitan, vezi *D.R.H. B.*, vol. XXXI, doc. 134, *C.D.Ț.R.,* vol IX, doc. 40 (soția lui, cumnata lui Ivan postelnic din Găleşeşti, se numea Ilca. Este vorba de Ilinca, foarte probabil a doua soție, pentru că în 1647, deci la doi ani de la ultima evocare a primei soţii, Dispa, Arsenie şi noua Ilinca ridică o cruce de piatră la Budeasa Mare, existentă şi azi, vezi Constantin Bălan, *op. cit.*, nr. II 104, p. 149.

659 Se pare că biserica Beştelei 1 (azi Sf. Treime) a fost incendiată în această perioadă, vezi Petre Simionescu, *op. cit.*, p. 89.

și în afară trupurile neînsuflețite ale donatorilor. Singura piatră tombală rămasă este cea de pe care până acum câtva timp se mai putea citi doar 1661[660]. Poziționarea odinioară în naos a respectivului artefact[661] ne dă rangul domnesc sau boieresc, chiar clerical, al răposatului.

Biserica domnească din Pitești. Lespedea funerară din fața Sf. Mese, ștearsă total azi, de pe care acum cincizeci de ani se mai putea încă citi anul 1661. Pr. Marin Braniște menționează (fără trimitere) că a fost mutată din naos aici în 1876

În 1689 markgraful Ludovic de Baden, aflat în subordinea generalului Donat Heissler, lasă la Pitești un regiment austriac, pe fondul campaniei împotriva domnitorului român Constantin Brâncoveanu[662]. Nu știm dacă prezența aici a soldaților de confesiune catolică a produs stricăciuni bisericii domnești. Următoarea bornă este anul 1692, cu primele două din seria de 23 de antimise de secol XVII-XIX aflate în patrimoniul bisericii domnești[663]. În 1714 regele suedez Carol al XII, în retragere spre Pomerania, staționează trei săptămâni la Budeasa, sat aflat în ocolul Piteștilor. Prezența lui este de tristă amintire pentru piteșteni, deoarece ei se plâng domniei – fără niciun rezultat – pentru stricăciuni și jafuri, detaliu important care vizează și biserica domnească, edificiu de zid, adică un capital imobiliar defensiv foarte important pentru niște militari aflați în retragere[664]. Nu știm ce efecte a avut această scurtă staționare, dar un lucru cert este jefuirea Piteștiului de către trupele austriece în războiul ruso-turc (1716-1718)[665]

---

660 Arhiva…, „Inventarul bisericii domnești Sf Gheorhe din Pitești, 1 aprilie 1972, întocmit de preotul paroh Marin M. Braniște", p. 12: „Piatră de mormânt găsită îngropată în altar, înaintea Sfintei Mese, aproape jumătate din lungimea ei întinzându-se sub catapeteasmă. Literele de pe jumătatea rămasă liberă sunt erodate și o parte căzute (o bună parte s-a desprins cu totul din blocul de piatră și s-a pierdut). Cu greu s-a putut citi anul 1661 și Grigorie Ghica Vodă". Vezi trimiterea oficială, Constantin Bălan, *op. cit.*, nr. IV 511, p. 372.

661 Pr. dr. Marin M. Braniște, *330 de ani...*, p. 185, susţine că această piatră tombală, de pe care în 2016 nu se mai putea citi nimic, a stat odinioară în naos şi a fost mutată în 1875, odată cu restaurarea generală a bisericii, în faţa Sfintei Mese, pe locul de acum.

662 *Cronicari munteni,* vol. II, Editura pentru literatură, Bucureşti, 1961, p. 23.

663 Culoare albă, pânză de in imprimată, cu reprezentarea punerii în mormânt a Domnului Iisus, stare de conservare rea, semnat : „Mitr. Antim Ivireanul" şi textul „Acestu dumnezeescu jertvennik pre carele se săvîrşăşte d(u)mnezeiasca cea făr de sânge şi sfinţita slujbă, s-au blag (oslo)vit şi s-au sfinţitu cu mâna Prea Sfinţitului Mitropolitu Kyru Antim, în zilele Prea luminatului şi de H(ristos) iubitor domnu Io Constandin Basarab B. Voievodulu a toată ţara Rumînească. Leat 7200 (1692)". Inscripția intrigă, deoarece în acel an era mitropolit, pe a doua tură a lui, Teodosie (1668-1672 și 1679-1708). Al doilea antimis, tot din 1692, chiar îl menționează în cadrul aceluiași text de mai sus.

664 *Cronicari munteni,* vol. I, ed. citată, Bucureşti, 1961, p. 488.

665 *Ibidem*, p. 348.

soldată, printre altele, cu arderea bisericii din Golești a lui Stroe Leurdeanul[666]. Al treilea antimis din colecția bisericii domnești este din 1724, de pe timpul lui Daniil al II-lea (1719-1731). Urmează un antimis din anul 1732 (Ștefan al II-lea). În 1737, în cadrul războiului austro-ruso-turc (1735-1739), la Pitești are loc o bătălie între turci și austrieci. Turcii înving trupele imperiale, le împing înspre munți, devastează Câmpulungul și iau robi din toate zonele cucerite[667], foarte probabil și din Pitești. În 1738 are loc un cutremur mare, resimțit în Moldova și Balcani[668]. În 1742, un alt cutremur devastator[669]. Urmează antimise din anii 1740, 1745, 1746 (toate sub Neofit I Cretanul), 1746 (Metodie, episcop de Buzău).

Sf. Antimis din 1692, aflat în inventarul bisericii domnești din Pitești

Pentru anul 1746 avem o mărturie foarte prețioasă pentru două dintre bisericile piteștene dintre care una, cea domnească. Pe 7 iulie 1746 Neofit al Mirelor din Creta, duhovnic al domnitorului Constantin Mavrocordat și apoi mitropolit al Ungrovlahiei, relatează despre Pitești după prima sa vizită canonică: „După ce am plecat de aici luni (din Călinești – n.n.), în cea de a șaptea zi a lui iulie, am trecut râul Argeş şi am sosit în oraşul numit Piteşti, care se află în judeţul Argeş şi este aşezat pe un loc şes, la dreapta râului Argeş, ce curge în jos, spre miazăzi. Se află aici şi destui negustori şi sunt vreo şapte-opt biserici de piatră domneşti, boiereşti şi negustoreşti şi noi am slujit acolo două zile sfânta liturghie. (În oraş) se află o biserică domnească cu hramul sfântului mucenic Gheorghe, clădită de răposatul Constantin Şerban Basarab voevod, ctitorul Mitropoliei din Bucureşti, în anul de la Adam 7164, nezugrăvită încă. Mai este şi o altă biserică ce se numeşte Biserica din Greci, cu hramul Bunei vestiri a Născătoarei de Dumnezeu, ce a fost clădită de Iovan, mare logofăt în zilele lui Petru Vodă, fiul lui Mircea Vodă, la 7072 de la Adam. Mai sunt şi alte diferite biserici de piatră precum am spus mai sus. În acest oraş Piteşti s-a purtat în timpurile trecute războiul dintre turci şi cătane şi turcii au avut drept căpitan pe Murtaza, paşă cu două tuiuri, iar cătanele nemţeşti pe un colonel oarecare şi pe fiul unei contese; şi în acest război au biruit turcii şi colonelul a fost

[666] Nicolae Stoicescu, *Bibliografia...* ,vol. 1, p. 343.
[667] *Istoria literaturii române*, vol. I, ed. a II-a, Editura Academiei Române, București, 1970, p. 544.
[668] *Călători străini...*, vol. X, partea a 2-a, p. 875, nota 109. Acum, din cauza dărâmării, este dezafectată Curtea Veche din București.
[669] Nicolae Iorga, *Inscripții..., I, 1*, p. 94 (biserica mănăstirii Mărginei). Autorul mai amintește de un cutremur mare, după 1737, cel mai probabil 1740, când cade de tot biserica domnească din Târgoviște a lui Petru Cercel, rectitorită de Constantin Brâncoveanu, vezi *Ibidem*, p. 105.

ucis şi capul său a fost adus la Bucureşti, şi l-am văzut şi noi, şi încă două-trei căruţe de capete de-ale cătanelor. A fost rănit uşor şi fiul contesei, însă a fugit. Acestea despre Piteşti"[670].

Sf. Antimis din 1724, aflat în inventarul bisericii domnești din Pitești

Pornind de la știrile clare de început de secol XIX – vezi mai jos – cum că iereii de la „Sf. Gheorghe"-domnesc au fost și protopopi de Pitești, neîntrerupt, timp de peste șapte decenii ale acestui secol, putem postula existența dacă nu a unei tradiții, cel puțin a unui obicei în acest sens, cu coborâre, bineînțeles, nu numai în secolul al XVIII-lea, ci și în cel al XVII-lea, deoarece, administrativ, era cu mult mai ușoară dublarea de conducător al bisericii domnești, lăcaș unde se jura tot județul, cu cea de protopop, adică, mai pragmatic, atributul de a aduna birurile preoțești din același areal larg. Dacă acceptăm ca valabilă această premisă, atunci putem atribui și nume – neștiute până acum – unor clerici de la „Sf. Gheorghe", deoarece, printr-o fericită împrejurare, Nicolae Iorga le-a găsit și le-a publicat: protopopul Constantin[671] (anul 1742, propunerea editorului[672], 1748-1749, 1751 și după), protopopul Petre[673] (1751,1754-1755 și după), diaconul Duminică[674], propus protopop în 1754 de către preoții din Pitești și chiar instalat provizoriu contra protopopului Petre, nedorit, dar care revine în funcție. Mustrat de mitropolie că nu strânge mai susținut dajdiile de la preoți, protopopul Petre începe să-și facă bine treaba, ajutat de doi diaconi, Radu și Ștefan[675], posibili, și ei, clerici la „Sf. Gheorghe". Amintim și o informație paralelă, dar de o corespondență inedită și total involuntară credem: meșterul David din Pitești[676] pictează în 1754 cealaltă „soră" a bisericii domnești „Sf. Gheorghe" de aici, biserica din Tinăud, județul Bihor[677], ridicată odinioară pentru săteni de către fostul domnitor Constantin Șerban Basarab, aflat în exil, satul făcând parte din domeniul proaspăt cumpărat aici împreună cu a doua lui soție, Nedelea.

---

[670] M. Caracaş, P. Cernovodeanu, N. Stoicescu, *Jurnalul călătoriilor canonice ale mitropolitului Ungrovlahiei Neofit I Cretanul*, în „B.O.R.", anul XCVIII, nr. 1-2, 1980, pp. 270-271. Vezi şi *Călători străini...,* vol. IX, Bucureşti, 1997, p. 173 (evocare parţială).
[671] Nicolae Iorga, *Studii și documente…,* vol. XIV, București, 1907, pp. 212-213, p. 228.
[672] *Ibidem*, p. 63, nota 1.
[673] *Ibidem*, p. 261.
[674] *Ibidem*, p. 223, 227.
[675] *Ibidem*, p. 233.
[676] A nu se confunda cu meşterul zugrav David din Curtea de Argeş, contemporan cu el, care a pictat şi el în Transilvania, vezi Ioana Cristache-Panait, *Rolul zugravilor de la sud de Carpați în dezvoltarea picturii românești din Transilvania (secolul al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea)*, în „S.C.I.A.", Seria artă plastică, Tomul 31, 1984, p. 80.
[677] Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.* , p. 113.

Urmează momentul 1764 cu evocarea unui Ioan, „vătaf ot şcoala nouă domnească ot Sf. Gheorghe”[678]. Se pare că adjectivul „nouă” trimite la orientarea unei şcoli cu predare în română sau la existența alteia, mai vechi, la Sfântul Gheorghe.

Cronologic, urmează enumerarea a două antimise, datate 1771 și 1773 (Grigorie al II-lea de la Colțea sau Grigorie al III-lea), aflate în patrimoniul bisericii domnești. În 1772, în timpul războiului ruso-turc (1768-1774), turcii devastează schitul Buliga[679], informație care ne forțează, într-o anume măsură, să presupunem că și alte biserici piteștene, mai ales cea domnească, ar fi împărtășit aceeași tristă soartă. Între 1776-1780, sub episcopii Chesarie și Filaret ai Râmnicului, se tipăresc cele 12 *Minee*. Biserica domnească din Pitești a avut toată colecția acestei ediții, chiar 13 bucăți – unul, cel din august, 1780, singurul care ne-a mai rămas, deține și însemnarea atât de importantă pentru istoria învățământului piteștean, cea prin care aflăm de Ioan, dascăl din Pitești, care face școală lângă Sf. Gheorghe, în casele lui Manu Cojocaru în 1784. Foarte probabil, acestea, ca și celelalte *Minee*, 12 la număr, ediția 1830-1832, Neamț, au fost preluate în 1982 de Episcopia Râmnicului și Argeșului în cadrul vastei operațiuni de preluare, citeşte confiscare, a cărții vechi din biserici. În 1780 Domenico Sestini descrie razant Piteștiul: „250 de case, cu șapte biserici sărăcăcioase și câteva mănăstiri”. Tot el amintește o tradiție de Sf. Gheorghe: „În cursul acestor plimbări, am observat că la toate porţile caselor se aflau câte două ramuri de fag” [680]. În 1784, o altă referire la școala de pe lângă biserica domnească de la Sfântul Gheorghe[681], plus o *Evanghelie*[682], plecată și ea din inventar. În 1787, un antimis (Filaret, episcop de Râmnic). În 1788 Piteștiul este traversat, pe fondul războiului ruso-austro-turc (1787-1792) de către un corp de oaste turcesc[683]. În 1794, o mărturie a teologul clasicist şi editorul de texte antice

Foaia de titlu a *Mineiului* pe august, 1780, ediția Râmnicul Vâlcea, prima carte din inventarul bisericii domnești din Pitești

[678] Pr. Marin M. Braniște, *Câteva știri despre școlile din orașul Pitești înființate pe lângă biserici înainte de Regulamentul Organic* (în continuare, *Câteva știri…*), în „M.O.”, anul XVII, nr. 3-4, 1965, p. 173-175. Însemnare pe un *Penticostarion* editat în 1743 aflat odată în inventarul bisericii „Sf. Ioan” din Pitești, apoi, în anii optzeci ai secolului trecut, la „Sf. Treime”-Beștelei, Pitești, azi total pierdut.
[679] Idem, *Schitul Buliga*, în „ M.O.”, anul XVIII, 1966, nr. 1-2, p. 57.
[680] *Călători străini...,* vol. X, partea I, Bucureşti, 2000, p. 344-345.
[681] Redăm însemnarea din *Mineiul lunei august*, 1780, Râmnic, sub Filaret, aflată în inventarul bisericii domnești din Pitești: „Aici au însemnat robu(l) lui Dumnezeu Ioan, dascăl de Pitești, fiindcă am învățat copii de orași și am făcut școală aici în oraş. S-au pus aici, ca să fie spre încredințare la cei ce vor citi cum că așa au fost. Iar cel ce nu va crede, pârâşi să aibă pe sfinții îngeri și pe marele mucenic Gheorghie, a cărui pomenire săvârșim și iaste hram aici la această biserică domnească. Și eu am învățat copii aproape de această sfântă biserică, în casa Manului Coj(ocaru). Deci am scris, ca să să ție minte, aicea într-această foae. 1784, august 6 ”.
[682] Arhiva…, „Synodicul Bisericei cu hramul Sfântul Gheorghe din coloarea roșie din orașul Pitești” (în continuare, „Synodicul…”), manuscris pe un tipizat, București, 1876, f. 39. Ferecată în argint de Nicolae Curelarul în 1841.
[683] Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări pe vechile cărți bisericești*, în „M.O”., anul XIX, 1967, nr. 11-12, p. 937: „și un Sali agă cu multă sumă de oaste turcească au venit în Pitești și din Pitești s-au rădicat în Râmnic”. Avem și o inscripție la Hurezi: „În anul de la Hristos 1787, Octomvrie, au venit turci, Muscali și cu Nemți în țară, ca să să bată,

James Dallaway, prietenul de călătorie al botanistului și medicului John Sibthorp în cortegiul noului ambasador englez la Poartă, despre o toacă din Pitești, probabil a bisericii domnești[684]. Tot în 1794, o *Evanghelie*, ediția Râmnic, Nectarie[685], foarte probabil confiscată și ea în 1982 de către Episcopia Râmnicului și Argeșului – din păcate, în arhiva bisericii nu există prețiosul proces verbal de predare-primire, ci doar o statutare oficială cum că fondul de carte religioasă trebuie să meargă la Curtea de Argeș; operațiunea, foarte riscantă, lasă urme și azi, în sensul că, personal, multe cărți au dispărut definitiv, vezi *Penticostarionul* din 1746 unde se evoca prima formă de învățământ piteștean. În următorul an, 1795, biserica domnească din Pitești primește un potir cu inscripția: „Țenea. Velica, Pătru, 1795, iulie 25"[686], furat din biserică în 1993[687]. La fel, un sfânt disc fără picior, tot din 1795, cu inscripția „Pătru, 1795", dispărut și el, dar aflat în inventarul din 1972[688]. Țenea, viitor epitrop la Sf. Gheorghe în 1821, era fiul acestui Pătru, negustor bucureștean, vătaf de calfe[689]. În 1796, o judecată la Pitești urmată de un jurământ pe Evanghelie, potrivit uzanței, în biserica domnească de aici[690]. În 1800, un antimis din timpul lui Iosif al Argeșului. În 1802 Mano Ibrahim, aghiotantul pașei de Vidin, Pasvan-Oglu, ocupă Piteștiul[691], incursiune care, în detaliu, ar putea însemna jaf, deci un risc pentru siguranța sfintelor lăcașuri. Tot în acest an, un cutremur considerabil, din moment ce distruge biserica din Călinești[692] și schitul Trivale[693], iar celei de la Golești îi cad turlele[694].

Nu știm dacă în devastatorul cutremur din 1802 biserica domnească din Pitești a avut de suferit. Cert este că o catastrofă, probabil un incendiu în centrul Piteștiului, a ars arhiva veche, deoarece actualmente primul act păstrat este din 1805, 20 iunie, când Cârstea măcelarul donează bisericii domnești și bisericii „Precista din Coastă" o prăvălie în Ulița cea Mare[695]. Practic, proprietățile de secol XIX ale bisericii încep

---

și, făcându stricăciuni, robi multe, cătu și sfintele biserici le-au făcut grajduri de cai, ce nu s-a pomenit" , Nicolae Iorga, *Inscripții, I, 1*, p. 183. Și o alta, tot de la Hurezi, de bisericuța Doamnei, adică bolnița: „La leat 1789, fiindu răzmiriță și nevoe mare în țară de Neamți și de Turci, au venit un saraschier cu oaste turcească de au șezut în mănăstire o lună și multe stricăciuni s-au făcut sfintei beseareci: ajunsase grajduri de cai – cât deznădăjduise Rafail egumenul ce era atunci că nu va mai vedea deres", vezi *Ibidem*, p. 193. La fel, în Râmnicu Vâlcea turcii strică biserica domnească „Cuvioasa Paraschiva" a lui Pătrașcu cel Bun, sfântul lăcaș fiind transformat în grajd de cai, vezi Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…*, vol. 2, p. 544.

684Redăm evocarea: „La răsăritul soarelui, am fost treziţi în modul în care grecii «ortodocşii?» moderni sunt chemaţi la rugăciune. Din moment ce turcii au aversiune faţă de clopote şi nu le suportă în locurile stăpânite de ei, soluţia practică s-a găsit printr-o bucată de scândură agăţată în clopotniţă în care se loveşte cu două ciocane, care produc un sunet puternic şi variabil ce poate fi auzit de la o mare distanţă. Unii dintre ei, mai experţi, produc un fel de muzică, ce nu este deloc neplăcută", în *Călători străini...,* vol. X, partea a II-a, pp. 1214-1215.

685 Arhiva…, „Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Inventar, Bibliotecă, 1 aprilie 1972", f. 1.

686 V. Brătulescu, *Biserici din județul Argeș*, în „B.C.M.I.", anul XXVI, 1933, p. 41.

687 Arhiva…, „Registru inventar-jurnal, 1 aprilie 1972, vol. II, Obiecte", p. 20.

688 Arhiva..., „Inventarul bisericii Sf. Gheorghe din Pitești, 1 aprilie 1972", p. 20. Ciudat este faptul că dispariția discului din 1795 nu este consemnată în arhiva bisericii, destul de mare, de altfel, și minuțioasă.

689 Constantin Dejan, *Biserica Sfânta Vineri din Pitești*, Pitești, 2012, p. 11.

690 Mihail M. Andreescu, *Documente muntene referitoare la Mitropolia Țării Românești, Mânăstirea Argeș și Episcopia Argeșului. Anii 1492-1823*, București, 2004, doc. 228-234, pp. 259-264.

691 Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 96.

692 Nicolae Stoicescu, *Bibliografia…,* vol. 1, p. 132.

693 Pr. Marin M.Braniște, *Partenie Nica Buligeanul (1786-1827)*, în „M.O.", anul XV, 1963, nr. 9-10, p. 741. Tot în 1802 cade din nou biserica mare domnească din Târgoviște, vezi Nicolae Iorga, *op. cit.*, p. 127.

694 Teodor Mavrodin, Ion S. Băcanu, Spiridon Cristocea, Grigore Constantinescu, *Argeș. Ghid turistic al județului*, Editura Sport-Turism, București, 1978, p. 47.

695 Arhiva..., „Dosar coprinzând documente vechi ale Biserici Sf. Gheorghe" (completare pe verso: „Acest dosier cu acte vechi s-au numerotat, șnuruit și sigilat, coprinzând file două sute șaptezeci, 1894, maiu 10, paroh G. Popescu, epitrop Raicoviceanu"; în continuare, „Dosar coprinzând…"), transcris în 2015 de conf. univ. dr. Spiridon Cristocea,

cu această donație, ca și cum nu ar fi existat până acum niciuna, o imposibilitate clară. De aceea teoria unui foc generalizat – probabil în cadrul cutremurului din 1802 – care ar fi ars toate prăvăliile din centru, inclusiv ale bisericii, se impune independent și logic. Urmează tot în acest an o *Tâlcuire la cele patru Evanghelii*, Teofilact al Bulgariei, ediție 1805, Tipografia din Iași, mitropolitul Veniamin[696], carte pe care nu o mai deținem. Al doilea act este tot din 1805, 4 august, o diată a Mandei, fata răposatului Necula Brașoveanu (Tabacu), prin care dă bisericii o prăvălie, mai precis „o casă cu tarabă la uliță, cu pământul ei, în ulița cea mare"[697]. Testamentul ultim, din 1806, întărește donația. Gestul îl face împreună cu al doilea ei soț, Pătru (Petre) – primul soț fiind Necula sârbul, abagiu –, însă condițiile sunt clare: soțul stă cu chirie, plată pe care o virează bisericii, noul proprietar, iar în eventualitaea recăsătoririi trebuie să părăsească donația fostei soții. Într-o primă variantă a testamentului, mai veche cu câteva luni, se dau indirect și câteva detalii despre centrul vechi. Prăvălia este „pe marginea gârlii, despre răsărit până în marginea Uliţi, care gârlă curge prin mijlocul oraşului", mai precis „în dreptul zidului Biserici Domneşti care să hotăraşte cu numita biserică despre apus şi pe din sus cu prăvăliia dumnealui hagi Ţenea şi pe de la vale cu locul frati-mieu Mâini"[698] – în identificarea din 1909 a parohului Dobre R. Popescu această prăvălie este deja în curtea bisericii, str. Șerban Vodă, nr. 19, în partea de Nord a bisericii[699].

Alte detalii prețioase ale centrului Piteștiului din 1806 le găsim într-o învoială de embatic. Biserica închiriază vătafului de măcelari Dumitrașco, sin Gheorghe Lupașco ot orașul Pitești, un „loc până în Valea cea Mare ce merge pă Ulița Târgului" pentru a putea construi o prăvălie. În schimb, biserica îi dă chiriașului „cărțile de judecată ce sânt cu hotărâre pentru acest loc al sfinti beserici"[700]. Suntem deja în timpul războiului ruso-turc (1806-1812), Piteștiul fiind cucerit – în dauna locuitorilor și a clădirilor lor – de amândoi adversarii[701]. În 1807, 30 august, Mărgărita, soția răposatului Nicolae Inimăroiu, dă bisericii domnești și bisericii „Precista din Coastă" un loc alăturat locului părăvăliei pe care o dăduse înainte cu

---

doc. 1 și Arhiva…, „Registrul cu acte în copii al bisericii domnești Sfântul Gheorghe din Pitești" (în continuare, „Registru cu acte în copii..."; transcris în 2013 de conf. univ. dr. Spiridon Cristocea), f. 13. Semnează următorii slujitori de la Sf. Gheorghe: popa Nițu, popa Nicolae, popa Preda, scriitorul actului, Dionisie ieromonah sachelarie și Ioan ierei protopop. Din partea celuilalt lăcaș dăruit, semnează duhovnicul David. În 1845 biserica domnească va răscumpăra jumătatea prăvăliei bisericii „Precista din Coastă", vezi Arhiva, „Registru cu acte în copii...", f. 16. Identificarea ei, după raportul cerut în 1909 parohului Dobre R. Popescu, este str. Șerban Vodă, nr. 25, deci nu în curtea bisericii Sf. Gheorghe, ci în fața ei, la câteva zeci de metri, pe spațiul verde actual, în dreptul blocului A 2, vezi Arhiva..., Dos. 3/1909, f. 6.

696 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Inventar, Bibliotecă, 1 aprilie 1972", f. 1.

697 Arhiva…, „Dosar coprinzând…" doc. 3. Manda mai dăruiește și altele. Cităm din același act: „1 rochie bună ghelmesut cu flori o las ca să facă o sfită la Sfânta Biserică Domnească". Cei patru frați ai donatoarei Manda vor ataca în 1813, fără câștig, testamentul, Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 11 și Arhiva…, „Registrul cu acte în copii…", f. 19, nr. 9.

698 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 5, Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...", f. 12, și Arhiva..., „Synodicul …", f. 38 (autorul, parohul Nae Boerescu, indică în 1885, data întocmirii manuscrisului, și corespondența de atunci a daniei: str. Șerban Vodă, nr. 19). Donatoarea evocă și faptul că părinții ei au fost îngropați la Sf. Gheorghe. Documentul enumeră mai marii clericilor de la „Sf. Gheorghe" din acel an: Dionisie proin sachelarie și protopopul Ioan, la martori încă alți 5 clerici, tot de la „Sf. Gheorghe": „popa Ianache duhov.", „popa Preda de la Biserica gospod.", „popa Nicolae", popa Nițu și Ilie diiaconul (foarte probabil viitorul preot Ilie de la Sf. Gheorghe-domnesc).

699 Arhiva..., Dos. 3/1909, f. 6. Identificarea este corectă, vezi și următoarea însemnare de la 1838: „Prăvăliile ce au făcut caldarâmu sânt acelea de la răspântie, una de la răposata Manda şi alta de la răposatul Dumitraşcu", vezi Arhiva…, „Registru de acte în copii…", f. 12.

700 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 4.

701 Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.,* p. 96.1

doi ani Cârstea măcelarul, cumnatul ei, amânduror bisericilor[702]. Este un act important prin care se clarifică proprietatea din str. Șerban Vodă, nr. 25 care, de exemplu, în 1956 (numărul schimbat, str. Șerban Vodă, nr. 19), era formată dintr-un imobil de 121 metri pătrați cu fața la str. Șerban Vodă (donația din 1805 a lui Cârstea măcelarul) și un teren viran lipit de imobil, 68 de metri pătrați (donația din 1807 a Mărgăritei, cumnata lui Dumitrașcu), cu ieșire în str. Doamna Bălașa – această proprietate este mărită în 1819 prin cumpărarea de la Ioniță măcelaru, o prăvălie lipită de cea din 1805, a lui Cârstea măcelaru.

În 1808, un antimis din timpul lui Iosif, episcop de Argeș. Sunt evocați acum preoții Preda, Chițu, scutit, și Ilie[703]. Tot acum, clopotul mic existent azi (nu a fost al bisericii „Sf. Gheorghe", ci a fost luat în 1918 dintr-un tren al ocupantului german, care se retrăgea[704]). Inscripția acestui clopot este următoarea: „Prilojena sie svono țercova voleaci hramsviatih arhanghelă, 1808", în traducere „Se dăruiește acest clopot bisericii cu hramul Sfinților Arhanghel, 1808". Probabil este un clopot al fostului schit Buliga din Pitești, metoc al Mitropoliei. În 1809, o *Panihidă*, carte care se mai afla încă în inventarul din 1966[705]. În 1809, 1 martie, Safta, soția vătafului de măcelari Dumitrașco, răposat, lasă bisericii domnești o prăvălie. Aceasta, din lemn, era de fapt construită pe pământul bisericii, în Ulița Mare, cu chirie, pe tura lui Dionisie, proin sachelarie, răposat acum[706]. În aceeași identificare din 1909, donația era în curtea bisericii, în spatele altarului, str. Șerban Vodă, nr. 7 și nr. 9[707]. Tot în 1809, 1 iunie, episcopul Iosif întărește protopopului (Ioan Coculescu) casele ieromonahului Dionisie – cu care, se pare, protopopul era rudă[708]. Această proprietate aflată la câteva zeci de metri Sud de altar va fi proprietatea fiului lui, Nicolae Coculescu, fratele protopopului Gheorghe Coculescu. Și tot în 1809, 24 octombrie, biserica domnească cumpără cu o mie de taleri „doo ochiuri de prăvălie numai binaua" cu „o căscioară" de la Dimcea

---

702 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 2, și Arhiva…, „Registrul cu acte în copii...", f. 13, și Arhiva..., „Synodicul...", f. 38 (corespondență la 1885, data întocmirii manuscrisului: str. Șerban Vodă, nr. 25). Un Ion Inimăroiu, tulumbagiu, în etate de 30 de ani, apare în catagrafia orașului, în 1838, vezi Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești în catagrafia din 1838* (în continuare, *Orașul Pitești...*), Editura Ordessos, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2011, p. 138.

703 Șt. Berechet, *Catagrafia episcopiei Argeșului în 1808*, în „B.O.R.", seria a doua, anul XL (1922), p. 685. Sacerdoții de la „Sf. Gheorghe" au fost mereu, dacă nu supranumerari, în număr îndestulător. Situația nu era nouă, toată țara fiind plină de preoți, diaconi și țârcovnici (grămătici), deoarece erau scutiți de anumite dări, fiind scoși, până la o perioadă, din catastifele Vistieriei. Chiar mitropolitul Nectarie îl obișnuia pe domnitorului Ioan Caragea în 1813 cu această stare de fapt: „Căci din vechime trebuia să fie lângă preoți câte doi grămătici, un dascăl și un paracliser, scutiți și ei de dajdii", vezi D. Furtună, *Preoțimea românească în sec. al XVIII-lea. Starea ei culturală și materială*, Vălenii de Munte, 1915, p. 29.

704 Arhiva Institutului Național al Patrimoniului, fond Comisiunea Monumentelor Istorice (în continuare, „Arhiva I.N.P., fond C.M.I."), Dos. 2653/28, „Parohia Sf. Gheorghe- Domnească", f. 4.

705 Arhiva…, „Inventarul bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești, 1966" (în continuare, „Inventar, 1966"), f. 2.

706 Arhiva…, „Registrul cu acte în copii…", f. 6. Documentul menționează că toată familia ei era îngropată „la această biserică", adică în cimitirul dimprejurul ei, dezactivat astăzi, dispărut cu timpul, când municipalitățile de secol XIX au interzis înhumarea în interiorul urbei. Donația este scrisă de Nicolae dascălul – foarte probabil la biserica domnească – și, printre alții, mai semnează și popa Mihai, cumnatul răposatului Dumitrașcu. Cumnatele donatoarei Safta, Safta Trențoaica și Voica, soția răposatului preot Mihai Bogatu, se ridică în 1838 împotriva bisericii domnești pentru dărâmarea unei donații a fratelui lor, (Dumi)Trașcu, dar nu reușesc, vezi Arhiva…, „Registrul cu acte în copii…", f. 6. În Arhiva..., „Synodic...", f. 39, parohul Nae Boerescu consemnează în 1885: „Notă: Această prăvălie fiind spațioasă, Epitropia în timpul prezentu a despărțit-o cu zid prin mijloc, făcând dintr-una, două prăvălii. Și s-a numerotat separat, nr. 7 și nr. 9, Culoarea Roșie, str. Șerban VV".

707 Arhiva..., Dos. 3/1909, f. 6.

708 Arhiva…, „Registrul cu acte în copii…", f. 18 și Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 130. Măsurătoarea locului bisericii pe care acesta, cu voia epitropiei, își ridicase locuința, va fi realizată de egumenul Partenie (Nica) Buligeanul. Act întărit în 1826 de către Grigorie și în 1828 de către Ilarion, episcopi de Argeș.

Mortasitul, construcții aflate toate pe pământul bisericii, vizavi de casa fostului protopop Ioan[709]. Considerăm că noua proprietate era în partea de Sud, pe locul de acum al scării C a blocului Mobilux[710]. În 1810 postelnicul Ștefan Cocu(lescu), fost județ de Pitești, foarte probabil fratele protopopului de la Sf. Gheorghe, Ioan Coculescu, donează „casele din Pitești cu locu lor" bisericii domnești de aici[711]. Este casa pe care Tudora, fiica lui, și fiul acesteia, Alecse Preda, se vor strădui mereu să o revendice până în 1842, fără succes[712] Tot în 1810 aflăm că terenul bisericii domnești se învecina într-un punct – bineînțeles, în cel de Nord – cu cel al episcopiei de Argeş[713]. Tot acum, în 1810 – după data de pe spatele ei, an care precede un text care amintește în chirilică, bineînțeles, domnia țarului de atunci –, o icoană cu Sf. Dimitrie ecvestru, aflată în curs de restaurare de către doamna Malvine Mocenco, restaurator principal la Muzeul Golești. În curs de restaurare sunt și alte patru icoane vechi, datate, după stil, tot la începutul secolului al XIX-lea. În 1811, biserica domnească din Pitești primește un chivot mic, în formă de cutie, evocat și în 1933[714], și astăzi[715]. Tot în 1811, un *Octoih* în două exemplare (edițiile Buda și Râmnic) și

---

709 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 7 și Arhiva…, „Registru cu acte în copii…", f. 21, nr. 28. Biserica o va închiria boiangiului Toșa, donator, la rându-i, apoi, după moartea lui, Necula boiangiul (Nenco Dimceo) primește voie de la epitropie să reînnoiască prăvălia și să fie a lui mereu contra unei chirii, învoială din 23 aprilie 1828, vezi Arhiva…, „Registru cu acte în copii…", f. 3.

710 Identificarea pornește de la o alta, și anume situarea „caselor" protopopului Ioan (Coculescu). Acesta le luase de la ieromonahul Dionisie, așa cum am amintit mai sus. Să urmărim în continuare. Involuntar, pe vremea lui Cuza se evocă câteva vecinătăți. Printre acestea, următoarea: „de la fundu oltarului până în zidu caselor d. Coculescu" (aici se va face o magazie de lemn împrejmuită cu gard), vezi Arhiva..., Dos. 7, f. 202, și „un zid ce stă lipit de zidul caselor dlui Coculescu"(Arhiva..., Dos. 7, f. 205). Pe această proprietate va ține o „sală" I. N. Coculescu, primar în 1897 al Piteștiului, moștenitor și fiu al pașoptistului Nicolae Coculescu, primar la rându-i. În 1921 fostul paroh Nae Boerescu, bătrân, clarifică un litigiu. „Fostul protopop Ghiță Coculescu, preot la această biserică, frate cu Nicolae Coculescu, tatăl lui Ioan Coculescu, a dat acest teren lui Nicolae Coculescu cu condiția ca să dea pe fiecare an câte două oca de lumânări și să plătească cântărețul din dreapta cu una sută lei vechi lunar, adică treizeci și șapte lei noi de acum. În urmă, după construcția de pe acest teren a ocupat fără nicio învoire încă un mic teren pe care a clădit o mică prăvălie pentru care, constrâns, a plătit și plătește și acum suma de lei 7 și 41 de bani, iar pentru terenul cel mare nu a dat nici lumânări, nici nu a plătit cântărețul. Epitropia cere moștenitorilor plata de răscumpărare a embaticului în proporție cu venitul ce le produce imobilul clădit de peste 35 de mii de lei chirie anuală, fiind locul în partea cea mai frumoasă a orașului", Arhiva..., Dos. 119, f. 50. În 1925 „imobilul Coculescu" este expropriat și dărâmat, primăria Pitești avertizând epitropia, care își avea acum pe acea parte casele cu vedere directă la stradă (prin această demolare), că va trebui să le acordeze la „estetica pieței", Arhiva... „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f. 54 și Arhiva..., Dos. 140, f. 80. Este vorba chiar de casa parohială, str. Domana Bălașa, nr. 12, cumpărată, mai apoi, pentru demolare, de către primărie, așezată aproximativ pe locul unde acum biserica domnească își are singura ei dependință, magazia și toaleta, corp majoritar subteran. Ori, într-un document din 1828 care privește chiriașii de atunci ai „cumpărăturii" din 1809 a bisericii se detaliază că acestea se află „în dreptul caselor răposatului protopop Ioan", Arhiva..., „Registru cu acte în copii...", f. 2, adică la cel mult o sută de metri S-E de altar.

711 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 8. Diata stipula că biserica va intra în posesia lor de-abia după moartea fiicei lui, Catinca, soția județului de Pitești Nicolae. Se pare că moartea, survenită brusc, complicase și mai mult lucrurile. Testatorul murise cu unele datorii neplătite, iar situația materială a celei de-a treia soții, văduvă acum, era incertă, deoarece ea nu era stipulată în testament.

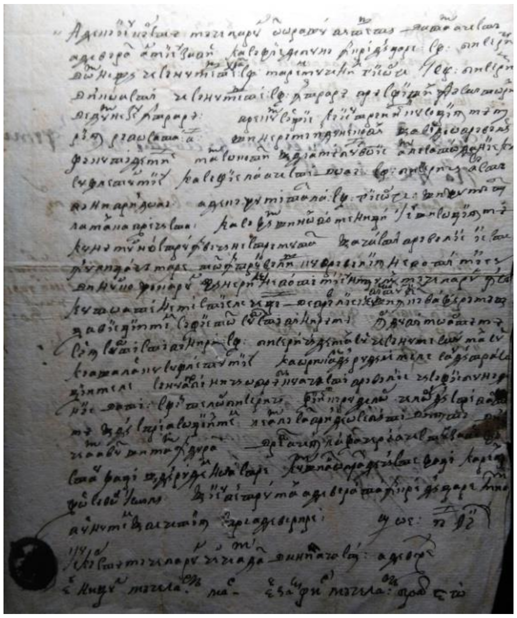
712 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 62.

713 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 10. O autorizație de construcție a unui han nou pe pământul episcopiei oferă această informație. Descrierea locului de embatic era aceasta: „însă curmezișul despre răsărit adică pe lângă vâlcea stâj cinsprezece și în mijlocul locului stâj doisprezece și jumătate și capul despre apus despre ulița bisericii Domnești stâj. unsprezece iar lungul locului în curmezișul curții caselor stâj doaozeci și unu și jumătate în care coprins de loc rămâne și grajdul caselor Episcopii care să fiu îndatorat să-l fac tocmai pre cum să vede la locul ce mi să va..."

714 V. Brătulescu, *Biserici…*, p. 41.

715 De fapt, anul nu este tipărit pe chivot, ci pe cutia pentru împărtășanie din interiorul chivotului. Mai precis, inscripția de pe capac este „Is. Hr. 1811", iar cea de pe fundul cutiei este „Brașov". Încă o inscripție: „Kragiu".

Învățături de multe științe de Polizon Kontu Ioanitul. În 1813 cei patru frați ai donatoarei din 1806, Manda, fata răposatului Neculae Tabacu Brașoveanu, încearcă să dărâme actul, dar nu reușesc[716].

Actul de donație din partea lui Cârstea Măcelaru a unei prăvălii bisericii domnești și bisericii „Precista Veche" din Pitești, 20 iunie 1805

Tot în 1813, un *Apostol* (Faptele și epistolele sfinților apostoli)[717], un *Liturghier* și o evocare a cântărețului Gheorghe (foarte probabil viitorul diacon Gheorghe Coculescu, fiul protopopului Ioan) care arată o milă veche, domnească, și e absolvit de dajdie de către însuși domnitorul Ioan Caragea[718], ceea ce ne îndreptățește să credem că la acel an biserica domnească încă mai avea acest statut aulic, de biserică cu trecere în fața domniei. În 1814, *Enciclopedia* lui Ștefan Comita. Ispravnicul de Pitești se plânge Domniei că unii dintre locuitori doreau să închidă ulița „cea prin mijlocul târgului". Răspunsul lui Ioan-Vodă Caragea: „Se cuvine ca tot pe acolo să rămână ulița ca într-un oraș domnesc, unde și ulița fiind domnească și a obștei, nimeni nu poată s-o închidă"[719]. Tot în 1814 preotul Mihai Bogatu (socru al lui State Moscu și cumnatul lui Dumitrașcu), cleric nu neapărat de la „Sf. Gheorghe", închiriază un loc din curtea bisericii aflat în spatele prăvăliei lui[720]. Presupunem destul de sigur (din detaliile actului și din comunitatea de proprietate dată de gradul de rudenie) că acest loc era tot în spatele altarului, înspre piața târgului. În 1815 cojocarii Teodorache și Pătrașcu își repară prăvălia și o lungesc, contra unei chirii, pe terenul bisericii, aflat, presupunem, în spatele altarului[721]. În 1816, *Strastnicul* (Slujba Sfintelor Patimi), ediția Buda, Ștefan Stratimirovici al Carlovițului[722], și *Epitomiton tion Dogmaton*, un tratat de dogmatică de diverși autori, trad. ep. Iosif al Argeșului, ediția Neamț, 1816, cărți prețioase pe care nu le mai deținem. În 1817 biserica domnească invocă dreptul de protimis asupra prăvăliei răposatului preot Mihai Bogatul și o cumpără[723] – preoteasa

---

[716] Arhiva…, „Dosar coprinzând…, doc. 11 și Arhiva…, „Registrul cu acte în copii…", f. 19, nr. 9.
[717] Arhiva..., „Inventar, 1966", f. 4.
[718] V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 146-147, sesizat în Ion Gr. Rădulescu, *op. cit.,* p. 378. Cuprinsul actului: „Dat-am cartea Domniei Mele lui Gheorghe, carele se află slujind cântăreț la biserica domnească din orașul Piteștilor sud Argeș, ca să fie scutit și apărat de dajdie, să să scutească și drepte bucatele lui de vinăriciu i dijmărit, care această milă a avut-o numitul și siretul gpd ce-l văzum Domnia Mea".
[719] *Ibidem*, p. 848.
[720] Arhiva…, „Registru cu acte în copii...", f. 20, nr. 10. Vezi actul original în Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 12. Actul interesează și în privința ingerințelor externe. Preoții de la „Sf. Gheorghe" fac afaceri cu preotul Mihai Bogatul după indicațiile episcopului Iosif al Argeșului. Că ochiul episcopiei, vecină de gard prin metocul său din centrul Piteștilor cu „Sf. Gheorghe", este atoate-văzător și în curtea vecină, o probează și un alt act. Același episcop poruncește în 1817 preotesei Voica, văduva preotului Mihai Bogatu de la Sf. Gheorghe, să facă act separat cu un negustor cu care avea în comun o prăvălie, Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 15.
[721] Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 13 și doc. 14.
[722] Arhiva…, „Parohia Sf. Gheorghe, Inventar, 1966", f. 2.
[723] Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 23 și Arhiva..., „Registru cu acte în copii...", foile 9-10. Pe 8 iulie 1817 Simion armeanul o vinde cu știrea epitropului Dobrian boiangiu, nu și a celuilalt epitrop, Cârstea Mumgiu. Acesta din urmă află și dărâmă actul, înapoindu-i banii cumpărătorului, hagi Boiu, peste 12 zile. Scris de „diiaconu Vasilie Gărdescu, scriitorul Epitropii Biserici Gospod" (viitor protopop). Următorul chiriaș al acestei prăvălii este Guță, Arhiva..., „Registru cu acte în copii...", f. 20, nr. 18.

Voica, văduvă, mai rămâne cu o prăvălie vecină, închiriind patru palme de loc de la epitropie, foarte probabil tot în zona din spatele altarului[724].

Sf. Mare Mucenic Dimitrie (de fapt, Sf. Mucenic Nestor) ecvestru, icoană din 1810, în curs de restaurare de către d-na restaurator principal Malvine Mocenco

Tot în 1817, 8 noiembrie, biserica domnească vinde negustorului Lilea brașoveanul un petic de loc lângă zidul bisericii pe suma de o sută cincizeci de taleri[725]. Considerăm că locul era în spatele altarului. De altfel, 1817 este un an important documentar. Domnitorul Ioan Caragea iartă de birul preoțesc și de alte impuneri financiare laice trei preoți de la „Sf. Gheorghe” (nu li se dau numele) după vechile scutiri pe care aceștia i le arătaseră[726]. Aflăm că aceștia se bucură de șase pogoane (trei hectare) de vie în județele Muscel și Argeș – în bugetul din 1855 nu mai figurau. Mai aflăm că episcopul impune, pe lângă cei trei clerici de mai sus, încă doi, un preot și un diacon, rugându-l pe domnitor să-i scutească și pe ei de îndatoririle financiare. În 1818-1819[727], un *Pomelnic* al bisericii domnești, anterior celui lui Gheorghe Iconomul din 1842, manuscris nenumerotat, evocat și de către părintele Marin Braniște[728], azi pierdut, situație foarte frustrantă datorită importanței lui istoriografice. Tot în 1818, *Psaltirea*, ediția Zaharia Caralechi, și *Liturghier*, ediția Iași, Veniamin

[724] Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 15.
[725] Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 77 și Arhiva..., „Registru de acte în copii...”, f. 7. Semnează: protopopul Nițul, fostul protopop, Nicolae, popa Ilie, epitropul Dobrian. Act scris de diaconul Vasilie Gărdescu, viitorul protopop de Pitești din 1822. Acest Vasile, potrivit unei însemnări, era cumnatul viitorului paroh Gheorghe Coculescu Iconomul, diaconit în 1822, cântăreț acum, în 1817, tot la „Sf. Gheorghe”.
[726] V .A. Urechia, *op. cit*., p. 315. Cuprinsul actului: „Dat-am domneasca noastră curte la trei preoți cari sunt paznici la Sfânta și dumnezeiasca biserică din orașul Pitești, ca să fie acești trei preoți și casele lor în pace și ertați de birul preoțesc și de toate altele câte vor eși de la vistieria Domniei mele… ale lor drepte bucate să fie scutite și apărate, stupii și râmătorii câți vor avea de dijmuit, și vinul ce-l vor face în șase pogoane de vie ot sud Muscel i Argeș apăratu de vinăriciu pentru că această milăa avut I numiții preoți de la frații domni de mai înainte, precum din cărțile domniilor sale, ce le văzum, ne-am adeverit, fiindcă iubitorul de Dumnezeu, Sfinția-Sa Episcopul de Argeș ne-a făcut arătare că după trebuința ce are această Sfână Biserică, am orânduit acolo încă un preot și un Diacon și ne-a făcut rugăciune a se împărtăși și aceștia cu privilegiul ce îl au și ceilalți, am primit Domnia Mea rugăciunea Sf. Sale și hotărâm ca, pe lângă acești trei preoți, ce se arată mai sus, să mai ție Biserica încă un Preot și un Diacon, care și aceștia să fie iertați de birul preoțesc și cu toate altele câte vor ieși de la vistierie… 1817, Iulie 12”.
[727] Într-o altă sursă, tot a părintelui Braniște, mai precis Arhiva..., „Inventar, 1972”, f. 2, este vorba despre *Pomelnicul* manuscris al lui popa Zamfir și popa Preda, 1819.
[728]Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare piteștene – dintre care unele pe lângă biserici – în veacul al XIX-lea*, în „ M.O.”, anul XXVI, nr. 3-4, 1974, p. 254, nota 19.

mitropolitul[729]. În 1819, 6 martie, Ioniță măcelarul și soția lui, Despa, vând bisericii domnești o prăvălie în Ulița Mare a târgului cu prețul de 2200 de taleri, bani dați de epitropul Dobrian[730]. Aceasta era lipită de cea a bisericii (donație a lui Cârstea măcelaru în 1805), ceea ce întregește și mai mult proprietatea epitropiei din fața bisericii (viitoarea adresă str. Șerban Vodă, nr. 25).

Trusă pentru Sf. Împărtășanie, din argint, nedatată. Probabil din 1811, din moment ce în interior conține un chivot inscripționat cu acest an

În anul 1820 Nicolae Mitilineu, grec crescut în Iași, în etate de 30 de ani, vine din București, unde încercase să organizeze o școală particulară, și face o școală pe grecește în anexele de la Sfântul Gheorghe[731]. Cu siguranță venirea lui este intermediată de protopopul Zamfir de la Sf. Gheorghe, iubitor de cultură din moment ce în 1833 va da localul pentru prima școală a statului de aici. Dascăl iubit de piteștenii care nu ezită să-și dea copiii la școala lui cea nouă, domnească, – se pare că el acoperea și nevoile stranei –, Mitilineu rămâne un pedagog de succes în istoria învățământului piteștean, școala lui funcționând până în jurul lui 1846. Tot în 1820, un *Pentiscostarion* și un *Apostol*, ediția București[732], dispărute și ele. 1821 este un an tulburător pentru Pitești, devenit sediu al eteriștilor – cu puțin timp înainte al pandurilor, găzduiți și întreținuți de piteșteni prin colectă publică, făcută, de obicei, în biserică[733]. Eteriștii, în retragere, distrug mai multe zone ale târgului, în special la schiturile Buliga și Trivale[734]. Tot în 1821, 26 mai, epitropul hagi Țenea invocă dreptul de protimis și cumpără o prăvălie de-a lui Tudorache cojocarul[735], fostă a lui Tudor bogasieru[736]. La sfârșitul acestui an, un cutremur destul de mare[737]. În 1822, 12 august, Zmăranda Mantu, soția răposatului Gheorghe Mantu și sora epitropului Theodorache Simionoiu, lasă bisericii domnești o prăvălie și un loc de prăvălie lângă cea a surorii ei, Joița. Testatoarea era fata răposatului Simeon, județ de

---

[729] Arhiva…, „Inventar, 1966”, f. 2.

[730] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 16 și Arhiva…, „Registrul cu acte în copii...”, f. 16. Semnează popa Nicolae, duhovnic, și popa Zamfir.

[731] Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare...,* p. 254. Pentru 1838, Idem, *Câteva știri...*, p. 180. Pentru 1847, Idem, *Școli particulare...*, p. 255. Spiridon Cristocea, *Școli particulare din Pitești în 1846* (în continuare, *Școli particulare…*), în „Argesis”. Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul XVI, Pitești, 2007, p. 347: la inspecția ministerială a lui Toma Serghiescu din 1846 Nicolae Mitilineu avea 58 de ani, deci era născut în 1788. Într-un document din 1838 evocat în Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare…,* p. 254, nota 18, Nicolae Mitilineu avea 47 de ani, deci era născut în 1791. Soția lui, mai mică cu 4 ani, se numea Evdochia. Găzduit cu școala lui în incinta bisericii domnești, va avea o relație apropiată cu clerul ei, trecându-se în 1839 în pomelnicul mare, vezi *Ibidem*.

[732] Arhiva…, „Inventar, 1972”, f. 2.

[733] *Documente privind răscoala din 1821*, Editura Academiei R.P.R., vol. II, 1960, p. 47.

[734] Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, pp. 119-120.

[735] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 17 și Arhiva…, „Registrul cu acte în copii...”, f. 9.

[736] Arhiva..., „Registru cu acte în copii...” f. 20, nr. 19.

[737] I. Ionașcu, *Biserici...*, p. 253. Lovită de magnitudinea considerabilă, bisericii „Sf. Gheorghe-Nou” din București îi cad turlele. Tot acum cade de tot biserica mănăstirii Plumbuita, unde în pisanie se menționează „grozav cutremur”, vezi Nicolae Iorga, *Inscripții, I, 1*, p. 82. Acum cade și Turnul Colții, vezi *Ibidem*.

Piteşti[738]. În identificarea din 1909, această donație se află în str. Alexandru Lahovari, nr. 16[739], deci în partea de Sud a bisericii.

Chivot din argint, 1811, fabricat la Brașov

Această localizare este importantă, deoarece în anul următor, 1823, epitropia îi dă voie lui hagi Boiu să construiască o importantă prăvălie de zid cu condiția ca acesta să stea în ea doar zece ani[740]. În 1823, un *Anastasimatar* lui Macarie, 1823, Viena, carte care nu se mai află nici ea în inventar. În 1824 preoții de la „Sf. Gheorghe" sunt Hristea (60 de ani), Gheorghie (35 de ani), împreună cu diaconul Ioan, toți fiind scutiți printr-un privilegiu domnesc[741]. În 1824 epitropia se jeluiește domniei în privința unui abuz frecvent în evul mediu. Este vorba de o încălcare de teren, conflict stins de-abia în 1845. Mai precis, răposatul episcop Iosif Argeșiul, primul episcop de Argeş, îi dăduse voie nepotului său (de frate sau soră), stolnicul Ioan Socolescu[742], să își clădească prăvăliile pe terenul metocului episcopiei din centrul Piteștilor. Acesta însă se întinsese și pe terenul bisericii „Sf. Gheorghe" și împiedicase verbal pe un alt concurent, contractant cu epitropia, să își ridice „un ochiuleț dă prăvălie"[743]. Dincolo de aceste încrâncenări devenite azi fapt divers – din care se desprinde, totuși, autonomia epitropiei față de episcopie după „era" Iosif – aflăm din nou că terenul metocului era la Nord de biserică, peste viitoarea stradă Șerban Vodă: „un petec dă loc spre miazănoapte, adică spre Ulița Piteștilor". Acest conflict se va întinde pe parcursul a multor ani, cu jalbele de rigoare din 1826 și 1832[744]. Acest „neguțătoraș" care își făcea loc în centrul inaccesibil al târgului era cel din 1825, 10 august, Constantin sin popa Preda[745], care se învoiește să plătească chirie bisericii domnești cincizeci de taleri anual pentru un loc, pentru a-și face prăvălie[746]. Acest Constantin, credem, era chiar fiul preotului Preda

---

[738] Arhiva…, „Dosar coprinzând…" doc. 18, Arhiva…, „Registru cu acte în copii…", foile 4-6 și Arhiva…, „Synodic…", f. 39 (identificarea de la 1885 a parohului Nae Boerescu: str. Centrului, suburbia Sf. Gheorghe, nr. 18. „Donatoarea Zmaranda a donat un loc de prăvălie pe care Epitropia cu fondurile Bisericei a construit prăvălia"). Protopopul Vasile de Pitești (un Vasilie ierei este întâlnit și în Arhiva..., „Pomelnicul bisericii domnești tipărit de Gheorghe Iconomu, 1842", foarte probabil același) o arată protosinghelului Vlasie de la episcopie, cleric superior care o contrasemnează spre îndeplinire. Se pare că este doar o întărire prin testament a donatoarei, deoarece pe locul dat mai înainte, cu voia bisericii, stătea cu chirie Badea băcanu. Donația obligă epitropii să dea din veniturile „locului" câte cinsprezece taleri anual clerului domnesc pentru pomenirea donatoarei. Martori: Vasilie protopop, popa David duhovnicul, popa Andronache. Scrisă de Gheorghe d<iacon> ot oraş Piteşti și adeverită de Iosif, episcopul Argeşului.

[739] Arhiva..., Dos. 3/1909, f. 6.

[740] Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 19.

[741] Ion Ionașcu, *Catagrafia…*, p. 33.

[742] Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 26.

[743] Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 24.

[744] Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 25. Semnează în 1832: „Zamfir protopopu și epitrop, Dobriian boiangiu, Mihale Popovici, Const. Manole".

[745] Constantin Popescu , vezi Arhiva..., „Registru cu acte în copii...", f. 3. Un Preda ierei se menționează și în Arhiva..., „Pomelnicul bisericii domnești tipărit de Gheorghe Iconomu, 1842", f. 1.

[746] Arhiva..., „Registru cu acte în copii...", f. 3. Menționăm că, potrivit documentului, biserica mai închiriase pământ, în apropiere, boiangiului Necula și stolnicului Ioan Socolescu care își deschiseseră aici prăvălii. Localizarea

de la „Sf. Gheorghe”, menționat cu un an înainte[747]. Cum avea să se jeluiască episcopului Ilarion, peste douăzeci de ani, epitropii închideau mereu ochii la acest abuz, lăsându-l să se descurce singur în conflictul cu Socolescu[748] - afirmație incorectă, epitropia judecându-se mereu cu cel care îi intrase pe pământ.

Linguriță pentru Sf. Împărtășanie, sec. al XIX-lea

În 1826, 5 iulie, hagi Țenea, epitrop încă la biserica domnească, vinde aceleiași biserici și bisericii „Precista din Coastă”, amândouă proprietare ale prăvăliei lui Cârstea măcelarul, un drum de servitute[749]. Peste două săptămâni, la cererea protopopului Vasile Gărdescu, conducătorul bisericii domnești, Grigorie al Argeșului rânduiește un împuternicit care să măsoare locul bisercicii domnești pe care răposatul protopop Ioan (Coculescu) își ridicase casele[750]. Tot în 1826 și tot în această zonă epitropia dă voie viitorului epitrop Mihai Pop să refacă prăvălia comună cu Precista din Coastă, dar și una proprie „Sf. Gheorghe”[751]. Este vorba despre prăvălia cumpărată în 1819 de la Ioniță măcelarul[752]. Proprietatea, după cum am menționat, se afla lipită de cea donată în 1806 de Cârstea măcelarul, adică în mini-domeniul de pe actualul teren viran, zonă verde, situat vizavi de blocul A2 al complexului Fortuna. Considerăm, din amploarea construcției, că aceasta este chiar prăvălia principală din ansamblul comercial al bisericii care figurează peste un secol la nr. 25 (în 1961, când va fi donată Sfatului Popular, figura la nr. 19) al viitoarei străzi Șerban Vodă, prăvălie care va aduce până în anii 40 ai secolului al XX-lea – când

este dificilă. Se menționează „un loc pă gârlă”, presupunem gârla Scorobaiei, care, în propunerea dr. arh. Eugenia Greceanu, *op. cit.*, p. 37, fig. 9, trecea prin mijocul urbei, chiar prin fața bisericii domnești, cu toate că într-un act din 1832, vezi Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 30, un râu trecea prin spatele altarului de la „Sf. Gheorghe”, adică prin actuala piață Vasile Milea. Din toate actele vechi ale bisericii domnești din Pitești o gârlă importantă se scurge prin spatele altarului, nu prin fața bisericii. Tot în aceeași propunere de mai sus, Scorobaia se vărsa în Mislea în preajma bisericii „Sf. Vineri” de azi, de unde și amintirea lor păstrată în numele străzii Râurilor. Conform următorului document în copie, soția lui, Lucsandra, se învoiește în 1846 să mărească chiria anuală la 100 de lei, deoarece, cu timpul, proprietarul (răposat deja), se întinsese peste limitele din contract, vezi Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...”, f. 4.

747 I. Ionașcu, *Catagrafia...,* p. 33

748 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 79: „epitropi biserici văd cu ochi și tac”.

749Arhiva…, „Registru cu acte în copii…” f. 14. Semnează din partea bisericii domnești protopopul Zamfir și dascălul Stan. Semnează și un preot „Athanasie diputat”. Pe acesta din urmă îl vom găsi peste trei ani, în 1829, conducătorul bisericii „Precista din Coastă”, vezi Arhiva..., „Registru cu acte în copii...”, f. 14 și f. 18. Acesta este cu siguranță viitorul protopop de Pitești, Gălețești și Cotmeana, Athanasie Davidescu (1851-1856 și 1861-1862).

750 Arhiva..., „Registru cu acte în copii...”, f. 18.

751 Arhiva…, „Dosar coprinzând...”, doc. 51.

752 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 27. Este vorba de un deviz interesant pentru lectorul de azi:11. 000 bucăți de șiță, 13 500 oca de var, cherestea, 3,5 căruțe de nuiale pentru tavan, scândură de stejar, 15 oca piroane, 85 căruțe de piatră, 500 padini de fag, 23. 000 de cărămizi, 318 căruțe de nisip, o ușă mare în față, 28, 5 oca de păr de capră pentru tencuit, 413, 5 oca de mălai la dulgheri, saraoli și zidar, 41,5 vedre de rachiu, 3,5 saraoli, broască la ușă, fiiară de cercevele la o fereastră, geamuri la o fereastră, un hârdău, 6 vedre, 5 copăi, un târnăcop și o sapă ce s-au prăpădit, , plătitul țiganilor lucrul zidarilor, lucrul dulgherilor, 25 de funii de tei,

se ridică noua casă parohială (Șerban Vodă, nr. 19 cu continuare pe colț, spre Principele Carol, viitor Vasile Roaită) cu două prăvălii mari la parter – cele mai importante chirii ale epitropiei[753].

Icoană cu scene din Vechiul și Noul Testament, sec. XIX. Aflată în curs de restaurare de către d-na restaurator principal Malvine Mocenco

În 1827, Tomul al doilea al *Antologhionului* pe note al lui Macarie ieromonahul, ediția București, Tipografia Mitropoliei[754], două exemplare, cărți care nu se mai află în inventar. De altfel, aceeași situație și pentru *Irmologhionul* din același an, ediția Neamț[755]. În 1828, *Condică de venit și cheltuieli,* manuscris al epitropului Mihalache Popovici (în alte acte, Mihai Pop), nenumerotat[756], pierdut azi. O altă lucrare care nu se mai află în inventar este *Cuvinte zece pentru dumnezeiasca pronie,* Teodoret al Cirului, traducere Grigorie, mitropolitul Țării Românești, ediția București[757]. Tot în 1828, de sărbătoarea Sf. Gheorghe, epitropia cedează prăvălia pe care biserica o cumpărase în 1809 de la Dimcea Mortasitul, ajunsă ruină după folosirea ei de către Toșa boiangiul. Necula boiangiul (Nenco Dimceo) se învoiește cu epitropia să zidească el alta, dar să fie a lui mereu contra unei chirii [758]. În 1830 biserica domnească cumpără foarte avantajos, sub prețul zonei, prăvălia lui Nicolae, fiul lui Dumitrache Pistol (Păun)[759] – identificată în 1909 în str. Alexandru Lahovari, nr. 11[760]. Tot acum episcopul Ilarion dă voie moștenitorului protopopului Ioan, Nicolae Coculescu, viitor epitrop și pașoptist, să facă negoț pe terenul nou pe care i l-a dat biserica lângă cel vechi (la Sud de altar, pe viitoarea str. Doamna Bălașa), contra unei chirii[761]. În 1831, *Slujba Sfintei Filoftiei Fecioarei*. În 1832 *Enhirid sau mânelnic*, o culegere de învățături religios morale scrisă în grecește de Al. D. Sturdza și tradusă de Al. Filippescu. Tot în 1832 statutul de catedrală a orașului, biserica în care se primesc oaspeții mari și în care se fac Te Deum-urile oficiale, trece la noua (1818) biserică Mavrodolu[762], informație din care deducem că înainte fusese la „Sf. Gheorghe". În 1832 postelnicul Grigorie Petrescu reînnoiește o prăvălie moștenită, mai cumpărând niște teren în spatele altarului[763]. Cu ocazia acestei târguieli se amintește ocazional de gârla (foarte probabil Scorobaia) care

---

[753] Un act din 1845: „această prăvălie să află astăzi clădită noo şi este la locul cel mai bun", vezi Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 69.
[754] Arhiva.., „Inventar, 1966", f. 2. În inventarul din 1972 deja nu mai existau.
[755] Arhiva.., „Inventar, 1966", f. 2
[756] Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare....,* p. 254, nota 18 și Arhiva..., „Inventar,1972", f. 2.
[757] Arhiva…, „Inventar, 1966", f. 2.
[758] Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 28 și Arhiva…, „Registrul cu acte în copii...", f. 3 și f. 21. Un pomelnic al Ecaterinei Gheorghiu (Toșa) figurează și în pomelnicul de început de secol XX al parohiei Mavrodolu, vezi Arhiva bisericii Adormirea Maicii Domnului - Mavrodolu, Pitești, „Pomelnicul bisericei Mavrodolu din Pitești", f. 35.
[759] Arhiva…, „Registru de acte în copii…", f. 11 și Arhiva…, „Synodic…", f. 39 (identificarea din 1885: str. Centrului, nr. 13. Epitropia cumpără de fapt locul și zidește pe ea o prăvălie din fondurile ei)
[760] Arhiva..., Dos. 3/1909, f. 6.
[761] Arhiva…„„Registrul cu acte în copii…", f. 20, nr. 16.
[762] Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit.*, p. 58.
[763] Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 30 și doc. 31 și Arhiva…, „Registru cu acte în copii…" f. 8 și f. 21, nr. 21.

trecea prin spatele altarului, prin actuala piață Vasile Milea, contrar părerii Eugeniei Greceanu, prin fața bisericii. Tot în 1832, clopotul mare[764], azi pierdut, *Molitvelnic*, ediția București, și 12 *Minee*, ediția Neamț[765], și ele plecate din inventar – foarte probabil în anii optzeci ai secolului trecut când au fost confiscate de Episcopia Râmnicului și a Argeșului.

Mihail ecvestru (scenă foarte rară în iconografie) și Sf. Mare Mucenic Gheorghe ecvestru. Aflată în curs de restaurare de către d-na resaturator principal Malvine Mocenco

În 1833, următorii clerici deserveau la „Sf. Gheorghe": Hristea duhovnic, David și Dumitru, diaconul Tănase și dascălul Constantin[766]. Tot în 1833 epitropia câștigă la Judecătoria de Argeș procesul cu Hristache, fiul răposatului Boiu care zidise o prăvălie în 1823 cu dreptul de a sta în ea numai zece ani[767]. Biserica este reprezentată la proces de către vechilul epitropiei, Dimitrie Bărbescu, prima mențiune clară (deoarece, logic, epitropii aveau și slugi, și angajați) a unei asemenea funcții. Tot pentru acest an, *Cum să se urmeze slujba întru prea Sfânta Duminecă a Paștilor* , ediția Neamț, două exemplare, aflate ultima dată în Inventarul din 1966 și un *Liturghier* donat de familia viitorului episcop sfânt Calinic de la Cernica, acum „ieromonahul Calinic"[768]. În 1834 epitropia mai eliberează lui Nicolae, fiul lui Dumitrache Păun (Pistol), o mie de taleri, deoarece acesta se plânsese Tribunalului că în urmă cu patru ani, când vânduse o prăvălie bisericii, fiind tânăr, a acceptat un preț prea mic[769]. În 1835 epitropia închiriază un teren în spatele altarului, până în gârlă, lui Hristea, fiul lui Dobre și ginerele lui Dinu Merișanu. El avea aici „de zestre" o prăvălie veche, dorea s-o facă „de zid" și îi mai trebuia spațiu[770]. Această prăvălie o va vinde soția lui, Maria Merișanca, în 1842, după moartea

[764] Această piesă nu era în anul 1887, clopotele de atunci fiind din 1832, cel mare, și din 1847, cel mic, vezi Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 4 (152), adică exact clopotele confiscate de ocupantul german în perioada 1917-1918, vezi Arhiva..., Dos. 134, f. 59.
[765] Arhiva..., „Inventar, 1966", f. 2.
[766] Pr. Marin M. Braniște, Pr. Ilie Diaconescu, *Catagrafia preoților din județul Argeș la 1833* (în continuare, *Catagrafia*...) în „M.O.", anul XIII, nr. 5-6, 1961, p. 398.
[767] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 32. Președinte, Ioan Mavrodogulu, judecător, stolnicul Constantin Bucșenescu. Nu s-a prezentat judecătorul Constantin Brătianu, stolnic. Grefier, N.S. Chirculescu.
[768] Pr. Marin Braniște, *Însemnări pe vechile cărți de slujbă de la bisericile din Pitești* (în continuare, *Însemnări*…), în „M.O.", anul XIII, 1961, nr. 1-4, p. 206.
[769] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...", f. 11.
[770] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 35.

lui, lui Andrei Ghenea[771]. Tot în 1835, *Ceasoslov bogat*, ediția mitrop. V. Moga, Brașov, un *Molitvelnic bogat*, ediția Buzău, și *Tâlcuirea Evangheliilor*, ediția mitrop. Ștefan al Carlovițului, Buda[772].

Sfântul Epitaf, donație din 1837 a coanei Joița

În 1836 școala pe grecește de la Sf. Gheorghe a lui Nicolae Mitilineu are 62 de copii[773], deja un vârf ultim, din această perioadă ea începând să decadă, deoarece spiritul vremii era de românire a învățământului. În 1837, o *Evanghelie*, ediția Neamț. Tot în 1837 coana Joița dăruiește bisericii un epitaf, aflat și azi în inventarul bisericii[774], dar și o cruce care în inventarul din 1972 încă se afla[775]. În 1838, *Istoria bisericească pe scurt*, ediția Iași, un manual de Filaret Scriban. Tot în 1838 Dimitrache Zamfiriu primește o prăvălie a bisericii pe zece ani cu condiția să o refacă[776]. Pe 11 ianuarie 1838 are loc un puternic cutremur de pământ. Avem chiar o însemnare pe o fostă carte a bisericii, un *Orologhion adecă ceasoslov*, Brașov, 1835[777]. Cu siguranță Piteștiul a suferit pagube, deoarece de Sf. Gheorghe, Lilea Teodor (Lilea brașoveanul, cumpărătorul de loc din 1817) se angajează să repare caldarâmul a două prăvălii ale bisericii, „acelea de la răspântie, una

[771] Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 47.
[772] Arhiva..., „Inventar, 1966” și Arhiva..., „Inventar, 1972”.
[773] Spiridon Cristocea, *Despre școlile particulare din Pitești și din fostul județ Argeș în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, (în continuare, *Despre școlile particulare...*)în „Argesis”. Studii și comunicări, seria Istorie, Muzeul Județean Argeș, anul XI, Pitești, 2002, p. 493.
[774] Inscripție: „Acest ipitafiu s-a făcut prin cheltuiala D(umneaei) Cocoanei Joițe la biserica domnească Sf. Gheorghe. 1837”.
[775] Arhiva..., „Inventar, 1972”, p. 19. Inscripție: „Joița a deruit la biserice”.
[776] Arhiva..., „Documente coprinzând...”, doc. 52.
[777] Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări pe vechile cărți bisericești*, p. 935: „Astăzi la 11 ale lui ghenarie, anul 1838, la 4 ceasuri din noapte, marți spre miercuri, s-au cutremurat pământu, încât au dărâmat multe ziduri. Marcu Marinescu”. Tot acum cade de tot biserica mănăstirii Pasărea, vezi Nicolae Iorga, *Inscripții, I, 1*, p. 73.

de la răposata Manda și alta de la răposatul Dumitrașcu". Semnează epitropul Mihale Popovici (Mihai Pop) și protopopul Gheorghe (Coculescu, foarte probabil), prima mențiune în această funcție[778].

Cădelniță din argint, donație din 10 iulie 1840 a lui Ion Cuza și a soției lui, Victoria

În 1839 epitropia bisericii domnești câștigă definitiv o prăvălie în Ulița Târgului, donație de la Dumitrașcu, fost vătaf de măcelari, răposat în 1806[779]. Surorile lui Dumitrașcu[780], „Safta Trențoaia și Voica prioteasa, soția popi lui Mihai bogatu" doreau recuperarea în folosul lor a acestei danii. Tot în 1839, *Panihida* și *Chiriacodromionul* lui Nichifor Teotoche, arhiepiscopul Astrahanului, ediția Buzău. În 1840, o cădelniță de argint, aflată în patrimoniul bisericii domnești, cu inscripția: „această cădelniţă s-a făcut de robi lui Dumnezeu Ion Cuza şi soţia sa, Victoria Cuza, născută Rosit, la anul 1840, iulie 10". Aceiași donatori, verii viitorului domnitor Alexandru Ioan Cuza în indicația din 1885 a preotului Nae Boerescu[781], oferă un sfânt disc cu inscripția „Trupul lui Hristos luaţi şi din izvorul cel fără de moarte gustaţi, an 1840 iulie, 10"[782] și un sfânt potir: „acest potir s-a făcut de robii lui Dumnezeu Ioan si Victoria la biserica Sf. Mare Mucenic Gheorghe din satu Piteşti, la anul 1840, iuli, 10". Pe 9 iulie, același an, Hristea Anghel, băcan, ia de la epitropia bisericii domnești un permis de trecere prin prăvălia bisericii, contra a cinci oca de unt pe an[783]. La sfârșitul anului, epitropul Mihai Pop este înlăturat din cadrul epitropiei bisericii domnești[784] în a cărei prăvălie stătea[785]. Deja pe 10 ianuarie 1841 episcopul Ilarion contrasemnează votul

778 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 78 și Arhiva..., „Registru cu acte în copii...", f. 12.
779 Arhiva…, „Dosar coprinzând...", doc. 37, doc. 38, doc. 39 și doc. 40, Arhiva..., „Registru cu acte în copii...", f. 7.
780 Amândouă erau fiicele lui Gheorghe Lupașcu, vezi Arhiva..., „Dosar coprinzând...", f. 21, nr. 25.
781 Arhiva…, „Synodicul…", f. 41.
782 Existent și azi în patrimoniul bisericii, consemnat și de V. Brătulescu, *Biserici*..., p. 41, în 1933, autor care s-a rezumat doar la mențiunea „1840".
783 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 42 și Arhiva…, „Registrul cu acte în copii…", f. 4.
784 Arhiva..., „Registru cu acte în copii..." f. 1.
785 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 42. În 1842 sindicul Nuțu Hristea Ciupitul îi dă fostului epitrop Mihai Pop (ovici) o adeverință cum că „a stăpânit" în trecut și chiar și în prezent o prăvălie a bisericii, Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 43. Aceasta îi era cerută de organul judecătoresc, bănuim, într-o pricină cu biserica unde fusese epitrop.

mahalagiilor care pun alți epitropi la Sf. Gheorghe, „oameni de toată cinstea, cu stare bună și cu frica lui Dumnezeu”: protopopul Gheorghe iconomul (Coculescu), Nicolae Coculescu (al II-lea, viitor primar) și Pandele Petre (ctitor la „Sf. Ilie”, așa cum însuși menționa)[786].

Sf. Potir, donație din 10 iulie 1840 a lui Ion și a Victoriei Cuza

Trei luni mai târziu Gheorghe Coculescu, iereu la „Sf. Gheorghe” și protopop roagă primăria (Maghistratul) să-și mute tulumba de pe un loc al bisericii, deoarece epitropia dorește ca pe acest loc să construiască[787]. Prezidentul Maghistratului, C. Leca, îi răspunde că cererea trebuia făcută mai devreme, deoarece mutarea nu este prevăzută în bugetul acelui an. Se promite că „șopronul tulumbi(i)” se va demola și se va muta peste un an[788]. Tot acum, din lipsă de fonduri, epitropia renunță la a cumpăra prăvălia lui Andrei Stănciulescu, aflată pe terenul bisericii[789], prăvălie pe care o cumpără băcanul Mincă Grigoroiu, obligat acum să plătească embatic bisericii[790]. Aceeași situație și pentru prăvălia armeanului Garabet Venicolu, clădită pe terenul bisericii, pe care o cumpără Iota Marin Brașoveanu, obligat să plătească embatic bisericii[791]. Tot în acest an băcanul Theodorache Constantin negociază embaticul cu biserica domnească[792]. Prăvăliile celor doi băcani sunt pe un pământ care merge din gârlă până în zidul cel vechi al bisericii, foarte probabil din spatele altarului. Tot în 1841, este amintită școala domnească (adjectiv supralicitat atunci, deoarece era o școală particulară, în grecește, a lui Nicolae Mitilineu)[793], se cumpără *Viața Sf. Nifon*, ediția Buzău, două exemplare, și se achiziționează un prapure cu două fețe („Botezul Domnului” și „Sf. Gheorghe”) aflat și azi în inventar (inscripția: „Anul 1841, ghenarie 4”). Faptul că este procurat de epitropie (sau donat ei) pe 4 ianuarie ne duce la amintirea unui obicei generalizat, sesizat documentar în Pitești de-abia peste o jumătate de secol, acela al procesiunii sfințirii aghiasmei mari, când clerul și episcopul se ducea la Argeș pentru a oficia slujba. Bineînțeles, steagul era folosit mai ales pentru slujbele publice din afara bisericii. Tot în 1841, aprilie 19, Nicolae curelarul îmbracă în argint Evanghelia din 1784[794]. În 1842 se editează pentru uzul intern *Pomelnicul bisericii domnești tipărit de Gheorghe Iconomu*, aflat și astăzi în inventar. Este vorba despre un pomelnic de început de secol XIX – probabil și cu câteva persoane din secolul anterior, nu ne

[786] Arhiva…, „Registru cu acte în copii…”, f. 1.
[787] Arhiva..., „Dosar coprinzând....”, doc. 53.
[788] Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 54.
[789] Arhiva…, „Dosar coprinzând...”, doc. 55.
[790] Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 45. Mincă Grigoriu botează la „Sf. Gheorghe” în 1865, vezi S.J.A.A.N.„ fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1865, f. 4.
[791] Arhiva…, „Dosar coprinzând...”, doc. 56.
[792] Arhiva…, „Dosar coprinzând...”, doc. 46 și Arhiva…, „Registru cu acte în copii…”, f. 7.
[793] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 44 și Arhiva…, „Registru cu acte în copii…”f. 10. Prăvălia în discuție era vecină cu „zidul odăilor biserici care este școala”.
[794] Arhiva…, „Synodicul…”, f. 39.

referim la ctitorii mari și la Iosif, primul episcop de Argeș –, prețios, bineînțeles, dar nu unul general. Se pune întrebarea dacă protopopul nu a avut acces la pomelnicele mai vechi – de exemplu, cel din 1818, al preoților Zamfir și Preda – sau acesta este doar unul personal, din moment ce câțiva preoți trăitori în perioada slujirii lui aici nu sunt trecuți deloc. Înclinăm către al doilea răspuns.

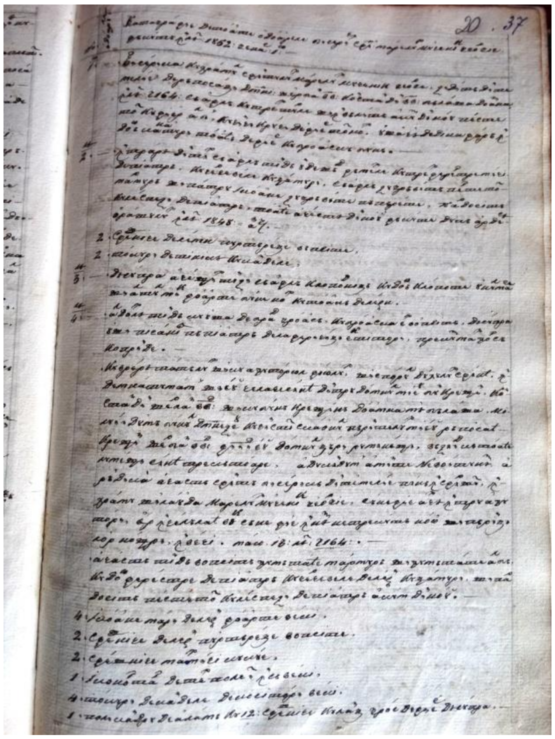

Prapure cu două fețe: Sf. Mare Mucenic Gheorghe și Epifania, 4 ianuarie 1841

Tot în 1842 Ghenea Andrei, mahalagiu de încredere, cumpără prăvălia Mariei Merișanca, soția lui Hristea sin Dobre, foarte probabil văduvă atunci, și se tocmește cu biserica domnească pentru o chirie[795]. În 1842 epitropia reușește pe cale juridică să-l alunge pe fostul epitrop Mihai Popovici, acum falit, împreună cu ginerele lui, din prăvălia ei[796]. Din cuprinsul actelor se reține că alungarea lui din epitropie fusese realizată cu sprijinul poporului: „act din leat 1841 al opștii mahalagiilor sfintei b. Sfă. Gheorghe de aici ce s-au văzut iscălit de cei mai de frunte negutători ai orașului și întărit de prea sființia sa părintele episcopu Ilarion Argeșiu"[797]. Tot în acest an epitropia câștigă definitiv dania din 1810 a județului Ștefan Coculescu, revendicată mereu de fiica lui, Tudora[798], și închiriază lui Marin Dimitriu o prăvălie în care stătuse băcanul Poia[799]. În 1844 Ilarion Argeșiul, episcopul locului, aprobă cererea clerului domnesc (preoți, nu se arată câți, diacon și protopop) de alocare din venitul bisericii, anual, a câte o sută de lei pentru „pentru ca să fie mai sârguitori şi mai mulţămitori pă viitorime şi să-ş poată întâmpina cheltuelile cele grele ale căsnicii, fiindcă şi parte din mahalagii aceştii sfinte b. unii au răposat, alţii au scăpătat, de la care avea şi preoţii oareşcare folos cu sfat de obşte"[800]. Tot în acest an, se pare, o reparație a bisericii[801]. În 1845 Ghenea Andrei, din nou, negociază o chirie cu biserica domnească[802]. Tot în acest an căpitanul N. Socolescu, președinte al Judecătoriei Argeș, proprietar de prăvălie în colțul Uliței Mari, aflat în conflict cu

795 Arhiva…, „Registru cu acte în copii…" f. 8.
796 Arhiva..., „Dosar coprinzând..." doc. 64.
797 Arhiva…, „Dosar coprinzând...", doc. 57, doc. 58 și doc. 59.
798 Arhiva…, „Dosar coprinzând...", doc. 62.
799 Arhiva…, „Dosar coprinzând...", doc. 65.
800 Arhiva… „Registru cu acte în copii…" f. 1.
801 Teodor Mavrodin, Ion S. Băcanu, Spiridon Cristocea, Grigore Constantinescu, *op.cit.*, p. 37.
802 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 68 și Arhiva…, „Registrul cu acte în copii…", f. 10.

biserica domnească pe al cărei pământ tatăl lui, clucerul Ioan, nepot al primului episcop de Argeș, își deschisese afacerea încă din 1824, stinge „prigonirea” rămânând stăpân, ca și mai înainte, contra unei chirii de 40 de lei anual[803]. În 5 iulie, același an, Policsenia Beștelei, soția praporgicului Apostol Beștelei, fiica lui Theodorache Simionoiu (primul epitrop atestat documentar la „Sf. Gheorghe”, începând cu 1806; trăia și în 1841 și semna în actele bisericii[804]) al cărui neam e îngropat „la Sf. Gheorghe Domnesc”, vinde acestei biserici pe suma de 4600 de lei o prăvălie în Târgul Piteștilor – cu banii luați cumpără altă prăvălie, de la Safta, fiica răposatului protopop Drăgan[805].

Prima pagină din catagrafia din 1852, scrisă, probabil, de epitropul nou, Dimitrache Petrescu, sursa primă a restaurării din 1963-1968

Cu această prăvălie, în decembrie, același an, biserica domnească se va răscumpăra față de biserica „Precista din Coastă” pentru jumătatea din prăvălia comună, donație din 1805, a lui Cârstea măcelarul[806]. Tot în 1845, un antimis (Neofit al II-lea), *Istoria bisericească pe scurt* a lui Alexandru Lesviodacs, *Obiceiurile israiltenilor* de Eufrosin Poteca, *Gramatica Românească* a lui Nicolae Bălășescu și o *Evanghelie* de Neamț. În 1846, 20 mai, mahalagiii și epitropia decid învelirea bisericii cu tablă („her alb”), mărirea lefurilor preoților (cu încă cincizeci de lei pe lângă cei o sută, credem că lunar) și stabilirea lefurilor celor doi dascăli, Nicolae Russescu (o mie de lei, credem că anual) și Badea (patru sute lei, credem că anual)[807]. Tot în 1846, un vas pentru Sf. Mir, aflat și acum în inventarul bisericii, cu inscripția: „ Argheș, 1846” și o reînnoire a unui embatic[808]. Tot în acest an, *Irmologhiu*, Anton Pann, două exemplare, *Noul Testament*, ediția Smirna, *Mâna lui Damaschin*, de ieromonah Antonie, ediția București, *Epitaful* lui Anton Pann (cântările Prohodului)[809]. În 1847, clopotul mic[810], astăzi inexistent, și următoarele cărți, la fel de inexistente, și ele, din inventarul de astăzi: *Heruvico-chinonicar*, ediția Anton

[803] Arhiva…, „Dosar coprinzând...”, doc. 76. Se pare că Socolescu se răzgândește, deoarece în 1847, convins, semnează din nou că va plăti bisericii chiria, Arhiva…, „Dosar coprinzând...”, doc. 79: „După priimirea aceștia arătând-o dum cluceriului Nicolae Socolescu și străuind cu dinadinsul și cu alte obraze mijlocitoare către dumnealui abia s-au înduplecat de a da biserici înscris că va plăti embatichi pă fiecare an”. Semnează conducătorul bisericii domnești, protopopul Gheorghe Coculescu. Același lucru și în 1845, Arhiva…, „Dosar coprinzând...”, doc. 84. Nicolae Socolescu își va vinde în 1851 prăvălia, cumpărător fiind Tache Dobrian, deoarece biserica, invitată fiind, conform legii, să o cumpere, nu avea cu ce, Arhiva…, „Dosar coprinzând...”, doc. 85.
[804] Arhiva..., „Registru cu acte în copii...”, f. 1.
[805] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 66 și Arhiva…, „Registru cu acte în copii…”, f. 14.
[806] Arhiva..., „Registru cu acte în copii...”, f. 16.
[807] Arhiva…, „Registru de acte în copii...”, f. 17.
[808] Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 70 și Arhiva..., „Registru cu acte în copii...”, f. 4. Lucsandra, văduva lui Dinu Popescu (Constantin sin popa Preda, credem că cel de la biserica „Sf. Gheorghe”), reînnoiește un embatic pe locul bisericii pe care în 1825 soțul ei își făcuse prăvălie. Din Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 79, aflăm că Constandin trimisese o jalbă episcopului. Acesta îi răspunde de-abia în 12 februarie 1847, așadar, la aproape doi ani de la moarte (dacă aceasta s-ar fi întâmplat în 1845).
[809] Arhiva…, „Inventar, 1966” și „Inventar, 1972”.
[810] Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 4 (152), rechiziționat de ocupant în perioada 1916-1918.

Pann, București, *Paresimier* (Cântările mai de seamă ale Postului Mare), două exemplare, *Istoria lumii*, de Florian Aaron, *Datorii ale omului*, traducere de Matsucopulo[811]. În 1848, pe 18 iunie, se stabilește o chirie a unei prăvălii a bisericii „Sf. Ilie” mijlocită de ctitorul ei, Pandele Petre, epitrop la „Sf. Gheorghe”[812]. Semnează tot în acest subiect, dar pe un duplicat, preoții Dimitrie și Alecsandru (Sandu duhovnicul)[813]. Această prăvălie, care fusese a lui Theodorache Simion, fost epitrop aici, iar acum era danie pentru biserica Sf. Ilie – nu știm cine o făcuse, foarte probabil epitropul nou, Pandele Petre – se va menține pe această poziție peste un secol, până la venirea regimului comunist care, oricum, va expropria tot centrul Piteștiului. Se afla la Nord, între biserică și actualul bloc A1.

Situată în centrul târgului, biserica domnească era înconjurată de prăvăliile ei și ale celorlalți negustori pe care, când îi contracta, îi obliga să țină curățenia[814]. Despre condițiile insalubre ale târgului scriu și alții[815]. Nu este de mirare că pe acest fond precar riscul unui incendiu de proporții este foarte ridicat, vezi marele incendiu din 1847 din capitala București. În 18 august 1848 Piteștiul cade pradă unui foc devastator, dezastru remediat greu și deficitar, deoarece era revoluție, iar energiile se canalizau altundeva[816]. Avem câteva surse. Prima este a locțiitorului episcopiei de Argeș, Samuil Tărtășescu Sinadon, din 23 august 1848, către mitropolitul Neofit al II-lea: „Cu smerenie și cu lacrămi nemângâiate înștiințez prea sf. Voastră după potoapele cele primăvăratice, după mortalitatea vitelor, după ivirea stricătoarelor lăcuste, după biciul holerii, care încă bate pe aici, și după o secetă de trei luni, care a uscat pământul, alaltăieri noapte, la 18 ale aceștia spre noăsprezece, a izbucnit și un foc prăpăditor în mijlocul orașului Piteștilor, care în trei ceasuri a mistuit tot târgul: trei biserici, câteva mahalale și mulțime de case, între care s-au ars și metohul episcopiei, consistoria cu canțelaria și cu tot ce s-au aflat într-însul. Mână omenească era peste putință a da lumii vreun ajutor din pricina vântului, ci a încetat de sine-și numai atunci când cel ce l-a trimis asupră-ne, pentru faptele noastre, ca asupra sodomo-gomorenilor a binevoit să poruncească a se potoli”[817]. A doua sursă vine chiar de la protopopul care a încercat să-și apere biserica aflată în pază, „Sf. Gheorghe”: „Leat 1848, August 18, Miercuri seara la 3 ceasuri din noapte au luat foc orașul Pitești, și au ars tot târgul, trei mahalale și trei biserici Sfântu Nicolae, Sfântu Gheorghe și Maica Precista, zidită de Ioan Mavrodolu, cea mai frumoasă biserică din acest oraș; însă în Sfântul Gheorghe n-a intrat focul, și nimic n-a vătămat, numai învelișul și clopotnița au ars, iar celelalte două biserici au ars desăvârșit. Cea mai mare parte din neguțători s-au stins cu desăvârșire, arzându-li-se și prăvăliile, și marfa și casele, mistuind iuțeala focului tot în patru ceasuri, neputând a sta împotriva focului niciun fel de ajutor. Protop. Gheorghie Iconomul”[818]. Parohul N.P. Boerescu scrie la 1885 în *Synodicul* bisericii: „Biserica a fost învălită cu șindrilă până în anul 1849. În acest an orașul a fost incendiat de la un cap la

---

[811] Arhiva…, „Inventar, 1966” și Arhiva…, „Inventar, 1972”.
[812] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 71 și doc. 72 și Arhiva…, „Registrul cu acte în copii...”, f. 8 și f. 17 Acest embatic îl vom întâlni și în primul buget păstrat în arhiva bisericii, pe 1855, chirie plătită de epitropul principal de atunci, Pandele Petre, vezi Arhiva..., „Dosar cu diferite chârti din ani trecuți începând de la anul 1826” (în continuare se va cita „Dosar... 1826”), f. 35.
[813] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, f. 17.
[814] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, f. 7 și f. 8.
[815] Doctorul Karol Szeleki sesizează Ocârmuirii județului Argeș în 1835 că „negustorii când se află în ale lor îndeletniciri în prăvăliile împrejurate cu biserica „Sf. Gheorghe” fac tot felul de murdalâc, scoțându-l du prin casele și curțile lor, în loc a-l căra afară de oraș, dimpotrivă, l-au aruncat pe lângă zidul caselor... aceasta aduce la toată obștea vătămare dă sănătate”, vezi Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 125.
[816] Vasile Novac, *Incendiul de la Pitești din august 1848*, în „Studii și comunicări”. Muzeul Pitești, V, 1980, pp. 311-315.
[817] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, pp. 37-38.
[818] Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 7 (155).

Sf. Potir argintat din sec. XVIII-XIX

altul, comersanții cari aveau prăvăliile în preajma bisericii scăpară o bună parte din mărfurile lor în biserică ale cărei bolți redutabile putu rezista flăcărilor deși focul consumă învelișul și amvonul din care căzu clopotile jos”[819].

Așadar, conform mărturiei protopopului Gheorghe Iconomu (Coculescu) teribilul incendiu din 18 august 1848 – în *Synodic* parohul de mai târziu, Nae Boerescu, insistă asupra anului 1849[820], ceea ce, dacă ar fi adevărat, ar însemna că în 1849 biserica Sf. Gheorghe a căzut din nou pradă focului, probabil o imposibilitate –, care a distrus centrul Piteștiului nu a produs prea mari stricăciuni: „însă în Sfântul Gheorghe n-a intrat focul, și nimic n-a vătămat, numai învelișul și clopotnița au ars”[821]. Avem totuși o informație prin care întrevedem oarecum adevărata desfășurare și forță a incendiului general: casele epitropiei din curtea bisericii, dinspre nord, adică dinspre strada Șerban Vodă, acolo unde se ținea școala bisericii, au ars toate[822]. Un document din 1864 amintește accidental de proporția focului, amintind că dintr-o prăvălie nu mai rămăsese decât zidul care o despărțea de cea vecină[823]. Pagubele la biserică, se pare, au început să fie reparate încă din acest an[824], începându-se totodată și o „tindă în care șăd femeile”, din piatră[825]. Viitorul epitrop Dimitrache Petrescu, după ce nominalizează unicii slujitori care au profitat legal de terenul bisericii (protopopii Ioan Coculescu, 1809, și Vasile Gărdescu, 1826), arată în final un fenomen instalat după haosul din 1848, de când cu incendiul: unii particulari se instalaseră ilegal pe terenurile dimprejurul bisericii[826].

Cât privește participarea preoților piteșteni la revoluția din acest an, un istoric local este de părere, pe baza rapoartelor protopopilor din plasele județului Argeș, că niciun cleric nu a luat parte la eveniment[827],

---

[819] Arhiva…, „Synodicul….”, p. 17.
[820] Arhiva…, „Synodicul….”, f. 10.
[821] Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 7 (155).
[822] Arhiva…, „Synodicul...”, f. 10. Că focul a ars prăvăliile bisericii ne spune și un act din 1855, când Nicolcea Marcu rezidește o prăvălie a ei contra „ținerii”de către el timp de zece ani, Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 87.
[823] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 107.
[824] Ion Gr. Rădulescu, *op. cit.*, pp. 377, 380. Autorul doar intuiește, dar informația se argumentează și documentar.
[825] Arhiva…, „Registrul cu acte în copii...”, f. 20, „Catagrafia de toate odoarăle biserici sfâ marelui mucenic Gheorghie făcută în leat 1852 ghenar 1-iu”.
[826] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 130.
[827] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 37. În perioada 1845-1851, protopop de Pitești a fost conducătorul bisericii domnești din Pitești, Gheorghe Coculescu, vezi *Ibidem*, p. 167. Statornicia lui în această funcție și după 1848 nu demonstrează neapărat că nu a susținut cauza Revoluției, dar că a reușit să se mențină în grad și după aceste evenimente. Mai mult, era fratele epitropului Nicolae Coculescu, mare pașoptist piteștean. Să nu uităm că la 1848

cu toate că pe perioada guvernului revoluționar preoții din toată mitropolia au comunicat credincioșilor știri cu privire la mersul treburilor[828]. Bineînțeles, aceste atitudini nu erau personale – mai ales la clericii de la oraș, cu o situație materială mai bună, chiar dacă Regulamentul Organic a fost ars la Pitești în curtea schitului Buliga condus atunci de părintele „Samoilă”, nimeni altul decât episcopul care ținea locotenența Eparhiei Argeșului, Samuil Tărtășescu, rezident atunci aici, bătrân erudit, incomod pentru mulți preoți, în etate de aproape 80 de ani, intelectual progresist[829]. Nu aceleași sentimente la clericii de țară, care aproape că se confundau economic cu păstoriții lor și care, în județul Argeș, au făcut fățiș revoluție[830]. Oricum, poziția politică a preotului era impusă, mitropolia, la rându-i, fiind nevoită să aplice comenzile Guvernului Provizoriu.

În 1848, pe fondul unei puternice epidemii de holeră, multe biserici rămân fără preoți, nu știm dacă și la „Sfântul Gheorghe”, luându-se hotărârea ca grămăticii (țârcovnicii) să urmeze un curs de 6 săptămâni, apoi să fie hirotoniți[831]. Clericii din acel an de aici sunt următorii: Gheorghe Iconomul (Coculescu), protopop de Pitești și Olt, preotul Alexandru (Sandu duhovnicul)[832], preotul Dimitrie, catihis[833], și, probabil, cântăreții din 1846, Nicolae Russescu, și Badea (cântăreț II, rămas la „Sf. Gheorghe” până la moarte, în 1870)[834]. Epitrop, Nicolae Coculescu, fratele parohului[835] și mare pașoptist, președinte al unui club revoluționar din Pitești, fugit din oraș după înfrângerea revoluției, primarul orașului în timpul ei și mai târziu, la revenire[836]. Tot în 1848, pe fondul contra-revoluției, turcii ocupă Seminarele din București și din Curtea de Argeș, acțiune mai mult decât suficientă pentru a ne da un semnal că nici la Pitești – oraș revoluționar aflat în planurile de reocupare ale generalului Gh. Magheru care s-a și bătut pentru el, dar fără succes – nu avem vreo garanție sigură că bisericile orașului nu au fost vandalizate. Aceeași situație și în decembrie, acelai an, trupele țariste – presupus creștine – staționează preventiv aici, dar și în 1853, pe

---

era protopop de Pitești, iar episcopul de Argeș, Samuil Tărtășescu, bătrân progresist, dar și caracter incomod pentru cler, arde Regulamentul Organic în mijlocul orașului, în curtea schitului Buliga unde rezida.

828 Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 133.

829 Este greu de crezut că preoțimea din Pitești în frunte cu protopopul lor, Gheorghe Coculescu de la Sf. Gheorghe, rudă cu marele pașoptist piteștean Nicolae Coculescu, epitropul bisericii, nu a fost în curtea de la Buliga unde episcopul lor ardea și blestema Regulamentul Organic. De altfel, chemarea la revoltă a însuși cârmuitorului Hristopol a fost făcută nu numai mahalagiilor, ci și preoților, vezi Nicolina Coman, *Figuri de luptători pașoptiști argeșeni*, „Studii și comunicări”. Muzeul Pitești, V, p. 321.

830 *Ibidem*, p. 322. Preoți argeșeni arestați în toamna lui 1848 deoarece „s-au dovedit că insuflă lăcuitorilor și acum duhul de răzvrătire și nesupunere către stăpânire și legile țării”: popa Ispas din Băiculești, Preda și diaconul Stan din Tigveni, diaconul Vasile din Poiana Lacului, popa Niță din Corbi, deoarece „s-au dovedit că insuflă lăcuitorilor și acum duhul de răzvrătire și nesupunere către stăpânire și legile țării”.

831 Pr. Marin M. Branişte, *Alegerea și așezrea preoților în slujbă sub Regulamentul Organic în Țara Românească după documente argeșene*, în „M.O.”, anul XVIII, 1961, nr. 7-9, p. 623-624, nota 25. Această situație durează în perioada 1849-1864.

832 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...”, f. 17 („P<opa> Alecsandru”). Era preot aici și în 1840, vezi Ion Gr. Rădulescu, *op. cit.*,p. 380.

833 semnează „Preotul Dimitrie de la Biserica Domnească”, vezi Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...”, f. 17. Vezi și Pr. Marin M. Branişte, *Câteva știri...*, p. 179 (o însemnare pe manualul de „Istorie bisericească” a lui Lesviodacs, trimisă greșit de către autor la p. 511). Această însemnare (fără an) apare tot la p. 511 pe un alt manual de „Istorie bisericească pe scurt”, de Filaret Scriban, tipărită în 1838: „preotul Dimitrie Catihitis (profesor de reilgie) de la biserica domnească Sf. Gheorghe din Pitești”, vezi Idem, *Școli particulare...*, p. 256, ceea ce ne determină să conchidem că una din cele două trimiteri ale autorului este greșită. Oricum, propunem identificarea acestui Dimitrie, preot pedagog, cu preotul III de la „Sf. Gheorghe” din 1833, vezi Pr. Marin M. Branişte, Pr. Ilie Diaconescu, *op. cit.*, p. 398.

834 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...”, f. 17.

835 Arhiva..., Dos. 119, f. 50.

836 Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*p, 132, 135.

fondul războilui Crimeii, când orașul este ocupat de trupele austriece care produc aici numeroase stricăciuni[837]. Aducem constant în discuție aceste situații, chiar și împotriva lipsei documentare stricte (privitoare la cazul particular al monografiei de față), deoarece nu le putem evita, biserica domnească, prin ampalsarea ei în chiar centrul orașului, putând fi foarte ușor o țintă, atât de distrugere, de vandalizare, dar și de folosire a incintei în scopuri administrative sau militar-defensive.

Potrivit unei știri târzii, din 1921, unele dintre prăvăliile bisericii încep să fie zidite din nou în 1849[838] – informație contradictorie, deoarece epitropia se hotărăște de-abia în 1853 să concesioneze altora rezidirea lor[839]. În 1850, *Tâlcuirea psaltirei*, de Eftimie Zigodinul, traducere de mitropolitul Veniamin, ediția Iași, și un *Pomelnic* pierdut, din păcate, al lui Dimitrie N. Boiangiul[840]. În 1851 epitropii sunt chemați la primărie (Magistrat) pentru a declara veniturile în fața cârmuitorului delegat și a protopopului, biserica domnească fiind fiind una dintre instituțiile „ce sunt înzestrate cu venituri prin așezăminte ctitoricești"[841]. Tot în 1851 un *Tipic bisericesc*, ediția București, și *Geniul hristianismului*, traducere de arhim. Dionisie[842]. În 1852, o *Catagrafie* întocmită, foarte probabil, la venirea unui nou epitrop – pe lângă cel vechi, Pandele Petre –, hagi Dimitrache Petrescu, staroste, care activează destul de mult aici și cu multă forță, din moment ce își inserează numele și pe actuala pisanie, în litere de tranziție, cea de la 1869[843]. Tot în 1852 se dorește refacerea din temelie a două prăvălii ale bisericii, arse la incendiul din 1848[844] și se refac 8 caldarâmuri din fața prăvăliilor bisericii[845]. Primele bugete păstrate sunt din 1852[846], 1853[847], 1854[848] și 1855[849], asemănătoare ca fond și cifre. În 1852 erau angajați doi preoți, un diacon, doi cântăreți și un paracliser. Tot acum, pe lângă alte prăvălii, se consemnează și una de lemn, o șatră, așezată în fața teatrului. Tot în 1852, *Mineiul pe Decembrie*, ediția București, și *Istoria sfântă*, de Victor Durui, traducere de Ion Penescu. În 1853 se leagă din nou o *Psaltire* și un *Ceaslov*, se repară jgheaburile, se pune o lespede în biserică și se repară caldarâmul din jurul zidului bisericii[850]. Tot acum, *Mont-Reveche* de George Sand, traducere de Andrei Dertman[851].

---

837 *Ibidem*, p.138.
838 Arhiva I.N.P., fond C.M.I., Dos. 2653/28, „Parohia Sf. Gheorghe- Domnească", f. 3.
839 Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 4. Semnalat și transcris în 2016 de către conf. univ. dr. Spiridon Cristocea.
840 Arhiva..., „Inventar, 1972", f. 4.
841 Arhiva..., Dos. 7, f. 23.
842 Arhiva…, „Inventar, 1972", f. 4.
843 Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări…*, p. 204 (leagă un Minei pe ianuarie, din 1779), p. 205 (menționează că este epitrop din 1852: „Din anul 1852 ghiar păstoresc sfâ(n)t m(are) m(ucenic) Gheorghe. Cu epitropia și până astăzi (1)869 și de aici înainte de cine se va mai păstori să slujească după cum am slujit eu, nu mai mult să fie lucrurile în bună stare și în adevăr, 1869; fevr(uari)e 26. Epitrop Hagi Dumitrache Petrescu").
844 Arhiva..., Dos. 7, f. 25.
845 Arhiva..., „Dosar... 1826", f. 37. Din acest buget pe 1852 vedem că epitropia plătea anual un „scriitor" pentru „cele trebuincioase ale corespondenții", angajat pe care-l vom mai întâlni și în câțiva din anii următori.
846 Arhiva..., „Dosar... 1826", f. 3, f. 4 și f. 20. Într-o notă de aici a proaspătului epitrop Dimitrache Petrescu se evocă focul din 1848 și faptul că epitropia a trebuit să se împrumute pentru reparații, bani care nici în 1852 nu fuseseră returnați.
847 Arhiva..., „Dosar... 1826", f. 20 și Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 113.
848 Arhiva…, „Dosar... 1826", f. 52 (venituri) și f. 65 (cheltuieli).
849 Arhiva..., „Dosar... 1826", f. 37 și f. 39.
850 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 112.
851 Arhiva..., „Inventar, 1972", f. 5.

Icoană cu două fețe, sec. XIX: Sf. Mare Mucenic Gheorghe și Dumnezeiasca Înviere a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos. Aflată în curs de restaurare de către dna restaurator principal Malvine Mocenco

Tot în 1853, mai precis 1 mai, în pretoriul Maghistratului Pitești se ține o licitație foarte importantă pentru destinul bisericii domnești. Epitropia cedează pe o perioadă destul de mare terenurile ei centrale unor întreprinzători, aceștia rezidind pe spezele lor fostele prăvălii, cu condiția ca după încetarea contractului, acestea să îi revină. Redăm în continuare câștigătorii: 1. „Două locuri de prăvălii pe ulița mare alături cu frați Hr. Ghenea pă de la vale, iar pe de la deal cu d. Tache Dobrian" pe 14 ani, câștigător, Simion Pandele (mai licitase și primarul, pitarul Dimitrie Teodoridis) cu obligația unei mici chirii anuale, de o sută de lei. 2. „Un loc de prăvălie dintre ulicioară și dintre State Albescul", idem 3. „Un loc de prăvălie dintre răposatul Lolea și Iota Marin", pe 10 ani (mai licitase, pe lângă pitarul Dimitrie Teodoridis, și Simion Pandele), câștigător, Răducanu Paraschivescu 4. „Două locuri de prăvălie între locul bisericii Sf. Ilie și postelnicul Grigore", pe 12 ani (mai licitase Pandele Petre și Simion Pandele), câștigător, Theodorache Constandin. 5. Idem, pe 12 ani (mai licitase pitarul Dimitrache Teodoridis și Simion Pandele), câștigător, Marinache Dimitriul. 6. „Un loc dintre pitarul Gh. Negulescu și D. Hristea Anghel", pe 14 ani, câștigător, însuși epitropul Dimitrie Petrescul. În total, opt locuri cu un fel de embatic complex, cu tot cu prăvălia care, după ce era ridicată de chiriaș și folosită, revenea bisericii, singura opțiune, de altfel, după cum arată un document, a epitropiei. Modelul arhitectonic este cel al prăvăliei vecine lor, a postelnicului Grigore[852] – Departamentul Credinții, care aproba ridicarea din nou a prăvăliilor, roagă Maghistratul Pitești să-i trimită și planul[853]. Remarca forului ultim, de la București, este că termenele de închiriere sunt prea mari, în dezavantajul bisericii, deoarece prăvăliile, rezidite acum, vor

---

[852] Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 7. Răducanu Paraschivescu semnează un act în 1863 pentru „Sfântul Gheorghe" în calitate de consilier al primăriei, f. 74.

[853] Arhiva..., „Dosar... 1826", f. 8.

fi predate proprietarului de drept în condiții jalnice[854] – în pofida refuzului Departamentului, care tărăgănează aprobarea aproape un an[855], contractanții își vor păstra termenele stabilite la început.

Piatra tombală a lui Hristache Hagiulea (m. 1853) și a tatălui său, Eftimie (m. 1859), aflată în curtea bisericii, în dreptul părții de Sud a pronaosului

Tot în 1853 piatra funerară din parcul bisericii, de la baza crucii din 1877, independente, de altfel, una de cealaltă (pragmatic, crucea, aflată sub streașină și supusă mai mult degradării, a fost mutată în 2003 la capăturl pietrei tombale, cu toată independența amândurora; ele sunt singurele mostre ale vechiului cimitir al bisericii domnești din centrul Piteștiului). Inscripția ei: „Intru eterna memorie a iubitului meu sociu E. Hagiulea, născut 1806, înmormântatu 1859, august în 10 și prea iubitului meu fiu Hristache Hagiule, născutu 1831 și înmormântatu 1853, iuniu 6. S-a pus această inscripție pe mormântu-le de socia și muma M. Hagiulea născută Ganciu”[856]. Această informație aduce în lumină doi credincioși, Eftimie și Ganciu (Ghenciu) care în 1854 făcuseră, alături de alții, un bine bisericii. Este vorba de următorul fapt. Îmboldiți de ajutorarea bisericii și nu de folosul vreunui câștig, așa cum arată documentul, patru „enoriași” se leagă că vor face o chetă și că vor ridica o prăvălie pe două etaje, cu stăpânire pe patru ani, pentru despăgubire, în partea de Sud-Est a altarului, acolo unde astăzi este magazia subterană și closetul, viitoare casă parohială (până în 1932, când s-a zidit alta, mai mare, în partea de Nord-Vest). Aceștia sunt pitarul Bogdan Mihail, Eftimie hagiulea, Damian Ioan grecul și Tuță Ghenciu[857]. Prăvălia – pe locul căreia se va ridica în 1896 prima casă parohială – se va zidi însă peste patru ani.

În 1854 epitropia repară caldarâmul din fața a două prăvălii ale ei[858]. Tot acum, o cruce de argint, cu inscripția „I.N.K. 1854”, care în 1972 se afla încă în proprietatea bisericii[859], nu și astăzi. La veniturile pe 1855, informații inedite: epitropul Pandele Petre plătea însuși embatic bisericii pentru o prăvălie a bisericii „Sf. Ilie”– chestiune statutată încă din 1848[860] – și „casele mari ale bisericii” sunt ocupate cu

---

[854] Arhiva..., „Dosar... 1826”, f. 11.
[855] Arhiva..., „Dosar... 1826”, f. 12.
[856] În jurul anului 1885 moștenitorii răposatei Marghioala Hagiulea donează bisericii domnești o față pentru Sfânta Masă, din mătase cadrilată, vezi Arhiva..., „Synodicul...”, f. 51.
[857] Arhiva..., „Dosar... 1826”, f. 20. Eftimie Hagiulea (foarte probabil Eftimie Nicolau, ginerele lui cununând-o în 1849 pe fata protopopului Gheorghe Coculescu, Ecaterina), mort, așadar, în 1859, semna cu un an înainte, imediat după primarul Piteștiului, Arhiva..., „Dosar... 1826”, f. 66. De-abia în 1856 planul și devizul sunt gata, autorizația venind peste un an, 1857, Arhiva..., „Dosar... 1826”, f. 42, f. 43 și f. 49-51. Mai nou, se va zidi și o magazie. Cei patru binevoitori rămân acum doar trei: Bogdan Mihail, Damian Ioan și Gheorghe Ganciu. Este vorba de același loc ca și în urmă cu doi ani, la „colțul răscrucilor”. Clădirea cu două „caturi” preconizată în urmă cu doi ani acum, însă, este doar o odaie, Arhiva..., „Dosar... 1826”, f. 48. Pentru rangul „pitar” și pentru atributul „grecul” vezi S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1849, f. 2-3. În 1838 un Bogdan Mihail, grec, etatea 40 de ani, era staroste, Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 154.
[858] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 114.
[859] Arhiva..., „Inventar, 1972”, p. 1.
[860] Ahiva…, „Registrul cu acte în copii...”, f. 8.

chirie, bineînțeles, de Nicolae Coculescu. Aceste case apar înstrăinate în dosarele de după un deceniu, ele fiind ale unui Coculescu, foarte probabil Ioan, fiul, vecine cu zidul bisericii. O altă clarificare este și problematica celor trei hectare (șase pogoane) de vie din județul Argeș, foarte probabil la marginea Piteștilor, și din fostul județ Muscel, foarte probabil la Ștefănești, pe care biserica, potrivit unei informații din 1817[861], le-ar fi avut și le-ar fi pierdut la secularizarea averilor mănăstirești de sub Alexandru Ioan Cuza. Potrivit bugetului, aceste proprietăți nu apar. La cheltuielile pe 1855, doi cântăreți, Dimitrache, de strana dreaptă, plătit anual cu 800 de lei, și Badea, de stânga (menționat prima dată în 1846 și răposat în 1870 tot cântăreț II), plătit cu 450 de lei, și un paracliser[862]. Tot acum, *Sfânta Scriptură*, ediția Buzău, și un *Liturghier*, ediția București[863]. Tot în 1855, trei refaceri de prăvălii. Nicolcea Marcul cuțitarul[864] ia pe seama lui o prăvălie a bisericii, o face din nou, de zid, conform planului primăriei. Contractul îi dă voie să o țină zece ani. Din detaliile lui: toate prăvăliile bisericii arseseră în focul din 1848, acestea erau singurele producătoare de venit ale instituției, și prăvălia înnoită acum se afla lângă casa răposatului pitar Negulescu și a lui Hristea Anghel[865]. O a doua refacere de prăvălie din 1855 este cea pe seama lui Simion Pandele cu „ținere” de 9 ani. Localizarea ei, credem, este tot în spatele altarului[866]. A treia refacere este dată în seama lui Marinache Dimitriu, fiind vorba despre o rezidire a două prăvălii învecinate cu cea de aici a bisericii „Sf. Ilie”[867], adică tot în Nord (dacă considerăm că este cea din curtea bisericii și nu „la marginea orașului”, cum amintește alt act), lucrare pentru a cărei calitate primăria îl avertizează să o respecte întocmai[868].

---

[861] Ion Gr. Rădulescu, *op. cit.* , p. 382. Credem că a existat în acești ani și o anume diminuare a curții bisericii delimitată clar, de zid, curte poziționată ultra-central, râvnită discret de primărie atât din rațiuni economice, dar și de sistematizare – ar fi generat, de altfel, și legenda realmente incredibilă (de necrezut, deci imposibilă de acceptat istoriografic) că la una dintre restaurări (de fapt o restaurare continuă, din 1866 până în 1876) orășenii, într-o presupusă mea-culpa, inexistentă la mase, în general, ar fi ars și îngropat cenușa vechilor acte de proprietate ale bisericii din mijlocul urbei lor, hârtii pline de drepturi, la baza sfântului altar.

[862] Arhiva…, „Dosar…1826”, f. 39. O altă variantă de buget pe 1855, Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 116.

[863] Arhiva…, „Inventar,1972”, f. 4.

[864] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24) /1862, f. 41. Meseria de cuțitar reiese numai din această sursă. Actul relevă că peste 10 ani, în 1865, epitropia cere primăriei să se liciteze mai înainte de expirarea termenului celor zece ani, 26 octombrie. Contractul decursese normal.

[865] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 87. Nicolae Coculescu, fost epitrop la „Sf. Gheorghe”, semnează ca primar lângă D. Theodoridis. Vezi și Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 39. După trecerea celor zece ani, epitropia o va închiria prin licitație unui Matache pe trei ani (1865-1868), vezi Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 88. Din acest act localizăm relativ ușor prăvălia refăcută de Nicolcea în 1855: „în Ulița cea Mare a târgului în răcruci, care prăvălie să vecinește pă de la deal cu prăvălia Hristi, ginerele Hristi Anghel, iar pă de la vale cu prăvăliia feciorilor răposatului Nicolae Negulescu”. Este vorba de unul din terenurile din spatele altarului, mai precis cel dinspre N-E.

[866] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 109. Chiriașul o înălța din nou între cele ale lui Lilea și Iota, brașoveni răposați în acel an. Vezi și Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 37.

[867] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 132. S.J.A.A.N.„ fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24) /1862, f. 44 (epitropia se grăbește în 1865, înainte cu câteva luni de încheierea contractului, să liciteze altora). Dintr-un alt act aflăm că lui Marinache i se dăduse dreptul luat lui Teodorache Constantin, deoarece acesta, foarte probabil, cu toate că în 1853 câștigase licitația, nu refăcuse nimic. În plus, dacă Teodorache avea drept de folosință 12 ani, noul contractant stăpânea prăvălia 10 ani, vezi Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 22-23. Noul contractant se leagă să construiască sub prăvălii un „gărghir” de zid, adică un canal de scurgere a apelor pluviale. Profesorul Spiridon Cristocea își amintește de existența acestor canale subterane în centrul Piteștiului, văzute în anii șaptezeci ai secolului trecut, când cu sistematizarea centrului civic. Interesant, în actul invocat puțin mai sus, negustorul Marinache (pentru a deprecia, foarte probabil, oferta bisericii) invocă faptul că cele două locuri ale bisericii „sunt la marginea orașului”.

[868] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 131.

În 1856 câțiva enoriași (din act se desprinde că ar fi epitropi, dar este o neconcordanță) Bogdan Mihail, Damian Ioan și George Iancu, se „prind" a reface o prăvălie a bisericii. Chiria rezultată în urma reparației se virează în contul cheltuielilor lor[869]. Tot acum, *Antologhia* (bucăți alese puse pe note muzicale), ediția Buzău[870]. În 1857 epitropia mai reface pe seama ei o prăvălie[871] și cumpără un zid comun cu al câtorva prăvălii vecine[872]. Tot acum lipscanul Ghiță Mălurescu reface o prăvălie pe două locuri ale bisericii „din Ulița Mare a Pieții"[873]. Tot în 1857, *România după tractatul de Paris*, de V. Boerescu, ediția Paris[874], deputat argeșean, viitor ministru, rudă cu viitorul preot și paroh de la „Sf. Gheorghe", Nae Boerescu. În 1858 se repară (sau se construiește?) o prăvălie, dar cu avizul primăriei, prin arhitectul ei[875]. Se dă lui Mihalache Chercea (Mihai Cârstea într-un alt document), pe zece ani, un loc de prăvălie, ultimul rămas nedat din cele opt, cu condiția să zidească în condiții foarte stricte[876].

Tot acum, un *Ceasoslov*, ediția Neamț, și *Istoria Bisericei Creştine*, C.G. Bart, traducere El. Benescu[877]. În 1859 parohia avea 100 de familii, față de 50, „Sf. Nicolae", 70, „Sf. Vineri-Tabaci", 150, „Precista Nouă"-Mavrodolu, 60, „Precista Veche din Coastă" (sau "Intrarea", azi "Maica Domnului"), 60, Schitul Beştelei (azi "Sf. Treime"), 100, „Sf. Ilie" și 50, Greci („Buna Vestire", azi "Sf. Mina"), parohiile

---

869 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 100.

870 Arhiva…, „Inventar, 1972", f. 4.

871 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 99.

872 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 133. La bugetul din 1857 se mai cumpără patru rogojini de pus pe jos, în biserică, și o masă de brad pentru ținut sfeștanii, Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 118.

873 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 98. Vezi și S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 40 și Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 53, f. 82 și f. 83. Localizarea, potrivit ultimului document menționat: „se învecinește din susu cu prăvăliea d-lui Tache Dobrian, iar din jos cu loculu răposatului P. Ghenea și cu răspundere în ulița din dosu". În contract, Ghiță Mălurescu numește proprietarul drept „biserici Sf. Mănăstiri Mucenicului Gheorghie", Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 60, o greșeală de redactare, bineînțeles, deoarece biserica domnească din Pitești, cel puțin din secolul al XIX-lea încoace, de când avem acte, nu a fost niciodată mănăstire sau paraclis episcopal. Epitropul se plângea în 1865 primăriei că din 1862 proprietarul provizoriu nu mai plătește embatic. Contractul era, de fapt, pe 12 ani, în 1869 prăvălia rămânând bisericii, S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 166.

874 Arhiva…, „Inventar, 1966", f. 4, .

875Arhiva..., „Dosar...1826", f. 34. Vezi și Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 57 (episcopul Climent caută în 1860 arhitecți pentru o viitoare casă de găzduire pentru pelerinii care vin la Curtea de Argeş. Nu găseşte arhitecți nici aici, nici la Pitești, dar este informat că la Pitești cel mai bun meşter este Mihale Marcu, „om cu cunoştință pentru clădiri"). Pe Mihale Marcu îl întâlnim arhitect în Pitești, vezi Idem, *O condică necunoscută a patentarilor piteşteni din iulie 1860*, „Studii și comunicări", Muzeul Pitești, V, 1980, p. 350. Mihale Marcu, de altfel, reparase în 1856 și biserica „Sf. Vineri", vezi Constantin Dejan, *op. cit.*, p. 33.

876 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 106 și Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 71 (localizare: „se învecinește în partea dreaptă spre valle cu prăvălia d-li State Moscovici iar în cea stângă spre dialu cu ulicioara ce răspunde în ulița den dosulu târgului"). Avem două devize, unul mai mic, semnat de arhitectul orașului, I. Varga, (28.000 de cărămizi, 7000 de ocale de var, 168 de căruțe de nisip, 19 de grinzi lungi, 20 de dușumele, material pentru sobe, 6 ferestre, 56 de zile plătite zidarilor, 47 de zile dulgherilor și 112 zile salahorilor), vezi Arhiva…, „Dosar coprinzând…", , doc. 105 și doc. 104, (planul acestui „ochi de prăvălie"), dar și unul mai mare, cu 35.000 de cărămizi, vezi Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 70. Într-un document din 1868 epitropul Dimitrache Petrescu amintește faptul că această prăvălie, revenită ulterior bisericii, a fost făcută serios și cu multă greutate de Mihalache Chercea, S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 130. În 1867 epitropia bisericii Mavrodolu se judeca cu casa deja-răposatului Mihalache Chercea pentru a da în primire altui arendaș via de la Leordeni, vezi Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit.*, pp. 47-49. Văduva lui Chercea, Teodora, se dezice, oricum, de datoriile fostului soț.

877 Arhiva…, „Inventar, 1972", f. 5.

înconjurătoare[878], „Sfântul Gheorghe”-domnesc situându-se sectorial în Culoarea Roșie. Tot acum, în 1859, un act minor[879] și bugetul. Din el aflăm că biserica avea o chilie pe care o repară, că altarul avea un „garderob” căruia i se pun niște broaște, că biserica dădea la schimb lumânărarului Ghiță mucuri și primea la schimb lumânări albe și galbene, că se dărâmă ruinele din fața lăcașului („dărâmarea roenelor den naintea beserecii, 320 lei”)[880]. Tot în 1859, o icoană cu două fețe, donator, comerciantul Ștefan Petcu. 2 fețe: 1.„ Sf. Nicolae” și „Sf. Filofteea”, 2. „Sf. Haralambie” și „Sf. Teodor Tiron”. Originea celui de-al doilea hram, „Sf. Filofteea” – venit cu siguranță cu mult dinainte, din moment ce e prezent încă din primele dosare ale arhivei –, se poate explica prin două ipoteze: 1. prezența metocului episcopiei lângă „Sf. Gheorghe”, prin metocul ei 2. prezența provizorie a moaștelor „Sf. Filofteea” de la Curtea de Argeș aici, la „Sf. Gheorghe”, într-unul din atacurile din Nord ale armatelor dușmane în timpul secolului al XVII-lea sau chiar mai înainte. Tot în 1859, un *Ceasoslov*, ediția București. În 1860 se cumpără o toacă de fier și două ciocănele corespunzătoare și se pun cercevele la cele patru ferestre mari ale bisericii[881].

Precedată de înființarea în 1861 de către primărie în piața „Sf. Gheorghe” a două scaune de măcelărie și de dărâmarea abuzivă, fără răscumpărare, în 1862, a ruinelor așa-zisului han al episcopiei Argeșului[882] tot de aici (actuala Casă de Cultură a Sindicatelor sau, mai precis, blocul A1 din extremitatea estică a complexului „Fortuna”), unde mai exista și metocul episcopal „Buna-Vestire”[883] (dărâmat și acesta, foarte probabil, acum) – demolare dificilă pentru autoritățile civile, dar nu și imposibilă, așadar –, tot de aici, programul de etatizare al Primăriei (Magistratul), abuziv, dar salutat indirect de populație, va purta un stindard urgent, de sistematizare a centrului după incendiul din 1848. De aici și defensiva bisericii „Sf. Gheorghe”, de întărire a teritoriului, aflat ultra-central. Tot în 1862, *Slujba sfințirii bisericii*[884], de ierodiacon Ghenadie, ediția București. În 1863 epitropul guvernului pentru biserica domnească din Pitești, Tache Dobrian, moare, în locul lui fiind ales Mihalache Simionescu, propus de episcopul de Argeș Neofit[885] și confirmat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza[886]. Tot acum, o *Pastorală* a episcopului Calinic al Râmnicului și o carte de Predici de Helie Meniate (Ilie Miniat), traducere de pr. C. Moșescu[887]. În 1864 epitropia repară prăvălia „din răscruci”, aflată cu siguranță în spatele altarului (aici era piața mare în care „dădeau” cele două străzi, cea mare, Șerban Vodă, și apendicele ei, Doamna Bălașa)[888]. Tot acum Elena Dimitriu donează o dveră de catifea care figura încă în inventarul din 1966, dar într-o stare degradată[889]. Tot în 1864 preoții Gheorghe Coculescu și Alexandru Antonescu duhovnicul („popa Sandu”), „la apusul

---

878 Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 195.

879 Arhiva..., Dos. 7, f. 18. Un Costache Gheorghiu, răposat, este menționat într-un proces de datorie bănească în 1859, epitropul bisericii „Sf. Gheorghe” fiind chemat la proces. Foarte probabil Costache, paracliserul de aici din 1856, vezi Arhiva..., Dos. 7, f. 40.

880 Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 121. În doc. 124, se menționează că în următorul an, 1860, se curățase definitiv terenul, mai precis „scoaterea molozului ce rămăsese înaitea bisericii, 80 de lei” și că peste un an preotul Nicolae cumpără 4.000 de cărămizi din această demolare, Nae Apostolescu cumpărând 2.000.

881 Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 124.

882 *Pitești – pagini de istorie*, „Studii și comunicări”, Muzeul Județean Argeș, VI, 1986, pp. 132-133.

883 Spiridon Cristocea, *Catagrafii...*, p. 236. Orașul Pitești și-a demolat multe biserici: metocul episcopal „Buna-Vestire” (probabil 1862), biserica schitului Buliga (1899, cu cărămida dată, contra costul operațiunii, celui care a demolat-o, și pe care acesta, un italian, a vândut-o în târg), biserica „Sf. Nicolae”, zisă și „cu Ceas” (1962).

884 Arhiva…, „Inventar, 1972”, f. 5.

885 Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 77.

886 Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 79.

887 Arhiva…, „Inventar, 1972”, f. 5.

888 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 101.

889 Arhiva, „Inventar, 1966”, p. 5.

zilelor” lor, cer retroactiv primăriei să li se dea salariul statutat la 1844 și unele drepturi bănești, toate acestea fiind ridicate după incendiul din 1848[890]. Tot acum, *Acatistul Sf. Filofteea* de H.T. Stoicovici[891].

Icoană cu două fețe, donație a lui Stan și a Anei, 1859: Sf. Nicoale și Sf. Muceniță Filofteea. În fundal, biserica domnească Sf. Nicolae de la Curtea de Argeș, unde au stat multă vreme moaștele Sf. Filofteea

În 1865, din chitanțele păstrate, se observă o activitate crescândă de achiziționare de materiale de construcție[892], rutină din care deducem că biserica se află în proces de restaurare și mai mult decât atât, din moment ce epitropul menționat mai sus, în spiritul dezinhibat și snob al vremii, își permite cucernic, după datorie, să mărească ferestrele de la turla mare și să toarne din nou cinci candele vechi și o cădelniță[893]. Programul de reconstrucție care va tot dura un deceniu se explică prin faptul că în buget intră, în sfârșit, chiria prăvăliilor închiriate cu zece ani în urmă (contra reclădire), care încep să fie eliberate prin încheierea contractului. În 1865 comerciantul Mihalache Simionescu, epitrop din partea guvernului ales în 1863, își dă demisia deoarece, conform justificării, interesele lui de afaceri nu îi mai permit și gestiunea bisericii domnești[894].

Se înlocuiesc cele patru icoane „împărătești”, învechite, cu altele noi[895]. Propunem ca două icoane din cele noi – schimbate, la rându-le, la începutul următorului secol –, adică Iisus Hristos Judecătorul și Maica Domnului cu Pruncul, să fie cele două icoane vechi aflate în prezent în pronaos[896]. Tot în acest an epitropul contractează pe meșterul Ivan Costea să dreagă ferestrele turlei mari, șase la număr pe atunci (la „reparația” din 1871 vor fi opt), cele două ale naosului, și să repare pardoseala[897]. În iulie 1866 se reface

---

890 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 18.
891 Arhiva…, „Inventar, 1972”, f. 5.
892 Arhiva..., Dos. 7, f. 30 (epitropul împrumută bani de la un negustor și cumpără 4 prăjini de brad de câte 5 stânjeni de lungi), f. 31 (31 de căpriori de la Stan Badea din Jupânești), f. 32 (37 de tălpi de stejar), f. 35 (materiale pentru „tencuiala ferestrelor”), f. 40 și f. 61(4 „tacâmuri” de ferestre, 9 piroane, 18 perechi de cârlige etc.), f. 99 (patru stâlpi din piatră de Albești de diferite „palme domnești”, anul 1866), f. 100 („opt stâlpi de piatră albă pentru ferestrile biserici, patru pietre de câte un stînjen domnesc și patru de cinci palme domnești lățimea lor și un lat de palmă grosimea lor”, anul 1865), f. 104 (peste 25 oca de fier englezesc în mai, 1866), f. 106 (zece dușumele groase), f. 107 (multe materiale de construcție metalice în martie 1866 de la negustorul Nichifor Ivanovici).
893 Arhiva..., Dos. 7, f. 85.
894 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 30. Primarul propune imediat doi candidați: Andrei Ștefan și Ioan Chirovici. Câștigă primul, arhiva bisericii domnești amintindu-l epitrop II în perioada 1865-1877.
895 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 38.
896 În privința provenienței, preotul Marin Braniște, reputat istoric local, îndemna spre schitul Buliga, demolat în 1899, vezi Arhiva…, „Inventar, 1966”, f. 6.
897 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 41. Un alt contract arată că pentru aceste șase ferestre de la turla mare au fost cumpărate douăzeci de geamuri și șase moriști, vezi S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 42-43, pe care le vopsește, sub contract, Samoil zugravul. De fapt, în anul următor, 1866, Simon

de către Zamfir zugravul icoana exterioară, de deasupra intrării, a patronului, Sfântul Gheorghe[898], iar în septembrie alt zugrav, Samoil, vopsește toată feroneria bisericii[899] completată în prealabil, în august, de la prăvălia negustorului Christian Schwitzer[900], semn că lucrările se apropie de sfârșit.

Icoane împărătești, sec. XIX. Foarte probabil din 1865, de la fosta tâmplă de zid. Așezate acum în pronaos, vor fi din nou restaurate (prima restaurare, în 2013) de către dna restaurator principal Malvine Mocenco

Tot în 1866, *Tâlcuirea Sf. Liturghii*, de arhiereul Ioanichie Evantias, ediția București[901]. Tot în 1866 epitropia decide construirea a încă unei „odăi” în curtea bisericii, pentru închirierea ulterioară[902], pe lângă celelalte, presupunem 10, de la care în 1865 se luau 18 chirii[903] (16 chirii în 1866[904])! – în general, o prăvălie era închiriată unui negustor, dar se obișnuia și mai multora; totodată, chiriașii puteau subînchiria la rându-le, chiar biserica având dreptul de a introduce chiriași în camerele din spate ale prăvăliilor

---

Botezatu, tâmplar, face patru icone mari, împărătești, și altele mai mici, în fața acestora – foarte probabil modelul celor de azi a fost o continuare a acestora – , preț care va fi plătit de-abia în 1869, S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 250.

[898] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 109.

[899] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 110.

[900] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 111.

[901] Arhiva..., „Inventarul, 1972”, f. 5.

[902] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 108.

[903] Arhiva…, Dos. 7, f. 28.

[904] Arhiva..., Dos. 7, f. 114.

Jilț domnesc, 1868, donație a lui Iancu Coculescu. Lucrat de meșterul Wenzel Muskosh. Stema, M. Babic

închiriate în față. Programul imobiliar este, de fapt, o refacere a vechilor odăi[905], situate în „fața bisericii"[906], mai precis în spatele altarului, zidite, bineînțeles, pentru închiriere și numite „galerie"[907].

Anul 1867 continuă acest program prin împrejmuirea curții bisericii cu „lăturoi" – răspuns, credem, la campania de exproprieri ale primăriei – , și prin ridicarea unei șatre[908] cu pivniță[909]. Tot în 1865 epitropul se plânge că unii comercianți, mai precis D. Constantin și Ion Brașoveanu, aruncă mizeria afacerilor lor pe mormintele din curtea bisericii. Primăria trimite un consilier la fața locului, dar învinuiții refuză să vină la întocmirea procesului verbal[910]. Este anul când epitropul cere voie primăriei să se repare zidul din fața bisericii, să se îngrădească celelalte porțiuni cu gard de scândură și să se ridice o „magherniță" pentru depozitarea meselor și a năsăliilor[911], foarte probabil „șatra" menționată puțin mai sus. Tot acum, probabil după moartea parohului Gheorghe Coculescu (răposat deja în martie 1865) o nouă catagrafie, întocmită de epitropul Dimitrache Petrescu[912].

Suntem în eparhiatul scurt, 1865-1868, al lui Ghenadie Țeposu, episcop care, conducând episcopia prin corespondență din metocul bucureștean Antim, are obiceiul de a delega clerici „agenți" care execută zelos ordinele date. În Pitești, pe lângă faptul că mută și exclud preoți nemulțumind populația, acești vechili mută cancelaria eparhială de la Curtea de Argeș în apropierea bisericii piteștene „Buna Vestire"-Greci[913] și iau în 1868 titlul de catedrală bisericii Mavrodolu pentru a-l oferi, cu sprijinul primăriei, bisericii „Sf. Gheorghe"[914]. Dintr-o altă sursă aflăm cu totul altceva: primarul Teodor Naum merge de Bobotează la Mavrodolu și este înjurat de câțiva credincioși. Din răzbunare, pune problema în consiliul primăriei și redă statutul de catedrală bisericii „Sf. Gheorghe". Din ședință se desprinde o stare de lucruri cel puțin interesantă: nu există vreun act, vechi sau nou, prin care biserica Mavrodolu să se poată numi catedrală, adică biserica orașului, în care se săvârșesc slujbele cu oficialități[915]. Consilierii argumentează neutru, dezvăluind un lucru foarte

[905] Arhiva…, Dos. 7, f. 134. Paracliserul Ioan Popescu se tocmește cu epitropii , contra unei sute de lei, să dărâme el „odăile ce sunt în curtea beserecii fiindu foarte vechi și dărăpănoase".
[906] Arhiva..., Dos. 7, f. 143-144. Este vorba despre două „odăițe" și o privată reconstruită pe alta, mai veche.
[907] Arhiva..., Dos. 7, f. 145.
[908] Arhiva..., Dos. 7, f. 165.
[909] Arhiva..., Dos. 7, f. 196. Contractant, meșterul Naum Topuz. Pentru pivniță, în 1867 s-au cumpărat în 5.000 de cărămizi mari și 2.000 mici, vezi Arhiva..., „Dosar...1826", f. 56-57.
[910] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 84.
[911] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 85. Nici în 1867 nu erau construite, în acest an dându-se o nouă autorizație, S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 86.
[912] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 74-79.
[913] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, pp. 72-80.
[914] Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit.*, pp. 32-34.
[915] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 105-107. De altfel, în 1873 Teodor Naum, convins de preotul Nae Boerescu, cumpără de la argintarul Ștefan Avramescu o Evanghelie argintată, în catifea roșie, pe care o

prețios pentru istoriografia de azi, mai precis percepția lor, la momentul respectiv, despre singura biserică domnească din oraș: „Considerând că Biserica sf. Gheorghe este cea dintâi clădită în Comuna Pitești. Considerând că datorăm toți respect Răposatului întru fericire Domn Român C. Șerban Bassarab Voievod fondator al Comunei Urbane Pitești și al acestei Biserici. Având în vedere că până azi nu se găsește nicio (?) oficială prin care să se constate că Biserica Mavrodolu a fost numită Catedrală. Considerând că urmează pentru totdeauna a se statuta oficialmente numirea unei Biserici pentru Catedrală. Pe considerentele de mai sus propunem a se stabili Biserica Catedrală Biserica Sfântului Gheorghe ”. Alte argumente: biserica domnească era mai în centru, fusese de mult timp catedrală, are destul spațiu interior. Schimbarea statutului nu este anunțată oficial epitropiei, aceasta aflând-o „prin tobă”, înfuriindu-se și scriid o jalbă în care arată că Mavrodolu este catedrală din 1832[916]. La pretențiile nemulțumiților, consilierii primăriei declară că s-a făcut o reparație: „Am votat cu toți restabilirea dreptului de Cathedrală Bisericei Domnești Sfântu Gheorghe ce i se usurpase de câțiva ani”[917].

Actuala pisanie a bisericii domnești din Pitești, 7 iulie 1869, cu litere latine

Această mutare nemulțumește epitropia de la Mavrodolu, care se plânge în 1868 noului episcop, Neofit Scriban. Din răspunsul acestuia, favorabil ei, aflăm mai multe lucruri: 1. mutarea s-a făcut la presiunile protopopului Nicolae Constantinescu (viitor preot la „Sf. Gheorghe”, chiar paroh, în conflict cu preoții de la Mavrodolu, pe care, din înălțimea funcției lui, îi prigonește, cu toate că la început fusese și el preot la Mavrodolu) și cu ajutorul primăriei, care nu avea niciun drept canonic pentru această decizie. 2. statutul de catedrală este deținut de biserica Mavrodolu (zidită la 1818) încă din 1832[918]. Considerăm că mutarea la „Sf. Gheorghe”, contestată de noul episcop, repetăm, s-a făcut în 1868, dar, la opoziția episcopului și a 200 de orășeni[919], ea a fost redată imediat, poate chiar în acel an, bisericii Mavrodolu, „Sf. Gheorghe” redevenind definitiv catedrala Piteștiului de-abia în 1893[920].

donează bisericii, vezi Arhiva…, „Synodicul…”, f. 41. Deja în 1874 prietenul bisericii moare. Avem în inventar o bederniță din catifea neagră, cu inscripția: „En memoria rapossatului Teodoru Naum, 1874, februarie 7”. Tot în 1874 Chiriachi, soția lui, donează o sfită și o bederniță în memoria răposatului ei soț, Arhiva…, „Synodicul…”, f. 43 și, respectiv, f. 46. În 1875 murise și Chiriachi, deoarece rudele ei donau o altă sfită bisericii domnești, Arhiva…, „Synodicul…”, f. 46.

[916] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 108.

[917] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 112.

[918] Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit,* p. 56-58.

[919] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 152-155.

Detaliile plictisesc, dar dau și parfumul perioadei. La 1867, de exemplu, biserica sărbătorea două hramuri: cel de drept, Sfântul Mare Mucenic Gheorghe, și Sfânta Muceniță Filofteea. Cu ocazia lor, epitropul Dimitrie Petrescu deleagă pe paracliserul Ioan Popescu să cumpere cele necesare: 5 pâini de litie, un colac și o prescură, ingrediente pentru coliva făcută în casă și zugrăvită pe gratis de Ilie zugravu (zahăr, grâu pisat, nuci, posmegi de Brașov, una oca dulceață de la Năstase cofetaru), zahăr alb pentru cafea. La cel de-al doilea hram „15 lei s-au dat la preoți pentru slujba litiei, cântăreți și paracliser”[921]. Se cumpără „doi stânjeni jumătate lanț subțire la clopotu cel mare” și „mașina ce ridică candela la sfântu Spiridon”[922]. Tot în 1867 epitropia închiriază pe trei ani, prin licitație, o prăvălie unde a stat mai înainte Pârvu cavaful[923] și se plânge că Hristea, ginerele Hristii cuțitarul, a distrus o parte din prăvălia bisericii renovând-o pe a lui[924].

Programul de reparație și de înnoire cu orice preț continuă în toți acești ani. În 1868, cu toate că epitropul principal (casierul, cel care „purta” casa de bani) Dimitrie Petrescu pleacă în pelerinaj la Ierusalim și îl deleagă pe al doilea epitrop Andrei Ștefănescu cu treburile interne[925], se repară pe bucăți zidul masiv care împrejmuiește biserica, din cărămizi, acoperit cu șiță, zid dublat de unul de scânduri pe anumite segmente – consilierul primăriei, Nicolae Coculescu, fost epitrop, îi pune să-l dea jos pe cel din fața bisericii, care nu rezona cu alinierea din 1850[926], somație contestată de epitropul Petrescu[927] – îi pune să-l dea jos pe cel din fața bisericii și întrerupt de patru porți de tinichea[928], în acest scop cumpărându-se 6.000 de cărămizi[929] și apoi 8.000[930], 5.000 de oca de var[931] și 65 de căruțe de nisip, toate pentru

---

920 Arhiva…, Dos. 22, f. 21. Din argumentația Consiliului Local din 1893 se evocă și perioada când „Sf. Gheorghe” mai fusese catedrală: „Având în vedere că și mai înainte vreme această biserică a fost ăn adevăr catedrala orașului, ...”. Probabil termenul nou de ”catedrală” continua statutul de primă biserică a târgului care, la Pitești, până în 1832, data în care se mutase la biserica nouă (ctitorită în 1818) Mavrodolu, fusese cu siguranță la „Sf. Gheorghe”.
921 Arhiva..., Dos. 7, f. 184.
922 Arhiva...., Dos. 7, f. 192.
923 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 92.
924 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 94.
925 Arhiva…, Dos. 7, f. 236.
926 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 129.
927 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 131.
928 Arhiva..., Dos. 7, f. 202. Involuntar, se evocă câteva vecinătăți: „ulița târgului spre (e)piscupie” (str. Șerban Vodă), „de la fundu oltarului pănă în zidu caselor d. Coculescu”(aici se va face o magazie de lemn împrejmuită cu gard) și „un zid ce stă lipit de zidul caselor dlui Coculescu”(Arhiva..., Dos. 7, f. 205). Pe această proprietate va ține o „sală” I. N. Coculescu, primar în 1897 al Piteștiului și moștenitor al pașoptistului Nicolae Coculescu. În 1921 fostul paroh Nae Boerescu, bătrân, clarifică un litigiu. „Fostul protopop Ghiță Coculescu, preot la această biserică, frate cu Nicolae Coculescu, tatăl lui Ioan Coculescu, a dat acest teren lui Nicolae Coculescu cu condiția ca să dea pe fiecare an câte două oca de lumânări și să plătească cântărețul din dreapta cu una sută lei vechi lunar, adică treizeci și șapte lei noi de acum. În urmă, după construcția de pe acest teren a ocupat fără nicio învoire încă un mic teren pe care a clădit o mică prăvălie pentru care, constrâns, a plătit și plătește și acum suma de lei 7 și 41 de bani, iar pentru terenul cel mare nu a dat nici lumânări, nici nu a plătit cântărețul. Epitropia cere moștenitorilor plata de răscumpărare a embaticului în proporție cu venitul ce le produce imobilul clădit de peste 35 de mii de lei chirie anuală, fiind locul în partea cea mai frumoasă a orașului”, Arhiva..., Dos. 119, f. 50. În 1925 „imobilul Coculescu” este expropriat și dărâmat, primăria Pitești avertizând epitropia, care acum își avea pe acea parte casele cu vedere directă la stradă (prin această demolare), că va trebui să le acordeze la „estetica pieței”, Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 54 și Arhiva..., Dos. 140, f. 80. Este vorba chiar de casa parohială, str. Domana Bălașa, nr. 12, așezată aproximativ pe locul unde acum biserica domnească își are singura ei dependință, magazia și toaleta, corp majoritar subteran.
929 Arhiva…, Dos. 7, f. 204.
930 Arhiva…, Dos. 7, f. 206.
931 Arhiva…, Dos. 7, f. 207.

„reparația ce o face împrejurul bisericii”[932]. Tot în 1868, imediat după revenirea ei (foarte scurtă) la statutul de catedrală, consilierul Nicolae Coculescu propune demolarea zidului din interior, repictarea și înlocuirea catapetesmei de zid, grosieră, cu una de lemn poleit, înlocuirea jețului domnesc cu unul nou și lărgirea curții, prin demolarea „împrejmuirii”, pentru ca la festivități să aibă loc oștirea[933].

Sfeșnice de mână argintate, donație Elena (Constantin) Moraitu, 1873

Această intenționalitate estetică a generat mai târziu (ajutată și de pisania actuală, din 1869) o confuzie întâlnită chiar la nivel oficial, Ștefan Balș, cu indicațiile reputatului istoric local Marin Braniște, paroh aici, publicând un articol în care ia în considerare zidirea clopotniței în 1869, nu în 1875-1876, cum, de altfel, este realitatea. Noutăți în 1868 și în privința mobilierului: sculptorul Mihail Babic din București execută stema de pe jilțul domnesc pe cheltuiala lui Iancu Coculescu (fiul lui Nicolae Coculescu, cel care plătea embatic bisericii pentru „casele” de lângă biserică)[934], jilț, alături de cel arhieresc, executat tot în acest an de către meșterul Wenzel Muskosh[935] - un alt jilț episcopal se va face în 1891[936]. Tot acum același Naum Topuz, meșter zidar, se tocmește și „sfărâmă” zidul „cel din fața bisericii”, ridicând și „palanul” (gard de lăturoi, adică de scânduri groase) din fața bisericii[937]. Tot în 1869 epitropia de la „Sf. Vineri” desparte cu zid curtea de cimitirul interior[938] – de fapt, îl desființează – , o informație care ajută foarte mult la înțelegerea de ansamblu a acelor ani[939].

În preajma lui 1869 se întâmplă, de altfel, un lucru interesant și, bănuim, oarecum penetrant pentru veniturile și imaginea bisericii domnești din Pitești. Piața „Sf. Gheorghe”, probabil prima din Pitești, se specializează numai pe comerțul cu alimente. Comercializarea materialelor de construcții nu

---

932 Arhiva…, Dos. 7, f. 210.
933 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 112.
934 Arhiva..., Dos. 7, f. 245. Într-un alt document este vorba doar de un jilț, și arhieresc, și domnesc, vezi S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 146.
935 Arhiva…, Dos. 7, f. 246. Amândouă sunt făcute din nou acum, în 1868, informație întărită și de către pictorul Belisarie S. Paraschivescu care se tocmește cu epitropul Dimitrache Petrescu pentru a le „văpsi și a le polei”.
936 Arhvia..., Dos. 24 (1891-1892), f. 48.
937 Arhiva…, Dos. 7, f. 248.
938 Constantin Dejan, *op. cit.*, p. 27.
939 La Pitești, ca și în celelalte orașe, lucrurile erau întârziate, vezi un articol minimal despre chestiunea cimitirelor în sec. XIX, Andreea Pop, *Începuturile legislative privind înființarea cimitirelor comunale și execuția construcțiilor funerare în spațiul românesc extracarpatic*, în „Revista Monumentelor Istorice”, nr. 1-2/2011-2014, anul LXXX, Institutul Național al Patrimoniului, pp. 69-80. Conform sursei, avem câteva borne pentru chestiunea în cauză, dar numai pentru capitalele celor două țări românești: 1. 9-18 martie 1809: autoritățile rusești cer Divanului ca în București și în Iași să nu se mai facă înmormântări în curțile bisericilor și alegerea locurilor de cimitir în afara orașelor, la ieșirile din ele 2. 8 iunie 1810: proteste ale locuitorilor cu privire la mutarea efectivă a cimitirelor din cele două capitale 3. aprilie 1811: Divanul cere Mitropoliei ca adâncimea gropii să fie de patru palme domnești de la capacul coșciugului 4. 29 martie 1829: generalul Jeltuhin insistă din nou pentru mutarea cimitirelor în afara orașelor, 5. 1829: 8 proiecte de cimitir pentru fiecare culoare în parte 6. 2 aprilie 1830„Socoteala pentru îngrădirea mormânturilor și i făcutul bisericii nouă” 7. Mai 1850: îngrădirea efectivă a noilor cimitire din București și din Iași.

mai este permisă nici aici[940] – va fi preluată, alături de alte vânzări de produse cu gabarit mare, de epitropia bisericii „Sf. Vineri” și, apoi, după cumpărarea de la aceasta a Târgului din Vale, de către Primărie. Avem, așadar, un minus de interes de acum înainte din partea negustorilor față de mahalaua Târgului (mereu, culoarea Roșie) – credem că și piața „Sf. Nicolae”, a doua piață din oraș, a fost văduvită de acest drept. Însă, istoric, nu este nicio pierdere. Târgul se transformă în oraș, centrul lui nu mai poate primi cirezi de vite și care pline cu cărămidă și cu cherestea. Toate acestea se vor vinde la periferie. Alte mici amănunte pentru același an: se cumpără lumânări albe pentru venirea episcopului[941], preotul Sandu Duhovnicul donează epitropiei 2 cruci mici aurite[942] și meșterul Iosif Vais repară un tablou de la Proscomidie[943]. Rutina internă își urma cursul. Avem pentru 1869 o reglementare internă[944] prin care simbria anuală a preoților se va face după sărbătoarea hramului mare, Sf. Gheorghe, a doua zi, de „ctitorie” (pomenirea ctitorilor) [945]. Tot în 1869, *Imnurile Sf. Liturghii*, de Gavriil Musicescu.

Cruce argintată, miez de fildeș sculptat, donație Costică Anghelescu, 1873

Pisania actuală, în litere de tranziție, provine tot din 1869, 7 iulie, marmură tocmită la București cu Andrei (Vidali) pe 620 de lei[946]. Cu această nouă pisanie avem toate motivele să postulăm o sfințire la sfârșitul verii acestui an: 1. programul de înnoire și reparații din anii trecuți 2. pisania nouă 3. jilțuri noi[947] (cu siguranță pentru venirea din nou, în a doua locotenență episcopală a lui Neofit Scriban) 4. se cumpără lumânări albe pentru slujba episcopului (Neofit Scriban, în a doua sa locotenență) - aici, în august[948]. Nici după ipotetica sfințire lucrările la „Sf. Gheorghe”- domnesc nu se opresc. În 1870 se pun 150 dale de piatră în locul vechii pardoseli[949], se repară două prăvălii „de lângă gârlă”datorită stricăciunilor produse de ploile abundente din acest an[950].

Tot acum epitropul D. Petrescu donează o cruce de argint care astăzi nu se mai păstrează în

[940] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 29/1869, f. 8, *apud* Constantin Dejan, *op. cit.*, pp. 160-161.
[941] Arhiva..., Dos. 7, f. 251.
[942] Arhiva…, Dos. 7, f. 252.
[943] Arhiva..., Dos. 7, f. 253.
[944] Arhiva…, Dos. 7, f. 277. Leafa, câte o sută și cinzeci lei pe an cât și zece lei de preot pentru slujba parastasului
[945] Slujbă specială, de pomenire generală a ctitorilor, numită în mai multe documente interne și „ctitoria”, numire care poate fi ușor confundată cu ideea de resfințire. Slujba „ctitoriei”, adică pomenirea ctitorilor și a donatorilor, era stipulată expres în testamentele acestora, clericii neputând-o evita, vezi Arhiva..., Dos. 18 (1884), f. 46.
[946] Arhiva…, Dos 7, f. 294.
[947] Se căptușește în mod expres jilțul arhieresc, vezi Arhiva…, Dos. 7, f. 295.
[948] Arhiva…, Dos. 7, f. 251. Episcopul Neofit Scriban va reveni și în augustul lui 1870, chiar de două ori, vezi Arhiva…, Dos. 7, f. 297. Probabil că acum a fost sfințită cu adevărat, nu în 1869, cum am propus mai sus. Printre alți înalți clerici înalți invitați la slujbele mari ale anului 1870 menționăm pe protopopul Nicolae Constantinescu, care participă la hramul mare, Sf. Gheorghe, vezi Arhiva…, Dos. 7, f. 318 și pe Mihail Minescu, noul protopop (vezi Teodor Mavrodin, *op. cit*., p. 167), care participă la al doilea hram, Sf. Filofteea, vezi Arhiva…, dos. 7, f. 319.
[949] Arhiva…, Dos. 7, f. 307, f. 334 și f. 335. Nu știm dacă aceasta era doar o propunere, deoarece în 1883 se întâmplă același lucru, Arhiva…, „Dosar…1826”, f. 93 și f. 94.
[950] Arhiva…, Dos. 7, f. 335.

inventar, cu toate că în cel din 1972 exista. Începând din acest an, traversați de grija pentru alocarea fondurilor viitoarelor proiecte, epitropii închiriază pe mai mulți ani prăvăliile bisericii. Tot în 1870, *Manualu de psihologie*, de A. Charma, traducere de Dr. N. Nitzulescu, carte care nu se mai află în inventar ca, de altfel, și sfita pe care Matache Moraitu o dona bisericii domnești tot acum, în memoria tatălui său, Constantin Moraitu[951]. Tot acum, Matache Moraitul donează un rând de pocrovețe[952]. În 1871, revista lunară *Societatea pentru învețiatura poporului român*, anul II, nr. 1[953].

Detalii ale unuia dintre cele două sfeșnice mari, împărătești, de alamă, donate de către Iancu și Ana Raicoviceanu în 1874

Bugetul pe 1871[954] este important, deoarece se întrevăd reparații capitale care, însă, cu tot împrumutul de la mahalagii[955], nu vor fi făcute acum. Așadar, cu toate că are deja banii, să spunem – deoarece mai există două bugete rectificate pe 1871[956], amândouă fără cheltuieli de reparații, iar eventualii bani împrumutați, necesari, adică aproape 50 de mii de lei, nu se regăsesc deloc în veniturile din următoarele bugete – epitropia nu se apucă de lucru. Această afirmație destul de contradictorie, se sprijină pe următoarele argumente: 1. bilanțurile pe viitorii doi ani[957] nu prevăd cheltuieli pentru reparația capitală a bisericii „de care se simte mare necesitate"[958], măcar pentru terminarea celor presupus a fi fost începute în 1871. 2. devizul arhitectului Carol Zaharias[959] (nedatat!) prevede o transformare severă a bisericii, aceeași situație de năruire fiind invocată și în 1873 de către epitropii Andrei Ștefănescu și Ioan

[951] Arhiva..., „Synodicul...", f. 44.
[952] Arhiva…, „Synodicul…", f. 53.
[953] Arhiva..., „Inventar, 1966", f. 4.
[954] Arhiva…, Dos. 7, f. 346. Reparație generală a bisericii, altă tâmplă și pictura totală. Ce se face în 1871, din chitanțele doveditoare, este repararea caldarâmului „ce este alături cu odăile bisericii peste gârlă" și facerea tot acolo a unei podiști, cumpărarea a 12 geamuri, vezi Arhiva..., Dos. 7, f. 366-368.
[955] Arhiva..., Dos. 7, f. 346.
[956] Arhiva..., Dos. 7, f. 348 și f. 349 și Arhiva..., Dos. 8, f. 19.
[957] Arhiva..., Dos. 7, f. 402 (bilanțul pe 1872) și f. 616 (bilanțul pe 1873).
[958] Arhiva…, Dos. 7, f. 346.
[959] Arhiva…, Dos. 7, f. 347.

Raicoviceanu[960]. Reținem, așadar, pentru 1871 ideea „înnoirii” bisericii, o ultimă manifestare a forței epitropului Dimitrache Petrescu – care-și făcea și el devizul lui, datat 1871, asemănător cu al lui Carol Zaharias[961], în ultimul lui an de viață presupunem, deoarece din acest an el nu mai apare în acte.

Policandrul mic (acum, cel mare), din alamă, cu 36 de lumini, donat de frații Ștefan hagi Nicolau, (Iancu și Marcu) de Crăciunul anului 1876 (detaliu). Foto, ing. Vasile Ilie

Pentru a înțelege mai bine prin ce mutilare („reparație radicală” se scria în bugetul pe 1874[962]) avea să treacă sfântul lăcaș – corectată științific și aproape vizionar peste un secol, de reputatul arhitect Ștefan Balș – să urmărim ce conține devizul lui Carol Zacharias: 1. dărâmarea întregului înveliș de la biserică și aranjarea materialului 2. dărâmarea turlelor celor mici în număr de două până la boltă. 3. dărâmarea bolților dinăuntrul bisericii 4. idem a două ziduri dinăuntrul bisericii[963] 5. idem a advonului și scării 6. idem a turlei și a învelișului turlei dinaintea altarului până la ferestre 7. spargerea a nouă ferestre pentru așezarea celor noi 8. dărâmarea zidului dinaintea bisericii până unde vine așezată clopotnița 8. construcția din lemne a turlei întregi 9. construirea a patru turle mici la poalele clopotniței 10. opt ferestre

960 Arhiva..., Dos. 8, f. 6 și f. 17.
961 Arhiva..., Dos. 7, f. 19 și f. 24.
962 Arhiva…, Dos. 93, f. 18.
963 Al doilea zid, pe lângă cel gros, dintre naos și pronaos, este chiar catapeteasma. Aceasta nu a mai fost reactivată la restaurarea arhitectului Ștefan Balș dintre anii 1963-1968.

la turla dinaintea altarului 11. învelirea cu tinichea a întregii biserici și a clopotniței 12. înălțarea turlei dinaintea altarului 13. facerea boltei din biserică 14. trepte la clopotniță 15. facerea unui mic advon.

Acestea erau intențiile la 1871 vizavi de „starea bisericii înainte de reparație”, capitol special în *Synodicul* întocmit de parohul Nae Boerescu în 1885[964]. Îl redăm în totalitate – cu tot neajunsul de acum al utilizării precare a virgulelor la data întocmirii – datorită enormei lui importanțe istoriografice, el fiind principala bază pe care arhitectul Ștefan Balş, între 1963 și 1968, a restaurat biserica așa cum arată ea astăzi: „1.altarul bisericii avea lungimea de 4, 32 m, lățimea de 5,1 m 2. De la tâmpla bisericii care era de zid gros ca la un metru și până la zidul ce despărțea interiorul bisericii în două, partea de la bărbați avea lungimea de 9, 90 m și lățimea de 9, 33 m 3.de la zidul acesta până la ușa bisericii în geamlâc, lungimea, 6,52 m, lățimea, 6, 24 m. 4. Lungimea amvonului, 4, 92 m, lățimea, 7, 24 m. Zidul arătat ce despărțea interiorul bisericii de doi metri de gros era și stau pe două picioare tot de zid având trei locuri lăsate ca intrări prin care comunica cu partea bisericii unde stu bărbații, două laterale și cea mai mare intrare prin mijloc. În partea de nord era o scară așezată pe lângă zidul bisericii ce ducea printr-o intrare răspunsă prin acest zid în catehumen, construită grosolan, la bărbați, și aducea întuneric în biserică. La o înălțime ca de patru metri și mai ceva din acest zid ieșea un arc gros tot din zid așeazat în partea opusă pe zidul cel gros cu care se încheia biserica în partea de apus. Sub acest arc mare erau două arcuri mai mici așezate cu multă măiestrie și proporțiune la o distanță egală între ele, care ieșeau din zidurile laterale ale bisericii, ficsate pe zidurile opuse, nord-sud. Deasupra acestor cercuri încrucișate era o boltă redutabilă care suporta două turle de zid răspunse, așezate în linie dreaptă mult mai mici ca turla cea mare, de la pantocrator. În podul amvonului care avea învelișul paralel cu al bisericii erau așezate clopotele. Biserica a fost învelită cu șindrilă până la anul 1849. În acest anu orașul a fost incendiat de la un cap până la cellalt, comersanții care aveau prăvăliile în preajma bisericii, scăpară o bună parte din mărfurile lor în biserică ale cărei bolți redutabile putu rezista flăcărilor deși focul consumă învelișul și amvonul din care căzu clopotele jos. Biserica era cu o mică curte împrejur închisă cu zid, având o poartă, lăsată în dreptul ușilor bisericii, pe deasupra acestei porți era un arc de zid. La nord de zid erau construite niște case (în curtea bisericii) unde dascăli dupre vremuri învăța copii carte. Aceste case a ars în vremea focului și mai târziu s-a reconstruit de Epitropia bisericii din fondul bisericii”.

Refacerea bisericii se va regăsi și în intențiile din 1873 ale epitropilor într-un alt deviz, al arhitectului orașului Pitești, mai ieftin (34.277 de lei) decât cel amintit mai sus (51.344 de lei), din care însă se păstrează doar intenția demolării zidului dintre naos și pronaos, văzut ca „netrebuincios”. Deocamdată să subliniem urgența cu care trebuie reparată biserica, cu toate că încă din 1865 se tot repară în interior și în exterior: „biserica ce administrăm este într-o stare foarte ruinată, încât nu mai reprezintă un templu religios, ci o subterană”. O altă propunere este pictarea („zugrăvirea”) totală a bisericii și a tâmplei a căror picturi nici „nu se mai cunosc” datorită fumului[965], ceea ce întărește credibil informația din *Catagrafia* din 1852 – contrazisă absolut și la fel de credibil de concluziile recentei restaurări a picturii din perioada 2011-2015 –, care menționează că biserica „este zugrăvită peste tot din vechime”. Tot în 1873 Elena Constantin Moraitu, văduva unui important donator, dăruiește bisericii două sfeșnice de argint și o candelă pentru altar cu inscripția „Elena Costandin Moraitu, 1873”[966]. Tot acum, o cruce de

---

[964] Arhiva…, „Synodicul…”, f. 9 și f. 10.

[965] Arhiva..., Dos. 8, f. 6.

[966] În Arhiva…, „Synodic…”, f. 41, parohul Nae Boerescu o localiza involuntar chiar în altar: „Una candelă mare așezată la sf. Masă, dăruită de Doamna Elena Moraitu”. În Arhiva…, „Inventar, 1972. Bunuri”, f. 21, se mai amintește de existența unui Aer din fir alb, 0,51/0,46 metri, cu un medallion din fir, cu icoana Sfinților Împărați Constantin și Elena, cu inscripția „En memoria lui Constantin Moraitu”.

argint cu mijlocul din fildeș sculptat, cu inscripția „Costică Anghelescu, 1873", o alta, donată de Michail Leca[967] (dispărută) și *Biblia ebraică*, 1873, ediție germană[968].

În 1874 Iancu și Ana Raicoviceanu donează sfeșnicile mari, împărătești, de alamă, existente și astăzi. Tot acum se mai fac încă alte 7 devize pentru reparația bisericii[969]. În 24 aprilie se face licitație la primărie pentru reparația bisericii[970], lucrare care începe, totuși, în regie proprie, deoarece de-abia în august, același an, se înalță schelele, lucrare de uzură dată paracliserului Gligore Florescu[971]. Deja avem în buget alocați 23.200 lei „pentru reparația bisericii ce se va face în anul curent"[972], mare parte strânși în 1873[973]. Totuși, dintr-o copie nedatată aflăm că într-o ședință a Consiliului Lucrărilor Publice din capitală primul proiect este respins pe motivul contrastului inestetic al turnului-clopotiță din față[974], cu efect direct o a doua licitație, în 1 septembrie[975]. De-abia la a treia licitație, din 7 mai 1875[976], lucrurile vor începe „să meargă", antrepriza fiind câștigată de Niță Simonid și Dimitrie Nicolae contra unei sume de 31.000 lei[977]. Lucrul efectiv începe la 9 iunie 1875 sub supravegherea a trei epitropi: protopopul Nicolae Constantinescu, Andrei Ștefănescu și Dumitru Constantin[978] și, zilnic, a arhitectului orașului Pitești[979], Johan Archeder[980]. Mai întâi se dărâmă turlele mici de deasupra pronaosului, cărămida fiind vândută la licitație negustorilor din oraș la zidirea de prăvălii[981]. Apoi se dărâmă un zid, nespecificat, foarte probabil cel din interior, dintre naos și pronaos, cărămida vânzându-se lui Theodor Steriade[982]. Deja în toamnă antreprenorii au terminat și cer o plată în plus pentru că au lucrat peste deviz[983], solicitare fără succes deocamdată[984]. Meșterii nu se lasă și se plâng primăriei ce au făcut în plus și că nu au primit plată, diferend minor azi, din care aflăm că tencuiala exterioară a bisericii domnești din Pitești s-a făcut în 1875[985]. Printr-o derivare norocoasă este menționată pentru prima dată noua clopotniță[986], făcută tot în 1875 (a doua mențiune este în 1876, când epitropia le dăruiește meșterilor, după lucrare, stofă pentru pantaloni[987]) – acceptată acum de Consiliul Lucrărilor Publice, care în 1874 o refuza pe motiv estetic. Relativ la subiect, dintr-o relatare recentă a pr. conf. dr. Ion Bica de la biserica „Sf. Treime" din Pitești aflăm că, potrivit unui document din arhiva internă, epitropia de aici dorea să înalțe și ea un turn

---

967 Arhiva…, „Synodicul…", f. 41.
968 Arhiva..., „Inventar, 1972, Biblioteca", f. 5.
969 Arhiva…, Dos. 92 (anul 1874), f. 34 și f. 36.
970 Arhiva…, Dos. 93, f. 14.
971 Arhiva…, Dos. 92, f.35.
972 Arhiva…, Dos. 93 (anul 1874), f. 6.
973 Arhiva..., Dos. 93 (anul 1874), f. 17.
974 Arhiva..., Dos. 93 (anul 1874), f. 31. Personal, nu înțelegem victoria locală a snobismului: încă din 1871 exista un proiect pentru protejarea monumentelor (deocamdată, politic, numai bisericile vechi ortodoxe), iar în 1874 apare Comisiunea Monumentelor Istorice, vezi Liviu Rotman, *Un proiect de lege din 1871 privind protecția monumentelor*, în „R.M.M.-M.I.A.", anul XLIV, 1975, tom 1, pp. 61-62.
975 Arhiva..., Dos. 93 (anul 1874), f. 38.
976 *Monitorul Oficial al României*, nr. 81, 10 (22) aprilie 1875, nr. 672, p. 2000.
977 Arhiva..., Dos. 90, f. 16.
978 Arhiva..., Dos. 90, f. 18.
979 Arhiva…, Dos. 90, f. 21.
980 Arhiva..., Dos. 91, f. 7.
981 Arhiva…, Dos. 90, f. 22.
982 Arhiva…, Dos. 90, f. 34.
983 Arhiva..., Dos. 90, f. 57.
984 Arhiva..., Dos. 91, f. 7. Restul de plată reproșat, de-abia în toamna lui 1877, vezi Arhiva..., Dos. 86, f. 1.
985 Arhiva…, Dos. 88, f. 3.
986 Arhiva…, Dos. 88, f. 3.
987 Arhiva..., Dos. 89, f. 2.

asemănător – folosit, însă, și pe post de foișor de foc –, dar biserica Sf. Gheorghe i-o luase înainte. Tot în 1875, *Istoria Universale*, de Ion Mandiescu, *Panihida împreună și Litia mică*, ediția București, *Cântări bisericești* de N. Ionescu și I.B. Sburlan, ediția Buzău[988].

Policandrul fraților Ștefan hagi Nicolau din 1876 și pictura generală în ulei a sfântului lăcaș de către Gh. Stoenescu din același an. Foto, Adrian Albert Apostu

Biserica se înnoiește cu două policandre, unul mare, de 48 de lumini, de la Ioan Pencovici din București[989], obiect care astăzi nu se mai află în patrimoniul bisericii, și al doilea, cel actual, de 36 de lumini, donat, potrivit inscripției, la Crăciunul lui 1876 de către frații Ștefan hagi Nicolau[990], cu prenumele Iancu și Marcu[991]. Potrivit semnăturii pe icoana sfântului patron, din naos, pictorul Gh. Stoenescu, artist din Pitești[992], pictează în 1876, în ulei, biserica. Tâmpla nouă, din lemn de tei, comandată foarte probabil lui Mihail Babic[993], cel care făcuse și stemele la jilțuri, se face tot în 1876, afirmație

[988] Arhiva..., „Inventar, 1966" și „Inventar, 1972".
[989] Arhiva..., Dos. 88, f. 28. În Arhiva..., „Synodic...", f. 41, se menționează: „Un policandru de bronz ornat cu cleștar cu 48 de lumini, dăruit de demnealui Ioan Pencovici lipscanul din București la anul 1876". Acesta va fi donat în 1925 bisericii din Crâmpotani-Vâlcele, Argeș, deoarece ocupantul german i-l rechiziționase. Se mai donează un acoperământ pentru tetrapod de către Teodora, născută Cutcudache, vezi Arhiva..., „Inventar, 1972. Bunuri", f. 20.
[990] Ștefan Nicolau, hagi, adică închinător la locurile sfinte, închiriază o prăvălie a bisericii, informație din 1868, Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 97.
[991] Arhiva.., Dos. 88, doc. 134. Procesul-verbal de primire și de mulțumire de către epitropie este din 22 martie 1877.
[992] Arhiva..., Dos. 13 (1890-1891), f. 82.
[993] Numele sculptorului catapetesmei nu se regăsește în actele acelor ani, informația a fost preluată probabil, oral, întâlnindu-se la Pr. Marin Braniște, *Un vechi monument într-un nou peisaj edilitar: biserica domnească Sfântul Gheorghe din Pitești*, „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena", 1975, p. 208, cu toate că în alt articol prenumele sculptorului Babic este Carol, vezi Idem, *330 de ani...*, p. 185 (un C.M. Babic execută lucrări pretențioase

dedusă din faptul că vechea catapeteasmă, de zid, fusese dărâmată[994], dar și de faptul clar, că în noiembrie 1875, când reparațiile fuseseră terminate, epitropii se plângeau – cu toate că sf. Masă fusese înlocuită cu una de marmură și că toate icoanele praznicale de pe tâmplă fuseseră schimbate – de imposibilitatea sfințirii datorită faptului că tâmpla, din lipsă de fonduri, a rămas nepoleită[995]. Catapeteasma lui Babic rămâne și astăzi o referință aproape unică a bisericii domnești din Pitești, apreciată de majoritatea vizitatorilor și a închinătorilor[996]. Sfințirea se va face peste un an, în 1876, de Sf. Filofteea[997], 7 decembrie, cu protopopul Ioan Căprescu[998], fără episcopul Ghenadie Petrescu care atunci se afla la București, la metocul Antim[999]. „Reparația" radicală din 1875-1876 rămâne de acum un reper pentru istoria modernă a sfântului lăcaș menționat în toate inventarele. Iată ce menționa cel din 1906: „reparată radical la anul 1876 prin stăruința protopopului N. Constantinescu, Andrei Ștefănescu și Dumitru Constantin"[1000]. Inestetice, adăugirile – dintre care cea mai mare o constituie turnul clopotniță – vor fi îndepărtate legal și profesionist peste un secol, între 1963 și 1968, în corecția majoră a arh. Ștefan Balș. O nouă biserică, albă și înaltă, se înalță în tot acest timp în mijlocul Piteștilor.

---

de sculptură în București pe la 1900, deci cu trei decenii după). Foarte probabil că numele sculptorului este Mihail Babic, deoarece, după cum am menționat, acesta execută și stema de pe jilțul regal în 1868. Vezi și Mihail Babic (1819-1886) în *Enciclopedia Argeșului și Muscelului* (în continuare, *Enciclopedia...*), vol. I (A-C), Biblioteca Județeană "Dinicu Golescu" Argeș, 2010, p. 62. Babic era o familie argeșeană ridicată în secolul al XIX-lea, proprietari urbani, mici întreprinzători, artiști plastici, farmaciști (Ștefan Babic, farmacist piteștean, ctitorul capelei cimitirului „Sf. Gheorghe" din Pitești și donatorul terenului cimitirului, foarte probabil, era fratele sculptorului catapetesmei catedralei orașului). Schimbarea tâmplei cu una din lemn de tei se va regăsi documentar de-abia în 1891, printr-o evocare accidentală, Arhiva..., Dos. 1 (1878-1892), f. 621.

[994] Arhiva…, „Synodicul...", f. 9.

[995] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 310.

[996] Arhiva..., „Condică de însemnări și impresii pentru români, 1969-1987". Aproape fiecare pagină a volumului conține remarci laudative la adresa catapetesmei și a artistului care a lucrat-o.

[997] Arhiva…, Dos. 89, f. 4.

[998] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 167.

[999] Arhiva…, Dos. 88, f. 29.

[1000] Arhiva…, Dos. 47 bis, f. 53.

Biserica domnească din Pitești între 1877-1963

Așadar, din documentele interne, în 1876, de Sf. Filofteea, biserica domnească din Pitești cu hramul „Sf. Gheorghe", se redeschide cultului, dar la sfințire episcopul nu participă. Așa se explică o a doua sfințire, în martie 1877, cu episcop bănuim[1001]. Biserica arăta acum și tencuită, și cu clopotniță turn[1002], întocmai ca vecina ei, „Sf. Nicolae" ale cărei forme, credem, încercase fostul epitrop, Dimitrie Petrescu, să le copieze. De aici și un hram nou, „Schimbarea la Față"[1003], prăznuit pe lângă celelalte 2 (hramul mare și Sf. Filofteea)[1004]. Pictura în ulei este realizată de către Gh. Stoenescu, elevul lui Tattarescu[1005]. Tot din 1877 datează și singura cruce de piatră din curtea bisericii de azi, în partea de Sud – care evocă prezența aici a fostului cimitir. Până în 1959 ea era în partea de Nord, între biserică și prăvălii[1006]. În 1878 la „Sf. Gheorghe" din Pitești se desființează un vechi obicei, plimbatul prin biserică pentru mila preoților (cutiile de disc), rămânând numai o cutie a milei, lângă iconostas[1007], care se deschide de două ori pe an și se virează preoților drept compensație pentru ridicarea discului[1008]. Marița Nicolopol donează o sfită în memoria răposatului ei soț, Ioan[1009], și tot acum epitropul Andrei Ștefănescu – cu care epitropia se va judeca în 1883 fără succes pentru presupuse nereguli financiare din chiriile prăvăliilor sale – se retrage (demitere?) din funcție și ia cu el actele și unele obiecte din inventar, ilegalitate sesizată de mai multe ori

---

1001 Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 310.

1002 Nu puțini au fost cei care au confundat anul pisaniei în litere latine ("străbune") de azi, 1869, cu momentul real al demolării celor două turle de pe pronaos și a pridvorului supraetajat, urmată de ridicarea snoabă a turnului clopotniță și de tencuirea generală. Primul este chiar parohul Marin Preoțescu, într-un formular din 1928, când împinge mutilarea între 1849 și 1850, imediat după focul din 1848, vezi S.J.A.A.N.,fond Primăria Pitești, Dos. 53/1929-1937, f. 1.

1003 Arhiva..., Dos. 2/1878, f. 37.

1004 Arhiva..., Dos. 5/1879, f. 36.

1005 *Enciclopedia…*, vol. IV, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, 2014, p. 113. Multe indicii ne trimit spre familia Stoenescu din Boțești, județul Dâmbovița pe atunci, *Ibidem*, p. 112, sat relativ apropiat reședinței județului Argeș, Pitești. Acest pictor prețios apare la câteva hramuri de aici ("pictează" coliva mare), pictează crucea din altar și steagul bărbierilor dedicat Sf. Gheorghe (1880), curăță tot registrul pictural (1889 și 1893) și pictează bisericii domnești din Pitești 24 de icoane praznicare (1893). Mai pictează bisericile din Bunești, Mălureni, Argeș, dar și biserici din capitală.

1006 Arhiva…, „Agendă de birou, semestrul I, 1959", ziua de 23 martie. Este mutată de către Sfatul Popular, deoarece în partea de Nord a bisericii se dorea „eliberarea" locului pentru a se planta arbori în viitorul parc din centrul civic. Va fi mutată din nou în 2003 cu câțiva metri mai în dreapta, în capul unei lespezi funerare din 1853 prezente și azi în dreptul pronaosului, în partea de Sud a bisericii, lângă teiul bătrân. Inscripție : „Aici repausează Ioniță Lădărescu, comersantu, născut 1852, iunie 17 și încetat din viață la 1877, aprilie în 5 și Petre Lădărescu, student en medicină, născut 1855, iunie 5 și decedat la Lom Palanca, de tifos, în 31 ianuarie 1878, ca medic în armata română". Pe verso, un epitaf în versuri.

1007 Arhiva..., Dos. 2/1878, f. 15. Fostul ritual al discului obliga întrucâtva pe cei prezenți la slujbă să pună în tavă donația lor, care, astfel, nu mai era benevolă. Acest aspect se deduce din detaliul unui act din 1883, când este menționat că acum cutia este stabilă „și numai cine voește pune obolul său". Obiceiul va apărea atât la proaspătul paroh Dobre R. Popescu, în 1906 – rugat de primărie să îl înceteze –, Arhiva..., Dosarul 54, f. 37, și la parohul Marin Diaconescu, în 1954, Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963", p. 31, cât și la parohul Marin Braniște, din nevoia încheierii restaurării din perioada 1963-1969. În 1906 ministrul explica parohilor că din moment ce preoții sunt remunerați de stat, colecta nu mai este necesară, vezi Arhiva..., Dosarul 54, f. 37.

1008 Arhiva..., Dos. 5/1879, f. 23.

1009 Arhiva…, „Synodicul…", manuscris din 1885 pe un tipizat, București, 1876, f. 44. Tot în preajma acestui an, bănuim, donează și bedernița cu Sf. Botez, Arhiva…, „Synodicul…", f. 46, mai ales că episcopul venea la Pitești, la Sf. Gheorghe, în procesiunea publică de Botez.

primăriei de către noii epitropi[1010], pe lângă altele, la fel de grave, și anume nereguli financiare între 1874-1876, când biserica s-a „reparat"[1011].

Bedernița: „En memoriea rapossatului Teodoru Naum, 1874 februarie 7"

Tot în 1878 biserica începe să fie iluminată pe timpul nopții[1012] și se finalizează un proces intentat cu doi ani înainte, în 1876, moștenitorilor fostului epitrop Dimitrache Petrescu care, dintr-un izvor, îi obligase să dea înapoi bisericii o sumă de 6.500 lei[1013]. Dintr-un alt izvor aflăm o altă versiune: banii fuseseră adunați cu migală pe timpul epitropiei sale îndelungate pentru a cumpăra mobilier și obiecte de preț pentru biserică. Îi pusese într-o pungă separată, proprie, cu indicația că sunt ai bisericii. Numai că moștenitorii, cum se întâmplă foarte des, deci normal, și-i însușiseră amiabil[1014]. Se repară din nou streașina de fier dimprejurul bisericii, învelișul de la amvon și turlă și ciubucele de zidărie dimprejurul bisericii[1015]. Frecvența la biserica cea nouă nu era prea mare, e drept, târgul era mic – pe anul 1879 se strâng doar 20 de ocale mucuri de lumânări[1016]. Tot în 1878 Nae Meculescu donează niște bani epitropiei pentru a cumpăra „un ceasornic de biserică"[1017]. Pentru 1878, *Istoria universale antica*, de M. Michăescu și *Paraclis al Sf. Haralambie*[1018], cărți care nu se mai găsesc în inventarul actual, mai ales după rechiziționarea din 1982 a episcopiei Râmnicului și Argeșului a fondului de carte veche din biserici. La începutul lui 1879 epitropia vinde policandrul vechi[1019] și se asigură pentru prima dată, contra cost, împotriva incendiilor[1020]. Ștefan Dimitrescu donează un epitaf[1021]. Este invitat la strană, contra cost, în ziua hramului mare și în cele premergătoare ei profesorul de muzică I.M. Gestican[1022]. Tot acum biserica

---

[1010] Arhiva…, Dos. 1 (Corespondența 1878-1892), f. 45.

[1011] Arhiva…, Dos. 1 (Corespondența 1878-1892), f. 88. În 1884 renunță la depăgubirea de 789 de lei pe care epitropia, după procesul pierdut, trebuia să i-o restituie, Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 253.

[1012] Arhiva…, Dosarul 3 („Dosier documental de toate bugetele și bilanțele aprobate pe anii 1874-1889 și exercițiile 1889-1894"), f. 37. Felinare cu untdelemn montate la baza noii clopotnițe. În 1894 ele sunt tot aici, în număr de patru, sunt alimentate cu gaz și ard la cununii și la „diferite servicii de seara", Arhiva…, Dosarul 22 (1893-1894), f. 108.

[1013] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 64.

[1014] Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 93-97. Avem chiar și formula de jurământ a inculpaților. Din ea aflăm și alte amănunte: banii au rămas în casa lui Manole Stoicovici și că ei s-au împrumutat Marghioalei Filip. Chemați în judecată, erau următorii moștenitori: Manole și Elena Spirescu, Iordache și Ecaterina (fiica răposatului) Bănescu, Manole și Sevastița Stoicovici, Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 93, doc. 94 și doc. 95.

[1015] Arhiva…, Dosarul 2 (1878), f. 56.

[1016] Arhiva…, Dosarul 5 (1879), f. 27.

[1017] Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 96.

[1018] Arhiva…, „Inventar, 1972", f. 7.

[1019] Arhiva…, Dosarul 5 (1879), f. 28.

[1020] Arhiva…, Dosarul 5 (1879), f. 43.

[1021] Arhiva…, „Synodicul…", f. 49.

[1022] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 77. Un cântăreț, neidentificat, este invitat și la hramurile mari din 1883, Arhiva…, Dosarul 3, f. 100.

primește o candelă dăruită de Maria, soția răposatul Ion Nicolopol[1023], obiect aflat și azi în inventar, așezată atunci în fața Răstignirii[1024]. Tot din acest an datează și primul „Registru pentru botezați și căsătoriți". Aproximativ două botezuri pe lună, printre copii numărându-se și două fete, cu mențiunea „botezată de Primărie, găsită lepădată la Biserică". În 1880 se comandă tâmplarului Wenzet Meskosh și apoi se pictează de către Gh. Stoenescu, cel care pictase în 1876 biserica, crucea din altar, existentă și azi[1025].

Crucea din 1878 a fraților Lădărescu. Foto, autorul, 5 martie 2016

Tot în 1880 se împrejmuiește biserica cu gard de scândură, fier și piatră de Albești[1026], fapt care demonstrează că vechiul zid, tot reparat din 1865 încoace, cu o boltă la intrare, conform Synodiconului, a fost eliminat în mare parte la „reparația" majoră din 1875-1876. Tot acum, societatea bărbierilor donează bisericii un prapure, inexistent azi aici, predat Muzeului Județean în 1974[1027] și scos din inventar în 1977 cu aprobarea Episcopiei Râmnicului[1028].

[1023]Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 92. Deja în 1883 moare și donatoarea Maria Nicolopol, moștenitorul Iancu Damian plătind stofa și croitul unui rând de sfite, vezi Arhiva..., Dosarul 19 (1883), f. 73. În 1874 marele negustor şi proprietar Ion Nicolopol donase şcolii care-i va purta numele o mare parte din moşia Dobrogostea, fostă a Piteştiului, Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 61. Vezi testamentul din 1859 al lui, în Gheorghe Șovar, *Filantropi argeșeni și musceleni*, Editura Paralela 45, Pitești, 2013, pp. 50-51. A fost consilier al bisericii domnești din Pitești, fiind înmormântat la extremitatea nordică a curții ei și mutat în 1887, la alinierea străzilor. Marița Nicolopol donează în 1882 „casele mele cele mici din strada Sf. Ioan" bisericii „Sf. Ioan", *Ibidem*, pp. 135-136.

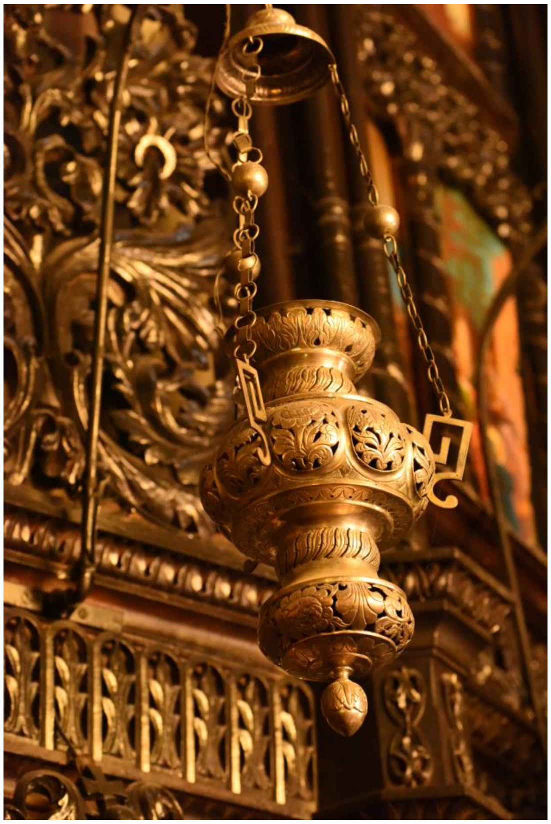
[1024]Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 125 și Arhiva…, „Synodic…", f. 41. Este prima candelă mare, deoarece în 1880 urmează o a doua, aceeași donatoare, danie așezată în fața icoanei Maicii Domnului.

[1025] Arhiva..., Dos. 4/1880, f. 50, f. 51 și Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 128.

[1026] Arhiva..., Dos. 4/1880, f. 71.

[1027] Arhiva…, „Registru de Intrare și Ieșire, 1972-1987", f. 21.

[1028] Arhiva..., „Inventarul bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești, 1 aprilie 1972", p. 28. Inscripție: „Societatea bărbieriloru Ghiță Rădulescu cavaf, Ghiță Ionescu, Ioniță Popescu, Ioniță Stănescu, Anica Antonesca. Pictor, Gh. Stoenescu, 1880, Pitești".

Candelă de argint donată de Maria Nicolopol în 1880. Ulterior, epitropia a topit vechile candele ale bisericii și a turnat încă șase, după același model

Se cumpără un al doilea epitaf[1029] și se ia decizia ca, încetul cu încetul, candelele de la tâmplă să fie topite din nou după modelul celei pe care a donat-o Maria Nicolopol[1030]. De fapt, aceasta mai dăruiește o candelă mare, așezată acum în fața icoanei Macii Domnului[1031]. Aflăm dintr-un act din acest an că primarul urbei numea epitropul casier[1032] – mai precis enoriașii se întruneau la primărie, îl alegeau, îi predau arhiva, actele de valoare, banii[1033], pe o perioadă de trei ani[1034]. În 1881 se plantează 38 de salcâmi în curtea bisericii[1035]. Pe anii 1881-1882 avem 2 condici, de salarii și de recipise[1036], plus bilanțul pe 1882. Din acesta din urmă aflăm că în acest an s-au reparat mai multe s-a refăcut pavajul dimprejurul bisericii, anti-igrasie, 144 metri pătrați, plus pasajul de lângă biserică (dinspre strada Șerban Vodă, „din dosul prăvăliilor Bisericei cu nr. 5, 9, 14 și 17, făcut în unire cu toți proprietarii")[1037].

Așadar, identificăm deja numerele prăvăliilor care înconjoară sf. altar, prezente în câteva din fotografiile de epocă. Din alt izvor mai avem câteva reparații, evocate la capitolul „Cheltuieli": „535 lei plătiți costul reparații învălișului Biserici, stricat de grindină, a Advonului, îmbrăcarea cu sârmă mai deasă a ferestrilor turli și vopsitul cu ulei a împrejmuiri Biserici"[1038]. Tot în 1882 epitropia (proistosul Nae P. Boerescu, Iancu Raicoviceanu și Agate Vasiliu) este dată în judecată (de altfel, reciproc) de două ori, la Curtea de Conturi[1039] – și în următorul an la Curtea de Casație[1040]– , de

[1029] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 128.
[1030] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 327.
[1031] Arhiva..., „Synodic...", f. 41.
[1032] Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 140. Ceilalți doi epitropi erau: 1. Preotul paroh, din partea episcopiei 2. un civil, numit de Minister, Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 541.
[1033] Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 268.
[1034] Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 526.
[1035] Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 168. În copia bilanțului aflată în alt izvor, se consemnează: „181 de lei plătiți costul a 38 salcâmi rotunzi pă zilele de lucru la plantare, îndreptare și curățirea terenului cimitirului și curții", Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 83.
[1036] Arhiva..., „Condică de primirea salariului funcționarilor bisericii Sftul Georgie pe anii 1880, 1881 și 1882" și Arhivă..., „Condică de recipise pe anii 1880-1881 și 1882".
[1037] Arhiva…, Dosar 17 („Dosier cu acte relative la insolvabilitatea chiriașului prăvălii no. 17 Mitică Garabet Aslan pentru suma de lei 1400, 1879-1884"), f. 23.
[1038] Arhiva..., „Dosar coprinzând…", doc. 83.
[1039] Este vorba de presupuse nereguli în administrarea casei pe anii 1877-1880 în privința unor prăvălii, vezi Arhiva..., Dosarul pe anul 1887, f. 53 și f. 68. Fostul epitrop somează epitropia la plata unor despăgubiri, Arhiva..., Dosarul pe anul 1887, f. 70.
[1040] Arhiva..., Dosarul 19 (1883), f. 64.

fostul epitrop (1865-1877) Andrei Ştefănescu, care câştigă după câtiva ani[1041]. Cu toate că în prima intenţie fostul epitrop renunţă la pretenţiile financiare[1042], bilanţul pe 1887 demonstrează contrariul[1043].

Sf. Epitaf cumpărat de epitropie în 1880

În 1883 se pune – foarte probabil în curte, la intrare, deoarece în biserică erau dale de piatră – un covor de asfalt marmurat[1044] pentru ca trăsurile să poată parca convenabil pentru pasager pe timp de ploaie[1045]. Tot în 1883 primăria „coboară" trotoarele, biserica fiind nevoită să repare uşile şi pardoseala unei prăvălii proprii, nr. 17, de pe „strada Târgului, Şerban Vodă". Somaţiile primăriei din acest an mai privesc mutarea latrinelor prăvăliilor bisericii[1046], repararea faţadelor prăvăliilor din curtea bisericii şi a zidului care o împrejmuieşte[1047]. Se cumpără o sobă Meidinger, preţ 510 lei[1048].

La „Sf. Gheorghe"- domnesc apare al doilea cor din Piteşti, după Liedertafel. Prima menţiune a unui cor la biserica domnească din Piteşti este în noiembrie 1884[1049], un „cor vocal" plătit lunar cu 27 de lei, format din „elevi", dirijat de diaconul Teodor Băjenaru, 31 de ani[1050], în calitate de „administrator" al

---

1041 Arhiva..., Dosarul 3, f. 124.
1042 Arhiva…, Dosarul 1, f. 253.
1043 Arhiva…, Dosarul 3, f. 124.
1044 Arhiva..., Dosarul 19 (1883), f. 73.
1045 Informaţie ocazionată de procesul verbal prin care se decide în 1894 refacerea asfaltului din faţa bisericii, vezi Arhiva..., „Condică de decisiunile epitropiei pe anu 1894-1895 şi 1895-1896", foaia 6.
1046 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondenţa 1878-1892), f. 244.
1047 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondenţa 1878-1892), f. 250.
1048 Arhiva…, Dosarul 19 (1883), f. 64.
1049 Arhiva..., Dosarul 18 (1884), f. 44.
1050 Arhiva…, Dosarul 69, f. 14 (în 1894 avea 41 de ani).

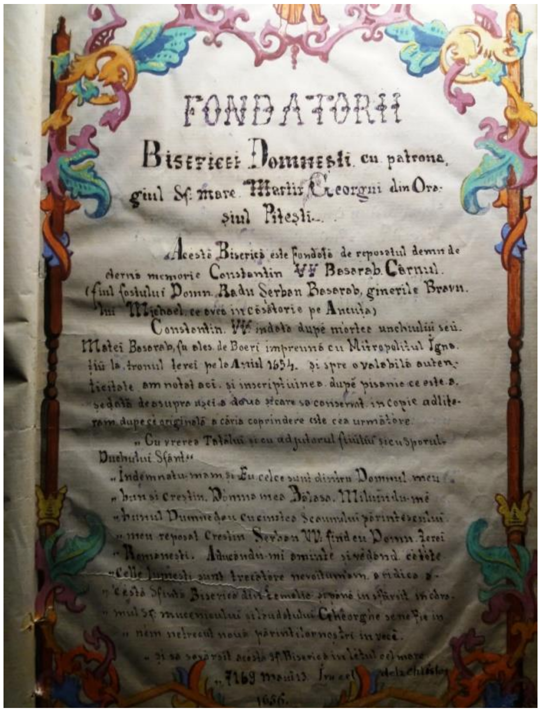
grupului – semnând și „diriginte”[1051] –, cleric venit la „Sf. Gheorghe” în același an, în iunie[1052]. Bineînțeles, ca în majoritatea fenomenelor istorice, reala importanță a acestui moment pentru istoria culturală locală nu se oglindește în cuantumul contribuției acestei prestații. Tot în acest an, 12 botezuri și 6 cununii[1053], aceste cifre fiind constante foarte mult timp la Sf. Gheorghe. Tot din 1884 ni s-a păstrat prima listă cu numele tuturor enoriașilor-capi de familie din parohie, 51 la număr[1054], 62 în 1887[1055], 63 la 1890[1056]. Primarul, care aproba bugetul (ca președinte al Consiliului orășenesc), se sesizează de anumite retribuții pe care preoții bisericii domnești le primeau la hramuri și la ziua pomenirii ctitorilor și cere lămuriri[1057]. Epitropia răspunde că acestea sunt legale, potrivit dispozițiilor testatorilor care au făcut donații, de-a lungul timpului, și că situația clerului domnesc nu stă chiar așa de bine din moment ce fostul paroh, Nicolae Constantinescu, a murit în mizerie [1058].

Bederniță din a doua jumătate a sec. XIX cu Învierea lui Hristos. Dumnezeu Fiul poartă în mâna stângă, ca semn al biruinței, un tricolor românesc

La hramul mare al lui 1885 este invitat și artistul piteștean Gh. Stoenescu, cel care pictase biserica în 1876, deoarece el pictează coliva[1059]. În 1886 parohul Nae Boerescu scrie „Synodicul bisericii cu hramul Sântul Gheorghe din Culoarea Roșie din orașul Pitești”, lucrare care, alături de „Catagrafia” parohului Gheorghe Coculescu din 1852, au fost baza de la care arhitectul Ștefan Balș a restaurat între 1963-1968 biserica, aducând-o la vechea înfățișare, așa cum se prezintă azi. Ca o noutate istoriografică, sunt menționate în curtea bisericii, mai precis una spre str. Șerban Vodă și alta pe str. Doamna Bălașa, adică în partea de Sud a bisericii, două case: 1. „una casă zidită pe locul din curtea bisericei, din fondurile bisericei” (adoas ulterior: „Astăzi în locul acestor case precum și a prăvăliei ce era situată din aceste case până în strada Șerban Vodă fiind espropriate, se afla continuarea bulevardului Ferdinand”) 2. „La anul (lipsă) s-a construit o bina cu 2 etaje, cu o prăvălie dedesupt, 2 camere în curte și una deasupra prăvălii, în partea de sud a bisericii, lipită de casa dlui I. Coculescu”[1060].

[1051] Arhiva..., Dosarul 1(Corespondența, 1878-1892), f. 595: în 1891 aflăm că este deja profesor de muzică vocală la Gimnasiul local.
[1052]Arhiva ..., Dosarul 18 (1884), f. 30.
[1053] Arhiva..., „Registru pentru botezați, cununați și înmormântați pe anii 1884, 1885, 1886, 1888”, f. 1 și f. 9.
[1054] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 269.
[1055] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 346.
[1056] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 525.
[1057] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 267.
[1058] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 86.
[1059] Arhiva.., Dosarul 19 (1883), f. 55.
[1060] Arhiva…, „Synodicul…”, f. 39.

Pagina de titlu a „Synodicului” bisericii domnești din Pitești, manuscris întocmit de parohul Nae Boerescu în 1886

Că biserica Sf. Gheorghe-Domnesc din Pitești este un reper istoric o probează și aluzia dintr-o cerere a primarului Robescu către parohii piteșteni (încerca să strângă informații pentru o viitoare monografie a orașului): „Orașiul nostru Pitești dupe tradițiunile sale este un orași istoric, probă biserica Sf. Gheorghe, Str. Șerban Vodă și Curtișoara”[1061]. În 1886 preotul slujitor Gh. Popescu plătește benevol o chirie pentru echilibrarea budgetului bisericii. Este vorba de „casele ce (le) locuiesc în curtea bisericii” care au fost construite „ca să locuiască gratuit unul din preoții Bisericii spre a se găsi cu înlesnire la necesitățile ce ar avea d-nii enoriași ai bisericii”[1062]. Prăvăliile bisericii în acest an: în Culoarea roșie, numerele 9, 9 bis, 14, 19, 17 și în Culoarea albastră, nr. 505[1063]. Tot în acest an primăria roagă epitropia bisericii să strângă informațiile mai interesante din arhivă privitoare la trecutul bisericii și al orașului Pitești pentru o viitoare broșură în acest sens[1064]. Epitropia răspunde primarului că în afară de pisanie, primele acte sunt de la 1821 și că cel mai în măsură să-i dea informații este Nicolae Coculescu, șef al Maghistratului din Pitești la 1848 și care a și dat atunci numele străzilor Șerban Vodă și Bălașa Doamna[1065]. În 1887 primăria aliniază strada Doamna Bălașa, biserica fiind nevoită să-și ajusteze zidul din fața intrării[1066]. Tot pentru acest an, două mici detalii: 1. pe dalele de piatră din biserică epitropia punea de mult timp rogojini (din papură), cumpărate anual – în 1888 în pronaos, unde stăteau femeile, se cumpără pături de lână[1067], iar pentru trebuințele cultice ale altarului, se folosea un lighean de

[1061] Constantin Dejan, *op. cit.*, p. 25.
[1062] Arhiva..., Dosarul pe anul 1886, f. 18.
[1063] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 287.
[1064] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 288.
[1065] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 312-313. Cererea este repetată în 1893, epitropia informând: „alte hrisoave nu posedă biserica, și dacă au eczistat, în interval de două secole nu se scie ce s-au făcut”, Arhiva..., Dosar 23 (1892), f. 24. În 1895 expropriată fiind de primărie de aproape 200 de metri pătrați din curtea din față pe care se află și o prăvălie, biserica, pusă să justifice documentar , în principiu, proprietatea curții, aceasta se apără astfel: „Cât privește actele vechi de posesie Biserica posedă mai multe acte vechi de pe la începutul acestui secol încoace, însă nu sepoate ști cu precisiune care este al prăvăliei nr. 25, căci s-a schimbat și numele și proprietarii d-atunci răzași și nimeni din cei vechi nu mai trăesc ca să ne poată lămuri anume care este actul prăvăliei. Tot ce pot afirma e că întreg rândul de prăvălii de la Ulicioară până în piață este construit pe pământul Bisericei sub diferite angajamente din care multe s-au pierdut după vremuri. Iar pe acele locuri pe care epitropiile de pe vremuri au construit prăvălii între care este și cea cu nr. 25 le-a posedat nesupărată de nimeni până astăzi. Iar în ce privește casele care se expropriază sunt construite chiar în curtea Bisericii pe temelia unor vechi case tot ale Bisericii, distruse de focul de la 1848 ”, Arhiva..., Dosarul 69, f. 18.
[1066] Arhiva..., Dosarul pe anul 1886, f. 87. Primarul roagă epitropia să mijlocească pe lângă moștenitorii lui Ioan Nicolopol, consilier vechi și donator al ei, să mute monumentul sub care se îngropase, cu tot cu oseminte, Arhiva..., Dosarul pe anul 1886, f. 85. Este vorba, bineînțeles, de evocarea fostului cimitir dimprejurul bisericii, răposatul Nicolopol având neșansa să se afle în extremitatea lui nordică.
[1067] Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 497.

cositor care ținea aprins focul mai multă vreme[1068] – 2. pentru încălzirea bisericii se foloseau cărbuni de cocs[1069]. Tot în 1887 familia Iordache și Efracsia Bănescu donează două sfite de velură neagră[1070].

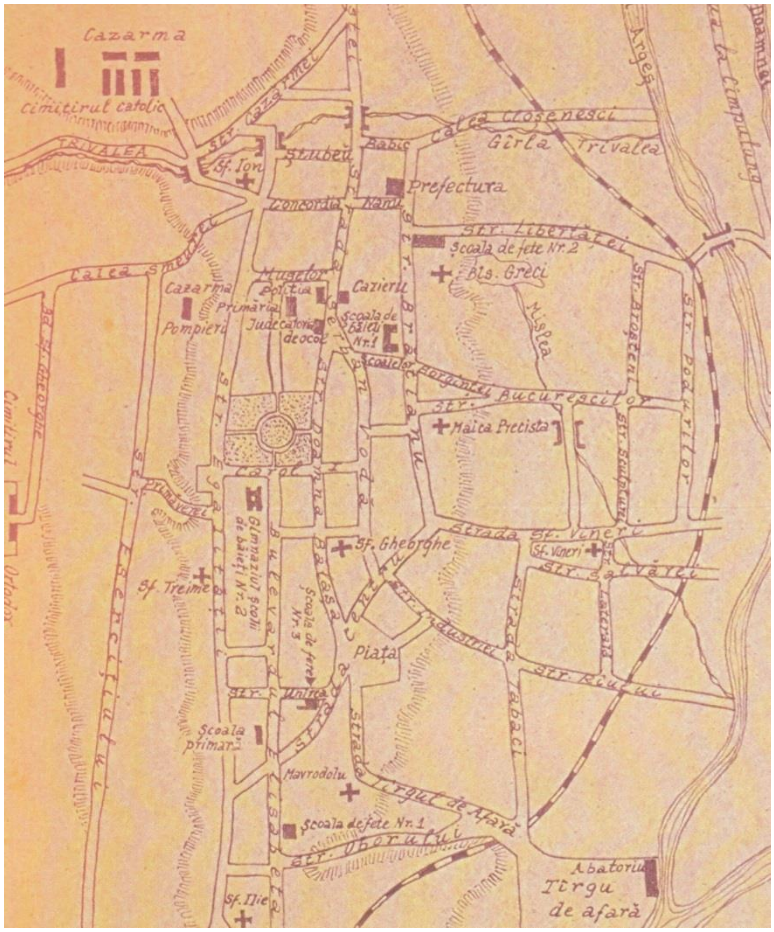
Bederniță cu scena Botezului Domnului, sec. XIX

În 1888 biserica vecină, „Sf. Nicolae", trece filială a „Sf. Gheorghe"- domnesc[1071]. Tot în 1888 domnișoara Elena Rușianu donează o bederniță din stofă ordinară[1072], Elisaveta, soția maiorului Segărceanu, o prețioasă față de masă, și Maria Dimitrescu Jilescioaia, o alta[1073] . În 1889 Carlo Scolari înalță cu 3 metri coșul de evacuare a fumului[1074], (re?)face advonul (micul antreu al bisericii de dinaintea turlei-clopotniță prezent în fotografia de epocă) – cu toate că post-construire Consiliul Lucrărilor Publice îl vedea inestetic[1075] – și construiește un „catehumen", adică un cafas pentru cor, prezent într-o fotografie în interiorul propriu-zis al bisericii, la începutul pronaosului, deasupra reprezentării iconografice a ctitorilor[1076] nominalizați artistic cu mozaic tot în acest an[1077]. Totodată, pisania din 1869 este mutată din biserică, în antreul nou-construit. Se pavează aproape 100 de metri pătrați în fața bisericii[1078], detaliu mic care, însă, ne dă chiar suprafața curții publice a acesteia la 1889, identificare clară, separată de cimitirul vecin din care, după cum am văzut, primăria lua o mică parte cu doi ani înainte. Recepția noului advon și a catehumenului pentru cor este terminată în decembrie 1890[1079]. Ni s-a păstrat descrierea picturii din pronaos („biserica de la femei"), reînnoită cu ocazia reparațiilor din 1889, de către același pictor piteștean, Gheorghe Stoenescu[1080]. Primăria deschide în fața bisercii o porțiune din viitoarea joncțiune care va lega

---

1068 Arhiva..., Dosarul pe anul 1886, f. 97 și f. 105.
1069 Arhiva...., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 520.
1070 Arhiva…, „Synodicul…", f. 44.
1071 *Raportul Comisiunei Sfântului Sinod al Sântei Biserici autocefale orthodoxe române pentru fixarea parohielor urbane și rurale și retribuirea întregului personal bisericesc din toată țara*, București, Tipografia cărților bisericești, 1888, p. 420. Volum aflat în inventarul Protoieriei Pitești.
1072 Arhiva…, „Synodicul…", f. 46.
1073 Arhiva…, „Synodicul…", f. 51.
1074 Arhiva..., Dosarul 13 (1890-1891), f. 75.
1075 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 472.
1076 Arhiva…, Dosarul 14 (1889-1890), f. 75.
1077 Arhiva…, Dosarul 14 (1889-1890), f. 111.
1078 Arhiva..., Dosarul 13 (1890-1891), f. 75.
1079 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 583.
1080 Arhiva..., Dosarul 13 (1890-1891), f. 84: „Supt Catehumen (sau podul chorului) în rând cu ușa la dreapta și stânga se va picta Ctitorii fondatori ai biserici Domnu Constantin Basarab și Doamna Bălașa, în locul Sfinților Martiri Serghiu și Vach. În rând cu fereastra unde e Sf. Drozida se va mări tabloul și se va face din nou Sf. Martirie Drozida, Tatiana și Martira Filoftea în picioare. Asemeni și în partea unde este acum Muc. Tatiana, se va mări tabloul și face din nou Sf. Martiri Serghiu și Vach în picioare. Sus pe tablourile de la Cor în locurile rămase se va lucre șease Sf. dascăli sau cântăreți: Gherman, Ioan Damaschin, Cosma, Sofronie al Erusalimului și Roman dulcele cântăreț, Metodie. În antreiul unde este scara se va spăla tablourile și drege pe und e stricat la fel, asemen și-mprejurul ușei. În advon sus pe tavan se va zugrăvi Tatăl Savaot în a patra zi a creațiunei, având ramul de jur împrejur din mai mut eculori în armonia Picturei. Pe pareții în rând cu ușile se va face opt tablouri și anume: 1. două

cele două artere principale din această zonă, străzile Doamna Bălașa și Șerban Vodă. Deocamdată porțiunea se numește strada Sfântul Gheorghe, și se va uni cu Șerban Vodă în 1894[1081].

Reconstituire a planului Piteștiului în 1885. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

Primăvara lui 1890 vine cu o schimbare de paroh, neașteptată și contestată de epitropie chiar la episcopie[1082]. Episcopul Ghenadie Petrescu îl numește pe fostul protopop Nicolae Mateescu de la biserica filială Sf. Nicolae în locul preotului N. Boerescu[1083]. Parohiatul lui aici este scurt – ca paroh cu drepturi depline, mai ales la formarea bugetului, rezidase tot la Sf. Nicoale, neinvitat de epitropul Ioan

---

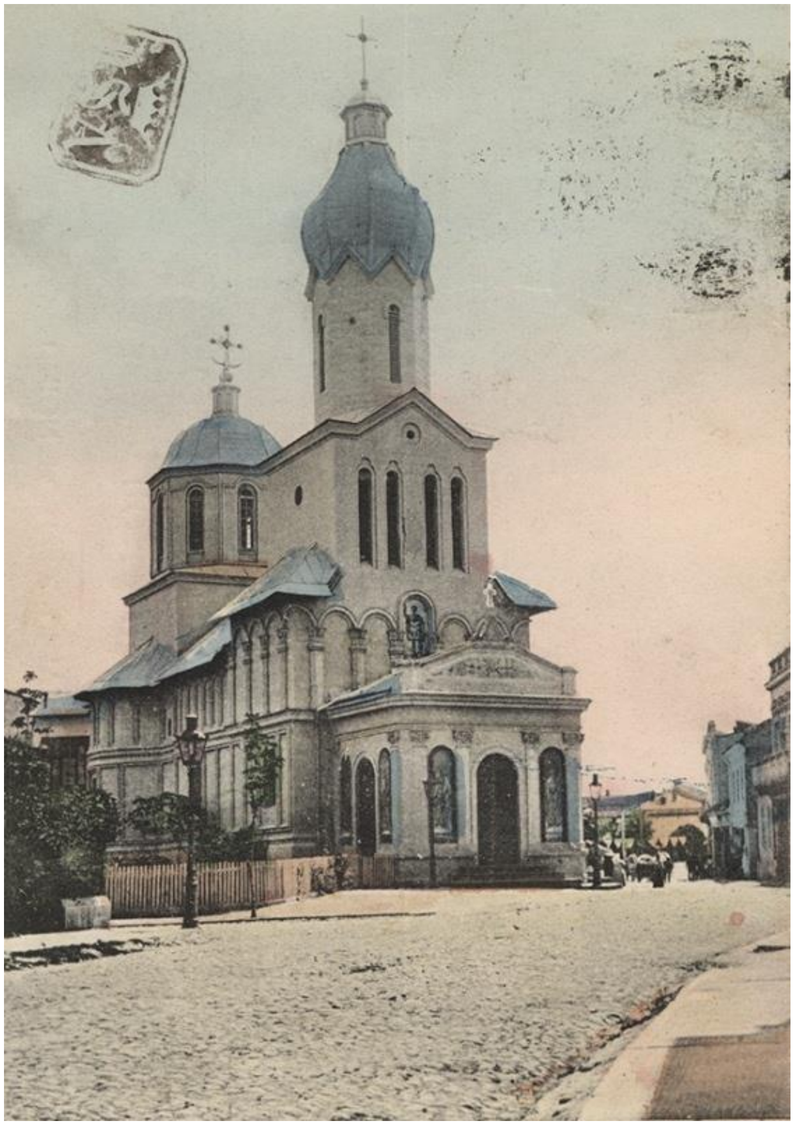
tablouri: Profeția lui Ioil în dreapta și Daniil în fața împăratului Babiloniei în stânga, fiin puse subt inscripția bisericei 2. Alături cu aceste două tablouri se face iarăși două: Pocăința lui Petru și în partea cealaltă Întoarcerea lui Pavel 3. Lângă ușile laterale se va face asemeni două tablouri: Ioach și Ana 4. cel după urmă părete de lângă ușa principală se va zugrăvi iarăși două tablouri și anume: Martirizarea arhi-diaconului Ștefan, în partea cealaltă Maria Magdalena în fața lui Tiberiu Cesar. Afară în stradă la ușa din mijlocul advonului în spatial rămas se va zugrăvi Sf. Apostoli Petru și Pave liar ramele se vor colora în armonia picturii. Asemeni, în curte cum și despre stradă se vor face patru Sf. Apostoli Evangheliști având rame împrejur din culori. Deasupra ușei și subt Cruce în spatial rămas din zid se va zugrăvi ochiul lui Dzeu cel neadormit cu raze de aur ”.

[1081] Arhiva..., Dos. 1/1932, f. 153.

[1082] Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 546. Vezi și răspunsul episcopului, destul de pertinent, în care explică faptul că nu mai are nicio încredere în fostul paroh, N. Boerescu, Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 547-548.

[1083] Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 528. Cei doi rivali se vor întâlni conjunctural la o cununie efectuată acasă, în 1894, Arhiva..., Dosarul 67, f. 8.

Raicoviceanu, ocupat cu finalizarea renovărilor –, deoarece în noiembrie revine ca paroh tot Nae Boerescu[1084].

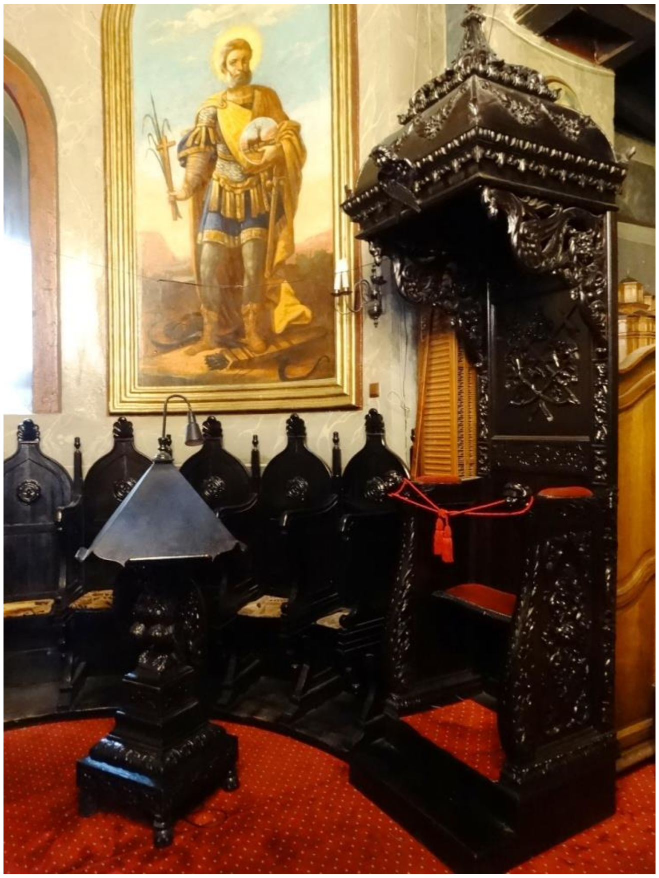

Biserica domnească din Pitești într-o ilustrată de la începutul secolului al XX-lea. După ce în 1876 se dau jos turlele mici de pe pronaos și se zidește pe pridvor un turn-clopotniță, epitropia lărgește din nou biserica în 1889 printr-un antreu realizat de Carlo Scolari

Singura evocare documentară a acestui mic inter-regnum este opoziția – din principiu, nu? – la deciziile epitropiei, dușmane lui. Este vorba despre refuzul de a primi în strana din stânga, vacantă, rezervată cântărețului II, plătit mai slab, a bătrânului Costache Ghinescu, cântăreț I la „Precista din Coastă"[1085], o demonstrație gratuită de forță, deoarece după plecarea lui, epitropia îl va angaja cu 60 de lei lunar[1086]. Revenirea la „Sf. Nicolae" se poate foarte ușor lega de subvenționarea îndestulătoare a acestei

[1084]Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 565.
[1085]Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 563.
[1086] Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 581. Cântărețul II venea numai în duminici și în sărbători, cel puțin din acest act. Dacă această situație era deja generalizată de mai mult timp, se întrevede o concluzie „decorativă", aceea că supremația la strană nu era dictată neapărat de calitățile vocale ale cântărețului I, ci de salariu, și acesta condiționat de orar, avantajos, așadar, stranei stângi.

biserici mici și sărace – gest publicat în Monitorul Oficial și în Revista B.O.R., așa cum asigura protopopul, pentru a servi drept reper în cazuri similare de ajutorare între parohii –, 600 de lei anual[1087].

Jeț episcopal lucrat de meșterul I. Lazăr, 1891

În 1891 biserica Sf. Gheorghe are în continuare, ca filială, biserica vecină, Sf. Nicolae, plătindu-i, prin ordin protopopesc, salariile[1088]. Tot acum sculptorul I. Lazăr face un jeț episcopal nou[1089], aflat și astăzi în naos. Se face un iconostas nou, foarte probabil cel păstrat și azi în cult[1090], executat de sculptorul M. Melicu[1091]. Epitropia ia decizia ca prăvăliile bisericii să se închirieze numai pe un an, pentru a nu rata ofertele unui posibil an bun[1092].

În 1892 Ministerul Cultelor îl întreabă pe paroh dacă are toate cărțile bisericești tipărite în caracter latin („litere străbune”), răspunsul fiind că cele vechi, în chirilică, sunt încă în stare bună[1093]. Tot acum parohul Nae Boerescu demisionează, în funcția lui fiind numit Gheorghe Popescu, mai vechi preot aici, fost director al Seminarului din Curtea de Argeș[1094]. La sesizarea expresă a primăriei se dărâmă o privată aflată în curtea bisericii, în spatele altarului, care, veche și insalubră, deranja publicul. Se face una nouă, cu trei uși[1095] – o ușă a slujbașilor bisericii –, vandalizată și aceasta de către chiriașii prăvăliilor care se serveau de ea[1096], dar și de orășenii care frecventau sala Coculescu din apropierea bisericii[1097].

1087 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 582.

1088 Arhiva..., Dosarul 13 (1890-1891), f. 105. Cei doi preoți de la Sf. Nicolae: N. Matheescu și Voicu Constantinescu, vezi Arhiva…, „Jurnal de cassă pe exercițiul 1890-1891”, p. 10. Primul preot era născut în 1831, al doilea în 1827 (va muri în 1896 și biserica Sf. Gheorghe îi va plăti pensie văduvei lui, Măndica), iar cântărețul Costică Popescu (venit aici în 1870), în 1853, vezi Arhiva…, Dosar 69, f. 14 (moare în 1899, în locul lui venind Const. G. Popescu, Arhiva…, „Registrul de decisiuni pe 1897-1899”, f. 44). În 1903 C.G. Popescu este încorporat , în locul lui venind Nicolae T. Zamfirescu, urmat, la rându-i (stă câteva luni, deorece se călugărește Arhiva…, Dosarul 35, f. 83), de fostul paracliser Gh. I. Gheordunescu , paracliser în locul lui Zamfirescu venind Ion I.Iliescu, Arhiva…, „Registru de decisiuni 1901-1904”, f. 62.

1089 Arhiva..., Dosarul 24 (1891-1892), f. 48.

1090 Arhiva..., Dosarul 3, f. 156.

1091 Arhiva..., „Inventar, 1972. Bunuri”, f. 17.

1092 Arhiva..., Dosarul 1(Corespondența 1878-1892), f. 622.

1093 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 659.

1094 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 669.

1095 Arhiva…, Dosarul 23 (1892), f. 53.

1096 Arhiva..., Dosarul 22 (1893), f. 3.

1097 Arhiva..., „Condică de decisiunile epitropiei pe anu 1894-1895 și 1895-1896”, f. 32.

Una din cele două strane (singura rămasă), lucrată, foarte probabil, la finele sec. XIX

În 1893 biserica Sf. Gheorghe din Pitești, biserică domnească, este (re)aleasă catedrală a orașului[1098]. Pictorul Gheorghe Stoenescu spală pictura și poleiește ramele picturilor murale, angajându-se să facă 24 de icoane mici, pe lemn, praznicale[1099]. Colonelul C. Brutus Segărceanu donează un rând de procoveţe de catifea bordo, aurite[1100]. Primarul respinge hotărârea epitropiei de a schimba strănile[1101], însă în scriptele epitropiei ele se cumpără și sunt montate[1102]. Precedată, după cum am văzut, în 1881, de plantarea a 38 de salcâmi în curte – 32 în 1894[1103], acțiunea de înfrumusețare a cimitirului deja dezactivat prin lege continuă în 1893 prin „aplanarea terenului din jurul bisericii, formarea unei grădini cu plantații de arbori și flori"[1104]. „Aplanarea", după cum putem intui, are ca efect ridicarea crucilor și a osemintelor de către rudele în viață și mutarea în cimitirul orașului.În 1894 primarul N. Nanoescu și delegatul eparhial trasează limitele parohiei Sf. Gheorghe – cu filiala Sf. Nicolae încă din 1888 –: 1. Strada Șerban vodă de la Babic în jos până la Piață (până în gura pieței de de la deal, unde sunt maghernițele de pâine) 2. Strada Centru de la dl. Raicoviceanu până în Bulevard 3. Bulevardul până la Primărie 4. Doamna Bălașa 5. Teatrului până în Bulevard 6. Carol până în Bulevard 5. Strada Sf. Gheorghe 6. Strada Unirea până în Egalitatea 7. Strada Industriei"[1105]. Totodată, epitropia roagă primăria să mijlocească la minister dezafilierea bisericii Sf. Nicolae de Sf. Gheorghe, deoarece costurile nu-i permit să se axeze pe înfrumusețarea pe care i-o impune statutul nou, de catedrală[1106] – Sf. Nicolae va rămâne filială până în 1915.

[1098] Arhiva..., Dosarul 22, f. 21. Din argumentația Consiliului Local: „Având în vedere că și mai înainte vreme această biserică a fost ăn adevăr catedrala orașului, considerând că biserica Sf. Gheorghe nu numai că este singura biserică domnească în acest oraș, dar este și cea mai bogată și foarte frumos împodobită înăuntru, cu preoți cei mai distinși, cu diacon profesor de muzică vocală și cu un cor bine organisat, ceia ce face ca oficeirea serviciului Divin să fie cu multă pompă îndeplinit, astfel că nu puțin se contribuie prin aceasta la reînălțarea simțământului religios al creștinilor asistenți, considerând că prin desemnarea catedralei nu se avantajează materialmente în nimic biserica, ci din contră se provoacă oarecare cheltuieli ce până acum împovăra biserica Sf. Nicolae, lipsită de mijloace, având în vedere că dacă până acum nu s-a menținut ca catedrală tot Biserica Sfântul Gheorghe, cauza a fost că lipsea spațiul trebuincios în strada Doamna Bălașa pentru înșirarea armatei adusă la paradă, dar că astăzi acest inconvenient este înlăturat prin deschiderea noii strade în fața acei biserici și care dă în bulevard unde tocmai este locul cel mai important pentru defilarea trupelor, pentru aceste motive decide ca în viitor catedrala orașului să fie biserica Sf. Gheorghe (...)".

[1099] Arhiva..., Dosarul 22, f. 36.

[1100] Arhiva…, Synodicul…, f. 54.

[1101] Arhiva..., Dosarul 22, f. 48.

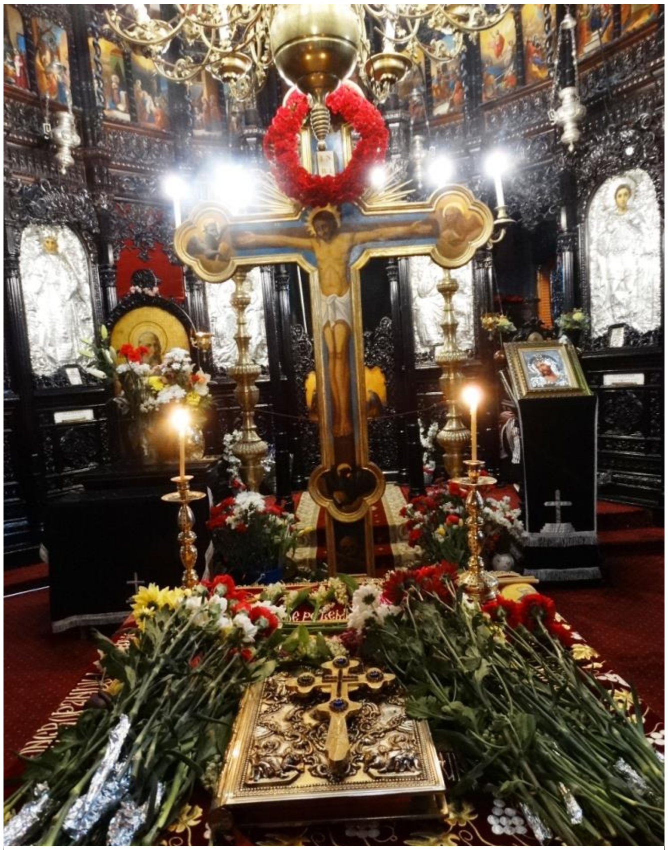
[1102] Arhiva..., Dosarul 3, f. 166.

[1103] Arhiva..., Dosarul 21 (1893-1894), f. 106.

[1104] Arhiva…, Dosarul 3, f. 170.

[1105] Arhiva..., Dosarul 22, f. 82 și f. 83. Vezi lista parohienilor de la Sf. Gheorghe și filiala Sf. Nicolae pe 1895, 116 familii, în Arhiva..., Dosarul 20, f. 51.

[1106] Arhiva..., Dosarul 22, f. 80. Vezi lista din 1894 a celor 140 capi de familie ai parohiilor cumulate, Arhiva..., Dosarul 22, f. 85 și f. 86.

Sf. Cruce din sf. Altar, lucrată de meșterul tâmplar Wenzel Muskosh și pictată de Gh. Stoenescu în 1880. Aici, scoasă ritualic în naos în Joia Mare din anul 2016

Situația financiară a filialei Sf. Nicolae era mai mereu critică, instituție intrată în insolvență încă din 1872, cu toate că avea și ea prăvălii, două pe Doamna Bălașa (nr. 101 și nr. 101 bis) și trei pe Șerban Vodă (nr. 111, nr. 113 și nr. 115), plus embaticuri de pe alte 7 locuri[1107]. Cele mai profitabile prăvălii de la Sf. Gheorghe erau cele de pe Șerban Vodă, nr. 19 și nr. 25, imobile închiriate foarte prost în 1894, situație care obligă epitropia să scoată la vânzare obiecte vechi din inventar: un jilț arhieresc poleit, cele două cruci aflate pe fostele turle mici, de pe pronaos, demolate în 1875, fostele uși, mici și mari, de la intrarea bisericii[1108]. Se angajează un scriitor de acte[1109], situație deloc nouă dacă ne gândim că și fostul epitrop D. Petrescu în primul deceniu de conducere își angaja secretar. Aflăm că în curtea bisericii se află o magazie pe care comercianții o licitează pentru depozitarea de mărfuri[1110] – demolată în 1959 de Sfatul Popular la sistematizarea centrului civic.

Tot în 1894 parohul Gheorghe Popescu, care în trecut plătea chirie pentru a sta în curtea bisericii, înființează cancelaria parohială în două prăvălii de aici, nr.7, str. Șerban Vodă, și nr. 18, str. Centru[1111], deci în spatele altarului. Această mișcare nu poate fi pusă pe efectele Legii clerului mirean care prevedea salarii clericilor contra anulării multor gratuități la chirie printre care primăria deja le reclamă[1112], deoarece niciun preot nu stătea în preajma bisericii în acel an[1113]. Tot în 1894 primăria vrea din nou să prelungească strada „Sf. Gheorghe", cea din fața catedralei orașului, unind astfel în acest sector cele două străzi principale din centrul târgului, Doamna Bălașa și Șerban Vodă[1114], o suprafață de aproape

---

[1107] Arhiva..., Dosarul 20, f. 5. Aflăm câțiva dintre foștii epitropi de la „Sf. Nicolae": Iancu Stătescu, decedat în 1872, G. Ionescu și Hristache Predescu. În 1893 era epitrop Petre D. Mușetescu.
[1108] Arhiva..., Dosarul 20, f. 22 și f. 49. În 1908 jilțul se va împrumuta, împreună cu iconostasul vechi, bisericii filială „Sf. Nicolae", vezi Arhiva..., Dosarul 61, f. 68.
[1109] Arhiva..., Dosarul 20, f. 23.
[1110] Arhiva..., Dosarul 20, f. 27.
[1111] Arhiva..., Dosarul 20, f. 64. Va întâmpina rezistența chiriașilor de aici. Erau 3 camere: cancelaria și locuința paracliserului.
[1112] Arhiva…, Dosarul 67, f. 8. Primarul N. Nanoescu către parohul Gh. Popescu, 1894: „Ne este cunoscut că unele din biserici au case în care locuiesc unii din funcționarii clericali fără plată de chirie și în vedere că tot acest personal de acum înainte urmează să fie salariat, vă pun în vedere că asemenea concesiuni nu mai pot fi tolerate și astfel imediat să scoateți în licitație închirierea acelor imobile trecând venitul lor în bugetul parochii".
[1113]Arhiva..., „Condică de decisiunele epitropiei pe anu 1894-1895 și 1895-1896", f. 1. Se arată că în caz de urgență a parohienilor, „cu greu se putea chema un preot, negăsindu-se în apropiere niciun cântăreț".
[1114] Arhiva..., „Condică de decisiunele epitropiei pe anu 1894-1895 și 1895-1896", f. 67.

184 de metri pătrați[1115], suprafață din care o bună parte o reprezintă cea mai profitabilă prăvălie a bisericii, nr. 25, din partea de Nord-Vest a curții.

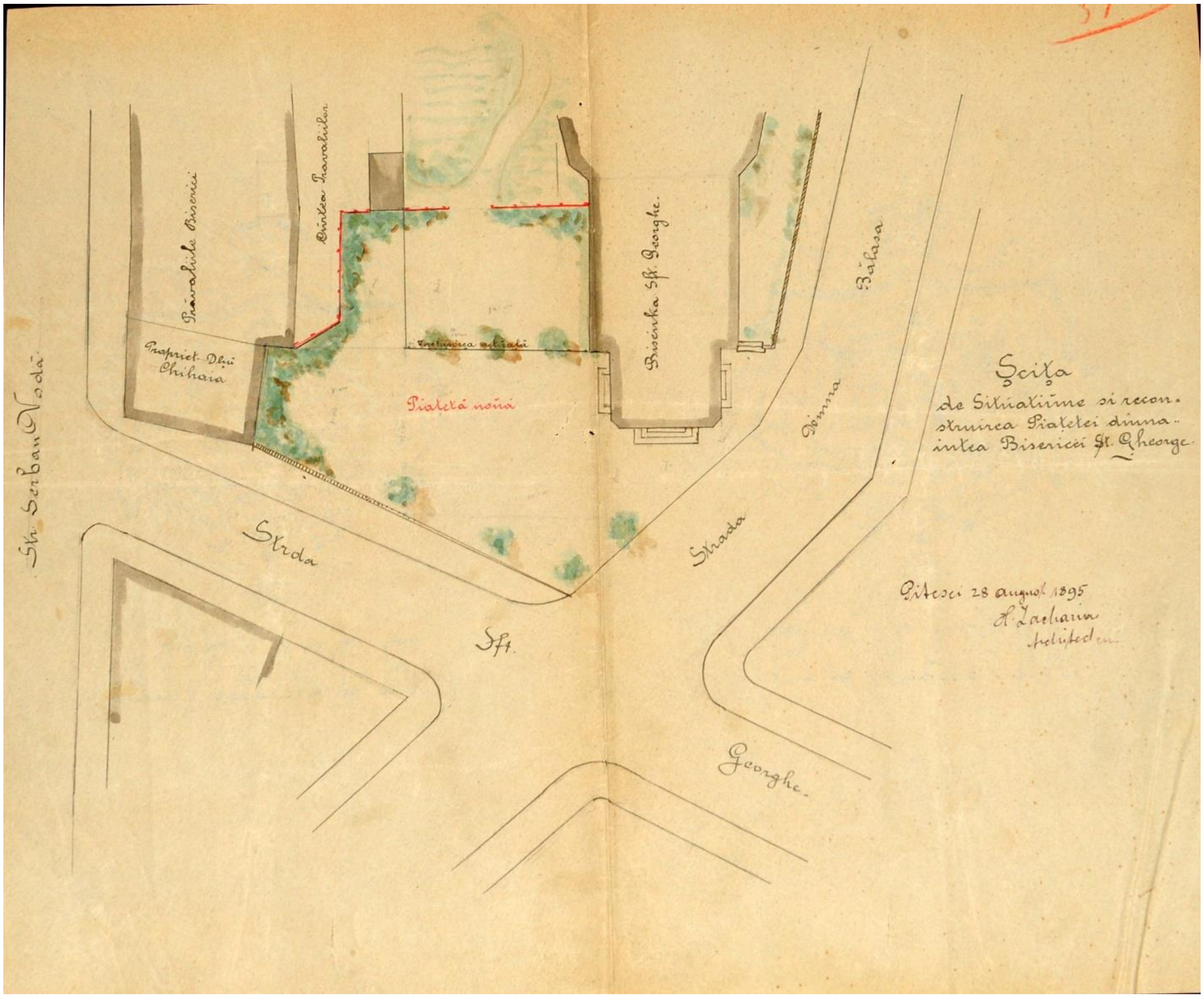
Ștampilă tip, biserica domnească din Pitești, 1891

Cele două instituții se judecă în vara aceluiași an, 1894, epitropul delegat de primărie, Ion Trifonescu, dându-și demisia, probabil pe fond sentimental. În locul lui este trimis epitrop II, tot din partea primăriei, Eftimie Ionescu[1116]. Tribunalul aprobă ușor exproprierea, epitropul casier Ioan Raicoviceanu nefăcând apel[1117] în așteptarea ofertei pentru pământ și pentru prăvălie. Aceasta, la început, este de doar 6.000 de lei[1118], dar în final biserica primește 12.000 de lei plus dreptul de a-și demola singură clădirile (deoarece mai erau și alte acareturi pe această parte a curții)[1119]. Parohul Gh. Popescu răspunde negativ în 1894 unui chestionar cu privire la averea funciară a bisericii, menționând că nici „Sf. Gheorghe”, nici filiala „Sf. Nicolae”, „nu posedă pământ rural”: „Sf. Gheorghe” are 6 prăvălii și 12 locuri în oraș de pe care ia chirie, „Sf. Nicolae” are 6 prăvălii și 7 locuri „embaticare”[1120]. În 1895 toți preoții parohiei unite nu primesc salariu de la Minister, ci se întrețin din venitul prăvăliilor[1121]. Componența parohiei centrale „Sf. Gheorghe” (fără Sf. Nicolae) în 1895: 62 de familii. Străinii care locuiesc în ea: 20 de familii de evrei de rit mozaic, 8 familii de germani și unguri ce aparțin cultului catolic și protestant, 7 familii de greci și bulgari ortodocși, 2 familii de armeni gregorieni[1122]. Așadar, la începutul anului 1895 primăria începe lărgirea „uliței Sf. Gheorghe” din fața bisericii legând astfel cele două străzi din centru din această zonă a centrului. Pentru biserică, lucrările de reamenajare a noului teritoriu se termină la finele acestui an – după rezidirea din nou a cancelariei parohiale înființate cu un an în urmă în prăvăliile acum demolate, construită chiar din cărămida acestora[1123] și recepționată în 28 decembrie 1896[1124] – prin „tăierea și

---

[1115] Arhiva…, Dosarul 69, f. 19.
[1116] Arhiva…, Dosarul 67, f. 34.
[1117] Arhiva…, Dosarul 67, f. 36.
[1118] Arhiva…, Dosarul 67, f. 51.
[1119] Arhiva…, Dosarul 67, f. 85 și Arhiva..., Dosarul 69, f. 19. Epitropia cu enoriașii doreau la început 16.000 de lei, prețul real al prăvăliei nr. 25, dar iau în calcul dependența administrativă, conform legilor, față de primărie, înnaintând din nou rugămintea de a sponsoriza lunar și ea, cu 150 de lei, corul, Arhiva..., „Condică de decisiunile epitropiei pe anu 1894-1895 și 1895-1896”, f. 8.
[1120] Arhiva..., Dosar 69, f. 23.
[1121] Arhiva..., Dosar 69, f. 26.
[1122] Arhiva..., Dosar 69, f. 15.
[1123] Arhiva..., „Condică de decisiunile epitropiei pe anu 1894-1895 și 1895-1896”, f. 17 și f. 33. Cancelaria avea „o cămară d-asupra”, fiind zidită pentru ca enoriașii să găsească mereu un preot aici, cel puțin așa suna motivația. O cameră era a paracliserului pe post de paznic al ei, al bisericii și al curții. Parohul îi preciza primarului poziția viitoarei cancelarii: „în curtea bisericii în partea de răsărit de altarul bisericii, cu fața către biserică”, Arhiva..., Dosarul 27, f. 7.
[1124] Arhiva..., Dosarul 29, f. 7.

nivelarea malului provenit prin prelungirea str. Sf. Gheorghe, facerea pavagiului și dresu pietrișului pus în curtea bisericii”[1125].

Planul din 1895 al Primăriei de sistematizare și de lărgire a străzii Sf. Gheorghe (viitoare str. Alexandru Lahovari) pentru construirea unei piațete mai largi în fața catedralei în scopul aducerii trupeleor la sărbătorile naționale cu Te Deum. Sursa: arhiva bisericii

Nivelarea (în multe din primele acte ale arhivei se atestă prezența încă, la început de secol al XIX-lea, a unei gârle, Scorobaia, care în propunerea inacceptabilă a Eugeniei Greceanu, taie pieziș centrul urban și trece pe lângă zidul de Nord al bisericii, mai precis pe traseul uliței mari a târgului, viitoarea stradă ȘerbanVodă; inacceptabilă, deoarece, după cum am arătat, Scorobaia tăia piața mare nu prin fața bisericii „Sf. Gheorghe” ci, prin spatele ei, în dreptul altarului; iată că pentru a proteja biserica de iminentele inundații, parohienii medievali au înălțat cu pământ nivelul curții și au izolat cu zid incinta pe anumite porțiuni) s-a făcut prin aducerea curții bisericii, mereu protejată de zid, la nivelul mult inferior ei, al străzilor care o înconjurau[1126], cu tot deranjul post-mortem al desființării unor cruci, cripte și oseminte de pe partea de N-V a curții[1127].

[1125] Arhiva…, „Jurnal de cassă pe ecsercițiu 1895-1896”, f. 5.
[1126] Arhiva..., „Condică de decisiunile epitropiei pe anu 1894-1895 și 1895-1896”, f. 17 și f. 23.
[1127] Arhiva..., „Condică de decisiunile epitropiei pe anu 1894-1895 și 1895-1896”, f. 27.

Noua cancelarie (casa parohială), zidită în 1895 în partea de Sud a curții bisericii, în dreptul naosului. Cumpărată de Primărie în 1936 și demolată în cadrul unei noi sistematizări

Tot acum se ia decizia să se repare șase ferestre de la turla centrală, Pantocrator, a bisericii Sf. Nicolae[1128] și se vinde o cruce veche de către parohul din Deagurile, Marin Cristeanu[1129]. Pe 16 septembrie 1896, la orele 13,06 clopotele tuturor bisericilor din Pitești se trag timp de zece minute, prin gara Pitești trec regele Carol I și împăratul Franz Iosif, îndreptându-se spre București[1130]. În aprilie 1897 librarul Ioan Raicoviceanu, nu se știe din ce motiv, probabil vârsta, își dă demisia din funcția de epitrop-casier în care venise în 1878. Se încheie, așadar, o perioadă destul de prosperă a bisericii, punctată, după „reparația" majoră din 1875-1876 de trei momente importante: apariția corului în 1884, declararea din nou a bisericii drept catedrală a orașului Pitești în 1893 și cedarea în 1894 a unei importante bucăți de curte primăriei.

Noul epitrop al catedralei „Sf. Gheorghe„ din orașul Pitești și al filialei ei, „Sf. Nicolae", este din 1897 Nae Dumitrescu, „profesor la gimnaziu"[1131]. La sfârșitul acestui an se oferteaza cu 6000 de lei, un preț mic pentru valoarea ei, prăvăliei lui Ion Chihaia (str. Șerban Vodă, nr. 21), situată în colțul „bulevardului Sf. Gheorghe", noua stradă din fața bisercii, în partea de Nord a curții bisericii, prăvălie vecină cu prăvălia nr. 19 a bisericii, situație mai mult decât ideală pentru a le uni și a face un magazin mai mare[1132]. Șase enoriași recalmă primăriei că, de fapt, prețul e mare, epitropia – care în primă instanță era gata să o cumpere – renunțând. În 1898 epitropia închiriază pe 200 de lei propria cancelarie Societății de înmormântare „Ajutorul"[1133].

[1128] Arhiva..., „Condică de decisiunile epitropiei pe anu 1894-1895 și 1895-1896", f. 22. Preotul Nicolae Mateescu de la această biserică arată urgența restaurării ei: din turlă ploaia curge pe policandrul mare, scara clopotniței stă să cadă, jumătate din acoperișul dinspre Nord este avariat de ploi, Arhiva..., Dosarul 27, f. 28, apa pluvială intră pe mecanismul ceasornicului din turlă, Arhiva..., Dosarul 26, f. 21. Reparațiile, conform unui memoriu, începuseră în 1897 și nu se terminaseră nici în 1898, Arhiva..., Dosarul 28, f. 32, cu toate că popririle bisericii la care fusese supusă timp de cinci ani expiraseră încă din 1897 și, deci, biserica filială ar fi putut avea acces la fondurile din chiriile propriilor prăvălii, după cum se plânge preotul N. Mateescu, Arhiva..., Dosarul 26, f. 21.

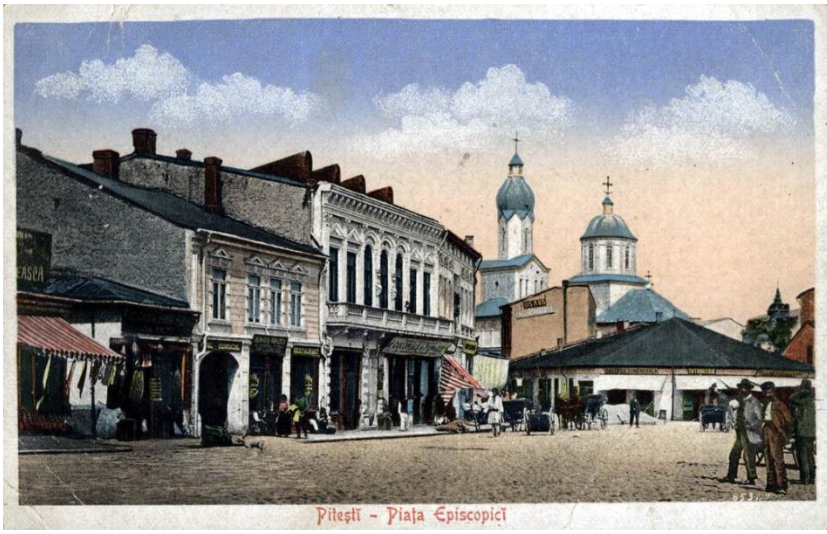
[1129] Arhiva..., Dosarul 27, f. 15. Într-adevăr, în 1895 biserica-monument istoric (1765) din Deagu de Sus, comuna Recea, este reparată, vezi *Episcopia Râmnicului și Argeșului, monografie*, Râmnicu Vâlcea, 1976, p. 247. În fotografia ediției, crucea mică de pe pronaos, probabil cea de pe una dintre fostele turle mici de la Sf. Gheorghe demolate în 1875, are semiluna la bază, precum cele păstrate azi la Pitești.

[1130] Arhiva..., Dosarul 26, f. 17.

[1131] Arhiva..., Dosarul 28, f. 7.

[1132] Arhiva..., Dosarul 28, f. 21. Vânzătorul se oferea la asemenea preț și din evocarea tatălui și a bunicului, înmormântați la Sf. Gheorghe, Arhiva..., Dosarul 28, f. 18. Clădirea nu mai este cumpărată, la finalul anului 1915 ea nemaiexistând, și, terenul viran fiind al primăriei, epitropia o oferteaza pentru a construi ea o prăvălie unită cu cea de la nr. 19, a bisericii, Arhiva..., Dosar 106, f. 62.

[1133] Arhiva..., „Registru de decisiuni pe 1897-1899", f. 14.

Zona de Sud a străzii Doamna Bălașa. Se observă spatele înalt, maron, al casei parohiale. Ilustrată din perioada 1915-1920 (conform arh. Eugenia Greceanu, *Ansamblul urban medieval Pitești*, Editura Paralela 45, 2007 p. 59)

Această clădire, aflată pe str. Doamna Bălașa în colțul de S-E al curții, în spatele sălii de baluri a lui Ion N. Coculescu, este terminată în 1898 cu ajutorul unui împrumut pe care preoții și cântărețul, în mod egal, îl plătesc amiabil în fiecare lună[1134]. La un chestionar din 1900 parohul răspunde că biserica nu prezintă interes istoric – estetic, opinia este îndreptățită, din moment ce, tencuită și cu o turlă gotică pe post de clopotniță, valențe „cucerite” la rezidirea din 1875 a pridvorului, biserica domnească din Pitești dăduse la schimb o moștenire discretă, de secole, pe o modă stridentă[1135]. În 1901 moare singurul preot rămas la biserica filială „Sf. Nicolae”, Nicolae Mateescu, moment prielnic pentru dirijorul corului de la „Sf. Gheorghe”, diaconul Teodor Băjenaru, să ceară hirotonia. Ministerul Cultelor refuză, motivând că se creează un post supranumerar, contrar Legii clerului mirean[1136]. Un mic detaliu referitor la suplinirea răposatului cleric

---

[1134] Arhiva..., „Registru de decisiuni pe 1897-1899”, f. 28.

[1135] Arhiva..., Dosarul 33 (1900-1901), f. 28. La întrebarea „Din ce cauză cred preoții că a provenit decăderea morală a poporului?”, același paroh răspunde: 1. admiterea la jurământ cu ușurință 2. permisiunea căsătoriei între rudenii 3. nerespectarea duminicilor și a altor sărbători și facerea de legi obligatorii pentru mergerea la biserică, Arhiva..., Dosarul 33 (1900-1901), f. 47.

[1136] Arhiva…, Dosar 32, f. 20. Acest post va fi ocupat de către pr. Dimitrie Angelescu, parohul bisericii domnești „Sf. Nicolae” din Curtea de Argeș, transferat profesor la un liceu din Pitești, Arhiva…, Dosar 32, f. 25. Era născut în 1855, căsătorit în 1879, hirotonit în 1887, cu cinci copii: două fete (n. 1881, 1887) și trei băieți (n. 1883, 1889, 1892), Arhiva…, Dosarul 36, f. 167. Un portret al lui va fi făcut, peste ani de către parohul de la Sf. Gheorghe, pr. Marin Diaconescu: „După ce a ieșit la pensie de la liceu în locul căruia și-a început profesoratul pr. Marin Preoțescu, părintele Angelescu a continuat să fie preot slujitor la aceeași biserică, Sf. Nicolae (astăzi dispărută prin demolare). Eu l-am cunoscut când era deja pensionar, gârbov și bătrân. Și a avut bătrânețe lungă. A murit la 105 ani, cotropit de neputințele bătrâneții. Stătea pe str. Egalității. L-am vizitat cu vlădica Iosif în ultimele zile înainte de a muri. Voinic nu fusese niciodată, dar acum, la 105 ani, arăta ca o umbra de om. Tot cam așa arăta și Gala Galaction pe care tot cu vlădica Iosif l-am vizitat la București, pe str. Mihail Cornea, nr. 4. Numai că acesta avea abia vreo 80 de ani. Era paralizat pe pat cu roti, ca să-l mai poată mișca de colo până colo. Când am venit eu în Pitești, părintele Angelescu era încă în putere. Candidase și el pentru transferarea la Sf. Gheorghe pentru locul ce mi s-a dat mie (1930). Fusese un profesor bun. Și era bun și bland și ca preot. I se scurtase pasul. Călca des și mărunt ca o bătrânică mică și cu tocuri înalte. Deloc arătos, dar simpatic. Avea un glas stins, cam nazal și mai mult feminine. Nimic bărbătesc n-avea în ținută, dar era bărbat. Mă temeam c-are să se uite chiondorâș la mine, venind eu la Sf. Gheorghe în postul vizat și visat de dânsul, devenit liber prin mutarea părintelui Gh. Popescu-Broșteni la Maica Precista. Aflase că eu am fost ales de popor prin concurs public și că n-am intrat pe ușa din dos cu proptele mari și grele. (…) Când m-a cunoscut, părintele Angelescu m-a felicitat și mi-a făcut bune urări, deși eu m-am simțit puțin jenat știind că mi-a fost contracandidat ”, Arhiva…, Pr. Marin Diaconescu, „Evocări. Preoți decedați în ultimii 52 de ani (1931-1983) din Municipiul Pitești”, manuscris, pp. 26-27. Părintele Angelescu moare în 1955. Parohul de la „Sf. Gheorghe” asistă la înmormântarea condusă de preoții de la „Sf. Gheorghe” și de către protopopul Constantin Dejan: „A participat puțină lume. Desigur, lumea și uitase că mai trăiește. (…) Câtă deosebire între înmormântarea părintelui Angelescu și cea a părintelui Broșteni, peste care sfârșitul a venit în plină activitate. Părintele Angelescu murise încă de demult,

până la venirea unuia nou de către preoții de la „Sf. Gheorghe”[1137] ne oferă o informație intuită mai de demult – prin faptul că la fiecare angajare de paracliser, candidatului i se cerea să fie prezent în fiecare zi la slujbă –, aceea că la biserica domnească din Pitești, cel puțin în 1901, se slujea zilnic. Cei doi preoți de atunci se succedau, fiecare având câte o săptămână de rând. În 1902, la presiunea repetată până la somație a primăriei, biserica își închide definitiv curtea, reparându-i totodată gardurile[1138], tot acum fiind renovat și exteriorul bisericii, inclusiv îndreptarea crucilor de pe turle[1139].

Pitești, 1901. Legendă: 1. Primăria Pitești. 2. Biserica „Sf. Mina”. 3. Biserica Calvină (azi demolată). 4. Biserica „Sf. Nicolae” (azi demolată). 5. Catedrala „Sf. Gheorghe”, biserică domnească. Sursa: Alex. Antoniu, *Album general al României*, București, 1901, Biblioteca Academiei Române *apud* Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

Anul 1904 aduce un plus documentar binevenit: inventarul bisericii domnești din Pitești. Interesul este reprezentat nu de biserică și de obiectele din ea, pe care le cunoaștem deja, ci de descrierea exactă a prăvăliilor, evocate atotprezent în arhivă, dar, până în acest an, dificil de identificat. Este vorba de următoarele 8 prăvălii, aproape toate în Culoarea Roșie, multe în curtea bisericii: „1. nr. 12, str. Doamna

---

cu lumea care i-a murit înainte”, Arhiva…, „Registru de însemnări zilnice, perfect fidele, despre activitatea în biserică, în parohie și în cancelarie privind personalul slujitor, Consiliul parochial, Comitetul parochial, corul și orice creștin cu fapte deosebite, începând de la 18 septembrie 1955” (în continuare, „Însemnări zilnice, 1955-1956”), f. 2.

1137 Arhiva…, „Registru de decisiuni 1901-1904”, f. 21.

1138 Arhiva..., Dos. 1/1902, f. 23. Accesul public prin curte era mereu criticat de primărie, deoarece trecătorii, care pretextau că merg pe un drum deschis, se serveau în mod necorespunzător și gratuit de privata bisericii, igienizarea acesteia lăsând de dorit (epitropia credea că este datoria chiriașilor prăvăliilor ei să o asigure, și invers). Tot acum se plantează brazi și se reconstruiește magazia din curtea bisericii, Arhiva..., Dos. 1/1902, f. 161. Detaliat, vezi Arhiva…, Dos. 2/1902, f. 82-90.

1139 Arhiva..., Dos. 1/1902, f. 72. Fondurile necesare au fost cu greu aprobate de administratorul Casei Bisericii, București, care, potrivit Legii Casei Bisericii, superviza toate operațiunile financiare ale lăcașelor de cult, Arhiva..., „Registrul de decisiuni 1901-1904”, f. 31-33.

Bălașa, construită din zid masiv, învelită cu fier, compusă din 1 prăvălie la stradă, una cameră d-asupra pentru cancelaria epitropiei, un antreu, având dependință două camere parter pentru locuința paracliserului, chiria anuală (unei firme de pompe funebre), 280 de lei. 2. nr. 11, str. Alexandru Lahovari, construcție din zid masiv, învelită cu fier, compusă din una prăvălie și una odaie, are nevoie de reparație, chiria anuală, 3.950 lei. 3. nr. 16, str. Alexandru Lahovari, compusă dintr-o prăvălie și o mică odăiță, are nevoie de reparație, chiria anuală, 600 de lei. 4. nr. 7, str. Șerban Vodă, din zid masiv, învelită cu fier, compusă dintr-o prăvălie, are nevoie de reparație, chiria anuală, 600 de lei. 5. nr. 9, str. Șerban Vodă , din zid masiv, învelită cu fier, compusă dintr-o prăvălie, are nevoie de reparații, chiria anuală, 600 de lei. 6. nr. 19, str. Șerban Vodă, de zid masiv, învelită cu fier, compusă dintr-o prăvălie și o cameră, are nevoie de reparații, chiria anuală, 600 lei. 7. nr. 25, str. Șerban Vodă, Culoarea Galbenă, de zid masiv, învelită cu fier, compusă dintr-o prăvălie, două odăi și curte, are nevoie de reparație, chiria anuală, 1.400 lei. 8. o magazie în curtea bisericii (chiria anuală, 140 lei)" și o latrină comună cu prăvăliile din spatele altarului . Biserica mai posedă următoarele bunuri imobile: 12 porțiuni de teren pe care sunt construite prăvălii și case particulare și pentru care primește anual embatic: 1. str. Doamna Bălașa și str. Alexandru Lahovari, nr. 2 (casa N. Coculescu) 2. str. Alexandru Lahovari, nr. 8 și 10 (embaticar G. Hagiescu) 3. str. Alexandru Lahovari, nr. 9 (embaticar, C.I. Nencovici) 4. str. Alexandru Lahovari, nr. 7 (embaticar, I. H. Nicolescu) 5. str. Alexandru Lahovari, nr. 12 (embaticar, I. H. Nicolescu) 6. str. Șerban Vodă, nr. 5 (embaticar, Marcu H. Nicolau) 7. str. Șerban Vodă, nr. 3, (embaticar, Marcu H. Nicolau) 8. str. Șerban Vodă, nr. 11 (embaticar, biserica Sf. Ilie, Pitești) 9. str. Șerban Vodă, nr. 17 (embaticar, casa Teodoride) 10. str. Șerban Vodă, nr. 15 (embaticar, I. Antonescu) 11. str. Șerban Vodă, nr. 1 (embaticari, moștenitorii decedatului D. Constantin și Elena D. Constantin) 12. str. Șerban Vodă, nr. 13 (embaticar, moștenitorii lui Simion Serafim)[1140]. Același număr de locuri embaticare și în 1909, dar cu unele numere de adresă schimbate: 1. Str. Șerban Vodă: nr. 1 (embaticar, D. Constantin), nr. 3 și nr. 5 (embaticar, I.H. Nicolau), nr. 11(epitropia bisericii Sf. Ilie), nr.13 (embaticar, dl. Serafim), nr. 15 (embaticar, P. Antonescu), nr. 17 (embaticar, Domnica Teodoride); 2. Str. Alexandru Lahovari, nr. 1 (embaticar, I.H.Nicolau), nr. 8 și nr. 10 (embaticar, Gh. Hagiescu), nr. 9 (embaticar, N. Dumitrescu), nr. 12; str. Doamna Bălașa, nr. 2 (embaticar, I. Coculescu)[1141].

[1140] Arhiva..., Dosar 35, f. 127-128. Aceeași listă, cu încă un plus, acela al identificării pe baza vechilor acte de proprietate, îl aduce tabelul din 1909, Arhiva..., Dos. 3/1909, f. 6 și Arhiva..., Dos. 1/1928, f. 109, din care redăm în continuare corespondențele: str. Doamna Bălașa, nr. 12, cancelaria și locuința paracliserului, făcută din fondurile bisericii (la finele secolului al XIX-lea), str. Al. Lahovari, nr. 11, făcută din fondurile bisericii în 1830 pe locul cumpărat de epitropie tot în acel an; str. Al. Lahovari (viitor Maxim Gorki), nr. 16, făcută de epitropie în 1822 pe locul donat de Smaranda Gheorghe Mantu; str. Șerban Vodă, nr. 7 și nr. 9, donate de Safta, soția răposatului Dumitrașcu, 1809; str. Șerban Vodă, nr. 19, donată de Manda Nicolae Tabacu, 1806; str. Șerban Vodă, nr. 27 (fost 25), donată de Cârstea Măcelaru, 1806 (reparată în 1925). Aceeași identificare în 1926, vezi S.J.A.A.N.,fond Primăria Pitești, Dos. 53/1929-1937, f. 15.

[1141] Arhiva..., Dos. 3/1909, f. 6 și f. 7. În 1928 dispar deja 2 locuri embaticare: biserica „ are numai 12 locuri cu embatic, dintre care două s-au expropriat fără despăgubire, pentru unul s-a cerut răscumpărarea, iar restul aduce un venit anual de 445, 19 lei".

Circulată din 1902. Schitul Buliga (demolat în 1899-1900) situat pe locul actual al Muzeului Județean Argeș. În depărtare, biserica domnească „Sf. Gheorghe", catedrală a orașului Pitești, cu turlele înzăpezite. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

În 1903 câteva tensiuni – inerente dinamicii a două biserici de centru, una supusă administrativ alteia – între parohul Gheorghe Popescu și preotul de la filiala „Sf. Nicolae", venit cu doi ani înainte[1142]. În 1904, după trei ani de stagnare datorită proastei situații economice, corul de la „Sf. Gheorghe" își reia activitatea înaintea Sf. Paști cu soldați „bine instruiți" de la Regimentul 4, Pitești[1143]. Tot acum preoții de la „Sf. Gheorghe" sunt chemați de către primărie să slujească la punerea pietrei de temelie a capelei „Sf.

[1142] Sfinția sa se plânge protopopului: „Drepturile de Paroh al parohiei Sf. Gh din Pitești îmi sunt nesocotite de Păr. D. Angelescu, Preot supranumerar la biserica filială „Sf. Nicolae", făcând prin toate mijloacele posibile ca subscrisului să-i revină numai datoriile, pe când sfinției sale să-i revină drepturile și beneficiile, astfel că eu nu fac decât biroul de înregistrare a oficiilor pe care sfinția sa le oficiază parte singur, parte însoțit de preoți străini de parohie, precum la cazuri de cununii, parastase etc. și acestea parte socotesc că din necunoștință către parohul căruia legea, pe măsură ce-i pune datorii, pe aceiași măsură îi conferă și drepturi. Respectarea drepturilor cu atât mai mult o pretind de la sfinția sa, cu cât este pus în capul Tribunalului Justiției Bisericești și prin urmare obligat a face ca legile să fie aplicate". O altă plângere: „Părintele R. Budescu, Paroh al Parohiei Maica Precista necontenit oficiază servicii religioase și botează casele credincioșilor din Parohia Sf. Gh., unde subscrisul mă găsesc paroh. Astfel, în casele pe care le voi arăta la ancheta ce desigur veți face, a oficiat neîntrerupt de la punerea în aplicare a Legii clerului sf. Aghiazmă, iar la zilele I a colindat cu botezul, urmat de paracliserul Ion Georgescu în casele parohiei Sf. Gheorghe fără permisiunea mea", Arhiva..., Dosar 36, f. 39. Aceeași plângere, de încălcare a limitelor parohiei, și împotriva preoților Marin Urzică și Ion Dragnea, Arhiva..., Dosarul 49, f. 21.
[1143] Arhiva..., Dosar 43, f. 6.

Gheorghe” a cimitirului municipal[1144] – construit pentru ca răposații să nu mai fie ținuți în bisericile orașului[1145] și în iulie parohul, plecând în concediul legal, este suplinit de cel de la biserica Mavrodolu, I. Sălcescu, un mic detaliu care ne dă o situație care va deveni clară peste puțin timp[1146]. Vara lui 1904, foarte secetoasă, determină primăria să mobilizeze preoții în două procesiuni la râul Argeș. Prima, de la biserica „Maica Domnului” (nu se precizează dacă „Precista din Coastă” sau Mavrodolu), din 6 iunie, și a doua, de la „Sf. Gheorghe”, cu un mic cor format de diaconul dirijor Teodor Băjenaru, în 23 iunie[1147]. În 1905 epitropia donează, la cererea primăriei, niște pietre de bordură depozitate în curtea filialei „Sf. Nicolae”, folosite la podul din Târgul din Vale[1148]. În 1906 personalul bisericii domnești din Pitești este plătit în continuare din fonduri proprii și nu cotizează la fondul de pensii[1149]. G. Georgescu din Str. Industriilor donează în acest an un rând de veșminte preoțești[1150].

De fapt 1906 este un an important, parohul Gheorghe Popescu – considerat, la 60 de ani, apt de pensionare, cu toate că, potrivit protestului său, biserica domnească era „particulară”, cu clerul plătit din fonduri proprii, deci îndreptățit, potrivit legii, să slujească aici până la vârsta de 70 de ani[1151] – este schimbat cu Dobre R. Popescu, preot văduv și fără copii. Socotită nedreaptă de către epitropie și de către enoriași[1152], înlocuirea a determinat două proteste scrise, rămase fără efect[1153]. Brăilean, absolvent al Facultății de Teologie din București, promoția 1899, noul paroh, venit din Slatina ca fost protopop al județului Olt (1901-1905)[1154], ia câteva măsuri directe: scoate la licitație pangarele celor două biserici – deoarece taxele erau mai mari decât profitul[1155], lumânărarul Ioan Dinescu luând-le în arendă[1156] –, evacuează firma de pompe funebre din cancelaria parohială[1157], afacere personală a fostului paroh[1158], renovând și modificând această clădire[1159], și reintroduce obiceiul discosului, adică plimbarea cu o cutie

[1144] Arhiva..., Dosar 43, f. 8.
[1145] Arhiva..., Dosarul 100, f. 7.
[1146] Arhiva..., Dosar 43, f. 43.
[1147] Arhiva..., Dosar 43, f. 18 și f. 125.
[1148] Arhiva…, „Registru de decisiuni pe anii 1904-1913”, f. 26.
[1149] Arhiva..., Dosar 53, f. 8.
[1150] Arhiva…, „Synodicul…”, f. 44.
[1151] Arhiva..., Dosar 54, f. 6.
[1152] Arhiva..., Dosar 53, f. 10. Epitropia înaintează două proteste, unul la Minister, altul episcopului Gherasim Timuș, Arhiva..., Dosar 53, f. 22.
[1153] Arhiva..., Dosar 53, f. 35 bis. La început favorabilă reîntoarcerii lui Gheorghe Popescu, epitropia (cu Gh. Urian, noul epitrop al doilea) îi reproșează acum o „înscenare” într-un proces pe care biserica îl avea cu fratele lui, Manolache Popescu, chiriaș al bisericii într-un din prăvăliile ei. Acuzație nefondată și din faptul că procesul noii epitropii cu fratele fostului paroh este pierdut, Arhiva..., Dosarul 55, f. 20.
[1154] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 168.
[1155] Arhiva..., Dosar 53, f. 38. Din explicațiile Casei Bisericii: „Epitropia, după lege, nu poate fabrica lumânări spre a le vinde la pangar și furnizarea pangarelor cu lumânări se va face numai de la fabricanții și comercianții de lumânări de ceară curate de albine. (…) Când epitropiile țin pangarele, vânzând lumânări, sunt considerate ca și ceilalți vânzători și deci trebuie să plătească taxa prevăzută de lege pentru vânzători”, Arhiva..., Dosar 54, f. 22.
[1156] Arhiva..., Dosar 53, f. 39. În 1910 le ia în arendă pe încă trei ani, Arhiva..., Dosarul 81, f. 68. În 1914 licitația o câștigă Ștefan Steriade la pangarul de la „Sf. Gheorghe” și Neculae Păunescu la pangarul de la filiala „Sf. Nicolae”, Arhiva..., Dosarul 95, f. 52.
[1157] Arhiva..., Dosar 53, f. 52.
[1158] Arhiva..., Dosar 54, f. 40.
[1159] Arhiva..., Dosar 60, f. 71. Renovarea și modificarea au fost făcute în scop personal, deoarece adresa lui de corespondență și de domiciliu va deveni, de fapt, chiar casa parohială. Faptul că noul paroh stă în casa parohială o impută fostul paroh, vezi Arhiva…, Dosar 61, f. 63. În 1909 parohul stă în camerele de sus ale casei parohiale, Arhiva..., Dos. 3/1908, f. 17, plătind chirie anuală 150 de lei, Arhiva…, Dos. 3/1909, f. 6. Paracliserul stă într-una din camerele de jos. În 1909, când primăria introduce apă curentă în centrul orașului, epitropia racordează numai

prin biserică pentru ajutorul clerului. Această din urmă măsură este imediat amendată de primărie și de către episcopie: „asemenea procedură dă loc la multe bănuieli, zdruncinând prestigiul și demnitatea preoțească și aducând mare mâhnire bunilor creștini”[1160], însă ministrul revine asupra ei și o acceptă[1161].

Strada Doamna Bălașa cu biserica domnească din Pitești. Ilustrată din colecția Gh. Frunză. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit*.

Anul 1907 a zdruncinat nu numai lumea rurală – Piteștiul se afla foarte aproape de focarul revoltei de la Babaroaga (Mozăceni) și, în principiu, de județul Vlașca, afectat pe jumătate de răscoală. Fiecare paroh a primit o circulară de la Ministerul Cultelor și al Instrucției Publice – un exemplar se află și în arhiva bisericii domnești din Pitești – care îndemna preoții la munca grea de mediere. Iată un fragment semnat de ministrul Spiru C. Haret: „Voi, preoții, trageți clopotele de la biserică, îmbrăcați-vă în sfintele veșminte, luați în mână crucea și evanghelia, ca să se adune poporul; și vorbiți-i și voi, și învățătorii, și faceți să intre pacea și dragostea între oameni, și să piară duhul cel rău dintre ei. Aceasta este chemarea voastră, și mare răspundere veți avea înaintea lui Dumnezeu și oameni dacă nu o veți împlini”[1162]. Tot acum consiliul parohial protestează împotriva epitropiei că a tăiat cu 30 de lei lunar leafa cântărețului Ioniță Popescu, „om înaintat în vârstă, împovărat cu familie numeroasă, cu 12 copii, și lipsit de mijloace, omul cel talentat, onorabil, activ și modest, care servește biserica Sfântul Gheorghe de peste

---

casa parohială la rețea, Arhiva…, Dos. 3/1909, f. 17. În 1917 stă tot aici, Str. Doamna Bălașa, nr. 12, Arhiva…, Dos. 3/1916, f. 75.

[1160] Arhiva..., Dosar 54, f. 41. Alte dispozițiuni generale la 1907: interzicerea lumânărilor false, plantarea de duzi prin curțile și proprietăților bisericilor pentru cultura viermilor de mătase, afișarea taxelor la intrarea în biserică pentru a se evita „diferitele neînțelegeri cu enoriașii”, sprijinirea medicilor în educația igienică a populației, sprijinirea băncilor populare, Te Deum obligatoriu la 24 ianuarie, sfințirea școlilor la fiecare început de lună, limitarea oficierii slujbelor numai în parohia încredințată, împărțirea oficiului preoțesc în mod egal cu ceilalți colegi clerici, Arhiva..., Dosar 54, f. 42.

[1161] Arhiva…, Dosarul 61, f. 4.

[1162] Arhiva…, Dosarul 54, f. 51.

26 de ani cu zel și activitate, care merită să fie avansat"[1163], protest transformat în ordin de către protopop[1164]. Epitropul Gh. Urian este revocat după un an, primăria numind în locul lui pe mai vechiul epitrop (din 1897-1899) Nae Dumitrescu[1165]. În iunie 1907 diaconul Teodor Băjenaru, fost dirijor, se hirotonește pe seama parohiei vecine, Mavrodolu.

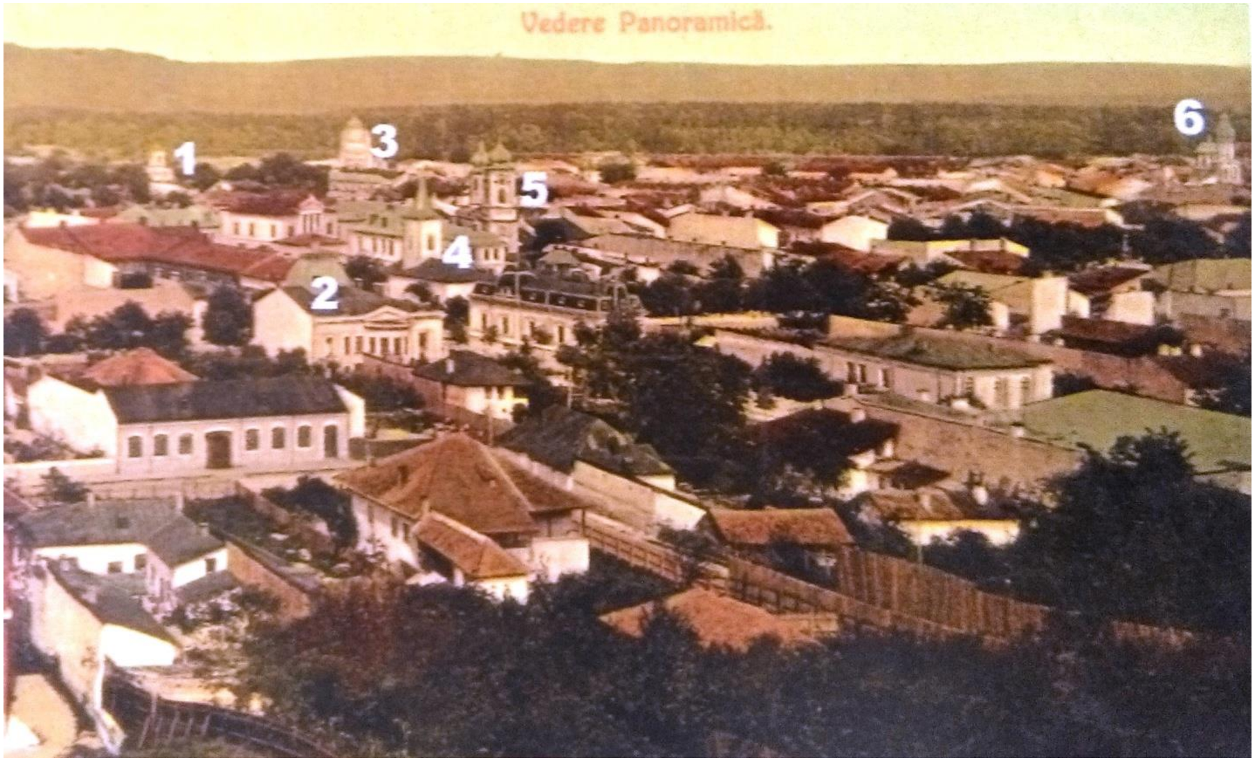
Icoana nouă a hramului, 1908, donație a epitropului Mihalache Ionescu și a Alexandrinei, soția lui

Parohul intenționează să închidă imediat postul, dar ministerul îi pune în vedere că, potrivit legii, fiecare catedrală trebuie să aibă acest post[1166]. I. Postelnicescu, licențiat în Teologie, este noul diacon[1167], plătit de primărie conform legii[1168]. Statutul de biserică „particulară", adică autofinanțatoare, este vădit și din remarca unui defensor bisericesc care inspectează în decembrie 1907 biserica domnească din Pitești: „protoiereul respectiv n-a inspectat niciodată această parohie, după cum se constată din prezentul registru de inspecție. La conferințe pastorale parohul și ajutorul n-au fost chemați de protoieria respectivă"[1169]. Tot în 1907 comerciantul Nae Popescu donează un rând de veșminte preoțești[1170].

În 1908, 17 aprilie, la „Sf. Gheorghe" din Pitești se oficiază un Te-Deum înaintea deschiderii Conferinței generale a membrilor Corpului Didactic[1171]. Tot acum, după Prohodul Domnului, se strâng fonduri pentru tratarea tuberculoșilor, conform ordinului episcopiei[1172]. Epitropia decide să fie vândut grilajul de fier de la biserica filială, pietrele și soba catedralei, și cu banii strânși să repare curtea bisercii filiale[1173]. Epitropul-casier Mihalache Ionescu, comerciant, și soția lui, Alexandrina, donează o importantă sumă de bani și îmbracă în argint (de fapt donează in corpore, deoarece icoanele sunt pictate numai în zona chipurilor) icoanele împărătești[1174], iar pe cea a hramului mai nou, al treilea, „Schimbarea la Față" (prăznuit după rezidirea din 1876), o schimbă cu icoana Sfinților

[1163] Arhiva…, Dosarul 61, f. 7.
[1164] Arhiva…, Dosarul 61, f. 25.
[1165] Arhiva…, Dosarul 61, f. 11.
[1166] Arhiva…, Dosarul 61, f. 43.
[1167] Arhiva…, Dosarul 61, f. 57.
[1168] Arhiva…, Dosarul 61, f. 59.
[1169] Arhiva..., „Condică de inspecții, 1894-1923", f. 2.
[1170] Arhiva..., „Synodicul...", f. 44.
[1171] Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 2. La fel și în 1909, Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 53.
[1172] Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 1.
[1173] Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 7.
[1174] Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 24. Pentru detalii privind depozitul bancar, vezi S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 53/1929-1937, f. 15.

Arhangheli, și, astfel, 8 noiembrie devine hram nou în locul celui menționat mai sus[1175]. Tot în 1908 se menționează și înlocuirea cu vitralii a vechilor ferestre: la sf. altar, Iisus Hristos, la strana dreaptă, Sf. Ioan, la strana stângă, Sf. Nicolae, și în pronaos, Sf. Gheorghe și Sf. Filofteea, donate de Ioan Coculescu (cele din altar și naos) și de Anton și Amelia Ionescu (cele din pronaos)[1176].

Circulată, 1910. Legendă: 1. biserica „Maica Precista din Coastă" (azi, „Maica Domnului") 2. Casa Al. Fostiropol (azi, „Școala de Arte") 3. biserica „Sf. Vineri" 4. biserica calvină (azi, demolată) 5. biserica „Sf. Nicolae" (demolată în 1962) 6. biserica domnească „Sf. Gheorghe". Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit*.

Anul 1909 este unul delicat. Fostul paroh Nae Boerescu – pensionat în urma activității de institutor – este pensionat (forțat acum, nu legal) și de către episcopie, gest respins de epitropie, care scrie ministrului Cultelor, protestând totodată și de impunerea, în locul lui, a preotului Marin Preoțescu din parohia Silișteni (Bumbueni), județul Argeș[1177]. Epitropia dorea să închidă postul lui, de preot II, și să-l păstreze ca preot pensionar, dar deocamdată nu reușește în intențiile ei[1178]. Din motivațiile ei contra aducerii unui alt preot: prăvăliile bisericii trebuie reparate, parohia este mică, 98 de familii, se întreține singură, a suprimat, din lipsă de fonduri, postul de cântăreț II, foarte necesar, iar preotul Nae Boerescu, iubit de popor, va fi invitat în continuare să slujească. Epitropia este hotărâtă chiar să renunțe la titlul de catedrală,

---

[1175] Renunțarea la hramul „Schimbarea la Față", inaugurat după 1876, se va face, cel puțin scriptic, în 1910 – în bugetul de cheltuieli pe 1910 nu mai apare deloc, Arhiva..., Dosarul 80, f. 63-65. În schimb apar niște cheltuieli de 8 noiembrie, deocamdată doar ca sărbătoare mai specială, nu neapărat hram oficial (nu este trecută la articolul bugetar „Cheltuieli cu hramurile"). Într-un alt izvor, aflăm că îmbrăcarea icoanelor în argint a costat 9000 de lei, că schimbarea hramului s-a făcut cu avizul episcopiei, și că donatorul a instituit o sumă aparte, 1000 de lei, pentru ca noul hram să se serbeze în mod corespunzător, Arhiva..., „Registru de decisiuni, 1904-1913", f. 64, f. 67 și f. 68. Totul contra trecerii lui la donatori și, postmortem, la dreptul de a fi mereu pomenit.

[1176] Arhiva..., Dosar 47 bis, f. 57 și Arhiva..., Dos. 3/1908, f. 18.

[1177] Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 53.

[1178] Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 50.

dacă legea, în ce privește acest statut, prevede mai mulți preoți[1179]. Instalarea noului preot II este însă realizată, cu toată opoziția parohului Dobre Popescu – care este oprit 9 zile de la slujire, în luna mai, 1909, drept pedeapsă din partea episcopului[1180]. În octombrie acoperișul și ferestrele bisericii se vopsesc din nou[1181] și deasupra intrării se pictează în aur „Ochiul lui Dumnezeu"[1182]. În toamna acestui an cântărețul de la „Sf. Nicolae", Trandafir Comănescu, este recrutat în armată[1183], postul fiindu-i ocupat, prin concurs – cu comisie formată din preotul pensionar Nae Boerescu și din bătrânul cântăreț Ioniță Popescu – de Ion Limberea, absolvent al Școlii de cântăreți din Pitești[1184], fost cântăreț II la biserica Crețulescu din București[1185]. La inspecția protoiereului, în noiembrie, același an, se consemnează: „enoriașii nu prea vin la biserică, la sărbători mari însă vin"[1186].

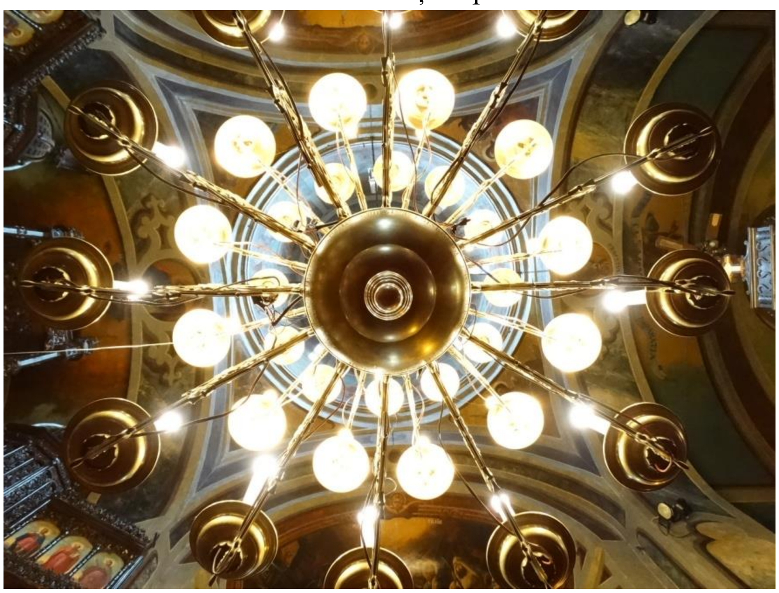

Naosul bisericii domnești din Pitești în Vinerea Mare a anului 2016. Potrivit arhivei, curentul electric se introduce între 1913 și 1914

Orarul bisericii catedrale „Sf. Gheorghe" din Pitești în anul 1910: 1. în zilele de lucru, dimineața: 6,30-8,30, seara: 16-17 2. duminicile și sărbătorile: 7 - 10,30 (11, când se predică)[1187]. În 1911 se introduce apă curentă în curtea bisercii[1188] și familia Nae Popescu donează două sfeșnice de alamă cu 10 lăcașuri de lumânări mai mici și unul pentru una mare[1189], foarte probabil cele electrificate de acum (cu toate că numărul lăcașurilor este acum șase, probabil modificate în timp). În 1912 parohul descrie accidental parohia „Sf. Gheorghe" – i se ceruse să facă rost de copii pentru noua școală, pe model frobelian, care urma să-și aibă sediul în fosta școală de cântăreți, mutată din acest an la Curtea de Argeș: „în această enorie fiind majoritatea comersanți numai cu prăvălii iar locuințele în alte părți, mulți dintre ei sunt evrei"[1190]. În 3 mai 1912 episcopul Calist al Argeșului inspectează catedrala Sf. Gheorghe și filiala Sf. Nicolae. Potrivit înaltului prelat, bisericile „sunt în bună stare, pentru care aduc mulțumirile mele preoților respectivi și domnilor epitropi"[1191]. În 22 iunie 1913 fiecare biserică trage clopotele noaptea, la ora 12, pentru mobilizarea armatei române pentru cel de-al Doilea Război Balcanic[1192], conflagrație care durează aproape două luni. Din ordinul episcopiei[1193]

[1179] Arhiva..., Dos. 3/1908, f. 19.
[1180] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 18 și f. 21.
[1181] Arhiva..., Dos. 1/1909, f. 5.
[1182] Arhiva..., Dos. 1/1909, f. 68.
[1183] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 78.
[1184] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 80.
[1185] Arhiva..., „Registru de decisiuni 1904-1913", f. 82.
[1186] Arhiva..., „Condica de inspecții, 1894-1923", f. 3.
[1187] Arhiva..., Dosarul 82, f. 4.
[1188] Arhiva..., Dosarul 65, f. 89.
[1189] Arhiva…, „Inventar, 1972. Bunuri", f. 28.
[1190] Arhiva..., Dos. 1/1912, f. 43.
[1191] Arhiva..., „Condica de inspecții, 1894-1913", f. 5.
[1192] Arhiva..., Dosar 95, f. 13.
[1193] Arhiva..., Dosar 95, f. 14.

parohul Dobre Popescu împreună cu diaconul I. Postelnicescu merge la comandamentul garnizoanei Pitești și, în ziua plecării pe frontul din Bulgaria, fac un Te Deum, îmbărbătează ostașii și îi conduc, împreună cu populația orașului Pitești, la ieșirea spre Costești. Parohul își continuă drumul, mergând cu Regimentul 28 în campania de la Sud de Dunăre, pe care, fragmentar, a și evocat-o în scris episcopului [1194]. Tot în acest an Casa Bisericii oferă bisericilor care își plătesc singure personalul, printre care și „Sf. Gheorghe" din Pitești, oportunitatea de a cotiza la fondul de pensii, ca toți angajații statului, pentru ca și clerul ei să aibă drept de pensie[1195]. În noiembrie 1913 se cere binecuvântarea pentru introducerea curentului electric în tindă și la jumătate din policandru, cealaltă fiind folosită în sistemul vechi, pe lumânări de ceară curată[1196]. Această stare de fapt, cu totul nouă, care întâmpina deja multe adversități în țară din partea credincioșilor conservatori, fusese aplicată încă din vara acelui an, cu asistența tehnică a inginerului C. Nicolescu[1197]. Se pare că primăria plătea consumul energiei electrice numai la Te Deum-uri[1198], diferență ignorată după 1916, când primăria plătește tot iluminatul catedralei orașului[1199]. Tot acum se introduce lumina electrică și în prăvăliile bisericii[1200].

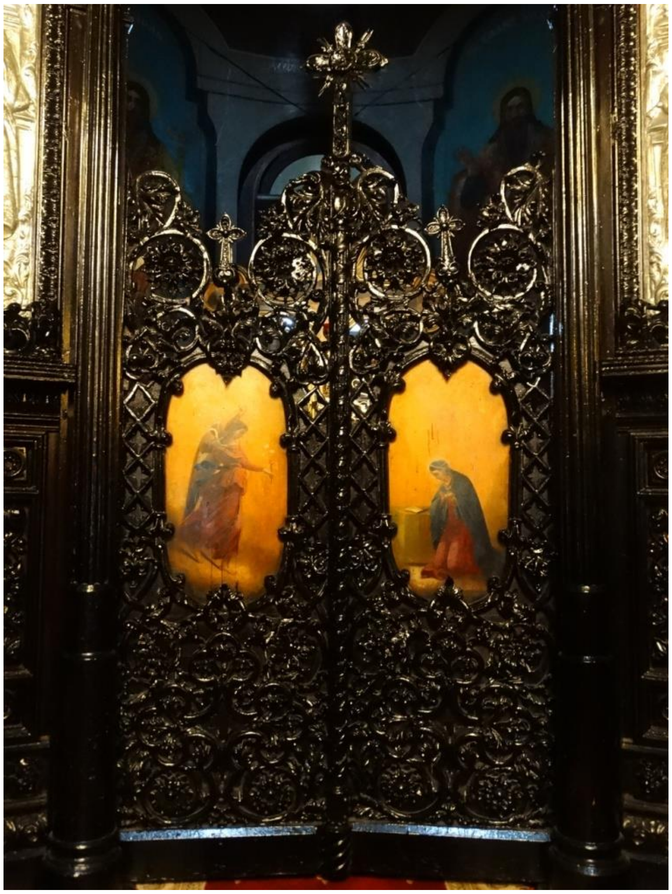

Naosul bisericii domnești din Pitești. Policandrul mare și Pantocratorul

În 1914 se introduce curentul electric și în părțile rămase neelectrificate[1201] și se cumpără o cristelniță[1202]. Epitropia împrumută Regimentului 4 Argeș, la cererea acestuia, „într-un eventual caz de mobilizare", un rând de veșminte preoțești și un liturghier[1203]. Tot în 1914 pangarele bisericii parohiale și al filialei „Sf. Nicolae" sunt închiriate lui Ștefan Steriade și, respectiv, lui Nicolae Păunescu[1204]. Primul eveniment din 1915 este reîntorcerea bisericii filiale Sf. Nicolae, după 28 de ani, la statutul de parohie independentă, în conformitate cu Înaltul Decret Regal nr. 3375/ 30

[1194] Arhiva..., Dosarul 47 bis, f. 16-17.
[1195] Arhiva..., Dosar 95, f. 42.
[1196] Arhiva..., Dosar 95, f. 40 și Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 5.
[1197] Arhiva…, „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f. 2 și f. 3.
[1198] Arhiva…, „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f. 2,f. 6, f. 9, f. 10.
[1199] Arhiva…, „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f.11.
[1200] Arhiva..., „Condică de inspecție, 1894-1923", f. 6.
[1201] Arhiva..., Dosar 95, f. 125. Se electrifică acum: policandrul mare (36 lumini), policandrul mic (18 lumini), 5 lămpi la cor, două lumini în antreu, două lumini afară, la intrare, trei lumini în trei camere și la un antreu din casa parohială, Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 7. Devizul este de 1700 de lei, inginerul Nicolescu.
[1202] Arhiva..., Dosar 94, f. 81.
[1203] Arhiva..., Dosarul 100, f. 26 și f. 31. Aceste obiecte se vor restitui parțial bisericii în 1921, Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe 1913-1926", f. 24.
[1204] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 6.

decembrie 1914[1205]. În martie, același an, parohul Dobre Popescu este mobilizat, dar refuză misiunea, pe motiv de boală[1206]. El rămâne la biserică și înăsprește organizarea bisericii, introducând o condică de prezență, deoarece diaconul Ion Postelnicescu și preotul pensionar Nae Boerescu, angajat la strană, lipseau nepermis[1207]. În vara lui 1915 se fac mici reparații la exteriorul sfântului lăcaș și la un tablou religios din advon[1208]. Un alt neajuns este și mutarea arhivelor în Rusia, inclusiv cea economică, a Casei Bisericii din capitală, căreia parohia „Sf. Gheorghe" încă îi cerea, în 1931, duplicate ale unor recipise[1209].

Ușile împărătești ale catapetesmei bisericii domnești din Pitești, 1876. Sculptor, M. Babic, pictor, Gh. Stoenescu

În 1917 Piteștiul este ocupat de armata germană. Protopopul cere prefectului ca măcar clopotele de la bisericile din centru, inclusiv „Sf. Gheorghe", să nu fie rechiziționate, deoarece „nevoile religioase" ale cultului o cer[1210]. Chiriașii prăvăliilor bisericii ori sunt mobilizați, ori li se rechiziționează, de către ocupant, marfa. Ei explică simplu starea de fapt, dar epitropia se încrâncenează, trimițând somații și dând în judecată – această politică, de fapt, la ordinul ministerului (departamentul ministerial „Casa Bisericii")[1211]. Inamicul îi ocupă prăvăliile din curtea bisericii, din str. Șeban Vodă nr. 5, nr. 7, și nr. 25 – apoi, după plecarea ocupantului, primăria rechiziționează o prăvălie, pentru distribuirea cartelelor de pâine[1212]. Și prăvălia nr. 9, str. Șerban Vodă, este rechiziționată de către ocupant[1213]. Acesta rechiziționează cele două clopote ale catedralei Sf Gheorghe[1214]. În primele luni ale lui 1918 bătrânul cântăreț Ioniță Popescu moare și este înlocuit în pretențiosul post de cântăreț I de către cântărețul I al fostei biserici filiale, Ion M. Limberea[1215]. Tot în această perioadă, două evenimente, aceleași, dar cu participanți diferiți:

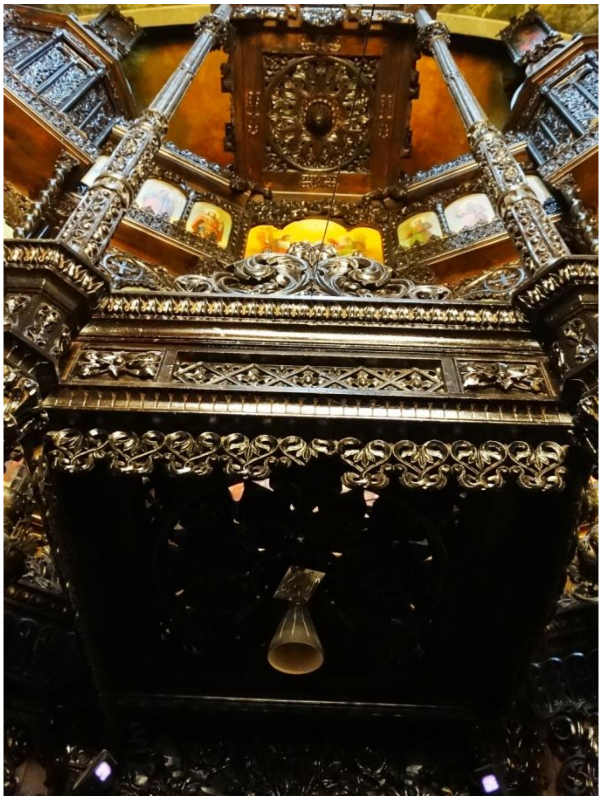
[1205] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 46. Epitropii din 1915 ai bisericii Sf. Nicolae, preotul D. Angelescu, N. G. Dumitrescu și Apostol Dima. Inventarul se predă în martie, 1915, vezi Arhiva..., Dosarul 106, f. 29. Procesul-verbal al acestei acțiuni și inventarul la 1915, vezi Arhiva..., Dosarul 112, f. 38.
[1206] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 53.
[1207] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 15.
[1208] Arhiva..., Dosarul 106, f. 111.
[1209] Arhiva..., Dos. 2/1931, f. 68.
[1210] S.J.A.A.N., fond Prefectura Județului Argeș, Dos. 16/1917, f. 9.
[1211] Arhiva…, Dos. 1/1919, f. 32. Totuși, avem un caz de normalitate. Este vorba despre prăvălia lui Vasile Teodorescu, str. Alexandr Lahovari, nr. 11. Acesta câștigă în instanță, epitropia văzând-se somată să-i reducă chiria, Arhiva…, Dos. 1/1919, f. 45.
[1212] Arhiva…, Dos. 4/1919, f. 54.
[1213] Arhiva…, Dosar 119, f. 44.
[1214] Raportul către Ministerului Cultelor în 1919, în contul reparațiilor de război, Arhiva…, Dos. 1/1919, f. 21.
[1215] Arhiva…, Dos. 1/1919, f. 38. De fapt, intră pe post începând cu luna aprilie 1918, Arhiva..., Dos. 1/1918, f. 7.

„La această biserică, fiind catedrala orașului, s-a oficiat în Martie anul 1918 – timpul ocupații germane – un tedeum, din inițiativa defunctului profesor N.I. Apostolescu de la liceul Brătianu, cu prilejul alipirii Basarabii, Profesorul Apostolescu a ținut și o cuvântare plină de avânt și cald patriotism, care a mai înviorat sufletele noastre, ale ocupaților, pe timpul groasnicului răsboi. Acest moment istoric ne-a adus prima rază de speranță a isbândii noastre. Ceia ce este demn încă de relevat este faptul că colonelul german Bobsin, comandantul orașului, a dat ordin ca să se oficieze al doilea tedeum, la cari au participat autoritățile militare germane, în frunte cu colonelul Bobsin precum și cele civile și tot corpul didactic din localitate”[1216]. În 14 septembrie 1918 primăria ofertează epitropia cu privire la prăvălia din str. Șerban Vodă, nr. 9 (din cercetarea arhivei precedente, biserica avea doar pământul, proprietarii prăvăliei plătind embatic bisericii – totuși, oferta este pentru deținătorul prăvăliei, care acum este biserica), deorece acolo urmează să se mute ocupantul, K.U.K. Etappenstationkomando[1217].

Pe 1 decembrie 1918 epitropia primește (cumpără?[1218]) un clopot în locul celor două rechiziționate de trupele germane[1219]. Se pare că donator este colonelul Iosif Marin[1220], unul dintre foștii candidați la funcția de epitrop secund[1221]. De fapt donatorul cumpără unul vechi, cel mic de acum, din 1808, probabil de la schitul Buliga, demolat în 1899, sau de la biserica Meculești (azi, cartierul piteștean Găvana I), cu același hram. Parohul arată că acest clopot a fost luat dintr-un tren al ocupantului german aflat în retragere, în 1918[1222]. În 1920, reputatul D. Onciul, președintele Comisiunii Monumentelor Istorice, trimite o circulară, deci și la „Sf. Gheorghe”-Pitești, îndemnând parohii să nu restaureze fără perimsiunea Comisiunii, să conserve profesionist, să inventarieze și să popularizeze obiectele de interes istoric[1223]. Epitropia intenționează să vândă 6 prăvălii, majoritatea, deoarece sunt vechi și nu mai are bani să le repare[1224]. Tot în 1920 primăria afișează la Sf. Gheorghe lista cu cetățenii mobilizați[1225] – poziția centrală a bisericii, printre multiplele avantaje, îi oferea și unele riscuri, unul din acelea fiind lipirea pe biserică a unor afișe de reclamă pentru circ și cinematograf, acest lucru cel puțin în 1913[1226]. În 1921, 30

[1216] Tatiana Bobancu, *op. cit.*, pp. 22-23. Bisericile ortodoxe, la cerere și fără opoziție, se rechiziționau pentru serviciul protestant al ocupantului, vezi Nicolae Iorga, *Cum a fost ocupația din 1916-1918, o mărturie germană*, în Revista Istorică Română, an XXV, 1939, nr. 1-3, p. 34-44.
[1217] Arhiva..., Dos. 1/1919, f. 30.
[1218] Arhiva..., Dos. 2/1919, f. 6.
[1219] Arhiva..., Dos. 1/1919, f. 42. Ocupantul confiscase amândouă clopotele de la Sf. Gheorghe, Arhiva..., Dosarul 134, f. 59. Inscripţia clopotului primit în 1918:″Prilojena sie svono ţercova voleaci hramsviatih arhanghelă, 1808″, în traducere: „Se dăruieşte acest clopot bisericii cu hramul Sfinţilor Arhangheli”. Această piesă nu era în anul 1887, clopotele de atunci fiind din 1832, cel mare, și din 1847, cel mic, vezi Gr. G. Tocilescu, *op. cit.*, p. 4 (152), adică exact clopotele confiscate de ocupant. Mai potrivit ar fi ca acest clopot mic, din 1808, să fie al bisericii fostului schit piteștean al Mitropoliei, Buliga, cu hramul „Sf. Arhangheli”. Interesant, potrivit unei tradiții, Doamna Bălașa face schitul Păușa al mănăstirii Cozia (vezi Ec. D. Lascar, *Calendar bisericesc ortodox al județului Argeș*, Pitești, 1899, p. 49), schit care, în anul (re!) ctitoririi, 1857, figura cu același hram, vezi Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 193.
[1219] Arhiva..., Dos. 1/1919, f. 48.
[1220] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe 1913-1926”, f. 15.
[1221] Arhiva..., Dos. 1/1919, f. 12.
[1222] Arhiva I.N.P., fond C.M.I., Dos. 2653/28, „Parohia Sf. Gheorghe- Domnească, 1921-1943”, f. 3.
[1223] Arhiva..., Dos. 4/1919, f. 77-80.
[1224] Arhiva…, Dosar 112, f. 9. De fapt calculul parohului era pragmatic. Dobre Popescu dorea să vândă. De pe toate cele șase prăvălii (str. Șerban Vodă, nr. 7, 9, 19, 25 și str. Alex. Lahovari, nr. 1 și 16) ale bisericii se puteau lua 600.000 de lei, o sumă foarte bună. Dobânda la acest depozit ar fi de două ori mai mare decât veniturile anuale de pe chiriile actuale, Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 32.
[1225] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe 1913-1926”, f. 22.
[1226] Arhiva…, „Condica de inspecție, 1894-1923”, f. 5.

aprilie, Societatea „Munții Carpați”îl invită pe primar la catedrala orașului pentru sfințirea drapelului propriu. Cu această ocazie, se va oficia și un parastas pentru eroii căzuți pe front[1227].

Partea centrală a catapetesmei bisericii domnești din Pitești

În ianuarie 1922, după moartea lui I.N. Coculescu, fiul fostului pașoptist Nicoale Coculescu, moștenitorii răscumpără embaticul locului cu 297 de lei[1228] - vor fi expropriați de primărie în 1928 și biserica va intenționa să cumpere o parte din terenul rămas[1229]. În vara lui 1922 parohul Dobre R. Popescu moare la 58 de ani. Protopopul de Argeș își manifestă surprinderea, considerând-o „o moarte neașteptată”[1230]. Părintele Dobre R. Popescu s-a stins după o „boală îndelungată”[1231]. Dintr-o altă sursă foarte credibilă aflăm că a murit de tuberculoză. Epitropia este nevoită, așadar, să dezinfecteze și să renoveze odaia din cancelaria parohială în care a stat[1232].

Venirea în 15 august 1922, ca paroh, a lui Marin Preoțescu, preot ajutător înainte, marchează, în pofida rutinei administrative, o perioadă distinctă de cele precedente, nu neapărat datorită vreunor calități supranumerare ale slujitorilor de aici, ci, la modul general istoric, prin plusul calitativ cultural și ineditul perioadei interbelice. Suntem în perioada următoare Marii Uniri, România Mare se dezvoltă în toate sectoarele de activitate. În iarna lui 1923, sesizată regulat de medicul orașului Pitești, epitropia montează un felinar și închide cu gard de lemn „stradela” din partea de nord a bisericii, teritoriu reclamat de multe zeci de ani de către primărie, deoarece aici, teren viran aflat în spatele prăvăliilor, dintre care cea mai importantă era nr. 19, str. Șerban Vodă, trecătorii își prestau nevoile firești[1233]. În februarie 1923 se întocmește o listă de subscriție pentru cumpărarea unui alt clopot, epitropia făcând o cerere, în acest sens, și Băncii Naționale, filiala București, care oferă 10.000 lei[1234], și Ministerului Comunicațiilor[1235]. Clopotul se livrează în 1924 de către

1227 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 13/1921, f. 18.
1228 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 35.
1229 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 61-62.
1230 Arhiva..., Dosar 79, f. 46.
1231 Arhiva..., Dosar 79, f. 71.
1232 Arhiva..., Dosarul 125, f. 131.
1233 Arhiva…, „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 43. Răspunsul consacrat al epitropiei era că, după obligații, chiriașii prăvăliilor trebuie să asigure curățenia din spatele acestora.
1234 Arhiva…, Dosar 134, f. 117.
1235 Arhiva…, „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 46. Epitropia detaliază ministrului Comunicațiilor: „În timpul ocupațiunii ridicându-se ambele clopote ale bisericii catedrale Sf. Gheorghe din Pitești, actualmente această biserică nu mai are decât un mic clopot. Cum enoria este mică, 38 de familii, și cum actualmente costul materialului este foarte scump, respectuos vă rugăm, domnule ministru, să binevoiți a aproba să ni se dea, din depozitele ministerului de Comunicații cantitatea de 500 de kg de aramă și 100 de kg de cositor, precum ați binevoit

turnătoria bucureșteană V.V. Rășcanu[1236]. Cu ocazia venirii noului clopot, epitropia impune o taxă de clopot la înmormântări[1237]. În vara lui 1924 o furtună distruge acoperișul bisericii, reparat tot acum[1238]. În cadrul acestei restaurări destul de importante, se subzidește un punct al zidului interior care prezenta crăpături[1239]. Pe 10 august se face un Te Deum pentru aniversarea bătăliei de la Mărășești[1240]. În 26 octombrie 1924, episcopul Nichita Duma, la prima vizită canonică în Pitești, slujește sfânta liturghie la „Sf. Gheorghe"[1241]. La finalul acestui an epitropia primește o donație de 2.500 de lei din partea Eufimiei I. Rușeanu[1242].

Anul 1925 începe cu ceva inedit. Primăria Pitești dorește să facă o piațetă în fața bisericii, ofertând epitropia cu un teren în strada Principele Carol[1243]. Tot acum ea amenință cu exproprierea prăvăliei bisericii din str. Șerban Vodă, nr. 27, singura aflată în afara curții bisericii[1244]. În vara lui 1925 se primește donația lui Teodor N. Popescu[1245]. Tot acum se dorește construirea unei cișmele (avem doar devizul)[1246],

a da și altor biserici pentru a putea, prin turnătoria Rășcanu, să facem un clopot potrivit bisericii de căpetenie a orașului Pitești", Arhiva…, Dosarul 134, f. 59.

[1236] Arhiva…, Dosarul 134, f. 123.

[1237] Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 44.

[1238] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f. 48.

[1239] Arhiva I.N.P., fond C.M.I., Dos. 2653/28, „Parohia Sf. Gheorghe- Domnească, 1921-1943", f. 16.

[1240] S.J.A.A.N., fond Episcopia Argeș, Dos. 11/1924, f. 14.

[1241] S.J.A.A.N., fond Episcopia Argeș, Dos. 11/1924, f. 15.

[1242] Arhiva..., Dosarul 125, f. 132.

[1243] Arhiva…, „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f. 72. Epitropia răspunde:„Domnule Primar. Urmând ca anul acesta să fie dărâmată ghereta din B-dul Principele Carol, proprietate a comunei, avem onoarea a vă ruga să binevoiți a pune în discuțiunea Comisiei interimare următoarea propunere a Epitropiei bisericii catedrale Sf. Gheorghe. Epitropia este dispusă ca în schimbul unei porțiuni din terenul rămas liber după dărâmarea gheretei care este proprietate a comunei, să cedeze o porțiune de teren din curtea bisericii. Schimbul acesta prezintă următoarele avantaje imediate. 1. Epitropia va putea, în condițiunile convenite cu primăria, să facă fața prăvăliei – proprietate a bisericii – și imediat lipită de ghereta care se dărâmă și astfel să ajute silințele primăriei de sistematizare și înfrumusețare aorașului. 2. Folosind terenul cedat de epitropie din curtea bisericii, primăria va putea să facă o piațetă în fața bisericii catedrale în stânga, piațetă atât de necesară și pentru estetica acestui colțișor dosnic al orașului, dar mai ales pentru staționarea publicului și îndeosebi a trupelor la zile de sărbători naționale. 3. Se vor evita de la sine depunerea murdăriilor la intrarea și de-a lungul stradelei Sf. Gheorghe dintre biserică și rândul de prăvălii din str. Șerban Vodă. (…)", Arhiva…, Dosar 140, f. 100. Iată un alt răspuns, pentru a clarifica și mai precis locul: „În dorința ce are administrația bisericii catedrale Sf. Gheorghe din Pitești de a da o înfățișare plăcută porțiunii din strada Principele Carol dintre str. Doamna Bălașa și str. Șerban Vodă, porțiune care cade în partea de miazănoapte a bisericii, fiind în imediata vecinătate a bisericii, vă repetă propunerea făcută și prin adresa noastră nr. 1 din 15 ianuarie 1925, și anume: administrația parohiei este dispusă a ceda o parte egală din curtea bisericii până în ulița din dos în schimbul unei porțiuni de 2 metri lățime pe lungimea din ulicioară până în strada Șerban Vodă, nr. 19, și rămas liber prin dărâmarea gheretei, fostă proprietate a primăriei. Schimbul acesta dacă se poate face va prezenta avantagii immediate și pentru biserică, dar mai ales pentru comună, pentru că 1: administrația parohială va putea să transforme radical prăvălia din str. Șerban Vod nr. 19, deschizându-i față și în strada Principele Carol și dându-i o înfățișare modernă și potrivită cu centrul orașului. 2. Primăria va putea face pe locul cedat de biserică și pe cel pe care îl mai are acum o piațetă în fața bisericii, în stânga, dând astfel o înfățișare cât se poate de estetică acestui colt dosnic din centrul orașului. Totodată se face cu putință staționarea publicului și îndeosebi a trupelor în zile de sărbători naționale. 3. Se va face de epitropie un grilaj de fier la fel ca porțiunea din strada Doamna Bălașa în locul gărdulețului care închide acum porțiunea din curtea bisericii dinspre strada Principele Carol (…)", Arhiva…, Dos. 3/1926, f. 98.

[1244] Arhiva…, „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f. 57.

[1245] Arhiva…, „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f. 60. Pentru detalii privind depozitul bancar, S.J.A.A.N.,fond Primăria Pitești, Dos. 53/1929-1937, f. 15.

[1246] Arhiva…, Dosar 79, f. 40.

existentă într-o schiță din 1931[1247]. Fântâna chiar se construiește în curtea bisericii, nu știm în ce loc, executor fiind Năstase Georgescu[1248].

Circulată, 1923. Legendă: 1. casa Al. Fostiropol (azi, Școala de Arte) 2. biserica Calvină (azi, demolată) 3. biserica „Sf. Nicolae" (demolată în 1962). 4. biserica domnească „Sf. Gheorghe" 5. biserica „Sf. Treime" (Beștelei). Sursa:

Tot în 1925 se restaurează pictura de către pictorii Gh. Belizarie și Gh. Teodorescu – cu contracandidat perdant al licitației, Gr. Pelinescu din Pitești[1249], cu recepție în iarna aceluiași an[1250] (de

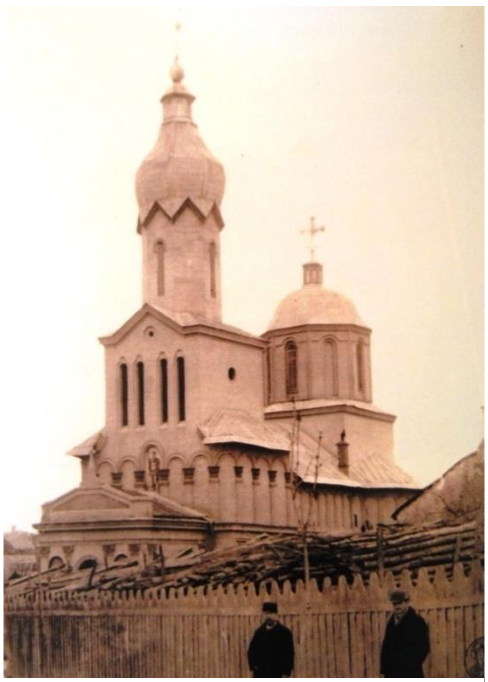
[1247] Arhiva..., Dosarul 71, f. 63.

[1248] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 49.

[1249] Arhiva..., Dosarul 140, f. 62. Gr. Pelinescu, recomandat de maestrul Costin Petrescu, restaurase în București pictura bisericilor „Sf. Ioan"-Moși, „Olari", „Sf. Gheorghe"-nou, „Foișor", „Cuțitul de argint", „Sf. Silvestru", Catedrala din Galați și din Alba-Iulia, biserica din Miroși (Teleorman pe atunci).

[1250] Arhiva..., Dosar 79, f. 60 și f. 77. Anunțul licitației pentru viitoarele lucrări din vara acestui an, publicat în presa locală: „Se face cunoscut că Duminică, 31 mai a.c., orele 5 p.m., se va tine în cancelaria parohială a bisericii catedrale Sf. Gheorghe din Pitești licitație publică pentru următoarele lucrări ce trebuiesc să se facă la această biserică: 1. Subzidirea într-un punct unde un zid interior prezintă o crăpătură, legarea cu fer în acel punct a zidirilor laterale, facerea din nou a mozaicului de la primul pridvor și a plafoanelor celor două pridvoare, repararea stranelor de stejar, precum și a stricăciunelor de la soclul interior al pridvoarelor și din interiorul bisericii 2. Spălarea picturii din interiorul bisericii, refacerea acestei picture în locurile unde s-a deteriorate, pictarea din nou, după modelele vechi, a celor două plafoane ale pridvoarelor, precum și a 7 sfinți în mărime naturală la exteriorul bisericii. Doritorii de a se prezenta la licitație pot vedea biserica și lua informațiuni mai amănunțite de la cancelaria parohială, din str. Doamna Bălașa, nr. 12 (în curtea bisericii). Licitația se va tine cu oferte închise și concurenții trebuie să prezinte certificatele doveditoare că au mai executat asemenea lucrări. Epitropia parohială: Președinte, Iconom M. D. Preoțescu, Mihalache Ionescu, Ștefan Martinescu", Arhiva..., Dosar 79, f. 67. Cu pictorii respectivi epitropia se va judeca pe probleme de plată a serviciilor, biserica câștigând procesul, Arhiva…, „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f. 66 și Arhiva…, Dosarul 140, f. 46. Cei „7 sfinți" ai lui Belizarie din exteriorul bisericii, foarte

acum ne-au rămas, tot cu semnătura pictorului Belizarie, două icoane mari, Naşterea şi Sf. Stelian, şi un steag-dveră cu Sf. Gheorghe). Pictorii nu sunt mulțumiți de refuzul epitropiei de a-i plăti peste contract și se judecă în instanță, pierzând procesul[1251]. Prezintă interes referatul preliminar al unui anume I. Mihail, pictor, expertul Comisiunii Monumentelor Istorice al cărui președinte în acel an era Nicolae Iorga: „Biserica, deși datează din sec. XVII, este zugrăvită în interior în ulei de pictorul Stoenescu, un elev al lui Tătărăscu, pe la 1890. Am făcut sondagii în mai multe locuri, făr să dau de nicio urmă din pictura veche, probabil că ea a fost dărâmată odată cu tencuiala"[1252]. Lucrările, destul de majore – se subzidește și o porțiune din „pridvorul al doilea", adică la intrare, crăpătura înaintând de la an la an[1253] –, câștigate prin licitație de către firma lui Luigi Banfi[1254], necesită închiderea bisericii, episcopul resfințind-o pe 18 octombrie 1925[1255]. Tot acum, la finalul anului, parohia Crâmpotani, prin pr. C. Bărănescu, cere și primește pentru biserica din comuna Vâlcele policandrul cel vechi, cel cu 48 de lumini, donat de Ioan Pencovivi în 1876[1256]. Comerciantul piteștean Teodor Popescu donează acum iconostasul din stânga, cu icoana dublă Sf. Stelian-Sf. Teodor Tiron[1257]. În săptămâna mare și în cea luminată ajutor de strană este Florea Pielmuș[1258].

Biserica domnească din Pitești (probabil în interbelic). Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

Din 1925 avem câteva detalii cu privire la închirierea prăvăliilor bisericii „Sf. Gheorghe". În cea din str. Doamna Bălașa, nr. 12 – casa parohială din curtea bisericii, lângă magazia subterană din prezent, clădire renovată după locuirea în ea a fostului paroh, Dobre Popescu, decedat în urma tuberculozei în anul 1922 – funcționa cafeneaua „D. Dangas", dar din acest an se închiriază mecanicului Năstase Georgescu pentru a deschide un magazin de accesorii mecanice. În cea din str. Alexandru Lahovari (despărțea curtea bisericii și prăvăliile de Piața Episcopiei), nr. 16, magazinul „Frații Iuga", afacerea lui Dumitru Iuga, negustor de fierărie. În cea din aceeași stradă, nr. 11, magazinul de sticlărie „La Pascu", afacere a lui M. și S. Feldstein, apoi, din acest an, a lui Ion Băltescu, manufacturier și importator de brașovenie. În cea din str. Șerban Vodă, nr. 7, din spatele altarului, spre Nord, magazinul „La Costică", afacere de manufactură a lui Herman Acker. În cea din aceeași stradă, nr. 9, tot din curtea bisericii, în spatele altarului, spre piața mare, „Cârnățăria Leonardh Stempel". În cea din aceeași stradă, nr. 19, în partea de Nord a bisericii, magazinul „Nae Popescu și Fii", comerț cu

---

probabil pictați în advon și pronaos, sunt, conform contractului: șase sfinți apostolici și Sf. Mucenic Gheorghe. Contractual mai stabilește și repictarea Ochiului lui Dumnezeu de deasupra intrării, vezi Arhiva..., Dosar 79, f. 44.

1251 Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 53.

1252 Arhiva..., Dosar 79, f. 81. Aceeași concluzie și la restaurarea picturii între 2011 și 2015, din sondajele profesorului pictor restaurator Dorin Grecu.

1253 Arhiva..., Dosarul 140, f. 62.

1254 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 48.

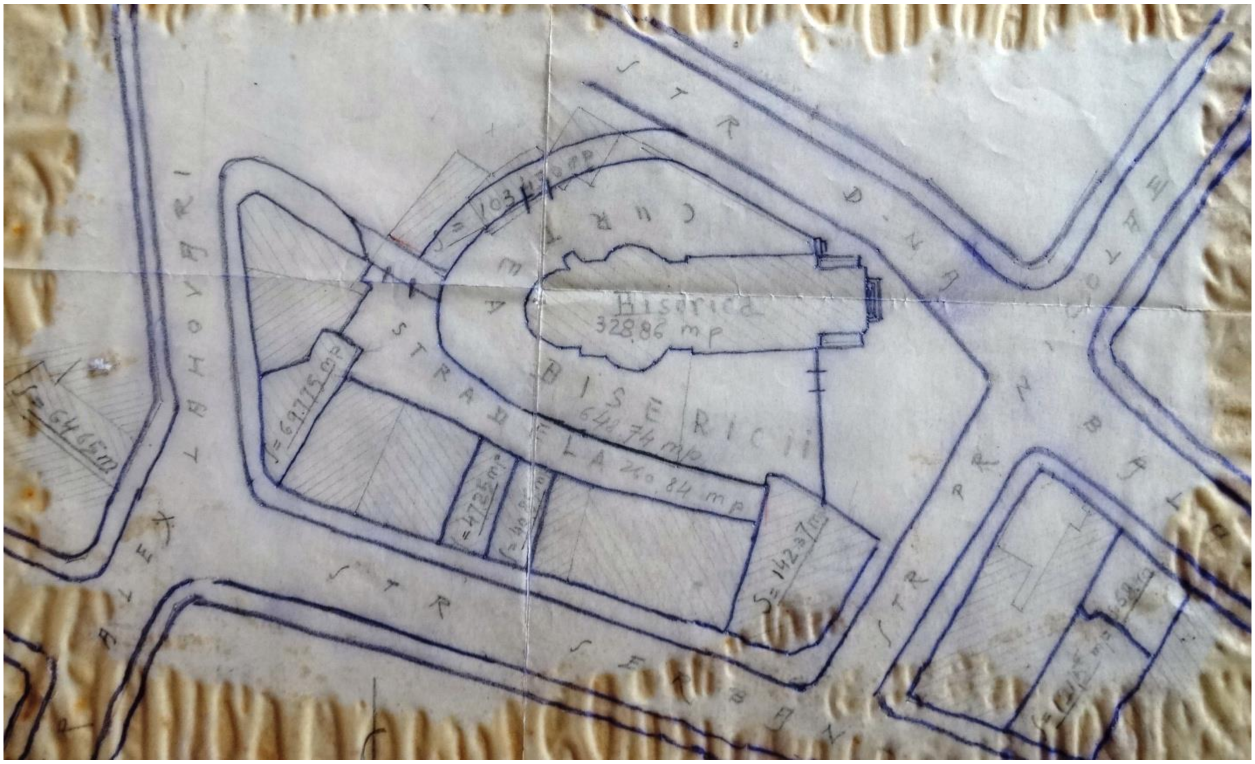
1255 Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f. 59.

1256 Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f. 61 și f. 66 și Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 50. Ocupantul german rechiziționase policandrul de la Crâmpotani.

1257 Arhiva..., Dosarul 140, f. 61.

1258 Arhiva…, „Regsitru de procese-verbale, 1913-1934", f. 46.

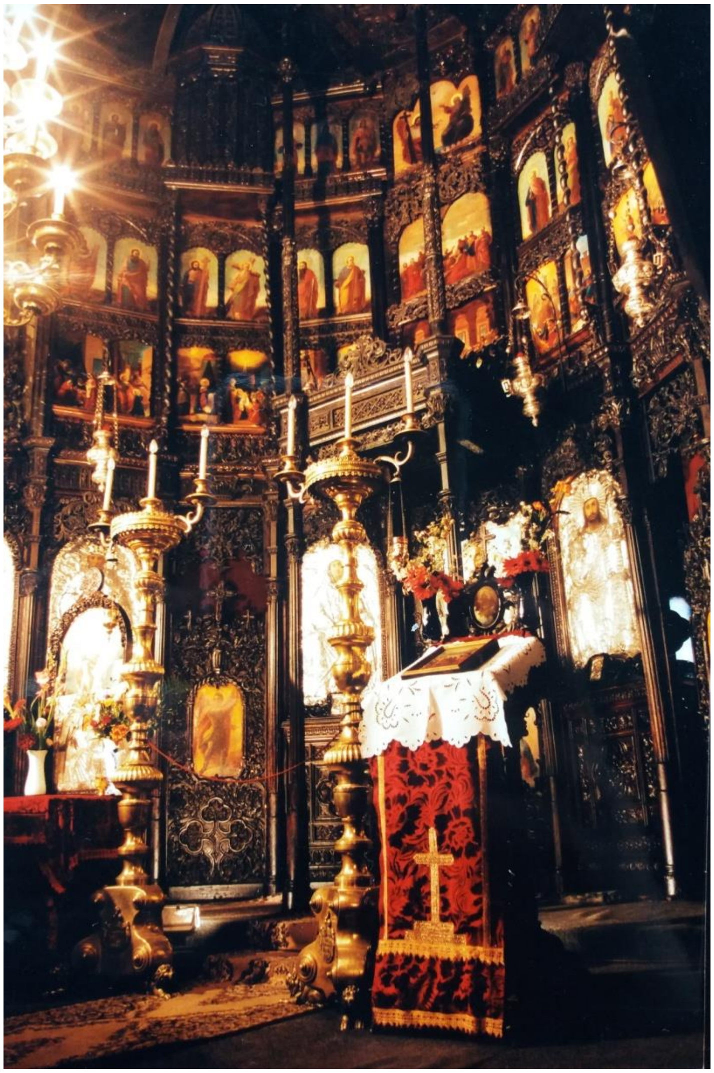
manufactură și cu încălțăminte.

Proprietățile bisericii domnești (prăvălii și terenuri închiriate, pe care chiriașii și-au zidit alte prăvălii) într-un desen nedatat, din perioada interbelică, după 1932, anul zidirii noii case parohiale

În cea din aceeași stradă, nr. 25 (din 1925, nr. 27), pe locul actualului Complex comercial Fortuna, în zona blocului A2, magazinul „Rubin Leibovici”, comerț cu manufactură, numit în 1940 „La Vulturul de Aur” (închiriere întreruptă de lege în 1941), în suprafață de 80 de metri pătrați[1259]. Magazia din partea de Nord a bisericii era depozitul de fierărie al magazinului lui I. Mușătescu[1260]. Toate aceste prăvălii, pe care cu un timp înainte epitropia dorea să le vândă datorită lipsei de fonduri pentru a le repara, sunt închiriate convenabil, dublu chiar, pe mai mulți ani, și din banii obținuți se autorecondiționează[1261]. Epitropia se grăbește să renoveze și singura prăvălie care nu este în curtea bisericii, str. Șerban Vodă, nr. 25. Potrivit unui document, această proprietate poate fi supusă oricând exproprierii de către primărie, în intenția sa de a resistematiza centrul urban, deoarece se află amplasată „în partea cea mai frecventată a orașului”[1262]. Tot în 1925, pe 31 mai, potrivit unei circulare, se oficiază cu fast o slujbă pentru împlinirea a 1600 de ani de la Sinodul I Ecumenic de la Niceea[1263]. Ștefan Steriade, epitrop II, împreună cu soția lui, Polixenia, donează tot în 1925, potrivit inscripției, policandrul mic, aflat și acum în pronaos[1264].

[1259] Arhiva..., Dos. 3/1941, f. 77.
[1260] Arhiva..., Dosarul 140, f. 4, f. 10, f. 15, f. 24, f. 31.
[1261] Arhiva..., Dosarul 140, f. 87. Epitropia este mulțumită de toate închirierile din 1925, mai puțin de cea din str. Șeerban Vodă nr. 7, din curtea bisericii, unde, potrivit unei bănuieli, ofertanții s-au înțeles tacit să nu urce prețul. În 1940 Primăria Pitești cere fotografierea prăvăliilor bisericii „Sf. Gheorghe”, Arhiva..., Dos. 3/1939, f. 60.
[1262] Arhiva..., Dosarul 140, f. 66. Potrivit aceleiași surse, în spatele acestei prăvălii biserica avea o curte care dădea în strada paralelă, Doamna Bălașa, fiind mărginită de un palan, adică gard de lemn.
[1263] Arhiva..., Dosarul 140, f. 166.
[1264] Arhiva…, Dos. 3/1926, f. 116. În prezent are 12 lumini. În inventarul din 1966 apare cu 24 de lumini.

Catapeteasma bisericii domnești din Pitești din 1876 în jurul anilor 2000. Sculptor, M. Babic, pictor, Gh. Stoenescu. Sursa: arhiva bisericii

În 1926, la recomandarea epitropiei, Mihail Mihăileanu, profesor și publicist, primește de la rege medalia „Răsplata Muncii pentru Biserică, Cl. I”[1265]. Este decorat, tot la recomandarea epitropiei, tot acum, și Ștefan Steriade[1266]. Tot acum se acoperă printr-o marchiză intrarea din spate, de la altar, pentru a proteja scările de intemperii[1267]. În 1926 biserica „Sf. Gheorghe” din Pitești avea editură și publica „Părintele Ilie duhovnicul”[1268] a pr. Toma G. Popescu[1269] – paroh la Retevoiești, jud. Muscel[1270] –, broșură moralizatoare care se bucură de un surprinzător succes de piață, comenzile venind din toată țara, inclusiv Basarabia, de la preoții de țară și seminarii, până la episcopi, mitropoliți și chiar de la patriarh[1271]. Se continuă mai-vechiul spor de scumpete, introdus în timpul Primului Război Mondial în majoritatea instituțiilor din țară. Valoarea lui reflectă, evident, raporturile de castă. Parohul și preotul ajutător primesc fiecare, lunar, 1.200 de lei, pe când cântăreții, 300, paracliserul primind 200 de lei[1272]. Se continuă tradiția invitării de preoți și cântăreți, toți remunerați, la cele trei hramuri, la Crăciun și la Paști. Tot în 1926, o catagrafie amănunțită a parohiei. Erau arondate la „Sf. Gheorghe” următoarele străzi și porțiuni de străzi: Craiovei (4 familii), Unirii (3 familii), Piața Episcopiei (7 familii), Doamna Bălașa (25

[1265] Arhiva..., Dosarul 79, f. 37.
[1266] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 70.
[1267] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 68.
[1268] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 70.
[1269] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 72.
[1270] Arhiva…, Dos. 1/1936, f. 157-158. În 1936, pentru a-și repara biserica, parohul din Retevoiești cere epitropiei cărțile nevândute pentru a încerca să le comercializeze. Editorii sunt parohul Preoțescu, M. Mihăileanu și epitropul Mihalache Ionescu, Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 52.
[1271] Arhiva…, „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 79. Nu peste tot vânzarea era bună. Preotul de la Cerșani, jud. Argeș scrie: „N-am vândut absolut niciuna și suma o dau de la mine. Nici cântăreții nu vor să ia niciuna”, Arhiva…, Dos. 1/1928, f. 35. Parohul din Scornicești: „Pentru enoriaș, nefamiliarizat cu valoarea cărților, prețul unei cărți i s-a părut enorm”, Arhiva…, „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 40.
[1272] Arhiva..., Dos. 1/1926, f. 87.

familii), Bulevardul Elisabeta (40 familii), Șerban Vodă (32 familii), Alexandru Lahovari (10 familii), Industriei (24 familii), Principele Carol (1 familie), Sfânta Vineri (1 familie). Meseriile enoriașilor capi de familie au un colorit viu: cizmari, croitori, funcționari, farmaciști, comercianți, militari, cofetari, patroni de cinema, doctori, directori de bancă, profesori, polițiști, librari, avocați, procurori, cafegii, industriași, tapițeri, tâmplari, frizeri, hotelieri, tutungii, veterinari, plăcintari. Mulți sunt pensionari, câțiva sunt moșieri[1273]. Patriarhia dă acum o circulară și îndeamnă epitropiile să aibă în vedere pentru anul viitor să plătească chiria cântărețului[1274].

Catapeteasma bisericii domnești din Pitești, registrul inferior. Foto, 17 aprilie 2016

Parohii sunt obligați la un anumit interval să raporteze starea parohiei, inclusiv la capitolul moral. La parohia „Sf. Gheorghe", centrul civic al capitalei de județ pline de bănci, cazinouri, bordeluri și cinematografe, nu avem surprize, epitropia relatând episcopului, sigur și activist, o stabilitate feerică, de invidiat: „În raporturile familiare și sociale ale creştinilor noştri nu avem cunoştinţă de fapte care să poată fi socotite necreştineşti"[1275]. Totuși, inedit, antimonotonie, se raportează două cazuri de concubinaj[1276]. Tot acum, o identificare nouă a proprietăților potrivit cu vechile acte de donație, din secolul trecut, act foarte prețios. Din ianuarie 1927, sub conducerea profesorului de muzică C. Albu, corul de la „Sf. Gheorghe", bine stimulat financiar, se impune, pe lângă numărul mare de coriști, 40, ca unul din cele mai

[1273] Arhiva..., Dos. 2/1926, f. 7-19. Într-un alt chestionar se răspundea: „Parohia e alcătuită din străzile: Industriei, Al. Lahovari, Piața Episcopiei, o parte din străzile: Șerban Vodă, Doaman Bălașa, Craiovei, Bulevardul Elisabeta, și străzile: Unirii, Principesa Mamă și Principele Carol", în total 152 familii (458 suflete), plus o familie de romano-catolici, o familie de calvini, un luteran, 41 de familii de evrei (108 suflete), Arhiva..., Dos. 1/1928, f. 107.
[1274] Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 3.
[1275] Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 107. În raportul din anul următor se detaliază mai clar: „Viața creștină în parohia noastră s-a desfășurat pe aceleași căi și în același mod ca și până acum, fără scăderi, dar și fără progrese față de trecut", Arhiva..., Dos. 1/1928, f. 12. Și de data aceasta statistica poate explica regretele parohului. Pangarul producea în acel an infima sumă de 5.000 de lei, Arhiva..., Dos. 1/1928, f. 156, ceea ce denotă o prezență mică la catedrala din Pitești, constatare proprie, de mai mult timp, a clericilor de aici, dintr-un raport.
[1276] Arhiva..., Dos. 1/1928, f. 121.

bune din oraș[1277]. Tot din 1927 nu se mai înmormântează duminica, iar parohienii care vor să se căsătorească sunt scutiți de taxă, urmând a plăti serviciul „la buna lor voință”[1278]. În acest an Biserica Ortodoxă Română trece la „stilul nou”, suprimând 13 zile. Parohul de la „Sf. Gheorghe” raportează: „Calendarul a fost și este respectat așa cum a fost îndreptat”[1279]. Tot acum, prima mențiune a interesului mai vechi al epitropiei de a construi o casă parohială mare nu neapărat la Nord, cum va fi construită[1280], ci chiar în preajma celei din Sudul curții, din moment ce în 1928 epitropia discută cu moștenitorii lui Ioan Coculescu „pentru construirea unui imobil în gura pieții”[1281]. Independent de această intenție, epitropia se vede nevoită în 1927 să rezolve o urgență.

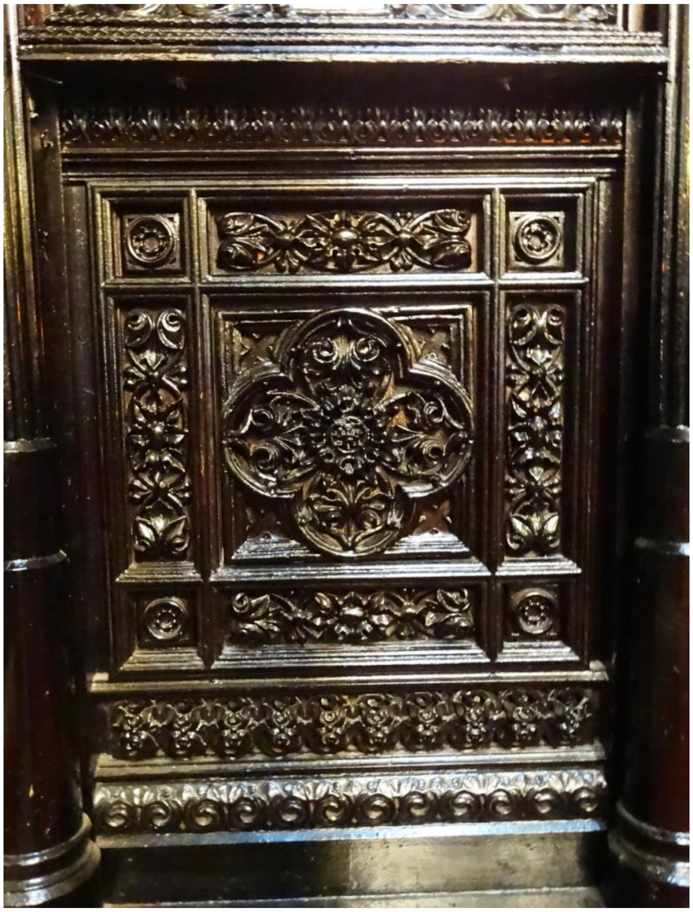
Este vorba despre somația primăriei, prin care magazia de lemn din curtea bisericii, de lângă altar, și o prăvălie care dă în piața mare, sunt declarate insalubre și, prin urmare, trebuie dărâmate – epitropia nu se conformează, în 1929 clădirile încă existând, se trece chiar la proiectarea din nou a prăvăliilor, cu arhitectul bucureștean Cristinel, însă lipsa unui plan de sistematizare din partea primăriei blochează orice demers de înfrumusețare a proprietăților bisericii[1282]. Cântărețul Ion Iliescu începe să primească o mică parte din beneficiul pangarului, gest cinstit din partea epitropiei, deoarece această meserie nu a fost niciodată plătită la adevărata ei valoare[1283].

În 1928 epitropia oferteează din nou primăria în privința mai vechiului interes al celei din urmă de a face în fața bisericii, partea stângă, o piațetă[1284]. Tot acum parohul declară că din 12 locuri în centrul orașului de pe care ia chirie, a mai rămas cu 10, două fiind expropiate fără despăgubire[1285]. În privința

---

[1277] Arhiva…, Dos. 1/1927, f. 70-71.
[1278] Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 55.
[1279] Arhiva..., Dos. 2/1927, f. 86. Avem, totuși, o însemnare a aceluiași, în 31 martie 1929 pe „Slujba Învierei”, București, 1900, p. 7, despre tulburările pricinuite de reforma calendarului.
[1280] Arhiva..., Dos. 2/1927, f. 112. Dintr-o sursă mai veche, din 1922, aflăm că, de fapt, casa parohială din dreapta altarului, Doamna Bălașa, nr. 12, fusese prost construită. Aici se expropiase terenul și casa lui I. Coculescu. Epitropia vrea să oferteze moștenitorii acestuia pentru o bucată de loc încă a lor, Arhiva..., Dos. 2/1929, f. 183. În 1926 epitropia intenționează să modifice radical prăvălia din stânga altarului, Șerban Vodă, nr. 19, Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 98, acolo având, mai apoi, să mute casa parohială.
[1281] Arhiva..., Dos. 1/1928, f. 11.
[1282] Arhiva..., Dos. 2/1929, f. 147.
[1283] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 57.
[1284] Arhiva..., Dos. 2/1929, f. 2: „1. Să ni se dea autorizația ca în afară de linia pieții și în locul actualelor case ale bisericii rămase cu dosul spre piață, să construim o clădire nouă care, făcând simetrie cu imobilul Teiuleanu, să dea o înfățișare deosebită orașului, astupând nu numai coasta bisericii, ci și întregul dos al prăvăliilor din strada Șerban Vodă, rămas întreg descoperit și expus spre piață. Deci ne facem plăcerea de a crede că prin acest imobil ajutăm silințele primăriei de a înfrumuseța orașul, evitând în același timp murdăria ce se depune acum, și ce se va deune și ulterior, de vizitatorii de noapte ai berăriilor, cârciumelor și cafenelelor din piață – orice altă modificare i s-ar aduce acestei părți de piață, afară de construirea unui imobil care să-i oprească de la aceasta. Biserica, la rându-i, va fi scutită și ea de profanarea ce i se aduce prin astfel de murdării și i se va creia putința măririi veniturilor spre a-și suporta lesnicios sarcinile ce cad asupra ei. Prin aceasta nu cerem un favor, ci tratament egal cu acela ce s-a acordat proprietarilor ce au construit pe teren supus acelorași condițiuni. 2. Rugăm din nou ca să ne acordați în strada Șerban Vodă colț cu Principele Carol, din locul viran, 50 de metri de fațadă în linie perpendiculară pe Șerban Vodă, alături de prăvălia nr. 19, pentru a putea reface în condițiuni moderne de estetică această prăvălie, schimbând și aci priveliștea de acum care nu-i deloc potrivită pentru acest punct central. Primăria să se oblige să facă pe terenul rămas în afară de alinierea ce se va face cu această nouă clădire și corpul dinlăuntru al scării din partea de miazănoapte a bisericii o piațetă pentru a oferi publicului și mai ales trupelor un loc de staționare la diferite festivități, modificându-se astfel această parte prin facerea unei fațade frumoase spre strada Principele Carol la imobilul cu calcan și, prin închiderea cu grilaj de fier la fel cu cel din partea cealaltă a bisericii, se va ajunge și aci la înlăturarea murdăriilor care se depun mai mult decât în partea cealaltă, fiind o parte și mai dosnică”.
[1285] Arhiva..., Dos. 2/1929, f. 104. Aceeași declarație și într-un formular oficial, vezi S.J.A.A.N.,fond Primăria Pitești, Dos. 53/1929-1937, f. 2.

prăvăliilor, închirierea este anunțată, pentru prima dată, în oficiosul eparhiei[1286]. În 1930 epitropia vrea un schimb de terenuri cu primăria[1287]. În 25 decembrie 1930 este instalat de către protopopul Marin Popescu părintele Marin Diaconescu. După Te-Deumul de mulțumire, noul cleric își exprimă oral „ideile de care a fost condus și țelurile ce urmărește îmbrăcând haina preoției”[1288].

Catapeteasma bisericii domnești din Pitești. Detaliu din partea inferioară, de sub icoanele împărătești

În vara lui 1931 se scot aproape toți arborii din curtea bisericii[1289], se nivelează curtea și se pavoazează parțial[1290], se reconstruiesc magazia și două closete[1291]. În data de 5 septembrie 1931 patriarhul Miron Cristea este întâmpinat la catedrala „Sf. Gheorghe”[1292]. Începând din acest an la cele două hramuri secundare, „Sf. Arhangheli” și „Sf. Filofteea”, se mai adaugă două, „Sf. Mare Mucenic Teodor Tiron”, 17 februarie, și „Sf. Cuvios Stelian”, 26 noiembrie[1293]. În 1931 primăria cedează o suprafață de 38,40 metri pătrați – vezi vechea ofertă a epitropiei din anii 1925-1927 cu privire la un schimb de terenuri[1294] – în continuarea prăvăliei din str. Șerban Vodă, nr. 19[1295] (în partea de Nord a bisericii), colț cu strada Principele Carol (din fața bisericii). Conform convenției, epitropia cedează la rându-i o parte din curtea sa din față pentru a deveni, în folos obștesc, piațetă[1296]. Noua casă parohială proiectată tot acum va avea 160 de metri pătrați și va trebui să fie terminată în decursul anului 1932, meșter zidar fiind Alexandru Neacșu și meșter dulgher, Stan Nicolae din Groși[1297]. În 5 august 1932 se sfințește cu pompă temelia în prezența primarului C. Rătescu, viitoarea construcție dorindu-se a fi „o podoabă a orașului” pe un fost teren viran, plin de murdării[1298]. Lucrurile se precipită din senin la

[1286] *Buletinul Eparhiei Argeșului*, anul III, nr. 3-4, 1928, p. 5.
[1287] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 72.
[1288] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 73.
[1289] Arhiva..., Dos. 3/1931, f. 25.
[1290] Arhiva..., Dos. 3/1931, f. 88 și f. 114.
[1291] Arhiva..., Dos. 3/1931, f. 99.
[1292] Arhiva…, Dos. 2/1931, f. 19.
[1293] Arhiva…, Dos. 3/1931, f. 62.
[1294] Faptul că oferta era mai veche se poate vedea și dintr-un proces-verbal din 1932, Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 80.
[1295] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 6. Terenul era viran, primăria expropriase pe Pavalache Antonescu. De fapt suprafața este de 59 de metri pătrați, Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 62.
[1296] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 6 și Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 76.
[1297] Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 83.

terminarea lucrării, cu doar cinci zile înaintea recepției primăria oprind lucrarea [1299]. Suntem în toamna anului 1932.

1932-1933. Noua casă parohială a bisericii domnești din Pitești din latura de Nord a curții. Finalizată în 1932, clădirea va fi demolată în 1959 din ordinul Sfatului Popular Pitești. În spatele ei se observă biserica. Sursa: S.J.A.A.N. (din păcate, cota s-a pierdut), fotografie descoperită de dna prof. Cornelia Ghinea

Dintr-o fișă personală a parohului, aflăm mai multe detalii, inclusiv oprirea lucrărilor de către poliție, în pofida mulțimii strânse să apere interesele bisericii[1300]. Primarul, montat din principiu împotrivă din pricina opțiunii politice a parohului[1301], dorea să demoleze surplusul construit[1302], 23 de metri pătrați, imputând epitropiei câteva ilegalități care mai târziu s-au dovedit doar falsuri și pretexte: 1. construcția s-

---

[1298] Arhiva..., Dos. 1/1932, f. 118.
[1299] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 27.
[1300] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 11 bis. Foaia, manuscris, cuprinde următoarele informații: „1. 29 septembrie 1932: ședința Comisiei interimare care a oprit lucrarea. 2. 1 octombrie 1932: oprirea lucrării de către Poliție cu forma în regulă (ordin, notificare) 3. 3 octombrie 1932: oprirea lucrării cu forța de către dl. polițai Ioanid cu 30 de sergenți în prezența a sute de persoane , a întregului Consiliu și a Epitropiei. 4. 12 octombrie 1932: judecată la Comitetul local de revizie București care ne-a dat câștig de cauză. 5. Am prezentat Primăriei copie după decizia comitetului local și am început imediat lucrul. 6. 15 octombrie 1932, sâmbătă: Poliția, prin comisarii Vulcan și Petreanu însoțiți de sergenți mulți, ne-a oprit cu forța lucrarea, neținând cont de decizia comitetului local ce li s-a prezentat și au prezentat, pe furiș de mulțime, un ordin (notă) semnat de primar, dar fără număr, fără dată și fără ștampilă. 7. 28 octombrie 1932: convocarea Consiliului comunal având la ordinea zilei chestiunea Bisericii, dar dându-se ordin pe ascuns tuturor Țărăniștilor ca să nu se ducă la Consiliu, ca să zădărnicească ținerea consiliului, mare parte liberali (indescifrabil)”.
[1301] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 115-125. Parohul, într-o însemnare, amintește că polițistul orașului, Ioanid, a fost amenințat că dacă nu întrerupe lucrarea, va fi mutat a doua zi la Hotin, Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 123.
[1302] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 26.

a mărit fără autorizație și pe lungime, și în înălțime, adăugându-se, pe parcurs, un etaj[1303] 2. prin această nouă situație, nu se mai respectă alinierea legală cerută de sistematizarea orașului Pitești[1304] 3. în partea de Est, spre Piața Episcopiei, clădirea avea 13 metri înălțime, inestetic, blocând vederea bisericii și fiind ilegal Regulamentului Comunal de construcție pentru clădiri-parter[1305].

1932-1933, biserica domnească din Pitești și noua ei casă parohială, aflată încă în construcție. Sursa: S.J.A.A.N., fotografie descoperită de dna prof. Cornelia Ghinea

Epitropia învinuiește primăria de „nemotivare, exces de putere" și erori grosiere în interpretarea unor articole de lege proprii[1306], dar recursul ei îi este respins la Înalta Curte de Casație și Justiție care, însă, nu îndreptățește primăria să dispună demolarea [1307]. Impunătoare, clădirea, proiectată de arhitectul comunal C. Hârjeu[1308], adăpostește acum casa parohială nouă (în 1939 epitropia declara că nu are casă parohială[1309]) și câteva prăvălii. Nu avem vreo încheiere cum că partea presupus construită ilegal ar fi fost demolată – cert este că ultima vopsea este dată în toamna lui 1935[1310] și că în grădina bisericii se descarcă 15 camioane de pământ negru[1311]. Clădirea a costat 425.560 lei și în 1934 s-a dat în folosință, pentru comerț, parterul. Diriginte de șantier a fost preotul ajutător, Marin Diaconescu, care a făcut și un mare împrumut personal pentru terminarea lucrărilor, biserica devenindu-i astfel, datoare[1312]. Tot în 1934 chiriașul din str. Alexandru Lahovari, nr. 5, fuge peste noapte cu tot cu marfă, neplătind chiria pe două trimestre[1313]. Pe 21 mai 1934, după liturghie, se face o slujbă de pomenire a domnitorului Constantin Brâncoveanu, conform ordinelor Patriarhiei, deoarece exact în acea zi, la biserica „Sf. Gheorghe"-Nou din capitală erau reînhumate osemintele voievodului martir, recent descoperite[1314]. În 1935 casa parohială nouă se lărgește cu 46 metri pătrați (mansardă compusă din 3 camere, toaletă, scară)[1315], lucrare pentru

[1303] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 13.
[1304] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 14.
[1305] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 37.
[1306] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 40.
[1307] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 161.
[1308] Arhiva…, Dos. 1/1932, f. 28.
[1309] Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 10.
[1310] Arhiva..., Dos. 1/1935, f. 50.
[1311] Arhiva..., Dos. 1/1935, f. 71.
[1312] Arhiva..., Dos. 3/1935, f. 22.
[1313] Arhiva..., Dos. 3/1935, f. 37.
[1314] *Păstorul Ortodox*, nr. 5/1934, p. 184.
[1315] Arhiva..., Dos. 2/1935, f. 32.

care epitropia se împrumută cu 150.000 lei la Casa Națională de Economii și Cecuri Poștale[1316]. Încă din iarna anului trecut epitropia dorea să-și restilizeze prăvăliile rămase și să facă altele noi, în asemănătoare celor de la biserica „Curtea Veche"[1317].

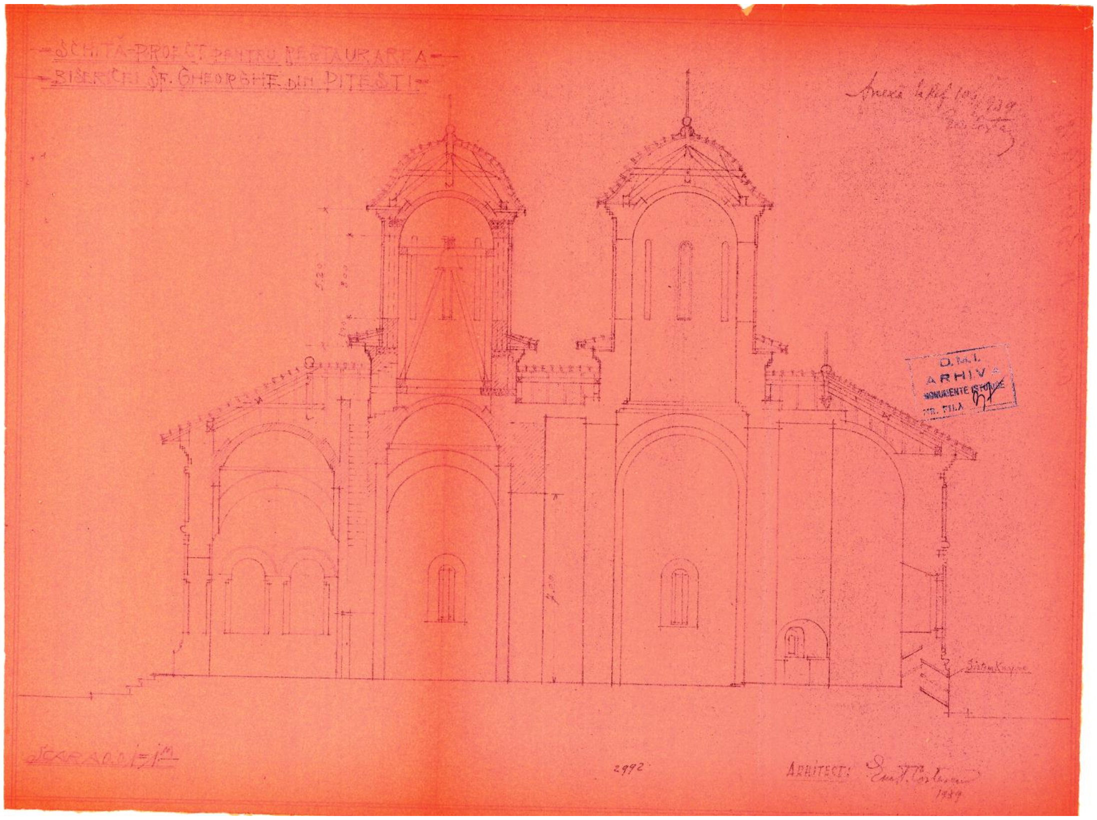
Într-un raport trimis episcopiei în 1935 se arată că „Sf. Gheorghe" este frecventat, conform dispozițiilor, de elevii Școlii de băieți nr. 2 din parohie și de către cei ai liceului I.C.Brătianu, instituții unde parohul Marin Preoțescu predă Religia, ajutat și de preotul Marin Diaconescu[1318]. Dintr-un raport anual privind starea morală a parohiei se comunică episcopiei că un focar de adventism, aflat de mai mulți ani într-un imobil de lângă biserică, a început să pălească[1319]. În primăvara lui 1936 militarii din garnizoana Pitești se împărtășesc la „Sf. Gheorghe"[1320]. În 23 iunie 1936 proaspătul episcop Grigorie Leu vizitează Piteștiul și slujește la „Sf. Gheorghe"[1321]. Tot în vara lui 1936 primăria expropriază 222,05 metri pătrați, 151,3 construiți, din partea din spatele altarului, înspre piața mare, pentru a alinia mai bine străzile[1322]. Este vorba, mai precis, de cumpărarea de către primărie a cancelariei parohiale – construită defectuos în 1895 – din strada Doamna Bălașa, nr. 12, în partea de Sud a curții bisericii cu suma de 700.000 de lei în trei rate anuale [1323] și o demolează la finele lui 1936[1324].

În parohie cei care nu dispuneau de resurse materiale plăteau un „canon" simbolic la episcopie și preoții catedralei administrau la domiciliu cununia sau botezul[1325]. La capitolul asistență socială epitropia bisericii „particulare" Sf. Gheorghe dădea în 1938 unui nevoiaș din Teiu 200 de lei pentru a-și cumpăra „o vacă de lapte pentru copii"[1326]. Pe timpul cât a fost profesor de religie la Școala de băieți nr. 2 din parohie, parohul a ajutat copiii săraci de aici[1327]. În 1937 parohul roagă doi comercianți să nu mai dea la maxim volumul radioului, deoarece muzica deranjează slujba[1328]. În 1938 se aleg alți epitropi, prin aclamare, conform regulamentului, plus doi supleanți[1329]. În 1938 se dorește restaurarea generală a

---

[1316] Arhiva..., Dos. 2/1935, f. 33.
[1317] Arhiva..., Dos. 2/1934, f. 3.
[1318] Arhiva..., Dos. 3/1935, f. 56.
[1319] Arhiva.., Dos. 2/1934, f. 10.
[1320] Arhiva..., Dosar 1/1936, f. 169.
[1321] *Păstorul Ortodox*, nr. 7-8/1936, p. 266.
[1322] Arhiva..., Dos. 1/1936, f. 191. Vezi și începutul negocierilor, Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 94 și Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953", f. 5 (p.-v. din 7 aprilie 1935): „actuala conducere a Primăriei e dispusă a renunța la expropriere a da Bisericii voe să construiască niște prăvălii mici care să se armonizeze cu șirul de prăvălii ce și Primăria urmărește să facă în Piață în partea dinspre prăvălia d-lui Toma Răchescu".
[1323] Arhiva…, Dos. 2/1936, f. 66.
[1324] Arhiva…, Dos. 1/1936, f. 37.
[1325] Arhiva..., Dos. 2/1936, f. 26.
[1326] Arhiva..., Dos. 3/1937, f. 10.
[1327] *Păstorul Ortodox*, nr. 1/1938, p. 39: „Institutorii și Preoții școalei primare de băieți No. 2, ce se află în cuprinsul parohiei „Sf. Gheorghe" din Pitești, îndrăsnind să facă o colectă publică pentru strângerea de daruri în vederea ajutorării copiilor săraci de sfintele sărbători ale Nașterii Domnului, au întâlnit în cale inimi pline de atâta dărnicie încât, fără mari sforțări, s-au putut aduna suma de 24.295 lei. Cu această sumă s-au cumpărat 40 de costume haine, 32 perechi bocanci și 36 metri șorțuri de uniform, care s-au împărțit la 64 de copii săraci (elevi ai școalei primare de băieți Nr. 2), în ziua de Vineri, 17 Decembrie 1937, cu care prilej s-a dat de elvii școalei, în prezența părinților, o serbare creștinească, alcătuită din poezii, coruri și colinde".
[1328] Arhiva..., Dos. 2/1938, f. 75.
[1329] Arhiva..., Dos. 2/1938, f. 45. Este vorba de Ștefan Martinescu, Mihail Vasiliu și Gheorghe Steriade. Supleanți, Galaction Căbuz și C. Dumitrescu.

bisericii cu arhitectul Emil Costescu din partea Comisiunii Monumentelor Istorice[1330], însă, din lipsă de fonduri, se amână cea mai mare parte din lucrare, epitropia întărind temelia și revopsind tabla în regie proprie în vara lui 1939[1331]. Dintr-o informație ulterioară aflăm că, de fapt, Comisiunea dorea readucerea bisericii domnești din Pitești „la vechiul ei stil"[1332]. Tot în acest an, cu ocazia Conferințelor generale preoțești, clericii din Protopopiatul „Argeșul de jos" slujesc cu ierarhul Grigorie Leu la „Sf. Gheorghe" în ziua de 9 noiembrie 1938[1333].

Schiță de restaurare a bisericii domnești din Pitești, arh. Em. Costescu, 1939. Sursă: arhiva I.N.P., fond C.M.I., Dos. 2653/28, „Parohia Sf. Gheorghe- Domnească, 1921-1943"

Norii războiului încep să se întrevadă. Protoieria Argeșului de Jos dă dispoziție în 6 aprilie 1938 ca bisericile din orașul Pitești, inclusiv catedrala orașului, „Sf. Gheorghe", să tragă clopotele în cadrul exercițiului de alarmă întreprins de organele statului[1334]. Suntem la începutul celui de-Al Doilea Război Mondial. Pe 27 septembrie 1939 protoieria dă instrucțiuni parohului și parohienilor în privința apărării pasive[1335]. În 1940 parohii din Pitești sunt chemați la primărie pentru a fi instruiți în munca obligatorie de

[1330] Arhiva..., Dos. 1/1938, f. 50. În 1963 arh. Ștefan Balș, restauratorul definitiv al monumentului, avea deja la dispoziție rezultatele și propunerea lui Emil Costescu, vezi Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, „Referat asupra restaurării bisericii Sf. Gheorghe din Pitești, Regiunea Argeș", arh. Ștefan Baș, 11 august 1963, f. 2.
[1331] Arhiva..., Dos. 1/1939, f. 24 și Arhiva..., Dos. 3/1939, f. 22.
[1332] Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 89 și Arhiva I.N.P., fond C.M.I., Dos. 2653/28, „Parohia Sf. Gheorghe- Domnească, 1921-1943", f. 23.
[1333] *Păstorul Ortodox*, nr. 11/1938, p. 349.
[1334] Arhiva..., Dos. 2/1939, f. 5.
[1335] Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 9.

ajutorare a familiilor concentraților[1336]. La apelul unei organizaţii creştine de femei implementat naţional, preoţii trebuie să căsătorească gratuit toate cuplurile de concubini din parohie[1337], însă la „Sf. Gheorghe" din Piteşti nu se înregistrează niciun caz[1338].

Strada Bălașa Doamna și biserica domnească „Sf. Gheorghe" din Pitești. Fotografie dinspre latura de Sud, din perioada 1940-1944. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit*.

În 1940 parohul răspunde primăriei că arhiva bisericii nu posedă acte originale ale proprietăților ei[1339]. Actele în original le avem acum, ceea ce înseamnă că ele au revenit în arhivă după acest an. Diaconul Simion Băbuș de la Catedrala din Ismail, refugiat, este repartizat la „Sf. Gheorghe", Pitești. Împreună cu el, tot ca refugiat, este îmbisericit la „Sf. Gheorghe" preotul Victor Berov[1340]. Amândoi clericii nu apar în scripte, ceea ce sugerează că ei erau plătiți dintr-un fond de stat, special creat. Paştele lui 1941 este incomodat întrucâtva de contextul războiului. Autoritățile civile și militare roagă epitropiile din oraş să îndrume credincioşii ca, la primul semnal de alarmă, să stingă toate luminile și lumânările, pericolul unui bombardament aerian find iminent[1341]. Organele statului roagă preoții să raporteze persoanele bolnave reperate în vizitele pastorale[1342].

Violentul cutremur din 10 noiembrie 1940 aduce pagube turlei de pe naos, cu crăpături vizibile la Pantocrator[1343], impunându-se urgent măsuri de consolidare pentru care nici în 1941 nu se pot aloca fonduri[1344] – de-abia în noiembrie 1943 se vor repara turla și celelalte mici stricăciuni[1345]. Totodată, diverse pagube prăvăliilor proprii[1346]. În 1941 parohia cere formal post de diacon, Piteștiul, devenit sediu administrativ a 4 județe, neavând niciunul[1347]. În decembrie 1941 la cererea organelor de stat preoții, cântăreții, epitropii și consilierii, împărțiți în două grupe, colectează din parohie bani, îmbrăcăminte și alimente pentru săracii din oraș, bunuri distribuite la primărie[1348]. Începând din această lună lumânările comercializate la pangar se procură numai de la

[1336] Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 13.
[1337] Arhiva…, „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 15.
[1338] Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 43.
[1339] Arhiva..., Dos. 1/1939, f. 2. De fapt, parohul se scuză formal că nu a găsit în tot orașul un traducător de chirilică pentru a traduce dosarul cu acte în copii. Ministrul se miră de răspuns şi îi aminteşte parohului că Statul, conform legii, va traduce documentele pe cheltuiala parohiei, Arhiva..., Dos. 2/1940. Cert este că parohul, constrâns, apelează imediat la un traducător. Acest lucru îl ştim din 2015 când, la cerere, Arhivele Naţionale din Bucureşti ne-au eliberat copiile actelor vechi de donaţie, traduse deja atunci.
[1340] Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 61. Vezi, de asemenea, și oficializarea venirii lor aici, *Eparhia Argeșului*, „Actele și desbaterile Adunării Eparhiale, Sesiunea ordinară din 18 mai 1941", pp. 65-66.
[1341] Arhiva..., Dos. 2/1941, f. 97.
[1342] Arhiva..., Dos. 2/1939, f. 30.
[1343] Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 27.
[1344] Arhiva..., Dos.1/1941, f. 89 și f. 96.
[1345] Arhiva..., Dos. 3/1943, f. 130.
[1346] Arhiva…, Dos. 3/1941, f. 127.
[1347] Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 11.
[1348] Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 14 și Arhiva…, Dos. 2/1941, f. 12.

episcopie[1349]. La cererea anuală a episcopiei, parohul întocmeşte lista ne-ortodocşilor din parohie: o familie de tudorişti, două de catolici, una de protestanţi, trei de armeni şi 25 de evrei, ultimii rezidând toţi în strada Şerban Vodă[1350].

În 1941 medicul chirurg Petre Florescu, defunct, lasă în testament o donaţie bisericii în vaoare de 135.000 lei[1351]. Enoriaşul Ion Mirescu donează şi el 180.000 lei cu condiţia de a fi pomenit[1352]. La fel şi Lucreţia (colonel) Iosif Marin, 80.000[1353]. Potrivit legii, care interzice închirierea pentru minoritarii evrei, biserica este lipsită de veniturile unei prăvălii importante, „La Vulturul de Aur", afacere cu manufactură a văduvei lui Rubin Leibovici, clădire din faţa bisericii, închiriată convenabil până atunci timp de 32 de ani[1354]. Refacerea acestei prăvălii se face imediat, în acest an, din garanţia depusă de chiriaş. Presată de greutăţile financiare, epitropia renunţă la statutul rar, dar costisitor, de „biserică particulară", adică o instituţie care se întreţine singură, şi cere Ministerului Instrucţiei, Educaţiei, Cultelor şi Artelor să fie reîncadrată în lista largă a bisericilor cu buget de la stat[1355]. La 1 decembrie 1941 Te Deum-ul Marii Uniri se oficiază în catedrala Piteştiului, „Sf. Gheorghe"[1356]. La începutul anului 1942 preoţii de la Sf. Gheorghe se conformează ordinului general de a cununa gratuit ostaşii români[1357] şi de a-i împărtăşi necondiţionat[1358]. Epitropia dă un loc gratuit de lângă prăvălia ei din str. Şerban Vodă, nr. 19, pentru înfiinţarea unui punct temporar al Crucii Roşii[1359]. Totodată, epitropia răspunde financiar la toate cererile protoieriei. În 1942 se reia demersul de acum un an

Biserica domnească din Pitşeti în anii patruzeci ai secolului trecut. Sursa: arhiva bisericii

1349 Arhiva…, Dos. 2/1941, f. 13.
1350 Arhiva…, Dosar 1/1941, f. 26-27.
1351 Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 73-79. Testatorul îşi exprima următoarea dorinţă în ultimul testament, din 1936: „Doresc ca corpul meu să fie îmbălsămat, depus într-o boltă până se va zidi cavoul, să mi se facă o înmormântare simplă, fără discursuri funebre, cel mai bun discurs fiind cuprinsul acestui testament care oglindeşte dorinţa sufletului meu". Parastasele lui ulterioare, grandioase, erau executate întocmai de epitropie, Arhiva…, Dos. 3/1943, f. 135. Despre opera de binefacere a acestui mare donator, vezi Gheorghe Şovar, *op. cit.* , pp. 35-37, 83-84, 125-126.
1352 Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 70.
1353 Arhiva..., Dos. 1/1942, f. 12. Din acest act aflăm, pe lângă ceilalţi donatori menţionaţi deja (Teodor N. Popescu, Ştefan Steriade, dr. Petre Florescu), numele donatoarei Ştefania Eufimia Roşianu, gest făcut din partea acesteia în primii ani ai perioadei interbelice. Eufimia Roşianu donase 2500 de lei în 1923, vezi Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 41. Pentru detalii, vezi Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953", f. 39-40 şi S.J.A.A.N., fond Primăria Piteşti, Dos. 53/1929-1937, f. 15. În afara obligaţiilor cultice de pomenire, donatorului Ion Mirescu epitropia trebuia să-i aprindă şi candela la cavou.
1354 Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 87. Va muri însă în 1972, la 99 de ani, Arhiva..., „Registru pentru înscrierea înmormântaţilor, 1966-1994", f. 7.
1355 Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 87-89. Se menţionează că începînd cu 1926, datorită creşterii simţitoare a veniturilor, fusese scoasă din bugetare de către minister.
1356 Arhiva…, Dos. 2/1941, f. 30.
1357 Arhiva..., „Registru de intrare-ieşire, 1938-1948", f. 29.
1358 Arhiva..., „Registru de intrare-ieşire, 1938-1948", f. 30.
1359 Arhiva..., „Registru de intrare-ieşire, 1938-1948", f. 32.

pentru ca personalul să fie plătit integral de către stat, foarte probabil datorită greutăților financiare prin care trece, pe fondul belic general[1360].

Detaliu al ușii diaconești drepte de la biserica domnească din Pitești

În iunie 1942 episcopul Emilian Antal slujește la Sf. Gheorghe din Pitești[1361]. În toamna lui 1942 primăria roagă clerul de la Sf. Gheorghe să liniștească populația pentru „a nu se alarma inutil” în privința veștilor de război[1362]. Sabina Constantinescu, enoriașă (str. Doamna Bălașa, nr. 38), după ce donează averea liceului industrial de fete „Ion și Maria Teiuleanu” din parohia Sf. Gheorghe, via Casa Școalelor, menționează în testament: „În fiecare an, la ziua încetării mele din viață, mi se va face pomenirea creștinească la Biserica Sf. Gheorghe din Pitești, la care doresc să asiste în mod obligatoriu și bursiera sau bursierele întreținute din legatul meu”[1363]. Se ține concurs pentru postul de diacon[1364]. În toamna lui 1943 primăria comunică epitropiei ca alarma să fie sprijinită și prin tragerea clopotelor[1365], obligație de care personalul de la Sf. Gheorghe nu se îngrijise, fapt care aduce mustrarea primarului prof. Ioan Steriopol[1366]. Un alt primar, Emil Poruțiu, locotenent colonel, donator la Sf. Gheorghe, printre altele, și a unui steag cu Sf. Mucenic Gheorghe pictat chiar de el, trimite tuturor bisericilor o circulară prin care se cere un camuflaj mai bun al clădirilor, deoarece, din interogatoriile luate aviatorilor capturați, acesta era defectuos[1367]. Afișele Apărării Civile erau lipite la „Sfântul Gheorghe”, deoarece biserica se afla într-o poziție ultracentrală[1368]. Ca instituție, conform ordinului Marelui Stat Major nr. 581774/1943, biserica era obligată să facă șanțuri de adăpost. Acestea, la nevoie, puteau fi efectuate de către „echipe de evrei”[1369].

1360 Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948”, f. 25. Salarizarea de la stat intervine imediat, începând cu ianuarie 1943, Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948”, f. 40.
1361 Arhiva..., Dos. 1/1943, f. 17.
1362 Arhiva..., Dos. 1/1943, f. 34.
1363 Gheorghe Șovar, *op. cit.*, p. 29.
1364 Arhiva…, Dos 1/1943, f. 32.
1365 Arhiva…, Dos 1/1943, f. 43.
1366 Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 101.
1367 Arhiva…, Dos. 4/1943, f. 2.
1368 Arhiva…, Dos. 4/1943, f. 8.
1369 Arhiva…, Dos. 4/1943, f. 16.

Un alt ordin de zi era procurarea de exstinctoare de mână, bombardamentele iminente producând incendii puternice[1370]. Tot acum, conform noilor regulamente, un plan cincinal de lucru al parohiatului[1371].

Pictura murală a Sf. Mare Mucenic Gheorghe

Printre alte dispoziții de la protoierie era și cel de a lămuri populația asupra „pericolului de la Răsărit”[1372], dar și o catagrafie a parohiei, deoarece se urmărea depistarea sectanților, a căror credință le fusese interzisă prin legea explicită din acest an[1373]. Parohia „Sf. Gheorghe” potrivit Catagrafiei din anul 1943: 1. Str. Șerban Vodă, 50 de familii 2. Str. Doamna Bălașa, 36 de familii 3. Bulevardul Elisabeta, 41 de familii 4. Str. Unirii, 7 familii 5. Piața Episcopiei, 10 familii 6. Str. Craiovei, 10 familii. 7. Str. Industriilor, 28 familii 8. Str. Alex. Lahovari, 8 familii. 9. Str. Principele Carol, o familie[1374]. Tot în acest an se repară turla și se reface un mozaic, plus alte mici stricăciuni provocate de cutremurul din 1940[1375]. Pe 19 noiembrie 1943 părintele paroh Marin Preoțescu moare la 61 de ani[1376]. Noul paroh este părintele Marin S. Diaconescu, coslujitor[1377]. Tot în acest an, vara, se repară pictura și se spală din nou, executant fiind pictorul Theodor Petrescu din Tutana[1378]. Statul obligă epitropia să-i verse chiriile la Ministerul Cultelor[1379], împingând indirect clerul la sărăcire[1380]. Tot în 1943, vara,

[1370] Arhiva…, Dos. 4/1943, f. 17.
[1371] Arhiva…, Dos. 1/1943, f. 44.
[1372] Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 7.
[1373] Arhiva…, Dos. 4/1943, f. 19, f. 25.
[1374] Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 181.
[1375] Arhiva, Dos. 3/1943, f. 130.
[1376] Arhiva, Dos. 3/1943, f. 121 și Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 143. Pr. Marin Drăgușin (decedat în 2014), fost preot la „Sf. Gheorghe” și finul de botez al răposatului mărturisește: „A avut o fiică, Maria, care a murit tânără și a cărei moarte l-a afectat mult. În timpul pregătirilor parastasului de patruzeci de zile pentru fiica sa, în timp ce scria invitațiile pentru acest moment comemorativ, părintele Marin Preoțescu a făcut stop cardiac și a murit. Soția lui a mai trăit mulți ani după el”, prof. Silvia Popescu, preot Marin Drăgușin, drd. Silviu Buburuzan, *Tărâmul tăcerii: Cimitirul Sfântul Gheorghe din Pitești*, Editura Dosoftei, Iași, 2008, p. 192. La înmormântare, necrologul este ținut de noul paroh, Marin Diaconescu, iar din partea Consiliului Parohial, profesorul M. Mihăileanu ține o cuvântare evocativă, Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 52. Peste un an Vasile Preoțescu, magistrat, fiul fostului paroh decedat, predă bisericii Sf. Gheorghe partea de avere mobilă care se găsea în casa de bani a bisericii (titluri de rentă, fundații, garanții etc), Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 61.
[1377] Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 9. Numirea definitivă va veni pe 1 iulie 1944, Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 109.
[1378] Arhiva..., Dos. 3/1943, f. 134.
[1379] Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 31 și f. 156 și Arhiva..., Dos. 2/1944, f. 18. Se menționează din nou, accidental, localizarea prăvăliei din str. Șerban Vodă, nr. 17. Ea are în spate o curte care dă în str. Doamna Bălașa, Arhiva..., Dos. 2/1944, f. 120. Actualmente, este teren viran, centru civic, în fața actualului bloc A 2.
[1380] Preotul paroh Marin Diaconescu amintea în 1945, la încetarea acestui abuz, că unii dintre clericii de la „Sf. Gheorghe”, e drept, și pe fondul războiului și al privațiunilor pe care acesta le generează, ajunseseră să-și procure

reparații la cele două turle și la trotuare[1381]. Biserica trebuia să tragă clopotele simultan cu alarma generală a pompierilor în caz de atac aerian[1382].

Catapeteasma bisericii domnești din Pitești, detaliu

Totodată, parohul începe să elibereze adeverințe prin care se certifică confesiunea enoriașilor. Ele se cer pentru stabilirea originii etnice a unora sau a rudelor lor[1383]. Unii, din motive lesne de înțeles, trec la religia creștină de rit ortodox, cerând botezul la Sf. Gheorghe[1384]. Autoritățile germane urmăreau și ele originea unor evrei declarați creștini, ajungând până la a cere adeverințe mitricale de la preot. Este, probabil, și cazul cererii Legațiunii Germane din capitală în privința familiei Ecal, date pe care parohul de la „Sf. Gheorghe" nu i le poate da, deoarece nu are registre din anul căutat, 1854 și 1866[1385]. Începând cu 1 aprilie 1943 personalul de la Sf. Gheorghe începe să fie plătit din bugetul statului[1386]. Duminică, 16 mai 1943, preoții sunt obligați de „Ziua Temperanței" să predice „Despre beție și urmările ei"[1387]. Tot în acest an Lucreția, soția colonelului Iosif Marin, donează 80.000 de lei și Ion Mirescu, 50.000 de lei[1388]. Pe 30 decembrie 1943 episcopul Emilian Antal participă la parastasul de 6 săptămâni al defunctului paroh Marin Preoțescu[1389].

---

mâncare și îmbrăcăminte pe datorie, Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 162. Dimpotrivă, în ultimul an al vieții, 1943, fostul paroh Marin Preoțescu arăta că, de fapt, luarea clerului sub aripa Statului contra vărsării veniturilor către el, fusese o măsură bună, Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953", f. 42.

1381 Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 162

1382 Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 36.

1383 Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 130.

1384 Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 136.

1385 Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 154.

1386 Arhiva..., Dos. 2/1944, f. 17.

1387 Arhiva…, Dos. 4/1943, f. 137.

1388 Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 97. Într-un alt document Ion Mirescu donează, de fapt, 180. 000 de lei în numerar și efecte, Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953", f. 48.

1389 Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953", f. 53.

Catapeteasma bisericii domnești din Pitești, registrul inferior

Pe 1 ianuarie 1944[1390] episcopul slujește din nou la Sf. Gheorghe[1391]. Revine peste câteva zile, de Bobotează, pentru a oficia slujba publică, după cea din interior mergând în Piața Episcopiei pentru sfințirea cea mare a apei[1392]. În aprilie 1944 câțiva clerici refugiați din Moldova sunt repartizați la „Sf. Gheorghe" în calitatea de „utilizați". Este vorba despre pr. prof. Alexandru Constantinescu din Piatra-Neamț, pr. Gh. Gheorghiu, protopop în Botoșani și pr. Mihail Gheorghiu, subprotoiereu tot în Botoșani, preoții Frunzeti și Ștefănescu, dar după bombardament nu au mai venit aici. Preotul Petre Vartolomeu, refugiat din Ruseștii Noi, județul Lăpușna, vine în iunie, același an, împreună cu cântărețul Popa Matei[1393]. Între 21 iunie și 13 noiembrie 1944 clopotele bisericilor din Pitești nu se mai bat la slujbe, ci numai cuplate cu alarma generală, a pompierilor. Responsabil cu veghea permanentă lângă clopot, cântărețul II Gh. Dumitrăchescu[1394]. După momentul 23 august 1944 ostașii sovietici, ajunși și la Pitești,

---

[1390] Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 157.
[1391] Arhiva..., Dos. 3/1943, f. 122.
[1392] Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 203.
[1393] Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 157-158.
[1394] Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 52 și f. 111. Din ordinul Biroului Apărării Pasive al Primăriei Pitești către bisericile din oraș: „pentru darea alarmei aeriene sunteți obligați a trage clopotele timp de 3 minute; iar la încetarea alarmei veți suna clopotele în mod obișnuit, fără întrerupere, timp de 3 minute. (…) La slujbele religioase veți sfătui credincioșii să-și păstreze calmul, deoarece vor fi preveniți la timp despre orice incursiune inamică".

intră în biserică și aprind lumânări[1395]. „Sfântul Gheorghe” este catedrala orașului, aici vin, potrivit raportului anual către episcopie, „magistrați, avocați, farmaciști, doctori, ingineri, funcționari superiori, funcționari de toate gradele, comercianți, profesori, învățători, preoți, ofițeri superiori etc, în afară de lumea obișnuită care vine regulat la biserică. Refugiații Moldoveni și Basarabeni, ba chiar și Bucovineni, ne-au dat nouă, celor localnici, o foarte bună pildă de religiozitate, ei fiind mereu prezenți la slujba din Duminici și sărbători”[1396].

Detaliu al stranei

La finele anului 1944 se sfințește capela Penitenciarului Pitești, devenit lagăr, parohia „Sf. Gheorghe” donând o serie de cărți și obiecte liturgice[1397]. Tot acum, în preajma Crăciunului, vine prin transfer, de la biserica „Sf. Nicolae” din Slatina, preotul Marin Braniște[1398]. Biserica are de suferit din cauza bombardamentelor aliate din 6 mai, în august primind înapoi, pentru reparații, o parte din banii pe care-i dăduse statului din chirii[1399]. Într-un document, noul paroh mărturisește că stricăciunile au fost mici și au fost imediat reparate[1400]. Însă adevăratul efect al bombardamentelor este amintit chiar în raportul parohului către episcop. Din el se desprinde faptul că o bombă a căzut la 2 metri de biserică, avariindu-i ușile, spărgându-i geamurile, degradându-i tencuiala (văruită peste un an în crem) și dezvelindu-i tabla de pe clopotnița din față[1401]. Stricăciunile încă se mai vedeau și în 1956: o mică porțiune din trotuarul și din piațeta din fața bisericii[1402]. Cel mai afectat a fost turnul-clopotniță[1403], pridvorul, această informație sugerându-ne că proiectilul a căzut lângă el. Oricum, faptul că o bombă cade la temelia bisericii arată că inamicul chiar dorea distrugerea bisericii, reper obligatoriu al centrului orașului Pitești, spiritual, nu numai topografic. Reparații se fac și la casa parohială, lovită și ea[1404]. În acest bombardament din 6 mai un consilier prețuit al bisericii, prezent mereu în actele ei, Mihail Mihăileanu (1878-1950), cunoscut latinist, profesor la Liceul I.C. Brătianu, își pierde

[1395] Arhiva..., Dos. 2/1944, f. 14.
[1396] Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 162.
[1397] Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 42.
[1398] Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 43.
[1399] Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 91. La cererea parohului, din 1945 epitropiei nu i se mai oprește niciun ban de către stat pentru chirii, vezi cererea, Arhiva..., Dos. 2/1945, f. 51.
[1400] Arhiva…, Dos. 2/1944, f. 3. Biserica „Sf. Ilie” este atinsă grav în bombardament. Altarul și jumătate din biserică sunt distruse.
[1401] Arhiva…, Dos. 2/1944, f. 25. Avariile s-au accentuat și de o furtună care a urmat bombardamentului, Arhiva…, Dos. 2/1944, f. 26. Într-un alt document aflăm că, de fapt, în fața bisericii au căzut mai multe bombe și că după atac au fost două furtuni mari, nu numai una, Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 54. Pereții și icoanele pridvorului au fost stropite, în urma suflului exploziilor, cu noroi. Chiar și geamurile de la altar au fost sparte. În tindă „pe un perete interior s-a adâncit vizibil o veche crăpătură prin dârdâitul zidurilor provocat de explozia bombei”. În naos, la Pantocrator, ușoare crăpături în zid și toate geamurile sparte. Au căzut din catapeteasmă două icoane. „Toată dantelăria tâmplei a fost prăfuită mult”. Casa parohială este afectată și ea în câteva puncte, Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 54-55.
[1402] Arhiva…, Dos. 1/1956, f. 66.
[1403] Arhiva…, Dos. 2/1947, f. 182.
[1404] Arhiva..., Dos. 3/1944, f. 159.

sub dărâmături și soția, și mama[1405]. Curățirea de praf și de molozul aruncat înăuntru de suflul exploziei se urgentează imendiat, deoarece pe 10 mai trebuia să se oficieze Te-Deum-ul de ziua națională, catedrala Piteștiului fiind singura biserică legală unde această slujbă se putea ține[1406].

Maica Domnului cu Pruncul Iisus, detaliu al icoanei împărătești, 1908

Parohul cere primăriei să fie scutit de a mai bate clopotele în caz de alarmă, deoarece turla este serios avariată[1407]. Preoții de la „Sf. Gheorghe" sunt obligați să meargă în gară pentru a primi, lămuri și ajuta preoții refugiați din județele Iași, Bacău și Botoșani[1408]. Între 1 aprilie 1943 și 1 aprilie 1944 ei ținuseră doar 14 predici, deoarece la „Sf. Gheorghe" se predica doar la sărbătorile mari și în posturile Crăciunului și al Paștelui[1409]. În acest an moare epitropul principal, Mișu Vasiliu. Răposatul lasă 250.000 de lei donație bisericii, dar epitropia nu primește deocamdată, deoarece declară că nu își poate asuma răspunderea obligațiilor testamentare[1410]. Primăria trimite în noiembrie bisericii un afiş pentru înăsprirea apărării civile prin camuflaj[1411]. Slujba de Bobotează a anului 1945 este făcută tot la „Sf. Gheorghe", ca anul trecut, cu sfințirea mare a apei în Piața Episcopiei[1412].

Primul ecou al noului regim politic, „democrat", este rugămintea primăriei ca la ora 9 din ziua de 1 mai 1945 slujba să fie terminată, deoarece afară încep serbările muncitorești[1413]. Tot în 1945 statul redă după doi ani epitropiei valoarea chiriilor pe care le lua de la prăvăliile pe care le deținea, măsură justificată prin faptul că „Sf. Gheorghe", catedrala orașului Pitești, trece prin momente fianciare grele[1414]. Oricum, la „stabilizarea" monetară din 15 august 1947 (ca și după reforma monetară din 1952) epitropia, ca mai toate persoanele fizice și juridice cu conturi bancare, pierde enorm. Consiliul parohial aprobă lichidarea formală a tuturor fundațiunilor desființate la reformă. Practic, Banca Națională refuza să

1405 Arhiva..., Dos. 1 (1945), f. 137.
1406 Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953", f. 56.
1407 Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 56.
1408 Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 122.
1409 Arhiva.., Dos. 2/1944, f. 31.
1410 Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 2 și f. 46-47 (testamentul). Donația se va accepta în anul următor, 1945, cu toate condițiile, Arhiva..., Dos. 2/1945, f. 64.
1411 Arhiva…, „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948," f. 61.
1412 Arhiva…, Dos. 1/1945, f. 131.
1413 Arhiva…, Dos. 1/1945, f. 76.
1414 Arhiva…, Dos. 1/1945, f. 113. Această reparație nu rezistă mult, deoarece în primii ani postbelici se instalează „scumpetea". Ministerul Cultelor anunța că renunță definitiv la chiriile bisericii, Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 64. Parohul calcula în 1946 că suma zilnică strânsă de la cele nouă chirii ale bisericii din centrul orașului, 7.793 de lei, nu valora nici cât valorarea a două ouă, Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 83.

deblocheze conturile în lei stabilizați[1415]. Se mai votează: dublarea chiriilor, contribuția obligatorie la 200 de lei pe enoriaș și transformarea a trei prăvălii din casa parohială în cantină socială[1416]. În toamna lui 1946 se retencuieşte biserica, lovită de bombardamentul din anul precedent[1417].

Icoana celui de-al doilea hram istoric, Sf. Filofteea, 1908, detaliu

Ca și în alți ani, sfințirea apei mari de Bobotează se oficiază de către episcop pe 3 ianuarie 1946, pornind de la „Sf. Gheorghe" și sosind în Piața Episcopiei[1418]. Luni, 10 iunie 1946, de Sfânta Treime, prim-ministrul Petru Groza împreună cu câțiva miniștri, aflat la un miting electoral („întâlnire populară"), intră pentru un moment în catedrala orașului, „Sf. Gheorghe"[1419]. Epitropia, cu toată „scumpetea", își permitea să și ajute. Avem o chitanță din 1946 pe 30.000 de lei, sumă mică, dată Ilenei Victor Oprescu din Bădești, jud. Muscel, căreia i se furase din gara Pitești sacul cu porumb cu care venise din Teleorman[1420]. Tot din acest an, un ajutor de 20.000 de lei dat pentru înmormântarea unui elev de la Școala nr. 2. Era orfan de tată și mai avea un frate, tot acolo, bolnav[1421]. Parohul cere primăriei ajutor pentru a aranja o mică grădină din fața bisericii[1422]. În octombrie 1946 fiecare parohie trebuie să primească un copil din Moldova, provincie pustiită și de război, și de secetă[1423]. Vremurile sunt grele. În noiembrie 1946 personalul de la „Sf. Gheorghe" cere protoieriei indemnizația de aprovizionare cu pâine în valoare de 30.000 de lei lunar[1424]. Acestea sunt distribuite de brutăria „Vieața". Tot în această lună, de exemplu, personalul de la „Sf. Gheorghe" primea de la Prefectură, Serviciul Aprovizionării, 9 pâini și jumătate[1425]. Începând cu acest an, slujbe numai duminica și în sărbători[1426]. Parohul dorește editarea unui Buletin al parohiei[1427]. Conform legii, preoții predau religia în școlile din parohie. Preoții de la „Sfântul Gheorghe" predau de zeci de ani la această școală pe care în anii de după

1415 Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 10 și f. 13.
1416 Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 13.
1417 Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 69.
1418 Arhiva... , Dos. 3/1946, f. 132.
1419 *Buletinul Eparhiei Argeșului*, anul XXI, nr. 6-7, 1946, p. 3.
1420 Arhiva..., Dos. 2/1947, f. 65.
1421 Arhiva..., Dos. 2/1947, f. 201. Tot acum se dau ajutoare bănești pentru regiunile înfometate din Moldova și pentru hrana celor 75 de deținuți minori din Penitenciarul Pitești, „copii desculți, dezbrăcați și înfometați", (f. 205) și, respectiv, Arhiva..., Dos. 2/1946, f. 1. În 1947 se eliberează 500.000 de lei profesoarei Tamara Stepanavi, refugiată din Basarabia, pentru a-și continua drumul de la Pitești la Călimănești, Arhiva…, Dos. 3/1947, f. 74.
1422 Arhiva..., Dos. 2/1946, f. 50.
1423 Arhiva..., Dos. 3/1946, f. 47.
1424 Arhiva..., Dos. 2/1946, f. 4 și f. 6.
1425 Arhiva..., Dos. 3/1946, f. 38.
1426 Arhiva..., Dos. 2/1946, f. 66.
1427 Arhiva..., Dos. 2/1946, f. 69.

război, când s-a pus problema demolării ei și refacerii uneia noi, s-au implicat în strângerea de fonduri. Soția fostului paroh, Filofteea Preoțescu, donează 4 milioane de lei[1428].

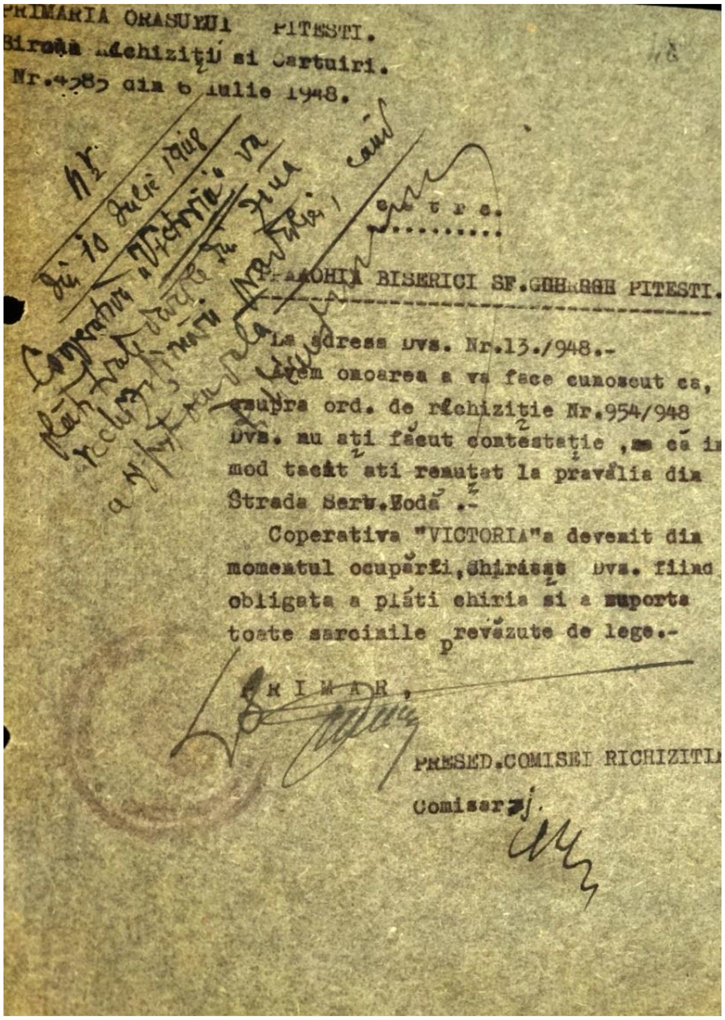

Biserica domnească din Pitești la începutul (probabil al) anilor cincizeci ai secolului trecut. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

Se menține starea de lipsă generalizată a bunurilor de consum. Din jurnalul liturgic: „Vineri, 10 ianuarie 1947. Facem slujbă fără foc. Foarte frig. Credincioșii vin, aprind lumânări și părăsesc biserica, neputând rezista gerului"[1429]. Epitropia ajunge să ceară Prefecturii Argeş zahăr pentru parastasul ctitorilor cu ocazia sărbătoririi hramului în 1947[1430]. În acest an doctorul Mihail Georgescu, vecin cu prăvălia bisericii din str. Șerban Vodă, nr. 28 face o donație în bani bisericii pentru cler și pentru cor[1431]. Dirijorul Grigore Mircescu dă pe 11 mai un examen public, în fața consilierilor, a corului și a credincioșilor, pentru ocuparea postului de cântăreț[1432], dar se retrage ulerior, deoarece găsește o catedră la Curtea de Argeş[1433]. Tot în 1947 se cumpără a doua mașină de scris, marca „Continental", prima fiind cu un an în urmă, marca „A.E.G"[1434]. Decizia se poate justifica și prin mutarea în 1947 a Secției Culturale a episcopiei, al cărui consilier era parohul, în casa parohială de la Sf. Gheorghe[1435]. Tot în 1947 Eliza Gh. Apati donează 2 milioane de lei, dorința părinților ei răposați, Petre și Felisica-Eugenia, pentru a fi pomeniți permanent la slujbă[1436]. Tot în acest an se comandă un alt mobilier pentru sfântul altar, existent și astăzi, autor Sebastian Ștefănescu[1437]. Regimul politic comunist, neinstalat

[1428] Arhiva…, Dos. 3/1946, f. 101.
[1429] Arhiva…, „Cronica zilnică a Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din Pitești, 1947-1951", f. 41.
[1430] Arhiva…, „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 88.
[1431] Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 42.
[1432] Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 43.
[1433] Arhiva..., Dos. 2/1948, f. 157.
[1434] Arhiva..., Dos. 3/1947, f. 80. Aceasta va fi împrumutată Aprozarului Pitești, din 1952 fiind vândută Policlinicii din Pitești a Ministerului Transportului, Arhiva..., Dos. 1/1952, f. 1.
[1435] Arhiva…, Dos. 4/1947, f. 63.
[1436] Arhiva…, Dos. 4/1947, f. 64.
[1437] Arhiva…, „Inventar, 1966", f. 6. Cât despre strana-suport pentru cântărețul din dreapta, dotată artistic cu un vultur foarte reușit sculptat, însuși parohul Braniște, în aceeași sursă, nu poate data, îndemnând spre secolul al XIX-lea, probabil sculptorul Babic. Strana din stânga, identică cu cea de acum, din dreapta, a fost rechiziționată absolut în anii nouăzeci ai secolului trecut de către reînființata episcopie a Argeșului. Parohul Nae Boerescu le amintea, de fapt, încă din 1885, vezi Arhiva…, „Synodicul…", f. 42: „două tratapoade de nuc susținute de doi vulturi sculptați, forma și mărime naturale cu aripile deschise așezați pe două piedestale".

definitiv, impune. De exemplu, episcopia îndeamnă preoţii să se înscrie în A.R.L.U.S[1438]. Catedrala oraşului Piteşti, „Sf. Gheorghe", la cererea Blocului Partidelor Democrate din Argeş oferă o masă ofiţerilor din organizaţia E.C.P.[1439]. Episcopia trimite un ordin de epurare a cărților, primul din următoarele trei. Este vorba despre eventualele însemne jignitoare la adresa Naţiunilor Unite[1440].

PRIMARIA ORASULUI PITESTI.
Biroul Rechizitii si Cartuiri.
Nr.4785 din 6 iulie 1948.

Catre
....

PAROHIA BISERICI SF.GHEORGHE PITESTI.

La adresa Dvs. Nr.13./948.-
Avem onoarea a va face cunoscut ca, asupra ord. de rechizitie Nr.954/948 Dvs. nu ati facut contestatie, si ca in mod tacit ati renuntat la pravalia din Strada Serb.Voda.-
Coperativa "VICTORIA" a devenit din momentul ocuparii, chiriasa Dvs. fiind obligata a plati chiria si a suporta toate sarcinile prevazute de lege.-

PRIMAR,

PRESED.COMISEI RICHIZITII
Comisar,

Primul ordin de rechiziționare de către statul comunist a unei prăvălii, cea din str. Șerban Vodă, nr. 15, a bisericii domnești din Pitești: ordinul nr. 954 / 25 ianuarie 1948 al Primăriei Pitești

Instalarea efectivă a regimului comunist în 1948 se resimte imediat în plan local. Primăria Pitești rechiziționează (ordinul nr. 954 / 25 ianuarie 1948) o prăvălie a bisericii, cea din str. Șerban Vodă, nr. 15[1441]. După ce statul își instalează aici o băcănie, abuzul se continuă, cerându-i-se epitropiei plata impozitelor pe bunul expropriat. Mai mult, la o adresă de protest, primăria ripostează disprețuitor că „Dvs. nu ați făcut contestație și că în mod tacit ați renunțat la prăvălia din strada Șerban Vodă"[1442]. O altă prăvălie rechiziționată este cea din str. Alexandru Lahovari, nr. 5, pe 26 octombrie 1948[1443]. Tot din acest an preoții se vor ruga corespunzător pentru șeful statului prin formula „Membrii Prezidiului Republicii Populare Române, pentru sănătatea și mântuirea lor"[1444]. Parohiile trimit la episcopie lista cu cărțile din bibliotecile parohiale, urmând ca episcopia să trimită înapoi lista cu cărțile fasciste care trebuiesc epurate[1445].

Anul 1949 aduce ceva nou: oficierea, începând cu ianuarie, a Tainei Sf. Maslu vineri seara[1446]. Efecte după o lună: „Peste 200 de persoane au participat. În jurul Sf. Maslu s-a produs un curent extraordinar. Nicio predică n-ar fi putut aduna atâta lume în biserică. În Biserică e o liniște nemaipomenită. (...) Bărbați foarte puțini, femei foarte multe. Din

---

[1438] Arhiva…, „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 89.
[1439] Arhiva…, „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 80 şi f. 81.
[1440] Arhiva…, „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 92.
[1441] Arhiva..., Dos. 1/1948, f. 31.
[1442] Arhiva..., Dos. 3/1948, f. 48.
[1443] Arhiva..., Dos. 1/1948, f. 59.
[1444] *Buletinul Eparhiei Argeșului*, anul XXII, 1948, nr. 10-11, p. 5.
[1445] Arhiva..., Dos. 3/1948, f. 10.
[1446] Arhiva..., „Registru de însemnări pentru Parohia Sfântul Gheorghe din Pitești pe anul 1949, începând de sâmbătă, 1 ianuarie" (în contiunuare, „Însemnări, 1949"), p. 20.

curiozitate, au venit și preoți locali: Paraschiv, Pungoci, Chirițescu”[1447]. O altă noutate este faptul că, la propunerea parohului, curățenia în biserică o fac, cu rândul, cei doi preoți și diaconul. O măsură provizorie, care se vrea pedagogică și care-l vizează direct pe paracliserul Dumitrăchescu[1448]. Începând cu 5 februarie 1949 corespondența de la „Sf. Gheorghe” cu episcopia se face la Râmnicu-Vâlcea. Înștiințarea arată nu o desființare a episcopiei de Argeș, ci îndrumă activist spre o reîntregire bucolică a celei de la Vâlcea[1449]. Pe 29 aprilie, același an, după ce patriarhul dizolvase toate Consiliile parohiale, vechi din 1938 (numite pe 6 ani, dar, după război, rămase în prelungire), se aleg noi consilieri: electricianul Ștefan Dida, frizerul Florea Cârstei, contabilul pensionar Anton Ionescu, doctorul Ioan Dan, profesorul Gh. Toma, croitorul Ștefan Dumitrescu, directorul Băncii R.P.R., Aurel Bănileanu, fotograful Ioan Capșa și manufacturistul Dumitru Rădulescu[1450]. Peste o lună sunt aleși cei trei epitropi legali: Anton Ionescu, Aurel Bănileanu, Ștefan Dida[1451]. În mai 1949 Protoieria Pitești – cu protopop preotul II de la Sf. Gheorghe, Marin Braniște – își mută sediul din cancelaria bisericii domnești în cel de la Societatea „Frăția”, bănuim că cel de la Internatul ei, mai precis pe locul actual al sediului S.R.I.[1452]. În vara lui 1949 Gh. Teodoreanu donează bisericii, în memoria fratelui său decedat, Dumitru, două icoane vechi, una cu Sf. Dumitru (pe pânză și lemn) și una cu Mântuitorul Hristos (în ramă, de argint)[1453]. În Postul Adormirii Maicii Domnului parohul afișează la intrare, foarte detaliat, programul slujbelor și titlul predicilor. Rezultatul: „Ce-am constatat? Că lumea, ca niciodată, a urmat prin prezență activă programul”[1454]. Duminică, 2 octombrie, o mare manifestație pentru pace în piața mare alăturată. Parohul scria: „Aceste mari manifestații pentru pace sunt simptomatice. Par c-ar sufla de la războiul apropiat. Strigi și alergi după sănătate când boala se apropie. Să ne ferească Dumnezeu de războiul ce se pregătește”[1455]. Inspectorul Cultelor, un anume Frățilă, inspectează în octombrie protoieriile și parohiile, gest explicabil politic, nu și bisericesc[1456]. O altă evacuare abuzivă este cea din 17 noiembrie 1949, a chiriașilor din cele două prăvălii ale bisericii din str. Șerban Vodă, nr. 17[1457]. Statul își instalează violent magazinul „București”, filiala Pitești, fără nici măcar un minim proces-verbal, folosind mobila și dotările bisericii. În 1949 se făceau toate slujbele, exceptând zilele de marți și joi, zile în care, totuși, biserica rămânea deschisă[1458]. Tot în 1949 se cere un tablou cu apartenența politică a preoților. Doar doi, parohul și diaconul Mihail Marinescu, se înscriseseră în Partidul Național Popular în perioada 1946-1947[1459].

[1447] Arhiva..., „Însemnări, 1949”, p. 27. Vineri, 5 august, participă la Sf. Maslu de la „Sf. Gheorghe” aproape 350 de persoane, Arhiva..., „Însemnări, 1949”, p. 77.
[1448] Arhiva..., „Însemnări, 1949”, p. 94. Parohul scria în toamna lui 1949: „E frumoasă pilda pe care noi am vrut s-o dăm, dar asta nu etreaba noastră”.
[1449] Arhiva..., Dos. 1/1949, f. 122. Avem din partea parohului Marin Diaconescu o interesantă notiță, care dă toată atmosfera acestui abuz administrativ: „Îmi pare faorte rău că pierdem Episcopia Argeșului, dar mai rău îmi pare că se depărtează de noi Prea Sfințitul Părinte Episcop Iosif. Față însă de intrigile de la Episcopia Argeșului din chiar Cancelaria Episcopiei este foarte bine că se desființează. Funcționarii și-au săpat singuri groapa”, Arhiva…, „Însemnări, 1949”, p. 25.
[1450] Arhiva..., Dos. 3/1949, f. 34.
[1451] Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 99.
[1452] Arhiva…, „Însemnări, 1949”, f. 50.
[1453] Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 101.
[1454] Arhiva..., „Însemnări, 1949”, p. 81.
[1455] Arhiva..., „Însemnări, 1949”, p. 93.
[1456] Arhiva..., „Însemnări, 1949”, p. 92.
[1457] Arhiva…, Dos. 3/1949, f. 6.
[1458] Arhiva…, Dos. 3/1949, f. 9.
[1459] Arhiva…, Dos. 3/1949, f. 48.

Episcopul Iosif al noii Episcopii (din 1949) a Râmnicului și a Argeșului, de care, la un moment dat, va depinde soarta bisericii domnești din Pitești. Sursa: Arhiva bisericii domnești din Pitești, „Cartea de Aur...”

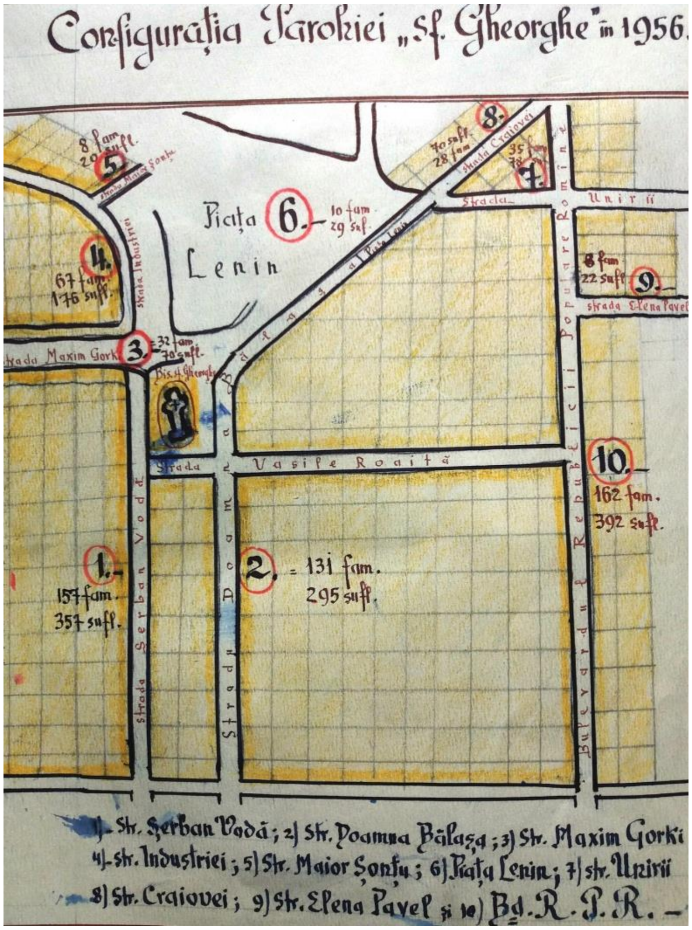
Statul se implică discreționar în treburile bisericii. Primul efect este o înăsprire ilogică a birocrației. Toată activitatea clerului se afișează în pridvor, o transparență gratuită am putea spune astăzi. În 1950, ca și în viitorii ani, pontajele clericilor sunt executate obsesiv, cu explicații din partea parohului într-o dare de seamă episcopiei noi, de la Râmnicu-Vâlcea al cărui ierarh, Iosif, era chiar cuscrul lui: „Socotind tot timpul ocupat cu trebile bisericii s-ar putea aduna săptămânal, în medie, cel puțin 50 de ore. Iar dac-ar fi să adunăm și timpul pe care slujitorii altarului îl cheltuiesc acasă cu pregătirea predicilor și a catehezelor, a conferințelor și a altor lucrări cu caracter cultural, ar trebui să mai adăogăm încă cel puțin 20 de ore săptămânal, adică 3 ore pe zi pentru studiu particular, dar tot în scopul urmărit de misiunea preoțească”[1460]. Tot în 1950 biserica „Sfântul Gheorghe”, catedrală a orașului, primește de hramul mare vizita ierarhului Iosif și găzduiește pe 19 noiembrie Cercul pastoral regional, când la liturghie răspunsurile sunt date solemn de corul condus de C. Albu[1461]. Același cor, care avea să se desființeze peste un an din lipsa fondurilor, dă, ca de fiecare dată, un concert religios în biserică în ultima zi a anului. Cele două vitralii distruse de bombardamentul din 1944 sunt reparate acum pe seama consilierului M. Ionescu[1462]. Florica Boteanu donează două sfeșnice cu cinci lumini pentru sfânta masă, existente și astăzi[1463]. Alte donații: o cruce pentru Sfânta Masă – furată din biserică în 1993[1464] – și o trusă de Botez de la doamna Paula Bădulescu-Slatina[1465]. Tot în 1950 moare profesorul Mihail Mihăileanu, figură eminentă a intelectualității locale, bun creștin și prieten constant și consilier al catedralei „Sf. Gheorghe”. Slujba este condusă de episcopul Iosif[1466] care, de altfel, participase și la slujba de hram[1467].

[1460] Arhiva…, Dos. 1/1950, f. 301.
[1461] Arhiva…, Dos. 1/1950, f. 303.
[1462] Arhiva…, Dos. 1/1950, f. f. 305.
[1463] Arhiva…, „Procese verbale 1934-1953”, f. 119.
[1464] Arhiva.., „Registru inventar-jurnal, 1 aprilie 1972, vol. II. Obiecte ”, p. 20.
[1465] Paula Bădulescu va muri în 1983, la 86 de ani, la azilul de bătrâni, de senilitate, Arhiva..., „Registru pentru înscrierea înmormântaților, 1966-1994”, f. 17. Parohul consemnează în continuare: „Fostă donatoare a bisericii Sf. Gheorghe: cruce, trusă botez etc”.
[1466] Arhiva..., Dos. 2/1950, f. 38. Preotul paroh Marin Diaconescu îl caracteriza: „consilier de elită, cel mai mare sfătuitor și prietenul cel mai bun al bisericii, gânditorul și trăitorul învățăturii Bisericii”, Arhiva..., „Cartea de Aur a Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din Pitești”, pr. Marin S. Diaconescu, 1956, manuscris, f. 43.
[1467] Arhiva..., „Procese-verbale 1934-1953”, f. 121.

În februarie 1951 se face o catagrafie strictă a parohiei: 384 capi de familie, 885 de suflete[1468]. 1951 contiună trendul ascendent sufletește al parohiei. Din acte emană propagandist o activitate idilică la „Sf. Gheorghe”, fericirea fiind o obligație de stat: „Sectanți primejdioși n-avem în parohie, deci nici acțiune anti-sectară. (...) S-a făcut și o excursie la mănăstirea Bascovele de către Consiliu, Epitropie și Comitetul Parohial”[1469]. Florica (General) Boteanu moare și lasă bisericii 40.000 de lei cu condiția ca epitropia să o îngroape și să îi facă primele parastase[1470]. Costul obligațiilor, însă, duce biserica 39.492 de lei[1471]. În toamnă se construiește o sobă de teracotă[1472]. Episcopul Iosif participă la slujba de Crăciun din 1951[1473].

În 1952 Sfatul Popular al Orașului Pitești, cu adresa nr. 10.920/12 iunie 1952, somează biserica „Sf. Gheorghe” să-și demoleze prăvălia din spatele altarului, str. Maxim Gorki (fostă Alexandru Lahovari), nr. 16, închiriată Crucii Roșii[1474], declarată ca insalubră[1475], pentru a se mări piața[1476]. Prăvălia se compunea dintr-o cameră de zid, 64,65 metri pătrați, și era închiriată Cooperativei „Izbânda”[1477]. Consiliul parohial adoptă hotărârea primăriei, neputându-se opune acestor abuzuri și adoptând tonul pacifist, defensiv, al parohului Marin Diaconescu, care gândea în acești termeni: „necesitatea bunei colaborări și a largei înțelegeri care trebuie să fie întotdeauna între Biserică și Stat”[1478]. Materialul rezultat din demolarea acestei prăvălii importante revine bisercii – jumătate din el este dat munictorilor drept plată pentru demolare[1479] – care-l vinde pentru a face rost de bani pentru reparația acoperișului[1480]. Situația averii imobile a bisericii în 1952: 1. str. Șerban Vodă, nr. 5 (o cameră de zid, cu scândură, fără sobă, prăvălie închiriată Cooperativei Meșteșugărești „Higiena, 21 Decembrie”, mai precis o frizerie, suprafața 47, 25 metri pătrați) 2. Str. Șerban Vodă, nr. 7 (o cameră, prăvălie de zid închiriată lui N. Ciucu, vânzător de încălțăminte, 40,85 metri pătrați) 3. str. Șerban Vodă, nr. 19 (o cameră de zid, prăvălie de zid închiriată O.C.L. Textile, 121, 50 metri pătrați) 4. str. Șerban Vodă, nr. 15 colț cu Vasile Roaită, nr. 1 (construită în 1932, rol 127, casă parohială și trei prăvălii închiriate Cooperativei „16 februarie” , coloniale, și la doi particulari, Toros Durghersahaghian, cizmar, și Ion Constantinescu, total construit 112 metri pătrați), str. Maxim Gorki, nr. 5 (o cameră de zid, prăvălie închiriată Cooperativei „16 februarie”, textile, 69, 78 metri pătrați)[1481]. Parohia deschide primul ei cont la C.E.C., cu numărul 135.619. Tot în 1952 episcopia Râmnicului și Argeșului felicită parohia „Sf. Gheorghe” din Pitești ca fiind „cea mai bună și temeinic organizată parohie din întreaga eparhie”. Semnează protoiereul de Pitești, Marin Braniște, preot II aici[1482]. Cu toate acestea, primăria privește disprețuitor și nu acordă din 20 de tone de lemne decât 3,5 catedralei orașului Pitești[1483]. Se dorește angajarea unui al doilea cântăreț, a unei vânzătoare la pangar și a unei îngrijitoare[1484].

[1468] Arhiva..., Dos. 1/1950, f. 347.
[1469] Arhiva..., Dos. 1/1951, f. 8 și Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f. 145.
[1470] Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f. 137.
[1471] Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f.138.
[1472] Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f. 142.
[1473] Arhiva…, Dos. 1/1951, f. 8.
[1474] Arhiva…, Dos. 2/1950, f. 12.
[1475] Arhiva..., Dos. 2/1952, f. 63.
[1476] Arhiva…, Dos. 1/1952, f. 18.
[1477] Arhiva…, Dos. 1/1952, f. 70.
[1478] Arhiva…, Dos. 1/1952, f. 34.
[1479] Arhiva..., Dos. 2/1953, f. 12.
[1480] Arhiva..., Dos. 1/1952, f. 38.
[1481] Arhiva..., Dos. 1/1952, f. 66-79 și f. 106.
[1482] Arhiva..., Dos. 2/1952, f. 7.
[1483] Arhiva…, Dos. 2/1952, f. 74.
[1484] Arhiva…, „Procese verbale 1934-1953”, f. 171 și f. 173.

Parohia „Sf. Gheorghe" în 1956. Sursa: arhiva bisericii domnești din Pitești, „Cartea de Aur..."

În 1953 se văruiește biserica și dependințele, se instalează în altar o sobă pe gaz și epitropul Mitică Ionescu, donator constant, electrifică icoanele împărătești și sfânta cruce din altar[1485]. De Paște, episcopul Iosif slujește la „Sf. Gheorghe"[1486], predicând „afară, noaptea, sub cerul înstelat"[1487]. În cadrul „Lunii prieteniei Româno-Sovietice" preoții sunt obligați să vorbească poporului din biserică despre această bilateralitate atât socială, cât și spirituală[1488]. Politizarea clerului era o sarcină clară de partid. De exemplu, la Conferința protopopească de orientare din 1 iulie, același an, de la Pitești, prezidată festiv de episcopul Iosif, preoții trebuiau să aducă, printre altele, și caietul de lecturi în care, în prealabil, copiaseră de mână, cu stiloul, eseul „Demonica doctrină militaristă americană: Neomalthusianismul"[1489]. În 6 iunie 1953 se face un Te Deum la împlinirea a cinci ani de patriarhat a patriarhului Iustinian[1490]. Se ajunge la o înțelegere cu parohul de la „Sf. Treime", Ion Iordăchescu, singur slujitor, de arondare din parohia lui mai mare (916 familii) a unui număr de familii parohiei „Sf. Gheorghe" (440 de familii), dar clericul se răzgândește[1491]. Programul liturgic de la Sf. Gheorghe, aleasă de mai multe ori cea mai exemplară parohie din cadrul episcopiei, este, sub parohiatul pr. Marin Diaconescu, intens. Acesta își amintea în 1990: „Nu-mi vine să cred că-n regim de dictatură ateistă, sub permanenta atenție a Securității Statului, am putut să desfășurăm o activitate așa de intensă cu programe complexe și afișate în pridvorul bisericii"[1492]. Se reia un recensământ din 1951. Parohia are 445 de familii, o treime cu un singur membru rămas. Ea are următoarele fragmente de străzi: Șerban Vodă (120 de familii), Maxim Gorki (23 de familii), Industriei (61 de familii), Episcopiei (12

[1485] Arhiva..., „Registru conținător de procese-verbale întocmite în ședințele de lucru ținute de Epitropia parohială, Consiliul parohial, Comitetul parohial și Adunarea parohială, organele legale ale conducerii trebilor parohiale ale Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din Pitești, 1953-1963" (în continuare, „Registru de procese-verbale, 1953-1963"), pp. 3, 4.
[1486] Arhiva..., Dos. 1/1953, f. 72.
[1487] Arhiva..., Dos. 2/1953, f. 116.
[1488] Arhiva..., Dos. 1/1953, f. 19.
[1489] Arhiva..., Dos. 1/1953, f. 66.
[1490] Arhiva..., Dos. 1/1953, f. 93. În 1954 patriarhul Iustinian trimite un răspuns parohului Marin Diaconescu care, foarte probabil, îl felicitase: „Mulțumesc din toată inima pentru urările exprimate și vă doresc pace și sănătate. Iustinan Patriarh", Arhiva..., Dos. 1/1954, f. 75.
[1491] Arhiva..., Dos. 1/1953, f. 100.
[1492] Arhiva..., „Cronica zilnică pe anul 1953", f. 83.

familii), Unirii (21de familii), Vasile Roaită, Craiovei(39 de familii), Doamna Bălașa (86 de familii), bulevardul R.P.R. (79 de familii)[1493].

Biserica domnească din Pitești în anii cincizeci ai secolului trecut. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

În 1954 se reintroduc colectarea contribuției[1494] și practica discului (discos), colectă publică, expusă, constând din trecerea printre credincioși de către un consilier cu o tavă pentru donații bănești[1495]. Se propune ca momentul să fie în timpul Sf. Liturghii, înainte de predică, în timpul concertului corului[1496]. În acest an parohia are 444 de familii[1497]. Se aleg din nou, pe patru ani, epitropii – din partea Ministerului Culturii, împuternicitul regional, dl. Sdrelea[1498]. Un răspuns dintr-o cerere de ajutor adresată statului comunist pentru repararea acoperișului și renovarea picturii: dr. Petru Groza, președintele Prezidiului Marii Adunări Naționale, politician care vizitase înainte biserica într-o deplasare la Pitești în perioada când era prim-ministru[1499], invită indiferent epitropia, în stilul pompieristic, intrinsec gol, al acelor ani, la un efort susținut din partea ei printre credincioși. Cităm: „să exploatăm în întregime toate resursele locale, în toate sectoarele muncii poporului nostru, inițiind o contribuție a enoriașilor sub toate formele, urmând a fi întăriți în munca noastră prin ajutor de la centru”. Se continuă sfaturile prețioase ale ilustrului om politic: „să apelăm și la autoritățile superioare bisericești în frunte cu Patriarhia, coordonând munca și aportul tuturor pentru întreținerea acestui monument istoric” [1500]. Bineînțeles, procesul-verbal al acestei corespondențe, se încheie cu „vii mulțumiri” aduse precedentului, dar și mitropolitului Firmilian de la Craiva, care virase, totuși, 2.000 de lei. Tot acum epitropul Mitică Popescu suportă cheltuielile revopsirii

---

1493 Arhiva..., „Registru de Parohienii Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din Pitești, 1951”, f. 8-29.
1494 Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963”, p. 36. Contribuția era lunară. În 1957 parohul își manifesta o anumită surprindere: „enoriașii încă n-au căpătat deprinderea de a-și plăti cu punctualitate contribuția lunară” (f. 127).
1495 Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963”, p 31.
1496 Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963”, p. 10-11.
1497 Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963”, p. 12.
1498 Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963”, p. 20.
1499 Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963”, p. 136.
1500 Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963”, p. 37. Îndemnul este interpretat ca obligație, vezi Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963”, pp. 68-69.

grilajului și zidului împrejmuitor al curții, dar și văruirea din nou a fațadei și a soclului sfântului lăcaș[1501]. Fapt divers: pernele de îngenunchiat în 1954 erau încă umplute cu paie[1502].

Spălarea și recondiționarea picturii, 1956. Sursa: arhiva bisericii domnești din Pitești, „Cartea de Aur..."

Epitropia apelează la o idee ingenioasă pentru a strânge fonduri în vederea reparațiilor prevăzute. Mai precis, eliberează de două ori 50 de borderouri membrilor organismelor bisericești de la Sf. Gheorghe, femei și barbați, pentru a strânge bani din parohie și de la cunoscuți. Aflăm de un obicei mai vechi: în Joia Mare se ofereau săracilor ajutoare material, colectate anterior[1503]. Se propune introducerea unui post telefonic și gratuitatea curentului electric, din moment ce „Sf. Gheorghe" este catedrala orașului[1504]. Arhitectul Adrian Gabrielescu, șeful Serviciului de proiectare al Regiunii Pitești, recepționează lucrările de tinichigerie de la cele două turle[1505]. Tot în vara lui 1955 se încheie și operațiunea de respoire și de reparație exterioară a bisericii[1506]. Un deviz anunța alte lucrări: spălarea și repararea picturii, consolidarea catapetesmei și a fisurilor din zidărie la boltele superioare ale bisericii[1507], dar și reparația coșului nou, a scărilor și a trotuarului[1508]. Tot în 1955 biserica este introdusă în lista monumentelor istorice prin H.C.M. nr. 661/1955[1509], figurând cu nr. 1897 în lista Academiei R.P.R.[1510]. Parohul cere Întreprinderii de Electricitate Pitești să ilumineze gratuit, ca în capitală, biserica[1511]. Tot acum, actrița Tely

---

[1501] Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963", p. 39.
[1502] Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963", p. 43.
[1503] Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963", p. 61.
[1504] Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963", p. 62, 67.
[1505] Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963", p. 70-72.
[1506] Arhiva... „Registru de procese verbale, 1953-1963", p. 79 și p. 83.
[1507] Arhiva…, Dos. 1/1955, f. 43.
[1508] Arhiva…, Dos. 1/1955, f. 61.
[1509] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, nepaginat, în articolul nedatat „Restaurarea bisericii Sf. Gheorghe din Pitești". Într-un alt document, apare alt număr, mai precis H.C.M. nr. 1160/1955, Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, p.-v. din 25 martie 1964, f.2.
[1510] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042„Memoriu justificativ" din 11 februarie 1964 al arhitectului șef Ștefan Balș, f. 1.
[1511] Arhiva..., Dos. 1/1956, f. 60.

Barbu, soția poetului Vasile Militaru, oferă două icoane, Cuv. Antonie cel Mare și Cuv. Paraschiva[1512], prezente și azi între naos și pronaos. Poetul însuși scrie două poezii. Prima, meșterilor tinichigii Alexandru și Dumitru Marcu care au reparat acoperișul[1513], a doua-momentului jubiliar[1514].

Reparația exterioară, 1955-1956. Sursa: arhiva bisericii domnești din Pitești, „Cartea de Aur..."

În toamna aceluiași an parohul încearcă, la tonul dat chiar de patriarh întregii Biserici, să implementeze cântarea omofonă, dar se împiedică de rezerva credincioșilor: „Corul omofonic, deja obligatoriu, nu se poate înfiripa așa cum noi am visa: să prindă, să cuprindă în el pe cât mai mulți creștini. Este foarte firav. Încercările cântărețului sunt foarte infructuoase. Ce trebuie să mai încercăm? Să încercăm, pe rând, a ajuta și noi pe cântărețul bisericii. Prezența preoților la strană cred c-ar topi jena multor creștini de a se apropia de strană și ar spori curajul lor de a cânta"[1515]. Tot în această toamnă preoții de la Mavrodolu slujesc singuri o cununie la „Sf. Gheorghe", deoarece biserica lor este în reparații[1516]. Însemnare de vineri, 30 septembrie 1955: „Seara: Vecernia, Maslul, Acatistul Cuvioasei Paraschiva. Poporul dorește să scoborâm cu o oră slujbele de seara, ceea ce vom și face, după ce vom vesti mai întâi acest lucru în cursul săptămânii viitoare"[1517]. Este vorba de începerea Vecerniei de la ora 17, nu 18[1518]. Proximitatea pieței, mai ales în acest secol tehnicizat, devine un focar de zgomot. Dacă în 1937 parohul ruga doi comercianți să dea radioul mai încet[1519], acum, în regimul popular, Biserica nu mai poate impune nimic, mai ales Statului. Este și cazul unui concurs de motociclete desfășurat intenționat duminică, 30 octombrie 1955, în timpul sfintei liturghii[1520].

Anul jubiliar 1956 începe bine: „Joi, 5 ianuarie: am colindat parohia fără nicio întrerupere de la 7 jumătate la 10 jumătate seara, rămânându-ne încă vreo 30 de familii nebotezate. Peste tot am fost foarte bine primiți, cu rare excepții care nu au nicio importanță. Cadrul natural a fost admirabil, pe jos fiind zăpadă, iar de sus ningând ușor. Printre fulgii de zăpadă am mers de la o casă la alta"[1521]. În 15 aprilie 1956 se recepționează și restaurarea picturii, lucrare realizată în 4 luni de pictorul Vasile Ivănescu,

---

[1512] Arhiva..., „Registru de procese verbale, 1953-1963" p. 81. Pe icoane este menționat ca donator și soțul, încă nearestat (1959), dar în procesul verbal, din prudență, parohul, duhovnicul lui, alege să nu îl menționeze.
[1513] Arhiva…, „Cartea de Aur…", f. 111-112.
[1514] Arhiva…, „Cartea de Aur…", f. 122-124.
[1515] Arhiva…, „Însemnări zilnice, 1955-1956", f. 9.
[1516] Arhiva…, „Însemnări zilnice, 1955-1956", f. 11.
[1517] Arhiva…, „Însemnări zilnice, 1955-1956", f. 13.
[1518] Arhiva…, „Însemnări zilnice, 1955-1956", f. 15.
[1519] Arhiva..., Dos. 2/1938, f. 75.
[1520] Arhiva..., „Însemnări zilnice, 1955-1956", f. 29.
[1521] Arhiva..., „Însemnări zilnice, 1955-1956", f. 61.

recomandat de pictorul Ștefan Constantinescu[1522]. Pietrarul Florică Dumitrescu repară tot acum ambele scări, de la intrare și de la altar[1523]. Costul total al refacerii generale a bisericii este de 85.000 de lei, cost acceptabil, jumătate din devizul inițial[1524]. Parohul Marin S. Diaconescu întocmește un volum jubiliar manuscris intitulat „Cartea de Aur", important izvor biografic relativ la sacerdoții din sec. XX ai bisericii. De hramul mare, 22 aprilie (duminică, slujbă cu ierarhul Iosif[1525]) și 23 aprilie, se sărbătoresc festiv 300 de ani de la ctitorire. Sunt prezenți și câțiva dintre trimișii preasfințitului Iosif de la Râmnicu Vâlcea: arhidiaconul Gh. Didiță, secretar eparhial, preacuviosul Macarie, cântărețul catedralei episcopale de acolo, maica Iosifina și anagnostul Gheorghe Calapod[1526]. În vara aceluiași an toți clericii de la Sf. Gheorghe merg într-o excursie de o săptămână prin țară[1527]. La finele lui 1956 se întocmește o catagrafie serioasă. Sunt 494 de „familii întregi" și 164 de familii „stinghere"(fără copii sau prin deces)[1528].

Biserica domnească din Pitești și str. Victoriei (fostă str. Șerban Vodă) în anii șaizeci ai secolului trecut. Sursa: : Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

Anul 1957 începe bine: „1 ianuarie: Cald. Curat. Frumos. Popor foarte mult și variat. S-a făcut slujbă frumoasă. Corul a cântat. După Sf. Liturghie , la vremea predicii, a vorbit Părintele Braniște despre Sf. Vasile cel Mare. După otpust a vorbit Părintele Marinescu despre Tăierea împrejur. A urmat apoi Te

---

1522 Arhiva..., „Registru de procese verbale, 1953-1963", p. 107 și p.109. Parohul este mulțumit de prestația pictorului, dar îl învinuiește de nepunctualitate, Arhiva..., „Însemnări zilnice, 1955-1956", f. 100.
1523 Arhiva..., „Însemnări zilnice, 1955-1956", f. 89.
1524 Arhiva..., Dos. 3/1955, f. 19.
1525 Arhiva..., Dos. 1/1957, f. 19. Episcopul , constatând volumul mare de muncă executat într-un timp relativ scurt, îndeamnă glumeț clerul și pe consilieri la odihnă, spunându-le „Pe loc, repaus!".
1526 Arhiva…, „Registru…, 1953-1963", p. 109. Pentru detaliile celor două zile, vezi Arhiva…, „Cartea de Aur…", f. 124-125.
1527 Arhiva…, Dos. 1/1956, f. 132.
1528 Arhiva…, Dos. 1/1956, f. 172.

Deum-ul, după care Părintele Diaconescu a făcut urări de anul nou 1957. S-a săvârșit și un botez. S-au împărțit daruri în bani Mamei Ioana, Vetei și lui Marin. Total, 162 lei”[1529]. Vremurile sunt la fel de grele ca și în urmă cu zece ani, când pâinea se cartela. Se cere Aprozarului Pitești aprovizionarea cu cartofi a personalului bisericii[1530], această tristă stare de fapt pe fondul circularelor politice din fiecare primăvară în care episcopul, după ce lăuda regimul și bogăția pe care a adus-o în patrie, îndemna, inclusiv pe preoții de la oraș, la „ofensiva agricolă”[1531]. La începutul Postului Mare din 1957 o femeie este omorâtă accidental lângă biserică, de mulțimea îmbulzită la coada formată în fața unui magazin de desfacere a cărnii, prilej pentru paroh a unei tirade moralizatoare: „Mare rușine! Și era într-o zi de Duminecă dimineața, când clopotele răsunau, chemând lumea la biserică”[1532]. În 24 februarie 1957, Wilhelmina Răducanu, profesoară la Școla de Fete, în vârstă de 47 de ani, moare, urbea participând la funeraliile de la „Sf. Gheorghe”. Mitropolitul Firmilian al Olteniei, vărul ei, participă la slujbă împreună cu episcopul Iosif. Parohul consemnează: „Slujba s-a făcut într-un cadru excepțional. (…) Poporul a umplut biserica până la refuz. Străzile, în jurul bisericii, gemeau de mulțimile adunate să vadă pornirea cortegiului în care s-au prins, însoțind mortul pe tot parcursul drumului până la așezarea în groapă. În fața liceului de fete două eleve și profesoara Nicolescu au rostit câte un cuvânt de omagiu la adresa moartei. A fost cea mai impresionantă manifestare de prețuire”[1533]. Tot în 1957 se continuă campania de strângere de fonduri pentru întreținerea bisericii. Cei patru clerici sunt nevoiți să meargă în parohie, fiecare în propriul sector, pentru a strânge bani pentru racordarea la rețeaua de gaze naturale („gaz de sondă”) atât a bisericii, cât și a casei parohiale[1534]. Parohul, despre starea parohiei în 1957: „Analfabetismul religios se răsfață în parohie”[1535].

În 1958 se introduce alimentarea cu gaze naturale în biserică[1536]. Așa cum fusese obligată de Sfatul Popular să demoleze prăvălia din str. Maxim Gorki (fostă Alexandru Lahovari), nr. 16, la fel și acum, epitropia trebuie să demoleze imobilul din aceeași stradă, nr. 5, amândouă în spatele altarului[1537]. Deocamdată, terenul celei de-a doua prăvălii rămâne al bisericii, primăria luându-și dreptul să planteze flori[1538]. Sunt primele efecte ale sistematizării centrului civic, operațiune violentă, abuzivă, care a șters

---

1529 Arhiva..., „Cronică zilnică pe 1957”, f. 1.
1530 Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1956-1959”, f. 12.
1531 Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1956-1959”, f. 40.
1532 Arhiva..., „Cronică zilnică pe 1957”, f. 17.
1533 Arhiva…, „Cronică zilnică pe 1957”, f. 12. Mitropolitul vine la „Sf. Gheorghe” și la parastasul de rigoare, de șase săptămâni, Arhiva…, „Cronică zilnică pe 1957”, f. 22. La următorul parastas trimite pe vicarul său, părintele Victor, Arhiva…, „Cronică zilnică pe 1957”, f. 81.
1534 Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1956-1959”, f. 127.
1535 Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1956-1959”, f. 85. O altă constatare: „Deși lume mai puțină, predica după Sf. Evanghelie este mai atent ascultată. Să fie scurtă!” (f. 105).
1536 Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 177.
1537 Epitropia cere în schimbul demolării un alt imobil, o compensație corespunzătoare sau introducera gratuită de gaze în biserică, Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1956-1959”, f. 19. Iată ordinul de demolare nr. 9646/1957 al Sfatului Popular Pitești: „Comisia de salubrizare din cadrul Sfatului Popular al orașului Pitești, cercetând situația imobilului – proprietatea Dvs din str. Șerban Vodă colț cu Maxim Gorki nr. 5 – a constatat că este complet insalubră și de nefolosit, amenințând cu dărâmarea, neputând fi de refăcut, iar în situația în care se află, strică și aspectul în plin centru al orașului. Față de această situație, și cum imobilul este liber și neocupat de nimeni, comisia de salubrizare avizează demolarea acestui imobil cu obligația ca Dvs să ridicați la timp întreg materialul și moluzul respectiv, astfel ca terenul să rămână liber ”, vezi copia manuscrisă în Arhiva..., „Registru pentru convocările Consiluiului, Epitropiei și Comitetului Parohial, 1957-1963”, p.13.
1538 Arhiva..., Dos. 1/1957, f. 59 și f. 61. În această prăvălie era un punct de desfacere a O.C.L. Alimentara care plătea o chirie simbolică adevăratului proprietar, biserica. În mai multe rânduri lucrătorii se plângeau de faptul că latrina bisericii, aflată lângă prăvălie, degaja un miros insuportabil, care venea și în alimentară. Statul încearcă să

definitiv din realitate, nu și din memorie, un corpus imobiliar unicat, centrul vechi al Piteștiului. Stelian Metzulescu, colaborator la Institutul de Istoria Artei, București, roagă conducerea bisericii să îi faciliteze accesul, prin poștă, la pomelnicul bisericii din 1842[1539]. Cercetătorul căuta, de fapt, numele copilului ctitorilor domnești. Studiul apare în revista B.O.R. și clarifică definitiv acest mister istoric[1540]. Se propune ca într-una din prăvăliile catedralei „Sf. Gheorghe" să se deschidă un magazin de obiecte bisericești al episcopiei[1541]. În noiembrie 1957, o altă catagrafie[1542].

Piața Lenin (fostă a Episcopiei) și biserica domnească din Pitești în anii șaizeci ai secolului trecut. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

Pe 10 ianuarie 1958 este înmormântat fostul om politic Petru Groza. În toate bisericile importante din țară se fac pomeniri. La „Sf. Gheorghe" din Pitești necrologul este citit de către părintele Marin Braniște[1543]. Emil Poruțiu, căpitan, fost primar al Piteștiului, donează, împreună cu soția lui, Marcela, un epitaf nou, pictat și confecționat chiar de ei[1544]. Situația averii imobile a bisericii la începutul lui 1958: biserica (329 de metri pătrați), curtea bisericii (649 de metri pătrați), stradela din partea de Nord, lipită de curtea bisericii (261 de metri pătrați), cancelaria (str. Șerban Vodă, nr. 15, 142 de metri pătrați clădiți), terenul de sub prăvăliile deja demolate în decembrie 1958[1545] din str. Șerban Vodă, nr. 5-7, 88 metri pătrați, terenul de sub prăvălia demolată din str. Maxim Gorki, nr. 5, 70 de metri pătrați[1546]. Episcopia dorește să-și deschidă un pangar în

repare prăvălia, dar costurile sunt prea mari. Se decalră insalubră și se propune demolarea, pentru lărgirea pieței centrale.

1539 Arhiva..., Dos. 1/1957, f. 64.

1540 Stelian și George Metzulescu, *Câteva lămuriri în legătură cu ctitorul catedralei patriarhale*, în „B.O.R.", anul LXXVI, 1958, nr. 9.

1541 Arhiva..., Dos. 1/1957, f. 101.

1542 Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 17-22.

1543 Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 2.

1544 Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1956-1959", f. 17. Parohul dă câteva detalii: „Într-o discreție mare – după dorința donatorilor – au făcut astăzi sfințirea epitafului în prezența donatorilor și a câtorva prieteni întâmplător aflați aici, în biserică. Prietenia față de biserică se dovedește prin fapte concrete. Familia Poruțiu nu este enoriașă bisericii și, totuși, de-atâtea și-atâtea ori ne-a dovedit prietenia prin fapte, pentru ca astăzi să învârfuiască această sfântă și scumpă prietenie prin Sfântul Epitaf", Arhiva..., „Cronică zilnică pe 1957", f. 24. Parohia are o importantă activitate socială, parohul insistând asupra ajutorării săracilor. De exemplu, printre altele, de Paștele lui 1957 sunt ajutați 40 de copii și bătrâni săraci. Deviza parohului este următoarea: „Din puținul multora, se adună mult", (f. 38).

1545 Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 212. De fapt, sunt declarate insalubre prin ordinul nr. 16.600/2 decembrie 1958 toate clădirile (rămase) aparținând bisericii Sf. Gheorghe!, vezi Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 103.

1546 Arhiva…, Dos. 1/1958, f. 93.

casa parohială, dar renunță[1547]. La finele lui 1958 se înființează un post de pangaristă, ocupat de Ana Ixerescu[1548].

Porțiune din str. Victoriei (fostă Șerban Vodă) pe locul unde acum se află complexul comercial „Fortuna" și blocurile A1-A5. Vedere de pe blocul Bălașa (fosta str. Doamna Bălașa) din anii șaizeci ai secolului trecut. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit*.

Pe 15 martie 1959 este înmormântat profesorul I. Gr. Rădulescu, cercetător al istoriei locale, care publicase în 1939 în „Păstorul Ortodox" o scurtă istorie a bisericii domnești din Pitești[1549]. În arhiva pe anul 1959 se găsește o rugăciune pentru comemorarea zilei atacului nuclear de la Hiroșima[1550]. Programul din acest an: luni, miercuri, vineri, sâmbătă (dimineața și seara), duminică[1551]. Pe 23 august 1959, duminică, la ordinul Episcopiei, nu se face slujbă, deoarece se împlinesc 15 ani de la „înlăturarea jugului fascist" și în centrul civic are loc o mare adunare populară[1552]. Încep primele zvonuri privind demolarea bisericilor centrale, „Sf. Nicolae" și „Sf. Gheorghe", în cadrul larg, neutru și anti-istoric, al sistematizării cu orice preț a centrului civic al orașului Pitești[1553]. Tot mai multe botezuri și cununii acasă, de pericolul expunerii[1554]. Parohia se supune de-abia acum unui ordin vechi de zece ani cu privire la epurarea cărților de numele „fasciste" și regaliste. Totodată, „se dispune revizuirea podurilor bisericii și casei parohiale de către o comisie alcătuită din personalul bisericii și doi consilieri, așa cum s-a hotărât în Conferința Protopopească din 21 aprilie 1959 și se vor pune încuietori, spre a se evita introducerea de obiecte interzise (arme, aur, reviste interzise, manifeste interzise etc.). La intrarea ce urcă la clopotniță se va face o ușă. La podul bisericii și la cafas se vor pune lacăte"[1555]. În noiembrie 1959 se demolează, conform

[1547] Arhiva…, Dos. 2/1958, f. 145. Probabil și datorită conflictului dintre biserică și un chiriaș, Stelică Ionescu, vânzător de lactate, care reintrase cu forța în prăvălie, Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 22.
[1548] Arhiva…, „Registru de intrare-ieșire, 1956-1959", f. 48.
[1549] Arhiva…, „Agendă de birou pe anul 1959", vol. I, ziua de 15 martie.
[1550] Arhiva..., Dos. 1/1959, f. 35.
[1551] Arhiva..., Dos. 1/1959, f. 45.
[1552] Arhiva..., „Agendă de birou pe 1959, vol. II", ziua de 23 august. De fapt slujba trebuia să se termine la 8 și jumătate, Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1956-1959", f. 63.
[1553] Arhiva…, „Agendă de birou pe 1959, vol. I", ziua de 4 iunie.
[1554] Arhiva..., „Agendă de birou pe 1959, vol. II", ziua de 11 octombrie.
[1555] Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 1953-1963", f. 182-183.

ordinului, și casa parohială[1556]. Parohul pretextează posterității că încă din 1932, de când fusese ridicată, ea fusese mereu, prin hotărâre judecătorească, supusă iminenței demolării dacă interesele urbanistice ale primăriei o cereau[1557]. Operațiunea, încheiată în timp record, este anevoioasă, deoarece clădirea era nouă, din 1932, și foarte rezistentă. Întreg personalul bisericii participă la acțiune, se cere și un tractor de la primărie. Preoții își acordă „gratificații de demolare". Tot în 1959 terenurile de sub prăvăliile demolate ale bisericii trec în proprietatea Sfatului Popular care le amenajează ca spațiu verde[1558]. Pe 12 noiembrie 1959 cancelaria se mută într-un imobil de-al statului, str. Doamna Bălașa, nr. 15. Printre obiectele mutate se numără și tablourile tovarășilor Gheorghe Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica, I. Gh. Maurer, al patriarhului și stema R.P.R[1559].

Biserica domnească din Pitești în anii șaizeci ai secolului trecut văzută din partea de S-E a pieței Lenin. Sursă : Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

[1556] Arhiva…, Dos. 2/1959, f. 107. Vezi pe larg etapele în Arhiva…, „Agendă de birou pe anul 1959, vol. II". Sfatul Popular ajută cu un tractor pentru demolare. Se aduce și o macara. Tot personalul bisericesc participă la demolare, slujbele se suspendă. Se muncește de la orele 7 dimineața la 11 seara. Zilierii se îmbată. Licitatorii nu își onorează obligațiile de demolare și sunt pârâți Miliției de către paroh. Cărarea definitivă a molozului se termină în 24 noiembrie 1959.

[1557] Arhiva…, Dos. 2/1959, f. 107, f. 21. Nu am găsit acest detaliu în arhiva bisericii domnești.

[1558] Arhiva…, Dos. 2/1959, p. 129.

[1559] Arhiva..., Dos. 1, 1959, f. 54. Vezi procesul verbal al epitropiei, Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963", f. 231. Totodată, epitropia donează și terenul din spatele clădirii, care era identificat cu numărul 6din str. Doamna Bălașa.

La începutul lui 1960 se vând 37 de metri liniari de gard parohiei Slătioare[1560] și epitropia desființează postul II de cântăreț „întrucât nu mai corespunde unei necesități absolute”[1561]. Parohul înlătură din Consiliu patru membri care absentează[1562]. În martie 1960 epitropia demolează împrejmuirea curții, adică grilajul și gardul de beton care-l susținea, primăria fiind liberă a aranja zona verde „până lângă temelia bisericii”[1563]. Tot acum se predau Băncii de Stat, pentru a le stabili titlul de prețiozitate, obiectele vechi din metal[1564].

Matei Ghigiu, vicepreşedinte al Comitetului Executiv al Sfatului Popular Regional Argeş. Sursa: internet

Părintele Marin Braniște este mutat în ianuarie 1961 la „Sf. Treime”, dar parohul intervine și mutarea se anulează[1565]. Pe 12 februarie 1961, o eclipsă de soare, prilej care dă oamenilor speriați de un posibil sfârșit al lumii ocazia să se spovedească. Parohul le refuză în aceste zile această taină, explicându-le științific fenomenul, în locul catehezei[1566]. În 1961, presată de Sfatul Popular Pitești prin adresa nr. 49453/19 octombrie 1961[1567], donează și ultima prăvălie a ei, str. Șerban Vodă, nr. 19 și str. Doamna Bălașa, nr. 6, compusă dintr-o clădire (în str. Șerban Vodă), 122 metri pătrați, și dintr-o curte (înspre str. Doamna Bălașa), 68 de metri pătrați[1568]. În ultima zi a anului, părintele paroh Marin S. Diaconescu, după 31 de ani de preoție numai la Sf. Gheorghe, se retrage festiv la pensie. Noul paroh, Marin Braniște. Tot acum diaconul Marin Drăgușin, în prealabil preoțit, vine în locul rămas liber la Sf. Gheorghe[1569] – postul lui va fi trecut definitiv la biserica Sf. Ioan în 1963[1570]. În martie 1962 epitropia vrea să înceapă lucrările de renovare „pentru a-i asigura un aspect cât mai potrivit cu ansamblul mărețelor clădiri care se ridică în juru-i, văzând cu ochii”[1571]. Probabil că în realitate era doar un pretext de a întâmpina complicata situație în care Sfatul Popular, care dărâmase și Sf. Nicolae, o aruncase: iminenta demolare. Din 15 mai 1963 biserica domnească Sf. Gheorghe din Pitești se închide pentru restaurare. Parohia este contopită cu cea a bisericii Mavrodolu prin ordinul episcopiei nr. 8404/1963[1572].

1560 Arhiva..., „Registru de procese verbale, 1953-1963”, f. 209.
1561 Arhiva..., „Registru de procese verbale, 1953-1963”, f. 219.
1562 Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 5.
1563 Arhiva..., Dos. 2/1960, f. 14. În această dare de seamă parohul menționează că organele locale „și-au manifestat public mulțumirea pentru înțelegerea de care am dat dovadă mai ales în aplicarea planului de sistematizare în cel mai central punct al orașului”.
1564 Arhiva..., Dos. 2/1960, f. 31-32.
1565 Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 12.
1566 Arhiva..., Dos. 2/1961, f. 69.
1567 Arhiva..., Dos. 1/1961, f. 7 și f. 8.
1568 Arhiva..., Dos. 2/1961, f. 28 și f. 31. Vezi și aprobarea episcopiei, Arhiva..., Dos. 1/1961, f. 5. Peste ani, în 1971, când parohul cerea ajutorul primăriei pentru niște scânduri (provenite din demolări) necesare schelei pentru pictura pronaosului, nu uita să-i amintească discret președintelui Consiliului Municipal că biserica domnească donase Sfatului Popular ultima sa proprietate, Arhiva..., Dos. 1/1971, f. 54. În această ultimă sursă aflăm, pe lângă numărul procesului verbal de donație, 49453/1961, și un altul, 186/1962, foarte probabil al terenului care răspundea în str. Doamna Bălașa.
1569 Arhiva..., Dos. 2/1961, f. 2.
1570 Arhiva..., Dos. 2/1966, f. 61.
1571 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963”, f. 258.
1572 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963”, f. 286.

Salvarea de la demolare

Idee deloc nouă, dar urmărită politic de regimul comunist, sistematizarea centrului Piteștiului era „promisă” încă de la începutul acaparării puterii. Cu toată opțiunea „de stânga” a parohului Marin S. Diaconescu[1573], intelectual fin, mână energică și talentat orator, tăvălugului demolărilor – al „degajării” terenului de un trecut burghez, plin de afaceri, deci de interese personale – nu i s-a putut opune aproape nimeni[1574].

Aproape, deoarece, după cum vedem, „Sf. Gheorghe” din Pitești este încă în picioare. Demolarea prăvăliilor bisericii, somată de Sfatul Popular – clădiri declarate formal ca insalubre, pentru ca abuzul să se bazeze pe un temei legal – nu era neapărat o tragedie, deoarece, din scripte, biserica nu producea prea mult de pe urma lor. Mai mult, clerul chiar a câștigat un anumit beneficiu, nu prea mare, din valorificarea materialului rezultat, cărămizi, fier, binale, mobilier, beneficiu intitulat sugestiv „gratificații de demolare”. Din actele păstrate se desprinde o idee clară: parohul a subscris îngăduitor la demolarea prăvăliilor bisericii. Această politică a fost singura opțiune în acele timpuri dure. Tot sfinția sa arată și plusul general, estetic, de netăgăduit: „Biserica (…) a câștigat imens, ca aspect general, prin respirația largă ce-a dobândit după dispariția chingii de șandramale ce-o împresura spre Miazănoapte și spre Răsărit și care adăpostea pe uliță o mizerie indescriptibilă. Am pierdut ceva în ordinea materială, dar am câștigat mult din punct de vedere estetic, moral și social. (…) Un lucru de mare preț am realizat prin comportarea față de Sfatul Popular: colaborarea activă și mulțumirea reciprocă. Biserica, în raporturile sale cu organele de Stat, trebuie să fie pildă pentru toți cetățenii care, în majoritate, sunt chiar credincioșii Bisericii”[1575]. Departe de zgomotul inerent stilului activist, se întrevede cartea dificilă, singura, pe care a avut-o în mână preotul Marin S. Diaconescu și pe care a jucat-o, de nevoie, până la capăt, unde, din păcate, pe tura următorului paroh, avea să descopere – probabil cu surprindere sau nu ! – o realitate sinistru de simplă : Sfatul Popular nu are nicio simpatie, în general, pentru Biserică, demolează în 1962 „Sf. Nicolae” și se pregătește să dea jos și „Sf. Gheorghe-Domnesc”[1576]!

Marin Teodorescu, președintele Sfatului Popular Pitești (1956-1964). Sursa: dna Cornelia Ardeleanu

---

[1573] Distrugerea vechiului centru civic era văzută bine de mulți „progresiști”. Printre ei, parohul, care scria în 1959: „Operațiunea de demolare a prăvăliilor vechi ale Bisericii este rezultatul unei perfecte înțelegeri între Organele Comunale și cele Parohiale. Acest lucru se va comunica și Sfintei Episcopii”, Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963”, f. 180.

[1574] Chiar dânsul mărturisea într-o dare de seamă din 1958: „Aplicarea planului de sistematizare a orașului ne constrânge la demolarea prăvăliilor și caselor ce are biserica (…) Va trebui să dărâmăm și ultima prăvălie veche a bisericii din str. Șerban Vodă, nr. 19, precum și magazia din curtea bisericii, care va rămâne descoperită prin dărâmarea prăvăliilor din spatele ei”, Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 5 și f. 7.

[1575] Arhiva..., Dos. 2/1959, f. 22.

[1576] Potrivit doamnei profesoare Elena Nica, fratele dânsei, Gheorge Marinescu, vicepreședintele de atunci al Sfatului Popular Județean, a luat apărarea bisericii „Sf. Gheorghe”. Acest gest nu fusese uitat, în necrologul din 1993 al răposatului, ing. Sandu Sârbu amintind acest lucru. Mai mult, conform unei mărturii culese în 2015 de către autor de la arhitectul nonagenar Toma Ilie, s-a propus, de asemenea, translarea ei pe linia blocului Bălașa, mai precis 50 de metri la Sud, Trustul de Proiectare pregătindu-se, în acest sens, cu o documentație minimală.

„Limpezirea”, termen reușit al parohului[1577], se prezintă astfel. Până la venirea „regimului democrat”, nu s-a demolat nimic peste voința epitropiei. În 1948 se rechiziționează prăvălia din str. Șerban Vodă, nr. 15 (dacă numărul s-a păstrat și în 1959, înseamnă că în 1948 statul a ocupat numai o prăvălie din casa parohială)[1578] și din str. Alexandru Lahovari, nr. 5[1579]. Prima demolare impusă este în 1952, str. Maxim Gorki, nr. 16, suprafața 64, 65 metri pătrați[1580]. În 1957 epitropia propune Sfatului Popular un schimb de proprietăți, dar nu se precizează care anume[1581]. A doua demolare impusă este în 1958, a prăvăliei din str. Maxim Gorki, nr. 5, în suprafață de 69, 78 metri pătrați[1582]. În 1959 se demolează prăvălia din str. Șerban Vodă, nr. 5-7, în suprafață de 70 de metri pătrați[1583], și casa parohială, str. Șerban Vodă colț cu Vasile Roaită, nr. 1, suprafața de 112 metri pătrați[1584]. Atenție, ies din inventar și terenurile de sub clădirile demolate, ele devenind spațiu verde al Sfatului Popular, fără, însă, niciun act de preluare – această situație rămâne zeci de ani un suspans inerent multor abuzuri ale Statului. De-abia în 2016, printr-un efort documentar și logistic, epitropia a reușit întocmirea unui dosar complet, cu actele originale, vechi, pentru recâștigarea dreptului de proprietate asupra lor[1585]. Lucrare de amploare – deoarece clădirea era nouă, de nici trei decenii –, demolarea la finele lui 1959 a casei parohiale a stârnit deziluzia generală a personalului de la „Sf. Gheorghe”[1586]. Să urmăim, însă, ce înțelegea statul prin „limpezire”.

[1577] Arhiva..., Dos. 2/1959, p. 26. Parohul raportează episcopului Iosif: „Am limpezit terenul”.
[1578] Arhiva..., Dos. 1/1948, f. 31.
[1579] Arhiva..., Dos. 1/1948, f. 59.
[1580] Arhiva..., Dos. 2/1952, f. 63.
[1581] Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1956-1959”, f. 17.
[1582] Arhiva..., Dos. 1/1957, f. 59 și f. 61. În Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963”, f. 204, el figurează ca demolat în anul următor, 1959.
[1583] Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 212. Declarate insalubre prin ordinul nr. 16.600/2 decembrie 1958.
[1584] Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 129. Parohul notează involuntar o chestiune importantă: „odată cu demolarea acestor imobile, terenurile respective au fost transformate de Sfatul Popular în spațiu verde”. Totuși, cu toate că de acum înainte curtea bisercii apare ca proprietate a primăriei Pitești, ea apare natural și în inventarul parohiei, deoarece, în spiritul bunului simț, încă de la 1656, anul ctitoririi, biserica a avut pământ ei împrejurul ei.
[1585] Au fost și alte încercări înainte, pe perioada parohiatului părintelui Grigore Lucian, dar acestea se loveau legal de inexistența actelor vechi de proprietate. Acestea au fos descoperite accidental la finele anului 2015 într-un dosar din 1903. Această descoperire a fost neașteptată, de un plus binevenit istoriografic. Foarte probabil fuseseră ascunse acolo pentru o mai bună protecție în fața imprevizibilului de care dădea dovadă constant statul comunist. Menționăm că acest dosar cu acte vechi este indedit, el nefigurând niciodată în arhiva bisericii. Foarte probabil a fost adus în perioada comunistă de către un deținător rudă cu vechii preoți sau epitropi și donat bisericii căruia îi aparținea.
[1586] Parohul își ascundea mâhnirea, mutând politic discuția spre o păsuire a datei demolării, nicidecum o opoziție față de cerința abuzivă a Statului: „Se recapitulează gesturile de înțelegere și colaborare ale Consiliului la această excepțională înnoire edilitară : fără nicio împotrivire, cu graba cuvenită, s-a trecut la demolarea a șase imobile. Cel despre care este vorba prezintă însă o valoare și o utilitate deosebită pentru rosturile bisericii. Pentru a se executa deci o asemenera lucrare în condițiuni acceptabile pentru ambele părți, Consiliul apreciază ca lucrarea de demolare să fie amânată până primăvara viitoare, spre a avea timpul necesar pentru îndeplinirea formalităților de licitație și valorificare a materialelor rezultate și pentru găsirea unui alt sediu corespunzător pentru parohie”, Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963”, f. 184. Casa parohială – care la finele lui 1959 era ocupată de cântărețul Ion Costelian, de chiriașul Toros Durghersahighian, cizmar, și de Stat, prin Alimentara care plătea, la rându-i, chirie – va fi demolată de epitropie peste nici trei luni. Clerul se auto-gratifică cu valoarea bănească a materialelor salvate. Aceste premii se numesc „gratificații de demolare” și se primesc datorită unor merite descrise clar : „Munca deosebită pentru demolarea în bune condițiuni a cancelariei parohiale : timp de 2 săptămâni (1-15 noiembrie 1959, de la orele 7 dimineața până l aorele 10 seara – în văzul tuturor credincioșilor care s-u perindat pe lângă biserică – pe vreme bună și pe vreme rea, au organizat, supravegheat și îndrumat munca de demolare a cancelariei parohiale, imobil cuprins în planul de sistematizare a orașului, înregistrând, măsurând, sortând, contabilizând și valorificând materialele recuperate și grăbind la maximum lucru spre a scurta cât mai mult posibil priveliștea neplăcută pe care o oferă inevitabil un imoil în demolare. Cu acest prilej, personalul a desfășurat o însemnată activitate de ordin social, prin înțelegerea și sârguința arătată stimulând totodată și adeziunea și colaborarea orășenilor la planul de

În opinia noastră este destul de regretabil că prezentul capitol beneficiază în această chestiune doar de un articol anterior – și acela nenotificat bibliografic, dar, totuși, valoros – care să evoce această perioadă terminus[1587]. Această stare de fapt poate fi înțeleasă, în parte, datorită umbrei cenzurii regimului comunist care, pentru unii dintre cei care au trăit acele evenimente, încă se mai simțea și după 1989. De aceea, în lumina documentelor găsite până acum, următoarele rânduri pot părea părtinitoare pentru unii, cu toată demonstrația bibliografică. Mărturisim că pretenția noastră este să demonstrăm calitatea, tristă în fond, de biserică-martir a bisericii domnești „Sf. Gheorghe" din Pitești[1588]. O precauție capitală în chestiunea dramatică a existenței ei în timpul regimului comunist este delimitarea neutră a două momente clare și imediat succesive: primul este amenințarea cu demolarea a bisericii domnești din Pitești, al doilea este comutarea ei în restaurare științifică. Din păcate, credem (după o campanie de interogare de aproape doi ani, 2014-2015) că toți martorii interogați (aproape 30 de persoane, majoritatea peste 75 de ani) le confundă și dau gir total intenției de demolare, existentă în mod real, din motive de sistematizare – mai vechi[1589], dar după 1948 citește politice – a centrului orașului Pitești, însă, atenție, nematerializată[1590].

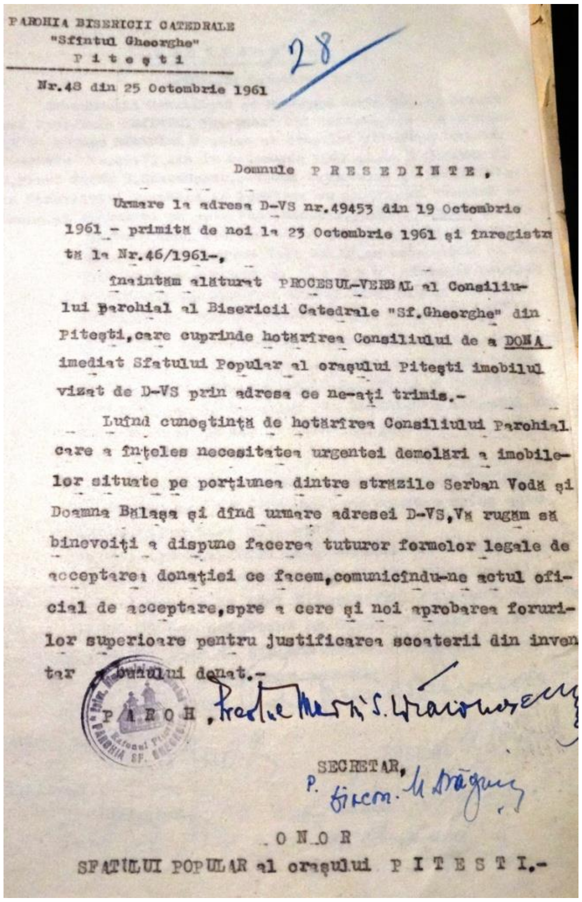
---

sistematizare în curs de aplicare, precum și la alte activități", Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963", f. 201.

[1587] Dr. Zicu Ionescu, *Salvarea de la demolare a catedralei Sf. Gheorghe din Pitești*, în *Opresiunea cultelor religioase din România în tipul dictaturii comuniste: simpozion: Pitești, 2002: comunicări*, București, Editura Fundației Culturale Memoria, 2003., pp. 121-122. Vezi, de asemnea, și Octavian Dărmănescu, *Biserica domnească din Pitești. Salvarea de la demolare (I)*, „Restituiri, Pitești", anul XV, serie nouă, nr. 1 (43)/2017, pp. 15-19.

[1588] Provocările ei din timpul perioadei comuniste au fost următoarele: 1. Permanenta amenințare cu demolarea între anii 1959-1965 2. Posibila transformare în muzeu în anii imediat următori redeschiderii din 1968 3. Amenințarea periodică cu demolarea, după restaurare, de către Elena Ceaușescu, deoarece biserica era prea vizibilă, mai ales în transmisiunile directe televizate din centrul civic. Conform sondajului pe care le-am făcut în perioada 2013-2016, această realitate greu credibilă azi stăruie încă natural și neutru în memoria piteștenilor. De altfel, ea este semnalizată și de fostul paroh Marin Diaconescu. Iată ce scria în 1976: „Și astăzi încă, după ce a fost radical restaurată și redată cultului, se mai găsesc glasuri răzlețe care șoptesc pe la urechea unuia sau a altuia precum că tot va fi demolată această biserică sau, în cazul cel mai bun, va fi închisă pentru cult și va rămâne un simplu monument istoric, un muzeu", Arhiva…, „Cartea de Aur…", pr. Marin S. Diaconescu, 1956, manuscris, f. 178. Amenințarea era reală, din moment ce memorialistul îi dedică combaterii ei încă o pagină și jumătate. Același memorialist amintește din nou pericolul constant dintre anii 1968-1989, de data aceasta într-un articol din 1990: „ Dacă nu venea minunea din dec. 1989 cu Revoluția de la Timșoara, biserica Sf. Gheorghe sigur avea să fie demolată nesuferită fiindu-i foarte Casei Albe și mai ales academicienei (repetente) de renume mondial care avea răspunderea politică a județului Argeș. Prea marea vecinătate a bisericii Sf. Gheorghe cu Casa Albă între care se afla piața Lenin, incomoda cumplit pe comuniștii conducători locali ai căror ochi se împiedicau permanent de casa Domnului și de Crucea de pe ea în plăcerea lor de a-și întinde privirea de pe balconul palatului administrativ până la teatru și mai departe. Eu mă mir cum au putut suferi acest obstacol, biserica lui Dumnezeu față în față cu Palatul ateu până acum patru luni și ceva pentru ca astăzi biserica Sf. Gheorghe să aibă în vecinătate aceeași Casă Albă , dar cu conducători creștini, nu atei (…)", Preot prof. Marin S. Diaconescu, *Un monument istoric: catedrala „Sf. Gheorghe" din Pitești*, Revista „Omu", Pitești, nr. 2, 1990, p. 5. Același articol, în Arhiva…, Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990" (volumul 63), foile 48-53.

[1589] Ideea sistematizării centrului civic a fost o constantă a multor primării din țară și nu a venit de acum, ci de mult mai dinainte, de la jumătatea secolului al XIX-lea. Că iminența unei demolări generale a prăvăliilor din centrul Piteștiului era reală, o probează nu numai incursiunile, nu puține, ale ei în amenajarea de mici piețe, una chiar în fața catedralei „Sfântul Gheorghe", la începutul secolului XX, dar și de clauza autorizației de construcție din 1932 a casei parohiale de lângă biserică – doar amintită de paroh în 1959, dar pe care noi nu am găsit-o – prin care clădirea putea fi demolată dacă sistematizarea viitoare o cerea. O însemnare din 1945 a aceluiași paroh, Marin Diaconescu, întrezărea „degajarea" terenului din jurul bisericii, dar o intuia ca fiind un moment istoric îndepărtat, Arhiva…, Dos. 2/1945, f. 17. Arh. Gh. Curinschi, în *Conservarea specificului orașelor. Înnoirea fondului construit urban, un proces logic*, în „R.M.M.-M.I.A.", nr. 2, 1975, p. 21, încearca să arate că orașele le-au schimbat și alții, înaintea comuniștilor. Ing. Matei Ghigiu, cu importante funcții locale în anii demolărilor masive, vedea Piteștiul vechi drept un „patrimoniu locativ dezorganizat și insalubru", *Secera și ciocanul*, anul XIII, nr. 2985/8 decembrie 1963, p. 3.

PAROHIA BISERICII CATEDRALE
"Sfîntul Gheorghe"
P i t e ş t i

Nr.48 din 25 Octombrie 1961

28

Domnule P R E S E D I N T E,

Urmare la adresa D-VS nr.49453 din 19 Octombrie 1961 - primită de noi la 23 Octombrie 1961 şi înregistrată la Nr.46/1961-,

înaintăm alăturat PROCESUL-VERBAL al Consiliului Parohial al Bisericii Catedrale "Sf.Gheorghe" din Piteşti, care cuprinde hotărîrea Consiliului de a DONA imediat Sfatului Popular al oraşului Piteşti imobilul vizat de D-VS prin adresa ce ne-aţi trimis.-

Luînd cunoştinţă de hotărîrea Consiliului Parohial care a înţeles necesitatea urgentei demolări a imobilelor situate pe porţiunea dintre străzile Serban Vodă şi Doamna Bălaşa şi dînd urmare adresei D-VS, Vă rugăm să binevoiţi a dispune facerea tuturor formelor legale de acceptarea donaţiei ce facem, comunicîndu-ne actul oficial de acceptare, spre a cere şi noi aprobarea forurilor superioare pentru justificarea scoaterii din inventar a bunului donat.-

P A R O H,

SECRETAR,

. O N . O R
SFATULUI POPULAR al oraşului P I T E S T I.-

Donația ultimei prăvălii a bisericii, cu terenul aferent, în 1961, către Sfatul Popular Pitești, pentru demolare

Potrivit unei însemnări accidentale a parohului Marin S. Diaconescu, bisericile centrale „Sf. Nicolae” și „Sf. Gheorghe” erau pe lista demolărilor încă din 1959. Menționăm că relatarea, foarte importantă pentru înțelegerea clară a acelor timpuri, survine după câteva vizite, dintre care una intimă, în cancelaria parohiei, a unor importanți inspectori de la Departamentul Cultelor[1591]. O redăm în totalitate:„Svonuri insistente, dar neîntemeiate. În aplicarea planului de sistematizare a orașului Pitești pe distanța dintre bis. Sf. Gheorghe și Sf. Nicolae se vorbește și de dărâmarea sau mutarea bisericii Sf. Gheorghe. Este posibil acest lucru, dar nu este practic și nici politic nu este a se trece la aplicare, chiar dacă s-ar călca și legea monumentelor istorice. Dar să presupunem că svonurile s-ar adeveri și că, deci, biserica Sf. Gheorghe s-ar dărâma sau s-ar muta. Motive de ordin edilitar ar putea să determine la aceasta; sau alte motive necunoscute încă. Faptul ar produce senzație și ar ridica întrebări peste întrebări. Comentariile de tot felul s-ar plimba pe piață și discuțiile contradictorii ar frământa opinia publică. Asta, o săptămână, o lună, un an, și-apoi s-ar face liniște. Și s-ar reintra în normal. Prin acest fapt, de-ar fi să se producă, nu se atinge cu nimic credința oamenilor cu adevărat credincioși, căci credința nu se condiționează de prezența unui locaș de închinare mic sau mare. Orașul Pitești are 9 biserici și niciuna nu

[1590] Col. George Pascu, 93 de ani, parohian de mic aici, consilier al bisericii și solist-tenor al corului, declara în 2014 că regimul comunist nu a dărâmat abuziv nicio cărămidă la „Sf. Gheorghe” din Pitești. Arh. Ștefan Balș declară indirect că nu a găsit o biserică demolată parțial, ci că el a început primul acțiunea, însă pozitiv-recuperator, prin înlăturarea elementelor adăugate snob, ne-estetice: „Dărâmarea părților superioare de lemn și de zid ale turnului clopotniță, din secolul al XIX-lea, a constituit primul pas realizat, lucrarea fiind oricum, înscrisă pe linia dărâmărilor în cazul condamnării monumentului”, vezi Ştefan Balş, *op. cit.*, p. 63. Un alt articol esenţial despre restaurarea arhitectului Ştefan Balş, vezi Pr. dr. Marin Branişte, *330 de ani de la zidirea bisericii domneşti Sf. Gheorghe din Pitești*, în Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena, 1986. În prezent, acest număr al Almanahului se găseşte la Piteşti numai în cadrul bibliotecii bisericii domneşti Sf. Gheorghe, cel din cadrul Bibliotecii Judeţene Argeş şi cel din cadrul Bibliotecii Muzeului Judeţean Argeş dispărând regretabil acum câţiva ani – un risc recurent în istoriografia locală este distrugerea involuntară probabil, a surselor. Cercetătorii nu mai repun sursele de unde le-au luat spre cercetare. Așa au dispărut două pomelnice vechi, foarte preţioase, plus o listă de cheltuieli de la biserica domnească din Piteşti, cercetate acum cincizeci de ani de către pr. dr. Marin M. Branişte. Tot în acest mod, acum un deceniu, a dispărut pomelnicul vechi de la Mavrodolu. Cazurile pot continua. Cea mai mare pierdere, însă, este *Penticostarionul* din 1743 unde se menționa pentru prima dată o formă organizată de învățământ în Pitești, în 1764. Cartea se afla la Sf. Ioan, apoi a fost mutată la Sf. Treime. În prezent, nu se mai găseşte nicăieri. Sperăm în reapariția ei.

[1591] Arhiva…, „Agendă de birou pe anul 1959, vol. I”,.zilele de 16 ianuarie (inspectorul general Theodor Vasilescu, care rămâne câteva zile în casa parohială), ziua de 7 martie (inspectorul general Boboșca; doarme în cancelaria parohială), zilele de 27 mai și 27 iunie (același Boboșca).

geme de credincioși în Duminici și sărbători, deși orașul are 40.000-50.000 de locuitori. Biserica Sf. Gheorghe are 650 de familii cu circa 2.000 de suflete din care nu vin la biserică nici 5%. Sunt enoriași, și încă destui, cari nu calcă prin biserică, ba cari nu cunosc nici biserica, nici pe slujitorii ei. Aceștia sunt majoritatea. Pentru aceștia biserica Sf. Gheorghe este ca și inexistentă, iar slujitorii, ca morți. Așa că…biserica e dărâmată de mult pentru mulți. Dar cred sigur că nu se va dărâma. E prea veche și prea frumoasă și prea de curând restaurată ca s-o dea nimicirii pentru înnoiri de ordin edilitar. Vom trăi și vom vedea. Preot Marin S. Diaconescu"[1592]. Departe de stoicismul parohului, probabil nepermis – în 1962, la demolarea bisericii Sf. Nicolae, îi va repugna compasiunea inopinată a trecătorilor față de monumentul dat jos, înfierându-i în scris că nu fac loc progresului[1593] –, notăm grija Sfatului Popular pentru o „degajare" totală a terenului.

Vasile Călinescu, președinte al Sfatului Popular Pitești (1964-1966). Sursa: dna Cornelia Ardelanu

În 1961 biserica primește o palmă inopinată tocmai din partea unui for superior al B.O.R.[1594]. Informația o avem de la părintele paroh Marin Diaconescu care nu îl numește, dar pe care, pe cale ierarhică, nu poate fi decât episcopia Râmnicului și Argeșului via Protoieria Pitești. Faptul că episcopia restrânge programul de la catedrala din Pitești o aflăm, însă, dintr-un act intern[1595]. Este vorba despre reducerea drastică a programului la „Sf. Gheorghe", catedrala orașului Pitești. Citām mărturia : „(…) până într-o zi când netamnesam, fără nicio prevenire, ne-am pomenit cu un ordin superior, nu de la organele de Stat, ordin verbal, nu scris, dar foarte categoric : să ținem biserica închisă în toate zilele săptămânii, afară de Dumineca și sărbătorile de peste săptămână, iar sâmbăta s-o deschidem numai dacă este absolută nevoie.

1592 Arhiva…, „Agendă de birou pe anul 1959, vol. I",. ziua de 4 iunie 1959.

1593 Pr. Marin S. Diaconescu, „Cronică zilnică pe 1962 ținută de Pr. Marin S. Diaconescu, pensionar" (în continuare, „Cronică zilnică, 1962"), manuscris aflat în proprietatea dlui Eugen Boia din Pitești, fotografiat de autor în 2014 și depus în biblioteca bisericii domnești din Pitești), p. 136: „Vineri, 27 iulie 962: Biserica sf. Nicolae (zisă „Cu Ceas") a intrat în demolare. S-au descoperit turlele și continuă lucrul. Babele și bărbații babe (fără văz larg și pradă unor sentimente oarbe) – unii – își plimbă jalea pe stradă, vrând să spună că li se strică credința. Credința nu stă în ziduri de var și cărămidă, ci în adâncul sufletului iluminat de Dumnezeu. Biserica e casă de rugăciune (sfințită) – făcută de oameni din cărămidă, nisip, var, apă, fier etc. Desființat Altarul prin ridicarea sf. Moaște de la sf. Prestol, biserica rămâne o simplă clădire care tot de oameni poate fi dărâmată, fără să fie jignită credința credincioșilor. După demolare aș vrea să văd pe toți plângăreții (reactionari în fond) umplând celelalte biserici prin prezența lor permanent în biserică. Când s-a schimbat Calendarul (stil nou), ucigașii de oameni făceau pe revoltații din satul meu, nu adevărații credincioși. O nevoie edilitară și estetică (în aplicarea planului de sistematizare) au dus la demolarea bisericii sf. Nicolae, care nu era monumentală". O altă remarcă, din 18 august, același an: „ Demolările în centrul orașului continuă. În locul bisericii Sf. Nicolae a apărut un parc de flori de toată frumusețea. Spatial verde se întide mereu peste locurile eliberate de clădiri demolate. Cârtitorii și bârfitorii de meserie, precum și reacționarii iremediabili au început să amuțească în fața faptelor. Înnoirile care se fac zi de zi și toate înfăptuirile inițiate de Partid schema în mod extraordinar soarta orașelor, fața satelor, fața Țării. Regret, mereu regret că nu-s cu 30 de ani mai tânăr ca să pot asista la prefacerile de basm ce vor urma în anii care vin", Arhiva…, „Cronică zilnică, 1962", pp. 145-146. Încă o remarcă interesantă: „Prea Sfințitul – cu care din 1944 am fost în perfect acord în toate problemele de actualitate – aliniindu-se fără reserve după comandamentele vremii noi, este și astăzi tot așa de ferm în atitudini. În ce mă privește, ca pensioner, vreau să-mi slujesc patria până la moarte, cu toată ? și pe orice cale bună, dreaptă și cinstită", Arhiva…, „Cronică zilnică, 1962", p. 139.

1594 Arhiva…, Dos. 2/1961, f. 35.

1595 Arhiva…, Dos. 2/1961, f. 17.

Ordin scurt, clar, precis, categoric şi lipsit de orice explicaţie, deşi era necesară explicaţia, ca să lămurim şi noi pe credincioşi. (…) Ordinul verbal mi s-a dat mie, iar eu, în aceeaşi zi, l-am adus la cunoştinţă colegilor și tovarășilor mei de muncă, trecând imediat la aplicare, fiecare întrebându-ne : de ce și pentru ce ?”[1596]. Programul redus nu era o noutate la Sf. Gheorghe, însuși parohul luând această inițiativă în 1946[1597], pentru câțiva ani – de fapt și pe perioada fostului paroh, Marin Preoțescu, nu se făceau slujbe decât duminica și în sărbători[1598], dar biserica era deschisă zilnic. Însă acum decizia sporea și mai mult izolarea catedralei în cadrul urbei.

Vizita la Pitești a oficialităților statului român, 1961. Se remarcă prezența lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și a lui Nicolae Ceaușescu. Sursa : ***Fototeca online a comunismului românesc,*** **cota 1/1961**

Violentă, campania de demolare a centrului vechi – căreia în iulie 1962 îi căzuse victimă biserica (fostă filială a „Sf. Gheorghe”) „Sf. Nicolae”, zisă și „cu Ceas”[1599], dărâmată repede, fără nicio opoziţie

---

[1596] Arhiva…, „Cartea de Aur…”, foile 153-154. Vezi şi Arhiva..., „Parohia Bisericii Sf. Gheorghe din Pitești, Organizarea muncii în Biserică, 1957-1961”, foile 38-39. Parohul a fost chestionat la Bucureşti de către un for bisericesc superior în privința contextului local.
[1597] Arhiva..., Dos. 2/1946, f. 66.
[1598] Arhiva..., Dos. 2/1961, f. 17.
[1599] „Distrugerile provocate de ofensiva unui fals urbanism și-au pus amprenta negativă și la Iași, la Târgoviște, la Craiova sau la Curtea de Argeş. (...) E suficient să ne gândim la dispariția bazarului din Gherla sau la demolarea unor monumente reprezentative ca Academia Mihăileană de la Iași sau la biserica Sf. Nicolae din Pitești. Și totuși, dincolo de asemenea greşeli pe care le amintim tocmai pentru a menţine trează atenția în fața unor asemenea posibile pericole...”, vezi Vasile Drăguț, *Anul european al patrimoniului arhitectural. Monumentele și centrele istorice din România*, în „R.M.M.-M.I.A.”, 1975, nr. 2, p.10.

din partea urbei – urma cu demolarea monumentului de arhitectură medievală construit în 1656, biserica domnească cu hramul „Sf. Gheorghe”[1600]. Faptul că în vara lui 1962, imediat după Sf. Nicolae, urmează și Sf. Gheorghe este probat nu numai de publicarea în ”Secera și ciocanul” a planului de sistematizare a centrului orașului Pitești, unde biserica domnească nu mai figurează[1601], ci și de ultimatumul împuternicitului raional Ion Bărbulescu de a „lichida” obiectele bisericii „Sf. Gheorghe”[1602]. Totodată, atmosfera generală, dictată de o propagandă maturizată de mult, era influențată de jubileul mic, mare pentru P.M.R., acela de împlinire în 1964 a douăzeci de ani de la ”câștigarea” războiului prin ”revoluție” și ”insurecție armată”, douăzeci de ani de ”democrație”. Douăzeci de ani de ”împliniri mărețe”, de alungare ostinată a vechiului, reprezentată la noi, mai ales politic, și de demolarea centrelor vechi urbane.

Totuși, noul paroh, Marin Braniște, ignoră tot contextul neprielnic – i-ar fi spus protopopului C. Dejan că „Cel ce a dat ordin verbal, să dea și ordin scris”[1603] – și cere în 7 aprilie 1962 o aprobare D.S.A.P.C. pentru lucrări de reparație, cu intenția de a ține biserica în urgența unei operațiuni legitime. Se dorește repararea jgheaburilor, tencuieli noi, zugrăvit și refacerea trotoarelor[1604]. Sfatul Popular îngăduie și dă avizul[1605]. Pe 8 mai se fac sondaje la cărămidă „pentru a se vedea cum a fost în starea inițială”[1606]. Pe 2 iulie 1962 I.C.O. Pitești se angajează să repare biserica[1607], dar nu se trece la fapte[1608]. Biserica „Sf.

[1600] Avem două mărturii „tari”, irefutabile, pe care suntem obligați să le luăm în considerare, însă, repetăm, integrate nu demolării, ci restaurării, proces la fel de violent, deoarece au fost înlăturate, violent, bineînțeles, și pridvorul-clopotniță, și pronaosul. Prima este o mărturie indirectă. Viorica Nistor, actualmente angajată la pangarul din stânga al bisericii domnești, relatează că în anii 2000 un cetățean în vârstă, domiciliat într-o comună de lângă Pitești, i-a mărturisit că a încercat personal, la ordin, cu tancul pe care-l manevra, să distrugă biserica, dar din motive tehnice inexplicabile, nu a reușit, țeava tunului mișcându-se haotic, destabilizând, așadar, azimutul. O a doua mărturie este a a lui Aurel Dobrogeanu, 65 de ani. Elev în clasa a șaptea la școala din Scornicești, a fost adus în toamna anului 1963 pentru a ajuta la curățirea terenului din centrul Piteștiului în care se demolau multe imobile în acea perioadă. Martorul declară că în acea zi, în jurul bisericii Sf. Gheorghe erau mai multe utilaje militare, unul dintre ele încercând cu ajutorul unor capestane să demoleze turla de pe naos. Încercările armatei nu au dat roade, nici chiar prin folosirea ulterioară a unor berbeci pentru a sparge zidurile. Martorul mai menționează că un preot mic de statură (foarte probabil fostul paroh, Marin S. Diaconescu, care s-a opus mereu chiar restaurării de mai apoi) era scos afară de oamenii puterii, dar revenea mereu, citind pe treptele bisericii rugăciuni dintr-o carte. Despre rolul mărturiei orale, dezabuzate, supra-referențială istoriografiei sub dictatură, vezi Florin Constantiniu, *De la Răutu și Roller la Mușat și Ardeleanu*, București, 2007, unde, la pp. 11-12, se propune termenul de „istoriografie orală”.

[1601] *Secera și ciocanul*, anul XII, nr. 2566/1 august 1962, p. 2. Cu câteva zile înainte, publicația populariza unul dintre planurile de sistematizare concurente, cel al arhitectului P. Pădurețu, în care biserica încă era luată în considerare, fiind pusă în crochiul general, Idem, nr. 2558/22 iulie 1962, p. 2. Gh. Măcăneață, jurnalist, semnase deja un mic articol în care anunța epoca nouă: „Alte și alte clădiri vechi, unele chiar cu o anumită importanță, vor trebui demolate pentru a ceda locul noilor blocuri cu 4 și 8 etaje. La parterul acestora vor funcționa magazine moderne. Actuala stradă Victoria, urmașa străzii Șerban Vodă, va deveni o modernă autostradă. Pe ea se vor plimba oamenii muncii. Strada Victoriei va fi împodobită cu blocuri semețe, confortabile ”, Idem, nr. 2537/28 iunie 1962, p. 3. Conform unei statistici, în 1962 în Pitești se „redaseră” spațiului verde 8.000 de metri pătrați, Idem, anul XIII, nr. 2728/8 februarie 1963, p. 3. Bineînțeles, demolarea în 1962 a bisericii „Sf. Nicolae” cu Ceas, nu era amintită în oficiosul de Partid. Menționăm că, potrivit tov. Matei Ghigiu, vicepreședinte al Comitetului executiv al Sfatului Popular Regional Argeș, planurile de sistematizare ale orașelor Pitești, Câmpulung Muscel, Slatina, Curtea de Argeș și Drăgășani erau deja gata la finele anului 1962, Idem, nr. 2403/23 ianuarie 1963, p. 3.

[1602] Arhiva…, „Cronică zilnică, 1962”, p. 143.

[1603] Arhiva…, „Cronică zilnică, 1962”,

[1604] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 26.

[1605] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 26.

[1606] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 27.

[1607] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 28.

[1608] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 34. Este vorba despre întrebarea retorică a Protoieriei Pitești către epitropia de la „Sf. Gheorghe” din 26 ianuarie 1963 în privința lucrărilor de renovare de aici, „dacă mai sunt actuale și necesare”.

Nicolae” fiind demolată, enoriașii trec la Sf. Gheorghe[1609]. Parohul, reputat istoric local, întocmește un scurt istoric al bisericii demolate, la ordinul protoieriei. Totodată, face câteva drumuri la București, la centrele cu arhive, pentru documentarea privind o viitoare monografie a bisericii „Sf. Gheorghe”[1610].

Gh. Marinescu, vice-președintele Sfatului Popular Regional Argeș, unul dintre salvatorii bisericii domnești din Pitești, într-o vizită la Moscova în anii șaptezeci ai secolului trecut. Sursa foto: prof. Elena Nica

Din actele interne, anul 1963 este unul activ și nu conține nicio aluzie la vreo demolare integrală a sfântului locaș. Dimpotrivă, părintele paroh cere din nou Sfatului Popular, pe 25 februarie, avizul de a repara biserica. Primăria îl trimite pe 16 martie[1611]. I.C.C.P. (Întreprinderea Inter-raională de Construcții-Prestări, Pitești) aprobă lucrările pe 2 martie[1612]. În 6 mai parohul roagă Sfatul Popular să ajute financiar biserica pentru a o repara[1613]. Așadar, nicio referire la demolare. Totuși, avem câteva mărturii. Prima arată că în 1963 consilierii de la „Sf. Gheorghe” sunt induși în mod intenționat în eroare de către Sfatul Popular și puși să semneze un proces verbal evaziv prin care, practic, în interpretarea Statului, ei înșiși dădeau undă verde demolării[1614]. Această mărturie, care nu se (mai ?) regăsește scriptic în arhiva de la „Sf. Gheorghe”, este, foarte probabil, cea din 1965, a consilierilor de la Mavrodolu, după cum vom vedea.

Parohul nu dezarmează și în 25 februarie 1963 cere din nou Sfatului Popular avizul de a repara biserica, Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 36.

[1609] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 33. Este vorba despre adresa nr. 14301/1962 a Departamentului Cultelor. Trec la „Sf. Gheorghe” 388 de familii, Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 35.

[1610] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 31-32.

[1611] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 37.

[1612] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 36.

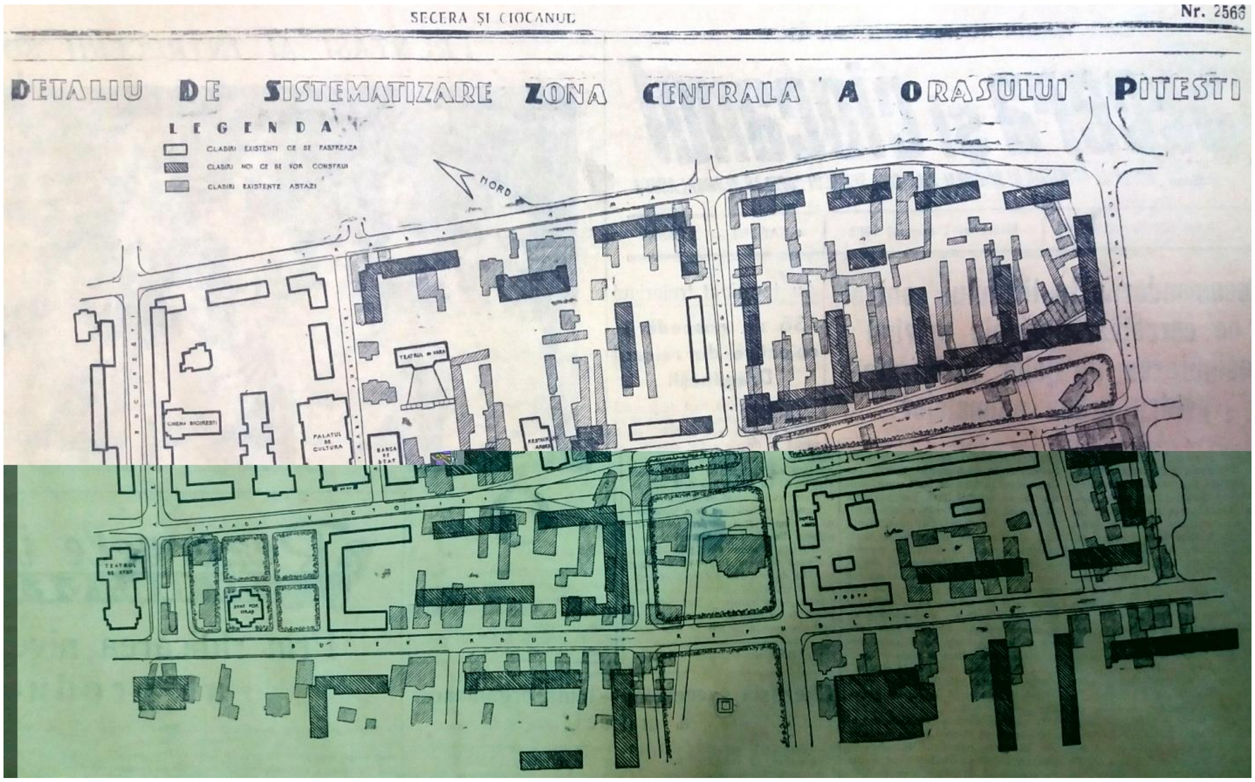
[1613] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 40.

[1614] Dr. Zicu Ionescu, *op. cit.*, p. 121. Asemenea act nu se găsește în arhiva parohiei.

Vizita la Pitești a oficialităților statului român, 1961. Se remarcă prezența lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și a lui Nicolae Ceaușescu. Sursa : *Fototeca online a comunismului românesc,* cota 4/1961

Parohul Marin Braniște evocă accidental, undeva, contextul din acest an: „Lansarea, în 1963, a propunerii insistente ca monumentul să fie demolat, a prilejuit ample discuții și dezbateri care – la intervenția Înaltei Conduceri Bisericești – au fost preluate de un larg forum de specialiști îndreptățiți să decidă și din rândul cărora au făcut parte reprezentanți ai următoarelor instituții de cultură, artă și învățământ: Academia Română (academician profesor Constantin Daicovici, Președintele Secției de Științe Istorice a Academiei R.S.R.), Institutul de Istoria Artei al Academiei R.S.R. (acaemician profesor Gheorghe Oprescu), Institutul de Arheologie al Academiei R.S.R. (academician profesor Emil Condurache), Institutul de Istorie din Cluj (profesor Virgil Vătășanu, membru corespondent al Academiei R.S.R. și șeful Secției de Istoria Artei), Monumentele Istorice (profesor arhitect Grigore Ionescu, director ; profesor arhitect Gheorghe Curinschi, director tehnic, aerhitect Ion Balș, arhitect L.Vasilescu etc.), Institutul de Arhitectură din București (profesor arhitect Horia Teodoru, profesor arhitect Richard Bordenache etc.).

Detaliu dintr-unul din planurile generale de sistematizae a centrului orașului Pitești, în care biserica domnească figurează ca propusă pentru demolare. Sursa: *Secera și ciocanul*, anul XII, nr. 2566/1 august 1962, p. 2

Concluzia unanimă a specialiștilor enumerați și a multor altora că biserica „Sf. Gheorghe" din Pitești este – prin vechime, prin calitatea sa de ctitorie domnească, prin însușirea de prototip al puținelor biserici având clopotnița cu arcade deasupra pridvorului, prin meritul de a fi adăpostit în incinta sa Școala domnească de la Sf. Gheorghe, cea mai veche școală de pe aceste meleaguri, prin faptul că întruchipează o valoroasă mărturie a trecutului în mijlocul noului oraș, precum și prin alte caracteristici și elemente – unul dintre cele mai interesante monumente din țară –, a condus la decizia de a fi păstrată. (…) Problema rămânerii bisericii Sf. Gheorghe a făcut obiectul unor ample și îndelungate dezbateri extinse până la înalta atenție a Conducătorilor noștri de Stat care – la intervenția salutară a Prea Fericitului Părintelui nostru Patriarh Iustinian, ctitorul contemporan al acestui bătrân lăcaș de închinare și cultură – au și hotărât nu numai păstrarea și restaurarea bisericii, și încă din fonduri publice (circa un million și jumătate lei)"[1615].

Referitor tot la 1963 avem o mărturie foarte importantă: „Urma la rând să fie demolată și Biserica Domnească Sf. Gheorghe. Cu toată insistența organelor de a grăbi dărâmarea pentru a lărgi piața mare a orașului unde să se țină mitinguri și adunări populare, cu toată graba zic, lucrurile se tărăgănau. Veneau de la București comisii peste comisii și nu se putea lua o hotărâre definitivă. Unii erau pentru demolare; alții, dimpotrivă. Organele politice locale erau înnebunite la gândul că dacă vine „șeful ăl mare" și vrea să țină o cuvântare din balconul Casei Albe (clădirea avea să fie terminată în 1970, în acea perioadă ea fiind doar, probabil, proiectată, n.r.) va avea tot timpul în fața ochilor biserica. Ce e de făcut ? Și atunci se hotărăște invitarea unei mari personalități care să arbitreze litigiul dintre cele două comisii. Sosește academicianul George Oprescu, anturat de o întreagă suită compusă din oameni politici, membri ai

[1615] Arhiva..., „Acte și documente privitoare la repictarea bisericii. Pictori, Gh. Popescu și Niculina Dona, 1970-1975", f. 274-276.

guvernului, istorici, arhitecți, muzeografi, precum și de primul-secretar al județului. Toți îl urmăreau pe academicianul Oprescu cum se rotea în jurul bisericii, mai arunca o privire spe clădirea Casei Albe, le tot compara din diverse unghiuri și, la sfârșit, își dă cu părerea, ca o concluzie fără drept de apel: – Vedeți dumneavoastră – se mai dă câțiva metri înapoi și roagă și pe ceilalți să facă la fel – de aici, de unde privim acum, Casa Albă apare ca o tânără cochetă, îmbrăcată într-o rochie frumoasă și elegantă, căreia îi lipsește broșa. Ei bine, această biserică este broșa de care avea absolută nevoie. Așa a fost salvată Biserica Domnească din Pitești”[1616].

Unul dintre planurile de sistematizare a centrului Piteștiului concurente, cel al arhitectului P. Pădurețu, în care biserica domnească încă era luată în considerare. Sursa: *Secera și ciocanul*, anul XII, nr. 2558/22 iulie 1962, p. 2

O ultimă mărturie despre pericolul demolării este cea a fostului paroh, Marin Diaconescu, scrisă oficial în 1976 în manuscrisul intern „Cartea de Aur”. O redăm în totalitate: „Organele locale ale Municipiului, în zorul aplicării unui plan de sistematizare privind centrul orașului, au pus în circulație ideea demolării bisericii Sf. Gheorghe ca să vadă ce răsunet are în opinia publică. Se făcuse o experiență cu demolarea bisericii Sf. Nicolae zisă biserica cu ceas, și se știa că poporul a criticat negativ faptul demolării acelei biserici centrale, centrală ca și „Sf. Gheorghe”. Opinia publică, luând cunoștință de

[1616] Ion Focșa, *Ghinionul a fost norocul meu*, Editura Tip Naste, Pitești, 1999, pp. 291-292.

Acad. George Oprescu, unul dintre salvatorii bisericii domnești din Pitești. Sursa:

intențiile conducerii de Stat locale, a manifestat împotrivire teoretică. Ceva mai mult: reprezentanți ai conducerii locale, susținători aprigi ai ideii de demolare și a bisericii „Sf. Gheorghe", au mers la Episcopia Râmnicului și Argeșului, cerând avizul P.S. Episcop Iosif pentru demolarea bisericii „Sf. Gheorghe". P.S. Episcop le-a pus în față legile bisericești care, într-un asemenea caz, cer să fie consultat poporul drept credincios. După legile în vigoare, numai poporul poate hotărî demolarea sau nedemolarea bisericii. Dar, cunoscându-se opinia publică și neriscând consultarea poporului care avea să se pronunțe împotrivă, organele locale s-au întors nesatisfăcute la Episcopie. Fără acoperire, nu s-a putut păși la acțiunea de demolare. Atunci s-au făcut intervenții la Organele superioare de Stat, dar aceste intervenții s-au izbit de contraintervențiile Prea Fericitului Părinte Patriarh care a câștigat cauza bisericii, respingându-se aplicarea ideii de demolare, fapt care a dat o mare satisfacție opiniei publice locale. Și în loc de demolare, Statul a dispus restaurarea radicală a acestui important monument istoric prin Direcția Monumentelor Istorice a Comitetului de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistematizare"[1617]. În 1964 biserica domnească Sf. Gheorghe din Pitești se află încă sub imperiul demolării, spectru sumbru împins, vom vedea, și în 1965. Însuși proiectantul o spune[1618], dar și o informație culeasă de pe teren[1619]. Chiar în cadrul D.M.I., în data de 25 martie 1964, se ține o ședință de salvare, prof. arh. Richard Bordenache luând apărarea bisericii și insistând, în asentimentul tuturor celor prezenți, să nu fie demolată[1620]. Toți membrii acestei comisii doresc o restaurare exemplară pentru a argumenta Sfatului Popular Pitești necesitatea păstrării bisericii domnești[1621]. În lumina acestei stări de

[1617] Arhiva..., „Cartea de Aur…", f. 156.

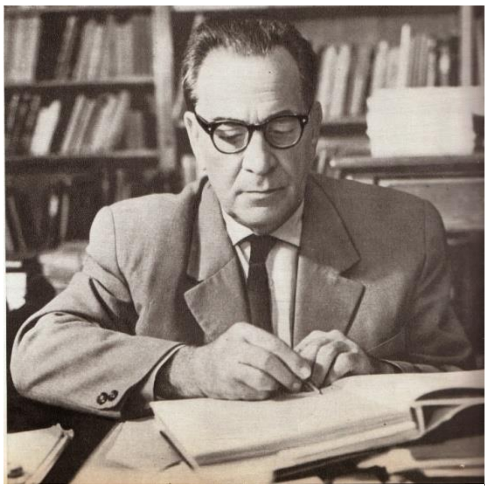
[1618] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7045, vezi Memoriul nedatat al arh. Ștefan Balș către C.S.C.A.S.: „În 1964, din motive urbanistice, a fost pusă problema scoaterii sale din rândul monumentelor istorice în vederea dărâmării. S-au efectuat atunci o serie de cercetări arheologice care au demonstrat deosebita sa importanță în cadrul evoluției vechii arhitecturi muntenești și care au atras hotărârea menținerii și restaurării sale".

[1619] Domnul Vasile Ghițescu, fost profesor la Liceul Nicolae Bălcescu și redactor la revista de cultură „Argeșul" în perioada ei de început, relatează în 2016 că arh. Benedict Martinov – basarabean refugiat în Pitești, asociat lucrărilor inițiale de la Sf. Gheorghe (1963-1964) – i-a declarat faptul că biserica este expusă în orice moment riscului demolării.

[1620] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7045, p.-v. nr 3/25. 03. 1964, f. 1-2. Era o ședință de gradul al treilea. Președintele comisiei, academician prof. C-tin Daicoviciu (Președintele Secției de Științe Istorice a Academiei R.PR.). Membrii comisiei: academician prof. George Oprescu (directorul Institutului de Istorie a Artă al Academiei R.P.R.), academician prof. Emil Condurache (directorul Institutului de Arheologie al Academiei R.P.R.), prof. Virgil Vătășianu (membru corespondent al Academiei R.P.R., șeful Secției de Istoria Artei din cadrul Institutului de Istorie din Cluj), prof. arh. Grigore Ionescu (directorul D.M.I. din cadrul C.S.C.A.S. și șeful catedrei de Istoria arhitecturii din cadrul Institutului de Arhitectură „Ion Mincu"), prof. arh. Gheorghe Curinschi (director tehnic al D.M.I.), prof. arh. Horia Teodoru, Laurențiu Vasilescu, arh. Ion Balș (secretar). Ni s-au păstrat chiar și notele acelei ședințe, vezi Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, „Note luate în ședința din 25. III. 1964 a Comisiei de avizare a monumentelor istorice". În 4 martie 1964, într-o ședită internă a D.M.I., cu referent arh. Florica Dimitriu, se hotăra înlăturarea clopotniței și detencuirea totală a monumentului, Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7045, p.-v. din 4 martie 1964, f. 1-2. Invitații din 4 martie erau următorii: Constantin Bălan, delegatul Academiei R.P.R., Andrei Pănoiu și Corina Nicolescu de la C.S.C.A.S. (au lipsit de la ședință). Alte discuții pe ordinea de zi: restaurarea zidurilor și turnurilor cetății Sebeș și problema instalațiilor de încălzire la Castelul din Hunedoara. Devizul de la Sf. Gheorghe-Pitești costă deocamdată 700.000 lei.

[1621] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042. Note luate în ședința din 25. III. 1964 a Comisiei de avizare a monumentelor istorice, f. 2-3: „G. Curinschi: organele locale sunt speriate de atuala aparență a monumentului. Dacă

fapt se desprinde foarte clar că ideea de restaurare a impus un adevărat blocaj legal în fața deciziei reale, abuzive, a Sfatului Popular – omni-potent pe plan local, sprijinit de deputatul de Argeş, Nicolae Ceaușescu, adevăratul inamic al bisericii, care o dorea jos încă din 1963[1622] – de a nu mai păstra catedrala orașului Pitești. Faptul că în 1964 se dorea ostinat demolarea bisericii îl arată explicit un document din arhiva internă a D.M.I., în care arh. Ștefan Balş, amintindu-și de contextul local de atunci , când „însăși existența monumentului a fost discutată cu tărie”, fiind pusă și „problema scoaterii sale din rândul monumentelor istorice în vederea dărâmării”[1623]. Salvarea monumentului este chiar o urgență proprie a D.M.I., lucru reieșit din caracterul extraordinar al unei ședinței din 25 martie 1964. Academicianul Constantin Daicoviciu, invitat excepțional, termina punctul privitor la salvarea și restaurarea bisericii „Sf. Gheorghe” din Pitești, concluzionând: „Conducerea Statului trebuie convinsă pentru a impune acest punct de vedere organelor locale”[1624].

Acad. Constantin Daicoviciu, unul dintre salvatorii bisericii domnești din Pitești

Încercările Sfatului Popular de a demola biserica se intensifică în 1965. Potrivit pr. Constantin Grigorescu (viitor paroh la „Sf. Gheorghe”) preşedintele Comitetului Executiv al Sfatului Popular al regiunii Argeş, Constantin Sandu, dorea păstrarea bisericii, însă vicepreşedintele, Matei Ghigiu, nu[1625]. Se ajunge la un act aberant azi, dar cu totul normal în acea perioadă „de înnoiri”: Consiliul Parohial al bisericii Mavrodolu votează în 20 iulie demolarea bisericii Sf. Gheorghe al cărui cler era mutat încă din 1963 aici. Menționăm că votul era unul politic, sub presiune, și era ordonat chiar de către episcopia Râmnicului și Argeșului prin ordinul nr. 7621/16 iulie 1965 la adresa 20.250/1965 a Sfatului Popular Pitești. Din procesul-verbal al zilei de 20 iulie 1965 : „Avându-se în vedere adresa de mai sus, în care se arată că în orașul Pitești a început modernizarea străzii principale a orașului pe care se vor plasa noi construcții de blocuri, iar în Piața Centrală o casă de Cultură a Sindicatelor și un hotel turistic, pentru a se realiza sistematizarea Zonei Centrale a orașului și construirea acestor noi ansambluri arhitectonice, se impune ca o necesitate demolarea Bisericii Sf. Gheorghe. Consiliul Parohial constatând că Biserica Sf. Gheorghe nu mai servește pentru cult din anul

---

se hotărăște menținerea, organele locale vor trebui lămurite asupra valorii istorice, precum și asupra celei artistice, după restaurare. (…) E. Condurache: trebuie arătat organelor locale că avem tot interesul, din punct de vedere patriotic, să arătăm străinătății că avem un trecut. Biserica Crețulescu din București impresionează toți străinii – contrastul cu noile clădiri este remarcat de toți. Organele locale nu înțeleg deocamdată acest punct de vedere, fiindcă sunt obsedați de problema construcțiilor noi”.

1622 Eugenia Greceanu, *op. cit*, p. 166. Că Nicolae Ceaușescu o dorește jos în acea perioadă – atunci, deoarece credem că decizia de amânare a demolării și de restaurare a venit tot din partea lui, vezi mai jos memoriul arh. Nicolae Bădescu adresat lui, ca întâiul om în stat – o arată și mărturia fostului paroh Marin Diaconescu: „Zvonurile cu demolarea și a bisericii („Sf. Gheorghe”) se tot înmulțeau, iar curând după pensionarea, mea autoritățile de Stat locale, încurajate de responsabilul politic al județului nostru, de viitorul dictator al României, au și trecut la acțiunea de demolare într-un mod perfid: că, adică, fac numai niște sondaje, că monumentele istorice ar avea nevoie să facă niște săpături interioare în nu știu ce scop”, Arhiva..., „Cartea de Aur...” p. 5.

1623 Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, Memoriul din 5 ianuarie 1967 al arh. Ștefan Balș, f. 1.

1624 Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, Note luate în ședința din 25. III. 1964 a Comisiei de avizare a monumentelor istorice, f. 3.

1625 Pr. Constantin Grigorescu, „Biserica salvată de la demolare”, http://www.bisericadomneascapitesti.ro/istoricul-bisericii/biserica-salvata-de-la-demolare

1963, că enoriașii acestei biserici își satisfac în prezent cerințele religioase în Biserica Mavrodolu, luând în considerare și faptul că Biserica Ortodoxă Română a înțeles să sprijine întotdeauna acțiunile menite să servească interesele obștești, pentru aceste motive Consiliul Parohial consideră evidentă necesitatea demolării acestui edificiu și își exprimă acordul cu cererea Sfatului Popular al orașului regional Pitești”. Semnează: preotul paroh Vasile Ionescu (58 de ani, str. Teiuleanu, nr. 20), preotul II Aurel Popescu (60 de ani, str. Țepeș Vodă, nr. 10), epitropul Ioan Oancea (60 de ani, str. C.A. Rosetti, nr. 9), cântărețul Dobre Georgescu (58 de ani, str. Teiuleanu, nr. 20), cântărețul Ioan Costelian (53 de ani, de la „Sf. Gheorghe”) și 8 consilieri din cei 12, votați în 1962 : Marin Anghel (68 de ani, str. Filimon Sârbu, nr. 76), Vasile Tomescu (str. Walter Mărăcineanu, nr. 3), Florian Anastasescu (77 ani, str. Banu Mărăcine, nr. 18), Ion Osiceanu (70 de ani, str. Constantin Mile, nr. 8), Ion Țuru (str. Maior Șonțu, nr. 16), Ioan Florescu (str. C. A. Rosetti, nr. 17), Ioan Ștefănescu (str. Gării, nr. 4) și unul dintre consilierii Ion Neacșu (67 ani, str. Banu Mărăcine, nr. 22) și Ilie Alexiu (66 ani, str. Tudor Vladimirescu, nr. 11) a cărui semnătură nu am putut-o descifra – cel mai probabil al doilea, consilier supleant, dealtfel.

Emil Bodnăraș (unul dintre salvatorii bisericii domnești din Pitești) și Nicolae Ceaușescu în 1969, la împlinirea a 65 de ani a primului. Sursa: *Fototeca online a comunismului românesc*, cota 6/1969

Bineînțeles, nu semnează parohul de la Sf. Gheorghe, Marin Braniște[1626]. Această decizie pripită se poate explica prin următoarele fenomene : 1. propaganda comunistă referitoare la sistematizarea centrului orașului Pitești, care, cu siguranță, inocula cetățenilor de mult timp ideeea demolării bisericii domnești ca pe o necesitate publică. 2. o anume animozitate – evidentă în cler, deci naturală – intervenită imediat cu mutarea personalului de la „Sf. Gheorghe” la Mavrodolu. 3. vârsta înaintată a semnatarilor și, mai ales, faptul că ei erau numai consilierii de la Mavrodolu, aleși în 1962. O asemenea decizie greșită nu avea cum să se ia după 1966, la viitoarele alegeri, când jumătate din consilieri sunt și de la „Sf. Gheorghe”, parohia oaspete.

[1626] Arhiva bisericii Mavrodolu, „Registru de ședințe ale Consiliului și Adunării parohiale 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968”, f. 76. Vezi și Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit.*, p. 151, în care autorii își manifestă regretul unei asemenea decizii a Consiliului Parohial, calificând-o „cea mai gravă și mai rușinoasă decizie din istoria existenței sale”. Parohul Vasile Ionescu va motiva medical și se va retrage din funcția de paroh în martie 1968, interimatul (până în noiembrie, același an) fiindu-l asigurat de parohul de la nou-reînființata „Sf. Gheorghe”, Marin Braniște, vezi Arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești, „Corespondența, 1968”, f. 14.

Preotul paroh Marin Braniște face acum – credem că este vorba chiar de ziua verdictului de la Mavrodol din 20 iulie 1965 sau, cel mult, următoarea, opinie susţinută şi de fostul paroh, Constantin Grigorescu[1627] – un gest rămas legendar[1628]. Presat decisiv de spectrul sumbru al demolării din ce în ce mai sigure, preotul merge direct la patriarh. Citām mărturia dr. Zicu Ionescu luată de la fostul paroh, Constantin Grigorescu : „Nefiind anunțat la audiență, călugărul portar nu i-a permis intrarea în Palatul patriarhal. Preotul Braniște nu a renunțat, a sărit gardul și a ajuns la Patriarhul Iustinian și i-a expus situația. Înaltul ierarh a rămas surprins, a dat telefon generalului Emil Bodnăraş, care răspundea de Culte, și acesta a ordonat primului secretar al Regiunii Argeş (de fapt, prim secretar al organizației regionale de Partid, n.r.), C. Sandu, să oprească lucrarea. După câteva zile, un grup operativ reprezentând C.C. al P.C.R., Direcția Monumentelor Istorice, Departamentul Cultelor și Regiunea de partid Argeș a hotărât ca biserica Sf. Gheorghe să devină monument istoric"[1629]. Gestul patriarhului, normal astăzi, era unul curajos în acele timpuri. Aceeaşi relatare despre patriarh, care îl contactează pe Emil Bodnăraș, și într-o altă mărturie. Patriarhul i-ar fi scris: „Când buldozerul va intra în biserică, prima cărămidă în capul meu va cădea, sau al preoților mei"[1630]. Parohul Marin Braniște amintește de mai multe ori într-un Memoriu din 1971 că adevăratul salvator al bisericii domnești din Pitești a fost patriarhul Iustinian[1631].

Arh. Nicolae Bădescu, salvatorul bisericii domneşti din Piteşti., într-o conferință a Univ. de Arhitectură din 26 mai 1965 (detaliu). Sursa: „Arhitectura", nr. 3-4/2016

Următorul act referitor la soarta bisericii este cererea din 4 octombrie

---

[1627] „Preotul Braniște s-a dus în aceeaşi zi la Bucureşti să intervină pentru salvarea lăcaşului de cult", Pr. Constantin Grigorescu, *op. cit.*

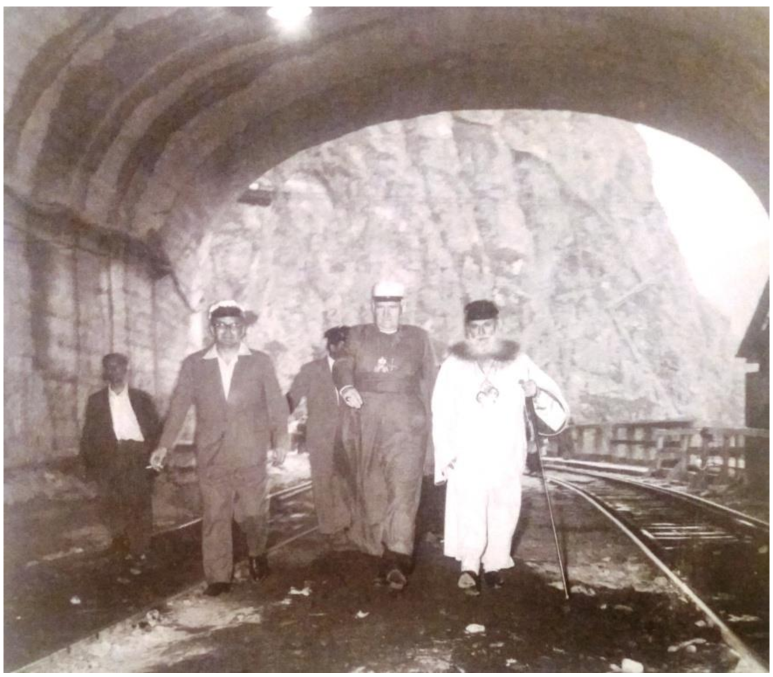
[1628] Faptul că consilierii unei biserici votează demolarea alteia ne dă și cronologia clară a apelării de urgență la ajutorul patriarhului. Parohul Marin Braniște nu putea să forțeze intrarea la Iustinian Marina cu urgența demolării în 1963 – reală și atunci –, deoarece, dacă o făcea, nu s-ar mai fi ajuns la actul aberant de la Mavrodolu din 1965, Sf. Gheorghe domnesc din Pitești fiind aflată, să presupunem, sub protecție patriarhală. Dar condamnarea se întâmplă. Exact după aceasta, patriarhul află și o salvează definitiv.

[1629] Dr. Zicu Ionescu, *op. cit.*, pp. 121-122. Mărturie repetată cu diferite ocazii, mai ales în cadrul Simpozionului de la Protoieria Pitești din 2006, prilejuit de jubileul celor 350 de ani de la zidirea sfântului lăcaş. Probabil că, via Emil Bodnăraș, situația de la Pitești s-a discutat la cel mai înalt nivel. Vezi mai detaliat acest episod pe noul site al bisericii, www.bisericadomneascapitesti.ro. Fiul părintelui Grigorescu, Ion Grigorescu, distins solist de operă în Germania, actualmente pensionar și revenit în țară, ne-a relatat în 2016 că, de fapt, pe părintele Braniște, în sesizarea lui urgentă la patriarhul Iustinian, l-a sfătuit un fost ilegalist piteștean, un anume Petrișor, care a stat în cartierul București (Calea Bucureşti).

[1630] Bartolomeu, mitropolitul Clujului, *Amintiri despre Patriarhul Iustinian*, în „B.O.R.", nr. 1-6, 1998, p. 135. Într-un alt articol, nenotat bibliografic, se spune că patriarhul ar fi mijlocit comutarea demolării în restaurare: „acest singur monument istoric al Piteștiului să nu se demoleze, și Monumentele Istorice, statul în speță, să o readucă la forma inițială", Alexandru Briciu, *Biserica Sf. Nicolae „cu Ceas" din Pitești*, Ziarul Lumina, nr. din 21 februarie 2009.

[1631] Arhiva..., „Acte și documente privitoare la repictarea bisericii. Pictori, Gh. Popescu și Niculina Dona, 1970-1975", f. 276-277. Într-un Raport din 1971 prezentat patriarhului Iustinian însuși, parohul repetă gestul aceluia pentru biserica domnească din Pitești, „valoros monument istoric salvat și restaurat prin Înalta osârdie și oblăduire a Prea Fericirii Voastre", Arhiva..., „Acte și documente privitoare la repictarea bisericii. Pictori, Gh. Popescu și Niculina Dona, 1970-1975", f. 287. Într-o felicitare din 1971 parohul amintește din nou că patriarhul Iustinian a redat bisericii domnești din Pitești „viața, strălucirea și valoarea de piesă rară a tezaurului monumental al plaiurilor argeșene", Arhiva..., Dos. 1/1971, p. 105.

1965 a președintelui C.S.C.A.S., prof. arh. Nicolae Bădescu către Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Comitetului Central al P.C.R., pentru avizul continuării restaurării[1632]. Nu cunoaștem răspunsul noului șef de stat, dar îl putem intui foarte ușor. În primul rând, în opinia avizată a prof. arh. Eugenia Greceanu, Nicolae Bădescu este salvatorul bisericii domnești din Pitești[1633]. În al doilea rând, biserica stă încă în picioare și, începând cu 1966, ea intră în etapa ultimă de restaurare. Schimbarea bruscă de atitudine se explică, probabil, la fel de ușor. Nicolae Ceaușescu era de câteva luni (11 iulie 1965) noul Secretar General al P.C.R., în locul proaspăt-decedatului Gheorghe Gheorghiu-Dej, cel care semnase, potrivit unor bârfe locale, demolarea din 1962 a bisericii Sf. Nicolae cu Ceas. Foarte probabil era o opțiune de imagine, o reorientare pragmatică. În mod cert nu dorea să fie expus, mai ales în noul context, criticilor internaționale și locale – fusese deputat de Argeș.

Patriarhul Iustinian împreună cu Dr. Michael Ramsey, arhiepiscop de Canterbury, capul Bisericii Anglicane, în timpul vizitei pe șantierul barajului Vidraru, 4 iunie 1965. Sursa: Paul Gheorghiescu, Alexandru Gheorghiescu, *Hidrocentrala și barajul Vidraru, 50*, Editura Nouă, 2016, p. 34

De aici și până la a-l numi salvatorul bisericii – așa cum exagerat s-a interpretat în presa locală piteșteană[1634] – este drum lung. Cel mult, el este un simplu dictator care și-a oprit cu stânga ce putea face inconștient și violent, ca de atâtea ori, dreapta. Termenul precis este ”iertare”, cel puțin ”amânare” (a demolării), nu ”salvare”. Probabil că Nicolae Ceaușescu salvează, într-adevăr, biserica, în ultimii ani de dictatură când, potrivit unor mărturii, Elena Ceaușescu o dorea demolată. Ori, pentru această afirmație, se poate să nu existe niciun document. Noi încă nu l-am căutat. După mărturia ing. Stelian Bajureanu, un reputat intelectual, piteștean prin adopție, în anii optzeci, într-o vizită de lucru împreună cu Elena, Nicolae Ceaușescu ar fi extras discret macheta bisericii domnești de pe macheta generală a centrului orașului Pitești pentru a nu putea fi reperată de către soția lui discreționară care, în

[1632] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, „Notă cu privire la monumentul istoric biserica Sf. Gheorghe din Pitești”. Din cuprinsul prețiosului document aflăm o intenție secundă a inițiatorului: transformarea bisericii în muzeu, chiar cu posibilitatea ca în interior să fie expuse obiecte de artă populară. O altă promisiune era oportunitatea accesului turiștilor la etajul pridvorului. Faptul că în 1968 ea a fost redată înapoi B.O.R., adevăratul beneficiar, atestă faptul că „muzeificarea” era doar un pretext, o formă de salvare de la demolare.

[1633] Arh. Eugenia Greceanu, *op. cit*., p. 166.

[1634] Eduard Tomaziu, *Ceaușescu a salvat Catedrala Sfântul Gheorghe din Pitești*, în „Argeșul”, anul CXL, nr. 7546, p. 6. Foarte probabil fostul deputat de Argeș o păstrase dintr-o rațiune practică, anume alternativa – în caz de pericol – a unei evadări rezonabile (cu luarea în calcul a unui refugiu secret chiar în interiorul bisericii) din sediul Prefecturii în cazul unei revolte publice. O legendă urbană persistentă încă și azi leagă subsolul importantului sediu de altarul bisericii domnești, afirmație pe care, personal, cu toată presiunea, nu am putut-o confirma. Strategic, ar fi o soluție de moment mulțumitoare. Bineînțeles, ctitoriile domnești aveau și acest rol defensiv, vezi, de exemplu, tainița și scăparea bisericii domnești „Sf. Gheorghe” din Târgoviște, fost scaun.

acel moment, îi urma, la câțiva metri în spate, primind, la rându-i, explicațiile responsabililor cu sistematizarea – informație facilitată în 2016 de pr. Codruț Soveja, paroh al bisericii Sf. Nectarie Taumaturgul din Pitești. O poziție valoroasă și prin neutralitatea ei o are, însă, profesorul și istoricul Petre Popa. Intervievat inopinat la finele anului 2016, domnia sa, fost responsabil local pe Cultură, după ce consideră legendă toată problematica, enunță : „Dacă doreau s-o dărâme, o demolau de mult. Biserica, după cum vedem, stă în picioare".

Considerăm, după toată expunerea, că în ecuație nu s-a luat din start în discuție chiar topologia. Biserica domnească din Pitești a fost salvată chiar de ghimpele care, aparent, o amenința : poziționarea ultra-centrală a ei în cadrul noului centru civic. Potrivit părintelui Braniște exclusiv, piatra tombală din 1661 (la începutul anului 2016, cu ocazia montării noii mochete, nu se mai putea citi nimic) din fața Sfintei Mese a fost relocată acolo din pronaos la restaurarea din 1963-1963. Probabil că se dorea astuparea unui tunel. Piteștii medievali, chiar din timpurile de aur, de pe când erau capitală itinerantă, au fost brăzdați subteran de tunele de scăpare, teorie susținută nu numai de practică, ci și de Tatiana Bobancu, martor interbelic, dar și de numeroși piteșteni care au luat parte la demolarea vechilor clădiri pentru a se face loc blocurilor socialiste. Biserica domnească Sf. Gheorghe din Târgoviște are o gură de refugiu tocmai în pronaos. În contextul de mai sus, nu era prea grea deducția pentru oficialitățile comuniste că biserica, vecină cu Prefectura – construită real, la rându-i, pe o rețea minimală de tunele antiatomice sau de refugiu –, ar putea comunica relativ ușor cu biserica domnească și, prin urmare, sfântul lăcaș ar fi o alternativă incredibilă de refugiu al unor conducători republicani, deci atei. Un simplu sondaj arheologic în sfântul altar – promis încă din 2014 de către fostul director al Muzeului Județean Argeș, profesorul Spiridon Cristocea –, ar putea elucida un mister real.

Constantin Sandu, preşedintele Comitetului Executiv al Sfatului Popular al Regiunii Argeş (1956-1968). Sursa : internet

Restaurarea dintre anii 1963-1968

Așa cum am menționat, între 1963 și 1968 biserica domnească din Pitești a fost supusă unei radicale – și fericite – restaurări de către D.M.I., prin restauratorul ei, arhitectul Ștefan Balș[1635], un al doilea ctitor,

[1635] Arh. restaurator Ștefan Balș (n. 1902-m. 1994), membru de onoare al Academiei Române. Vasile Drăguț îl descria: „Nimic ostentativ, nimic retoric în soluțiile adoptate; restauratorul s-a retras cu discreție în umbra monumentului, înțelegând că rolul său este să redescopere și să conserve valorile ce i s-au încredințat, nu să le forțeze expresia coafându-le după gustul epocii noastre în numele unei false originalități. (…) S-ar cuveni să fie evocat aici farmecul personal al acestui Nestor al restaurării monumentelor românești, s-ar cuveni să fie amintit spiritul său sportiv, fair-play-ul său, sensul mereu tineresc al comportamentului, dinamismul antrenant și, mai presus de toate, acel inegalabil zâmbet care exprimă, fără echivoc, căldura sa sufletească. Ștefan Balș nu este doar un OM. Pentru restaurarea monumentelor din țara noastră el reprezintă o întreagă epocă" , vezi Vasile Drăguț, *Profil: Ștefan Balș*, în „R.M.M.-M.I.A.", anul XLVI, nr. 2, 1977, p. 89. Arh. Gheorghe Curinschi: „Trebuie scos în evidenţă că fără contribuţia lui Ştefan Balş şi a celor care i-au împărtăşit punctele de vedere, arhitectura noastră medievală din Ţara Românească şi Moldova ar fi avut cu totul altă înfăţişare, iar istoria arhitecturii, pentru a reconstitui evoluţia acesteia, ar fi trebuit să recurgă la documente arheologice sau iconografice care să completeze mental imaginea alterată a monumentelor.

pe lângă patriarhul Iustinian, bineînțeles, salvatorul ei. Se corectau aproape toate erorile din 1876 – fără reactivarea catapetesmei de zid, deoarece, foarte probabil, cea din lemn, a lui M. Babic, din 1876, era aproape „irezistibilă” estetic. Un alt motiv pentru care arhitectul restaurator nu a rezidit catapeteasma este, la fel de probabil, contextul neprielnic. Este vorba nu numai de lungirea nepermisă – și agonizantă pentru cler și pentru parohieni – a șantierului de restaurare, 5 ani, dar și de urgența recepționării lucrărilor, condiționată de amenințarea continuă cu demolarea.

Interesant, triumful inesteticului de după 1876 – care avea să ducă chiar la iminența demolării sub comuniști – nu fusese veșnic. Sesizat, probabil, de specialiști, parohul Marin Preoțescu dorește în 1938 o restaurare generală a bisericii în sensul unei readuceri la forma inițială de dinainte de 1875-1876. Arhitectul Emil Costescu de la Comisiunea Monumentelor Istorice întocmește o schiță cu posibila formă originală[1636]. Însă, din lipsă de fonduri, se repară doar urgențele[1637]. Interesant este că arhitectul restaurator face câteva sondaje importante la baza clopotniței noi și inestetice. Se descoperă, astfel, zimții de cărămidă de la corpul bisericii și „arcadele și coloanele octogonale de zidărie de la pridvorul original mutilat”[1638]. În 1954, când se întocmea dosarul pentru reparația generală a acoperișului și a picturii (în 1956 se împlineau 300 de ani de la ctitorire), Direcția Generală a Monumentelor Istorice dă avizul, dar atenționează strict Comisia de pictură bisericească a Patriarhiei: „Este de dorit ca în viitor să se efectueze sondagii sub supravegherea C.S.A.C. pentru a se cerceta vechiul parament al fațadelor în vederea unei eventuale restaurări a monumentului în formele inițiale”[1639].

Biserica domnească din Pitești în timpul restaurării. Sursa: arhiva bisericii

Reconstituirea turlelor munteneşti şi a acoperişurilor moldoveneşti a fost hotărâtoare pentru reabilitarea estetică a arhitecturii medievale. Restaurarea acestora s-a înscris pe linia unei gândiri arhitecturale corecte şi consecvente care consideră spaţiul, volumul, silueta drept componente fundamentale ale compoziţiei în arhitectură”, vezi Gheorghe Curinschi Vorona, *Arhitectură, urbanism, restaurare,* Ed. Tehnică, Bucureşti, 1996. De curând Institutul Național al Patrimoniului a dedicat la finele anului 2016 arhitectului Ștefan Balș site-ul ”stefan-bals.ro” în urma unui proiect de comemorare a distinsului arhitect restaurator din cadrul mai larg al ciclului de proiecte „Restauratori români” coordonat de arh. Anca Filip.

1636 Arhiva I.N.P., fond C.M.I., Dos. 2653/28, „Parohia Sf. Gheorghe- Domnească”, f. 23.

1637 Epitropia face reparații la pridvorul care trebuia demolat, ceea ce atrage mustrarea C.M.I., vezi Arhiva I.N.P., fond C.M.I., Dos. 2653/28, f. 40. Această ilegalitate fusese observată accidental de către renumitul arhitect Horia Teodoru, care trecea prin Pitești.

1638 Arhiva I.N.P., fond C.M.I., Dos. 2653/28, f. 25. Pentru detalii, Arhiva..., „Registru de intrare-ieşire, 1939-1943”, f. 3-4.

1639 Arhiva..., Dos. 1/1954, f. 90 și f. 106.

Interesantă este, din acest aviz, remarca arhitecților, însușită imediat, credem, de către politrucii de la Sfatul Popular Pitești: „Să se efectueze lucrările strict necesare pentru întreținere în mod cât mai economic, întrucât în starea actuală biserica nu prezintă un interes deosebit arhitectural”[1640]. Iată că cine nu trebuie, respectiv tovarășii responsabili cu schimbarea la față a orașului, au în mână încă din 1954 o sentință „estetică” prin care pot hotărî foarte ușor, spre „binele obștesc”, înlăturarea unui edificiu definit oficial ca inestetic[1641]. În 1961 preotul Marin Diaconescu, în ultimul an de parohiat, nutrea speranța ca „Sf. Gheorghe” să fie restaurat : „Ce-i lipsește bisericii noastre astăzi? Îi lipsește amprenta vechimii ei de 305 ani, după exterior. Dacă i s-ar da jos tencuiala până la cărămidă și piatra din care e alcătuit zidul, deodată s-ar impune biserica noastră ca monument istoric. Un demers în scopul acesta ar fi binevenit (…). Numai așa îi va sta bine în mijlocul blocurilor ce vor împresura-o și în capul spațiului verde ce se va deschide spre Teatrul de Stat. Altfel…”[1642]. Finalul ascundea chiar pericolul care păștea monumentul, demolarea, comutată de necrezut în restaurare. Să urmărim și acest proces.

Biserica domnească din Pitești în timpul restaurării. Sursa: arhiva bisericii

Șantierul se deschide pe 1 martie 1963[1643], dar de-abia în toamnă lucrările încep propriu-zis. Biserica „Sf. Gheorghe” din Pitești este închisă cultului, în sensul restaurării – proiectul și intenția erau reale din perspectiva D.M.I., dar evacuarea care urma ajuta mult Sfatul Popular în demersurile lui de demolare –, parohia ei fiind alipită celei de la biserica Mavrodolu începând cu 15 august, același an[1644]. La începutul lui septembrie 1963 clopotnița-turn este demolată[1645] – între 1964 și 1966, perioada de

[1640] Arhiva..., Dos. 1/1954, f. 90.
[1641] Gusturile nu se discută. Peste ani, părintele paroh Marin Diaconescu, autorul renovării majore din 1956, își exprima regretul demolării turnului clopotniță, în 1967-1968, acuzând ca neștiințifiă restaurarea generală a arhitectului Ștefan Balș, vezi Arhiva..., Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990” (volumul 63), f. 50.
[1642] Arhiva..., Dos. 2/1961, f. 27.
[1643] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7045, p.-v. din 5 octombrie 1968, f. 2. Până la terminarea lucrărilor, în 30 septembrie 1968, C.S.C.A.S. dă D.M.I., afat în subordine, patru avize de construcție (1964, 1966 și două în 1968) pentru etapele de execuție ale complexei lucrări de restaurare.
[1644] Arhiva..., Dos. 1/1966, f. 28. Enoriașii fostei parohii „Sf. Nicolae”, împreună cu pr. Emanoil Braniște, de-abia venit la Sf. Gheorghe, trec la Precista-Veche din Coastă (Maica Domnului). Enoriașii de la „Sf. Gheorghe”, împreună cu parohul Marin Braniște, cu cântărețul Ion Costelian și pangarista Ana Ixerescu, trec la Mavrodolu. Părintele Marin Drăgușin trece la Sf. Ioan. Inventarul mobil și arhiva sunt mutate la biserica Mavrodolu și la Protoierie. Documentele pe baza cărora biserica „Sf. Gheorghe” din Pitești s-a închis pentru restaurare au fost următoarele: 1. adresa Sfatului Popular nr. 20.136/1963 2. avizul Departamenului Cultelor nr. 11351/1963 3. Avizul C.S.C.A.S. nr. 6295/1963 4. ordinul episcopiei nr. 8404/1963.
[1645] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, Devizul din 3 septembrie 1963. Momentul demolării turnului inestetic în toamna lui 1963 este probat, în afara documentelor din dosarul I.N.P., și de o mărturie foto, vezi *Secera și ciocanul*, anul XIV, nr. 3101/23 aprilie 1964, p. 2. În această fotografie inopinată, dinspre Nord, biserica apare fără turn. O altă mărturie asemănătoare este, foarte probabil, și cea de Crăciunul aceluiași an, cu parcul nou, din față, acoperit de zăpadă, Idem, anul XIV, nr. 3311/26 decembrie 1964, p. 2. Materiale rezultate din demolarea clopotniței și a

încetare a lucrărilor datorită lipsei avizului superior pentru o etapă superioară de renovare, respectivul pridvor stă demolat[1646]. Sondajele încep imediat după evacuare, din moment ce peste o lună, pe 17 septembrie, la șantierul de la Sf. Gheorghe se întrunește toată conducerea D.M.I.[1647] pentru a constata rapid rezultatele și pentru a decide. Această urgență, repetăm, venea din nevoia arhitecților de a demonstra organelor locale importanța monumentului și, prin urmare, de a-i schimba soarta care o păștea aproape irevocabil.

Se comunică următoarele constatări: 1. valoarea de unicat arhitectural pe care o deține biserica domnească din Pitești, „aparținând unui tip aparte, necunoscut până în prezent" (concluzie generală) 2. „în interiorul bisericii, în preajma zidului de nord al edificiului, la pronaos și naos, au ieșit la iveală fundațiile unei biserici mai vechi de epoca lui Constantin Șerban Basarab. Cercetările în continuare vor trebui să urmărească traseul acestor ziduri pe întreaga suprafață a bisericii" 3. „la exterior, în zona altarului, a resultat existența unui masiv de zidărie în axul absidei care pare să marcheze urma unui contrafort, element constructiv interesant, care nu se întâlnește frecvent în arhitectura muntenească a epocii" 4. „tot la exterior, decapările de tencuieli la vechiul pridvor au scos la iveală urmele unor stâlpi masivi la zidărie cu largi arcade monumentale, de un tip necunoscut până acum. În registrul superior se constată, în plus, existența altor arcade, mai zvelte, corespunzătoare vechii clopotnițe care, construite deasupra pridvorului, avea cornișa cu puțin mai ridicată ca restul bisericii. Plastica generală a acestui pridvor cu clopotniță în arcade deschise la nivelul superior constituie un model aparte în rândul rarelor monumente cu particularități asemănătoare din epoca respectivă, ceea ce imprimă bisericii din Pitești caracterul de unicat arhitectural amintit mai sus" 5. „decapările executate în diferite locuri pe fațada de nord a bisericii și în axul altarului au pus în evidență frumosul parament de cărămidă al monumentului. A apărut astfel în mod evident atât desenul și proporțiile celor două registre decorative suprapuse care împodobeau fațada, cât și detaliile ciubucelor de cărămidă care încadrau panourile și firidele cornișei originale de sub streașină" 6. „cercetările preliminare au adus, de asemenea, precizări și în ceea ce privește boltirile originale ale pronaosului, cu interesante detalii constructive și decorative ale turlei. Boltirea pronaosului, inspirată de la „Dealu", se sprijinea pe un masiv arc transversal care împărțea spațiul în două sectoare pentru a face astfel posibilă ridicarea celor două turle mici (azi dispărute). Cât privește turla mare a pantocratorului care se păstrează aproape intactă, inclusiv toate detaliile constructive

pridvorului în operațiunea din septembrie 1963: 7.000 de cărămizi (în valoare de 2.100 de lei, împărțite în 3 părți egale între Sfatul Popular Slătioare, pentru satisfacerea unui „interes obștesc", parohiile Izvorani și Ștefănești, pentru construirea de clopotnițe), 240 de foi de tablă galvanizată (700 de kilograme în valoare de 2100 lei, cumpărată peste un an de Ilina Gheorghe din Dobrogostea, cu promisiunea că va da și bisericii de acolo pentru o troiță) și 2500 de kilograme de deșeuri de brad și de stejar (în valoare de 375 de lei, doante cântăreților Dobre Georgescu și Ioan Costelian), vezi Arhiva bisericii Mavrodolu, „Registru de ședințe ale Consiliului și Adunării parohiale 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968", f. 53-54 și f. 67.

1646 Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, Adresa internă din 31 iulie 1964 și cea din 20 ianuarie 1965 a arh. Ștefan Balș. În vara lui 1964 se terminase faza STE și se aștepta avizul pentru faza PA. Acesta va veni, după cum vom vedea, de-abia peste doi ani, timp în care biserica a fost mereu amenințată cu demolarea. În aceeași lună inginerul M. Itigan, șeful grupei de execuție, îi scria arh. Ștefan Balș să urgenteze avizul, deoarece el comandase deja 75.000 de cărămizi de epocă, vezi adresa lui către grupa de proiectare din 27 iulie 1964.

1647 Componența: președinte: arh. Gheorghe Curinschi (director tehnic D.M.I.), membri: prof. arh. Horia Teodoru, prof. arh. Gr. Ionescu, prof. arh. Richard Bordenache, Emil Lăzărescu (Institutul de Istorie a Artelor), Constantin Bălan, arh. Andrei Pănoiu (Direcția Artelor C.S.C.A.), arh. Ștefan Balș (secretar), R. Mănciulescu (din Grupa de Proiectare), Dinu Rosetti, argheolog, M. Breazu (șeful șantierului Muntenia), G. Butnaru (șeful lotului Câmpulung-Pitești din cadrul grupei de execuție). Invitați: ing. Matei Ghigiu, vice-președinte al Sfatului Popular al Regiunii Argeș, P. Niculescu, director D.S.A.P.C., regiunea Argeș, vezi Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, p.-v. din 17 septembrie 1963, f. 1.

și, îndeosebi, decorative exterioare, constituie un element de o valoare documentară excepțională pentru o restaurare integrală” 6. Se intuiește că în apropierea bisericii exista curtea domnească din Pitești 7. Se recomandă „amplificarea cercetărilor”, transformarea în „muzeu de veche artă religioasă” și totala dezafectare din interior prin demontarea tâmplei de lemn și scoaterea strănilor, demolarea imediată a ante-vestibulului și a clopotniței, detencuirea întregului monument[1648].

Rezultatele de mai sus veneau în urma raportului preliminar de cercetare al arheologului Dinu V. Rosetti, însărcinat în acest sens, care lucrase continuu, în regim de urgență, în perioada august-octombrie 1963. Cu toată graba – motiv îndeajuns de neștiințific pentru ca arh. Eugenia Greceanu, care a studiat documentul, să impute caracterul nesistematic al săpăturilor lui Dinu V. Rosetti[1649] –, cercetarea arheologică din acest an rămâne singura cu un relativ aspect de amploare pe acest monument, rezultatele fiind, așadar, foarte prețioase. Cercetătorul le va publica de-abia în 1977[1650]. S-au propus în exterior două secțiuni de cercetare arheologică. Prima, perpendiculară pe latura de nord, la intersecția dintre naos și pronaos (pridvorul de azi, deoarece încă din 1875-1876 zidul de azi, refăcut de Ștefan Balș, fusese demolat). A doua, perpendiculară pe absida din partea de răsărit a bisericii. Alte detalii foarte importante: 1.„în mod vădit”, tinda a fost adăugată ulterior (informație corectă, arhiva bisericii păstrând informația că în 1889 Carlo Scolari face un antreu în fața noii clopotnițe). 2. în secțiunea întâi, în latura de nord a bisericii, „au avut loc subzidiri, într-o vreme mai nouă” 3. „în partea de răsărit, prin secțiunea II, s-a dat de lucrări de zidărie făcute, o dată cu construirea monumentului, care ar putea indica posibilitatea existeței aci a unui contrafort” 4. în ambele secțiuni din în exteriorul bisericii, numeroase inhumații; în a doua secțiune unele inhumații de preoți. „Aceste inhumațiuni, ca și lucrările de consolidare și dispozitivul de aerisire au deranjat terenul și nu îngăduesc a stabili vechiul nivel de călcare. Pentru aflarea acestui nivel, vor fi necesare noi sondaje” 5. tot în exterior, câteva olane simple, neputându-se preciza dacă provin de la biserică sau de la fostele clădiri din jur 6. „elementele de datare, rămășițe ale culturii materiale, în primul rând ceramica, nu coboară mai jos de secolul al XVII-lea (în spațiul restrâns al cercetărilor efectuate până în prezent) .

Arh. restaurator Ștefan Balș (1902-1994). Sursa: arhiva I.N.P.

În interiorul bisericii se trasează trei secțiuni de cercetare arheologică: 1. în tindă (actualul pridvor), „perpendicular pe vechea tindă, devenită ulterior pronaos. S-a dat aici de un paviment din fragmente de lespezi poate ale podestei treptelor ce legau vechea tindă de exteriorul bisericii”. 2. „în vechea tindă, perpendicular pe latura zidului ce o desparte de naos, cuprinzând și o parte a deschiderii ușii dintre cele două încăperi. 3. „în vechiul pronaos, de-a lungul axei mediane și ferestrele de nord ale bisericii”. Rezultate: 1.„ actualul nivel de călcare se compune dintr-un mozaic de ciment sub care se află un strat gros de 50 de centimetri de moloz ce suprapune nivelul de călcare de la

[1648] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, f. 3-5. Aceleași concluzii, în aceeași zi, și din partea arh. Horia Teodoru, vezi Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, f. 1-2, articolul intitulat „Biserica domnească (Sf. Gheorghe) din Pitești”. Fosta existență a contraforților, de inspirație moldovenească, era, credem, gustul ctitorei, Doamna Bălașa, fiica unui grec și a unei moldovence.
[1649] Arh. Eugenia Greceanu, *op. cit.*, p. 91.
[1650] Dinu V. Rosetti, *op. cit.*, pp. 69-71.

care pornesc gropnițele și mormintele din interior. Cu o singură excepție, toate mormintele au fost profanate cu prilejul efectuării mozaicului modern, cât și în vremea când s-a procedat la construirea unor proporții mai noi. O gropniță mai veche (posibil secolul al XVII-lea, cum ne arată rămășițele unei candele de sticlă și a unei paftale de metal alb, este suprapusă și tăiată de inhumațiuni mai recente. Din acesta era numai una nederanjată și conținea osemintele unui preot – cum ne arată vestigiile veșmintelor și o cruce de metal alb care se afla pe pieptul înhumatului. Mormântul poate fi datat în prima jumătate a secolului al XIX-lea) 2. „Cu prilejul acestor cercetări destul de restrânse s-a putut constata, în actuala fază a cercetărilor, că monumentul actual nu suprapune altul mai vechi”. 3. „îngroșarea zidăriei de-a lungul peretelui de nord, observată în interiorul vechiului pronaos, o obișnuită lărgime a fundațiilor constatată și la alte monumente similare” 3. un zid gros despărțea naosul de pronaos. Recapitulare rezultate : „1. Actualul pronaos și etajul clopotniței ridicată deasupra alcătuiau tinda inițială. Nu s-a găsit nicio urmă care să indice prezența unei scări exterioare pentru accesul la etajul clopotelor. 2. Decapările de zidărie ne-au dat putința de a constata că vechea tindă era deschisă. 3. Săpăturile au dus la descoperirea zidurilor despărțitoare dintre vechea tindă și pronaos, cât și dintre pronaos și naos. 4. Nu s-au găsit urmele altei construcții anterioare”[1651].

Repetăm, suntem în 17 septembrie 1963, zi în care toată conducerea D.M.I., împreună cu invitați importanți, vizitează șantierul pentru a constata rezultatele cercetărilor și pentru a lua decizii privind restaurarea. Descoperirea existenței reale a etajării pridvorului intervine imediat acestei vizite, arhitectul menționând-o într-un document din 18 octombrie, același an[1652]. Noutatea, potrivit arh. Eugenia Greceanu, este inedită vizavi de soluțiile de până atunci domnești și boierești, fiind un apanaj al domniei[1653]. Arhitectul restaurator menționa că această descoperire unicat la 1656, devenită primat arhitectonic[1654], coroborată cu întreg corpusul, restaurat, dădeau „excepționala sa valoare în cadrul evoluției vechei arhitecturi Muntenești”[1655]. Din toamna lui 1963 până în 1967 biserica domnească va sta în acest stadiu, cu pridvorul demolat, un aspect sumbru, care nu o va avantaja deloc. Materialele rezultate din demolarea din 1963 vor fi donate altor biserici sau vândute de epitropia Mavrodolu unor slujbași bisericești, prin negociere[1656].

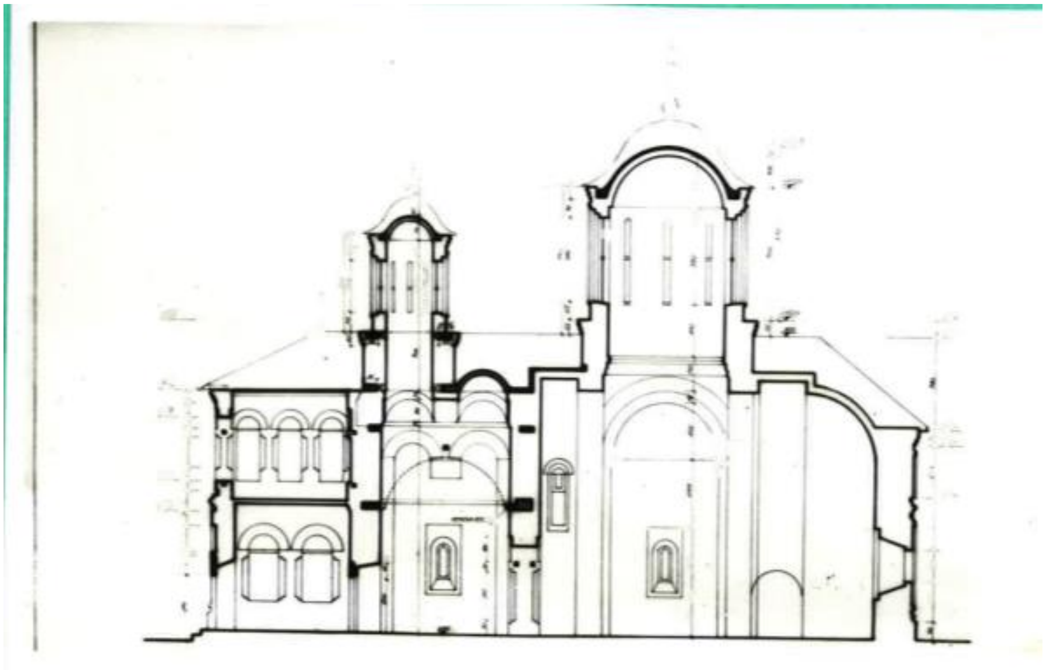
[1651] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, „Raport preliminar asupra cercetărilor arheologice de la biserica Sf. Gheorghe din Pitești”, arheolog Dinu V. Rosetti, f. 1-3.
[1652] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, „Raport asupra lucrărilor efectuate la biserica Sf. Gheorghe din Pitești”, arh. Ștefan Balș, 18 octombrie 1963.
[1653] Arh. Eugenia Greceanu, *op. cit.*, p. 142. Modelul cu foișor supraetajat va fi reluat la biserica din Filipeștii de Pădure, Prahova (1688) și din Preajba, Dolj (1778-1779).
[1654] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, Dos. 7042, Referatul nedatat (foarte sigur 1964) al arh . Florica Dimitriu. Se evidențiază alte caracteristici noi descoperite în 1963-1964: „1. Un pridvor deschis cu arcade și stâlpi octogonali din zidărie peste care se ridică arcadele mai mici ale unei clopotnițe cuprinsă în corpul bisericii și depășind numai cu puțin cornișa acesteia. Plastica monumentală realizată prin această suprapunere de arcade nu se mai găsește la niciunul din monumentele contemporane (ei). 2. Turla naosului, în întregime autentică, de la cornișa cu zimți, încă păstrată sub tencuială până la decorația cu câte trei ciubuce pe muche a pereților – document excepțional de rar. 3. Un contrafort de fundație în axul altarului, element cunoscut în Țara Românească numai la încă două monumente (Curtea Veche din București și biserica fostei mănăstiri Stelea) ”.
[1655] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, articolul nedatat „Restaurarea bisericii Sf. Gheorghe din Pitești”, f. 2.
[1656] Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit.*, pp. 147-149.

Biserica domnească din Pitești în timpul restaurării. Sursa: arhiva bisericii

Prin urmare, considerându-se toate aceste descoperiri, în 14 februarie 1964 D.M.I. dă un nou aviz de continuare a restaurării (alte avize din aceeași ședință: consolidarea bisericii Arbore și transformarea grajdurilor din cadrul curții castelului Peleş). Totuși, lucrurile stagnează periculos și în acest an. Într-un document intern al bisericii parohul Marin Braniște se plângea în 20 iulie 1966 președintelui C.S.C.A.S. că restaurarea a fost întreruptă „de mai mult de doi ani de zile”[1657]. În toamna lui 1964 parohia Enculești (azi în orașul Ştefăneşti), a cărui biserică nouă era nemobilată, cere parohiei Mavrodolu strănile din altarul de la Sf. Gheorghe și lambriurile de la cafas[1658], parohia Oarja, 15 metri liniari de strană, tot de aici[1659], şi parohia Călineşti, „niște străni” de la fosta Sf. Nicolae, demolată[1660]. În tot acest timp, inventarul bisericii este depozitat la protoierie, la Mavrodolu și la Sf. Vineri. În biserică rămân mobilierul (o parte din străni – 10 metri liniari fiind la protoierie, urmând, mai apoi, să fie date parohiei Enculești și 15 metri liniari, parohiei Oarja –, jețul arhieresc, policandrul mare)[1661]. Catapeteasma din lemn rămâne pe loc, probabil pentru a fi și ea mutată. Arhitectul restaurator însă nu a mai reactivat vechea catapeteasmă de zid – probabil datorită și faptului că nu-i știa forma, dar și pentru că cea actuală, a sculptorului M. Babic, estetic, era foarte frumoasă.

[1657] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986”, p. 6, p.-v. nr. 6/27 august 1966.
[1658] Arhiva bisericii Mavrodolu, Pitești, „Dos. C.14, 1964. Diverse de natură economică”, foile 43 și 46.
[1659] Arhiva bisericii Mavrodolu, Pitești, „Dos. C.14, 1964. Diverse de natură economică”, f. 45.
[1660] Arhiva bisericii Mavrodolu, Pitești, „Dos. C.14, 1964. Diverse de natură economică”, f. 48.
[1661] Arhiva bisericii Mavrodolu, Pitești, „Registru de ședințe ale Consiliului și Adunării parohiale 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968”, foile 62-63. În vara anului 1964 D.M.I. vrea să-și stabilească în protoierie câteva birouri, deci partea de inventar de la „Sf. Gheorghe” depozitată acolo trebuie mutată din nou, probabil la „Sf. Vineri”. Parohiile Enculești și Oarja, vor, dacă se poate, stranele. Menționăm că toate materialele vândute din demolarea părților din biserica domnească au trecut în bugetul parohiei gazdă, Mavrodolu.

Biserica domnească din Pitești în varianta arhitectonică originară, 1656. Secțiune longitudinală, arh. Ștefan Balș, 1963. Sursa: arhiva I.N.P., fond D.M.I., dos. 7045 bis

În ianuarie 1965 Ștefan Balș insistă pentru reluarea lucrărilor la Sf. Gheorghe. Este vorba despre : 1. „să se atace lucrările de cercetare în interior, adică decaparea integrală a tencuielilor la bolți și pereți, inclusiv turla, desfacerea pardoselilor, săpături pentru coborârea nivelelor, schele etc. 2. Să se termine zidăria, betoanele și acoperișul sub forma definitivă la pridvorul rămas rămas restaurat numai parțial pe anul 1964"[1662]. Din documente se pare că în 1965 nu s-a lucrat mai nimic la Sf. Gheorghe, biserica trecând, după cum am văzut, printr-o nouă amenințare cu demolarea[1663]. În prima lună a lui ianuarie 1966 arh. Ștefan Balș revine asupra bisericii și vrea să cumpere din timp 60.000 de cărămizi pentru continuarea lucrărilor[1664] – gest că biserica a scăpat de pericolul demolării după cererea arh. Nicolae Bădescu către Nicolae Ceaușescu din 4 octombrie 1965 de păstrare și restaurare a bisercii din Pitești, avizate. Primul efect al salvării bisericii de la demolare este reînființarea ei prin ordinul nr. 1526 / 4 iulie 1966 al Episcopiei Râmnicului și Argeșului[1665], având ca epitrop pe Constantin Știrbu, reales și în 1968[1666].

[1662] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, Adresă internă a D.M.I., 20 ianuarie 1965.
[1663] Potrivit doamnei Gheorghe Elisabeta (87 de ani) şi domnului Tudose Ion (82 de ani) într-unul din anii perioadei 1963-1965 armata se strânsese împrejurul catedralei „Sf. Gheorghe", încercând s-o demoleze. Mai mult, domnul amintit susţine că, defapt, demolarea nu a reuşit la început, timp pentru reuşita celor care îi doreau salvarea. Mărturii culese de autor în anul 2015.
[1664] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, Adresă internă D.M.I., 6 ianuarie 1966.
[1665] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986", p. 5, p.-v. nr. 6/27 august 1966. Va mai urma o nouă reînființare, prin ordinul episcopiei nr. 14511/9 decembrie 1967, vezi Arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești, „Corespondența, 1968", f. 8.
[1666] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986", pp. 2 și 27. Reales în 1970, Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986", p. 68. Decedat în 13 iunie 1970, propus a fi trecut în „Cartea de Aur" a bisericii și pomenit anual la 21 mai, deoarece „și-a onorat cu osteneli deosebit de meritorii încredințarea primită și calitatea avută, atât în perioada restaurării, 1963-1968, cât și la redeschiderea, în 1968, a bisericii", p. 77.

Biserica domnească din Pitești în timpul restaurării (1963-1968). Foto, arh. Ștefan Balş. Sursa: arhiva I.N.P., fond D.M.I., dos. 7045 bis

Parohul Marin M Braniște e delegat să ceară lămuriri D.M.I. și C.S.C.A.S. de ce nu reîncep lucrările și să insiste pe lângă aceste instituții pentru reluarea lor[1667]. Parohia e proaspăt reînființată, parohul merge la Ilie Băncilă, conducătorul Lotului nr. 41 Pitești al DMI[1668], însărcinat cu executarea lucrărilor de restaurare, să urgenteze. Se scrie D.M.I., fără răspuns, se scrie C.S.C.A.S., la fel. Parohul îl întreabă pe subdirectorul D.M.I., Munteanu. Acesta așteaptă și el o autorizație. Parohul invită la biserică, proprietatea statului, pe domnișoara arh. Florica Dimitriu. În ziua convenită, parohul, cu protopopul C. Dejan și cu fostul paroh, Marin S. Diaconescu, pensionar, intră în biserică, arhitectul întârziind. Acesta, venind mai târziu, îi somează pe clerici, prin paznicul monumentului istoric, să părăsească incinta, lăcașul fiind în proprietatea D.M.I., încredințat acestuia de către Episcopia Râmnicului și Argeșului. După acest trist și mic eveniment, clericii roagă pe arhitect să amenajeze măcar pridvorul și pronaosul în fața iernii ce se așteaptă, pentru accesul credincioșilor[1669].

Nu se amenajează nimic pentru cult, ci se continuă restaurarea, cel puțin scriptic. De data aceasta, însuși episcopul Iosif Gafton însărcinează pe părintele Braniște să ceară D.M.I. demersurile pentru reînceperea lucrărilor[1670]. Pe 16 octombrie 1966 se redeschide oficial șantierul D.M.I. în privința

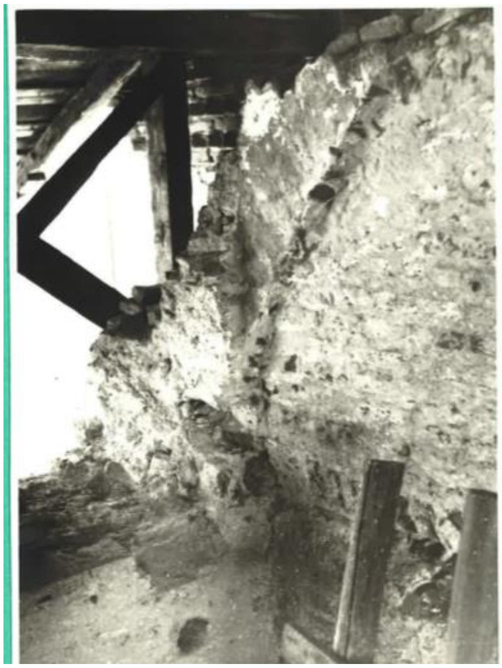
[1667] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986”, p. 5, p.-v. nr. 5/22 august 1966.

[1668] Viitorul paroh Constantin Grigorescu, menționa accidental într-un proces verbal din 1977 că restauratorii bisericii au fost arh. Ștefan Balș și ing. Ilie Băncilă, Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986”, p. 260, p. 266.

[1669] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986”, p. 6, p.-v. nr. 6/27 august 1966 și Arhiva…, Dos. 2/1966, f. 47-49.

[1670] Arhiva…, Dos. 2/1966, f. 30-31, f. 67, f. 72. Situația bisericii în septembrie 1966, potrivit raportului parohului către episcopie: 1. „altarul e intact, dar ocupat cu materialele arheologice descoperite: vechile ancadramente de piatră ale ușilor și ferestrelor, vechea piatră cu prima pisanie, oseminte și alte relicve găsite în mormintele din pronaos etc.” 2. Catapeteasma, îmbrăcată în rogojini 3. Naosul e intact, ocupat de materialele de construcții, amvonul e îmbrăcat în rogojini 4. În pronaos săpăturile adânci au fost umplute și nivelate, picture și tencuiala au fost îndepărtate 5. Pridvorul e doar partial restaurant, fără acoperiş, baza e în totalitate săpată adânc, „până la rădăcină” 6. „Peste tot în biserică și împrejur sunt schele, iar în curte o grămadă mare de balast, un bazin de apă, niște polăți etc”. Dr. Zicu în *op. cit.*, îl acuză pe episcopul Iosif Gafton că nu a ajutat biserica domnească din Pitești de la demolare, ba chiar a împins-o spre ea. Scriptic, din actele interne de la Mavrodolu, parohia gazdă, apar doar două lucruri. Primul, foarte important, este că episcopul scrie „Văzut, 5 oct 1965”, apoi se semnează pe procesul verbal al Consiliului Parohial de aici, din 20 iulie 1965, pentru acceptul demolării. Al doilea, de context, acela că timp de doi ani episcopul nu a venit la Pitești (jumătatea lui 1964, să zicem, până pe 15 mai 1966), vezi Arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești, „Dosar A 1, 1966. Ordine și corespondență cu organele bisericești superioare și autorități”, f. 14. Documentul este o cerere neutră a protoieriei Pitești ca fiecare biserică să trimită un preot la Sf. Vineri, deoarece acolo, după doi ani de absență la Pitești, episcopul va sluji. Urmează o mică gafă, probabil inconștinetă. Parohul îl trimite pe părintele Braniște, protopopul (sau episcopul, nu știm) îl refuză. Toată această corespondență este însemnată cu stiloul pe textul dactilografiat.

restaurării radicale a bisericii „Sf. Gheorghe” din Pitești[1671]. Lucrările vor costa 1.210.723 de lei, sumă suportată în exculsivitate de Statul român, gest care va fi mult timp amintit în alocuțiuni și în actele oficiale ale clerului de aici. Echipa va fi propusă pentru premiere în 1968-1969, aceasta fiind următoarea: arh. Ștefan Balș (şef de proiect), ing. Teodor Barbu (rezistență), arh. Rodica Matache (redactare planşe), Ilie Băncilă (tehnician, şef de șantier), Vasile Liscan (meșter)[1672].

Etajul pronaosului bisericii domnești din Pitești în cadrul resaturării dintre 1963-1968. Urmle de plecare ale bolților. Foto, arh. Ștefan Balș, 1963. Sursa: arhiva I.N.P., fond D.M.I., dos. 7045 bis

La începutul lui 1967 arh. Ștefan Balş insistă asupra reconstruirii celor două turle de pe pronaos. Conform procesului-verbal al unei şedințe D.M.I. din 4 ianuarie 1967 se discută despre amplasarea turlelor mici care trebuie zidite din nou: „În cursul cercetărilor s-au găsit în pronaos urmele arcului median dispărut care împărțea spațiul în două travee longitudinale, urmele timpanelor fostelor bolți, păstrate pe peretele de vest și urmele, cioplite în zidărie, a zidului despărțitor dintre naos și pronaos. Aceste elemente, la care se adaugă datele cuprinse într-o descriere a bisericii dinainte de dărâmare, din sinodicul bisericii, fac posibilă reconstituirea celor două turle ale pronaosului dărâmate în 1875. (…) Să se studieze o variantă suplimentară pentru amplasarea turlelor pronaosului pentru a obține o grupare a celor trei turle în felul vechilor monumente cu trei turle similare („Dealu”, „Gura Motrului” și „Brebu”)”[1673]. Că monumentul este pe mâni bune o arată componența comisiei : preşedintele D.M.I., arh. Richard Bordenache, membri, arhitecții Horia Teodoru, Grigore Ionescu, V. Bilciurescu, E. Lăzărescu, P.E. Miclescu, Ștefan Balș (proiectantul). O delegație D.M.I. urmează să se deplaseze în acest scop în săptămâna 9-14 ianuarie la Pitești[1674]. Poziționarea turlelor mici se decide însă, după o prezentare-argument a arh. Ștefan Balș, tocmai pe 18 aprilie 1967: „Se propune refacerea turlelor mici către vestul pronaosului, iar spațiul rămas către est va fi acoperit cu două bolți în leagăn”. Așadar, decizia este luată (se putea opta ca la „Dealu”, cu turlele mici spre est, în apropierea turlei mari). Totuși, Comisia recomandă proiectantului „să studieze o variantă cu bazele celor două turle ieșite din învelitoare, fără turle, și o variantă cu închiderea părților superioare ale pronaosului cu calote”[1675].

[1671] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7045, f. 2, p.-v. din 5 octombrie 1968.
[1672] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, f. 4-5, articolul nedatat „Restaurarea bisericii Sf. Gheorghe din Pitești”.
[1673] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7045, f. 2, p.-v. nr 1/4. 01. 1967.
[1674] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042 , Memoriul din 7 ianuarie 1967 al arh. Ștefan Balș. Rezoluția directorului D.M.I., Richard Bordenache asupra componenței delegației care va merge la Pitești: prof. arh. Grigore Ionescu, prof. arh. Horia Teodoru, arh. Bilciurescu, arh. Curinschi, L. Vasilescu.
[1675] Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, f.1, p.-v. nr 10/18 aprilie 1967.

În primul trimestru al anului 1967 se descoperă în colțul din partea de sud-est a pronaosului pornirea arcelor de susținere a fostelor turle mici dispărute, ceea ce clarifică și mai mult decizia finală de amplasare a lor[1676]. În martie 1968 se cercetează piatra tombală din fața sfintei mese. În afara datei, 1661, nu s-a mai putut citi nimic[1677]. Tot acum, de ambele părți (D.M.I. și Adunarea Parohială a bisericii convocată la Mavrodolu[1678], unde era găzduită încă din 1963) discută despre necesitatea repictării pronaosului și pridvorului, deoarece pictura era distrusă de lucrări. Amândouă forurile se întreabă dacă se repictează în ulei sau se pictează într-un registru nou, în frescă. Devizul este făcut în vară de către prof. Gheorghe Popescu din București[1679]. Pe 5 octombrie 1968 se face recepția provizorie, Statul dând înapoi Bisericii monumentul restaurat[1680]. Restaurarea este una „foarte bună", colectivul fiind premiat, ulterior, pentru ea. Încă din martie 1968, când restaurarea era aproape finalizată, Adunarea Parohială „aduce mulțumiri conducătorilor noștri de stat prin a căror grijă și bunăvoință biserica domnească sfântul Gheorghe și-a redobândit întreaga sa valoare documentară și artistică, putându-se număra astfel printre monumentele de seamă ale Patriei"[1681]. În 5 mai 1969, ora 15 și 15 minute, proiectantul Ștefan Balș este invitat în cadrul emisiunii radiofonice „Restaurarea monumentelor", unde vorbește despre restaurarea bisericii domnești din Pitești[1682].

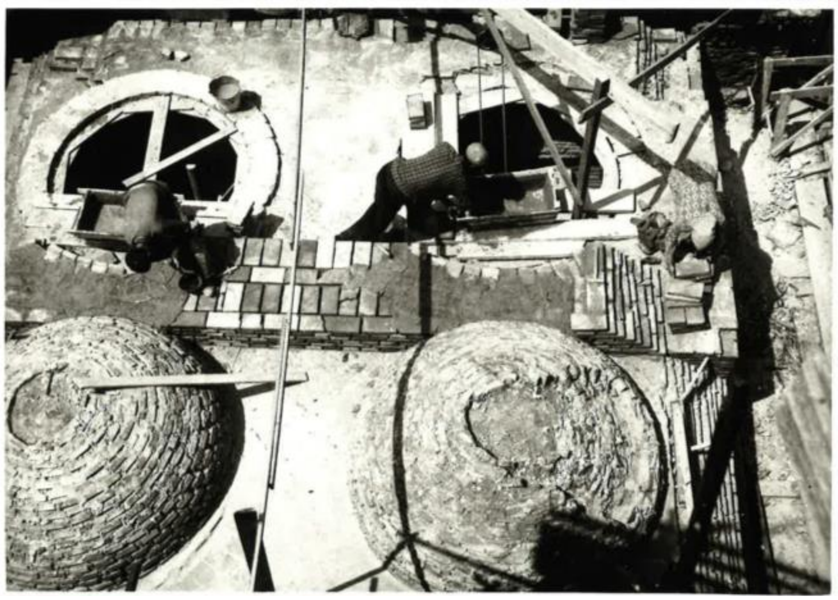
Etajul Urmle de plecare ale bolților. Foto, arh. Ștefan Balș, 1963.
Sursa: arhiva I.N.P., fond D.M.I., dos. 7045 bis

Restaurarea, după cum am amintit, a fost exemplară. Iată câteva impresii „la cald" din partea unor distinși intelectuali: „Fericit să revăd biserica Sf. Gheorghe din Pitești atât de fidel restaurată, sper că și alte monumente vor putea curând să-și regăsească haina originală", Ștefan Andreescu, Istorie, București,

---

1676 Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, un memoriu nedatat, în faza PE (1967-1968), semnat de arh. Ștefan Balș.
1677 Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, „Referat asupra deplasării efectuate la Pitești în ziua de 6 martie 1698", nedatat, incomplet (se păstrează la dosar doar f. 1; foarte probabil, era semnat de către arheologul Dinu V. Rosetti). Sub ea, potrivit relatării, nu s-a putut cerceta nimic, deoarece piatra nu s-a putut deplasa. Referentul este de părere că ea a fost adusă din alt punct din biserică. Există, în această privință, legende locale potrivit cărora ea astupă o intrare într-un refugiu medieval. Posibilitatea ar fi un lucru foarte normal pentru această perioadă, mai ales la o biserică domnească. Există deja o intrare într-un tunel de fugă la Sf. Gheorghe-Domnesc din Târgoviște. În afară de an, pr. Marin Braniște a putut citi și numele domnitorului, Grigore Ghica.
1678 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986", p. 25, p.-v. nr. 6/24 martie 1968.
1679 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986", p.-v. nr. 8/ 12 iulie 1968.
1680 Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7045, f. 1. Președintele comisiei de recepție, arh. Corneliu Borcea. Membrii comisiei: arh. Ștefan Balș (proiectare D.M.I.), arh. Florica Dumitriu (beneficiar D.M.I.), ing. Mihail Itigan (execuția lucrării D.M.I.), arh. Cristian Moisescu (secretarul comisiei). Au preluat monumentul: pr. consilier Aurel Popescu (din partea Episcopiei Râmnicului și a Argeșului), protpopul de Pitești Constantin Dejan, parohul Marin Braniște și Grigore Crișan (Direcția Tehnică a Județului Argeș). A mai participat și șeful de lot al lucrării de restaurare (nr. 41), Ilie Băncilă.
1681 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986", p. 25, p.-v. nr. 6/24 martie 1968.
1682 Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042.

13 iunie, 1969[1683]. „Trecând prin această localitate am vizitat această construcție veche, lăcaș de cultură și refugiu de suflete. Fiind de specialitate constructori considerăm aceasta ca una din perlele vechilor meșteri ai neamului”, semnăturile indescifrabile a doi ingineri din Oradea, 30 iunie 1969[1684]. „Uimit și impresionat de frumusețea acestui monument, mai cu seamă de rar întâlnita catapeteasmă, plec din Pitești cu una dintre cele mai minunate amintiri din viața mea, nu înainte de a trimite un gând pios către cei ce au salvat monumentul și spre cei ce cu atâta grijă îl întrețin”, Prof. D. D. Botez, maestru emerit al artei, București, 7 iulie 1969[1685]. „Sunt fericit de salvarea acestui monument și de îngrijita lui restaurare. O podoabă a orașului. Ce bine ar fi dacă s-ar găsi și urmele *minunatului foișor* al lui Neagoe Basarab. Laudă celor care s-au trudit întru aceasta”, Aurelian Sacerdoțeanu, prof. univ. București, Virginia Sacerdoțeanu, 11 august 1969[1686].

Biserica domnească din Pitești. Pronaos. Refacerea bolților. Foto, arh. Ștefan Balș, 1967. Sursa: arhiva I.N.P., fond D.M.I., dos. 7045 bis

Rămânem la impresia de fond din 1976 a fostului paroh Marin Diaconescu : „Abia acum, după sute de ani, și-a recăpătat și orașul Pitești un centru frumos cum cred că nu au multe orașe din țară. Devenind Municipiu, tocmai de un astfel de centru avea nevoie. Nu numai străinii, ci și localnicii nu se satură admirând acest centru nou al Municipiului Pitești. Și tot ce s-a făcut parcă s-a făcut spre a pune tot mai mult în evidență biserica Sf. Gheorghe care este nu numai biserică domnească, dar și cel mai important monument istoric din Pitești. În loc de demolare s-a făcut restaurare, investindu-se circa două milioane. Minune a lui Dumnezeu”[1687].

[1683]Arhiva..., „Condică de însemnări și impresii pentru români, 1969-1987”, f. 1.
[1684] Arhiva..., „Condică de însemnări și impresii pentru români, 1969-1987”, f. 2.
[1685] Arhiva..., „Condică de însemnări și impresii pentru români, 1969-1987”, f. 9.
[1686] Arhiva..., „Condică de însemnări și impresii pentru români, 1969-1987”, f. 16.
[1687] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 160. Același fost paroh amintește că restaurarea de la „Sf. Gheorghe” a făcut obiectul licenței preotului piteștean Dinu Ilie, Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 170. Părintele a răposat acum câțiva ani. Nu am consultat această lucrare.

Biserica domnească din Pitești din 1968 până astăzi

Parohia „Sf. Gheorghe" se reînființează în 4 iulie 1966[1688], tot cu pr. Marin Braniște ca paroh, singurul preot rămas din fostul cler de aici – repartizat la „Maica Precista" și la „Sf. Ioan". Parohul, detașat la Mavrodolu, primește înapoi inventarul în aceeași zi[1689]. Exilați încă din 15 august 1963 la biserica Mavrodolu, parohienii de la „Sf. Gheorghe" (plus cei de la „Sf. Nicolae", biserică demolată în 1962) își fac simțită prezența scriptic de-abia în 1966, când își aleg epitrop, pe Constantin Știrbu[1690] – vechiul epitrop prim fusese Anghel Păunescu, ales și în 1958, și 1962[1691]. Este secondat de primii consilieri aleși: Ion Tața, Ion Călugărescu și Anton Ionescu[1692]. Deși insignifiantă și topită în masa parohiei gazdă, adunarea parohială de la „Sf. Gheorghe" respinge pe motiv de lipsă de fonduri o încercare a Departametului Cultelor de a se aduce încă un preot pe lângă cei existenți[1693]. În 1968 Constantin Știrbu este reales epitrop[1694]. Ion Mirescu donează 17.256 de lei contra trecerii la donatorii principali[1695]. Familia Truiculescu donează o Sfântă Evanghelie.

Calota turlei naosului, înainte de supra-betonare. Foto, arh. Ștefan Balș, 1967

Din ordinul nr. 1829/1968 al Protoieriei Pitești se redeschide festiv, la 17 noiembrie, biserica[1696]. Slujba este condusă de către Prea-Sfințitul Iosif, care îndeamnă în predică la repictarea pronaosului, el însuși deschizând o listă de subscripție și donând o importantă sumă de bani. Episcopul lasă pe sf. Evanghelie o însemnare: „17 noiembrie 1968. Cu genunchii minții plecați mă închin Bunului Dumnezeu și Sfântului Mare mucenic Gheorghe – purtător de biruințe, și le mulțumesc că mi-au ajutat să redeschid pentru sfintele slujbe biserica „Sf. Gheorghe" după restaurarea și readucerea ei la vechea formă, prin grija și cheltuiala Statului nostru, dintre anii 1963-1968. Avem dorința sfântă și arzătoare ca după restaurarea ei arhitecturală, biserica să îmbrace și haina picturii – lucru care-l presimt în scurtă vreme și în cele mai bune condițiuni tehnice realizat de preoți și credincioși. Binecuvântez cu arhierească rugăciune pe toți cei ce iubesc buna podoabă a Casei lui Dumnezeu: preoți și credincioși, enoriași și din

[1688] Arhiva..., Dos. 1/1966, f. 34.
[1689] Arhiva…, Dos. 2/1966, f. 71.
[1690] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986" (în continuare, „P.-v. 1966-1986"), p. 2.
[1691] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 23.
[1692] Arhiva..., Dos. 2/1966, f. 55-57.
[1693] Arhiva..., Dos. 2/1966, f. 60-63. Baza legală de respingere a acetei impuneri era art. 49 din Statutul de organizare a B.O.R..
[1694] Arhiva…, „P.-v. 1966-1986", p. 27.
[1695] Arhiva…, „P.-v. 1966-1986", p. 34. Va muri de senilitate la 99 de ani în 1972, vezi Arhiva..., „Registru pentru înscrierea înmormântaților, 1966-1994", f. 6.
[1696] Arhiva…, „P.-v. 1966-1986", p. 33. Se propune ca în duminica dinaintea sfințirii, pe 10 nov 1968, adunarea parohială să se întâlnească la „Sf. Gheorghe" pentru detaliile redeschierii (prima întrunire a Adunării parohiale în biserica restaurată, vezi Arhiva…, „P.-v. 1966-1986", p. 35: se aprobă bugetul viitor, redeschiderea de pe 17 noiembrie, acceptarea donației lui Ion Mirescu, se aleg ca secretar al biroului parohial, Leonida Pop, și ca bărbați de încredere, Eugen Dăscălița, Ion Badea).

împrejurimi. Doamne, ajută-ne! Episcop Iosif". Patriarhul Iustinian, de asemenea, trimite o telegramă[1697]. Momentului finalizării restaurării bisericii domnești din Pitești îi este dedicat, în presa locală, un articol scurt, evocativ[1698].

Biserica domnească din Pitești în timpul restaurării. Foto, Radu Crețeanu, 1967. Sursa: arhiva I.N.P.

Biserica, în actele parohiale, se prezintă de acum înainte „monument de importanță republicană"[1699]. Parohul evoca ulterior, într-o adresă, rolul vechiului monument restaurat în arhitectura nouă a orașului: „Conducerea noastră de Stat, având în vedere importanța monumentului, prin Direcția

[1697] Pr. Marin M. Braniște, *Redeschiderea bisericii domnești din Pitești*, în „M.O.", anul XXI, nr. 1-2, 1969, pp. 114-115.

[1698] V. Biolan, *Biserica domnească din Pitești*, Revista „Argeș", anul III, nr. 12 (31), 1968, p. 20. În privința repictării pronaosului autorul îndeamnă discret spre pictorul piteștean Ioan Gh. Vrăneanțu. Autorul, informat de paroh, arată atu-ul monumentului: „ Toate acestea au demonstrat valoarea de unicat architectural a bisericii Sf. Gheorghe, ea aparținând unui tip aparte, necunoscut până în prezent în cadrul arhitecturii muntenești a epocii (secolul XVII). Pridvorul deschis de arcade pe amândouă nivelurile – nivelul superior slujind de clopotniță – este un element de o valoare excepțională, neîntâlnit în arhitectura bisericilor noastre. El reprezintă o anticipație, genială am putea spune, a pridvorului în stil brâncovenesc, ce și-a păstrat prospețimea peste mode și secole".

[1699] Arhiva…, Dos. 1/1971, f. 51.

Monumentelor Istorice, i-a restaurat arhitectura, cheltuind peste 1.500.000 lei, încadrându-l, cum se exprimă specialiștii, splendid în noul peisaj urbanistic al municipiului”[1700]. De altfel, D.M.I. construise în cadrul restaurării și zidul de incintă din bolovani de piatră de râu[1701].

Programul este unul normal, șase ore zilnic, iar în zile de sărbătoare, aproape tot ciclul liturgic[1702] - să ne amintim că în preajma anului 1960, la ordinul verbal al episcopiei, se făcea slujbă numai duminica[1703]. Adresa bisericii nou restaurată este str. Doamna Bălașa, nr. 2[1704]. Se fac două cutii ale milelor, existente și azi, din alamă cumpărată de la Uzina de Piese Auto Colibași[1705]. Se schimbă – probabil politic – membrii biroului aleși cu o lună înainte. Acum figurează pr. Constantin Grigorescu și bărbații de încredere N. Hagi Nicolau, vechi corist, și Ion Popa[1706]. Este angajată Tatiana Megheru în funcția de îngrijitor. Mai lucrase în acest post la m-rea Bascovele, ca soră[1707]. Pentru restaurarea picturii se recurge și la colecta ambulantă prin biserică, vechiul „disc”[1708]. Din decembrie 1968 municipalitatea începe să lumineze pe contul ei exteriorul bisericii, „obiectiv turistic al vizitatorilor din țară și din străinătate”[1709]. Tot în acest an fostul primar, colonelul Emil Poruțiu, prieten vechi al bisericii domnești, lucrează și donează o dveră cu Sf. Mare Mucenic Gheorghe.

Biserica domnească din Pitești după restaurare. Foto, arh. Ștefan Balș, 1968. Fațada de N-V și cea de S-E. Sursa: arhiva I.N.P., fond D.M.I., dos. 7045 bis

Într-adevăr, turiștii, inclusiv cei vestici, nepolitizați, găseau în „Sf. Gheorghe”-domnesc ceea ce, în mod natural, se caută într-o călătorie: vechiul, dacă se poate nealterat. De altfel, biserica este și azi singurul monument din cadrul centrului civic piteștean care se poate numi obiectiv turistic. Iată câteva

1700 Arhiva..., „Acte și documente privitoare la repictarea bisericii. Pictori, Gh. Popescu și Niculina Dona, 1970-1975” (în continuare, „Dosar repictare”), f. 106. Într-o altă referire, parohul definea biserica domnească din Pitești „monument istoric de importanță republicană” (f. 207).

1701 Arhiva…, „Inventar, 1972”, f. 1. Timp de aproape patruzeci de ani, până la resistematizarea zonei verzi dintre anii 2000-2003, curtea va avea aproape mereu aceeași suprafață, 649 metri pătrați (fără biserica restaurată, 329 de metri pătrați), în total 978 metri pătrați. În prezent, toată suprafața (teren plus clădire) are 1192 metri pătrați. Părintele paroh Gheorghe Neacșu face demersursuri pentru redobânirea titlului de proprietate măcar pe ceea ce mai este împrejmuit (reamintim că până la venirea comuniștilor, biserica avea șapte prăvălii din care își ținea existența), procesul cu Primăria Pitești (care, legal, nu poate elibera adeverințe pentru cadastrul bisericii, deoarece nici ea nu este proprietară) fiind pe rol la Judecătoria Pitești, noul termen fiind așteptat în 2017.

1702 Arhiva…, „Cartea de Aur…”, f. 157.

1703 Arhiva…, „Cartea de Aur…”, f. 153.

1704 Arhiva…, Dos. 1/1970, f. 50.

1705 Arhiva..., „P.-v. 1966-1986”, p. 36.

1706 Arhiva…, „P.-v. 1966-1986”, p. 39.

1707 Arhiva…, „P.-v. 1966-1986”, p. 40.

1708 Arhiva…, „P.-v. 1966-1986”, p. 51.

1709 Arhiva..., Dos. 1/1970, f. 1.

impresii ale vizitatorilor în 1969. De exemplu, un grup din Budapesta: „Dorim din toată inima ca această minunată biserică să predice veșnic omenirii influența binefăcătoare pe care pacea o are asupra creației și veșniciei artei”[1710]. Un alt grup, din Canada: „This is a structure of wich Romania can be very proud. If nothing else it s age alone gives it beauty beyound the concept of the people of my land. Because this building stands, i have faith in the continued progress of romanian future”. Un altul, din Olanda: „Rugăm pe Dumnezeu să păstreze mult timp această biserică, pentru credincioși, pentru slava Lui veșnică. E un templu minunat, mi-a plăcut foarte mult și l-am admirat”[1711]. Un student francez: „L une des eglises la plus interessante de la region, tant par son architecture exterieure, que par la richesse de son interieur. Le catapeteasma est vraiment tres beau”[1712]. Un profesor din Trieste, împreună cu soția: „Am vizitat această măreață biserică domnească Sfântul Gheorghe din Pitești și am rămas încântați de admirabila piesă în lemn, tâmpla altarului, și de icoanele încadrate și de arhitectura rarisimă, și prin aceasta și mai interesantă. E un notoriu exemplu al istoriei române, care duce mintea înapoi, spre bogatul în civilizație ev mediu”[1713].

Monumentul recent restaurat este deja o mândrie a Sfatului Municipal care, cu câțiva ani mai înainte, îi dorea demolarea. Tovarășul Poștoacă duce în 25 octombrie 1969 un grup de cineaști din U.R.S.S. în vizită la biserica domnească[1714]. Biserica domnească din Pitești este, de altfel, și un reper al organelor centrale în materie de publicitate a regimului. Profesorul Mihai Neagu de la Comitetul de Cultură și Artă din București aduce la Pitești pe Nada Niculsca, istoric de artă din Scoplie, Macedonia, însoțită de Spase Spirovschi, soțul ei, restaurator de artă. Printre alte aprecieri, vizitatoarea menționează: „ Forma arhitecturală triconcă este una dintre formele caracteristice de construcție ale specialiștilor români și aceasta se vede și la biserica Sfântul Gheorghe”[1715]. Suplețea monumentului atrage și alte remarci. De exemplu, cea a unui turist englez: „This church is most unussual, but a sight worth seeing, it is wonderful”. Sau a unei turiste americane: „Quite a sight. I have never seen such an ornate church”[1716]. Tot în 1969 trei familii (Ștefan și Polixenia Bădulescu, Constanța și Ion Oancea, Anastasia Vasiliu), donează fiecare câte o cristelniță din aramă.

Perspectivă, biserica domnească din Pitești, arh. Ștefan Balș, 1968. **Sursa: arhiva I.N.P., fond D.M.I., dos. 7045 bis**

[1710] Arhiva..., „Impresii ale vizitatorilor români și străini, 1969-2014” (în continuare, „Impresii 1969-2014”), p. 4.
[1711] Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 8.
[1712] Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 10.
[1713] Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 24.
[1714] Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 30.
[1715] Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 31.
[1716] Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 32.

În 1970 enoriașul Ioan Mirescu (str. Victoriei, nr. 42), fără rude, donează 17.079 de lei și un covor persan contra prestării de către preoți, la moartea sa, a obiceiurilor canonice[1717]. Tot acum parohul roagă Agenția Județeană de Turism Argeș să popularizeze în îndrumătoarele turistice informațiile istorice despre biserica domnească din Pitești, recent restaurată. Parohul le prezintă succint: anul ctitoririi, 1656, pictura murală executată de Gh. Stoenescu, tâmpla de lemn de tei, sculptată de meșterul Babic, mica expoziție de icoane datând din secolele XVIII-XIX, un mic muzeu cu cărți care au aparținut școlii domnești de aici[1718].

În 1970 moare epitropul Constantin Știrbu. A fost un om care „și-a onorat cu osteneli deosebit de meritorii încredințarea primită și calitatea avută, atât în perioada restaurării, 1963-1968, cât și la redeschiderea, în 1968, a bisericii". Amintirea răposatului este trecută în Cartea de Aur și se propune ca în fiecare 21 mai să fie pomenit pe cheltuiala bisericii. Noul epitrop este Dumitru Rădulescu, alături de ceilalți doi epitropi, Nicolae Ioanid și Ioan Călugărescu[1719]. Tot acum este scos din inventar fostul amvon sculptat, „desființat la restaurare"[1720]. Parohul merge de două ori în audiență la patriarhul Iustinian pentru avizarea viitoarei pictări a pronaosului. Patriarhul decide prețul prestației, 60 de lei pe metru pătrat de pictură, cu toate că profesorul Gheorghe Popescu ceruse cu mult mai mult, 400 de lei pe metru pătrat[1721]. La întocmirea devizului, profesorul era de părere că prețul impus în mod general de Patriarhie, 130 de lei pe metru pătrat de pictură în fresco, „este ireal și nepotrivit pentru astfel de lucrări"[1722]. Tot în 1970 se montează o placă

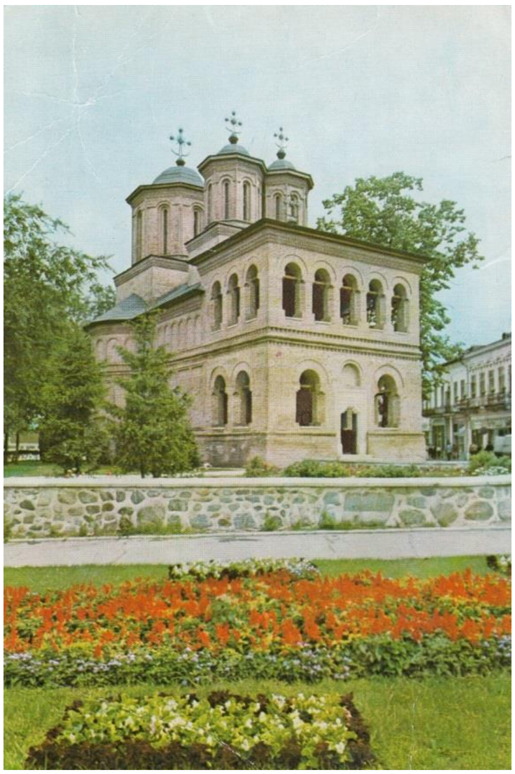

Biserica domnească din Pitești după restaurare. Foto, Andrei Pănoiu, 1971. Sursa: arhiva I.N.P.

[1717] Arhiva…, Dos. 1/1970, f. 39-41, f. 162-164 (epitropia ia decizia ca Ion Mirescu să fie mereu pomenit la Sf. Litrughie; în 2016 încă se respecta această decizie de către preoții slujitori) și f. 176 (parohul Marin Braniște primește cheia de la cavoul donatorului).
[1718] Arhiva…, Dos. 1/1970, f. 190.
[1719] Arhiva…, Dos. 1/1970, f. 75.
[1720] Arhiva…, Dos. 1/1970, f. 80.
[1721] Arhiva..., „Dosar repictare", f. 278 și f. 286-287.
[1722] Arhiva..., „Dosar repictare", f. 293.

informativă în partea de vest a bisericii, pe zid[1723]. Tot acum Gheorghe Grozavu, proiectant machetist în cadrul D.S.A.P.C. Argeș, execută două machete din lemn reprezentând biserica domnească din Pitești în cele două etape arhitecturale ale ei, 1875-1963 și 1656-1875[1724].

Tot în 1970 biserica este vizitată de un grup de turiști din Lituania, specialiști muzeiști, și de către Erkki Tiilikainen, secretar al Ambasadei Finlandei la București. Acesta scrie, printre altele, în condica de primire a bisericii: „Azi am avut ocazia să cunosc această biserică. Frumusețea ei mi-a produs o profundă impresie. Biserica este o capodoperă a artei constructive bisericeşti”[1725]. De altfel, tot în 1970 un turist olandez esențializează perfect toată istoria bisericii domnești din Pitești: „Cred că această biserică va dăinui de-a lungul veacurilor ca o glorie a acestui frumos oraș”[1726]. Tot un turist olandez completeză o evidență incontestabilă, insesizabilă, de altfel, organelor locale care au demolat fostul Pitești medieval ca pe ceva vechi și incomod: „În acest oraș în plină dezvoltare a României această frumoasă biserică este o oază de liniște care face legătura dintre prezent și trecut și păstrează ceea ce este specific românesc”. Tot în acest an impresia de unicat arhitectural făcea un grup de turiști maghiari să scrie următoarea remarcă, mai mult decât măgulitoare: „Am fost aici. Am văzut o biserică mai frumoasă decât orice biserică din România”[1727]. La fel, unii din Cehoslovacia: „Suntem fermecați de frumusețea acestei biserici”[1728].

Biserica domnească din Pitești în 1972. Una dintre ilustratele tipărite de biserică înt-un tiraj foarte mare, pentru comercializare

În 1971 se începe pictarea pronaosului, în frescă[1729]. Pictori, profesorul bucureștean Gheorghe Popescu și Niculina Dona-Delavrancea, nepoata scriitorului Barbu Ștefănescu Delavrancea[1730]. Alegerea pictorului Gheorghe Popescu, originar din Davidești, fostul județ Muscel[1731], era un mare avantaj. Parohul, despre acesta, în 1972, prea-sfințitului Iosif: „cel mai bun pictor bisericesc al țării, cunoscut și prețuit de Prea-Sfinția Voastră, ca și de tot cercul specialiștilor, (...) mare artist și om de inimă care – în ciuda celor 71 de ani pe care-i numără cu o stăruință și conștiinciozitate pilduitoare, realizează aici o operă de înaltă valoare, așa cum cu dor ați dorit”[1732]. Cei doi pictori mai erau ajutați de Stancu Nicolae (între 1971-1973), om de ajutor, Ion Cristea, ucenic pictor, și de

---

1723 Arhiva..., „Dosar repictare”, f. 169. În 1971, se aprobă de către D.M.I. executarea unui mozaic în nișa de deasupra intrării cu hramul sfântului ocrotitor, Arhiva..., „Dosar repictare”, f. 216.
1724 Arhiva..., „Dosar repictare”, f. 171.
1725 Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 35.
1726 Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 44.
1727 Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 47.
1728 Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 51.
1729 În 1971 s-au cumpărat 300 de kilograme de câlți pentru executarea picturii în tehnica fresco, Arhiva..., „Dosar repictare”, f. 209. Cantitatea de 5 tone de var nestins s-a procurat de la Câmpulung Muscel, prelucrarea lui făcându-se nu în curtea bisericii, monument central, ci în curtea Protoieriei Pitești, f. 283.
1730 Arhiva..., „Dosar repictare”, f. 261-262.
1731 *Enciclopedia...*, vol. III, Biblioteca Universității din Pitești, 2012, p. 271.
1732 Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 120.

Gh. Govoreanu - cel puțin aceasta era situația în 1973[1733]. Pictorii sunt cazați gratuit de către municipalitate la o adresă repartizată de Spațiul Locativ[1734]. Inițial, devizul acestei importante lucrări era de 224.300 de lei[1735]. Pictura în frescă din pronaos „este neo-bizantină, cu încărcătură mare de ornamente specific brâncovenești, compoziții mici amintind de împărțirea iconografică a vechilor monumente românești din Muntenia, Oltenia și Moldova. Pictura a fost executată pe o preparație de var de câlți, lucrată în remuri, colorată după tradiția cromatică specifică picturii brâncovenești”[1736].

În decembrie 1971 se pensionează, pe motive de boală, cântărețul Ioan Costelian[1737], se propune ca nou cântăreț Dumitru A. Necula de la parohia Fâlfani II, comuna Stolnici, care vine efectiv în ianuarie 1972. Tot în 1971 parohul cere patriarhului, contra cost, o pereche de cununii[1738]. Tot mai vizibilă de câțiva ani de când este restaurată, biserica domnească din Pitești, singurul monument medieval din centrul urbei, cu aportul părintelui paroh, reputat istoric, este din ce în ce mai popularizată. Acesta anunță forurile superioare bisericești că interesul pentru sfântul lăcaș a crescut în majoritatea mediilor de informare: radio, televizor, simpozioane, reviste și publicații. Nu în ultimul rând, Liceul nr. 2 din Pitești a susținut, pe teme de istorie locală, chiar un simpozion pe această temă[1739].

Din impresiile turiștilor pe anul 1971: „Vizita pe care am făcut-o la această biserică ne-a ajutat să cunoaștem situația bisericii în România, și anume ne-a confirmat un fenomen nou, dar foarte important în epoca noastră: acela că socialismul și Biserica pot conlucra uniți pentru fericirea geniului uman pe pământul nostru”(Chile)[1740]. „E minunat lucru să găsești în mijlocul unui oraș industrial o așa măreață biserică”(Finlanda)[1741]. „Biserica este minunată: o adevărată operă de artă. Îi doresc, ei și preoților, toată fericirea pe pământ”(Austria)[1742]. O interesantă evocare o lasă un cetățean din Roma, Angelo Martello: „Într-unul din cele două voiaje în România și mai precis cu prilejul șederii (cinci zile) în Pitești în 1968, am văzut acțiunea de restaurare a frumoasei biserici Sf. Gheorghe. În 1971, spre mijlocul lunii martie, în Italia fiind eu, în cadrul Telejurnalului Știri din toată

Piața „Lenin” în anii șaptezeci (cu noua clădire a Casei Sindicatelor) fotografiată de pe locul unde până la venirea regimului comunist biserica domnească din Pitești a avut un mic teren, de aprox. 65 mp, închiriat comercianților. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

1733 Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 131.
1734 Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 152.
1735 Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 259.
1736 Arhiva…, „Deviz privind lucrările de restaurare a picturilor murale de la biserica Sf. Gheorghe din Pitești, județul Argeș, 1991-1992”, f. 13.
1737 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Proces-verbale 1966-1986”, p. 138.
1738 Arhiva…, Dos. 1/1971, f. 59.
1739 Arhiva..., „Dosar repictare”, f. 266.
1740 Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 63.
1741 Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 67.
1742 Arhiva..., „Impresii 1969-2014”, p. 68.

lumea s-au dat la televizor informații despre restaurarea frumoasei biserici Sf. Gheorghe, minunat monument național al României. Amintindu-mi de acest lucru, în trecerea din nou prin Pitești, am rămas din nou impresionat de atenția deosebită ce se dă în România culturii și artei"[1743].

Actuala clădire a Consiliului Județean Argeș și a Prefecturii Argeș, proiectată de arh. Cezar Lăzărescu, 1969, fotografiată de lângă altarul bisericii domnești, de sub nucul tăiat în 2014. Fotografie din anii șaptezeci ai secolului trecut. Sursa: internet

În dimineața duminicii din 20 aprilie 1972, vicarul Mitropoliei Olteniei, episcopul Nestor Vornicescu (Severineanul), în drum spre Craiova, oprește „spre închinare" la Sf. Gheorghe din Pitești. Notează: „Atmosfera duovnicească a sfântului lăcaș, însemnătatea istorică, cultural-artistică, vorbește puternic de la sine"[1744]. Peste o lună biserica este vizitată de un grup de studenți de la Institutul Teologic din Sibiu, printre care și viitorul patriarh, Daniel Ciubotea. Grupul este condus de pr. prof. Mircea Păcurariu care lasă o scurtă însemnare: „Totul impresionează: arhitectura, pictura, obiectele din interior, astfel că eleganța și armonia, finețea și deosebitul gust artistic se împletesc într-un chip fericit, trezind admirația vizitatorilor"[1745]. La finele anului are loc o tentativă de reangajare (prima angajare fusese în vara anului trecut) a fetei părintelui paroh, Monica Braniște, pe post de vânzătoare la pangar, dar demersul se anulează imediat[1746], probabil și din lipsa fondurilor. În 1972 parohul împrumută, pentru o expoziție, Muzeului Județean Argeș *Mineiul* cu însemnarea referitoare la școala care a funcționat în secolul al XVIII-lea în incinta bisericii[1747]. Pe 8 august 1972 patriarhul Iustinian îl telefonează pe paroh și îl chestionează în privința unor detalii privind pictura[1748]. Pe 3 septembrie, același an, patriarhia virează parohiei, pentru pictură, zece mii de lei[1749]. Toate parohiile trebuie să planteze cel puțin doi arbori în curtea bisericii, iar cele din Pitești trebuie să cotizeze pentru noul sediu al Protioeriei, deoarece cel vechi fusese demolat[1750]. În 1973 se tipăresc la Întreprinderea Poligrafică Sibiu 145.000 de cărți poștale cu imaginea bisericii în 5 modele, spre vânzare la prețul de doi

[1743] Arhiva..., „Impresii 1969-2014", p. 71.
[1744] Arhiva..., „Condică de însemnări și impresii pentru români, 1969-1987" , f. 48.
[1745] Arhiva..., „Condică de însemnări și impresii pentru români, 1969-1987" , f. 50.
[1746] Arhiva..., „P.-v. 1966-1986", p. 148, .
[1747] Arhiva..., „P.-v. 1966-1986", p. 153.
[1748] Arhiva..., „Dosar repictare", f. 153.
[1749] Arhiva…, „Registru de Intrare și Ieșire, 1972-1987", f. 1.
[1750] Arhiva…, „Registru de Intrare și Ieșire, 1972-1987", f. 2.

lei, pentru stimularea strângerii de fonduri în ce privește terminarea picturii[1751]. Clișeele sunt realizate de tovarășul fotoreporter Comănescu de la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii"[1752]. Un număr de ilustrate sunt comercializate și de către Centrul de Librării Pitești și de către Episcopia Râmnicului și Argeșului, parohiilor. Totodată, epitropia dorește și editarea unui pliant cu istoricul pe scurt al bisericii, tipărit, dacă se poate, pe cheltuiala organelor județene pentru cultură și a celor pentru turism[1753]. În octombrie 1973 deja trei sferturi din pronaos sunt pictate[1754], în noiembrie lucrarea recepționându-se aproape în întregime[1755]. Tot în această lună Adunarea hotărăște: 1. se cere D.M.I. să se închidă cu geam parterul pridvorului pentru folosirea mai bună a spațiului 2. introducerea încălzirii centrale pentru protejarea picturii 3. cafasul pentru cor[1756]. Potrivit unei dări de seamă, în parohie nu sunt membri ai fostei asociații „Oastea Domului"[1757].

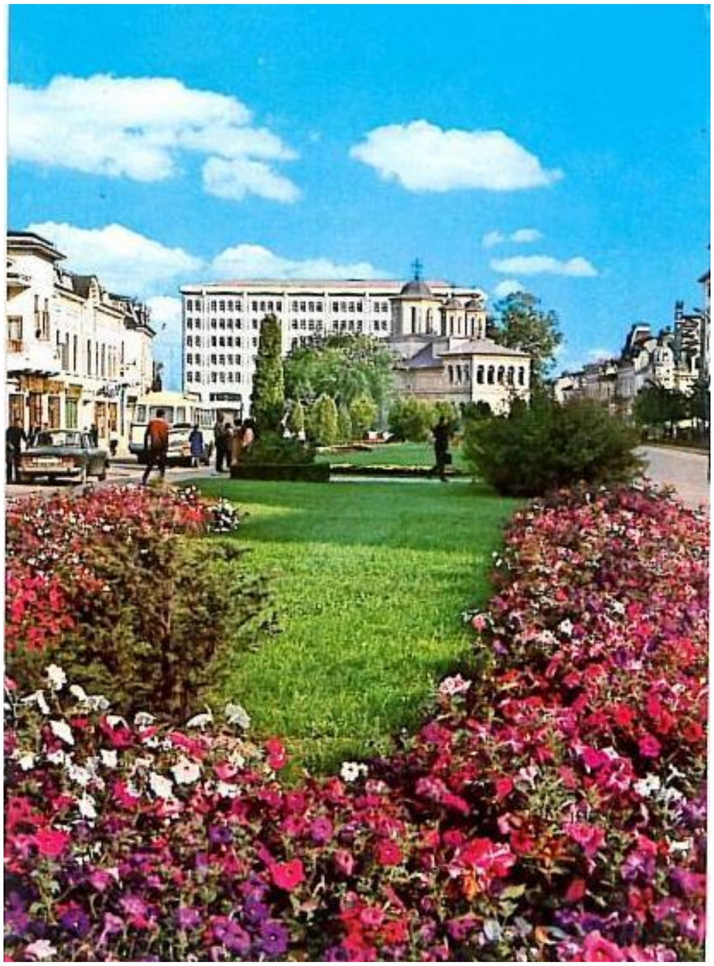
Impresiile vizitatorilor din 1972: „Am admirat întreg interiorul bisericii și în mod special m-a impresionat iconostasul, a cărui frumusețe mi-a impus să-l compar cu iconostasul de la biserica Sf. Spas din Scopje, R.S.Macedonia din R.S.F.I"[1758] (Macedonia). „Una dintre cele mai frumoase biserici din România și din toate celelate țări" (Olanda)[1759]. O impresie din anul 1973: „Magnificent, peaceful and welcoming. A pleasure to visit "(Anglia)[1760]. În 1974, la cererea organelor locale, se montează o poartă pentru curtea bisericii și o alta, la intrarea în sfântul lăcaș. Preotul II Constantin Grigorescu primește o mustrare din partea episcopiei că a efectuat fără epitimie o cununie în seara zilei de 14 septembrie[1761]. În noiembrie 1974 parohul Marin Braniște semnează pentru ultima dată în scriptele parohiei înainte de a pleca prin detașare la parohia română ortodoxă din Viena[1762]. Noul paroh, pr. Constantin Grigorescu. În noiembrie moare Nicolae Hagi-Nicolau, vechi corist, la 87 de ani[1763]. La finele lui 1974 epitropia răspunde Muzeului

Blocul Bălașa în anii șaptezeci ai secolului trecut fotografiat de pe locul fostei case parohiale demolate la ordinul Sfatului Popular Pitești în 1959. Sursa: internet

1751 Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 169.
1752 Arhiva..., „Dosar repictare", f. 190.
1753 Arhiva..., „Dosar repictare", f. 198.
1754 Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 171.
1755 Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 177.
1756 Arhiva..., „P. v. 1966-1986", pp. 173-174. Încă de pe acum se alege noul loc al cafasului, și anume „pe partea dinspre răsărit a peretelui despărțitor dintre pronaos și naos", Arhiva..., Dos. 1/1971, f. 60. Vechiul amplasament (până în 1963) era pe partea de apus a pronaosului, deasupra intrării în el.
1757 Arhiva…, „Registru de Intrare și Ieșire, 1972-1987", f. 7.
1758 Arhiva..., „Impresii 1969-2014", p. 99.
1759 Arhiva..., „Impresii 1969-2014", p. 100.
1760 Arhiva..., „Impresii 1969-2014", p. 121.
1761 Arhiva…, „Registru de Intrare și Ieșire, 1972-1987", f. 22.
1762 Arhiva..., „P.-v. 1966-1986", p. 197. Fostul paroh, părintele pensionar Marin Diaconescu, îl suplinește.
1763 Arhiva..., „Registru pentru înscrierea înmormântaților, 1966-1994", f. 9.

Județean că nu mai are niciun obiect important de valoare artistică din categoria celor vizate de Legea 63/1974 – un subterfugiu, bineînțeles, pentru ca obiectele să rămână la Sf. Gheorghe. La finele lui 1975 se ia hotărârea de a se plăti cu 3000 de lei lunar corul de amatori[1764]. Tot în 1975, la cererile și demersurile insistente ale protopopului Constantin Dejan, titlul de catedrală a orașului Pitești se transferă de la biserica domnească (redusă în lungime în urma restaurării) la Sf. Vineri, deoarece era cea mai mare din urbe[1765]. Biserica „Sf. Gheorghe", singura domnească din Pitești, își va menține, însă, în conștiința publică, chiar și astăzi, statutul de catedrală.

Centrul municipiului Pitești în anii șaptezeci ai secolului trecut. Ilustrată. Sursa: Biblioteca Județeană Argeș

Bolnav[1766], pictorul Gh. Popescu moare în 1975, restul de pictură din pronaos (portretrele oficiale) fiind terminat de domnișoara Niculina Dona Delavrancea (nepoata scriitorului)[1767], propusă chiar de patriarh[1768]. Recepția finală a picturii se face în 29 martie 1976, cu reprezentanți D.P.C.M.I. și cu părintele protopop Constantin Dejan[1769]. Se renunță temporar, ca idee, la înlăturarea picturii din naos și din altar de secol XIX, urmând ca pe viitor să se facă un deviz în acest sens[1770]. Dirijorul Grigore Mircescu e în scripte, plătit cu 498 lei, la care se aprobă suma de 36. 000 lei anual membrilor corului[1771]. Pentru acest cor se vrea un cafas montat pe noul zid despărțitor dintre naos și pronaos. Se dorește, după executarea lui, să se spele și pictura de ulei, veche[1772]. Tot în 1976 autoritățile județene, vecine, roagă protopopia să someze epitropia de la Sf. Gheorghe să descongestioneze pridvorul, parter și etaj, de materialele aglomerate, care se văd inestetic din stradă, depășind

1764 Arhiva..., „P.-v. 1966-1986", p. 204.
1765 Constantin Dejan, *op. cit.*, p. 43.
1766 Din toamna lui 1973 până în iunie, pictorul Gh. Popescu nu venise la Pitești, fiind bolnav, vezi Arhiva…, „Registru de Intrare și Ieșire, 1972-1987", f. 16 și f. 19.
1767 Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 213.
1768 Arhiva…, „Registru de Intrare și Ieșire, 1972-1987", f. 27.
1769 Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 215.
1770 Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 219.
1771 Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 218.
1772 Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 219.

nivelul ferestrelor[1773]. Tot în 1976 vine, într-o deplasare științifică, cercetătorul Constantin Bălan, care strânge material pentru viitoarea – și foarte importanta lucrare – lucrare *Inscipții medievale și din epoca modernă a României – Județul istoric Argeș, sec. XIV-1848*, Ed. Academiei Române, București, 1994.

Pe 13 ianuarie 1977 biserica „Sf. Gheorghe" este vizitată de o delegație a Bisericii Anglicane, și anume episcopul Mervyn al Londrei, un canonic al catedralei din Canterbury și capelanul bisericii anglicane din București. Delegația, care trebuie să ajungă la Craiova, este condusă de mitropolitul Olteniei, Teoctist, și de Antim Nica, episcop de Tomis și Dunărea de Jos. Toți delegații semnează pe Sf. Evanghelie. Corul preoților din Pitești condus de pr. Marin Drăgușin este prezent, la fel și protopopul Constantin Dejan, care adresează înaltului oaspete o urare de bun venit la Pitești și care explică pe scurt rolul bisericii domnești din Pitești în istoria urbei[1774] , „una dintre cele mai vechi și reprezentative biserici din Municipiul Pitești"[1775].

Anul 1977 continuă cu un eveniment trist, cutremurul din 6 martie, duminica. Biserica, restaurată de zece ani, nu are de suferit[1776]. Chiar în acel moment, în toate bisericile, deci și la „Sf. Gheorghe", se strânseseră bani pentru colecta F.C.M.[1777]. Schițele cafasului sunt făcute de arhitectul C. Joja. Niculina Dona datorează 10.000 de lei bisericii (datorită faptului că la recepția reală,), deci va fi „invitată să-și termine lucrarea", adică pictarea plafonului pridvorului[1778]. Pe 31 martie 1977 este înmormântat patriarhul Iustinian, toate bisericile din țară sunt obligate la ora 12 să bată clopotele 5 minute[1779]. Cu atât mai mult biserica domnească din Pitești, salvată la intervenția personală a lui. Pictorul Niculina Dona vine a doua lună, în august, și temină lucrarea din pridvor, Consiliul Parohial găsind-o „excepțională"[1780]. În 1978 se întreabă mai

13 ianuarie 1977, biserica domnească din Pitești. De la stânga la dreapta: studentul teolog Dorin Oancea (interpret), un canonic al catedralei din Canterbury, episcopul anglican Mervyn al Londrei. Sursa: arhiva bisericii domnești din Pitești, „Cartea de Aur..."

[1773] Arhiva…, „Registru de Intrare și Ieșire, 1972-1987", f. 32.
[1774] Arhiva…, „Cartea de Aur…", f. 179-181.
[1775] Constantin Dejan, *op. cit.*, p. 183.
[1776] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1977", f. 10. Din partea Statului vin în inspecția de observare arhitectul Ernest (care proiectase Hotelul „Muntenia" și carcasa Teatrului) și profesorul Grigore Constantinescu de la D.P.C.N. Câteva crăpături interioare la ferestrele turlei mari, dar fără corespodență în afară.
[1777] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 228.
[1778] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 231.
[1779] Arhiva…, „Registru de Intrare-Ieșire, 1977", f. 13.
[1780] Arhiva, „P. v. 1966-1986" p. 233.

mulți arhitecți, printre care și cel restaurator, Ștefan Balș, despre oportunitatea montării cafasului pentru cor pe locul unde este acum[1781]. Aprobarea pentru reactivarea cafasului vine, în sfârșit, în 1979, cu ing. Ilie Băncilă și meșterul câmpulungean Petre Dumitrescu ca executanți. Meșterul era colaborator stabil al D.M.I. și făcuse în Pitești, de curând, cafasul de la Sf. Treime[1782]. În 1979 parohia „Sf. Gheorghe" din Pitești are 670 de familii[1783]. Tot în acest an, la ordin, se ajută parohia Sf. Treime pentru reparația capelei „Sf. Gheorghe" a cimitirului municipal[1784]. În aprilie 1980 cafasul este recepționat – în prealabil, parohul mersese la Câmulung, în atelierul meșterului, să verifice calitatea lemnului și a lucrării[1785].

Tot în 1980 D.P.C.N. sugerează epitropiei să afișeze un scurt istoric, bilingv, portabil, la intrare, cu textul dat de ea[1786]. Se fură o cutie a milelor[1787]. Se autorizează numai un fotograf la botezuri și cununii în persoana lui Dumitru Poeniță[1788]. Se catalogează prin expertiză de către B.N.R. inventarul de metale prețioase[1789]. Părintele pensionar Marin Diaconescu plătește pictorului piteștean Filip Monciu pictarea icoanelor de la cafas după vechiul lor model, de la fostul cafas pictat de Gh. Stoenescu. Unele cărți vechi în chirilică sunt predate în 1981 prin Protoierie reprezentanților D.P.C.N. Argeș[1790]. Restul, Protoieriei din Curtea de Argeș[1791] - astăzi, cele din fostul județ istoric Argeș se află la mănăstirea argeșeană Văleni. Epitropii Păuna și Rădulescu sunt revotați în 1982[1792]. Tot în 1981, telefonul

13 ianuarie 1977, biserica domnească din Pitești. De la stânga la dreapta: episcopul anglican Mervyn al Londrei, mitropolitul Teoctist al Olteniei, pr. pensionar Marin S. Diaconescu, studentul teolog Dorin Oancea (interpret). În spate, pr. paroh Constantin Grigorescu

---

[1781] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", pp . 260, 266.
[1782] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 274.
[1783] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1979", f. 16.
[1784] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1972-1987", f. 49.
[1785] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", pp. 283-286. Meșterul a fost, de fapt, angajatul bisericii din decembrie 1979 până în mai 1980, plătit cu aproape trei mii de lei lunar, Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1979", f. 46.
[1786] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 288.
[1787] Arhiva…, „Registru de intrări-ieșiri, 1980", f. 45.
[1788] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 290.
[1789] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 291.
[1790] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 302.
[1791] Arhiva…, „Registru de intrări-ieșiri, 1982", f. 37 și Arhiva...., „Registru de Intrare-Ieșire, 1972-1987", f. 69. Titlurile cărților predate nu se află în arhiva bisericii, însă au fost trimise episcopiei, potrivit sursei, pe 5 noiembrie 1982. Astăzi reprezentanții Muzeului Județean Argeș resping că în anii optzeci ai secolului trecut ar fi preluat carte veche de la biserici. Credem că predarea cărții vechi, bună în intenție, dar nedreaptă în fond, s-a făcut numai spre episcopie, pe atunci a Râmnicului și Argeșului.
[1792] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 319.

bisericii, 3.24.51, din strada Rahovei, nr. 9 (casa parohului delegat la Viena, Marin Braniște), se dorește a fi mutat în biserică, adresa str. Lenin, nr. 7[1793]. În 8 noiembrie 1983 se organizează un vechi hram, „Sf. Arhangheli"[1794]. După miruitul din duminica 27 decembrie 1983 cântărețul Necula Dumitru provoacă o oarecare dezordine în biserică, protestând împotriva intrării în cor a unor noi elemente. Părintele pensionar Marin Diaconescu protestează și nu mai participă la slujbe. Dirijor secund este ales pr. pensionar Anatolie Friptu. Lucrurile, pe parcurs, se calmează[1795].

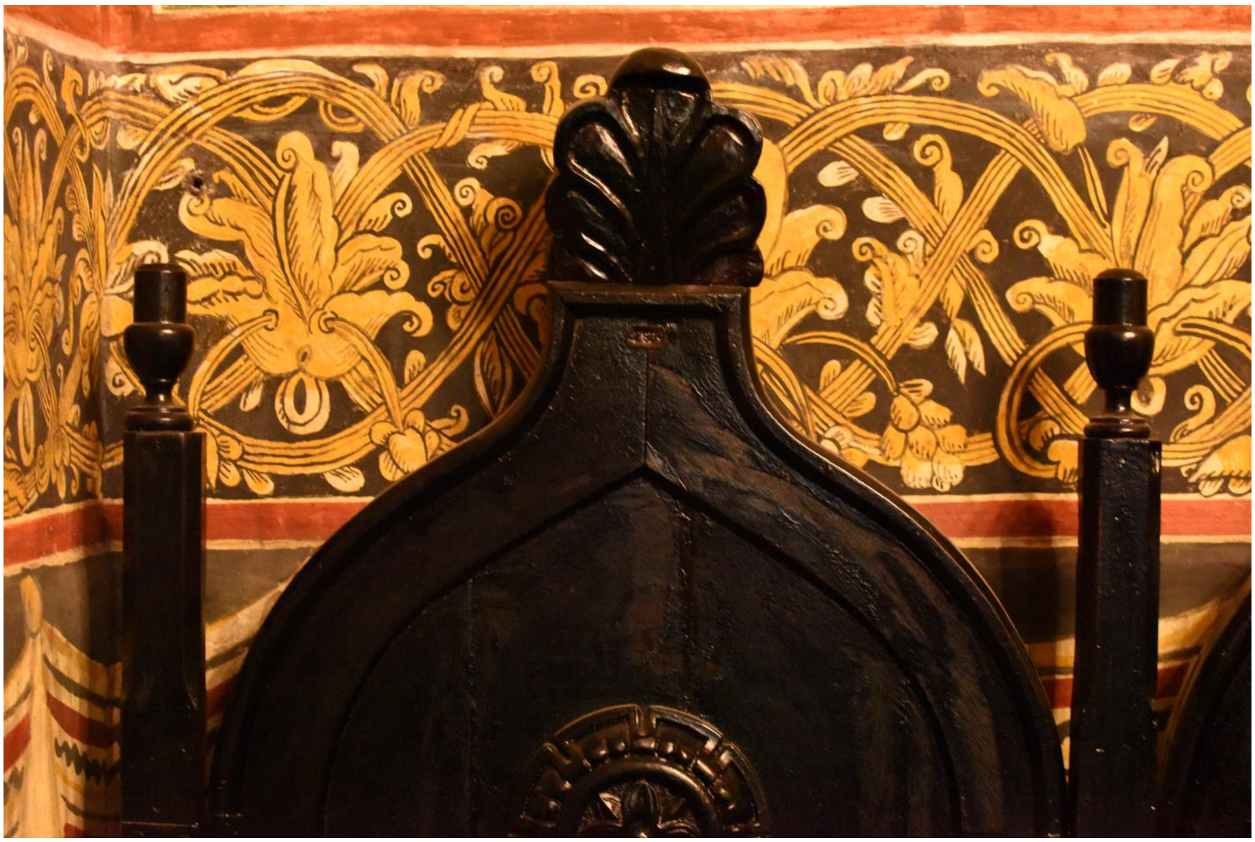

13 ianuarie 1977, biserica domnească din Pitești. Rândul întâi: episcopul Antim al Tomisului, episcopul anglican Mervyn al Londrei, mitropolitul Teoctist al Olteniei. Rândul doi: protopopul de Pitești Constantin Dejan, capelanul bisericii anglicane din București și un canonic al catedralei din Canterbury

În 1984 încetează îmbisericirea preotului pensionar Marin Diaconescu, însă enoriașii și clerul îl doresc în continuare[1796]. Tot acum se decide ca pictura istorică în ulei din naos și altar să nu mai fie schimbată într-una în frescă, ci să rămână așa[1797]. Se organizează cel de-al treilea hram istoric, „Sf. Filofteea"[1798]. Organele de stat refuză închiderea cu geam a pridvorului, jos și la etaj[1799]. Sold pe 1984, 161.975 de lei[1800], destul de bun. În 1985 se scot definitiv factorii poluanți, adică sfeșnicele portabile cu lumânări, în pridvorul deschis, fără geamuri[1801].

[1793] Arhiva…, „Registru de intrări-ieșiri, 1981", f. 44.
[1794] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 339.
[1795] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 347.
[1796] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", pp. 356-357.
[1797] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 359.
[1798] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 361.
[1799] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 363.
[1800] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 369.
[1801] Arhiva..., „P. v. 1966-1986", p. 374.

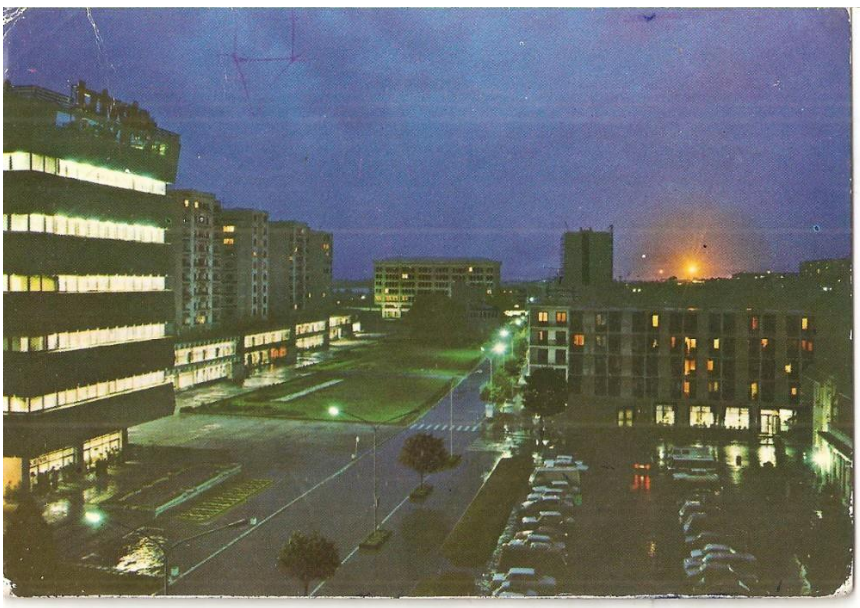
Tot acum se repară jgheaburile, deoarece iarna grea 1984-1985 le distrusese[1802]. În 22 și 25 decembrie 1985, concerte de colinde, biserica fiind plină „până la refuz”. Noul dirijor principal este Anatolie Friptu, fost secund, Grigore Mircescu de la Curtea de Argeș trecând secund și venind la Pitești când timpul și condițiile meteo permit[1803]. Soldul lui 1985, 171.480 lei, cel mai mare de la redeschidere până acum[1804]. În 1986 epitropii Păuna și Rădulescu, realeși[1805]. Pe 28 decembrie 1986 Prea-Sfințitul Calinic Argeșeanul oficiază la Sf. Gheorghe pentru prima dată, fiind plăcut impresionat de starea sfântului lăcaș și de atmosferă[1806]. Tot acum parohul Constantin Grigorescu este hirotesit iconom stavrofor. Se dorește curățirea picturii în ulei, cea din altar și din naos[1807]. Biserica domnească din Pitești primește la slujbe preoți pensionari, seminariști și studenți teologi. De exemplu, în 1987 parohul Constantin Grigorescu slujea, pe lângă mai vechiul coleg, preotul Marin Diaconescu, fost paroh, cu preoții pensionari Nicolae Șerbănescu și Ștefan Orleanu[1808]. Un alt preot care a fost primit să slujească aici ani buni a fost părintele Constantin Bujor, tatăl unei distinse enoriașe, prima invitație fiindu-i adresată chiar de părintele pensionar Marin Diaconescu.

Detaliu din fresca realizată de pictorii prof. Gh. (Ghiță) Popescu și Niculina Dona Delavrancea între 1972 și 1976

[1802] Arhiva..., „P. v. 1966-1986”, p. 375.
[1803] Arhiva..., „P. v. 1966-1986”, p. 381.
[1804] Arhiva..., „P. v. 1966-1986”, p. 385.
[1805] Arhiva..., „P. v. 1966-1986”, p. 393.
[1806] Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995” (în continuare, „P.-v. 1986-1995”), f. 5. Se menționează: „Prea Sfințitului, care ne-a vizitat pentru prima dată, i-au plăcut foarte mult biserica, slujba și corul, prezența și comportarea credincioșilor și, în general, totul, cum a decurs slujba de hram”.
[1807] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1987”, f. 38.
[1808] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1987”, f. 44.

De hramul anului 1988 episcopul Gherasim slujește la „Sf. Gheorghe”, lăsând o însemnare pe Sf. Evanghelie. „În această zi binecuvântată de Dumnezeu s-a săvârșit sf. Liturghie arhierească cu prilejul hramului acestei catedrale din orașul Pitești de către P. S. Gherasim, episcopul Eparhiei Râmnicului și Argeșului, înconjurat fiind de un sobor de preoți, diaconi și mulțime de credincioși din oraș și din împrejurimi. Zi însorită și însemnată în viața acestei parohii care va rămâne scrisă cu litere de aur în cartea plină de istorie a bisericii Sf. Gheorghe din Municipiul Pitești, preot slujitor al acestei parohii fiind vrednicul cucernic Constantin Grigorescu. Aceasta este ziua pe care a făcut-o Domnul să ne bucurăm și să ne veselim într-însa. Episcop Gherasim”. Tot în 1988, un act de huliganism al unor fotografi clandestini asupra fotografului oficial, Dumitru Poieniță[1809]. În 1989 se dorește scoaterea lumânărilor în pridvor și restaurarea picturii în ulei, cu continuare, după posibilități, și a celei în frescă, din pronaos[1810], și zidirea unei toalete subterane în partea exterioară de Nord a altarului[1811] – intenție persistentă, care nici în 1992 nu era materializată datorită refuzului de aprobare din partea primăriei[1812].

Centrul municipiului Pitești în anii optzeci ai secolului trecut. Ilustrată. Sursa: internet

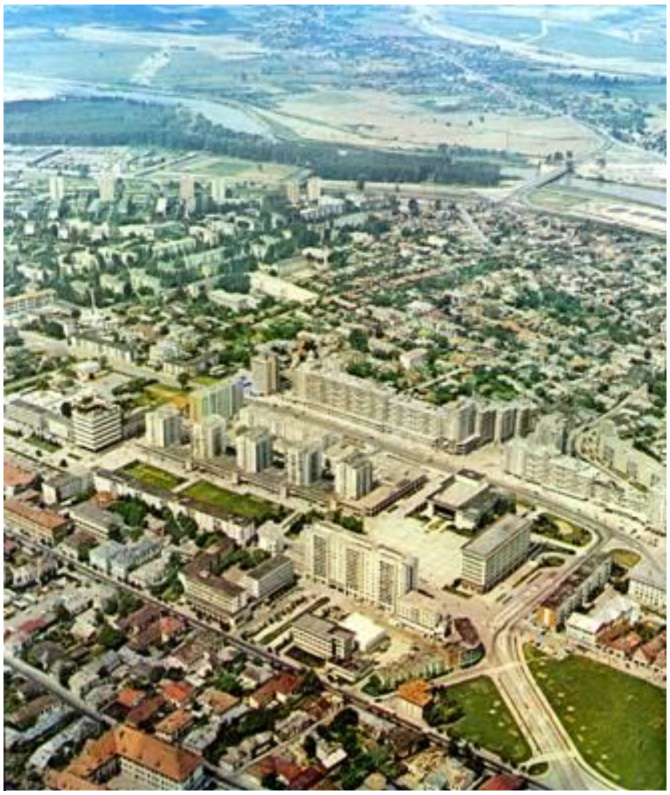
În decembrie 1989, cu prețul a mult sânge, regimul politic se schimbă. Biserica domnească „Sf. Gheorghe” din Pitești scapă de iminența apăsătoare a demolării, pericol apărut din nou, se pare, după 1968[1813]. Urmează o perioadă nouă atât pentru țară, cât și pentru Biserică, în general. Revoluția din decembrie 1989 aduce și la Pitești suflul ei realmente nou și, totodată, înnoitor. Din mărturiile unor parohieni, în noaptea de 21 spre 22 decembrie clopotele de la „Sf. Gheorghe” au fost trase de către un revoluționar al cărui nume nu îl știm nici astăzi. Menționăm că din exterior accesul la etajul pridvorului era relativ simplu, deoarece pe atunci nu existau ferestrele de astăzi. În 11 februarie 1990 se aleg epitropii. Este vorba despre Nicolae Păuna, epitrop prim încă din 1978, și Dumitru Rădulescu[1814]. La finele lui 1990 epitropia se oprește asupra pictorilor Petre Achițenie din București, profesor, și Ion Achițenie, fiul lui, pentru a începe restaurarea picturii în ulei[1815]. Lucrul începe în 1991. După ce se pictează altarul, parohul oprește lucrarea, deoarece așteaptă o stabilizare a prețurilor[1816]. De hramul anului 1991 episcopul Calinic

---

[1809] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1988”, f. 29.
[1810] Arhiva..., „P.-v. 1986-1995”, f. 31.
[1811] Arhiva…, „P.-v. 1986-1995”, f. 48.
[1812] Arhiva..., „Registru de Intrări-Ieșiri, 1992”, f. 12.
[1813] Arhiva..., „Cartea de Aur…”, f. 178 și Preot prof. Marin S. Diaconescu, *Un monument istoric...*, p. 5.
[1814] Arhiva..., „P.-v. 1986-1995”, f. 41.
[1815] Arhiva..., „P.-v. 1986-1995”, f. 49.
[1816] Arhiva..., „P.-v. 1986-1995”, f. 55.

ia parte la slujbă, lăsând și o însemnare pe sf. Evanghelie: „Zi de soare și pace la hramul catedralei Sf. Gheorghe din metropola Pitești unde mi-a ajutat Domnul Dumnezeu ca să săvârșesc Sf. Liturghie unde părintele paroh Constantin Grigorescu m-a primit cu bucurie, deși am venit neanunțat. Binecuvântează-ne, Doamne, pe toți! Calinic, episcopul Argeșului”.

În vara lui 1991 se face o colectă pentru rezidirea celei mai vechi biserici din Pitești, Valea Rea-Balotești (Găvana II), arsă în 3 ianuarie, același an[1817], dar și pentru sinistrații inundațiilor catastrofale din Moldova[1818]. Din raportul anual al parohului Constantin Grigorescu către episcopul Calinic al nou-înființatei episcopii a Argeșului: „Vă raportăm că în blocurile vecine bisericii noatre, catedrala Piteștiului, au umblat fără folos membrii unor culte neo-protestante, îndeosebi Martorii lui Iehova, foarte stăruitori, cu broșuri, dar s-au izbit de credința ca de granit a enoriașilor noștri care calcă fără șovăire pe urmele străbunilor noștri, pe calea bătătorită de ei de 2.000 de ani. Prezența Prea Sfinției Voastre, aici, în mijlocul nostru, ne umple inimile de bucurie și ne dă aripi să mergem și mai hotărâți în credința noastră ortodoxă, pe calea mântuirii”. Din același text se desprinde hotărârea epitropiei de a rezidi casa parohială (nu neapărat pe fostul ei loc, credem noi, deoarece ar fi fost și inestetic, și foarte greu legal) când criza economică și inflația vor trece[1819]. În ianuarie 1991 se recepționează restaurarea picturii în altar, apoi se reziliază contractul cu pictorul Petre Achiţenie, deoarece acesta cere un preț mare pentru naos[1820]. Noul pictor restaurator pentru naos este Maria Popescu din București[1821], lucrul terminându-se în vara lui 1992[1822]. Domnia ei cere un preț prea mare pentru restaurarea frescei din pronaos, așa încât epitropia amână curățirea ei, luând hotărârea de a o șterge doar de praf[1823]. Tot acum se strâng 659 de semnături pentru mișcarea mai largă de reintroducere a Religiei în școli[1824]. Pe 23 mai 1993 episcopul Calinic ia parte la slujbă, lăsând și o însemnare pe sf. Evanghelie: „Slujbă arhierească la Sf. Gheorghe și Te Deum la Primăria Municipiului Pitești unde s-a pus sub ocrotirea Sf. Împărați Constantin și Elena pe care îi rugăm să ne ajute în veac. Cinste Primarului Piteștiului, Tudor Pendiuc”. În vara lui 1993 etajul

Pitești, zona centrală, vedere panoramică, 1987. Sursa: colecția Muzeului Golești

[1817] Arhiva..., „P.-v. 1986-1995”, f. 57. Banii sunt înmânați preotului paroh Marin Chiriță. Peste ani, începând cu 2015, acesta, preot pensionar, va fi invitat de câteva ori pentru a sluji la Sf. Gheorghe.
[1818] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1991”, f. 29.
[1819] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1991”, f. 33.
[1820] Arhiva..., „P.-v. 1986-1995”, f. 63.
[1821] Arhiva..., „P.-v. 1986-1995”, f. 64.
[1822] Arhiva..., „P.-v. 1986-1995”, f. 67.
[1823] Arhiva..., „P.-v. 1986-1995”, f. 68.
[1824] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1991”, f. 36.

pridvorului se închide cu geamuri, proiectul fiind întocmit de către arh. Maria Mulțescu. Tot acum, preotul paroh Marin Braniște revine din Viena, după 20 de ani de detașare. Prima semnătură ca paroh este din 3 august 1993[1825].

În 1994 ferestrelor de la parterul pridvorului, deschise, li se montează drugi de fier, deoarece accesul, noaptea, era relativ ușor persoanelor rău-voitoare care pângăreau voit intrarea[1826]. Ei vor fi demontați peste un an, deoarece sunt interziși de către forurile superioare de stat responsabile cu patrimoniul. Pe 28 august 1994 episcopul Calinic slujește la „Sf. Gheorghe", preoțindu-l pe tânărul Petre Popescu, diaconindu-l pe Ionuț Alin Badea și resfințind pictura restaurată și curățită cu doi ani înainte. La finalul anului 1994 se înființează postul III de preot. Acesta este ocupat de către părintele prof. Lucian Grigore[1827]. Se dorește pictarea în nișa de deasupra intrării – unde este acum mozaicul cu Sf. Gheorghe ecvestru omorând balaurul – a icoanei hramului. Contractant, pictorul restaurator Grigore Ionescu[1828]. Episcopul Calinic ia parte la slujba de hram din 1995, însemnând pe Sf. Evanghelie: „De Sf. Gheorghe, hramul Catedralei piteștene, slujbă arhierească, ploaie de aur, pace bună și Învierea lui Iisus plutește peste firea întreagă și bucură pe veci inimile noastre, Calinic Argeșanul, episcop eparhiot". În august 1995 preotul Marin Braniște semnează ultima dată ca paroh[1829].

Altarul bisericii domnești din Pitești. De la stânga la dreapta : pr. Constantin Grigorescu și pr. paroh Marin M. Braniște. Foto, 1994. Sursa: arhiva bisericii

Noul paroh, părintele Lucian Grigore. Acesta, pe lângă carisma unanim recunoscută de strălucit predicator, solist vocal și duhovnic căutat, a fost și un bun organizator al Oficiului Parohial. Poziția centrală a bisericii domnești din Pitești – nopțile de Înviere ale multora dintre piteșteni sunt petrecute la „Sf. Gheorghe", în piața „Vasile Milea" – , cerințele tot mai diversificate ale enoriei – să nu uităm că prima etapă a re-evanghelizării post-1989 se încheiase și poporul, obișnuit de acum cu limbajul credinței, îl articula destul de viu și cerea o aprofundare a lui –, provocările noi ale mass-media și răpunsurile clare și imediate care se cereau, apariția Seminarului Teologic din Pitești – unde, de altfel, toți preoții slujitori de la „Sf. Gheorghe" predau – care a generat efectuarea practicii liturgice a liceenilor și la „Sf. Gheorghe" (pe lângă „Sf. Ilie" și „Sf. Vineri"), apariția Facultății de Teologie din Pitești, toate, pe lângă starea morală și economică a unui fost oraș puternic industrializat aflat acum într-un colaps prelungit, au determinat, mai ales la „Sf. Gheorghe", biserică, repetăm, ultracentrală, un răspuns pe măsura calității de „domnești" a fostei catedrale a orașului Pitești, veche capitală de județ. Credem că biserica și-a onorat din plin toate scadențele și imperativele pe care timpul i le cerea. În primul rând prin

[1825] Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 77.
[1826] Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 92. Grilajul este ineficace, deoarece un piroman aruncă foc prin el în primăvara lui 1995. Se propune montarea unor ferestre securizate.
[1827] Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 96.
[1828] Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 100.
[1829] Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 101.

preoți, prin programul lor liturgic, prin activitatea de aici, și în al doilea rând prin frumusețea și poziționarea sfântului lăcaș, singurul monument medieval din centrul civic.

Suntem, așadar, în 1995. Noul epitrop, Vasile Ivașcu. Se înființează postul II de îngrijitor sub denumirea de „supraveghetor muzeu”, programul se modifică de la orele 7,30 la 19,30, miercurea și vinerea săvârșindu-se sfânta liturghie[1830]. Se cumpără și se montează o nouă mochetă. Din necesităţi funcţionale, pentru asigurarea spaţiului necesar gestionării și vânzării lumânărilor şi a obiectelor bisericești folosite în cult – la parterul intrării, precum și la etajul acesteia, pentru depozitarea mobilierului, bibliotecii și arhivei – în acest an se închid cu geam-vitrină tip „Buzău” arcadele pridvorului şi cele ale foişorului supraetajat. În 1996 sunt confecționate și montate în pridvorul bisericii cele două pangare situate în stânga și în dreapta intrării, precum și mobilierul metalic, securizat, aferent activității gestionare. În același timp este dezafectat pronaosul, care era ocupat cu o incintă-pangar improprie și nefuncțională. În același an, cu aceeași ocazie, este dezafectat foișorul de la etaj, reamenajat și placat la partea de planșeu. Tot acum, ancadramentele foișorului sunt prevăzute cu draperii și închiderile cu geam suferă anumite modificări pentru a permite aerisirea spațiului. Tot în anul 1996 este achiziționat un sistem de sonorizare artizanal care va fi înlocuit în anul 2003 cu un altul, profesional.

Pe 1 ianuarie 1997 episcopul Calinic ia parte la slujbă, lăsând și o însemnare pe sf. Evanghelie: „Zi de pace la slujbă la Sf. Gheorghe. Felicităm pe părinții slujitori, corul și bunii creştini ca pita (că de aici vine Pitești)! Calinic, episcopul Argeșului”. La fel și în data de 7 iunie 1997: „Am hirotonit întru diacon pe Oprea Gabriel Constantin”. Tot în 1997, la inițiativa preotului paroh, instituția se prezintă pe internet, Gigel Chiazna lansând primul site al bisericii. În perioada 1997-2009 epitropia beneficiază – fără chirie – de un spațiu de 45 mp în incinta Prefecturii Argeș – et. I, biroul 43. Acest spațiu, care a avut funcționalitatea de cabinet de protocol al episcopiei, a fost utilat, mobilat și întreținut de către parohie. În acest spațiu s-au organizat majoritatea activităților manageriale, culturale și fundaționale din cadrul programelor misionar-pastorale parohiale. Tot în acest an sunt confecționate de către firma IMSAT – Pitești două corpuri metalice masive pentru depozitarea resturilor de lumânări și, de asemenea, sunt amplasate în regie proprie hotele metalice ale corpurilor situate în pridvorul bisericii pentru arderea lumânărilor. În partea interioară a zidului de incintă a bisericii, lângă anexa gospodărească, este amenajat depozitul pentru ceară, compus din două lăzi masive confecționate din fier tratat anticoroziv, semi-îngropate. În

Slujitorii bisericii domnești din Pitești. De la stânga la dreapta: pr. prof. Gheorghe Neacșu, pr. prof. Lucian Grigore (paroh), pr. prof. Florian Tudor. Foto, 1997

[1830] Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 104.

anul 1997 se refac toate proiectele de racordare la utilități (apă, gaze, energie electrică) și se repoziționează traseele de conectare.

Încă de la înființare biserica domnească din Pitești și-a menținut constant rolul cultural în cadrul urbei. Din 1997 acesta a fost reprezentat și prin expoziția permanentă cu vânzare de carte religioasă condusă de domnul Cătălin Tafarangă, desfășurată pe zidul de incintă al curții din partea de Sud a ei, pe deschiderea dinspre partea de Sud a străzii Victoriei (fosta stradă istorică Doamna Bălașa). Această inițiativă a durat până în anul 2015, alimentând generos și profesionist cerința unui public deja matur în această latură.

Porțiune de frescă curățită în cadrul operațiunii mai largi (2011-2015) de restaurare generală a picturii

Pe 8 februarie 1998 episcopul Calinic ia parte la slujbă, lăsând și o însemnare pe sf. Evanghelie: „Slujbă îngerească la Sf. Gheorghe! Îți mulțumim Doamne Iisuse Hristoase! Calinic Argeșanul". Slujba din noaptea de Înviere a anului 1998 este oficiată de Prea Sfințitul Calinic la Pitești, la „Sf. Gheorghe", în curtea bisericii, în spatele sfântului altar, poporul fiind adunat, ca de obicei, în piața Vasile Milea. În anul 1998 sunt achiziționate două centrale pe gaz și sistemul de calorifere racordate la o instalație confecționată din cupru. Se montează și două chiuvete – una în pridvor, mascată în mobilier, și una în Sfântul Altar, introdusă într-un blat de marmură – branșate la vechiul sistem de canalizare. Tot cu această ocazie se achiziționează un aparat de aer condiționat care este montat în ogiva ferestrei centrale a Sfântului Altar.

Episcopul Calinic revine și în 24 ianuarie 1999. Redăm însemnarea de pe sf. Evanghelie: „Bună zi de unire în cuget și credință la Biserica Sf. Gheorghe din Municipiul Pitești. Am hirotonit diacon pe Alexandru Ionuț Florin. Mulțumesc Doamne Iisuse Hristoase că mi-ai ajutat și azi printre multe ispite. Calinic Argeșanul, episcop eparhiot". Pe 28 aprilie 1999 ia parte din nou la slujbă, lăsând următoarea însemnare pe sf. Evanghelie: „28 aprilie, a doua zi de Paști, când s-a prăznuit și Sf. Gheorghe. Mulțumesc lui Dumnezeu pentru darurile Sale. Calinic Argeșanul". Tot în acest an se achiziționează și se montează în Sfântul Locaș un sistem complex de climatizare tip „Chiller", răcire-încălzire, care este perfect funcțional și astăzi; cu acest prilej se adaugă la rețeaua electrică un nou dispozitiv de contorizare, extern, aferent instalației de aclimatizare. Pe 27 decembrie, același an, episcopul Calinic ia parte din nou la slujbă, lăsând și o însemnare pe sf. Evanghelie: „Ne-am rugat oleacă la Sf. Ștefan cu părinții și frații creștini din Cetatea Credinței a Sf. Gheorghe. Calinic al Argeșului și Muscelului".

În anul 2000 se montează între pronaos și pridvor uși oscilante în dublu-sens pentru a evita blocarea ieșirii în caz de incendiu; în același an se achiziționează piese de mobilier, mese pentru activitatea de cult, depozitate în pridvor și pronaos și mai multe scaune pliante și ne-pliante situate în naos și pronaos. Pe 30 aprilie 2000 episcopul Calinic ia parte la slujbă, lăsând următoarea însemnare pe sf. Evanghelie: „Sfânta Înviere a Domnului Iisus. Ca și în anul 1998, și anul acesta am săvârșit slujba Învierii aici la Biserica Sf. Gheorghe. Lume foarte multă cu evlavie adâncă și sfințiți slujitori cu harismă. Doamne, Îți mulțumim din inimă. Calinic al Argeșului și Muscelului”.

În anul 2001 se instalează de către firma de pază și protecție „Quartz” din Pitești un performant sistem de alarmare și securizare a spațiului interior, bazat pe senzori de prezență conectați la un panou de inițializare. Tot în același an se recondiționează integral jgheaburile și aruncătorile din cupru, de la streșinile acoperișului și se cumpără o nouă mochetă. În anul 2002 se construiește în partea de miazăzi a Sfântului Altar, către „Piața V. Milea”, o anexă gospodărească cu grup sanitar, un spațiu de depozitare la demisol și esplanadă pentru săvârșirea ceremonialelor festive în aer liber, lucrare a Primăriei Pitești. În același an, în cadrul noii sistematizări a centrului civic se reface zidul înconjurător al incintei bisericii, tot o lucrare a Primăriei. În 2003 se achiziționează un nou sistem audio, profesional de această dată – care este activat doar la marile sărbători de peste an și se montează în exterior a unor incinte audio de mare putere. Tot acum este montată deasupra intrării icoana Sfântului Gheorghe ecvestru, lucrată în mozaic. În 2004 sunt montate pe toată linia inferioară a acoperișului dispozitive parazăpadă lucrate din cupru. Tot acum sunt placate cu lemn cele două pangare ale parohiei, confecționate pe suport metalic, și sunt re-electrificate la interior, montându-se sisteme proprii de încălzire. Pe 23 ianuarie 2005 episcopul Calinic ia parte la slujbă, lăsând și o însemnare pe sf. Evanghelie: „Slujbă și bucurie. Calinic Argeșanul”. În luna februarie a anului 2005 parohul Lucian Grigore fondează publicația parohială „Pridvorul de Sus”, revistă lunară aflată sub îngrijirea cunoscutului publicist creștin Laurențiu Dumitru, supraveghetor-muzeu aici. Tot acum sunt toaletați copacii din proximitatea bisericii și sunt rectificate coronamentele unor arbori care periclitau acoperișul sfântului locaș.

Biserica domnească din Pitești, 6 ianuarie 2014. Credincioși luând aghiasmă. Foto, autorul

În 2006, cu ocazia împlinirii a 350 de ani de la ctitorire, biserica domnescă din Pitești organizează după slujba hramului, în holul mare al Protoieriei Pitești, un colocviu istoric unde participă, printre alții, prof. Spiridon Cristocea și prof. Carmen Oprescu. Fostul paroh interimar, pr. Constantin Grigorescu, amintește momentul în care pr. Marin Braniște l-a interpelat pe patriarhul Iustinian pentru a salva biserica de la demolare. Tot acum prof. Remus Cârstea de la Muzeul Județean Argeș realizează un montaj jubiliar prezentat pe canalul Youtube, aflat și pe site-ul actual al bisericii și prof. Marius Păduraru, cercetător la aceeași instituție, publică în revista „Argesis” un mic studiu monografic închinat singurei biserici

domnești din Pitești. Tot din acest an, colaborare cu Crucea Roșie – Pitești, în fiecare vară, în lunile caniculare, se organizează în incinta bisericii parohiale puncte de prim ajutor și de hidratare.

Preoții bisericii domnești din Pitești, astăzi. De la stânga la dreapta: pr. prof. Florian Tudor, pr. prof. Gheorghe Neacșu (paroh), pr. prof. Lucian Grigore, pr. Cătălin Iulian Olteanu. Foto, 13 februarie 2016

În anul 2007 se instalează în partea de miazănoapte a bisericii trei catarge pentru arborarea drapelului național și a altora. Tot acum este schimbată ușa de lemn a Sfântului Altar – care dă în exterior – cu o ușă metalică, masivă, și este recondiționată dublura metalică de la exterior, adaptând-o la noua configurație a ancadramentului. În anul 2008 se montează o ușă dublă din fier forjat, cu deschidere la exterior, la intrarea principală în biserică. Ancadramentul acestei uși a fost refăcut în 2011 și a fost placat cu lemn; în același an s-a montat în sfântul locaș un sistem paralel de încălzire bazat pe panouri electrice radiante, montate în ogivele ferestrelor.

Pe 20 aprilie 2009 episcopul Calinic ia parte la slujbă, lăsând o însemnare pe sf. Evanghelie: „De ziua a II-a de Înviere a fost hirotonit Cătălin Iulian Olteanu ca preot slujitor la Bis. Sf. Gheorghe. Pace și bucurie celor patru veghetori la Altarul Domnului Iisus Hristos! Calinic Argeșeanul ”. Tot în acest an se recondiționează și se completează mobilierul de lemn masiv de stejar din Sfântul Altar: două draperii masive, una la ogiva de intrare în Altar și cealaltă la Proscomidiar. Tot acum se montează pe tot peretele dinspre răsărit al foișorului de la etajul pridvorului un corp masiv de mobilier, prevăzut cu rafturi, sertare și despărțituri pentru depozitarea arhivei și a bibliotecii parohiale. Pentru gestionarea inventarului, a arhivei și a documentelor de contabilitate parohială se achiziționează tehnică de calcul și se amenajează

un birou de lucru în pridvorul supraetajat. Bunurile de patrimoniu au fost catalogate, clasificate, fotografiate, inventariate și depozitate în seiful parohiei situat în aceeași încăpere de la etaj.

De Înviere, pe 5 aprilie 2010, arhiepiscopul Calinic ia parte la slujbă și însemnează pe sf. Evanghelie: „Slavă lui Dumnezeu și pentru ziua de azi, prăznuind Învierea lui Iisus! Calinic, arhiepiscopul Argeșului și Muscelului”. Tot acum se rebranșează clădirea bisericii la apă și canalizare, refăcându-se documentația aferentă. Se fac măsurători de debit și se stabilesc punctele de intrare și de evacuare. În același an se montează la nivelul esplanadei exterioare un sistem de racordare a recipientelor pentru distribuirea aghesmei, se plachează cu granit esplanada situată deasupra anexei și se recondiționează anumite părți din soclul bisericii, precum și scările de la intrare, acestea prezentând crăpături și deteriorări.

Toaletarea radicală a copacilor din curtea bisericii. Foto, autorul, 26 martie 2017

La începutul anului 2011 se inițiază refacerea și curățirea generală a picturii bisericii, montându-se schelele în pronaos. Echipa este condusă de către experții restauratori prof. Dorin Grecu, Malvine Mocenco și prof. Ioan Darida. Tot acum clădirea se rebranșează la o nouă rețea electrică, cu tensiunea de 380 W, schimbându-se contoarele și panoul de siguranțe. În același an se refac toate traseele de electrificare, se schimbă cablajele și toate corpurile de iluminat, precum și reflectoarele situate în punctele de valorificare ambientală, se remontează pe tiranți incintele audio, se inserează sub tencuială traseele circuitelor și se recalibrează consumatorii la noua putere instalată la nivelul clădirii.

Pe 26 februarie 2012 arhiepiscopul Calinic ia parte la slujbă, lăsând o însemnare pe sf. Evanghelie: „Slavă Ție Doamne și pentru hirotonia întru preot a diaconului Alexandru Panciuc. Calinic

Argeșanul”. Pe 5 mai 2012 procesiunea cu moaștele Sf. Calinic de la Cernica și ale Sf. Muceniţe Filofteea pornește spre schitul Trivale chiar de la biserica domnească „Sf. Gheorghe”, primul punct de reper, de altfel, al centrului Piteștiului. Tot în acest an se montează pe frontispiciul de intrare, în stânga și în dreapta intrării, segmente de balustradă pierdute în decorul ornamentațiilor soclului pentru a servi persoanelor vârstnice la urcarea și coborârea scărilor. Tot pe frontispiciu este montată o nouă placă de informare privitoare la datele istorice ale bisericii domnești – schimbată în 2015 cu o tăbliță tip, mult mai mică, proprie Ministerului Culturii (acțiune amplă, în care au fost vizate toate monumentele istorice și de arhitectură din Pitești). Tot în anul 2012 cântărețul Octavian Dărmănescu începe redactarea monografiei de față.

Pe 13 ianuarie 2013 arhiepiscopul Calinic ia parte la slujbă, lăsând o însemnare pe sf. Evanghelie: „Mă bucur, Doamne, că și azi am fost în sobor cu părinții și creștinii la Sf. Gheorghe. Calinic Argeșanul”. Tot în acest an consilierul Bogdan Enache reactualizează site-ul bisericii, „bisericadomneascapitesti.ro”, ocupându-se în mod constant cu mentenanța și cu dezvoltarea lui. Pe 24 septembrie 2013 arhiepiscopul semnează din nou: „La catedrala Sf. Gheorghe s-a încheiat crosul Campionii Bucuriei. Slavă Domnului! Calinic Argeșanul”. Începând din acest an, cântărețul Octavian Dărmănescu publică articole despre istoria bisericii domnești din Pitești în revista Muzeului Județean Argeș, „Argesis”, și în revista Centrului Cultural Pitești, „Restituiri Pitești”. Aceste articole vor constitui, de fapt, capitolele prezentei monografii, în forma lor primară, bineînțeles, deoarece până la închiderea ediției, ele au fost revizuite și îmbunătățite. Biserica domnească din Pitești este sprijinită în continuare de binefăcători, rol istoric, de netăgăduit, legitim, pe care îl are în cadrul Bisericii poporul credincios. Acesta este reprezentat la „Sf. Gheorghe” din Pitești de mai mulți donatori, printre care menționăm pe doamna Simona Vraciu și pe domnul Amedeo Gabriel Cojocaru, consilier al bisericii, persoane distinse și, în primul rând, discrete, așa cum, de altfel, se pretinde la o biserică domnească.

Pe 21 aprilie 2014 arhiepiscopul Calinic ia parte din nou la slujbă, lăsând o însemnare pe sf. Evanghelie: „Ne-am bucurat la slujbă! Păi, cum alt fel? Calinic Argeșanul”. Pe 12 mai, același an, arhiepiscopul mai lasă o însemnare: „Azi a început lucrarea sportivă Campionii Bucuriei. Vremea a fost bună. La încheiere a început să plouă. Văd că Dumnezeu iubește lucrarea cu Campionii Bucuriei. Felicitări lui Caliopie pentru grijă mare. Calinic Argeșanul”. Tot în acest an se instalează în incinta interioară a lăcașului de cult un sistem de monitorizare video și se reface sistemul de sonorizare. Pe 7 septembrie 2014, ambasadorul României pe lângă Sfântul Scaun, în calitate de naș de cununie al unui teolog piteștean, participă la sfintele slujbe[1831]. Între 2014 și 2016 la Centrul Cultural din Pitești cântărețul Octavian Dărmăneascu susține câteva mini-conferițe istorice despre biserica domnească din Pitești și despre ctitorii ei. În preajma Paștilor anului 2015 este recepționată restaurarea picturii, începută în 2011. Aflată între Primărie și Prefectură, biserica domnească din Pitești își demonstrează în continuare fostul statut de catedrală, primind în fiecare an oficialitățile locale la slujba de sfințire a drapelului.

Epitropia continuă să facă cu greu față îndatoririlor financiare dictate de prezența unui personal devenit, în timp, supra-numerar. Din aprilie 2015 noul paroh al bisericii este părintele dirijor Gheorghe Neacșu, lector universitar în cadrul facultăților de Teologie din Pitești și din Alba Iulia. Încă de la început domnia sa încearcă să aplice instrumentele legale pentru accesarea de fonduri europene nerambursabile în scopul reparației exterioare a clădirii. Însă demersul se lovește de lipsa titlului de proprietate asupra clădirii și a terenului, o moștenire dacă nu neapărat a regimului comunist – care, probabil, i-a refuzat această calitate de proprietar în centrul orașului –, atunci a fostelor epitropii. Se reiau, așadar, acțiunile

[1831] Arhiva..., „Impresii ale vizitatorilor români și străini, 1969-2014”, p. 156.

mai vechi de repunere în proprietate. Acestea întâmpină însă multe bariere administrative, singura cale de redobândire a unui drept natural – pe care nimeni personal nu i-l contestă – fiind cea legală, de dare în judecată a Statului român. Început în 2016, procesul continuă și în 2017 la Judecătoria Pitești. Din ianuarie 2016 biserica se înnoiește cu o altă mochetă, pretențioasă, dar superioară cu mult celei vechi. Tot în acest an sunt reparate strănile din naos și din pronaos, se întocmește o catagrafie a parohiei, adusă la zi, și cântărețul Octavian Dărmănescu realizează un studiu istoric aprofundat despre monumentul istoric, acesta urmând a sta la baza dosarului tehnic de atragere a fondurilor pentru viitoarea reparație exterioară a sfântului lăcaș.

Biserica domnească din Pitești. Foto, autorul, 26 martie 2017

Duminică 5 februarie 2017, arhiepiscopul Calinic ia parte la slujbă. În luna martie, la insistențele ierarhului și la concluziile de bun simț ale privitorului neutru, copacii din curte, dezvoltați peste măsură, sunt toaletați radical. Tot acum Primăria Pitești plantează mai mulți brazi ornamentali și reface radical estetica curții. Arhiepiscopul Calinic revine la „Sf. Gheorghe” sâmbătă 25 martie 2017, în cadrul „Marșului pentru viață”, un eveniment național care dorește să promoveze valorile familiale și educația antiavort. Înalt-Prea Sfinția Sa conduce slujba de Te Deum oficiată pe esplanada din partea de Sud-Est a curții, în prezența sutelor de clerici și de credincioși veniți din toată eparhia. Pe 29 martie o echipă a Trinitas TV, Televiziunea Patriarhiei Române, filmează un episod nou din emisiunea „Comori ale Ortodoxiei”. Pr. Florin Șerbănescu, realizator, și producătorul dl. Filip Scarlat, producător, invită la cuvânt pe prof. univ. Ioan Darida și pe autor. Emisiunea este difuzată duminică 23 aprilie 2017. În

noaptea de Înviere, pe 16 aprilie, în prezența miilor de credincioși, slujba de pe esplanadă este transmisă în direct de o televiziune locală.

Greu încercată, biserica domnească „Sfântul Gheorghe” din Pitești, ajunsă aproape incredibil la jubileul de 360 de ani de la ctitorire, nu a încheiat deloc cursa cu timpul. Ca orice clădire, ea stă sub vremurile prin care trece, cu toate că, după cum am văzut cu salvarea ei de la demolare, le poate depăși. Rămâne memorabil îndemnul idilic-pedagogic al unor studente politehniste din Iași care o vizitau în 1970: „Dorim ca acest lăcaș să fie păstrat cu aceeași deosebită grijă și de generațiile viitoare”[1832].

Parohia „Sf. Gheorghe”-domnesc din Pitești. Mic studiu istoric

Ctitorită în 1656 de către domnitorul Constantin Șerban Basarab (1654-1658), fost ispravnic de Pitești, biserica domnească de aici a fost construită pe moșie domnească[1833]. Dacă ar fi să dăm crezare teoriei arh. Eugenia Greceanu, cum că domnia nu-și făcea palat în centrul urbei – pentru a da loc mai mult negustorilor, deci pentru a impozita mai bine – , ci la periferie[1834], ar trebui să recunoștem că biserica pe care domnia o avea în centrul târgului era pecetea ei printre „oroșani”. Acest lucru degajă, la rându-i, o altă deducție naturală: biserica domnească din oraș – cu toate că, istoric și cumulativ, începe să fie „asediată” de clădirile marilor boieri și ale negustorilor – își are partea ei, mare, oricum, în cadrul arealului strâmt al târgului românesc medieval.

Piteștii în ”Atlasu Geograficu al României”, de D. Pappasoglu, 1865 (detaliu). Deontologic, cartograful a creionat exact centrul vechiului Pitești, mai precis parohia bisericii domnești de aici. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

Ideea de parohie este veche și ea se leagă, în oraș, de însăși organizarea ultimă, din teritoriu, a Bisericii: protopopiatele. La Pitești biserica domnească – particulară până în 1942, adjectiv deloc peiorativ, ci împrumutat din acte, clericii nefiind plătiți de Casa Bisericii, ci doar din fonduri proprii – are un statut bun în sensul următor: pornind de la știrile clare de început de secol XIX, cum că iereii de la „Sf.

[1832]Arhiva..., „Condică de însemnări și impresii pentru români, 1969-1987”, f. 25.
[1833] Ion Ionașcu, *Catagrafia…*, p. 33. Evocarea unei moşii domneşti în centrul Piteştiului vine şi în 1793. Episcopia de Argeş primeşte încă de la înfiinţare din partea domnitorului Moruzi încuviinţarea de a folosi o parte din clădirile rămase din fosta curte domnească din Piteşti, vezi Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 89.
[1834] Dr. arh. Eugenia Greceanu, *op. cit.*, p. 43.

Gheorghe”- domnesc au fost și protopopi de Pitești, neîntrerupt, timp de peste șapte decenii ale acestui secol, putem postula existența dacă nu a unei tradiții, cel puțin a unui obicei în acest sens, cu coborâre, bineînțeles, nu numai în secolul al XVIII-lea, ci și în cel al XVII-lea, deoarece, administrativ, era cu mult mai ușoară dublarea de conducător al bisericii domnești, lăcaș unde se jura tot județul, cu cea de protopop, adică, mai pragmatic, atributul de a aduna birurile preoțești din același areal larg.

Strada Șerban Vodă, vedere estică dinspre biserica domnească Sf. Gheorghe spre biserica (fostă filială) Sf. Nicolae, a cărui turlă se vede în fundal. Sursa: Spiridon Cristocea, Elena Rotaru, Romeo Maschio, *op. cit.*

Dacă acceptăm ca valabilă această premisă, atunci putem atribui și nume – neștiute până acum – unor clerici de la „Sf. Gheorghe”, deoarece, printr-o fericită împrejurare, Nicolae Iorga le-a găsit și le-a publicat: protopopul Constantin[1835] (anul 1742, propunerea editorului[1836], 1748-1749, 1751 și după), protopopul Petre[1837] (1751,1754-1755 și după), diaconul Duminică[1838], propus protopop în 1754 de către preoții din Pitești și chiar instalat provizoriu contra protopopului Petre, nedorit, dar care revine în funcție. Perorația de până acum vine în sprijinul intuiției că protopopii de la „Sf. Gheorghe”-domnesc au avut grijă mereu să mențină – dacă nu să lărgească, deoarece la Pitești bisericile erau multe, să nu uităm că la începutul sec. XIX pe locul celor de lemn, se mai construiesc „Sf. Nicolae” și „Adormirea Maicii Domnului”-Mavrodolu – teritoriul vechi al parohiei lor a cărui suprafață, de altfel, era la bunul lor plac.

Încă o dată, chiar dacă nu prea argumentat, credem că parohia, celula de bază a administrației bisericești, ține de protopopiat. În tipizatele pentru mitricele impuse parohilor de noul suflu al Regulamentelor Organice preotul oficiant este „parohialnic” în registrele pentru botezați[1839] și „paroh” în

[1835] Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor,* vol. XIV, București, 1907, pp. 212-213, 228.
[1836] *Ibidem*, p. 63, nota 1.
[1837] *Ibidem*, p. 261.
[1838] *Ibidem*, p. 223, 227.
[1839] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C., Dos. 1, 1832-1843, Parohia Sf. Gheorghe,1834, Botezați, f. 1.

cele pentru cununați[1840]. La oraș parohia a calchiat chiar forma mahalalelor[1841]. În general, parohienii țin de biserica lor, însă dinamica mahalalelor este, evident, mare. O culoare (cartier în accepțiunea prezentă) putea avea mai multe mahalale, cum e cazul, de exemplu, la Piteștii din 1832 unde [1842]culoarea roșie are și mahalaua domnească (Sf. Gheorghe), și mahalaua Sf. Ilie.

Zona centrală a orașului Pitești în 1960 cu indicarea prin contur înnegrit a construcțiilor existente în 1982. 1. casa Panțurescu (fostă grădiniță de stat, azi restaurant); 2. școala de băieți nr. 1 construită în 1885 (demolată; azi, Tribunalul Argeș); (din greșeală în Legendă, nr. 3 nu a fost menționat; demolat, azi, bloc de locuințe); 4. casa Săvulescu (demolat; azi, bloc de locuințe); 5. casă din strada „1 Mai", nr. 4. (sec. XVII, azi, hanul „Gabroveni"); 6. fosta Bacă Populară (fostul Cinema „Modern"; azi, Cinema „Sebastian Papaiani"); 7. casa Ion Purcăreanu (fost restaurant „Argeșul"; azi, magazinul de textile „Zara"); 8. biserica „Sf. Nicolae" (demolată de Sfatul Popular în 1962); 9. hotelul „Splendid" (azi, hotelul „Muntenia", corpul vechi); 10. Casa Armatei; 11. hotel „Bristol" (azi, blocul A 3 de deasupra complexului comercial Fortuna); 12. biserica domnească Sf. Gheorghe în forma ei intermediară extinsă, din 1876, cu antreu și clopotniță neogotică. Sursa: Dr, arh. Eugenia Greceanu, *Puncte de vedere asupra noțiunii de valorificare a monumentelor și ansamblurilor istorice*, în „Revista Monumentelor Istorice", anul LIX, 1990, nr. 1, p. 57.

În Evul Mediu putem postula la „Sf. Gheorghe", cu parohi mai mereu protopopi, o parohie destul de mare, mai ales pe memoria reverbativă și astăzi de biserică domnească clădită, repetăm, pe pământ domnesc, orașul fiind, legal și de drept al domniei. În acest sens amintim în treacăt că în 1817 biserica avea șase pogoane de vie în județul Argeș și Muscel[1843], pierdute sau vândute mai apoi, și în 1855 două locuri de prăvălie „la marginea orașului"[1844]. Cert este că după marele foc din 1848 când a ars toată vatra Piteștiului, inclusiv toate prăvăliile bisericii domnești aflate, majoritatea, în curtea ei, parohia „Sf.

[1840] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C., Dos. 1, 1832-1843, Parohia Sf. Gheorghe,1834, Cununați, f. 1.
[1841] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C., Dos. 1, 1832-1843, Parohia Sf. Gheorghe, 1832, Botezați, f. 1.
[1842] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C., Dos. 1, 1832-1843, Parohia Sf. Gheorghe, 1832, Botezați, f. 3.
[1843] V.A.Urechia, *Istoria Românilor*, tom X, A, p. 315.
[1844] Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 22-23.

Gheorghe” și ale bisericilor vecine își schimbă dacă nu granițele, clădirile din interiorul lor, care, majoritatea din lemn, vor fi făcute acum de zid.

Progresiv și, mai ales, „progresist”, după revoluția de la 1848 primarii din Pitești încep să exproprieze violent, cu largul accept al populației, terenurile bisericilor din centrul orașului în scopul umanist, deci de neimputat, al sistematizării lui. Cad pradă curtea mare a schitului Buliga (azi Parcul Ion I.C. Brătianu, fost 1907) – apoi, în 1899, chiar biserica și dependințele!, pentru a se construi Prefectura Județului Argeș, azi clădirea veche a Muzeului județean –, metocul, casele, curtea și paraclisul Buna-Vestire ale episcopiei Argeșului (pe locul de azi al blocului A1 din cadrul complexului comercial Fortuna), și, în 1887, o parte importantă, cea nordică, din cimitirul de pe lângă biserica domnească Sf. Gheorghe din Pitești[1845]. Din 1859 se păstrează prima catagrafie oficială păstrată: parohia bisericii domnești din Pitești numără 100 de familii, preoții hrănindu-se din chiria unor prăvălii[1846].

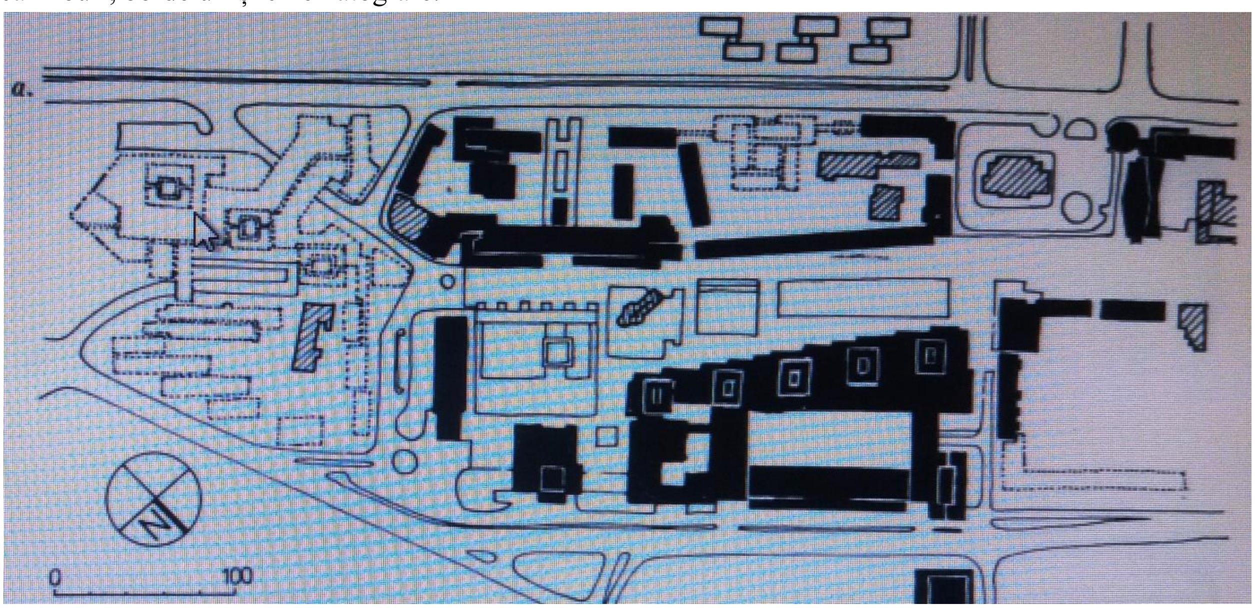

Schița zonei centrale a orașului Pitești: 1. hanul Gabroveni 2. casa din str. Brâncoveanu, nr. 25 3. ansamblul fostului hotel Bristol (str. Victoriei, nr. 36, azi blocul A 3 din cadrul complexului comercial „Fortuna”) 4. ansamblul din str. Victoriei, nr. 50 (azi, blocul A 5) 5. casa Broșteanu 6. casa Paraschiv Vlădescu 7. casa unde ar fi locuit N. Bălcescu 8. casa musceleană 9. casa cu geamlâc din str. Teilor 10. casa Eugenia Tatomir 11. fostă casă cu „patio” 12. biserica domnească „Sf. Gheorghe” 13. biserica „Buna Vestire”-Greci (azi, Sf. Mina) 14. biserica „Sf. Treime” (fostul schit Beștelei). Zona hașurată reprezintă demolările din anii regimului communist. Sursa: Radu Crețeanu, Date *privind monumentele vechi și punerea lor în valoare în cadrul acțiunii de sistematizare*, în „R.M.M.-M.I.A.”, anul XXXIX, nr. 3, 1970, p. 64

[1845] Arhiva..., Dosarul pe anul 1886, f. 87.
[1846] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 197.

Un an la fel de important în chestiunea care ne interesează este și 1893, când, după șaizeci și unu de ani de când s-a acordat bisericilor Mavrodolu și „Sf. Nicolae”, titlul de catedrală a orașului este acordat din nou bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești[1847]. Acest titlu nu îi mărește teritoriul subordonat. În 1894 primarul N. Nanoescu și delegatul eparhial trasează limitele parohiei „Sf. Gheorghe”: 1. Strada Șerban vodă de la Babic în jos până la Piață (până în gura pieței de la deal, unde sunt maghernițele de pâine) 2. Strada Centru de la dl Raicoviceanu până în Bulevard 3. Bulevardul până la Primărie 4. Doamna Bălașa 5. Teatrului până în Bulevard 6. Carol până în Bulevard 5. Strada Sf. Gheorghe 6. Strada Unirea până în Egalitatea 7. Strada Industriei”[1848]. Constanta parohiei „Sf. Gheorghe” rămâne de o sută de familii, 98, mai precis, în 1908 [1849]. Potrivit *Catagrafiei* din anul 1943, parohia este la fel de mică: 1. Str. Șerban Vodă, 50 de familii 2. Str. Doamna Bălașa, 36 de familii 3. Bulevardul Elisabeta, 41 de familii 4. Str. Unirii, 7 familii 5. Piața Episcopiei, 10 familii 6. Str. Craiovei, 10 familii. 7. Str. Industriilor, 28 familii 8. Str. Alex. Lahovari, 8 familii. 9. Str. Principele Carol, o familie[1850].

Numărul mic de familii al parohiei Sf. Gheorghe în secolul XX își are, însă, două cauze: una, în secolul XIX, când, după cum am văzut, primăria (Maghistratul) etatizează centrul urbei și trasează din nou străzile, și a doua în însăși dezvoltarea politică și socială din noul Regat, când Piteștiul, capitală de județ, este sediul diferitelor instituții ale statului, aflate, bineînțeles, în centrul civic, printre bănci, cazinouri, bordeluri și cinematografe.

Centrul civic al municipiului Pitești în 1979. Sursa: Gheorghe Curinschi-Vorona, *Arhitectura contemporană în context istoric urban*, în „R.M.M.-M.I.A.”, 1979, nr. 2, p. 46. Cităm nota autorului la plan: „Ansamblul central, grefat pe artera principală de tranzit a orașului și pe locul vechiului târg, înglobează un monument medieval, obținându-se, datorită acestei prezențe, cât și facturii plastice a noilor clădiri, și a raporturilor spațiale care se creează, un pregnant caracter specific”

După ce Sfatul Popular Pitești demolează tot centrul civic plin de clădiri vechi, „burgheze” – printre care și șapte prăvălii ale bisericii domnești, inclusiv noua casă parohială, clădită în 1932, pe care organele locale obligă epitropia s-o demoleze în numai două săptămâni –, urmează un act samavolnic,

1847 Arhiva..., Dosarul 22, f. 21.
1848 Arhiva..., Dosarul 22, f. 82 și f. 83. Vezi lista parohienilor de la „Sf. Gheorghe” și de la filiala ei, „Sf. Nicolae”, pe 1895, 116 familii, în Arhiva..., Dos. 20, f. 51.
1849 Arhiva..., Dos. 3/1908, f. 19.
1850 Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 181.

demolarea bisericii „Sf. Nicolae” (zisă și „cu Ceas”). Fostă filială a bisericii domnești „Sf. Gheorghe” (1888-1915), sfântul lăcaș este demolat în 1962, locul fiind curățat într-un timp foarte rapid, în două zile. Enoriașii parohiei trec la „Sf. Gheorghe”[1851], de aproape două ori mai mulți.

Centrul civic al orașului Pitești, parohia Sf. Gheorghe I. Sursa: AlexSerban.ro

Urmează, după cum se știe, amenințarea reală cu demolarea și pentru „Sf. Gheorghe”[1852]. Biserica domnească este iertată însă de Nicolae Ceaușescu, deputat de Argeș, la insistențele patriarhului Iustinian, sesizat de parohul Marin Braniște, și la memoriile arhitecților D.M.I. Între 1963-1968 biserica se închide și parohia este înglobată în cea a bisericii Mavrodolu.

La redeschidere însă, în 1968, parohia revine la fostul ei teritoriu, nu și al „Sf. Nicolae”, disputat până astăzi de bisericile „Maica Domnului” („Precista din Coastă”) și „Sf. Ioan”. În 1979 parohia „Sf.

[1851] Arhiva…, Dos. 1/1960, f. 33.Este vorba despre adresa nr. 14301/1962 a Departamentului Cultelor. Trec la „Sf. Gheorghe” 388 de familii, Arhiva…, Dos. 1/1960, f.35.

[1852] *Secera și ciocanul*, anul XII, nr. 2566/1 august 1962, p. 2. Cu câteva zile înainte, publicația populariza unul dintre planurile de sistematizare concurente, cel al arhitectului P. Pădurețu, în care biserica încă era luată în crochiul general, *Idem*, nr. 2558/22 iulie 1962, p. 2. Gh. Măcăneață, jurnalist, semnase deja un mic articol în care anunța epoca nouă: „Alte și alte clădiri vechi, unele chiar cu o anumită importanță, vor trebui demolate pentru a ceda locul noilor blocuri cu 4 și 8 etaje. La parterul acestora vor funcționa magazine moderne. Actuala stradă Victoria, urmașa străzii Șerban Vodă, va deveni o modernă autostradă. Pe e se vor plimba oamenii munci. Strada Victoriei va fi împodobită cu blocuri semețe, confortabile ”, *Idem*, nr. 2537/28 iunie 1962, p. 3. Conform unei statistici, în 1962 în Pitești se „redaseră” spațiului verde 8.000 de metri pătrați, *Idem*, anul XIII, nr. 2728/8 februarie 1963, p. 3. Bineînțeles, demolarea în 1962 a bisericii Sf. Nicolae cu Ceas, nu era amintită în oficiosul de Partid. Menționăm că, potrivit tov. Matei Ghigiu, vicepreședinte al Comitetului executiv al Sfatului popular regional Argeș, planurile de sistematizare ale orașelor Pitești, Câmpulung-Muscel, Slatina, Curtea de Argeș și Drăgășani erau deja gata la finele anului 1962, *Idem,* nr. 2403/23 ianuarie 1963, p. 3.

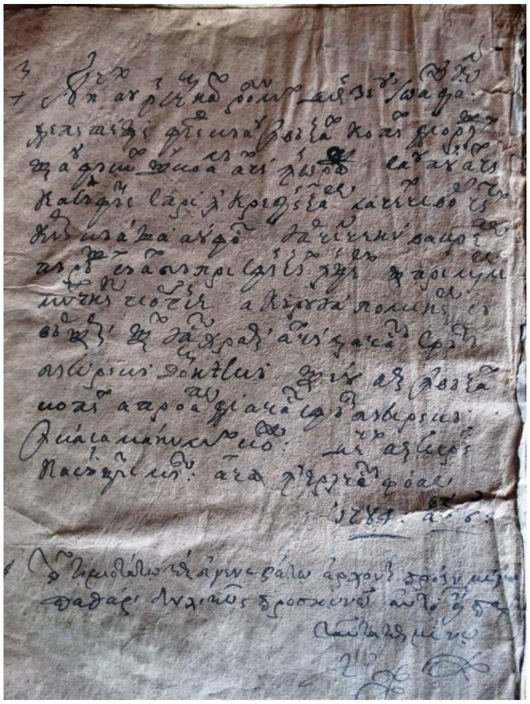
Gheorghe” din Pitești are 670 de familii[1853]. În prezent, în urma catagrafiei din 2016, ea are puțin peste 400 de familii, fiind, de altfel, cea mai mică dintre bisericile vechi ale municipiul Pitești. Ar fi o reparație istorică, morală și „tehnică” redarea către biserica domnescă „Sf. Gheorghe” din Pitești teritoriul fostei ei filii, „Sf. Nicolae”. De fapt, operațiunea nu ar fi stânjenitoare, din moment ce pe teritoriul revendicat se află doar câteva blocuri, nu prea multe case, ci, mai mult, hoteluri și sedii de firmă.

[1853] *Idem*, „Registru de Intrare-Ieșire, 1979”, f. 16.

CAPITOLUL IV

BISERICA DOMNEASCĂ ÎN VIAȚA CULTURALĂ A PITEȘTIULUI

Școala domnească de la „Sf. Gheorghe”

Însemnarea din 1784 a dascălului Ioan de la „Sf. Gheorghe” pe „Mineiul lunei august”, 1780, Râmnic, cu privire la noua școală pe care o făcuse în casele lui Manu Cojocarul. Sursa : arhiva bisericii

Așa cum s-a afirmat potrivit documentelor descoperite până acum, prima școală la Pitești a luat ființă la mijlocul secolului al XVIII-lea, sub fanarioți[1854]. Poziția, corectă și neexpusă vreunui risc, ignoră însă argumentul logic, clasic și natural că prima atestare documentară nu o implică neapărat și pe cea de facto. S-au lansat, bineînțeles, și câteva păreri contrare, de bun-simț, care împingeau în spate cu cel puțin cincizeci de ani o posibilă școală la Pitești[1855]. Se ignora nu numai epoca lui Matei Basarab, înfloritoare arhitectural și stabilă economic, ci și fostul statut de capitală itinerantă pe care Piteștiul, dinamic economic – aspect care argumentează și el pentru o școală mai veche – l-a avut în secolul al XVI-lea. Se pune, așadar, apariția primei școli într-un târg destul de mare, capitală de județ, în același context temporal cu câteva școli rurale: la Govora, se pare, prima școală gratuită pentru copiii de țărani, plus omologele argeșene și muscelene de sfârșit de secol XVIII: cea de la schitul Berislăvești, cea de la curtea din Golești și cea de la Nămăiești. Poziționare, bineînțeles, inacceptabilă. Mai mult, se ignoră focarele de educație organizată din secolul al XVII-lea: Câmpulung (1669), care continua foarte probabil ipotetica școală domnească de aici din 1552[1856], puternica școală pe slavonie din Șcheii Brașovului[1857], cetate foarte interesată de viile piteștene, aflată într-un negoț secular cu negustorii de aici, presupusa școală de la Sâmbăta de Sus a lui Constantin Brâncoveanu, dar și, să zicem, școala de la

---

[1854] Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 108.

[1855] Pr. Marin M. Braniște, *Câteva știri...*, p. 174: „În plus, nu este cu neputință să fi existat și alte școli chiar în veacurile al XVI-lea și al XVII-lea”. Autorul propune sfârșitul de secol XVII-începutul celui următor ca perioadă de apariție a școlii de la „Sf. Gheorghe”, *Ibidem*, p.175.

[1856] Gh. Pîrnuță, Ion T. Radu, Ion Lupu, *Învățământul în Muscel în secolele XVII-XIX*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968, pp. 22-26. Se cunosc chiar dascălii de aici din 1680, Dumitru, și din 1689, Radu Lăngeanu, *Ibidem*, p. 181. Câmpulungul este cea mai liniștită garanție că la Pitești, aflat nu la mare depărtare, se scria în română, deci se preda organizat. În această zonă avem nu numai prima scrisoare în limba română din cultura română, 1521 (Câmpulung), dar și o inscripție în română despre Radu logofătul, 1532 (Crucea Lăncii, Rucăr), *Ibidem,* p. 122.

[1857] Încă din 1486 Brașovul și toată Țara Bârsei intră în Universitatea Săsească. În 1624 principele Gabriel Bethlen dă și copiilor români dreptul la educație. În 1659 (după unii, în 1657) văduva lui Gh. Rakoczy I, principesa Suzana Lorantffi, din rațiuni de propaganda calvină (Făgărașul rămâne scos din jurisdicția mitropoliților ortodocși ardeleni din 1585, anul morții lui Ghenadie I, cu o scurtă întrerupere sub Mihai Viteazul, până la uniație, deci peste un secol!, vezi Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania: până la 1800*, Blaj, 1944, pp. 64, 76) face o școală românească în Făgăraș care activează până spre 1700, focar real și puternic de cultură românească pentru județele Muscel și Argeș (vezi și „*Legea și Regulamentul școalei românești din Făgăraș, 3. IV. 1657*”,

Boița[1858], dinspre vama Câineni – legăturile cu Transilvania erau cu mult mai complexe: secvențial, românii ardeleni își trimiteau aleșii pentru educație și hirotonire în Țara Românească, județele Argeș și Muscel fiind primele vizate. Tot pe teritoriul argeșean s-au refugiat în secolul al XVIII-lea fruntașii luptei pentru ortodoxie din Transilvania. La Curtea de Argeș, pe același model, de instituție eclezială mare cu școală în incintă, lucrurile stau, intuitiv, asemănător – plus episodul catolic de aici, în cazul în care sediul episcopiei catolice de aici ar fi avut și școală –, la fel și în cazul mănăstirii Glavacioc, una dintre cele mai înzestrate ale Evului Mediu muntenesc, unde în secolul al XIX-lea chiar a existat o școală de grămătici[1859]. Nu ne-ar mira ca o activitate didactică să se fi înfiripat și în incinta puternicei mănăstiri Vieroși aflate în ocina Piteștiului. Un moment probabil penetrant pentru Pitești vine în 1719, când sinaxa egumenilor olteni întrunită la Hurez, cu Damaschin Voinescu, episcop al unui Râmnic proaspăt ocupat de austrieci, votează înființarea a două școli, una la Craiova, pe latinește, pe banii imperialilor, și una românească, la Râmnic, „subt îngrijirea episcopului, a mănăstirilor și a popilor, cheltuielile pentru dascăli și copiii săraci să fie de la dânșii"[1860].

În pofida contextului post-1656 care recomandă Sf. Gheorghe-Domnesc de a avea, măcar prezumtiv, o formă de educație publică în afara intereselor ei stricte – teorie hazardată, dar nu imposibilă –, școala domnească de la Pitești, cronologic vorbind, nu este cap de afiș, ci cea românească, nouă, pentru săraci, din cadrul incintei de la Buliga – menționată însă tot ca potențialitate, deci nu reală – în fundațiunea ctitorului Martin Buliga din 1745 [1861]. Situația se întoarce neutru în favoarea școlii domnești, deoarece prima mențiune a școlii de la Buliga este în 1794, tot ca potențialitate dacă citim atent textul[1862]. Rămâne în picioare, potrivit reflexului istoriografic, anul 1764, cu acel „Ioan vătaf ot școala nouă domnească ot Sf. Gheorghe"[1863] și, mai mult, în spate cu 11 ani, un Ianache, biv vătaf de copii, din

---

traducere de I. Lupaș în „Revista generală a învățământului" , XII, nr. 7, 1924, pp. 440- 446). Însuși noul mitropolit ardelean Sava Brancovici obliga preoții la un sinod din 1675 să facă după liturghie școală duminicală cu copiii satului. Despre existența reală a școlilor românești (din interiorul curburii Carpaților, dar și în teritoriul extracarpatic) trimite o interdicție din 1728 (repetată în 1732) a lui Adam Fitter, rectorul colegiului iezuit din Cluj, care nu mai dă voie niciunui unit să-și educe copiii „la școalele sismaticilor și ereticilor", vezi I. Lupaș, *Contribuții documentare la istoria satelor transilvane*, în „Studii istorice, volumul IV", Sibiu, 1943, p. 203.

1858 I. Lupaș, *op. cit.*, p. 173.

1859 Pr. Ilie Diaconescu, *Școala candidaților de preoție din Mănăstirea Glavacioc*, în „Glasul Bisericii", nr. 7-8, 1960 , p. 661-666.

1860 Nicolae Iorga, *Istoria învățământului românesc*, București, 1928, p. 82

1861 Pr. Marin M. Braniște, *Câteva știri...*, p. 182, nota 34. Oricum am interpreta textul, nu putem afla dacă școala românească de la schitul Buliga exista în 1745 (fondarea schitului), 1751 (închinarea lui Mitropoliei), 1794 (închinarea lui Mănăstirii Aninoasa). Probabil că a existat la început, în 1745, apoi s-a desființat imediat (vezi și acel Ianache, deja biv vătaf de copii în 1753) deoarece, din actul fondării ctitorul lăsa întreținerea școlii pe seama surplusului financiar al schitului, fluctuant, deci nesigur. Mult mai siguri sunt alți autori, care văd deja deschisă școala de la Buliga în 1751, vezi Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 108.

1862 Idem, *Schitul Buliga*, p. 71, nota 168. Mai mult, autorul însuși, legând de faptul că în 1829 școla de la Buliga ajunsese în ruină, îi fixează începutul la sfârșitul secolului al XVIII-lea, vezi *Ibidem,* p. 71.

1863 Idem, *Câteva știri…*, p. 173-175. Redăm însemnarea din *Penticostarionul* din 1743, București, al Bisericii Sf. Ioan, penultima foaie, verso „*Să să știe că am cântat eu Ioan văt (af) ot școala nouă domnească ot s(fe)te Gheorghe Vechi, în zioa de s(fe)te Ioan, cân(d) au fost hram. 1764, mai, dna 8*". Repetăm, volumul se afla în inventarul bisericii „Sf. Ioan" din Pitești, însă a fost mutat la „Sf. Treime". În 1970 parohul Marin Braniște cerea protopopului de Pitești să mijlocească mutarea cărții la catedrala Sf. Gheorghe, din moment ce însemnarea o privește, vezi Arhiva…, Dos. 1/1970, f. 1. Lucrul nu s-a realizat. În 2016 cartea nu se mai afla nici la „Sf. Treime", nici la depozitul de carte veche de la mănăstirea „Văleni", nici la „Sf. Ioan", nici la Muzeul Județean Argeș. Autorul demonstrează rezonabil că nu este vorba despre renumita școală de slavonie de la biserica Sf. Gheorghe Vechi, fostul sediu mitropolitan din scaunul București. Menționăm că bisericile vechi din târguri primesc, cu timpul, pe lângă hram, supra-numele de „Vechi". O biserică „Sf. Gheorghe"-Vechi se află și în Ploiești.

1753[1864]. Nu știm dacă acest Ianache (Enache, Iane, Ioan) fusese pedagog la o școală domnească anterioară – cel mai probabil la fosta școală populară de la Buliga, deoarece el semnează în procesul de moștenire a lui Martin, ctitorul, cu toate că cercetătorul pr. Marin M. Braniște îl vede deja bătrân și împinge vârsta unei școli piteștene până la sfârșitul secolului al XVII-lea[1865] –, dar însăși informația că Ianache avusese această funcție administrativă înainte de 1753 generează faptul istoric clar că încă dinainte de această dată la Pitești fusese înființată o formă de învățământ, oficială sau particulară. Mai mult, documentul din 1751, de închinare a schitului, generează o deducție surdă: un boier face la Pitești școală populară, deci la 1745 exista deja aici cel puțin una, probabil grecească, „de clasă".

Așadar, la 1764 avem școală domnească, nouă, la Pitești, la „Sfântul Gheorghe"[1866], cu Ioan, vătaf acum, dascăl în 1784[1867] (sperăm și noi, ca și cercetătorii dinaintea noastră, în similitudinea lui Ioan, vătaful de copii din 1764, cu Ioan, dascălul din 1784 care făcuse școală la Pitești – cu toate că nu avem niciun argument pentru această identificare datorită frecvenței onomastice foarte accentuate[1868]), trăitor încă la 1802[1869]. Adjectivul „nouă" comportă două interpretări: o școală nouă cu predare și în română, nu numai în grecește, dar și posibilitatea ridicării unui nou lăcaș școlii domnești de pe lângă „Sfântul Gheorghe". Dar cum evocarea din 1784 arată clar că școala se ținea în casa Manului Cojocarul, aproape de biserica domnească, cu embatic presupunem[1870], rămâne ca „nouă" să desemneze orientarea școlii. Nu pentru că acest atribut nu ar prevala la formarea unui context fanariot piteștean mai bogat, dar istoriografic informația ne oferă gratuit o supoziție cu mult mai prețioasă: școala domnească de la Pitești de pe lângă „Sf. Gheorghe" a avut o etapă a ei, mai veche, care, începând din segmentul 1764-1784, poate coborî în jos până, să spunem, la 1700, pentru a nu ne hazarda prea mult. Mai rămâne o interpretare destul de interesantă a calificativului „nouă", cea a părintelui Marin M. Braniște, care propune că școala particulară a lui Ioan, din 1764, să fi căpătat atunci statutul de domnească – fie și prin locație, în proximitatea bisericii domnești[1871] – , ipoteză care lasă loc unui epic median, adică fluctuații între

[1864] *Ibidem*, p. 174-175.
[1865] *Ibidem*, p. 175 și p. 177.
[1866] Orice asemănare cu școala cu același nume din București, centru puternic de slavonie, este necontextuală, vezi argumentația în *Ibidem*, pp.175-176.
[1867] I. Ionașcu, *Catagrafia…*, p. XIII, nota 1 și Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări…*, p. 199. Redăm textul însemnării de pe „Mineiul lunei august", 1780, Râmnic, sub Filaret: „*Aici au însemnat robu(l) lui Dumnezeu Ioan, dascăl de Pitești, fiindcă am învățat copii de orași și am făcut școală aici în oraș. S-au pus aici, ca să fie spre încredințare la cei ce vor citi cum că așa au fost. Iar cel ce nu va crede, pârâși să aibă pe sfinții îngeri și pe marele mucenic Gheorghie, a cărui pomenire săvârșim și iaste hram aici la această biserică domnească. Și eu am învățat copii aproape de această sfântă biserică, în casa Manului Coj(ocaru). Deci am scris, ca să să ție minte, aicea într-această foae. 1784, august 6* ". Volumul se află în inventarul bisericii domnești „Sf. Gheorghe" din Pitești.
[1868] La 1780 domnia plătea 10 taleri pentru Pitești și Curtea de Argeș, contravaloarea salariilor a doi dascăli, unul în fiecare oraș, vezi V.A. Urechia, *Istoria Românilor,* volumul I, p. 91, nota 1 și Idem, *Istoria Școalelor*, vol. I, p. 44. Am putea să complicăm gratuit exegeza, propunând cel puțin două ipoteze: 1. două școli diferite la Pitești 2. o școală particulară transformată în domnească, ca în cazul Ploieștilor, vezi *Ibidem,* p. 90, nota 1. Pariem foarte siguri existența ei la Sf. Gheorghe, cu acel Ioan, din 1784, vezi nota 17, deoarece nu cunoaștem când a început cea de la schitul Buliga (cel mai sigur la începutul turei excelentului administrator Partenie, moldovean, deci după 1786, vezi Pr. Marin M. Braniște, *Partenie Nica Buligeanu (1786-1827),* p. 736).
[1869] Pr. Marin M. Braniște, *Câteva știri…*, p. 179. Tot aici autorul publică o ultimă însemnare a lui Ioan, din 1798, de pe „Mineiul lunii iunie", 1780, Râmnic, sub Filaret, dispărut din inventarul bisericii domnești: „Pisat Ioan dascăl de Pitești".
[1870] Se presupune că ulterior, casa lui Manu Cojocarul, aflată lângă biserică, a fost donată acesteia sau cumpărată de către aceasta, deoarece în 1838 școala funcționa „în casele din curtea bisericii", vezi *Ibidem,* p. 178.
[1871] *Ibidem,* p. 177.

domnesc și particular, deoarece nevoile educaționale ale urbei suplineau dezinteresul unor domnitori față de cultura maselor.

Revenind, nimic nu ne împiedică din acest moment să postulăm la Pitești – plecând, repetăm, de la faptul că la 1764 școala domnească era nouă, deci existase înaintea ei una veche – cu mult în spate, chiar dacă nu constant, ci secvențial, în jurul lui 1700, existența unei școli de același nivel, ca în majoritatea reședințelor de județ, centre administrative care implică, la rându-le, existența protopopiatelor de județ, garanție în plus a unei forme de educație, chiar și minim clericale. Dascălul Ioan de Pitești încheie un ciclu important, secolul XVIII – Alexandru Ipsilanti inițiază în 1776 învățământul de obște[1872]–, prin evocarea lui în 1802, cel mai sigur în 1798[1873]. Erudit și consecvent, acest profesor traversează pe treptele bisericii domnești din Pitești aproape toată a doua jumătate acestui secol, fiind bănuit, și pe bună dreptate, de a fi tradus un manual de greacă nouă după *Dialogurile morților* de Lucian[1874], volum dispărut – și acesta, ca, de altfel, o întreagă listă de cărți vechi – din patrimoniul bisericii domnești în a doua jumătate a secolului trecut. Nu știm dacă până la 1820 – când grecul Nicolae Mitilineu (n. 1791 sau 1788[1875]) vine de la Iași și face școală grecească (cu predare în română, bineînțeles) în chiliile bisericii domnești din Pitești – în 1814 se amintește la „Sf. Gheorghe" de „colțul zidului odăii dăscălii" care, dacă nu e neapărat locuința dascălului, poate fi o odaie unde se învăța carte organizat[1876] – în a cărei strană, se pare, a fost și dascăl – fosta școală de la Sf. Gheorghe mai pâlpâia. Cert este că imediat, în 1823, autoritățile piteștene îi eliberează noului dascăl un certificat de bună-purtare, mulțumite de activitatea lui, argument că școala lui cea nouă prinsese la public[1877] – cu toate că atmosfera generală era aceea de rupere de trecut, deja din 1821 „dascălul pe elinește", protodascălul instituției, de fapt, plătit de două ori mai mult decât cel pe românește, începuse să dispară.

În 1833 protopopul Zamfir, preot și conducător al bisericii domnești din Pitești, își pune casele la dispoziția școlii publice nou înființate în Pitești. Nu știm părerea lui Nicolae Mitilineu despre această ofertă, dar opțiunea clericului rămâne, oricum, memorabilă[1878]. În 1835 la toate cele trei școli piteștene se învață „elinica"[1879]. Instituția crește brusc, în 1836 având înscriși 62 de elevi[1880] , dar la inspecția lui

---

1872 V. A. Urechia, *op. cit.*, pp. 84-85: „Dar asemenea, în toată țara noastră Domnească, în fiecare orășel am pus dascăli, atât de limba țării, cât și de limba slavonească, pentru ca să învețe băieții cunoștințele elementare, că ajungând aceștia în vârstă, să nu fie ignoranți".

1873 Pr. Marin M.Braniște, *Însemnări...*, pp. 199-200: după o pericopă scrisă de mână pe *Mineiul pe iunie*, ediția 1780, azi aflat la depozitul de carte veche de la mănăstirea Văleni, semnează „pisat (a scris) Ioan dascăl de Pitești" și „1798, mai 23", Idem, *Câteva știri…*, p. 179, nota 22, unde trimite la 1802, când la Pitești este plătit un dascăl nenumit, vezi V.A. Urechia, *Istoria școalelor*, vol. I, p. 84. Nu știm însă dacă era Ioan. Un Ioan, dascăl, mai apare în 1812, vezi Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări…*, p. 203, dar nu știm dacă este chiar marele pedagog din Pitești, și nici autorul nu trimite.

1874 Idem, *Câteva știri…*, p. 181.

1875 Spiridon Cristocea, *Școli particulare...*, p. 347: la inspecția ministerială a lui Toma Serghiescu din 1846 Nicolae Mitilineu avea 58 de ani, deci era născut în 1788. Într-un document din 1838 evocat în Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare piteștene...*, p. 254, nota 18, Nicolae Mitilineu avea 47 de ani, deci era născut în 1791. Soția lui, mai mică cu 4 ani, se numea Evdochia. Aceasta, „soața lui dascălul Nicolaie greku", va muri în 1865 la 70 de ani și va fi înmormântată în cimitirul bisericii domnești, S.J.A.A.N., C.R.S.C., Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 2/1865, f. 1.

1876 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 12.

1877 Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare piteștene ...,* p. 254

1878 Preotul paroh Marin Braniște evoca într-un document oficial că biserica domnească a pus la dispoziție localul, vezi Arhiva..., „Acte și documente privitoare la repictarea bisericii. Pictori, Gh. Popescu și Niculina Dona, 1970-1975", f. 106. Însă școala publică a fost găzduită în odăile particulare ale protopopului.

1879 Spiridon Cristocea, *Despre școlile particulare...*, p. 492: școala grecească a lui Nicolae Mitilineu cu 45 de școlari, cea a lui Grigorie (Ardeleanu) cu 10 școlari, greacă și franceză, și cea a lui Apostol (foarte probabil cea din Hanul Episcopiei), 45 școlari, greaca și româna.

Nicolae Simonide din 1838 numărul scade la 36 de elevi (cu vârste între 6 și 14 ani, majoritatea etnici greci și armeni), chiar și așa, destul de mare. Dacă la început școala grecească a lui Nicolae Mitilineu începuse bine, urmează o pantă descendentă destul de rapidă (fiind o școală preponderent etnică, probabil că după cucerirea independenței de către Grecia în 1832, încet-încet, etnicii greci au ales să se întoarcă în țara lor): în 1846 cursanții nu sunt mai mulți de 10, mediocri[1881], iar în anul următor însuși dascălul trebuie să se prezinte la un examen de verificare a cunoștințelor[1882].

În 1849, foarte probabil datorită mistuirii în marele incendiu din 1848 a ansamblului în care se ținea, școala domnească nu mai figurează ca activă[1883], cu toate că un Dimitrie, preot catihitis (profesor de religie) la biserica domnească se semnează pe un manual cu un an în urmă[1884] și că un cântăreț de la „Sf. Gheorghe" din preajma, pare-se, a lui 1840, Marcu Marinescu[1885], era dascăl în școala românească de vizavi, din incinta hanului Episcopiei Argeș (apoi va ține școală particulară la biserica Mavrodolu începând din 1846[1886]), deci putea fi oricând, ipotetic, profesor asociat la „Sf. Gheorghe" pe tura (ultima, se pare) lui Nicolae Mitilineu. În ceea ce privește sediul școlii domnești de la „Sf. Gheorghe" în secolul al XVIII-lea, prima localizare – și singura – este casa lui Manu Cojocarul, aflată spre nord, lângă biserică și, probabil, cu chirie. Aceasta ne întoarce la un fapt istoric nescris, dar logic, acela că începuturile învățământului românesc s-au înfiripat în cadrul bisericii iarna și în tinda ei – pridvorul supraetajat de la Sf. Gheorghe Domnesc din Pitești chiar le recomandă – vara. Părintele Marin M. Braniște crede că, în timp, casa lui Manu Cojocarul a fost cumpărată sau donată[1887], deoarece la 1838 școala se ține în curte bisericii. Că se ține acolo și nu aiurea vine să probeze aluziv și un act din 1841[1888] care amintește despre „odăile bisericii („Sf. Gheorghe") care este școala" și „chiliile școlii". În 1848 clădirile epitropiei dinspre nord, unde se ținea școala, ard, dar mai târziu sunt refăcute, această rezidire neimplicând nicidecum o

---

1880 *Ibidem*, p. 493.
1881 Idem, *Școli particulare…*, p. 347.
1882 Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare piteștene...*, p. 255.
1883 *Ibidem*. Autorul – mai moderat acum decât în urmă cu nouă ani, când identifica școala grecească piteșteană din 1859 cu cea de la „Sf. Gheorghe"-domnesc (Idem, *Câteva știri…*, p. 182) – justifică continuarea și după 1848 a școlii grecești de la Sf. Gheorghe prin prezența în inventarul bisericii a câtorva cărți și manuale tipărite după 1848, argument insuficient, totuși, pentru această pretenție destul de măgulitoare, deoarece în Piteștiul post-fanariot mai exista o școală grecească, cea a lui Ioan Arghir, ca să nu mai punem pe cea greco-franceză a lui Grigorie Ardeleanu închisă în preajma lui 1850, vezi *Ibidem*, pp. 258-259. În plus, nu cunoaștem momentul achiziționării lor de către biserica domnească, nici data intrării lor prin donație, să presupunem, în inventar. De exemplu, *Elemente de Istoria Universale* a lui Ioan Mandinescu este la 1885 în proprietatea unui C.T. Georgescu, primită de la un Constantin Ivanovici, decedat în acel an. Majoritatea puținelor manuale de la „Sf. Gheorghe", prin incertitudinea provenienței lor, nu garantează școală particulară aici după 1850, decât, poate, *Gramatica română pentru seminarii și clase mai înalte* de Nicolae Bălășescu, edițiunea II, București, tipografia lui Iosefu Kopainig, 1850 (aflată în inventarul bisericii, 2015), a cărei proveniență și scop nu le cunoaștem.
1884 *Ibidem*, p. 256, nota 31 (același autorul indicase alt manual, „Istoria bisericească" a lui Lesviodacs, în Idem, *Câteva știri...*, p. 179, nota 25).
1885 *Ibidem*, p. 256.
1886 Spiridon Cristocea, *Școli particulare...*, p. 351.
1887 Preot Marin M. Braniște, *Câteva știri…*, p. 178. Autorul leagă figura lui Manu Cojocaru de cea a învățatului Nicolae Manu Piteșteanul, unul din copiatorii cronicii stolnicului Dumitrache despre războiul ruso-turc din 1769-1775, vezi *Ibidem*, p. 178, nota 14.
1888 Arhiva..., „Registru de acte în copii...", f. 18.

reluare a activității școlii domnești aici[1889] – în pofida părerii părintelui Marin Braniște cum că școala ar mai fi continuat și după 1848[1890].

Dintre manualele folosite la școala de la „Sf. Gheorghe" în secolul al XIX-lea: *Tomul al IV-lea* al lui Comita, *Gramatică-Terpsiteia*, *Eclogarionul* lui Darvari, *Abecedarul grec-român*, *Pedagogia* lui Cos..., *Fialda* și *Filada mică*, *Manual creștinesc*, *Ceaslovul* și *Bucoavna*[1891], *Dialogurile morților* a lui Lucian, *Istoria bisericească pe scurt* de Alexandru Geanoglu Lesviodacs[1892], *Învățături de multe științe folositoare copiilor creștinești cei ce vor vrea să învețe și să știe dumnezeiasca Scriptură așăzate de dascălul Polizon Conta Ioannitul și tipărite în Viena, 1806, iar acum tipărite după cea grecească pe limba românească cu osârdia și osteneala smeritului arhimandrit Chir Nicodim Greceanu, cu a cărui cheltuială s-au și tipărit, spre folosul neamului românesc, îndreptânu-să prin cercetarea Prea Sfințitului Episcop al Argeșului, Chir Iosif, Sibiu, în tipografia lui Ioann Bart, 1811*, *Enciclopedia* lui Stefanos Comita, 1814 (aflată în inventarul bisericii, 2015), *Istoria bisericească pe scurt*, 1838, Iași, de Filaret Stavropoleos Scriban, rectorul Seminariei Centrale, Irmologhiu sau Katavasier românit și dat la lumină pentru trebuința seminarelor și altor școli asemenea, de Anton Pann, București, 1846, *Datorii ale omului sau alte povățuiri morale* traduse de P. Matsukopulo, București, 1847, *Elemnte de Istoria lumii pentru trebuința tinerimii începătoare din așezămintele de învățătură și creștere pubice și private*, de Fl. Aaron, București, 1847, *Gramatica română pentru seminarii și clase mai înalte* de Nicolae Bălășescu, edițiunea II, București, tipografia lui Iosefu Kopainig, 1850 (aflată în inventarul bisericii, 2015), *Istoria Sfântă după Victor Durui*, de Ioan Penescu, București, tipografia Sfintei Mitropolii, 1852, *Istoria Bisericii creștine de la Hristos până în zilele noastre*, București, 1858, *Predicele și panegyricele Părintelui Helie Meniate, episopul Cerniei și Calabrytei din Pelopones, traduse și tipărite de Pr. Cosma Moșescu, catichetul școalei de fete din Brailla, voluminile I,* Brăila, 1863, *Scurtă esplicație a părții I și a II a a Sfintei și dumnezeeștii Liturghii, culeasă și prelucrată de Prea Sfinția Sa Arhiereul Ioanikie Evantias, după care va urma și partea a III-a, edițiunea a II-a*, București, 1866, *Manual de psychologie, logică, morală și theodicee* de A. Charma, tradussu după ultima edițiune din 1868, de Dr. N. Nitzulescu, *Elemente de Istoria Universale*, de Ioan Mandinescu, edițiunea a doua, volumul al II-lea, Peatra, 1875, *Manualu de Istoria universale antica cu geografia respectivă pentru usulu elevilor de ambele sexe din școalele secundare și particulare* de M. Michaescu, București, 1878[1893].

Este un secol înnoitor și drastic. Înseși bisericile domnești își vor pierde treptat statutul istoric domnesc, devenit anacronic, oarecum romantic – și acest fenomen chiar cu mult dinainte de secularizarea din timpul regimului Alexandru Ioan Cuza – datorită abandonării lor treptate de către domnie și preluării lor virile de către comunitate, care se impune direct și pretinde în cadrul intereselor lor. De aceea, apelativul de „domnesc" în privința școlilor de pe lângă bisericile domnești, mai ales în secolul al XIX-lea, când domnia însăși deschide și întreține școli publice, zise și domnești, independente de bisericile comunității, nu își mai are nici locul, nici semnificația. Însuși viitorul paroh Gheorghe Popescu, mare pedagog piteștean, va deschide în 1873 o școală de băieți cu preotul Petculescu în incinta Mavrodolu,

---

[1889] Toate bugetele din anii 1851-1858 nu includ nicio cheltuială cu școala. Nu era, oricum, obligatoriu, deoarece școala lui Nicolae Mitilineu era o afacere personală. Chiar și așa, nici la venituri, presupunând că plătea chirie bisericii, nu apare.
[1890] Preot Marin M. Braniște, *Câteva știri…*, p. 179.
[1891] Manuale consemnate în procesul-verbal de după inspecția lui Nicolae Simonide din ianuarie 1838, vezi *Ibidem*, p. 180.
[1892] *Ibidem*, p. 181.
[1893] Idem, *Școli particulare...*, pp. 255-257, nota 31.

viitoarea şcoală de stat nr. 3 (din 1883). Acest indiciu nu este deloc mic. Preotul de la „Sf. Gheorghe" nu mai face şcoală aici.

Corul de la „Sf. Gheorghe"

Prima menţiune a unui cor la biserica domnească din Piteşti este în noiembrie 1884[1894] – cu toate că într-o referinţă oficială se stabileşte neargumentat că la Boboteaza din 1882 corul de la procesiunea publică este chiar cel de la „Sf. Gheorghe", pre-Băjenaru[1895] – un „cor vocal" plătit lunar cu 27 de lei, format din „elevi" , dirijat de diaconul Teodor Băjenaru, 31 de ani[1896], în calitate de „administrator" al grupului – semnând şi „diriginte"[1897] –, cleric venit la „Sf. Gheorghe" în acelaşi an, în iunie[1898]. Bineînţeles, ca în majoritatea fenomenelor istorice, reala importanţă a acestui moment pentru istoria culturală locală nu se oglindeşte în cuantumul contribuţiei acestei prestaţii. Componenţa: 1. C. Florian 2. C. Teodorescu 3. A. Teodorescu 4. I. Ionescu (tenor) 5. A. Constantinescu 6. G. Dobrescu 7. C. Dobrescu 8. V. Teodorescu 9. N. Teodorescu 10. Ştf. Teodorescu 11. Pandele Dumitrescu. În luna următoare mai vin doi „elevi": C. Gherman şi Cicerone Roca[1899]. În 1885 dirijorul îi numeşte „micii chorişti" şi mai introduce pe C. Alexandru şi pe G. Minculescu în locul lui A. Constantinescu (revine după o jumătate de an[1900]) şi Cicerone Roca[1901]. Primăria vrea să plătească cele două coruri din Piteşti, acesta, şi al lui Grigore Tănăsescu, cu câte 60 de lei, dar întreabă şi epitropia dacă ar fi dispusă să dea ceva.

Din răspunsul epitropiei aflăm mai multe despre începuturile corului de aici. Murind fostul protopop Nicolae Constantinescu, enoriaşii vor acum un diacon. Epitropia îl aduce pe diaconul Băjenaru, absolvent al Conservatorului din Bucureşti. Preotul Nae Boerescu mărturiseşte că, de fapt, a fost iniţiativa lui[1902]. Diaconul Băjenaru împărtăşeşte dorinţa clerului şi a epitropilor de a înfiinţa un cor. Pe lângă cântăreţii bisericii, diaconul dirijor şcoleşte „copiii unora din enoriaşii bisericii care s-au oferit a lua lecţii de Musică". În răspunsul dat primarului, epitropia mai argumentează că deja corul este plătit, că nu-şi mai permite a plăti în plus şi că nu poate subscrie propunerii primăriei de a trimite grupul, cu rândul, pe la toate bisericile din oraş. Argumentul se termină indirect cu impresia penibilului ofertei primăriei[1903].

Corul de la „Sf. Gheorghe" este, după Liedertafel şi după cel al lui Grigore Tănăsescu menţionat mai sus, al treilea, cronologic, din Piteşti – probabil al doilea, dacă cel al lui Grigore Tănăsescu ia fiinţă tot în 1884 – poziţie care ne onorează şi obligă perpetuu, de acum înainte, la un standard înalt calitativ. Deja la începutul următorului an corul se stabilizează pe următoarele grupuri de nume, probabil rude: Teodorescu (Constantin, Alexandru şi Nicolae), Dobrescu (Constantin şi Nicolae), Ionescu (Ion şi Ştefan), Bărbulescu (Ştefan şi Gheorghe), plus mai-vechii C. Florian, A. Constantinescu, Pandele Dumitrescu şi G. Minculescu[1904], plătiţi la fel, numai că trimestrial. Tot acum, în1886, dirijorul detaliază în treacăt că grupul vocal se numeşte „Chorul Vocal S-tu George". Noi corişti în acest an: fraţii Alexiu

[1894] Arhiva..., Dos. 18/1884, f. 44.
[1895] *Enciclopedia…,* vol. I, Biblioteca Judeţeană „Dinicu Golescu" Argeş, 2010, p. 235.
[1896] Arhiva…, Dos. 69, f. 14 (în 1894 avea 41 de ani).
[1897] Arhiva..., Dos. 1 (1878-1892), f. 595: în 1891 aflăm că este deja profesor de muzică vocală la Gimnasiul local.
[1898] Arhiva..., Dos. 18/1884, f. 30.
[1899] Arhiva..., Dos. 18/1884, f. 45.
[1900] Arhiva…, Dos. 16/1885, f. 41.
[1901] Arhiva…, Dos. 16/1885, f. 40.
[1902] Arhiva..., Dosarul 2 (1909), f. 17.
[1903] Arhiva…, Dos. 1 (Corespondenţa 1878-1892), f. 285.
[1904] Arhiva…, Dos. 1 (Corespondenţa 1878-1892), f. 43.

(Grig. și Alexandru) și Stelian Ionescu, „altist”[1905]. Deja, la finele acestui an, corul are 17 membri[1906]. În 1887 vine I. Bădescu[1907]. În 1888 subvenția crește puțin, cu 5 lei pe lună. Avem și noi coriști: George și Petre Dobrescu, Stelian și George Ionescu, Vasile Teodorescu, George Becescu[1908], Nicolae Boerescu și Nicolae Marinescu[1909]. În 1890 se construiește pentru cor un „catehumen” etajat. Acesta se va afla la intrarea în pronaos, emisia coriștilor îndreptându-se liniar înspre altar – nemaifiind deloc deranjată de vechiul zid care despărțea naosul de pronaos, deoarece acesta fusese deja dărâmat în 1875. Tot în acest an jumătate din cor e schimbat cu nou-veniții Ioan Petrescu, George Melcescu, Marin Georgescu, Vasile T. Steriade, Ioan și Constantin N. Simionescu, Ioan Dogaru, Mihail Dumitrescu[1910], iar în al doilea trimestru corul este unul redutabil, 19 membri (alți nou veniți: Haralambie și Gheorghe Rusescu, Nicolae Rădulescu, Acic Garabet, Ioan Ștefănescu și basul Wilhelm Klain)[1911] și, în ultimul trimestru, 28 de membri (nou-veniți: tenorul Pavel Ionescu, plătit cu 39 de lei trimestrial, apoi cu 60, Emilian Isbășescu, Constantin Dionisescu, Simeon Resveden, Paraschiv Ionescu, Ioan Ienculescu, Simeon Matheescu, Radu Florescu, Constantin F. Bunescu, Picu Vioreanu)[1912], redus la începutul lui 1891 la 26 de coriști (nou-veniți: Ion Simionescu, Mihail Sandu, C. Mărculescu și Veneriu Prahoveanu)[1913]. Epitropia acordă acum corului aproape 250 de lei, numai lui Wilhelm Klein (asociat, se pare, și stranei, din moment ce se ocupă de schimbarea toacei și a ciocănelelor[1914]) plătindu-i-se 60 de lei trimestrial – în timp ce altor coriști le dă doar un leu –, detaliu prin care intuim că din 1890 dirijorul, după șase ani de relativism, plusează, în sfârșit, pe calitate. În 1891 numărul coriștilor, aceiași, nu depășește 25 de membri[1915]. Tot acum, în ultimul trimestru, însuși dirijorul este plătit[1916]. Epitropia, care plătește corul cu 80 de lei lunar, cere un ajutor primăriei – contra folosirii corului la Te-Deum-uri, sărbători naționale și solemnități oficale[1917]. La finele lui 1892, corul primește trimestrial 294 de lei[1918], iar în următorul an are 30 de membri[1919], număr proporțional cu declararea acum de către primărie a bisericii domnești ca fiind catedrală a orașului. În 1893 tenorul I. Ionescu, plătit cu 60 de lei, deci un corist de bază, pleacă, în locul lui venind B. Andreescu, plătit la fel. Un alt tenor bun, venit și el tot în 1893, este Ștefan Bărbulescu[1920]. În 1894 dirijorul cumpără pentru uzul intern trei „Liturughii” de Ionescu, trei de Cartu și una de St. Mihăileanu[1921].

În 1894, la zece ani de la înființarea corului de la „Sf. Gheorghe”, epitropia, presată și de lipsa fondurilor, deoarece prăvăliile nu se mai închiriau bine pe fondul crizei economice, roagă primăria să contribuie cu câte 150 de lei lunar. Se aduc ca argumente: 1. acest cor nu numai că este singurul cor din „capitala județului”, dar este și singurul cor din județ 2. comunitățile locale civile, vezi Câmpulung,

---

[1905] Arhiva..., Dosarul pe anul 1886, f. 42.
[1906] Arhiva..., Dosarul pe anul 1886, f. 55.
[1907] Arhiva..., Dosarul pe anul 1887, f. 43.
[1908] Arhiva..., Dosarul pe anul 1888, f. 43.
[1909] Arhiva..., Dosarul pe anul 1888, f. 50.
[1910] Arhiva..., Dos. 13 (1890-1891), f. 42.
[1911] Arhiva..., Dos. 13 (1890-1891), f. 43.
[1912] Arhiva..., Dos. 13 (1890-1891), f. 50.
[1913] Arhiva..., Dos. 13 (1890-1891), f. 51.
[1914] Arhiva..., Dos. 13 (1890-1891), f. 128.
[1915] Arhiva…, Dos. 24 (1891-1892), f. 68.
[1916] Arhiva..., Dos. 13 (1891-1892), f. 70.
[1917] Arhiva..., Dos. 1(1878-1892), f. 595.
[1918] Arhiva..., Dos. 23(1892) f. 69.
[1919] Arhiva..., Dos. 22 (1893-1894), f. 66.
[1920] Arhiva..., Dos. 22 (1893-1894), f. 94.
[1921] Arhiva..., Dos. 22 (1893-1894), f. 107.

județul Muscel, întrețin corurile 3. legea clerului mirean prevede și încurajează acest lucru[1922]. Reducerea din viitorii ani a stimulării financiare face ca noii veniți din 1893 și 1894 să plece imediat în 1895[1923]. În 1896 intră în cor, plătit foarte derizoriu, George T. Băjenaru, foarte probabil fiul dirijorului[1924], dar și basul Ștefan Bărbulescu, pe care îl plătește separat în 1897 pentru serviciul de la strană prilejuit de sărbătoarea Paștilor[1925]. Acesta din urmă îl înlocuiește pe Wilhelm Klain. În 1899, fostul epitrop (1894-1897) din partea primăriei, Eftimie Ionescu, ajuns primar, obligă biserica să plătească cu 40 de lei lunar un alt cor, virtual, pe care primăria dorea să fie numai al ei, folosit la biserici și evenimentele publice speciale – parohul Gheorghe Popescu răspunde că biserica are deja cor și că și-l plătește pe al ei[1926].

Corul bisericii domnești din Pitești în 1929. Dirijor, Anghel Constantinescu (marcat cu culoarea roșie). Sursa: site-ul bisericii domnești din Pitești

În 1901, presată de lipsa fondurilor – cauzată de închirierea la prețuri mici a prăvăliilor bisericii, datorată crizei economice – epitropia suprimă corul de la „Sf. Gheorghe" pe o perioadă de aproape trei ani. La reînființare, în martie 1904[1927], epitropia se justifică: „înființarea corului e imperios cerută de interesele bisericii care este catedrala orașului"[1928]. Corul, atenție, „a început a funcționa înainte de sărbătoarea Sf. Paște și este compus din soldați ai Regimentului 4 Argeș, bine instruiți"[1929], cu Ion Ianculescu dirijor[1930]. Acest cor numai duminica, deoarece în sărbători și la alte prilejuri – cum ar fi procesiunea de la Sf. Gheorghe la râul Argeș, cu toți preoții orașului mobilizați de primar, pentru rugăciune de ploaie, în 23 iunie 1904 – diaconul T. Băjenaru se servea de „elevii ce-i are la Liceu"[1931]. „Maistrul de cor" Ion Ianculescu merge special la un concurs, în capitală, pentru ocuparea unui post la catedrele vacante de muzică vocală[1932]. Credem că el este tot militar, din moment ce casierul regimentului cere regulat epitropiei subvenția corului pentru a plăti din ea prestația lui[1933]. În iunie 1907 diaconul Teodor Băjenaru pleacă de la catedrala „Sf. Gheorghe"[1934], hirotonindu-se preot la biserica vecină, Mavrodolu, unde paroh era un fost cântăreț de la „Sf. Gheorghe", Ioan Sălcescu. El continuă tradiția corală, înființând și la Mavrodolu un cor, prima

[1922] Arhiva..., Dos. 20, f. 49.
[1923] Arhiva..., Dos. 66, f. 97.
[1924] Arhiva..., Dos. 31, f. 40 și f. 103.
[1925] Arhiva..., Dos. 11, f. 47.
[1926] Arhiva..., Dos. 10 (1898-1899), f. 43.
[1927] Arhiva..., Dos. 36, f. 204 (informație dedusă din faptul că plata corului pe 1904 se face pe zece luni). Totuși, dintr-o altă informație, dirijorul activa aici din 1903, Arhiva..., Dos. 54, f. 14.
[1928] Arhiva…, „Registru de decisiuni 1901-1904", f. 59.
[1929] Arhiva..., Dos. 43, f. 6.
[1930] Arhiva..., Dos. 48, foaia 68, 28 martie 1906, plata corului pe perioada aprilie 1905-aprilie 1906. Credem că acest dirijor, care, așadar, era în aprilie 1905, fusese încă de la începutul reluării activității corale, cu un an înainte.
[1931] Arhiva..., Dos. 43, f. 125.
[1932] Arhiva..., Dos. 53, f. 14.
[1933] Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 54. Afirmație întărită și de Silvestru Voinescu, *Un secol de activitate corală în Pitești*, Pitești, 1971, p. 25, care îl arăta gradat, fost șef al muzicii militare dn Pitești.
[1934] Arhiva..., Dos. 60, f. 7.

mențiune fiind în 1909[1935]. În 1908 comandantul Regimentului Argeș nr. 4 ai cărui subordonați formau deja de patru ani corul de la „Sf. Gheorghe", cere în plus față de cei 500 de lei deja alocați anual încă 200. În schimb, contra unei garantate perfecționări în plus, „corul va fi pus la dispoziția bisericii în toate duminicile și sărbătorile, cât timp regimentul va sta în Garnizoana Pitești, afară de cununiile religioase pentru care regimentul își rezervă dreptul a percepe o taxă de 20 de lei de fiecare cununie care ar voi să aibă corul, interzicând în acest caz a căuta alte coruri particulare, iar pentru înmormântări taxa va fi de 40 de lei". Epitropia răspunde că e de acord cu taxele pentru servicii religioase, dar că nu poate mări cu 200 de lei retribuția[1936]. Comandamentul acceptă răspunsul epitropiei[1937], însă, începând cu 1 iunie 1909, își desființează corul[1938], delegând pentru slujba de 21 mai, același an, corul „Dorul", al preotului P. Ștefănescu – la rugămintea prealabilă a acestuia[1939]. Imediat, profesorul Teodor Săvulescu, „elev al Conservatorului, cantor I la biserica Precista", se oferă să formeze el un cor[1940] – cu puțin timp înainte, pe 18 aprilie, avusese primul concert cu corul lui nou, "Farmecul", un cor-reper al Piteștiului de odinioară[1941].

Epitropia însă se va orienta definitiv la corul „Dorul" („Societatea Corală Română din Pitești Dorul"), de fapt „Dorul Carpaților"[1942] după o informație din 1910, cu o soluție financiară și mai bună – nu știm dacă și calitativă –, de 417 lei, subvenție anuală, reprezentat în contract de Mircea T. Penescu, G. Teodorescu Rosetti și I.B. Arsenescu [1943]. Obligații: „variațiuni în bucățile de cânt", adică schimbarea autorului în repertoriul răspunsurilor date, obligativitatea prezenței în duminici, sărbătorile legale și la serviciile religioase contractate de credincioși. În noiembrie, același an, președinte este mai-vechiul Teodor Băjenaru (în mai, la începutul colaborării cu catedrala, era un alt preot, P. Ștefănescu), acum preot la Mavrodolu, din noua ștampilă a corului aflând că „Dorul" s-a înființat încă din 1904[1944]. Ni s-a păstrat programul de 21 mai 1909 al corului „Dorul", cu patron Sf. Constantin și Elena: 1. Ora 8, membrii se întâlnesc în localul societății (sala B. Secărescu), de unde merg la Catedrala „Sf. Gheorghe" 2. după răspunsurile de la litrughie, se întorc la sediu, apoi pleacă cu muzica militară pe principalele străzi ale orașului. 3. Iau o mică gustare pe str. Șerban Vodă. 4. Reîntoarcere la sediu, apoi deplasare pe platoul Trivale pentru serbarea câmpenească, până la orele 7 seara[1945].

În 1910 se reînnoiește contractul cu acest cor, dar pe o perioadă mai mare, de 3 ani[1946], cu o retribuție totală de 600 de lei anual și o vacanță legală, între 1 iulie și 6 august, cu prezență obligatorie nu numai în duminici, dar și la sărbătorile săptămânale[1947]. Peste o jumătate de an, în toamnă, parohul mustră

[1935] Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit.*, p. 73.
[1936] Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 23.
[1937] Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 26.
[1938] Arhiva…, Dos. 2/1909, f. 20.
[1939] Arhiva…, Dos. 2/1909, f. 24. În mai-iunie 1909 președintele corului era pr. P. Ștefănescu, în iulie 1909 este Mircea T. Penescu, Arhiva…, Dos. 2/1909, f. 48, și în noiembrie 1909 este preotul Teodor Băjenaru, Arhiva…, Dos. 2/1909, f. 82.
[1940] Arhiva…, Dos. 2/1909, f. 23.
[1941] Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 35.
[1942] Arhiva…, „Registru de intrări și eșiri pe 1908-1912", f. 18-19.
[1943] Arhiva..., Dos. 1/1909, f. 23.
[1944] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 82.
[1945] Silvestru Voinescu, *op. cit.*, pp. 26-27.
[1946] Arhiva..., Dos. 81, f. 22.
[1947] Arhiva…, Dos. 81, f. 32.

corul că, plătit și de epitropie, și de primărie, își permite să lipsească de aici, o bună parte din coriști cântând pe la alte biserici[1948].

În ce privește subvenția dată de primărie, aceasta, în 1912, suprimă pe cea a diaconului de catedrală, Ioan Postelnicescu, și o direcționează corului[1949], însă nu corului „Dorul", ci, din 1912, corului propriu al bisericii, condus de Iordan B. Arsenescu, fost corist din conducerea „Dorul"[1950]. Această funcție girează lejer presupunerea că noul cor era format din coriștii serioși de la „Dorul", adică cei care nu absentau în favoarea altor biserici[1951]. Noul cor este mixt, o noutate, așadar, se numește „Armonia"[1952], are 9-12 membri și o dinamică redutabilă, Iordan B. Arsenescu nemaiapărând în scripte. Iată componența din octombrie 1912: dirijor, C. Dionisescu, tenori, Mihail Serafim (fiul lui Nicolae Serafim, amândoi cântaseră în „Liedertafel") și Gh. Teodorescu, soprane, Aneta C. Dionisescu, Frusina Mincovici și N. Chercea, altiști, Gh. Chercea, C. Nițulescu și I. Repanovici, bași, Gh. Teodorescu, Romeo Voiculescu și I. Popescu[1953]. Corul nu mai apare deloc în scripte în perioada martie-noiembrie 1913, cu toate că primăria anunța că sprijină activitatea corală pe acel an[1954]. În 15 noiembrie 1913 un cor condus de T. Săvulescu (foarte probabil noul lui cor, redutabilul "Farmecul", sau măcar o parte din el) încasează o plată pentru perioada până la anul nou, deci o lună și jumătate, contrar obiceiului de la „Sf. Gheorghe", care plătea trimestrial corul[1955]. Acest mic detaliu ne îndreaptă spre bănuiala că pe 15 noiembrie 1913 avem un cor nou la catedrala orașului Pitești, venirea lui, neprogramată cumva bugetar, bazându-se pe lipsa celuilalt, de dinaintea lui. În iulie 1914 epitropia cere primăriei subvenția[1956], la fel și în octombrie[1957], însă nu știm răspunsul. Cert este că în august, același an, parohul raportează episcopului că biserica are cor vocal, plătit cu 600 de lei anual de către epitropie și 600 de lei anual de către primărie[1958]. Existența corului în 1915 este intuită dintr-o cerere a epitropiei către primărie[1959], dar și cuprinderea în bugetul pe 1914 (care se termina pe 1 aprilie 1915) a sumei de 600 de lei pentru serviciile corului[1960]. În iulie 1915 dirijor era din nou același mai vechi I. Arsenescu[1961], iar componența corului era următoarea: sopran, Eufrosina Mincovici și Ion Dogaru, altist, C. Dionisescu, G.M. Georgescu, G. Teodoreanu, tenor, Mihail Serafim, Ștefan Pârvulescu, Nicolae Mușetescu, bas (foarte probabil viitorul dirijor din anii patruzeci), Eftimie Băilescu, Romeo Vasilescu[1962]. Peste trei luni avem un cor schimbat pe jumătate, ceea ce denotă, încă o dată, o dinamică locală foarte puternică, nu neapărat de invidiat calitativ. Iată componența din toamna lui 1915. Bași: Traian Tricup, Eftimie Svanțanu (Svanțara), Nicolae Constantin, sopran: Titu Păunescu,

[1948] Arhiva..., Dos. 82, f. 6.
[1949] Arhiva..., Dos. 1/1912, f. 15.
[1950] Arhiva…, Dos. 1/1912, f. 20. Arsenescu figurează ca dirijor numai în trimestrul aprilie-iulie 1912, Arhiva..., Dos. 1/1913, f. 48.
[1951] Silvestru Voinescu, *op. cit*., p. 28: „Personal, cred că pentru Teodor Băjenaru, preot de aproape 60 de ani, numele de Dorul la societatea pe care o conducea și al cărui cor îl dirija, începuse să sune nepermis de laic, mai ales pentru vremea aceea (...). După venirea lui Constantin Albu în Pitești ca profesor la liceu, Teodor Băjenaru îi dă tânărului său coleg conducerea societății și a corului Armonia".
[1952] Arhiva…, Dos. 1/1913, f. 38.
[1953] Arhiva…, Dos. 1/1913, f. 34.
[1954] Arhiva..., Dos. 95, f. 12.
[1955] Arhiva..., Dos. 94, f. 146. Corul lui T. Săvulescu prestează și pe trimestrul ian.-mart., Arhiva..., Dos. 95, f. 125.
[1956] Arhiva…, Dosarul 100, f. 71.
[1957] Arhiva…, Dosarul 100, f. 75.
[1958] Arhiva…, Dosarul 100, f. 72.
[1959] Arhiva…, Dosarul 100, f. 75.
[1960] Arhiva..., Dos. 99, f. 8.
[1961] Arhiva…, Dos. 106, f. 18.
[1962] Arhiva..., Dos. 105, f. 195.

Eufrosina Mincovici și Niculae Paraschiv, tenori: Scarlat Scărlătescu, Valeriu Mușetescu, altiști: Ion Drăgoi, Eugeniu Vișoianu, Quintus Vișoianu și Niculae Vișoiescu[1963](paracliser). Componența în primul trimestru al anului 1916 este, în plus față de echipa precedentă: Iulian Svanțara la sopran, Nicolae Boangiu la bas și Gheorghe Popescu la altist[1964]. De alfel, în tot anul 1916 corul este activ, noii coriști fiind Moise Goldstein, Constantin Cristescu și Mihail Stoica[1965], iar dirijor, în ultimul trimestru, Ion Drăgoi, corist, de altfel – unele coruri rutinate nu au nevoie neapărat de dirijor.

Corul bisericii domnești într-o ipostază din anii 1933-1936. Numerotați cu roșu, de la stânga la dreapta (identificarea autorului): 1. dirijorul Ioan Mușetescu 2. (foarte probabil) preotul Gh. Popescu-Broșteni 3. preotul paroh Marin Preoțescu 4. cântărețul bisericii domnești, Ion I. Iliescu. Fotografie din arhiva doamnei profesoare Magdalena Ioan, distinsă dirijoare, la rându-i, al cărei tată, dl. Albulescu, a fost corist la Sf. Gheorghe până în anii optzeci ai secolului trecut.

La finele anului 1918 epitropia cere prefecturii o contribuție de 2000 de lei pentru întreținerea suplimentară a corului[1966]. Existența corului în 1919 este dedusă din intenția epitropiei de a îl plăti în primul trimestru al acestui an, nepermisă însă de finanțele Județului[1967]. Cert este că în 1919 nu ne putem pronunța în privința existenței unui cor la „Sf. Gheorghe". Însuși parohul scrie primăriei în aprilie 1920 despre apariția unuia nou. „Este cunoscut domniilor voastre lipsa ce se simte de un cor la biserica catedrală. Epitropia a făcut sacrificiul enorm față de micile venituri ale bisericii și a angajat pe viitor un cor pentru slujbele bisericiești pe duminici și sărbători", nu și la Te-Deumuri, pentru care primăria este

[1963] Arhiva…, Dosarul 105, f. 192.
[1964] Arhiva…, Dosarul 105, f. 199.
[1965] Arhiva..., Dos. 3/1916, f. 116-122.
[1966] Arhiva…, Dos. 1/1919, f. 41.
[1967] Arhiva…, Dos. 1/1919, f. 21.

rugată să sponsorizeze și ea cu o sumă[1968]. Noul cor este bărbătesc, cu Alexandru Rădulescu (semnează Alexis Rădulescu) dirijor, membru în același timp la partida de bas. Coriști: la sopran, Dan Constantin, Georgescu Mihail și Stelian Cristescu, la alto, Dan Ioan, Vasilescu Traian, Cristian Boiangiu, la tenor, Iulian Svanțara, Constantin Iordăchescu, Gheorghe Brănescu, Alexandru Dan, la bas, Mihail Boiangiu, Victor Boiangiu și Ion Hristu[1969]. În septembrie 1921 dirijorul Alexandru Rădulescu dispare din scripte, noul dirijor fiind tenorul Dan Ioan[1970]. Dintr-un proces-verbal aflăm că, de fapt, corul este plătit cu un mic sacrificiu, anume acela al suprimării postului de cantor II[1971]

În perioada 1922-1923 epitropia face cereri de sponsorizare a corului atât la Primăria Pitești, la Federala „Argeş"[1972], cât și la Prefectura Argeş[1973]. În februarie 1923 un nou dirijor, Constantin Albu[1974] , profesor de muzică la liceul I.C.Brătianu plătit cu 6000 de lei anual, corul încasând 12.000 de lei [1975]. Noul dirijor cere în 1924 mărirea contribuției pentru cor[1976]. Este vorba despre creşterea de la 17.000 la 20. 000 de lei a retribuției anuale a corului – deloc o sumă mare, datorită crizei economice –, acceptată de minister[1977]. Corul lui Constantin Albu are 27-34 coriști prost plătiți, liceeni în majoritate[1978]. Iată corul de la Sf. Gheorghe în noiembrie 1923: V. Vâlsănescu, Nic. Pițulescu, Corneliu Ionescu, Ștefan Ciprian, M. Gheorghițoiu, D. Saică, M. Mușetescu, Nic. Ionescu, Teodor Badea, Ion Gheorghiu, Anton Cristescu, Gh. Pascali, Ion Haret, Ioan Naumescu, Andrei Bărbulescu, Corneliu Brânzeu, V. Theodorescu, Const. Steriade, C. Marinescu, Dan Constantin, M. Georgescu, R. Filipescu, C. Nicolau, Gr. Popescu, N. Teodorescu, R. Vâlsănescu, V. Boiangiu, Dumitru Nanu, Alex. Nanu, C. Enescu, C. Papastatopol, Gh. Soare, J. Csvancsara, Dan Ioan (fostul dirijor), Cornel Popescu[1979]. Dirijorul C. Albu explică epitropiei în 1924 că toată remunerația lui din anul precedent a donat-o coriștilor și îi cere, din excedentul bugetar, o sumă benevolă[1980] – în 1925 corul era plătit de epitropie (15.000 de lei), de primărie (7000 de lei) și de prefectură (2000 de lei)[1981]. Între 1924 (aprilie) și 1925 în corul de la Sf. Gheorghe cântă și Nicolae Brânzeu[1982].

În noiembrie 1926 corul, descris accidental de către paroh ca fiind „destul de apreciat", nu mai există[1983]. Totuși, din ianuarie 1927, tot sub conducerea aceluiași Constantin Albu, corul își reia

[1968] Arhiva…, Dos. 112, f. 6 și Arhiva…, Dos. 4/919, f. 48.
[1969] Arhiva..., Dos. 3/1919, f. 34.
[1970] Arhiva..., Dos. 119, f. 38.
[1971] Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 36.
[1972] Arhiva..., „Registru de intrări și eșiri pe anii 1913-1926", f. 37.
[1973] Arhiva..., „Registru de intrări și eșiri pe anii 1913-1926", f. 40.
[1974] Arhiva..., „Registru de intrări și eșiri pe anii 1913-1926", f. 38.
[1975] Arhiva..., Dos. 125, f. 101.
[1976] Arhiva..., „Registru de intrări și eșiri pe anii 1913-1926", f. 46.
[1977] Arhiva..., „Registru de intrări și eșiri pe anii 1913-1926", f. 51.
[1978] Arhiva..., Dos. 125, f. 98.
[1979] Arhiva..., Dos. 124, f. 28-29.
[1980] Arhiva..., Dos. 134, f. 130.
[1981] Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 106.
[1982] Silvestru Voinescu, *op. cit*., p. 49. Nicolae N. Brânzeu (Pitești, 1907- Arad, 1983), cunoscut compozitor piteștean, urmează Conservatorul bucureștean și Schola Cantorum din Paris. Dirijor: Opera Română, București (1946-1947), Opera din Sibiu (1948), Filarmonica de Stat, Arad (1948-1972). Activitate didactică: armonie, Conservatorul din București (1940-1941), Școala Populară de Artă, Arad (1947-1966). Creații vocal simfonice, muzică de cameră, partituri teatrale. Premiul Național George Enescu (1942) acordat de Uniunea Compozitorilor din România, vezi *Enciclopedia...*, vol. I, p. 136.
[1983] Arhiva...., Dos. 3/1926, f. 55.

activitatea, numai că în format mixt (prima dată în istoria acestui cor[1984]) și cu totul nou, 40 de membri, cel mai mare de până acum, plătit cu mult mai bine (singura soluție pentru calitate, concluzia epitropiei dintr-o cerere adresată primăriei). De fapt corul se transformase într-unul particular, „Freamătul Argeșului”, condus de însuși Constantin Albu[1985]. Iată membrii de gen feminin. Sopran: Ana Dionisescu, Atena Rusu, Iosefina Ionescu, Marioara Bubăreanu, Elisabeta Iliescu, Virginia Crețulescu. Altiste: Stana Popescu, Vetuța Zaharescu, Bibi Rădulescu, Lucia Iliescu, Ecaterina Badea, Viorica Dolga, Elvira Eremia. Chiar și membrii de gen masculin sunt schimbați. Soprani: Mihăilă Constantin, Paul Cristescu, Venesiu Florescu, Valeriu Pilea. Altiști: Marin Ionescu, Ion Haret, Petre Iliescu, Paraschiv Stănescu, D. Brișculescu, C. Michescu. Tenori I: Gh. Receanu, Corneliu Ionescu, N. Voiculescu, Paul Repezeanu, Corneliu Brânzeu, Vasile Vâlsănescu, N. Ionescu. Bas: Anton Ionescu, N. Taciopol, C. Steriade, Andrei Cristescu, Romulus Filipescu, N. Doxache, Anton Cristescu, N. Proistosescu, G. Mihăilă[1986]. Plătește primăria și epitropia, prefectura retrăgându-și mica subvenție[1987].

„Freamătul Argeșului”, corul profesorului Constantin Albu, este salutat în presa locală. De exemplu, *Cronica*: „Aflăm cu plăcere că în orașul nostru a luat ființă o societate corală sub conducerea neobositului maestru, profesorul C.Albu”[1988]. Sau, la finele lui 1927, *Tribuna comerțului*: „Oricine se duce duminica la biserica Sf. Gheorghe, unde cântă un cor excelent sub conducerea domnului profesor Albu, se simte și înălțat sufletește, și adânc impresionat”[1989]. Parohul descrie corul la finele aceluiași an într-o cerere de sponsorizare către primărie: „ De 6 ani ne silim să avem la biserica Sf. Gheorghe, catedrala acestui oraș, un cor vocal care să ajute la înfrumusețarea serviciului divin, la mărirea fastului sărbătorilor naționale și să stimuleze prin el cultivarea muzicei în orașul nostru. Am ajuns, în fine, în acest an, să putem înjgheba un cor destul de bun care să rivalizeze cu corurile bune din orașele mari. Aceasta datorită nu atât remunerației ce primește acest cor, cât, mai ales, desinteresării pe care au arătat-o câteva elemente iubitoare de muzică, precum, în mare parte, și sacrificiilor noastre pe care le-am pus la dispoziție, sală și toate cele necesare pregătirilor și repetițiilor care se fac de două ori pe fiecare săptămână”[1990]. Cu tot succesul de la Sf. Gheorghe, dirijorul C. Albu pleacă în 1928 la Sf. Vineri. Va reveni la Sf. Gheorghe între 1944-1957.

În 1929 dirijor este Anghel Constantinescu, funcționar C.F.R., fost dirijor la Mavrodolu (din 1921), corul este tot mixt, dar complet schimbat – tot liceeni dacă luăm în calcul remunerația[1991]. Considerăm, în pofida refelxului dobândit, că elementul tânăr, propus spre maturizarea artistică, este un avantaj local pe termen lung mai mare decât siguranța pasageră a unui cor profesionist, mai bine plătit. Acest element înnoitor va sta la baza deciziilor majore, asumate, inclusiv în preajma apariției prezentei monografii. În 1930 corul are 10 soprane (Cleo Teișanu, Elena Georgescu, Ana Nicolescu, Alexandrina Bărbulescu, Iosefina Ionescu, Elena Ionescu, Antoaneta Nicolescu, Marioara Marinescu, Florica Dumitrescu, Ecaterina Constantinescu), 5 altiste (Constanța Martinovici, Bombonica Ionescu, Marieta Georgescu, Paula Neacșu, Lenuța Marinescu), 8 tenori (Ion și Gheorghe Dumitrescu, Gh. Glazer, Gh. Mihăescu, Ctin Apostolescu, Teodor Neacșu, Pandele Tecșor, Ion Costelian, 6 baritoni (Alexandru

---

1984 Silvestru Voinescu, *op. cit*., p. 52, arată că încă din 1923, de la venirea lui C. Albu, corul este mixt, afirmație care nu se poate susține, deoarece, după cum am văzut, el era pur bărbătesc.
1985 *Ibidem*., p. 49.
1986 Arhiva..., Dos. 1/1927, f. 70-71.
1987 *Ibidem*, f. 76.
1988 *Cronica*, an I, nr. 1/1 ianuarie 1927, p. 17, *apud* Silvestru Voinescu, *op. cit*., p. 49.
1989 *Tribuna comerțului*, an I, nr. 20/25 decembrie 1927, p. 4, *apud* Silvestru Voinescu, *op. cit*., p. 49.
1990 Arhiva..., Dos. 1/1927, f. 7.
1991 Dosar..., Dosar 1/1929, f. 4.

Arsenescu, Mihail Lăzărescu, Ion Brpșteanu, Petre Nanu, Ion Constantinescu, Dan Negoescu), 5 bași (Marin Ionescu, Ion Georgescu, Gh. Nicolescu, Ștefan Rădulescu, Anghel Constantinescu)[1992]. Parohul, la finele acestui an, într-o cerere de sponsorizare, caracterizează corul: „Ar fi păcat, după ce s-a ajuns și în orașul Pitești a se avea un cor vocal bun, să nu se poată susține”[1993].

În 1930, de Bobotează, Corul de la „Sf. Gheorghe” e rugat de Primărie să cânte la procesiunea pe care în acel an episcopul Nichita Duma a condus-o de la biserica „Sf. Vineri”, pe strada Viilor, la podul de peste Argeș[1994]. Corul de la Sf. Gheorghe este deja, încă din 1929, o extensie vocală a Ateneului Popular „Gh. Ionescu-Gion” al Tatianei Bobancu, care mulțumește epitropiei și dirijorului pentru colaborare. De altfel, beneficiul este al amândurora, deoarece corul de la catedrala „Sf. Gheorghe” se face și mai cunoscut publicului, cântând la diferite festivități ale Ateneului. De exemplu, în anul școlar 1929-1930: ziua numelul patronului și sfințirea drapelului (23 aprilie) „Ziua mamei” (șezătoare în sala Teatrului, Pitești, 31 mai, și în Budeasa, 1 iunie), colinde (22 decembrie, în sala Teatrului)[1995]. În 1931 Tatiana Bobancu mulțumește din nou parohului că i-a facilitat mereu prezența corului de la Sf. Gheorghe la activitățile instituției. În acel an, în ziua de 13 decembrie, corul cânta la Sf. Ioan[1996].

Venit în 1929, Anghel Constantinescu dirijează până în 1933[1997] când vine Ioan Mușetescu[1998], schimbare datorată, foarte probabil, subvenției drastic ajustate – în 1935[1999]. În ajunul Crăciunului din 1934 corul colindă casele câtorva enoriași ai parohiei Sf. Gheorghe, la invitația scrisă a acelora[2000]. La procesiunea de Bobotează din 1935, cu mergere la râu, tot corul de la Sfântul Gheorghe este prezent[2001]. Corul cântă la Liceul Brătianu în 3 februarie 1935 la o conferință a Societății „Frăția”, după conferința lui Nichifor Crainic adus aici de parohul Marin Preoțescu, senator[2002]. O gustare pentru cor, din partea epitropiei, în Duminica Tomei, 1935[2003]. Tot acum, corul cântă, la rugămintea Prefecturii, la slujbele din 6 iunie (Ziua Eroilor) și 8 iunie (Ziua Restaurației)[2004]. De Boboteaza lui 1936 corul de la Sf. Gheorghe este din nou prezent la procesiunea de la biserica Maica Domnului[2005]. În 1936, de „Ziua Tineretului”, 8 iunie, corul dă răspunsurile la Te-Deumul oficiat de parohul Preoțescu în grădina publică[2006]. Un concert religios în sala Teatrului comunal dat numai de corul de la Sf. Gheorghe[2007]. În 1936, pe 1 noiembrie,

---

[1992] Arhiva..., Dos. 1/1930, f. 5.
[1993] Arhiva..., Dos. 2/1930, f. 18.
[1994] Arhiva..., Dos. 2/1930, f. 224.
[1995] Silvestru Voinescu, *op. cit.*, pp. 80-81.
[1996] Arhiva..., Dos. 1/1931, f. 9.
[1997] Tatiana Bobancu, *op. cit.*, p. 23.
[1998] Arhiva..., Dos. 3/1933, f. 16.
[1999] Arhiva..., Dos. 1/1935, f. 59.
[2000] Arhiva... Dos. 2/1934, f. 2.
[2001] Arhiva..., Dos. 2/1935, f. 67.
[2002] *Păstorul Ortodox*, nr. 1/1935, p. 46.
[2003] Arhiva..., Dos. 1/1935, f. 68.
[2004] Arhiva..., Dos. 2/1935, f. 26.
[2005] Arhiva..., Dos. 1/1936, foaia 8.
[2006] Arhiva..., Dos. 1/1936, f. 185. Corul mai interprează „Tatăl nostru” după „Imnul regal” și înainte de deviza străjerilor.
[2007] Arhiva..., Dos. 1/1936, f. 159. Cu condiția scuzabilă a primăriei ca epitropia să plătească „lumina, încălzitul și plata oamenilor de serviciu”. De altfel, epitropia organizase concertul, aducând cu conferința „Întoarcerea la credință” pe scriitorul Al. Lascarov-Moldovanu, banii rezultați din vânzarea biletelor având să fie dați corului, „singurul organizat din localitate”, Arhiva..., Dos. 2/1936, f. 63 și Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 8. Se vând 800 de bilete. În Pitești oaspetele a ținut 25 de conferințe, „rămânând de pomină pentru piteșteni”. I se spunea „Tatunu” și era considerat de pr. Mrin Diaconescu cu care, de altfel, era și prieten, „cel mai mare scriitor creștin laic

corul ia parte la șezătoarea cultural-religioasă a Ateneului Popular „Ionescu-Gion”, alături de clerul din Pitești[2008]. După câteva zile dirijorul Ioan Mușetescu moare[2009]. Noul dirijor este Paraschiv Stănescu[2010], fost corist. Prima apariție publică a corului cu noul dirijor este de procesiunea Bobotezei care în 1937 s-a oficiat pornind de la biserica Maica Domnului[2011].

Corul bisericii domnești din Pitești în anii cincizeci ai secolului trecut. Marcat cu roșu, dirijorul lui, prof. Constantin Albu. Sursa: arhiva bisericii domnești din Pitești, „Cartea de Aur”

Și în 1938, corul de la Sfântul Gheorghe, potrivit caracterizării parohului de aici, este singura grupare corală din oraș[2012] – cu toate că între 1936-1938 Ateneul doamnei Bobancu neglijase, oarecum, corul, invitând mai mult pe cel al lui Nicoale Brânzeu[2013]. Corul este plătit de epitropie, de primărie și de prefectura județului Argeș. Iată-l: Mariuța Dogaru, Lucica Cimpoca, Ana Corody, Lucica Mușetescu, Maria Popescu, Viorica Dolga, Bombonica Ionescu, Marga Mateiaș, Vasile Iliescu, Traian Mușetescu, Mihail Cernea, Ene Popescu Nicolae, Alexandru Stănescu, Mircea Mavrodin, Ion Costelian, Nicolae Mușetescu, Teodor Stănescu, Cristescu Marin și dirijorul nou, Paraschiv Stănescu[2014]. Mircea Mavrodin,

și cel mai fermecător și convingător cuvântător al B.O.R.”, vezi Arhiva..., Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990” (volumul 63), f. 10 și f. 17.

[2008] Arhiva..., Dos. 1/1936, f. 37.

[2009] Arhiva..., Dos. 3/1936, f. 11. În 1933 îi murise un copil.

[2010] Arhiva..., Dos. 3/1936, f. 102. Vezi și Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 13.

[2011] Arhiva..., Dos. 1/1937, f. 104. La fel și în procesiunea aceleiași sărbători din următorul an, 1938, cu pornire de la biserica Sfânta Vineri, Arhiva..., Dos. 1/1937, f. 16.

[2012] Arhiva..., Dos. 2/1937, f. 39.

[2013] Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 82.

[2014] Arhiva..., Dos. 3/1937, f. 96.

„cel mai bun element din corul Catedralei” în accepțiunea parohului, este chiar ajutat financiar de către epitropie pentru susținerea stagiului militar[2015]. În 1938, 30 octombrie, corul cântă la punerea temeliei Corpului Ofițerilor, Divizia a III-a[2016]. În 1939, de Bobotează, corul participă la procesiunea publică[2017]. Pe 8 noiembrie cântă la Sf. Vineri, unde se oficiază un Te-Deum pentru Voievodul Mihai[2018]. În acest an dirijor este Nicolae I. Mușatescu, foarte probabil fiul fostului dirijor decedat în 1936[2019].

Corul bisericii domnești din Pitești în anii cincizeci ai secolului trecut. Marcați cu roșu, de la stânga la dreapta: parohul Marin S. Diaconescu, prof. Constantin Albu, dirijor, solistul George Pascu (colonel M.A.I., tenor, decedat în 2016). Sursa: arhiva bisericii domnești din Pitești, „Cartea de aur”

Tot în 1939 corul are o sală de repetiții în strada Brătianu de a cărui încălzire și curățenie se ocupă dascălul I, Ion Iliescu, rezident pe aceeași stradă, la nr. 17[2020]. Corul este cerut pentru a cânta la procesiunea de Bobotează, ținută în 1940 la biserica Sf. Vineri[2021]. Corul ia o pauză între lunile iunie-septembrie 1941[2022], probabil din lipsa fondurilor. Primăria, care anual sprijină corul catedralei, se sesizează de lipsa corului la sărbătorile din 1, 4, 6 ianuarie 1942, rezervându-și dreptul de a controla pe

[2015] Arhiva..., Dos. 3/1937, f. 109.
[2016] Arhiva..., Dos. 1/1939, f. 19.
[2017] Arhiva..., „Registru de intrare-ieşire, 1938-1947”, f. 4.
[2018] Arhiva..., Dos. 2/1939, f. 67.
[2019] Arhiva..., Dos. 3/1939, f. 74.
[2020] Arhiva..., Dos. 3/1939, f. 64.
[2021] Arhiva..., Dos. 2/1939, f. 31.
[2022] Arhiva..., Dos. 3/1941, f. 19-25.

viitor activitatea corului[2023]. Parohul Marin Preoțescu impune dirijorului reorganizarea corului care, de exemplu, în ultimele duminici din ianuarie 1942, era format numai din 10-12 coriști : 1. Două repetiții săptămânale 2. Un număr constant de 24 de coriști 3. Prezența se va face de către slujitorii bisericii 4. Absența nemotivată a doi coriști simultan determină prestația în acea zi a corului și, prin urmare, ridicarea retribuției din ziua aceea[2024].

În noiembrie 1942 corul este preluat de prof. Alfons Popescu[2025], profesor de muzică la Liceul I.C.Brătianu, coriștii vechi fiind rugați să continue prezența și sub îndrumarea noului dirijor, prima repetiție având loc la sediul Societății „Frăția"(str. Brătianu, nr. 17 bis., adică Protoieria Pitești)[2026]. Iată corul la începutul acestui nou dirijorat: Vasile Veselovschi, V. Zăvoianu, M. Teodorescu (tenori, toți sub vârsta majoratului), Emilia Ionescu, Lucia Georgescu, Liliana Lehrer, L. Diaconescu (soprane, toate sub vârsta majoratului), Elena Papahagi, Elena Nicolescu, Lucia Costache, M. Ciurea (altiste, toate sub vârsat majoratului), Radu Vasilescu, N. Popescu, Al. Matache, Florin Bălănescu, C. Florescu, Gh. Dumitrescu (bași și baritoni, toți sub vârsta majoratului). Majori, în noua formulă, erau numai Ion Iliescu (tenor, cântăreț din strana dreaptă), Al. Naumcea și un anume Dinescu (la bași)[2027]. Interesant, tenorul Vasile Veselovschi (n. 1925 în satul Găvana, actual cartier piteștean), binecunoscutul compozitor de muzică ușoară, semna de primirea stipendiilor corului (oferite constant de epitropie, primărie și prefectura județului Argeș). După un obicei mai vechi, corul colindă și urează prin oraș de Anul Nou, pe la casele celor care îi așteaptă în mod expres[2028].

La începutul lui 1943 dirijorul Alfons Popescu este concentrat[2029], așa că parohul renunță provizoriu la corul bisericii și angajează pentru o scurtă perioadă corul Școlii Normale de Fete din localitate[2030]. În septembrie, același an, corul de eleve și dirijoarea lor sunt angajate în continuare[2031]. În ianuarie 1944 noul cor, sub conducerea unui nou dirijor, Grigore (Papacioc) Mircescu[2032], primește 250.000 lei subvenție de la primărie[2033] face repetiții la grădinița din str. Brătianu, nr. 17 de lângă Protoierie a cărei sală o camuflează, pe banii ei, epitropia[2034]. Iată formula: Constanța Teodorescu, Lucia Cimpoca, Aneta Mușetescu, Iosefina Ionescu[2035], Lucia Georgescu, Claudia Popescu, Sevastia Nicolescu, Natalia Dragnea, Lucia Teodorescu, Elena Wensang, Constantin Albu (fostul dirijor[2036]), Ioan Teodorescu, Ioan Diaconescu, Cornel Drăgoi, Mircea Teodorescu, Vasile Zăvoianu, Dumitru Naumcea,

---

2023 Arhiva..., Dos. 2/1942, f. 323.
2024 Arhiva..., Dos. 2/1942, f. 328-330.
2025 Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 179.
2026 Arhiva…, Dos. 1/1942, f. 6.
2027 Arhiva..., Dos. 1/1943, f. 42.
2028 Arhiva…, Dos. 1/1942, f. 1.
2029 Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953", f. 45.
2030 Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953", f. 46.
2031 Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953", f. 50.
2032 Cântăreț și dirijor la biserica Precupeții Vechi, București (1931-1946), viitor profesor de muzică la Seminarul din Curtea de Argeș (1946-1948), Arhiva..., Dos. 1/1957, f. 67.
2033 Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 60. În cererea parohului către primărie se motiva și frecvența mare la biserică, inclusiv a ostașilor ruși care intră și aprind lumânări, Arhiva..., Dos. 2/1944, f. 13. Dintr-o altă sursă aflăm că această sumă a fost aprobată de primărie datorită insistențelor coristului Anton Ionescu, consilier acolo, dar și datorită prieteniei noului paroh, Marin Diaconescu, cu primarul Emil Poruțiu, un credincios devotat catedralei Piteștiului, Sf. Gheorghe, Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 146.
2034 Arhiva..., Dos. 3/1943, f. 19.
2035 Profesoară la Liceul industrial de fete din Pitești, membră de 15 ani a corului, așa cum reiese dintr-o adeverință din 1947, Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 63.
2036 Arhiva…, Dos. 2/1944, f. 46. Ajuta și el, în continuare, în munca dirijatului.

Nicolae Popescu, Mircea Mușetescu, C. Despa, Mihai Popescu, Victor Leis[2037]. Coristele erau eleve ale Școlii Normale de Învățătoare din Pitești[2038]. În mai multe rânduri corul este dirijat de diaconul Mihail C. Marinescu, proaspăt angajat la Sf. Gheorghe[2039].

Dirijorul stabil în 1944-1945 este, totuși, fostul, și în calitate de corist acum, Constantin Albu[2040]. În martie 1946 un cor al refugiaților dă răspunsurile la slujbă, autorizarea lui fiind cel mai probabil o învoire a epitropiei pentru a fi ajutați bănește. Dirijorul este chiar cântărețul Ion Popa Matei, refugiat și el. Să urmărim componența: Radu Claudia, Parii Tamara, Chicu Raissa, Pall Getta, Tatiana Popa Matei, Evdochia Popa Matei, Gheorghe Maria, Dumitru Culacov, Vladimir Hușan, Radu Prodan, Paul Cripanovschi, Leonida Popa Matei, Mihai Zemba[2041]. Acest cor, conform dirijorului, cântase la mai multe biserici, oprindu-se între 1945-1947 la Sf. Vineri, unde făcuse o impresie bună, dar și la Sf. Gheorghe, numai la acatiste[2042]. În 1947 corul se desființează datorită lipsei banilor[2043], ultima plată fiind pe luna aprilie. Efortul coriștilor era considerabil – 8 repetiții lunare la protoierie plus participarea în duminici și sărbători[2044] – și trebuia plătit.

Corul însă apare în scripte și în 11 mai 1947 cu dirijorul Constantin Albu. După slujbă el, împreună cu Consiliul parohial, audiază pe coristul și dirijorul Grigore Mircescu care dă un examen pentru ocuparea postului de cântăreț: „Candidatul a executat pe note câteva bucăți religioase din cântările stranei, stârnind admirația tuturor și dobândind aprobări unanime. Consiliul și Epitropia, găsindu-l vrednic pentru un post așa de însemnat la cea mai centrală Biserică a orașului, care este și Catedrală, propun Sf. Episcopii să numească pe dl. profesor Grigore Mircescu cântăreț în locul vacant”[2045]. Oricum, conform propriei mărturii, pe timpul studenției fusese cel mai bun tenor al Conservatorului din București[2046]. Nici peste un an corul nu era reînființat, tot din lipsă de bani[2047]. Parohul Marin Diaconescu face apel la credincioșii din parohie ca să susțină financiar activitatea corală, mai ales că se apropie sărbătoarea hramului mare[2048]. În 1947 singura mențiune a corului este la final de an, pe 31 decembrie, când se dă un concert de către „corul catedralei”[2049]. Parohul, pe linia omofonizării cântării în biserică trasate de noul patriarh, încerca în paralel să învețe credincioșii să dea răspunsurile pe o singură voce[2050].

În 1948 corul se reînființează, tot cu dirijorul Constantin Albu[2051]. Vara, ca de obicei, este vecanță, deci nu există nicio remunerație. Ceea ce nu împiedică corul să vină. De exemplu, în prima

---

2037 Arhiva…, Dos. 2/1944, f. 26.
2038 Arhiva…, Dos. 2/1944, f. 17. De fapt parohul dorea ca elevele de la mai multe școli din oraș să participe la corul de la Sf. Gheorghe, dar profesoara de muzică de la Școala Normală de Învățătoare nu accepta, vezi Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 35.
2039 Arhiva…, Dos. 2/1944, f. 31.
2040 Arhiva..., Dos. 3/1944, f. 13-26.
2041 Arhiva..., Dos. 1/1946, f. 50.
2042 Arhiva…, Dos. 2/1952, f. 59.
2043 Arhiva…, Dos. 1/1947, f. 18.
2044 Arhiva…, Dos. 1/1947, f. 55.
2045 Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 88.
2046 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 177.
2047 Arhiva…, Dos. 1/1948, f. 44.
2048 Arhiva…, Dos. 1/1948, f. 45. Câteva zeci de credincioşi se angajează în primăvara lui 1947 să plătească lunar corul, vezi Arhiva…, „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948”, f. 82-90. Parohul scrie chiar ministrului Culturii să subvenționeze corul de la Sf. Gheorghe, Arhiva…, „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948”, f. 83.
2049 Arhiva…, Dos. 3/1949, f. 2.
2050 Arhiva…, Dos. 3/1949, f. 20.
2051 Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 92.

Duminică de după Rusalii, potrivit însemnării parohului, „Corul Catedralei a cântat de plăcere”[2052]. La finele acestu an, un concert religios: „Biserica s-a umplut de popor până la pridvor. Totul a fost nespus de frumos. Șapte bucăți religioase a cântat Corul. S-au introdus 7 lecturi. La sfârșit s-a făcut o urare. Apoi a avut loc o consfătuire cu coriștii”[2053]. Iată componența din ianuarie 1950: Caliopia Teodorescu, Sofia Ignațiu, Maria Fodorea, Natalia Elisei, Lucia Durati (soprane), Lily Vensang, Claudia Popescu, Ana Munteanu, Ana Mușetescu (altiste), Nicu Popa, Al. Constantinescu, Emil Oprescu, Ion Teodorescu (tenori), Dumitru Naumcea, Rudolph Minialov, Nicolae Ioanid, Mircea Mușetescu, Mihai Popescu, Constantin Despa (bași)[2054]. Ca și în alți ani, corul nu era plătit pe o perioadă de 4 luni, vara, socotite vacanță, dar ei tot veneau la biserică[2055].

Corul în anii optzeci ai secolului trecut. De la stânga la dreapta, numerotați cu roșu: drijorul Grigore Mircescu și cântărețul bisericii, Dumitru Necula

La finele lui 1951 corul, care cânta și era plătit numai duminica[2056], este anunțat de paroh că nu îl mai poate plăti. Coriștii încheie un proces verbal prin care renunță de a mai cânta la catedrala orașului Pitești. Coriștii explică: „începând cu luna ianuarie 1952 corul nu mai poate cânta pentru motive independende de voința membrilor săi, motive care sunt mai puternice decât creștinismul ce sălășluiește în ei”[2057]. Totuși, corul vine și dă răspunsurile de Bobotează[2058] La 1 februarie 1952[2059] părintele Marin Braniște și diaconul Mihail Marinescu organizează provizoriu, până la venirea unui dirijor nou, un cor de voluntari între 14 și 72 de ani, aproape 40 de persoane, neplătit, dar nici profesionist[2060]. Sunt invitați și vechii coriști, inclusiv fostul dirijor C. Albu, dar tot în condiții de gratuitate[2061]. Epitropia intenționează să cumpere 30-40 de scaune pentru coriști[2062]. În 8 aprilie noul cor

[2052] Arhiva..., „Însemnări, 1949”, p. 69.
[2053] Arhiva..., „Însemnări, 1949”, p. 106.
[2054] Arhiva..., Dos. 1/1950, f. 192.
[2055] Arhiva..., Dos. 1/1950, f. 302.
[2056] Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f. 147.
[2057] Arhiva..., Dos. 2/1952, f. 93.
[2058] Arhiva..., Dos. 1/1951, f. 6.
[2059] Arhiva..., Dos. 1/1952, f. 109.
[2060] Arhiva..., Dos. 1/1952, f. 53-56.
[2061] Arhiva..., Dos. 1/1952, f. 124. Dirijorul plecase de pe poziții divergente. La un moment dat, nici nu mai dorea să restituie bisericii partiturile, Arhiva..., „Registru de activitate zilnică a preotului Marin S. Diaconescu”, f. 28. Parohul însă menține mereu deschisă ușa corului plecat, vezi Arhiva..., „Registru de activitate zilnică a preotului Marin S. Diaconescu, f. 32.
[2062] Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f. 156.

era „închegat”[2063]. Corul profesionist revine în septembrie 1952 cu fostul dirijor, Constantin Albu[2064]. Acesta, pensionar, unifică din nou corul în 1953[2065] și este integrat în grila de salarizare[2066]. Pe 14 octombrie corul cântă la Sf. Vineri[2067]. În seara de 6 decembrie, după vecernia Sf. Filofteea, al treilea hram, corul dă un concert religios în biserică[2068], după spectacol epitropia oferind „o gustare”. Pe 12 decembrie corul, condus de diaconul Marinescu, participă la hramul de la Mavrodolu[2069].

La începutul lui 1954 moare Ivona Hagi Nicolau, în vârstă de 25 de ani, caracterizată de paroh drept „sufletul corului nostru”[2070]. Tot în 1954 parohul se referă la două grupuri:, „corul mixt de voluntari” și „corul omofon de strană”[2071]. Coriștilor care cântă gratuit li se dă o masă în casa parohială[2072]. Corul mare, care face voluntariat[2073], are și drept la vacanță, vara, pe care și-l exercită[2074]. Înainte de vacanță (lunile iunie-septembrie), corul intenționează în luna mai a anului 1954, să meargă într-un pelerinaj la mănăstirea Horezu[2075]. În 1955 corul este format tot din voluntari[2076] și dirijorului, la cererea lui expresă, i se majorează onorariul. A doua zi de hramul mare tot corul participă la o agapă, cu consiliul parohial, în cancelarie[2077]. În septembrie 1955 la biserică ia loc o ședință cu dirijorul C. Albu, destul de tăioasă, în urma căreia parohul se eliberează de interesul pentru cor. Notează: „După discuțiile ce-au avut loc, discuții grele, apăsătoare și destul de jignitoare, pentru a nu tulbura dragostea de a cânta a coriștilor de volutari, am trecut peste toate câte au putut să fie și am convenit la reluarea activității corului sub conducerea domnului profesor C. Albu. În ce mă privește personal, m-am declarat slobod de orice răspundere față de acest cor, precum și de obligațiile faă de dirijor în ce privește plata care, totdeauna, a fost pricina tulburărilor de tot felul și care, în această vară, a întrecut măsura”[2078]. Corul revine în septembrie (foarte probabil 2 octombrie) 1955, prezența la biserică a credincioșilor fiind vizibil înbunătățită[2079]. Tot în 1955 moare sărac un vechi corist, Ion Teodorescu, prohodit în catedrala unde a cântat[2080]. În zilele de 23 și 31 decembrie corul dă două concerte de Crăciun[2081]. În ziua hramului mare din

---

2063 Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f. 157: „Se ia act cu alese mulțumiri de toată osteneala depusă pentru închegarea noului cor al bisericii Sf. Gheorghe”.
2064 Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f. 164.
2065 Arhiva..., Dos. 2/1953, f. 117.
2066 Arhiva..., „Registru conținător de procese-verbale întocmite în ședințele de lucru ținute de Epitropia parohială, Consiliul parohial, Comitetul parohial și Adunarea parohială, organele legale ale conducerii trebilor parohiale ale Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din Pitești, 1953-1963” (în continuare, „Registru..., 1953-1963”), pp. 3-4.
2067 Arhiva..., „Cronica zilnică pe 1953”, f. 53.
2068 Programul concertului: 1. „Heruvicul” de Podoleanu, altarul răspunzând cu „Mai lângă tronul Tău” 2. „Pe Tine Te lăudăm”, altarul răspunzând cu Psalmul 145. 3. „Axionul” de Wachmann, altarul răspunzând cu „Nu pricep, Curată” 4. „Patria mea”, altarul răspunzând cu „Fericit bărbatul” 5. „Cât de mărit”, altarul răspunzând cu „Lumina Domnului” 5. „Cine se va sui”, altarul răspunzând cu „Doamne, Doamne” 6. „Lăsați pruncii”, altarul răspunzând cu „Pe Tine, Dumnezeule” 7. „Doamne, buzele mele” și „Taltăl nostru”, Arhiva..., „Cronica zilnică pe 1953”, f. 68.
2069 Arhiva..., „Cronica zilnică pe 1953”, f. 69.
2070 Arhiva…, „Registru de cronică zilnică pe 1954 a parohiei Sf. Gheorghe din Pitești”, f. 18-19.
2071 Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 1953-1963”, p. 39.
2072 Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f. 173.
2073 Arhiva..., Dos. 2/1954, f. 7.
2074 Arhiva..., „Registru…., 1953-1963”, p. 41.
2075 Arhiva..., Dosar 1/1954, foaia 36.
2076 Arhiva..., Dos. 2/1955, f. 13.
2077 Arhiva..., „Registru..., 1953-1963, p. 60 și p. 63.
2078 Arhiva..., „Însemnări zilnice, 1955-1956”, f. 5.
2079 Arhiva..., „Însemnări zilnice, 1955-1956”, f. 15.
2080 Arhiva..., Dos. 2/1955, f. 44.
2081 Arhiva..., „Registru..., 1953-1963”, p. 96.

1956, an prețios (300 de ani de la ctitorire), corul dă un concert special, seara[2082]. În februarie 1957 parohul propune indirect desființarea corului din cauza unor stări nepropice, acumulate în timp[2083], dar și faptului că dirijorul, fiind angajat al Universității din Pitești, își onorează cu greu acest post[2084].

În 26 iunie 1957 „se ia act de auto-desființarea corului”[2085]. Pe 7 iulie corul bisericii Sf. Vineri-Herasca din București, unde activase cântărețul actual, Ioan Costelian, face o vizită bisericii și dă răspunsurile la slujbă[2086]. Acest concert este dat în scopul strângerii de fonduri pentru introducerea gazelor în biserică[2087]. Diaconul Marinescu dirijează, însă, un mic cor bărbătesc, a cărui componență este următoarea. Tenori: Sorescu, Bratu, Nicu Popa, Ion Albulescu, Gh. Pascu, diaconul Marinescu. Tenori II: Albulescu, Negoescu, preotul Marin Braniște, căpitanul Roșianu. Baritoni: Dumitru Naumcea, Ion Elefterescu, Leonida, cântărețul Ioan Costelian. Bași: Dan Voiculescu, Barbă Roșie, parohul Marin Diaconescu, Dumitru Hurduc[2088].

Corul bisericii domnești din Pitești în jurul anului 2000. De la stânga la dreapta, numerotați cu roșu: 1. ing. Daniela Hodojeu (solistă); 2. pr. pensionar Constantin Grigorescu (bas, fost locțiitor de paroh); 3. ing. Georgică Paraschivescu (dirijor). Sursa: site-ul bisericii

2082 Arhiva..., „Registru..., 1953-1963”, p. 106 și p. 109.

2083 Arhiva.., Dos. 1/1957, f. 26: „Infinitele neînțelegeri dintre membrii Corului, pe de o parte, și izolarea acestora de conducerea parohială, pe de altă parte, precum și indisciplina practicată în numele și pe baza voluntariatului încă de multă vreme, amestecul în obligatoriul program de activitate al Bisericii și denigrarea unor acte ale conducerii parohiale – ca să nu mai amintesc de alte fapte mai grave, dar și mai greu a le spune, pe unele desființându-le în vechi scrisori anonime sau în tainice mărturisiri duhovnicești – , pentru toate acestea nu-mi mai pot lua răspunderea acestei organizații locale”.

2084 Arhiva.., Dos. 1/1957, f f. 92.

2085 Arhiva..., „Registru..., 1953-1963”, p. 123.

2086 Arhiva..., „Registru..., 1953-1963”, p. 125.

2087 Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 41. Se comandă Poligraficii Pitești 1000 de invitații, Arhiva..., „Registru de intrare-ieşire, 1956-1959”, f. 18. Pentru detalii, vezi Arhiva...„Cronică zilnică pe 1957”, f. 43.

2088 Arhiva..., „Cronică zilnică pe 1957”, f. 65.

Parohul notează în iulie 1957: „Prima consfătuire a câțiva coriști pentru a închega corul bărbătesc visat”[2089]. Toată comunitatea dorește reînființarea corului. Pe 2 august epitropia aprobă revenirea profesorului Grigore Mircescu la conducerea noului cor și la conducerea stranei din stânga în calitate de cantor II[2090]. Această variantă eșuează. Se propun alte variante: prof. Sâmbotin, prof. Gane (de la Sf. Mina-Buna Vestire-Greci), dar și alternanța la dirijat dintre preotul Marin Braniște și diaconul Mihail Marinescu. Totodată, se nasc dispute aprinse în privința alegerii a unui cor mixt sau a unuia bărbătresc, parohul înclinând pentru a doua variantă[2091]. La finele lui 1957 corul de voluntari se desființase deja[2092].

Pe 12 ianuarie 1958 Adunarea Generală Parohială aprobă reînființarea imediată a corului, rugându-l oficial pe profesorul Grigore Mircescu să conducă formația de 26 de bărbați (tenori și bași)[2093]. Corul bărăbătesc pleacă în excursie, în iunie 1958, la obiective din nordul județului Argeș[2094], cu o mașină dată de Trustul de Foraj Pitești[2095]. La jumătatea anului 1959 corul se autodesființează, deoarece coriștii erau în câmpul muncii și nu mai puteau veni la repetiții[2096]. Se continuă cu o formulă foarte restrânsă, de supraviețuire, numai bărbați, dirijată de diaconul Marin Drăgușin[2097], ceea ce nu-l împiedică pe episcopul Iosif, sosit inopinat pe 31 mai, duminica, să-l laude public[2098]. Din această „surpriză” aflăm că, de fapt, diaconul dirija de nevoie, deoarece dirijorul Grigore Mircescu lipsea.

[2089] Arhiva..., „Cronică zilnică pe 1957”, f. f. 68.
[2090] Arhiva…, „Registru…”, 1953-1963”, p. 126.
[2091] Arhiva…, „Registru…”, pp. 129-130.
[2092] Arhiva..., „Cronică zilnică pe 1957”, f. 164.
[2093] Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 15.
[2094] Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 153.
[2095] Arhiva…, „Registru..., 1956-1959”, f. 12.
[2096] Arhiva..., Dos. 5/1958, f. 1.
[2097] Arhiva..., „Agendă de birou pe anul 1959, vol. I”, ziua de 17 mai.
[2098] Arhiva..., „Agendă de birou pe anul 1959, vol. I”, ziua de 31 mai.

Corul și clerul bisericii domnești din Pitești în jurul anului 2000. Sursa: site-ul bisericii

Se prezumă că această formulă de avarie, destul de mulțumitoare pentru cler, va funcționa până pe 15 august 1963, când biserica, salvată de la demolare de arhitecți și de patriarhul Iustinian (sesizat de parohul Marin Braniște), se închide pentru reparații. Silvestru Voinescu, în 1971, în încheierea capitolului despre corul de la biserica domnească din Pitești: „Trecând în revistă existența corului Bisercii Sf. Gheorghe din 1884 până azi, ne putem da seama că avem de-a face cu o prezență aproape permanentă, care a contribuit din plin la viața corală a orașului. (...) Începând cu Teodor Băjenaru, cel care a înființat corul și terminând cu Grigore Mircescu, cel care dirijează corul astăzi, vom găsi, alături de prof. Albu, o serie de dirijori care au acordat o atenție deosebită repertoriului. Așa se face că, de-a lungul anilor, acest cor a avut în repertoriul său piese de valoare, ale celor mai multora dintre compozitorii noștri care au creat în domeniul muzicii bisericești), cum sunt: Bena Berezovski, Cartu, Cuclin, Cucu, Drăgoi, Ghica-Comănești, Hubic, Kiriac, Lungu, Mandicevschi, Musicescu, Podoleanu, Popescu-Pasărea, Popescu Ștefan, Porumbescu, Sequens, Vorobchievici și alții, fără a mai aminti o serie întreagă de compozitori clasici străini”[2099].

Corul se reînființează în 1968, la redeschiderea bisericii restaurate, cu dirijorul Grigore Mircescu[2100]. Încă din 1971 se dorește reactivarea vechiului cafas – pentru a fi gata deja în 1974, la împlinirea centenarului corului bisericii – [2101], însă, de nevoie, se dă prioritate repictării pronaosului în frescă. În 1975 corul este tot unul cor de amatori, mixt, care urmează a fi și plătit[2102]. În cele din urmă, în

[2099] Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 84.
[2100] Arhiva…, „Cartea de Aur…”, f. 177.
[2101] Arhiva…, Dos. 1/1971, f. 60.
[2102] Arhiva…, „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986”, p. 204, p.-v. nr. 2/21 octombrie 1975.

1976, corul este plătit cu 36.000 de lei anual, dirijorul primind lunar 498 de lei[2103]. Iată componența din 1976. Sopran: Ghinea Ioana, Trandafir Dumitra, Gică Florica, Bucătaru Adela, Anastasescu Ileana. Altiste: Costea Reta, Nicolau Viorica, Truiculescu Angela, Strochi Eugenia, Ciocnitu Steliana. Tenori: Albulescu Alexandru, Manole Petre, Tunsoiu Septimiu, Necula Dumitru, Mircescu Grigore. Baritoni: Iliescu Andrei, Friptu Anatolie, Badea Ion. Bași: Elefterescu Ion, Totoescu Aurel. În ultimul deceniu au murit sau s-au retras următorii coriști: Spanache Ludmila, Ionescu Maria, Ioanid Angela, Marian Ana, Tudor Silvia, Trandafir Elena[2104]. În 1978 corul este dirijat de către Grigore Mircescu, angajat de acum cu contract, și cântă, în lipsa cafasului care se pregătește a fi reconstruit pentru el, în naos (înainte de restaurarea 1963-1968 fusese construit în pronaos, zidul de astăzi dintre naos și pronaos, reactivat, fiind demolat în 1875-1876), incomodând credincioșii[2105]. În 28 iunie 1978 corul, dirijat de nevoie de către baritonul Andrei Iliescu, cântă la hramul bisericii Sf. Treime din Golești[2106]. Din 1980, ei urcă în cafasul nou, cel de azi. Pe 12 decembrie 1982 corul este invitat la resfințirea bisericii de la Șerbăneștii de Jos, comuna Rociu[2107].

După miruitul din duminica 27 decembrie 1983 cântărețul Necula Dumitru provoacă o oarecare dezordine în biserică, protestând împotriva intrării în cor a unor noi elemente. Părintele pensionar Marin Diaconescu protestează și nu mai participă la slujbe. Dirijor secund este ales pr. pensionar Anatolie Friptu. Lucrurile, pe parcurs, se calmează[2108]. În 22 și 25 decembrie 1985, concerte de colinde, biserica fiind plină „până la refuz". Noul dirijor principal este Anatolie Friptu, preot pensionar, fost secund, Grigore Mircescu de la Curtea de Argeș trecând secund și venind la Pitești când timpul și condițiile meteo permit[2109]. Anatolie Friptu dirijează ani buni, în 1988 întâlnindu-l tot aici[2110]. Corul este onorat de prezența solistului Ion Grigorescu, fiul parohului Constantin Grigorescu, o voce impresionantă, liberă de inerenta doză de teatralism întâlnită adesea în această rară și pretențioasă branșă artistică. Spre exemplu, de Paștele lui 1987 prof. dirijor Ion Băncilă din București, prezent la slujbă, îl laudă pe el și pe Ioana Ghina, soliști, pentru prestație[2111]. La vizita de hramul lui 1988 a Prea-sfințitului Calinic la Sf. Gheorghe solist este tot Ion Grigorescu, împreună cu Iasmina Popescu, amândoi de la Opera din București[2112]. Coriștilor li se oferă o masă „în casa doamnei Stavarache, lângă biserică"[2113]. Anatolie Friptu este reangajat și în 1989, în aceleași condiții ca și în alți ani, bugetat de stat[2114], cât și în 1990, cu 498 de lei lunar[2115]. În 1991 salariul lui este ridicat la 750 lei lunar[2116]. Pentru 1992 Anatolie Friptu este din nou angajat în postul de dirijor și i se dau lunar 1264 lei[2117], însă din vara acestui an dirijor vine actorul piteștean Aurel Duminică, plătit cu 1578 lei. Corul are acum 16 coriști plătiți lunar cu 524 lei[2118]. În 1994

2103 Arhiva…, „Parohia Sf. Gheorghe I. Proces-verbale 1966-1986", p. 218, p.-v. nr. 5/30 iunie 1976.
2104 Arhiva…, „Cartea de Aur…", f. 176.
2105 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1968", p. 265, p.-v. nr. 15/5 noiembrie 1978.
2106 Arhiva…, „Registru de intrare-ieșire, 1978", f. 23.
2107 Arhiva…, „Registru de Intrare-Ieșire, 1982", f. 14.
2108 Arhiva..., Parohia Sf. Gheorghe I. Proces-verbale 1966-1986" , p. 347, p.-v. nr. 2/12 ianuarie 1984.
2109 Arhiva…, „Parohia Sf. Gheorghe I. Proces-verbale 1966-1986", p. 381, p.-v. nr. 12/25 decembrie 1985.
2110 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1996", f. 17.
2111 Arhiva..., „Condică de însemnări și impresii pentru români, 1969-1987", f. 77.
2112 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 21.
2113 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 21.
2114 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 28.
2115 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 37.
2116 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 51.
2117 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 62.
2118 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 68 și f. 73.

dirijorul Aurel Duminică este plătit cu 4200 lei[2119]. În 1995 dirijorul Aurel Duminică moare subit, – conform învățătorului Gheorghe Ilie, corist vechi în Ars Nova și în corul domnesc din Pitești – un atac de cord, la cafea, într-o duminică, înainte de a merge la biserică pentru răspunsurile corale.

Corul bisericii domnești din Pitești după Sf. Liturghie, 10 mai 2014. Marcați cu roșu, de la stânga la dreapta: 1. cântărețul bisericii, Octavian Dărmănescu (tenor 1) 2. prof. Alexandru Ionescu (bass-bariton) 3. prof. Cristi Sandu 4. învățător Ilie Gheorge (tenor 1) 5. prof. Cornelia Ionescu (alto, soția domnului dirijor) 6. prof. Raluca Sandu 7. soprana Monica Scurtu, aflată întâmplător prin centrul orașului

În noiembrie 1995 la conducerea corului bisericii domnești din Pitești vine, pentru aproape 20 de ani, dl Georgică Paraschivescu. Avem următorii coriști: 1. Cristescu Dumitra 2. Țâțu Varvara 3. Nicodim Filofteia 3. Gica Florica 4. Dinescu Elena 5. Smadu Florica 6. Ciuculete Veronica 7. Stănciulescu Maria 8. Cremenescu Elena 9. Pascu Gheorghe 10. Albulescu Alexandru 11. Bogdan Gheorghe 12. Milea Aurel 13. Stăniloiu Ion 14. Iacobescu Ion 15. Fluturel Nicolae 16. Voiculescu Vasile 17. Reportăreasa Alexandru 18. Badea Ion[2120]. În 1999 vine în cor solista Daniela Hodojeu, inginer în mecanică fină, o voce deosebită, solistă, de altfel, și în cadrul corului Ars Nova. Perioada lungă de conducere a noului dirijor va fi caracterizată de variațiuni calitative – inerente –, însă per ansamblu, tonusul general, istoric vorbind, este unul ascendent, pozitiv, datorită nu numai optimismului social post-decembrist, dar și de tinerețea și implicarea dirijorului, conducător, între timp, și al Coralei D.G. Kiriac. În timp, această constantă fericită a fost dublată indirect, dar vizibil, de un fenomen natural – care va duce, până în final,

[2119] Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 72.
[2120] Arhiva…, „Actele justificative ale parohiei Sfântul Gheorghe pe anul 1995, vol I”, p. 12.

21 septembrie 2014, la desființarea lui –, în niciun caz imputabil: îmbătrânirea membrilor, majoritatea cei din urmă cu zeci de ani, de la redeschiderea din 1968[2121].

Corul bisericii domnești din Pitești de Crăciunul anului 2016

Așadar, începând cu octombrie 2014, noul cor mixt, alcătuit din opt profesori de muzică și absolvenți de specialitate, își începe activitatea. Dirijor este prof. Alex Ionescu, dirijor, în același timp, al coralei ”Orfeu” din Curtea de Argeș. Prima apariție publică extra-muros a noului grup coral a fost în data de 18 decembrie 2014 cu un program de colinde, la Centrul Cultural Pitești, a doua, următoarea zi, la sediul Rectoratului Universității din Pitești.

Începând cu ianuarie 2016 corul este condus de prof. Cristi Sandu. Echipa din martie 2017, perioada de finalizare a prezentei ediții, este următoarea: la sopran, Sandu Raluca Mihaela, Feraru Roberta Ioana; la alto, Servet Codruța Gabriela, Coman Selena Ștefania, Toroipan Ștefania Elena; la tenor, Sandu Cristian, Popescu George Leonard, Dărmănescu Octavian; la bas, Burcea Răzvan Alexandru, Popa Alin Mihăiță. Într-o formulă mică așadar, opțiunea dirijorului de a introduce elemente tinere – cu tot riscul emisiei relativ scăzute, suplinită acceptabil de microfon și de difuzoare – este una nu neapărat istorică, de reîntoarcere involuntară la începutul corului din 1884 al diaconului Teodor Băjenaru, format din liceeni, ci de asigurare a viitorului muzicii corale în biserica din centrul municipiului Pitești. O ștafetă imponderabilă și foarte prețioasă pentru cine înțelege cât de puțin lucrurile fine.

Dirijori

Ion Ianculescu (dirijor între 1904[2122]-1909). „Maistrul de cor”, el merge special la un concurs, în capitală, pentru ocuparea unui post la catedrele vacante de muzică vocală[2123]. Ion Ianculescu fusese

[2121]Arhiva…, „Registru de procese-verbale, 2002-2017”, p. 86. Tenorul George Pascu, colonel în cadrul M.A.I. și, dintr-o sursă sigură, cu o funcție de răspundere mare, în tinerețe, în cadrul fostei închisori din Pitești. Domnia sa, un gentelman, mărturisea că a frecventat biserica și corul de aici încă de mic. Dânsul a dat, de altfel, o mărturie prețioasă cercetării noastre, probată ulterior și de acte : Sfatul Popular Pitești, cu toate că a dorit-o demolată, nu a distrus nimic din biserica domnească. Fototeca bisericii domnești deține o fotografie din 2014, cu domnul Pascu cântând solist, ca de obicei, un ”Doamne miluiește” întreit. Din păcate, aceasta avea să fie ultima participare a domniei sale, în anul vara anului 2016 distinsul domn răposând la vârsta de 91 de ani.

[2122] Arhiva..., Dosarul 48, f. 68 (28 martie 1906, plata corului pe perioada aprilie 1905-aprilie 1906). Credem că acest dirijor, care, așadar, activa deja în aprilie 1905, fusese încă de la începutul reluării activității corale, cu un an înainte

[2123]Arhiva..., Dosar 53, f. 14.

fost șef al muzicii militare din Pitești[2124]. Tot el este fondatorul corului „Doina Carpaților" care, în 1910, concerta la Curtea de Argeș[2125].

Iordan B. Arsenescu (**dirijor în 1912**[2126] **și între 1915-1918**). El figurează ca dirijor numai pe perioada aprilie-iulie 1912. Corul se numește „Armonia" și este propriu bisericii catedrale Sf. Gheorghe. Din 1915 îl găsim din nou la conducerea corului[2127].

C. Dionisescu (**dirijor între 1912**[2128]**-1913**).

Teodor Săvulescu (dirijor în perioada noiembrie 1913[2129]**- aprilie 1915)**. Încă din 1909 („elev al Conservatorului, cantor I la biserica Precista") dorea să cânte cu corul lui nou înființat, "Farmecul", însă epitropia se oprește la corul "Dorul"[2130]. O evocare: „Sunt încă mulți bătrâni astăzi în Pitești care își aduc aminte cu nostalgie de concertele date de corul „Farmecul". Cât despre dirijorul acestui cor, amintirile sunt mult mai puternice, deoarece Teodor Săvulescu, după ce a fost 30 de ani profesor de muzică la Școala normală din Pitești (de o exigență dusă până la limită) s-a stins din viață în 1960 în vârstă de 81 de ani"[2131]. Inițial, fusese profesor la școala de cântăreți. „Teodor Săvulescu a adus ani de-a rândul în fața spectatorilor piteșteni coruri bine pregătite, cu o evidentă și permanentă grijă pentru repertoriu", făcând din „Farmecul" „una din cele mai puternice formații corale pe care le-a avut Piteștiul"[2132]. În Primul Război Mondial, concentrat la ordin în primăvara lui 1915, cade prizonier, întorcându-se în Pitești de-abia după semnarea păcii[2133].

Dr. Ioan Dan

Profil în enciclopedia oficială: „Săvulescu, Teodor (1879, Pitești – 1960). Profesor, muzică, dirijor, cor, solist vocal, bariton, compozitor. Studii liceale și universitare în Capitală. Activitate didactică permanentă la Pitești: Școala de Cântăreți Bisericești, Școala Normală (1907-1938). Dirijor: Corul Catedralei Sf. Gheorghe, Pitești, membru fondator Societatea Corală Farmecul, Pitești, 13 noiembrie 1908, maestru dirijor (1909-1914) spectacole de referință. Combatant, Primul Război Mondial, prizonier (1917-1919). Creații importante: *Dorul mândrei mele*; *Bădișorul meu*. Implicări constante în viața cetății.(...) Aprecieri comunitare antume și postume (L.P.)"[2134].

Alexandru (Alexis) Rădulescu (**dirijor, 1919**[2135]**-1921**).

Ioan Dan (**n. 1905; dirijor între 1921**[2136]**-1923; epitrop cultural între 1949-1960**). O evocare: „Alexandru Rădulescu dirijează până în august 1921. Din luna următoare, corul va fi dirijat de Ion Dan, de câțiva ani corist de frunte în corul Catedralei, cu o foarte frumoasă voce de bariton. Lui Ion Dan, pe care îl vom mai întâlni în viața muziclă a Piteștiului, îi urmează

[2124] Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. .25.
[2125] *Ibidem*, p. 39.
[2126] Arhiva..., Dosarul 1 (1913), f. 48.
[2127] Arhiva..., Dosarul 106, f. 18 (Teodor Săvulescu fusese concentrat în primăvara lui 1915).
[2128] Arhiva..., Dosarul 95, f. 12.
[2129] Arhiva..., Dosarul 94, f. 146.
[2130] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 23.
[2131] Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 36.
[2132] *Ibidem*, p. 33.
[2133] *Ibidem*, p. 47.
[2134] *Encicopedia*..., vol. IV, p. 18.
[2135] Arhiva.., Dos. 3/1919, f. 34.
[2136] Arhiva..., Dosarul 119, f. 38.

profesorul Constantin Albu, cu venirea căruia începe o nouă etapă pentru corul bisericii Sf. Gheorghe”[2137]. Viitor epitrop. Profilul lui din arhiva internă: n. Pitești, 1905, urmează Facultatea de medicină, București. Căsătorit cu Adela Georgescu (n. 1914). Medic la Policlinica C.F.R., Pitești. „Legătura mea cu Biserica este vie din copilărie. Este o prelungire a legăturii părinților mei. Cu oarecare întreruperi, din copilărie până acum am cântat în corurile bisericești, ca și la Sf. Gheorghe – ajutând la înfrumusețarea slujbei. De 2 ani sunt și deputat eparhial, în care calitate ajut și mai mult Biserica”[2138] – însemnare din 1956. Mama lui, Filofteia Dan (n. 1882, cu tată Ștefan Steriade), este membră în Comitetul de femei din 1956[2139]. Mai are doi frați mai mici, Constantin (medic) și Elena (profesoară). Epitrop cultural în 1950[2140](de fapt, din 1949, deoarece atunci fuseseră noile alegeri)**.** Epitrop și în 1954[2141]. Reales epitrop în 1958[2142]. În 1960 este înlăturat din Consiliu pe motiv de absențe[2143]. Locuia în str. Doamna Bălașa, nr. 16. Dintr-o altă sursă aflăm că este născut în 1904[2144]. Pr. Marin Diaconescu îl numea „cel mai entuziast consilier și susținător neînfricat al intereselor bisericii”[2145].

Prof. Constantin Albu. Surse: 1. fotografia funerară, din cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești 2. arhiva bisericii domnești din Pitești, „Cartea de Aur”

Constantin Albu (**n. 1883-m. 1970; dirijor în 1923**[2146]**-1928**, **1944-1951**,**1953-1957**). Născut în Câmpina, jud. Prahova, în 11 decembrie 1883. Urmează Conservatorul de Muzică din București la clasa de „Teorie și Solfegiu”, curs predat de Gh. Brătianu, fost profesor la Liceul Lazăr, la cursul de corn, la cel de violoncel, predat de Constantin Dumitrescu, la cel de Armonie, contrapunct și fugă, predat de Eduard Wachman. Conservatorul îl termină în 1904. Între 1902-1911 este membru fondator al Societății corale „Carmen” (în 1926 președinte Gh. Folescu și director D.G. Kiriac). Corist la Mitropolie, la biserica

2137 Silvestru Voinescu, *op. cit.*, pp. 48-49.
2138 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 73.
2139 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 86.
2140 Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 116 (de profesie doctor, el vine epitrop secund prin plecarea din localitate a lui Aurel Bănileanu).
2141 Arhiva..., Dos. 1/1954, f. 9.
2142 Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 74.
2143 Arhiva…, Dos. 1/1960, f. 5.
2144 Arhiva..., Dos. 4/1960, f. 1.
2145 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 43.
2146 Arhiva..., „Registru de intrări și eșiri pe anii 1913-1926”, f. 37.

Domnița Bălașa, la Biserica Crețulescu și Zlătari. În 1911, profesor de Muzică la Călărași, unde, după un an, înființează corul „Freamătul". Din 1913 vine în Pitești ca profesor la Liceul de băieți și, potrivit propriei lui mărturisiri, încă din acest an începe să dirijeze la Sf. Gheorghe. Împreună cu Remus Macarie, unul dintre cei mai mari lutieri români, formează la Pitești un cvartet de coarde foarte apreciat și cunoscut[2147]. Va mai dirija și la Sf. Vineri, și la Sf. Ioan[2148]. Evocat dirijor la Sf. Gheorghe și în 1944-1945[2149]. În 1947 corul, dirijat tot de el, se desființează, reînființându-se în anul următor. În 1952 se desființează din nou. În 1953 corul se reînființează și C. Albu este integrat în grila de salarizare[2150]. Corul se desființează din nou în 1957[2151].

Profilul din enciclopedia oficială: „Albu, Constantin D. (București, 1881-Pitești, 23 octombrie 1970. Muzician, dirijor de cor, profesor. Stabilit la Pitești în 1912. Școala de Arte, București, (1905). Instrumentist, corn englezesc, filarmonicile din București, Munchen, (1905-1912). Activitate didactică: liceul Ion C. Brătianu, Pitești (1912-1945). Președinte fondator și dirijor societățile corale "Armonia" și "Freamătul Argeșului" (1926), "Cântarea Argeșului" (1946-1948, cu secund Grigore Mircescu), Pitești. Membru activ "Societatea Corală Carmen", București (1926). Membru fondator Ateneul Popular Gheorghe Ionescu-Gion, Pitești (1928). Contribuții la formarea muzicienilor Nicolae N. Brânzeu și Emil Lerescu. Implicare în evoluția fenomenului cultural din Argeșul interbelic. (L.P.)"[2152].

Prof. Constantin Albu întâmpinându-l în 1966 pe Nicolae Ceaușescu lângă gara din Pitești. Sursa: *Fototeca online a comunismului românesc*, cota 116/1966

[2147] Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 44.
[2148] Arhiva..., „Cartea de Aur...", f. 97.
[2149] Arhiva..., Dos. 3/1944, f. 13-26.
[2150] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963", f. 3-4.
[2151] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963", f. 123.
[2152] *Enciclopedia...*, vol. I, p. 10.

O evocare importantă: „Constantin Albu s-a stins din viață în octombrie 1970 în vârstă de 87 de ani. În vara anului 1970 i-am făcut mai multe vizite împreună cu prof. Emanoil Popescu, în timpul cărora mi-am notat o parte din amintirile – legate de viața muzicală a Piteștiului – pe care le-a depănat bătrânul profesor. Notez aici cu durere că Emanoil Popescu a fost singurul profesor de muzică din Pitești care, în urma sicriului, a condus pe Constantin Albu până la locul de veci”[2153].

Pasaje dintr-un interviu luat în ultimile luni ale vieții: „ – La câte instrumente cântați? / – Vioară, violoncel, corn, pian. Pianul l-am învățat singur. La Conservator am studiat violoncelul și cornul. În anii 1906-1907 eram membru în orchestra simfonică a Ministerului Instrucțiunii Publice. Am cântat cu această orchestră sub bagheta celebrului Pietro Mascagni, în februarie 1906. Marele compozitor și dirijor mi-a dăruit o fotografie cu autograf. În întâmpinarea acestui gest l-am invitat într-o seară pe Pietro Mascagni la un coleg al meu ce locuia lângă fostul Teatru Național din București unde improvizasem l arepezeală o orchestră de cameră. Am cântat o bucată compusă de el, La Gavotta delle Bambole. Mascagni a încremenit. Nu se aştepta la o atare surpriză. (...) –Dintre numeroasele amintiri adunate de-a lungul anilor, ca profesor, aveți una la care țineți cel mai mult? – Nu. Au trecut prin fața ochilor mei 41 de generații. Am 41 de amintiri frumoase. Adăugați la acestea sutele de invitații pe care le primesc pentru a participa la întâlnirile foștilor mei elevi. Și mai adăugați revederile cu foștii mei colegi, cu colegii de generație. Din zi în zi suntem tot mai puțini. Am mai rămas 3. Clipe frumoase încă mai vin, sunt pe drum. Cea mai apropiată va fi întâlnirea de la 26 septembrie anul acesta cu foști elevi, la care am fost invitat. Prefer astfel de amintiri. Nu-mi plac întâmplările oarecari, de demult. Ele mi-ar spune că am trăit, că am fost... / – În timpul primului război mondial ați rămas la catedră? / – Am fost pe front. Am luptat sub comanda eroului de la Mărășești, generalul Ieremia Grigorescu. S-au strecurat acolo, la Mărășești, niște gloanțe și prin mine. Am trecut și prin îmbrățișarea tifosului. Dar astea sunt amintiri triste. Când s-au aniversat 50 de ani de la luptele de la Mărăști, Oituz și Mărășești am fost decorat cu Virtutea ostășească, clasa I-a. Mi s-a dat, încă pe vremea aceea, brevet de veteran din primul război mondial. (...) – Ar fi o mare indiscreție din partea noastră dacă v-am cere îngăduința să răsfoim câteva dintre scrisorile de la elevii dumneavoastră? – Vă arăt una singură. Ea spune totul, din partea tuturor. Vorbește din ea nu o înțelepciune trecută prin vâltorile vieții, ci candoarea și inocența unui copil, a unui elev. Acestea sunt cele mai plăcute mângâieri pentru un profesor, dacă doriți, puteți să transcrieți fragmente din ea. *Dar de Crăciun, respectatului Profesor C. Albu*: O dată cu primii fulgi de zăpadă se apropie cu pași repezi vacanța și cu ea, sărbătorile de iarnă. E seară și afară ninge. La masă, eu, ca dar de Crăciun, îi fac portretul profesorului meu drag, de muzică, Constantin Albu. Este de o statură potrivită, cu fața luminoasă și zâmbitoare. În mustața neagră, răsucită, a început de acum să apară fire argintii de păr. Ochii săi sunt vii, blânzi și prietenești. E totdeauna curat, sfătuitor și econom. Arată elevilor cu o dragoste nemărginită, la toate nedumeririle. E totdeauna la punct și-i place foarte mult ordinea. E iubit mult de școlari și de aceea toți își manifestă această dragoste prin portrete și mai ales prin caricaturi. L-a avut ca elev pe Tăticu și totdeauna el povestește cu dragoste despre profesorul său iubit, spunând cum l-a îndrumat și cum l-a educat. Eu vă urez din toată inima Sărbători fericite și vă doresc încă mulți ani de aici înainte. Matei I. Ion, cl. a V-a A”[2154].

[2153] Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 208.
[2154] Corneliu Marcu, *41 de ani la catedră*, în „Revista Argeş”, nr. 9 (52), 1970, p. 17.

Prof. C. Albu întâmpinânu-l pe președintele Franței, Charles de Gaulle, în 1968, la Pitești. Sursa: *Fototeca online a comunismului românesc,* cota 121/1968

O altă evocare: „Amintindu-şi de el, savantul Henri Coandă spunea: ...am mai întâlnit un fost coleg din acele clase primare, Costică Albu, care cânta într-o orchestră dirijată de însuși Pietro Mascagni și care, devotat muzicii, am aflat târziu că devenise profesor de muzică la liceul din Pitești (V. Firoiu, ”Din nou acasă”). În vara aceasta, împreună cu profesorul Emanoil Popescu, i-am făcut o vizită distinsului octogenar. Cu această ocazie, am admirat o fotografie a mareului compozitor italian, dăruită profesorului Constantin Albu cu autograf: ”al Prof. Albu – ricordi di concerti di Bucarest, 17.II. 907, P. Mascagni.” – astăzi fotografia se află în colecțiile Bibliotecii Municipale Pitești, donată de prof. C. Albu, cu puțin timp înainte de moarte. (...) Octogenar, aflându-se mereu printre concetățenii săi – sute dintre aceștia foști elevi – cu o vorbă bună sau un sfat, C. Albu, plin de patriarhală demnitate, a întâmpinat cu pâine și cu sare la porțile orașului pe conducătorii de partid și de stat, cu ocazia celor două vizite de lucru făcute în orașul nostru. Respectat până la venerație de către acei care l-au cunoscut, profesorul Constantin Albu a fost întâlnit pe străzile orașului până de curând. Plecat dintre noi, ne-a lăsat moștenire exemplul său de muncă și generoasă dăruire”[2155].

Într-adevăr, Constantin Albu, îmbrăcat în costum popular, îl primește în Pitești cu pâine și cu sare pe Nicolae Ceaușescu în 1966[2156]. Este înmormântat în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în extremitatea sudică a primului cvartal din stânga, alături de Joița Albu (1910-1982).

Anghel Constantinescu (**dirijor între 1929**[2157]**-1933**). O referiță din sursele locale: „Anghel Constantinescu, funcționar C.F.R. Ca dirijor și-a făcut ucenicia sub supravegherea lui Teodor Băjenaru, la biserica Mavrodolu, unde după 1921 dirijează corul până în 1928. După ce va conduce corul Catedralei aproape patru ani, va realiza în cadrul C.F.R. Pitești un cor puternic, o orchestră și, în colaborare, o revistă care a avut mult succes. Mutat în București, a lucrat tot în cadrul C.F.R.-ului, de unde a și ieșit la pensie. Astăzi locuiește în București. Pentru lucrarea de față ne-a dat o serie de informații și câteva documente prețioase pentru care-i aducem toate mulțumirile”[2158].

Ioan Mușetescu (**dirijor între 1933**[2159]**-1936**). În 1933 îi murise un copil. Moare, la rându-i, în 1936[2160].

Paraschiv Stănescu (dirijor între 1936[2161]**-1939).**

Galaction Căbuz (**epitrop supleant în 1938**[2162]).

[2155] Silvestru Voinescu, *Profesorul Constantin Albu*, în „Revista Argeş”nr. 12 (55), 1970, p. 2.
[2156] fotografie în „Revista Argeș”, anul I, nr. 1, p.1.
[2157] Arhiva…, Dos. 1/1929, f. 4.
[2158] Silvestru Voinescu, *op. cit.,* p. 209.
[2159] Arhiva..., Dos. 3/1933, f. 16.
[2160] Arhiva..., Dos. 3/1936, f. 11.
[2161] Arhiva..., Dos. 3, 1936, f. 102, și Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 13.

Nicolae I. Mușatescu (dirijor între 1939[2163]**- 1942)**. Foarte probabil, fiul fostului dirijor Ioan Mușetescu decedat în 1936.

Prof. Alfons Popescu. Sursa: ing. Viorel Popescu (fiul)

Alfons Popescu (dirijor între 1942[2164]**-1944)**. În 1943 este concentrat[2165]. Profil în enciclopedia oficială: „Popescu, Alexandru, Alfons (Tânganu, Stoenești, Ilfov, 6 octombrie 1912-Domnești, Argeș, 30 iulie 1978). Profesor, muzică și filozofie, dirijor, cor, compozitor. Stabilit în Argeș-Muscel din 1944. Studii liceale în capitală (1930), Conservatorul de Muzică și Teatru, Cernăuți, Bucovina (1938), Clasa George Onciul, George Georgescu, Alexandru Zirra; Facultatea de Filozofie, Cernăuți (1938). Activitate didactică: Liceul Mihai Viteazul, București (1939-1941, 1943-1947), Liceul/Colegiul Ion C. Brătianu, Pitești, Argeș (1941-1943), Seminarul Teologic Curtea de Argeș și Gimnaziul Unic, Domnești, Muscel (1947-1949), Liceul Sf. Sava, București (1949-1957), Liceul Dinicu Golescu, Câmpulung, Argeș (1957-1974). Dirijor, corurile mixte de amatori din: Domnești (1947-1974), Rucăr, Boteni, Lerești (Argeș), Scornicești, Vitomirești (Olt), Vișina (Dâmbovița). Dirijor reprezentativ al zonei Argeș-Muscel la mijlocul secolului XX. Creații: *Balada ciobănească*, *De la Domnești mai la vale*, *Balada haiducească*, *Suita musceleană*, *Cântecul hidrocentralei de pe Argeș* (L.P.)”[2166].

Prof. Grigore Mircescu

Grigore Mircescu (Papacioc) (n.1910-m.1996; dirijor în perioadele: 1944[2167]**-1947**, **1958-1959**, **1968-1985**). Născut în 1910 în satul Misleanu, comuna Perieți, județul Ialomița. Urmează Seminarul la Constanța și București. Urmează doi ani la Facultatea de Teologie, Conservatorul și Academia de Muzică religioasă. La Conservator intră direct în anul II după ce câștigă un concurs unde cântă la prima vedere un solfegiu în toate cheile, fiind felicitat de comisie. Dorea să ajungă solist de operă. Urmează secția canto la clasa lui George Folescu. Grigore Mircescu, după propriile spuse, era socotit în Conservator cel mai bun tenor. Renunță la canto, deoarece îl dezavantajează fizicul, mutându-se la pedagogie muzicală. Fost cântăreț și dirijor la biserica Precupeții Vechi, București (1931-1946), viitor profesor de muzică la Seminarul din Curtea de Argeș (1946-1948). Este concentrat în al doilea război mondial. Este profesor suplinitor la liceul Dimitrie Cantemir din București, la liceele Brătianu, Comercial și Industrial din Pitești și la liceul teoretic din Pucioasa, Dâmbovița. În 1946 înființează în Pitești cu C. Albu corala „Cântarea Argeșului” compusă mai mult din cadre didactice, foarte numeroasă (80 de coriști), care încă de la început a reprezentat un nume, dând concerte în Pitești, Câmpulung, râmnicu-Vâlcea și culminând

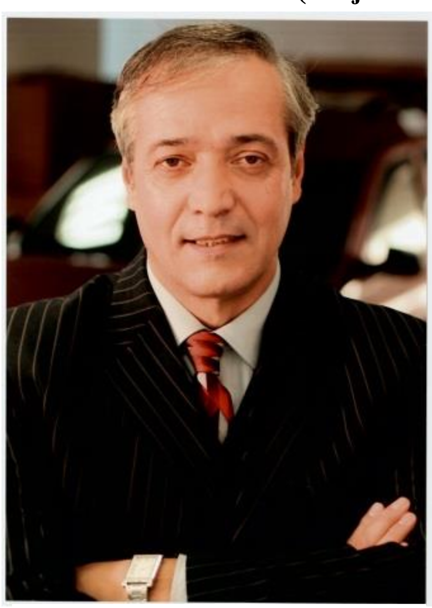
[2162] Arhiva..., Dos. 2/1937, f. 45.
[2163] Arhiva..., Dos. 3/1939, f. 74.
[2164] Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 179.
[2165] Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 45.
[2166] *Enciclopedia*..., vol. III, p. 262.
[2167] Arhiva..., Dos. 1/1957, f. 67.

cu un concert la postul public de Radio din capitală (1947). Este numit profesor titular la Seminarul din Galați, fiind detașat la cel din Curtea de Argeș[2168].

În 1947 corul de la Sf. Gheorghe, pentru care dirijorul făcea naveta de la Curtea de Argeș, se desființează din nou. Dă un examen public pentru ocuparea postului de cântăreț aici, la Sf. Gheorghe: „Candidatul a executat pe note câteva bucăți religioase din cântările stranei, stârnind admirația tuturor și dobândind aprobări unanime. Consiliul și Epitropia, găsindu-l vrednic pentru un post așa de însemnat la cea mai centrală Biserică a orașului, care este și Catedrală, propun Sf. Episcopii să numească pe dl. profesor Grigore Mircescu cântăreț în locul vacant”[2169]. Nu mai apucă să vină cântăreț aici, deoarece își mută interesele în alt oraș. În 1948 se căsătorește la Curtea de Argeș. Tot aici, datorită desființării Seminarului, trece ca profesor la liceul Vlaicu-Vodă unde predă până în 1972, când iese la pensie. Corul de la Sf. Gheorghe este condus din nou de către Grigore Mircescu, începând cu 1958[2170], dar activitatea corală încetează în vara anului următor. Dirijează din 1968 noul cor de după redeschiderea bisericii[2171]. În 1972 epitropia cere Agenției de Voiaj C.F.R. abonament lunar pentru dirijor, care venea mereu de la Curtea de Argeș[2172]. Angajat cu contract din 1978. Decedat în 1996, la Curtea de Argeș. Pentru paralelism și comparație, a se vedea și profilul din enciclopedia oficială[2173].

Anatolie Friptu (n. 1922; dirijor între 1985[2174]-1992). Preot pensionar, fost dirijor secund. Născut în Boșcana, raionul Orhei, stătea în 1987 pe str. M. Kogălniceanu, nr. 21[2175]. Pensionat medical, lucrase 20 de ani în administrație și fusese 18 ani preot activ.

Aurel Duminică (dirijor între 1992[2176]-1995). Actor în cadrul Teatrul Municipal din Pitești.

Ing. Georgică Paraschivescu

Georgică Paraschivescu (n. 1956; dirijor în perioada noiembrie 1994-septembrie 2014). Născut în 26 octombrie 1956. Școala de muzică din Pitești, secția vioară (din 1963). Liceul de muzică și arte plastice din Pitești (1971-1975), cu examen de bacalaureat la secția muzică, instrument violă. Institutul Politehnic București (Electrotehnica, 1980) . S.C.Automobile Dacia S.A. (inginer, 1980-2015). Membru la partida tenor în Corala bărbătească « D.G.Kiriac » dirijată de maestrul Emanoil Popescu (din 1978). Tot în anul 1978 a înființat grupul folk « P600 » (anticipand aniversarea a 600 de ani de atestare documentară a municipiului Pitesti – la vremea respectivă era unul dintre cele mai bune grupuri folk din țară). În anul 1990 înființează la Casa de Cultură Studențească din Pitesti corul mixt ”Gaudeamus”(desființat de Casa de Cultură Studențească în 2004), format din studenți ai Centrului Universitar din Pitești. Participă la mai multe festivaluri internaționale corale (Macedonia, Slovacia, Portugalia și Grecia), unde obține premii și

[2168] Arhiva…, „Cartea de Aur…”, f. 177.
[2169] Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 88.
[2170] Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 15.
[2171] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 177.
[2172] Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1972-1987”, f. 2.
[2173] *Enciclopedia*…, vol. III, p. 94.
[2174] Arhiva... „Parohia Sf. Gheorghe I. Proces-verbale 1966-1986”, p. 381.
[2175]Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1987”, f. 38.
[2176] Arhiva…, „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 68, f. 73.

o bună apreciere din partea membrilor juriilor și a publicului spectator. De asemenea, participă la toate festivalurile studențesti care au loc în această perioadă în țară și editează un CD cu colinde. În noiembrie 1999, după ce maestrul Emanoil Popescu se retrage de la conducerea coralei bărbătesti "D.G.Kiriac", preia conduderea. În această perioadă corala a desfășurat o bogată activitate artistică. Participă la mai multe festivaluri internaționale corale în Grecia, Franța, Germania, Italia, având mai multe schimburi culturale cu formații din Europa. În anul 2015, cu ocazia aniversarii a 60 de ani de activitate a coralei, editează volumul ”Trăim prin muzică” și un CD care cuprinde cele mai frumoase piese corale din opere cu acompaniament de orchestră simfonică. În anul 2017 organizează prima ediție a Festivalului Coral Internațional „Emanoil Popescu".

Alexandru Ionescu (**n. 1985; dirijor între 2014-2015**). Născut în 20 noiembrie 1985 în Curtea de Argeș. Absolvent al Liceului Pedagogic „Carol I" din Câmpulung Muscel, promoția 2000-2004. Licențiat al Facultății de Teologie din Pitești, secția Pedagogie Muzicală. Artist liric al corului Filarmonicii din Pitești (2007-2010). Profesor de Muzică în Pitești (2008-2010). Dirijor al corului ”Orfeu" din Curtea de Argeș (din 2009), cu care are numeroase participări naționale.

Cristian Sandu (**n. 21 decembrie 1983; dirijor din 2016**). Dirijor al al orchestrei și corurilor ”Allegretto" si ”Glissando" ale Liceului de Arte ”Dinu Lipatti" din septembrie 2014, respectiv 2015, profesor titular al catedrei de Muzică Instrumentală – Vioară a aceleiași instituții. Din 2006 până în 2010 predă Educație Muzicală la Școala generală nr. 13 ”Mircea cel Bătrân" și ocupă postul de artist liric în cadrul Filarmonicii din Pitești, unde, în prealabil activează ca instrumentist-vioară. Absolvent al Liceului de Arte ”Dinu Lipatti" din Pitești, secția Muzică Instrumentală-Vioară, clasa D-nei Prof. Velicu Mariana, licențiat al Universității ”Transilvania" din Brașov, pe disciplinele Teorie, Folclor si Muzică Instrumentală-Vioară, și înscris la studiile de masterat în Dirijat Orchestră, la Universitatea Națională de Muzică, București. În 2016 participă cu ansamblurile de orchestră și cor ale Liceului de Arte la Olimpiada Națională Corală (locul I, Rm. Vâlcea), la Festivalurile Corale Internaționale D.G. Kiriac – Pitești, și G. Musicescu – Iași, la concertele și evenimentele locale. De asemenea, are rezultate bune și cu elevii clasei de vioară, cu care participă la Olimpiada și Concursurile instrumentale naționale și locale. Iubitor de muzică și artă în general, este motivat de aportul și progresul adus muzicii instrumentale și corale prin munca și dedicarea lui și a elevilor pe care îi îndrumă.

CAPITOLUL V

SLUJITORII BISERICII DOMNEȘTI DIN PITEȘTI

Preoți și diaconi[2177]

Motto: „Biserica Sf. Gheorghe nu e a preoților, ci a poporului. Și nu numai a poporului din enorie, că enoria abia mai există, fiind plină de instituții, ci a poporului din Pitești”[2178].

Dionisie (ieromonah sachelarie între 1805[2179]-1806). În 1806 semnează ca „proin sachelarie”, tot din partea bisericii domnești, lângă protopopul Ioan[2180]. Tot în 1806 semnează simplu, „Dionisie ieromonah”[2181]. Amintit și în pomelnicul din 1842 („Dionisie ieromonahul”)[2182]. Răposat foarte probabil în 1809, deoarece protopopul Ioan, probabil rudă cu el, intră în casa pe care și-o făcuse Dionisie pe pământul bisericii domnești contra unei mici chirii[2183]. Pe considerentul că acest Dionisie ieromonah se află și în pomelnicul bisericii Mavrodolu[2184], îl considerăm și noi o oficialitate a episcopiei Argeșului, instituție vecină, oricum, cu biserica domnească. Foarte probabil, cu toate că metocul episcopiei avea la Pitești și paraclisul „Buna-Vestire” – ulterior demolat de primărie cu tot cu metocul – ierarhul și oamenii lui slujeau la Sf. Gheorghe și la Mavrodolu, biserici spațioase și vizitate de credincioși.

Ioan (Nițu) Coculescu (protopop protocotarie între 1805[2185]-1817). În același an, 1805, în 30 august, semnează tot ca protopop[2186]. În 1806 semnează tot ca protopop, din partea bisericii domnești, lângă ieromonahul Dionisie[2187], căruia, din 1809, când acela moare, îi va moșteni casa (deci erau rude), cu chirie plătită epitropiei bisericii domnești, deoarece locul era al bisericii[2188]. Amintit și în 1807[2189]. În

[2177] Prezenta listă conține numele clericilor care au slujit la biserica domnească din Pitești și a acelora care au avut o legătură cu ea, dar despre care nu știm încă dacă au slujit neapărat aici. Istoriografic, a nu-i fi menționat era o lipsă. În acest context, respectivii au fost marcați cu semnul întrebării. În plus, am redus pe cât posibil un risc inerent descifrării (transcrierii) din chirilică. Este vorba nu numai de registrele în copie, date de fiecare biserică unui copist care, pe cale de consecință, la rubrica „Obraz bisericesc” nu putea semna ilegal, ci doar menționa fugitiv preotul oficiant. O a doua piedică majoră în descifrarea din chirilică a fost aceea că clericii, inconstanți, semnau de multe ori diferit în ceea ce-i privește pe fiecare personal. O a treia dificultate a fost una de context. Mulți copii de clerici, hirotoniți și ei, la rându-le – pe principiul dăunător de castă, care și azi lucrează, în primul rând împotriva lor, și apoi, direct și regretabil, împotriva păstoriților, reduși tragic la nivel de ”populație” și de ”familii”– veneau în lume cu același nume al tatălui, garanție a ”boieriei” din care, nostalgic și pragmatic în același timp, se hrăneau aproape toată viața.

[2178] Arhiva..., Pr. Marin S. Diaconescu, „Registru de însemnări zilnice asupra activității personalului pe anul 1951, începând de la 1 ianuarie”, p. 10.

[2179] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii”, f. 13 și f. 16.

[2180] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii”, f. 13.

[2181] Arhiva…, „Dosar coprinzând…”, doc. 3.

[2182] Arhiva..., „Pomelnicu bisericii domnești din orașul Pitești unde se prăznuiește marele mucenic Gheorghe Purtătorul de biruință ales și lămurit și dat în tipar pentru mai înlesnirea citirii numelor de Sfinția Sa Protopopul orașului Pitești Gheorghie Iconomul, anul 1842, iunie 1” (în continuare, „Pomelnicu...”), f. 1.

[2183] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...”, f. 17.

[2184] Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit.*, p. 24.

[2185] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii”, f. 13.

[2186] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii”, f. 13.

[2187] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii”, f. 13.

[2188] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii”, f. 17.

[2189] Arhiva...„Dosar coprinzând...”, doc. 2.

1809 ia și conducerea bisericii domnești[2190]. Foarte probabil tatăl viitorului protopop Gheorghe Economu (Coculescu). De aici și pretenția noastră de a-i atribui și lui numele Coculescu. Avem, de altfel, trei argumente. Primul este că protopopul Ghiță Coculescu, când își botează o fată în 1834, se trece în mitricale (mitrice) drept fiul popii Ioan[2191]. Al doilea este chiar indicația lui Gheorghe Coculescu la bătrânețe: „de răposatul tată-mieu proto(pop) Ioan Protonotarie. F. protopop Gheorghie iconomul. 1863" – protopopul Ioan caligrafiase personal un Minei pe decembrie[2192]. Al treilea argument vine din 1849 și din 1857. În 1847 epitropul Nicolae Coculescu cunună acum împreună cu mama lui, Maria protopopeasa, o pereche de tineri. Registrul mitrical îl arată pe naș drept fiul protopopului Ioan[2193]. În 1857, când își botează propriul nepot este indicat la fel, „Nicolae sin protopopul Ioan Coculescu"[2194]. Amintit ca „Ioan ierei" în pomelnicul fiului său din 1842[2195]. „Pomelnicu…" evocă, de altfel, patru preoți Ioan, aproape consecutiv menționați. În dreptul celui de-al doilea Ioan este înscrisă ulterior și „Maria presvitera", iar în dreptul celui de-al treilea, „Alecsandra". Amintit în 1826 ca răposat[2196]. Biserica avea în arhivă testamentul din 1810 al răposatului Ștefan Cocu, județ de Pitești, cu care, foarte probabil, protopopul Ioan se înrudea (frate)[2197]. Probabil „Nițul, iereu protonotarie protopop", din anii 1805, 1806, 1817. Vezi pomelnicul unui protopop Ioan, foarte probabil acest Coculescu[2198]. Un „Ioan sin județu Ștefan" va apărea târziu, în 1865, ca naș de botez la Sf. Gheorghe, foarte probabil un continuator al Coculeștilor[2199].

Avem toate motivele, nu numai cel onomastic, să-l considerăm pe protopopul Ioan aceeași persoană cu protopopul Nițu, amintit mereu, din 1805[2200] până în 1817[2201]. O „Elenca sin protopopu Nițu din Pitești" nășește un copil la Sf. Gheorghe în 1848[2202]. Ea însăși naște unul în 1855[2203]. Dacă legătura este corectă, nașa boteza chiar la biserica domnească condusă pe atunci de fratele său, protopopul Gheorghe Coculescu. Așadar, preotul Ioan (Nițu) Coculescu a avut cel puțin 4 copii: frații Gheorghe (protopop de Pitești și paroh la Sf. Gheorghe) și Nicolae (pașoptist, primar al Piteștiului și epitrop la Sf. Gheorghe) și surorile Elenca (vezi puțin mai sus) și Marița (soția protopopului Vasile Gărdescu, cumnatul protopopului Gheorghe dintr-o însemnare[2204]). Plus, probabil, o a treia fată, Uța, amintită în 1838[2205]. Ea are 25 de ani, deci este născută în 1813, și este măritată cu preotul „Gheorghe cumnat cu protopop", etatea 35, chiriaș, având împreună doi copii: Alecu, 5 ani, și Tinca, 6 ani. În 1852 „protopopaia Mariia sin Mihai, soțiia răposatului protopop Ioan Coculescu" moare[2206].

[2190] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 7.
[2191] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C., Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, f. 3.
[2192] Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări pe vechile cărți bisericești...*, p. 934.
[2193] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C., Parohia Sf. Gheorghe, Dos. 6/1849, Cununați, f. 4.
[2194] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C., Parohia Sf. Gheorghe, Dos. 13/1857, Botezați, f. 1.
[2195] Arhiva..., „Pomelnicu..." , f. 1.
[2196] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 18.
[2197] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", foaia 22, nr. 36.
[2198] Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit.*, p. 25.
[2199] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C., Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1865, Botezați, f. 4.
[2200] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 13. Pentru 1806, vezi Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 13.
[2201] Popa Nițu apare ca protopop protocotarie, vezi Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 11.
[2202] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 5/1848, Botezați, f. 3.
[2203] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 12/1855, f. 1.
[2204] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 15: „Acest zapis este scris de mâna răposatului protopopul Vasilie Gărdescu sachelarie cumnată-mieu. Pentru care știință să însemnează Protopop Gheorghie iconomu". Pentru numele soției protopopului Gărdescu, fiica protopopului Ioan Coculescu, vezi S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1832, Botezați, f. 3.
[2205] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 88.
[2206] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 9/1852, Morți, f. 1.

Ianache (preot duhovnic în 1806[2207]). Apare și în pomelnicul intern din 1842 („Enache preotul")[2208]. Nu forțăm o legătură, dar primul dascăl piteștean atestat documentar este Ianache, „biv vătaf de copii" în 1753[2209]. În 1838 stătea în culoarea roșie preotul de la Sf. Gheorghe „Dinu popa Enaiche", etatea 50 de ani[2210]. Așadar, după vârsta posibilului fiu, putem plasa păstorirea preotului Enache la Sf. Gheorghe în jurul anului 1800. Un preot, „Vasile sin popa Ene", este amintit între 1854-1855 la Precista Nouă Mavrodolu[2211]. Un preot, Enache din Ostroveni, este menționat în pomelnicul intern de la Buna-Vestire Greci[2212] (azi, Sf. Mina, hram deturnat la un moment dat, ca și cel de la Sf. Ioan, care, de fapt, nu este Botezătorul, ci Evanghelistul, prăznuit, așadar, în mai).

Nicolae (protopop și duhovnic între 1805[2213]-1819). În 1806 semnează tot ca preot domnesc[2214]. În 1817 apare ca fost protopop[2215]. În 1819 semnează ca duhovnic[2216]. Apare și în pomelnicul intern din 1842 („Nicolae ierei")[2217]. În 1838 în vopseauna albastră stătea rumânca văduvă „Maria, soțiia popii lui Nicolae", de 40 de ani, cu Mihai, fiu de 16 ani, și Enea, fiică de 12 ani[2218]. Tot în 1838, un „Toma sin popa Nicolaie", cârciumar, etatea 24 de ani[2219]. În 1838 un naș de botez al fiului preotului Gheorghe este proistosul Dinu, preot, fiul protopopuluI Nicolae[2220]. Să urmărim preoții „Nicolae" ai vremii evocați în documente: la schitul Buliga („popa Nicolae", 1808), la Sf. Nicolae („popa Nicolae", 1834, și Nicolae Mateescu, 1857-1865), la Precista Nouă („popa Nicolae", amintit din 1824, când avea 30 de ani, până în 1850), la Precista Veche („popa Nicolae", 1808; 1824, când avea 40 de ani, până în 1844; „popa Nicolae Tănăsescu", diacon în 1824, în vârstă de 28 ani, preoțit în 1825, amintit până în 1856), la Buna Vestire Greci („popa Nicolae", 1824 și 1865), la Sf. Ioan („popa Nicolae", 1833-1849), la Sf. Ilie („popa Nicolae", 1832-1865).

Preda (preot între 1805[2221]-1824, 1834?). În 1806 semnează tot ca preot domnesc[2222]. Amintit și în 1808[2223]. În 1819 scrie cu popa Zamfir un „Pomelnic" pierdut azi[2224]. Amintit și în 1824[2225]. Apare și în pomelnicul intern din 1842 („Preda ierei")[2226]. Un Constandin sin popa Preda închiriază în 1825 un loc al bisericii pentru a-și clădi prăvălie pe el[2227], chirie pe care soția lui, văduvă deja în 1846, o reînnoiește[2228].

[2207] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...", f. 13.
[2208] Arhiva…, „Pomelnicu…", f. 1.
[2209] Pr. Marin M. Braniște, *Câteva știri…*, pp. 174-175.
[2210] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 157.
[2211] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Precista Nouă, Pitești, Dos. 21/1854, Botezați, f. 1, și S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Precista Nouă, Pitești, Dos. 22/1855, Botezați, f. 1.
[2212] Pr. Marin M. Braniște, *Pisanii, însemnări şi manuscrise din vechile biserici ale oraşului Piteşti* (în continuare, *Pisanii…*) (I), în „M.O.", anul XXIII, 1971, nr. 1-2, p. 64.
[2213] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 13, unde semnează ca preot.
[2214] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 13.
[2215] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 11.
[2216] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 16.
[2217] Arhiva…, „Pomelnicu…", f. 1.
[2218] Spiridon Cristocea, *op. cit.* , p. 57.
[2219] *Ibidem*, p. 142
[2220] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Ilie, Dos 9/1838, f. 2.
[2221] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 13 („popa Preda de la Biserica gospod.").
[2222] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 13.
[2223] Șt. Berechet, *op. cit.*, p. 685.
[2224] Arhiva..., „Inventar, 1972", f. 2.
[2225] I. Ionașcu, *Catagrafia…*, p. 33.
[2226] Arhiva..., „Pomelnicu...", f. 1
[2227] Arhiva..., „Registru cu acte în copii", f. 3.
[2228] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 70.

Un popa Preda botează alături de protopopul Zanfir, ca nași, un copil, Florea, la Sf. Gheorghe, în 1834[2229]. În 1838 în vopseaua roșie stătea preotul Trandafir Preda, etatea 45 de ani, însurat, cu patru copii[2230]. El nu este decât preotul de la Mavrodolu Trandafir Predescu amintit aici încă din 1824-1837. Foarte probabil, popa Trandafir este fiul preotului Preda.

Chițu (**preot scutit, 1808**[2231]). Un preot Constantin, menționat și în Pomelnicul din 1842, figurează aici în anii patruzeci ai acestui secol.

Mihai Bogatu?(**preot în 1809**[2232]**, probabil la Sf. Gheorghe**). Un preot Mihai este amintit și în pomelnicul intern din 1842[2233]. Preoții „Mihai" evocați în Pitești: la schitul Buliga („popa Mihai", 1808, „popa Mihai Geambașu", 1824, „popa Matei (sin) Mihai", 1835), la Sf. Ioan („popa Mihai sin popa Barbu", 1812), la Precista Veche („popa Mihalache", 1856), la Precista Nouă („popa Mihalache Minescu", 1856-1864, viitor protopop)[2234]. În 1814 negociază, ca socru al lui State Moscu, un embatic pentru un loc din curtea bisericii, loc care era în spatele prăvăliei lui[2235]. În 1815 deja murise[2236]. În 1839, „Safta Trenţoaia şi Voica prioteasa, soţiia popi lui Mihai bogatu" doresc recuperarea în folosul lor a unei danii, dar nu reușesc[2237]. Vinde ilegal, se pare, fără știrea epitropiei, o prăvălie a bisericii[2238]. Din acte nu s-a desprins foarte clar dacă Mihai Bogatu a fost preot la Sf. Gheorghe. Principala noastră rezervă este un detaliu mic, mai precis modul neutru în care evocă preoții de la Sf. Gheorghe când negociază într-un embatic[2239].

Ilie (**diacon în 1806**[2240]**; preot în 1808 și în 1817**). Un diacon, Ilie, este martor în 1806 pentru biserica domnească. Credem că acesta este viitorul preot de aici, Ilie, din 1808[2241], amintit și în 1817[2242]. Nu este menționat în „Pomelnicu..." – nu ar fi primul cleric neprecizat de protopopul Gh. Coculescu. Conform catagrafiei din 1824, un preot, „Ioan sin popa Ilie", etatea 35, este amintit la Precista Nouă, Mavrodolu. Tot un „Ioan sin popa Ilie", probabil alt cleric – conform vârstei –, căsătorit cu „Dumitra sin diaconu Stoian" își botează copilul la Sf. Gheorghe în 1852[2243]. Aceeași pereche, plugari, mai au un copil, Maria, născută în satul Prundu, copil botezat tot aici[2244].

Gheorghe Coculescu Iconomu (diacon, apoi preot și protopop între 1813-1864). Considerăm că, pe baza evocării că încă de mic a slujit aici, Gheorghe Coculescu, fiul protopopului Ioan[2245], este chiar

[2229] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, 1/1834, Botezați, f. 2.
[2230] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...* , p. 140.
[2231] Șt. Berechet, *op. cit.* , p. 685.
[2232] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 6, („eu popa Mihai, cumnatu lui Dumitraşcu, adeverez").
[2233] Arhiva..., „Pomelnicu..." , f. 1 („Mihai ierei").
[2234] Următoarele paralelisme provin din tot ce s-a putut strânge, onomastic, despre preoții slujitori, din sursele deja publicate (catagrafiile din 1808, 1824-1825, 1833) și din Registrele mitricale dintre 1832-1865 ale bisericilor din Pitești, în curs de publicare sub titlul *Ultimii piteșteni medievali. 1832-1865, mitricele bisericilor din Pitești*.
[2235] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 20, nr. 10 și Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 12.
[2236] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 13 și doc.14.
[2237] Arhiva..., „Registru cu acte în copii", f. 6.
[2238] Arhiva..., „Registru cu acte în copii", f. 9-10.
[2239] Arhiva..., „Dosar coprinzând", doc. 12.
[2240] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 13.
[2241] Șt. Berechet, *op. cit.* , p. 685.
[2242] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 77 și Arhiva..., „Registru cu acte în copii..." f. 11 („popa Ilie, martor").
[2243] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 9/1852, Botezați, f. 3.
[2244] Arhiva..., Dos. 19/1863, f. 2.
[2245] Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări pe vechile cărți bisericești* ..., p. 934: „de răposatul tată-mieu proto(pop) Ioan Protonotarie. F. protopop Gheorghie iconomul. 1863".

cântărețul Gheorghe de aici, din anul 1813, scutit și el de Vodă[2246]. Amintit în 1822, ca diacon[2247]. De asemenea, să nu neglijăm: cântărețul Gheorghe din 1813 putea fi preotul Gheorghe, altul decât Gh. Coculescu din 1824, de aici. Hirotonit preot în 1825[2248]. În 1828 „familiei răposatului protopop Ioan" i se întărește actul de proprietate asupra casei de pe pământul bisericii domnești[2249]. La biserica Sf. Ioan se păstrează o cruce cu inițialele următoare „Pr(eot) G.K.K.ul"[2250], foarte probabil Gheorghe Coculescu. Pe 21 august 1832 semnează pentru prima dată ca protopop într-un act de la Sf. Gheorghe[2251].

De altfel, din actele mitricale întocmite între 1832-1865 se desprinde clar o situație: protopopul nu participa, în cazul bisericii domnești din Pitești – și, credem, în general, deoarece nu am întâlnit în mitricale niciun protopop care rezida în Pitești, cu toate că în cazul protopopilor Plășilor de Mijloc și de Jos aceștia locuiau, credem, în Pitești –, la serviciile bisericii. Fiind plătit de episcopie, el nici nu era, credem, traversat de catagrafie. Probabil, mai ales prin importanță, venea la liturghia de duminică (nu credem că mai era alta în cursul săptămânii). De aici o lipsă a catagrafiei însăși, care îi menționa doar ca preoți slujitori, la rându-le, printre subordonații lor. Protopopul, de altfel, era prins cu vizitarea teritoriului destul de larg (în condițiile de mișcare, precare, de atunci). Totuși, credem, funcția actuală de paroh și-o exercita din plin. Lipsa menționării stricte în acte a preoților oficianți la serviciile divine ecranează mult și regretabil descifrarea acelor timpuri. Mai mult, sunt pagini întregi cu semnăturile cântăreților sau ale copiștilor angajați (credem), care doar scriau numele preotului oficiant. Tot în acest an, cu o lună înainte, după o cununie, un „popa Ghiță", semna în mitricalele de aici, el sau celălalt preot Gheorghe de aici[2252]. Tot în 1832 își botează fiica, Ecaterina, nașă fiind Marița, fiica răposatului protopop Vasile[2253]. În 1834 „protopop Ghiță sin popa Ioan" își mai botează o fiică, Maria. Aflăm că mama este Elenca protopopeasa, la rândul ei, fiica popii Mincă, și că nașa este Maria, fata protopopului Vasile (răposat deja)[2254]. De menționat că în 1850, când lui Gheorghe Coculescu i se năștea un alt copil, Ioan, mama lui era menționată ca fiind fata preotului Martin, nu Mincă[2255]. Tot în 1834 la biserica domnească un popa Gheorghe, foarte probabil Coculescu, își îngroapă fiul, Ioan[2256] – mortalitatea infantilă era și atunci, ca în tot Evul Mediu european, preponderentă.

În 1838 semnează din nou ca protopop de Pitești[2257]. Tot în 1838 un preot, Gheorghe, din vopseaua galbenă, apare cumnat al protopopului[2258]. Dacă protopopul este cel de Pitești (deoarece în Pitești mai rezidau și alți protopopi din județul Argeș, chiar și de Muscel, de exemplu Luca al Plășii de Jos, județul Muscel, amintit la Precista Veche din Coastă, Pitești, 1817), Gheorghe Coculescu, atunci avem numele surorii lui, Uța, care avea atunci 25 de ani. Să urmărim, însă, numele preoților Gheorghe din

---

[2246] V.A. Urechia, *Istoria Românilor*, tom X, p. A, p. 146: „să scutească și drepte bucatele lui de vinăriciu i dijmărit".
[2247] Arhiva…, „Registrul cu acte în copii", f. 6: martor și scriitor al testamentului unei donatoare („Gheorghe d<iacon> ot oraș Pitești").
[2248] I. Ionașcu, *Catagrafia...*, p. 33, ms 3.525: **„**diacon Gheorghe sân protopop Ioan, hirotonit 1825 aprilie".
[2249] Arhiva..., „Registru de acte în copii", f. 17.
[2250] Pr. Marin M. Braniște, *Pisanii…* (II), în „M.O.", anul XXIII, 1971, nr. 3-4, p. 259.
[2251] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 2/1832, Cununați, f. 1: „Gheorghie protonotarie protopop".
[2252] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 2/1832, Cununați, f. 1.
[2253] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1832, Botezați, f. 3.
[2254] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, f. 3.
[2255] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 7/1850, f. 1.
[2256] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 3/1834, Morți, f. 3.
[2257] Arhiva..., „Registru de acte în copii..."f. 12. În 1836 protopop era Zamfir, epitrop al aceleiași biserici, vezi Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 36.
[2258] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 88.

Pitești din această perioadă: la schitul Buliga („popa Gheorghe Nica”, 1832-1865, frate cu egumenul moldovean de aici Partenie), la Sf. Treime-Beștelei („popa Gheorghe sin popa Constantin Cioran”, 1824-1865), la Buna-Vestire Greci („Gheorghe sin dascălu Ene”, 1838-1852), la Sf. Ioan („popa Gheorghe”, amintit în 1824, în etate atunci de 40 de ani), la Precista Nouă-Mavrodolu (diaconul Ghiță, 1833). Tot în 1838 catagrafia orașului ne dă informații despre protopopul Piteștiului, Gheorghe: are 32 de ani, o soție, Ileana, de 25 de ani, și copiii: Vasile (7 ani), Gligore (o lună), Ecaterina (5 ani), Mariia (3 ani), Alecsandra (2 ani). Rude pe care le ține acasă: Dumitrana, văduvă, de 60 de ani, și Ghiță, fiul ei, de 16 ani. Slugi: Nicolaie, Tudor, Ioana, Ana, toți adolescenți[2259]. Într-adevăr, în 1838 i se naște Grigore, botezat la Sf. Ilie chiar de episcopul Samuil Sinadon (conform indicației, tatăl este fiul protopopului Gheorghe)[2260]. În 1839 primește și rangul de iconom[2261].

Pe 10 ianuarie 1841 este (re)ales în epitropia bisericii domnești alături de Nicolae Coculescu și de Pandele Petre[2262]. Tot în 1841 roagă primăria să-și mute tulumba de pe un loc al bisericii, deoarece epitropia dorește ca pe acest loc să clădească[2263]. În 1842, ca protopop al orașului Pitești și ca iconom, tipărește pentru uzul intern pomelnicul aceleiași biserici. În 1843 îi moare un copil, tot Ioan[2264]. În 1844 „Grigorie sin protopopu Gheorghie cu Ecaterina sora sa” năşesc un cuplu de tineri la Sf. Gheorghe[2265] - canonic, atunci, frații puteau năși miri, chiar dacă nu erau nici căsătoriți, nici majori. Și în 1845 era protopop[2266]. Amintit la fel și în 1845[2267]. Tot acum întocmește catagrafia metocului Episcopiei Argeșului, de lângă Sf. Gheorghe, care avea și paraclisul „Buna-Vestire”[2268], demolat, mai apoi, de primărie. Tot în 1845 semnează ca protopop și conducător la Sf. Gheorghe un act[2269]. Protopop de Olt și Pitești (februarie 1845 - 16 august 1851)[2270]. În 1846 semnează „protopop Gheorghie iconomul”[2271]. În 1848 semnează „epitrop protopop Gheorghie iconomu”[2272].

În 1849, după moartea episcopului Samuil Tărtășescu de la Buliga, preia conducerea schitului (lângă care, credem, locuia) pentru aproape un an, reparându-i caldarâmul[2273]. Tot în 1849 fiica lui, Ecaterina, se căsătorește cu „Nicolae sin Spiridon Gherman arendașu”, nași fiind Gheorghe Popescu, ginerele lui Eftimie Nicolau (foarte probabil Eftimie hagiulea, binefăcătorul bisericii, înmormântat în 1859 la Sf. Gheorghe, a cărui piatră funerară încă mai există și azi în partea de sud a curții bisericii), și soția lui, Ralița[2274]. În 1850 sora lui, Maria, îi botează un nou copil, Ioan (al treilea, primul Ioan îi murise în 1834, al doilea, în 1843)[2275]. Din această sursă aflăm din nou că soția lui era fiica preotului Martin, trecut deja în Pomelnicul bisericii editat în 1842.

2259 *Ibidem*, p. 107.
2260 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Ilie, Dos. 1/1838, f. 2.
2261 Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 478.
2262 Arhiva..., „Registru de acte în copii...”, f. 1.
2263 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 53.
2264 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dosar 3/1834, Morți, f. 1 (viitorul copil din 1850, repetăm, va purta din nou numele Ioan, al treilea, de altfel, cu acest nume).
2265 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dosar 2/1844, Cununați, f. 2.
2266 Pr. Marin M. Braniște, Pr. Ilie Diaconescu, *Catagrafia…*, p. 395, nota 5.
2267 Arhiva…, „Registru cu acte în copii…”, f. 14.
2268 Spiridon Cristocea, *Catagrafii...*, p. 236.
2269 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 76.
2270 Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 167.
2271 Arhiva..., „Registrul de acte în copii...”, f. 17.
2272 Arhiva..., „Registrul de acte în copii...”,f. 17.
2273 Pr. Marin Braniște, *Schitul Buliga*, p. 62.
2274 S.J.A.A.N., fond Condici și Registre de Stare Civilă / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 6/1849, Cununați, f. 3.
2275 S.J.A.A.N., fond Condici și Registre de Stare Civilă / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 7/1850, Botezați, f. 1.

În 1851 este reclamat pentru abuzuri care azi ar părea grave, nu și atunci, în gândirea de castă[2276]. Dar nu aceasta este cauza pentru care este destituit din funcția de protopop, ci următoarea: Ioniță Chihaia, important membru al minorității armene care nu avea nici biserică, nici preot, moare. Dorește încă din viață să fie îngropat la Sf. Gheorghe, deoarece armenii frecventau bisericile ortodoxe, neavând cult organizat datorită opririi domniei. Protopopul Gheorghe refuză formal, deoarece ordinele erau strict negative. Totodată, tărăgănează răspunsul către episcop, care urmărea activ cazul și efectele interdicției pe care o dăduse. Răposatul armean, din complezență, este îngropat într-un cimitir ortodox prin tactul protopopului, prieten al urbei în primul rând, apoi al oficialităților – neutre de realitatea din teren. Episcopul Climent află și îl dezprotopopește „pentru totdeauna" pe Gheorghe Coculescu[2277], gest și gratuit, și pripit, credem. În 1852 un „Gheorghie cojocaru sin popa Mincă, patentari", foarte probabil cumnatul protopopului, murea[2278]. Unui alt probabil cumnat de-al lui, „Ioniță popa Mincă", îi murea un copil în 1853[2279]. În 1854 fiul lui, Grigorie, cu Sița, soția lui, cununau pe Vasile, cizmar, fiul preotului Dimitrie Duhovnicul[2280]. În 1855 fiul lui, Vasile, se căsătorea cu „Elena fiica părintelui protopopului Atanasie sachelarie"[2281]. Acest Atanasie nu este altul decât protopopul Atansie Davidescu (al plasei Pitești, Gălețești, Cotmeana, 1851-1856 și 1861-1862) de la Precista Veche din Coastă, scos la pensie în 1862, invocându-i-se, probabil pe nedrept, bătrânețea[2282]. În 1857 fiica lui, Anastasia, se căsătorește cu un băcan din Roșiori de Vede[2283]. În 1858 Anastasia își boteza copilul la Sf. Gheorghe[2284]. În 1860 „Dumnealui Domnu Nicolae Gherman cu soața sa Ecaterina ex protopopu Ghiță", sunt nașii Bălașei, fiica de 16 ani a fostului epitrop Răducanu Paraschivescu[2285].

În 1862 ia parte la catedrala (nouă) Adormirea Precistei, Mavrodolu, la Te-Deumul Unirii[2286]. În următorul an, 1863, semnează ca fost protopop[2287] și este ales de mitropolitul Nifon în comisia mixtă pentru aplicarea legii secularizării averilor mănăstirești[2288]. În 1864 împreună cu colegul Sandu (Toncea sau Antonescu) duhovnicul, amândoi „la apusul zilelor" lor, cer retroactiv primăriei să li se dea salariul statutat la 1844 și unele drepturi bănești, toate acestea fiind ridicate după incendiul din 1848. Împreună mărturisesc: „Din mica copilărie ne-am aflat slujind sfintei biserici domnești cu hramul Sf. Gheorghe dintru acest oraș Pitești, trecând prin toate gradele eparhiei"[2289]. Tot în 1864 Grigorie, fiul lui, își botează la Sf. Gheorghe fiul, Gheorghe, naș fiind Nicolae Coculescu[2290]. În martie 1865 deja este amintit ca răposat (luase o icoană veche de la fostul protopop Vasile Gărdescu pentru a o curăți, fiul acestuia cerând-o înapoi de la epitropi)[2291]. Pr. dr. Florian Tudor, preot al bisericii domnești din Pitești, ne-a comunicat

---

[2276] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 160.
[2277] S.J.A.A.N., fond Episcopia Argeș, Dos. 98/1851, f. 1-9 și S.J.A.A.N., fond Episcopia Argeș, Dos. 56/1857-1858, f. 1-24, *apud* Nicolae Pârâianu, *Peisaj urban cu negustori armeni și o biserică*, Editura Ararat, București, 2013, pp. 62-66.
[2278] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 9/1852, Morți, f. 2.
[2279] , S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 10/1853, Morți, f. 2.
[2280] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 11/1854, Cununați, f. 2.
[2281] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 12/1855, Cununați, f. 1.
[2282] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 162 și p. 167.
[2283] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 13/1857, f. 1.
[2284] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos 14/1858, Botezați, f. 1.
[2285]S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 16/1850, Cununați, f. 1.
[2286] Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări pe vechile cărți bisericești...*, p.. 938 (semnează, totuși, ca protopop).
[2287] *Ibidem*, p. 934.
[2288] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 64.
[2289] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dosarul 7 (24)/1862, f. 18.
[2290] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 20/1864, f. 1.
[2291] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dosarul 7 (24)/1862, f. 39.

încă din 2012 că în anii nouăzeci ai secolului trecut, un enoriaș din Cocu i-ar fi relatat că, de fapt, mormântul lui Gheorghe Coculescu se afla în incinta fostului schit Buliga, azi Muzeul Județean Argeș – informația intriga, deoarece terenul fusese nivelat și biserica, într-un final, demolată în 1900, an destul de înaintat în spate pentru o atare evocare. Avem însă un caz fericit de memorie colectivă. Conform registrului schitului Sf. Îngeri-Buliga, protopopul Gheorghe Coculescu moare pe 20 februarie 1865 de lingoare (febră tifoidă), în jurul vârstei de 60 de ani[2292], fiind înmormântat în cimitirul acestei parohii (din 1863 schitul este transformat în biserică de enorie). Opțiunea Buliga nu era ceva surpinzător. Coculeștii erau vecini cu schitul, iar răposatul protopop, după cum am văzut, asigurase epitropia între 1849-1850.

În martie 2017, cu spre finalizarea prezentei ediții, am avut onoarea să ne întâlnim cu domnul Gheorghe Coculescu, pensionar, fost ofițer. Domnia sa, împreună cu sora dumnealui domiciliată în Cocu și cu o verișoară stabilită în Australia, sunt, foarte probabil, ultimii Coculești. Dânsul ne-a relatat că în fiecare generație de după vestitul protopop din secolul al XIX-lea a existat un purtător de prenume ”Gheorghe”. Tatăl domniei sale, Vasile Coculescu, proprietar în Cocu, a fost arestat de regimul comunist și a muncit forțat la Bicaz. Din fosta moșie a Coculeștilor a mai rămas doar o fâșie mică în Cocu. Casa fostului pașoptist Nicolae Coculescu, primar al Piteștiului, aflată lângă Muzeul Județean, a fost vândută relativ recent de către moștenitori unui om de afaceri piteștean. Un anume dezinteres din partea noului proprietar a făcut ca oamenii străzii să o ocupe și să o vandalizeze. Aceștia au ars nu numai câteva piese valoroase de mobilier, dar și ultimele cărți din bibliotecă. Domnul Gheorghe Coculescu ne-a mai relatat că protopopul a avut mai mulți copii. Două dintre fetele lui au fost îngropate în Cocu, pietrele lor de mormânt existând și acum o jumătate de secol în curtea bisericii zidită de Coculești.

Vasilie Gărdescu (**diacon, apoi protopop sachelarie, între 1817**[2293]**-1826**). O însemnare ulterioară de la finalul actului ne indică identitatea scriitorului: „Acest zapis este scris de mâna răposatului protopopul Vasilie Gărdescu sachelarie cumnată-mieu. Pentru care știință să însemnează Protopop Gheorghie iconomu”. Scrie alte două acte în 1817[2294]. Toponimul „Gârdești” se regăsește și la Drăgășani (jud. Vâlcea), cartier al municipiului, și în județul Teleorman, la o distanță de primul de aproximativ 30 de kilometri de primul. În 1826 boierul Vasile Chera Gârdescu rezidește biserica satului, fost sediu, pe la 1800, al unei școli de pictură a cântărețului Mincu din Drăgășani-Gârdești, o colecție a icoanelor lui aflându-se acum cincizeci de ani, la mănăstirea Glavacioc[2295]. În 1822 semnează de primire a unei danii din diata Smarandei Mantu pentru biserica Sf. Gheorghe, „Vasilie prot.”[2296]. În 1823 semnează o învoială, „Vasilie Gărdescu sachelr pv”[2297].

În 1824 Vasilie este amintit protopop al Plășii de Jos formată din : 1. Orașul Pitești (biserica domnească Sf. Gheorghe, Sf. Nicolae, Intrarea în Biserică, Sf. Ioan Botezătorul, Buna Vestire, Sf. Troiță, Sf. Îngeri, Adormirea Precestii), Prundul, Geamăna, Vătășeștii, Trivalea 2. Plasa Săpeții: Săpata de sus, Săpata de jos, Cătunul Morăreștii, Măricașii – tot Săpata, Păduroiu, Lipiea, Poeana Lacului, Sămara, tot Sămara, Slătioarele, Cocul în vale, Ălimpești, Popeștii, Răchițelele și Gura Frasinului, Pleșăștii, tot de Răchițele, Ciripani-Răchițele, Băbana, Groșii) 3. Plasa Udii: tot Groșii, Uda, Uda în deal, Goranu, tot Uda, Șătrari-Uda, 4. Plasa Cotul: Bărbălani, Ciomăgeștii, Ungurenii, Ciomăgeștii de jos, Beculești, Sâmbureștii, Dobroteasca, Murgești, Câmpul Mare, Dejăștii, Sâmbureștii din deal, Păroșii Morlovești, tot

2292 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Schitul Buliga, Dos. 33/1865, Morți, f. 1.
2293 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 15.
2294 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...”, f. 9 și f. 11.
2295 Pr. Ilie Diaconescu, *Icoane vechi, manuscrise și pietre de morminte la mănăstirea Glavacioc*, în „Glasul Bisericii”, 1961, nr. 7-8, p. 658-659.
2296 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 18.
2297 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 19.

Păroșii, Ștefăneștii, Topana, Răjlețul Govorii de jos, Valea Mare, Râjlețu mănărtirii Vieroșu, Râjlețu ipac)[2298]. Considerăm că protopopii, care, de altfel, în cele câteva catagrafii de început de secol XIX nu sunt menționați printre preoții slujitori ai bisericilor, rezidau la catedralele reședințelor de județ – în cazul Piteștilor, la biserica domnească. De aceea i-am prezumat ca fiind co-slujitori. De exemplu, preotul Gheorghe Coculescu, hirotonit pe seama Sf. Gheorghe-domnesc încă din 1825, preot care o viață a slujit numai aici, nu semnează în registrele mitricale decât o dată, accidental, în 1832. Anul următor, în catagrafia din 1833, de exemplu, nu îl mai găsim în nicio biserică piteșteană. Aceasta nu înseamnă că nu mai slujea pe aici, ci, dintr-o „boierie" de principiu – să nu uităm că, Evul Mediu la noi, se pare, a durat până în 1859 – nu se „cobora" la serviciile bisericii decât în zilele mari.

În 1826 protopopul Vasilie Gărdescu cere episcopului o măsurătoare neutră a unui loc al bisericii domnești pe care chiar el îl are închiriat[2299]. În 1826 i se dă din partea epitropiei un teren. Marița din mahalaua Sf. Ilie, „soția răposatului protopopului Vaslie", botează la Sf. Gheorghe un copil în 1832, Smaranda, fiica popii Duță din Sămara[2300]. Tot în acest an, Marița din mahalaua sf. Gheorghe, fiica lui, botează tot la Sf. Gheorghe pe Ecaterina, fiica protopopului Gheorghe Coculescu[2301]. Tot în 1832 semnează în mitricalele de la Sf. Gheorghe un „popa Ghiță", cumnat, se pare, cu protopopul Gheorghe Coculescu. Dacă acest preot Gheorghe este cumnatul, înseamnă că, în primul rând, este fratele protopopului Vasile Gărdescu care, dintr-un reflex socotit acum medieval și taxabil, își aduce, pe cât se poate, rudele la instituție. În 1834 o altă fată de-a lui, Smăranda, își botează copilul la Sf. Gheorghe, naș fiind Dobrian boiangiul, fostul epitrop de sub parohiatul tatălui ei răposat[2302].

Figurează și în pomelnicul intern din 1842[2303]. În 1846 Manda, fiica protopopului Vasile, soția lui Hristea sin Marin logofătul din Alexandria, cunună o pereche de tineri[2304]. Interesant cum cu câteva luni înainte ea, Manda („Zmaranda sin protopopu Vasilei Gărdescu"), se cununa religios cu Răducanu Paraschivescu, brașovean[2305], viitor epitrop la Sf. Gheorghe. Ori divorțase rapid, ori sunt doi protopopi Vasile la Pitești. În 1849 fiul lui, Vasile, se cunună la Sf. Gheorghe, naș fiind fratele parohului Gheorghe Coculescu, Nicolae Coculescu, și mama lui, Maria[2306]. Acest „Vasilache sin protopopu Vasile" are un copil, Haritiia, boezată în 1852 de fata lui Nicolae Coculescu, Haritiia Coculeasca[2307]. În 1854 Chiriaca, fiica protopopului răposat, căsătorită deja cu viitorul pitar „Chiriță sin Nicolae Boerescu" (nu viitorul paroh de aici!), își botează aici un copil[2308]. Tot în 1854 Zmaranda, fiica lui, moare[2309]. În 1858 tot lui Vasilache Gărdescu i se naște o fată, Eugenia, botezată de Nicolae Coculescu[2310], și îi moare o alta, tot copil, Iustina[2311]. În 1858, Chiriaca, fiica protopopului răposat, își botează un copil la Sf. Gheorghe[2312]. În

2298 I. Ionașcu, *Catagrafia...*, pp. 33-42.
2299 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 130.
2300 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1832, Botezați, f. 3.
2301 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1832, Botezați, f. 3.
2302 S.J.A.A.N., fond Conlecția Registrelor de Stare Civilă / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos.1/1834, Botezați, f. 3.
2303 Arhiva..., „Pomelnicu...", f. 1.
2304 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 3/1846, Cununați, f. 3.
2305 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 3/1846, Cununați, f. 1.
2306 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 6/1849, Cununați, f. 4.
2307 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 9/1852, Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, f. 3.
2308 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 11/1854, Botezați, f. 1.
2309 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 11/1854, Morți, f. 1.
2310 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 14/1858, Botezați, f. 3.
2311 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 14/1858, Morți, f. 1.
2312 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 14/1858, Botezați, f. 3.

1859 Chiriaca își mai botează un copil aici[2313]. În 1861 Nicolae Coculescu îi botează lui Vasile Gărdescu și soția lui, Lucsandra, o fiică, Amelia[2314]. Aretia, fiica lui Nicolae Coculescu, îi mai botează lui Vasile Gărdescu un băiat, Gheorghie, în 1863[2315]. Protopopul Vasile Gărdescu era înmormântat la Sf. Gheorghe și avea un fiu, Hristache Gărdescu, care în 1865 cere o icoană veche de la epitropie. Această icoană fusese luată de protopopul Gheorghe Coculescu, răposat și el în 1865, pentru a o curăți[2316]. Acest Hristache moare în același an de apoplexie[2317]. Un amploaiat, Vasile Gărdescu, își îngropa fiica de 10 luni, Amelia, în 1862[2318], și își boteza fiul, George, în 1863, tot la biserica domnească[2319], prunc mort „de răceală" după câteva luni[2320].

Zamfir (protopop între 1817[2321]-1836). În 1819 scrie cu popa Preda un *Pomelnic*[2322], foarte important, credem, pierdut astăzi. În 1823 semnează pe o învoială a bisericii[2323]. În 1824 apare ca protopop al Plășii de Mijloc (Valea Rea, azi cartierul Găvana III, Meculești, azi cartierul Găvana II, Găvana, Gura Bațcovului, Glâmbocu, Drăganu, Schitul maicilor-Bațcov, Grajdurile, Bârsețti-Bîrbăteștii, mănăstirea Cotmeana, Lintești, Cătușa, Cuca, Cuca-Debuncești, Săpunari, Piscu Calului, Ginerica, Sineștii, Sindiile, Corbii, Schitul Corbii, Măniceștii, Scheii, Dobreștii, Lăunele, Gruiul, Piscul Ursului, Bârsoi, Stăneștii, Stoeleștii, Ipac Stoeleștii, Urșii, ipac Urșii, Geamăna, Galicea, Ostrovenii, Flămânda, Alimbeștii, Cocoru, Dănicei, Vitomirești, Trepteni, Geamăna de jos, Florești, Buciumeni, Drăgoești, Peretu, Băeștii, Olanul, Alba, Drăgioi, Cioranul, Teiul)[2324]. În 1826 semnează pe o învoială a bisericii domnești[2325]. În 1827 apare ca protopop al orașului Pitești „Zamfir referendarie" pe un act din Valea-Mare vecină, județul Mușcel[2326]. În 1830 semnează tot ca protopop[2327]. În 1831, când plasa Găleșeștilor (apoi Dâmbovnic) a fost lipită de domnie județului Argeș, episcopul Ilarion trimite să catagrafieze noul teritoriu pe preotul Zamfir din Pitești: „să meargă din sat în sat, să facă catagrafie de toate bisericile, cu hramul lor, cu starea lor, pe a cui moșie, de ce materie iaste, de zid sau de lemn, și ce lipsă au înlăuntur și pe afară și căți preoți și diaconi să află la fieșcare biserică"[2328].

Conducător la Sf. Gheorghe și protopop în 1832[2329]. Tot în 1832 fiul lui, Simion, botează aici un copil, Gheorghe[2330]. În 1834 botează la Sf. Gheorghe alături de popa Preda un copil, Florea[2331]. Protopop și epitrop la Sf. Gheorghe și în 1836[2332]. Amintit ca „Zamfir ierei" în pomelnicul intern din 1842 chiar de

---

2313 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 15/1859, f. 1.
2314 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 17/1861, f. 3.
2315 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 19/1863, Botezați, f. 1.
2316 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 39.
2317 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 21/1865, Morți, f. 2.
2318 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 18/1862, Morți, f. 1.
2319 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 19/1863, Botezați, f. 1.
2320 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 19/1863, Botezați, f. 1.
2321 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 16 („popa Sanfir ot b. gospod, martor").
2322 Arhiva..., „Inventar, 1972", f. 2.
2323 Arhiva..., „Dosar coprinzând…", doc. 19.
2324 I. Ionașcu, *Catagrafia...*, p. 25.
2325 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 51 („Zamfir Referendarie protopop").
2326 Pr. Marin M. Braniște, pr. Ilie Diaconescu, *Pisanii...*, (III) ,în „M.O.", anul XXIII, 1971, nr. 7-8, p. 569.
2327 Arhiva..., „Registru cu acte în copii", f. 11 (cumpără cu epitropul Mihai Pop o prăvălie care, oricum, călca pământul bisericii).
2328 Biblioteca Academiei Române, ms. 1678, f. 25, *apud* I. Ionașcu, *Catagrafia...,* p. VIII.
2329 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc 25 și doc. 29.
2330 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1832, Botezați, f. 1.
2331 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, f. 3.
2332 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 36.

două ori[2333]. Prima şcoală publică din oraşul Piteşti ia fiinţă în 1833 în casele protopopului Zamfir. Vezi pomelnicul lui la biserica Mavrodolu[2334]. Moare între 1836-1837, deoarece în 1838 o preoteasă, Mariia, apare văduvă în catagrafia oficială a oraşului. Copii (după care s-a făcut identificarea): Simion, de 12 ani, Maria, de 12 ani, și Floarea, de 12 ani, Nasatasia, 1 an[2335]. În 1847 fiica lui, Maria, soția lui Mihalcea Leca, cunună o pereche de tineri la Sf. Gheorghe[2336]. Preoteasa lui, Maria, locuitoare în culoarea albastră, moare în 1865 la 80 de ani, „de bătrânețe și dambla având", fiind înmormântată în curtea bisericii domnești[2337]. Credem că cea de-a doua „Maria presbitera", din pomelnicul intern din 1842[2338] este soția fostului preot Zamfir.

Vlasie (protosinghel în 1822[2339]). Este un important conducător al episcopiei Argeşului în jurul anului 1821, asigurând, foarte probabil, o delegație aici a episcopului oficial, de la Curtea de Argeş, sau o locotenență direct de la Mitropolie. Avem o evocare din 1821: „în vremea zaverei, când se afla epitrop sfintei episcopii părintele protosinghel Vlasie"[2340]. Îl întâlnim și în 1829, când pune epitropi noi la Precista din Coastă[2341]. Este prezent și în pomelnicul intern, din 1842[2342]. Foarte probabil, vicarul episcopului Iosif, slujitor ocazional, aşadar, la Sf. Gheorghe. Nu avem nicio informație că această biserică a fost vreodată paraclis episcopal, însă, dublând ferm prerogativele episcopului de la Curtea de Argeş, am putea intui că sediul lui Vlasie nu era acolo, ci la Pitești, în cadrul schitului Buliga sau în cel al bisericii domnești, de unde și pomenirea lui aici. În 1828 sfințește cu mitropolitul Grigorie biserica Sf. Ilie din Pitești. De la viitorul preot de aici, Rizea Dobrescu, se păstrează și un pomelnic personal al arhimandritului Vlasie[2343].

David (preot duhovnic între 1822[2344]-1832). Tot în 1822 semnează ca preot la Sf. Gheorghe sub protopopul Vasile, „Pop. Davif duhv. martor"[2345]. Să urmărim evocările clericilor „David" din Piteștii primei jumătăți de secol XIX: la Precista din Coastă („popa David, duhovnic",1805[2346], 1808 și 1824), la Sf. Nicolae (diaconul David, 1808 și 1824; preotul duhovnic David, între 1842[2347]-1858), la Precista Nouă –Mavrodolu (popa David, 1856), Buna-Vestire-Greci (David, preoțit în 1825, fiul lui Ștefan, foarte probabil popa de aici, Ștefan Geambașu, oprit, amintit în 1824 ca având 40 de ani – viitorul David Geanbașu, amintit ca slujitor la Sf. Gheorghe în 1834), la Sf. Ioan („popa David", 1841) și la Sf. Ilie (1862-1864). Amintit simplu și în 1832[2348], și în 1833[2349]. Interesant, în pofida atâtor evidențe ale trecerii lui pe la Sf. Gheorghe, nu figurează în „Pomelnicu..." lui Gheorghe Coculescu din 1842.

2333 Arhiva..., „Pomelnicu...", f. 1.
2334 Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit.*, p. 25.
2335 Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 131.
2336 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Cununați, f. 2.
2337 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 21/1865, Morți, f. 1.
2338 Arhiva…, „Pomelnicu...", f. 2.
2339 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 4 (contrasemnează testamentul unei donatoare a bisericii domnești).
2340 I. Ionașcu, *Catagrafia...*, p. IV, nota 5.
2341 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 16 (în 1846, când este amintit, era răposat).
2342 Arhiva..., „Pomelnicu..." , f. 1 („Vlasie arhimandritul").
2343 Pr. Marin M. Braniște, *Pisanii…* (II), p. 259.
2344 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 6.
2345 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 18.
2346 Arhiva..., „Registru de acte în copii", f. 13. În 1838 doi mahalagii din vopseaua galbenă, Tănase (preot, foarte probabil Atanasie Davidescu) și Ioniță (cizmar), de aproape 50 de ani amândoi, figurează fii ai unui preot David, vezi Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 79 și, respectiv, p. 81.
2347 Din 1842 un „David duhovnic" apare preot la biserica Sf. Nicolae din Pitești, vezi Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări...*, p. 205. Identitate întâlnită și în Registrele mitricale păstrate la S.J.A.A.N..
2348 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1832, Botezați, f. 1.

Andronache (preot în 1822[2350]). Un „popa Androne" este amintit la Precista Nouă (viitoare Mavrodolu) în 1808 și în 1824 (avea 60 de ani).

Hristea (preot duhovnic între 1824[2351]**-1833**). În 1824 slujea tot aici și avea 60 de ani[2352]. Să urmărim, pentru paralelism și identificare, clericii piteșteni „Hristea" ai vremii: la schitul Buliga („popa Hristea", 1808; „Hrizea", zapciu preoțesc în vârstă de 30 de ani, amintit în 1824) și la Buna-Vestire Greci („popa Hristea", 1824). Un preot „Hristea", duhovnic, foarte probabil același, slujea la Sf. Gheorghe și în 1830[2353]. Popa Hristea duhovnicul semnează și în 1832 în registrul intern pentru botezați[2354]. Catagrafiat aici și în 1833[2355]. Doi „Hristea preotul" apar și în pomelnicul intern din 1842[2356]. Probabil că popa Hristea Longin de la Sf. Gheorghe era fiul lui. Un alt fiu ar putea fi „diacon Stan sin popa Hristea, hirotonit 1825, apr. 18", care în 1825 figura la Sf. Nicolae[2357]. Preoțit între timp, „Stan popa Cârstea" avea în 1838 etatea de 33 de ani (Stana, soția lui, avea 25 de ani; împreună, aveau 2 băieți și 2 fete)[2358]. Un „Radu popa Cârstea", preot văduv, etatea 50, culoarea roșie, avea doi copii în 1838: Floarea, de 10 ani, și Radu, de 7 ani[2359].

Hristea Longin (preot între 1824[2360]**-1834)**. Acest preot are 25 de ani în 1824. Amintit și în 1834[2361], probabil un alt fiu preot al duhovnicului Hristea, vezi mai sus. Dacă este fiul duhovnicului Hristea, atunci ar mai avea încă doi frați preoți piteșteni, Stan și Radu.

Ioan (diacon, scutit cu privilegiu domnesc, în 1824[2362]). Frecvența mare a numelui Ioan face aproape imposibilă identificarea diaconului Ioan – în cazul în care, ulterior, s-ar fi preoțit – cu unul dintre cei trei preoți Ioan de aici, neidentificați încă.

Gheorghie (preot în 1824[2363]**, în vârstă de 35 de ani**). Diaconul Gheorghe Coculescu se va hirotoni preot în aprilie 1825. Așadar, sunt doi clerici Gheorghela biserica domnească, concomitent. Un popa „Ghiță" apare la Sf. Gheorghe și în 1832, înaintea protopopului Gheorghe Coculescu (același an)[2364]. Există, bineînțeles, și posibilitatea ca acest cleric, Ghiță, să fie chiar protopopul, înaintea înaintării în funcție. Pentru acest an noi l-am prezumat, cu toate că probabil riscant, ca fiind altă persoană. Să urmărim traseul clericilor „Gheorghe" din Piteștii acelor vremuri: la schitul Buliga (Gheorghe Nica, 1832-1865), la Sf. Treime-Beștelei („Gheorghe sin popa Constantin Cioran", 1824-1865), la Precista Nouă (diaconul Ghiță, 1833), la Buna-Vestire Greci („Gheorghe sin dascălu Ene"), la Sf. Ioan (Gheorghe, 1824, în vârstă de 40 de ani), la Sf. Vineri (Gheorghe Tănăsescu, 1857-1860). În 1838 un preot, Gheorghe, din vopseaua galbenă, apare cumnat al protopopului (protopopul Gheorghe Coculescu presupunem)[2365]. Dacă prezumția

---

2349 Pr. Marin M. Braniște, Pr. Ilie Diaconescu, *Catagrafia...*, p. 398.

2350 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 18 și Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 6.

2351 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 20.

2352 I. Ionașcu, *Catagrafia...*, p. 33.

2353 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 33: „Popa Hristea dvv martor".

2354 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Dosarul 1, 1832-1843, Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, 1832, Botezați, f. 1.

2355 Pr. Marin M. Braniște, Pr. Ilie Diaconescu-Glavacioc, *Catagrafia...* , p. 398 („Hristea duhovnic"), și Arhiva..., „Registru de acte în copii", f. 11.

2356 Arhiva..., „Pomelnicu...", f. 1.

2357 I. Ionașcu, *Catagrafia...*, p. 34.

2358 Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 149.

2359 *Ibidem*, p. 159.

2360 I. Ionașcu, *Catagrafia...*, p. 33.

2361 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos.1/1834, Botezați, f. 1 („popa Hristea Longin").

2362 I. Ionașcu, *Catagrafia...*, p. 33.

2363 *Ibidem*.

2364 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1832, f. 1.

2365 Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 88.

este corectă, atunci este chiar fratele protopopului Vasile Gărdescu. Așadar, la Sf. Gheorghe, pe o anumită perioadă, am avea ca slujitori doi frați și un cumnat al lor, dintre care protopopi (foarte probabil al plășilor de mijloc și de jos ale județului Argeș) sunt un frate dintre cei doi (Vasile Gărdescu) și cumnatul (Gheorghe Coculescu).

Dumitru Cioran (preot între 1832[2366]-1860). Preot aici și în 1833[2367]. În 1834 semnează „popa Dimitrie Cioran"[2368]. Vezi și semnătura „popa Dimitrie Ciorănel"[2369]. Pentru 1838, „popa Dumitru"[2370]. Să urmărim clericii „Dumitru" ai vremii: la schitul Buliga („popa Dumitru", 1833), la Sf. Treime-Beștelei (protopopul Dimitrie Mihai, 1832-1865, și preotul Dimitirie, 1854-1865, probabil aceeași persoană), la Sf. Nicolae (1798-1834), la Buna-Vestire Greci („Dimitire Ioanovici", 1834-1839). Tot în 1838 figurează în catagrafia orașului, culoarea neagră: „Dumitru sin popa Tudor", preot la biserica Sf. Gheorghe, etatea 32 de ani, căsătorit cu Mariia, etatea 26 de ani, copii: Vasile, 5 ani, Tinca, 3 ani, Mariia, 1 an[2371]. Tot în culoarea neagră, o Mariia Cioranca, văduvă, etatea 36 ani, cu doi copii, Zinca, de 16 ani, și Costache, de 10 ani[2372]. Tot aici, doi preoți Cioran, Nică și Gheorghe (văduv), de 30 de ani și, respectiv, 45 de ani[2373] – în 1824 figura la Schitul Beștelei (Sf. Treime) preotul „Georghie sin popa Costandin Cioranu", de 35 de ani[2374]. În 1840 primește rangul de „Catihis"[2375]. Preotul Dimitrie este amintit la Sf. Gheorghe și în 1843[2376]. Pentru 1844, „popa Dumitru catehet"[2377], foarte probabil profesor la școala de la Sf. Gheorghe a lui Nicolae Mitilineu. În 1846 îl găsim duhovnic[2378], dar și preot „catihis": Vasile, împreună cu sora acestuia, Ecaterina, copiii preotului Dimitrie „catihis", cunună o pereche de tineri din Slătioare, jud. Vâlcea – conform listelor mitricale din perioada studiată (1832-1865), mulți nași erau minori, aproape copii, și la cununie, și, mai ales, la botez [2379].

Semnează simplu, „popa Dumitru", și în 1847[2380], și în 1848[2381]. Dimitrie „catihis" este preot la biserica domnească și în 1848[2382]. Tot acum se semnează „Preotul Dimitrie de la Biserica Domnească"[2383]. Semnează în registrele mitricale în1850[2384], în 1852[2385], în 1853[2386], în 1854[2387]. Tot

[2366] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1832, f. 1 („popa Dimitrie").
[2367] Pr. Marin M. Braniște, Pr. Ilie Diaconescu-Glavacioc, *Catagrafia...*, p. 398.
[2368] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, f. 1.
[2369] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, f. 2.
[2370] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1838, Cununați, f. 2.
[2371] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 102.
[2372] *Ibidem*, p. 105.
[2373] *Ibidem*, p. 122.
[2374] I. Ionașcu, *Catagrafia...*, p. 35.
[2375] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 478.
[2376] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1843, Morți, f. 1.
[2377] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1844, Morți, f. 2.
[2378] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 3/1846, Botezați, f. 2, („popa Dumitru duhovnic").
[2379] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 3/1846, Cununați, f. 3.
[2380] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Botezați, f. 2.
[2381] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 5/1848, Botezați, f. 2.
[2382] Pr. Marin Braniște, *Câteva știri...*, p. 179 (o însemnare de la p. 511 pe manualul de „Istorie bisericească" a lui Lesviodacs, trimitere inexactă pentru exemplarul rămas încă la biserica domnească din Pitești). Această însemnare (fără an) apare tot la p. 511 pe un alt manual de „Istorie bisericească pe scurt", de Filaret Scriban, tipărită în 1838: „preotul Dimitrie Catihitis (profesor de religie) de la biserica domnească Sf. Gheorghe din Pitești", vezi Idem, *Școli particulare piteștene...*, p. 256.
[2383] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 72 și Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...", f. 17.
[2384] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 7/1850, Botezați, f. 2 („popa Dimitrie").
[2385] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 9/1852, Botezați, f. 2 („popa Dimitrie").
[2386] , S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 10/1853, Botezați, f. 2, („popa Dimitrie").

acum, un „Vasilie cizmaru sin preotul Dimitrie Duhovnicu”, nimeni altul decât fiul lui, se căsătorește la Sf. Gheorghe, naș fiind chiar Grigorie Coculescu, fiul protopopului[2388]. Semnează în registrele mitricale și în 1855[2389], și în 1857[2390]. În 1860 fiica lui, „Alecsandra sin Preotul Dimitrie Duhovnicu”, este nașă de botez la copilul surorii ei, Ecaterina[2391].

Costandin (preot între 1832[2392]-1838, protopop). Foarte probabil „popa Costandin Castrisie” de la Sf. Gheorghe, protopop castrisie în 1836[2393]. Un „Kostantin ierei” apare și în pomelnicul intern din 1842[2394]. Probabil Constantin Brădeanu, viitor preot la Buna-Vestire Greci din Pitești (astăzi sf. Mina). Să urmărim clericii ”Constantin” ai vremii: la schitul Buliga (Stan diaconul, 1824, și popa Costandin, beteag, 60 de ani, 1825), la Sf. Nicolae (diaconul Costandin, 1808; popa Costandin, mirodot, protopop de Arif, 1824; diaconul Costandin sin popa Hristea, 1824, preoțit în 1825), la Precista Nouă-Mavrodolu (popa Costandin sin Pătrașcu, 1824, în vârstă de 30 de ani, foarte probabil viitorul protopop cu rangul de hartofilax, tot de aici, consemnat în 1848; diaconul Costandin, 1824, în vârstă de 35 de ani; popa Din Cuza, 1832; popa Dinu cel Mic, foarte probabil Costandin Andronescu, 1832-1834), la Buna-Vestire Greci (diaconul Costandin, 1808, și Costandin Brădeanu, preoțit în 1825, viitor protopop cu rangul de castrisie, 1834-1849– va muri în 1862), la Sf. Ioan (popa Costandin, 1808). Fiul lui, Tache, își botează în 1849 copilul, Costandin, la Sf. Gheorghe[2395]. În 1838 stătea în culoarea roșie preotul de la Sf. Gheorghe „Dinu popa Enaiche”, etatea 50 de ani[2396], foarte probabil viitorul protop Constantin. Un preot Enache este inclus în pomelnicul intern din 1842.

Așadar, în 1836 preotul Constantin de la Sf. Gheorghe era protopop. Avem următorii protopopi identici onomastic în județul Argeș: Constantin (de Argeș și Loviște, 1842-1852, 1866), Constantin (de Gălețești, 1845-1846, și de Gălețești-Cotmeana, 1846-1852), Constantin (de Topolog, 1845, de Gălețești-Cotmeana-Topolog, 1851) și Constantin Brădeanu (preot la Buna-Vestire Greci din Pitești, protopop de Olt și Topolog, 1851-1858). Nu cunoaștem încă strict care dintre ei a fost preot domnesc – ipoteza noastră ar fi chiar Constantin Brădeanu de la Buna-Vestire Greci, Sf. Mina azi – , dar trebuie să amintim câteva fapte probabil reprobabile atunci, imorale acum. Este vorba de abuzurile protopopului Constantin din Pitești care ținea plasele Topolog și Olt, adică exact preotul Constantin Brădeanu de la Sf. Mina de azi.

În 1856 locuitorii acestor plăși se plâng lui Vodă de protoiereul lor „pentru multele năpăstuiri și jafuri ce face, pentru că ia de cununie câte un galben de flăcău și de văduv câte doi galbeni, bez alte plocoane, și ne scoate și din plăși afară și ne duce pe la casa sf. sale, ne străgănează precum vrea și ne jefuiește; asemenea și pe preoții bisericești și-i duce la casa sa și-i globește”. Într-o altă jalbă, locuitorii se plâng de același protopop: „și-i obligă la cheltuieli mari de plocoane, îi transportă pe la casa sa în oraș, îi străgănește mult timp ca să-i jefuiască pe preoți”[2397]. Acestui pistolariat medieval – care, în aceleași proporții, deghizate sau nu, se continuă și azi – i se duce vestea, protopopul fiind chemat în judecată. Violase proprietatea lui Ghiță Petrescu din Băiculești, plasa Argeșul. I-a „spart ușile casii, luându-i niște

2387 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 11/1854, Botezați, f. 2, („popa Dimitrie”).
2388 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 11/1854, Cununați, f. 2, („popa Dimitrie”).
2389 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 12/1855, Cununați, f. 2, („popa Dimitrie”).
2390 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 13/1857, Cununați, f. 2, („popa Dimitrie”).
2391 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dosarul 16/1860, Botezați, f. 1.
2392 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dosarul 1/1832, Botezați, f. 1.
2393 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 36 și doc. 62.
2394 Arhiva…, „Pomelnicu...”, f. 1.
2395 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Dosarul 2, 1843-1865, Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, 6/1849, Botezați, f. 1.
2396 Spiridon Cristocea, *o*, p. 157.
2397 Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 161.

porumb, fasole, o căldare și niște tacâmuri de masă”. Bineînțeles, protopopul, pe linia clasică a înaintașilor lui absoluți, nu se prezintă la procuror[2398].

Tănase (diacon în 1833[2399]). Să urmărim clericii „Atanasie” ai vremii: la schitul Buliga (popa Tănase, 1843-1853), la Precista Nouă („popa Atanasie”, 1808), la Precista Veche („popa Atanasie sin David”, 1825, deputat al mahalalei, protopop).

David Geanbașu (preot în 1834[2400]**, preot).** În 1824 figurau în Pitești doi preoți Geambașu: Matei, la schitul Beștelei (Sf. Treime), și Ștefan, de 40 de ani, „oprit”, la Buna-Vestire Greci. În anul următor, fiul acestuia din urmă, David, diacon deja, se preoțea pe seama aceleiași biserici, Buna-Vestire (azi, S. Muc. Mina)[2401].

Teodor (preot în 1838[2402]).

Ghiță (diacon în 1838[2403]**)**. Sursa ne indică următoarele: „Ghiță sin popa Badea”, diacon la Sf. Gheorghe, etatea 20 de ani, soția Dumitra, 18 ani, un copil, Mihai, de 2 ani, domiciliul în culoarea neagră. „Badea sin Stan”, etatea 60 de ani, era în acel an preot la Sf. Ioan, avându-l acolo preot și pe popa Tudorache, alt fiu al său, etatea 27 de ani[2404].

Alecsandru Antonescu (Sandu Toncea) (preot duhovnic între 1840[2405]**-1874**). Potrivit catagrafiei oficiale, în 1838 în vopseaua galbenă stătea diaconul Alecsandru Croitoru, etatea 30 de ani. Soția lui, Ilinca, avea 20 de ani și, amândoi, aveau doi copii, Dobre, de 3 ani, și Maria, de 5 luni[2406]. Această mențiune a fost decisivă în identificarea clară a celor doi preoți ”Alecsandru” (celălalt, foarte probabil Meculescu) care au slujit aproape consecutiv la Sf. Gheorghe, deoarece semnăturile din Registrele mitriale, cu toate că erau diferite, erau evazive, nemenționând decât foarte rar și numele de familie (dacă se poate vorbi de așa ceva în secolul XIX la pătura largă a cetățenilor). Problema, dificilă pentru noi, nu se disputa în a ști dacă este doar un singur cleric Alecsandru, ci între numele de familie ”Toncea”, ”Antonescu” și ”Meculescu”. În cele din urmă, am putut stabili definitiv – repetăm, pe baza onomasticii membrilor familiei – că în 1840 la Sf. Gheorghe vine popa Sandu (de altfel, ”Toncea” este omonimul prescurtat al lui ”Antonescu”), rămânând ca din 1846 să avem un al doilea preot Alecsandru, foarte probabil ”Meculescu”.

Nu știm dacă popa Sandu Toncea, ca diacon, a slujit tot aici. În 1841, semnează „popa Sandu”[2407]. La fel și în 1844[2408], și în 1846[2409] („popa Sandu”, nu și „popa Alexandru”, care semnează și el tot acum la Sf. Gheorghe, mai precis Alecsandru Meculescu – vezi și o altă menționare a numelui de familie ”Toncea” culeasă din memoria publică[2410]). În acest an „Alecsandru preotul sin Toncea” își botează aici fiul, Petru. Mamă, „Elena sin Radu croitoru”. Tot în 1846 fata lui, Safta, foarte probabil și ea copil, nășeșete un alt copil la Sf. Gheorghe, tot Alecsandru[2411]. În 1847 se semnează tot „popa Sandu”[2412]. Tot în

---

[2398] *Ibidem*.
[2399] Pr. Marin M. Braniște, Pr. Ilie Diaconescu, *Catagrafia...*, p. 398.
[2400] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, f. 1 („David geanbașu”).
[2401] I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 34.
[2402] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1838, f. 2 („popa Teodor”).
[2403] Spiridon Cristocea, *op. cit.* , p. 99.
[2404] *Ibidem*, p. 102.
[2405] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 18, *apud* Prof. Ion Gr. Rădulescu, *op. cit.*, p. 380.
[2406] Spiridon Cristocea, *op. cit.*, p. 82.
[2407] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1841, Morți, f. 1.
[2408] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1844, Cununați, f. 2, („popa Sandu”).
[2409] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 3/1846, Botezați, f. 2, („popa Sandu”).
[2410] Prof. Ion Gr. Rădulescu, *op. cit.*, 382.
[2411] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 3/1846, Botezați, f. 4.

acest an, fiul lui, croitor deja la 12 ani, Dimitrie, nășește un copil[2413]. În 1848 se semnează „popa Alecsandru”[2414]. La fel și în 1849[2415]. De altfel, în acest an, 1849, dacă ne bazăm numai pe actele de stare civilă, numai el, popa Sandu, a participat la slujbe, semnând exclusiv cronica mitricală. Tot în acest an, 1849, „Dimitrie sin popa Sandu croitoru cu soru-sa Maria” cunună religios la Sf. Gheorghe o pereche de tineri[2416]. În 1850 „preotul Alecsandru sin Toncea” și soția lui, „Elena sin Radu croitoru” își botează un alt copil, Ștefan. Nașă, „Marica sin hagi Gheorghe”[2417].

În 1852 același „Dimitrie sin preotul Alecsandru croitor” botează copilul unor dezrobiți ai mănăstirii locale, Vieroș[2418]. Preotul Sandu Toncea se semnează în 1852[2419] „popa Alexandru”. La fel și în 1853[2420], în 1854[2421], în 1855[2422], în 1857[2423], în 1858[2424]. Din nou, în acest an, numai el semnează cronica mitricală, ca, de altfel, și în următorul an, 1859[2425]. În 1860 se semnează „popa Alecsandru Antonescu”[2426]; tot acum fiul lui, Constantin, este naș de botez. În 1861 se semnează „popa Alecsandru”[2427]. La fel, și în 1862[2428]. Tot în 1862, Costandin, băiatul popii Sandu Antonescu, botează la Sf. Gheorghe copilul preotului Dimitrie, fiul diaconului Gheorghe[2429]. Tot în 1862 alt băiat al popii Sandu, Dobriță, de 27 de ani, se căsătorește cu Stanca, de 16 ani, fiica preotului Constantin Bălan care locuia în Ștefănești[2430]. Popa Sandu Toncea se semnează în 1863 „popa Alecsandru”[2431]. În 1863 „Dimitrie sin preot Antonescu”, căsătorit cu „Ștefana sin preotu Costandin”, își botează fiica, Teodora[2432]. Popa Sandu Toncea-Antonescu se semnează și în 1864 „popa Alecsandru”[2433]. Tot în 1864, împreună cu colegul Gheorghe Coculescu, amândoi „la apusul zilelor” lor, cer retroactiv primăriei să li se dea salariul statutat în 1844 și unele drepturi bănești, toate acestea fiind ridicate după incendiul din 1848. Împreună mărturisesc: „Din mica copilărie ne-am aflat slujind sfintei biserici domnești cu hramul Sf. Gheorghe dintru acest oraș Pitești, trecând prin toate gradele eparhiei”[2434]. Tot în 1864 Costandin, fiul lui, mai botează un alt copil al preotului Dimitrie (Militaru acum), fiul diaconului Gheorghe[2435]. În 1865 același

2412 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Botezați, f. 2, („popa Sandu”).
2413 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Botezați, f. 2.
2414 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 72 și Arhiva..., „Registrul cu acte în copii al bisericii domnești Sfântul Gheorghe din Pitești”, f. 17 („P<opa> Alecsandru”).
2415S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 6/1849, Botezați, f. 2 („popa Alicsandru”).
2416 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 6/1849, Cununați, f. 2.
2417 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 7/1850, Botezați, f. 1.
2418 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 9/1852, Botezați, f. 2.
2419 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 9/1852, Botezați, f. 2 („popa Alecsandru”).
2420 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 10/1853, Botezați, f. 2.
2421 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 11/1854, Botezați, f. 2., („popa Alecsandru”).
2422 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 12/1855, Botezați, f. 2, („preotul Alecsandru”).
2423 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 13/1857, Botezați, f. 3 („popa Alecsandru”).
2424 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 14/1858, Botezați, f. 2 („popa Alecsandru”).
2425 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 15/1859, Botezați, f. 2 („popa Alecsandru”).
2426 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 16/1860, Botezați, f. 2.
2427 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 17/1861, Botezați, f. 2.
2428 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 18/1862, Botezați, f. 2. și S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, foaia 6.
2429 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 18/1862, Botezați, f. 2.
2430 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 18/1862, Cununați, f. 1.
2431 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 19/1863, Botezați, f. 2.
2432 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 19/1863, Botezați, f. 3.
2433 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 20/1864, Botezați, f. 2.
2434 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dosarul 7 (24)/1862, f. 18.
2435 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 20/1864, Botezați, f. 3.

fiu, Costandin, mai botează un copil, fiul lui Badea Pop[2436]. Tot acum, fiica lui, „Maria preotul Sandu Anton”, căsătorită cu preotul Nae Mateescu, își botează fiul, Gheorghe[2437]. În 1865 popa Alecsandru primește din partea epitropilor cei 160 de lei salariu anual[2438]. Semnează singur bilanțul pe 1865, deci el este parohul[2439]. Semnează în acte în următorii ani: 1866[2440], 1867[2441], 1868 („preot și dohovnic”)[2442], 1869 (150 lei, leafa anuală, „după obicei”)[2443], 1870[2444], 1871[2445], 1872[2446], 1873-1874[2447].

Martin (preot amintit în pomelnicul din 1842[2448]). Menționăm din nou că sursa a fost publicată în 1842. Așadar, și Martin, și ceilalți clerici nedatați de mai jos, anonimi deocamdată – sperăm ca, în timp, să îmbunătățim și mai mult lista slujitorilor de aici cu noi informații – au slujit sau au donat oricând la Sf. Gheorghe, însă numai până în 1842. Bineînțeles, unii dintre ei ar putea sluji și după acest an, însă aceasta, probabil, vom afla. Un „Gheorghe sin popa Martin, amploaiat al Judecătorii” se căsătorește în 1844 cu Safta sin hagi Hristea[2449]. De asemenea, soția protopopului Gheorghe Coculescu era fiica popii Martin[2450]. Așadar, potrivit relației, biologic, popa Martin nu putea sluji la Sf. Gheorghe decât în preajma lui 1800.

Ioan (preot amintit în pomelnicul din 1842[2451]). Frecvența onomastică mare a făcut imposibilă, până în prezent, identificarea măcar a unuia dintre cei alți trei preoți Ioan de aici – în afară de protopopul Ioan Coculescu, identificat deja. Să urmărim, totuși, clericii „Ioan” din Piteștii vremii : la schitul Buliga (popa Ioan Fulga, 1824, și, probabil același, 1832-1834 : popa Ioan Niculescu, 1833-1878, fiul preotului moldovean Gheorghe Nica), la Sf. Nicolae (popa Ion Olteanu sin popa Dimitrie, 1832-1850), la Precista Nouă Mavrodolu (popa Ivan Sârbul, 1808; popa Ioan sin popa Ilie, în vârstă de 35 de ani, 1824; popa Niță, 1855), la Precista Veche (Ioan sin popa Luca, 1833-1859; popa Niță, 1854; popa Ioan Penescu, 1860), la Buna Vestire Greci (dascălul Ioan, 1798-1809; popa Enache din Ostroveni, nedatat; popa Ioan de la Bradu de Jos, 1850) la Sf. Ioan (Ioan Păunescu Ieromnim, 1855-1865), la Sf. Vineri (Ion sin popa Vișan, 1832-1865), la Sf. Ilie (Ion Tomescu Florescu, 1832-1850 ; Ion-Niță Grăjdan, 1832-1837). În 1824 la Sf. Gheorghe figura diaconul Ioan[2452]. Un preot, Ion, își boteza copilul, Rada, la Sf. Gheorghe în 1832[2453]. În 1838 doi țârcovnici, Ioniță și Tănase (Atanasie Popescu, dascăl la Sf. Gheorghe), figurează ca fii ai popii Ioniță[2454]. În 1848 o „Ana sin popa Ioan” își boteza copilul, Constantin, la Sf. Gheorghe[2455]. În 1855 băcanul Ioan, fiul popii Ioan, este mire la Sf. Gheorghe[2456]. În 1857 fostul epitrop Răducanu

---

2436 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 21/1865, Botezați, f. 2.
2437 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 21/1865, Botezați, f. 2.
2438 Arhiva..., Dos. 6, f. 7.
2439 Arhiva..., Dos. 6, f. 29.
2440 Arhiva..., Dos. 6, f. 3 și f. 78.
2441 Arhiva..., Dos. 6, f. 175.
2442 Arhiva..., Dos. 6, f. 234.
2443 Arhiva..., Dos. 6, f. 277.
2444 Arhiva..., Dos. 6, f. 5 și f. 311.
2445 Arhiva..., Dos. 6, f. 360.
2446 Arhiva..., Dos. 6, f. 394.
2447 Arhiva..., Dos. 6, f. 631.
2448 Arhiva…, „Pomelnicu…”, f. 1.
2449 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 1/1844, Cununați, f. 1.
2450 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 7/1850, Botezați, f. 1.
2451 Arhiva.., „Pomelnicu…”, f. 1.
2452 I. Ionașcu, *Catagrafia…*, p. 34.
2453 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 1/1832, Botezați, f. 1.
2454 Spiridon Cristocea, *op. cit.*, p. 139.
2455 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 5/1848, Botezați, f. 1.
2456 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 12/1855, f. 1.

Parascivescu, văduv acum, împreună cu fiica lui, Bălaşa, este naş de cununie pentru „Costandin sin popa Ivaşcu”[2457]. Tot el îi va fi în naş de botez în 1861 primului copil[2458] și celui de-al doilea, în 1863[2459].

Ioan (preot amintit în pomelnicul din 1842[2460]).

Ioan (preot amintit în pomelnicul din 1842[2461]).

Ioil (ieromonah amintit în pomelnicul din 1842[2462]).

Magdalina (monahie amintită în pomelnicul din 1842[2463]). Probabil donatoare.

Dorotia (monahie amintită în pomelnicul din 1842[2464]). Probabil donatoare.

Radu (diacon amintit în pomelnicul din 1842[2465]). Să urmărim clericii ”Radu” din Piteștii perioadei, probabil doar unul singur dacă urmărim următoarea cronologie: la Sf. Ioan (popa Radu, 1824, în vârstă de 35 de ani, amintit și în 1832), la BunaVestire Greci (popa Radu, 1832-1844), la Sf. Nicolae (popa Radu, 1844-1851)   Un preot, Nicolaie Radu, etatea 38, figurează în catagrafia orașului din 1838. El are o soție, Ioana, în vârstă de 30 de ani, și trei fete: Joița, de 12 ani, Filoftiia, de 3 ani, și Ana, de 2 ani[2466]. Hazardat, dar putem înainta că popa Nicolae Radu, zis și popa Radu, este fiul fostului protopop Nicolae, preot, la rându-i, la Sf. Gheorghe.

Fota (diacon amintit în pomelnicul din 1842[2467]).

Alecsandru Meculescu (preot între 1846[2468]-1865). Menționăm că niciodată preotul nu s-a semnat la rubrica „obrazul bisericesc” cu numele de familie, ci doar scurt, „preotul Alexandru”. Atribuirea numelui de familie s-a făcut însă pe baza următorului considerent. Pe lângă frecvența relativ mică a numelui ”Alexandru” printre clericii de atunci, un alt preot Alexandru ia mereu contact, ca naș sau ca bunic, cu biserica domnească. El nu poate fi popa Sandu Antonescu (Toncea), deoarece acela este la Sf. Gheorghe încă din 1840 și se semnează ca atare, ”Antonescu” sau ”Toncea”. Mai mult, începînd din 1846 se semnează „popa Alecsandru” lângă celălalt „popa Sandu”. Preotul Alecsandru (foarte probabil ”Meculescu”) apare în majoritatea Registrelor mitricale din 1846 până în 1865, semnând mereu alături de celălalt preot, Alecsadru Toncea Antonescu, și de preotul Dumitru. Naș de botez la Sf. Gheorghe în 1850[2469]. În 1854, cu ocazia unei noi nășii, se consemnează că nașul, preotul Alecsandru, este fiul preotului Radu Meculescu[2470]. Amintim că în 1824 la biserica din Meculești, hramul Sf. Voievozi Mihail și Gavriil (azi cartierul Găvana II, lângă râul Argeș, la limita orașului Pitești de Bascov), slujeau popa Radu (49 de ani) și diaconul Radu (36 de ani)[2471]. La acea vreme acest hram îl mai purta în Pitești schitul Buliga. Ca o coincidență probabil neîntâmplătoare, semnalăm că clopotul mic actual, cumpărat de un donator dintr-un tren al ocupantului în 1918, provenea de la o biserică (piteșteană, credem) cu acest hram.

[2457] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 13/1857, Căsătoriți, f. 1.
[2458] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 17/1861, Botezați, f. 1.
[2459] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 19/1863, Botezați, f. 1.
[2460] Arhiva, „Pomelnicu…”, f. 1. Unul dintre cei trei preoți Ioan neidentificați încă.
[2461] Arhiva, „Pomelnicu…”, f. 1. Unul dintre cei trei preoți Ioan neidentificați încă.
[2462] Arhiva, „Pomelnicu…”, f. 1.
[2463] Arhiva, „Pomelnicu…”, f. 1.
[2464] Arhiva, „Pomelnicu…”, f. 2.
[2465] Arhiva, „Pomelnicu…”, f. 1.
[2466] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 137.
[2467] Arhiva…, „Pomelnicu…”, f. 1.
[2468] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 3/1846, Botezați, f. 1.
[2469] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 7/1850, Botezați, f. 1.
[2470] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 11/1854, Botezați, f. 1.
[2471] I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 25, și Constantin Bălan, *op. cit.* , (la proscomidiar, următoarea inscripție, circa 1845: „Radu ierei, Stanca erița, Voicu, Petre, Maria, Sanfira”).

În 1857 „Elisabeta sin preotul Alecsandru Meculescu” botează un copil la Sf. Gheorghe[2472]. În 1859 ea își botează fiul, Ioan, tot aici[2473]. În 1860 este nașă de botez la nepotul starostelui Pandele[2474]. Prezumăm că preotul Alexandru Meculescu slujea la Sf. Gheorghe și în 1865, semnătura lui și a colegului Alexandru Antonescu confundându-se de multe ori. Ultimul argument în favoarea opțiunii noastre este că la nicio biserică piteșteană din această perioadă nu figurează ca slujitor vreun preot Alexandru, decât doi, la biserica domnească.

G. Tănăsescu (preot în 1862[2475]). În perioada 1857-1860 semnase ca preot la Sf. Vineri. Un alt preot, foarte probabil rudă, Nicolae Tănăsescu, este semnalat preot la Precista Veche între 1825-1856.

Pr. Nae Mateescu. Sursa: C. Dejan, *Biserica Sfânta Vineri din Pitești*, Pitești, 2012

Nae Mateescu (n. 1831-m. 1901; preot între 1865[2476]**-1867; paroh în 1890)**. Este căsătorit cu Maria, fiica parohului Sandu Antonescu și tot acum, în 1865, își botează fiul, Gheorghe, naș fiind Ghiță Popescu, fiul preotului Năstase[2477]. Născut în 1831. Studii: Seminar, gradul I[2478]. Preot în 1858 la Sf. Nicolae[2479]. Din registrele mitricale de la Sf. Nicolae se desprinde faptul că a slujit aici între 1857-1865. Hirotonit ca preot în 2 iunie 1858 prin Decretul nr. 22, duhovnic în 1866 prin decretul nr. 23[2480]. Primește din partea epitropilor cei 160 de lei, venit anual. În 1866 stă în parohia Mavrodolu și semnează alături de alți enoriași un proiect de relansare economică a bisericii lor[2481]. Semnează ca preot atât în 1866[2482], cât și în 1867[2483]. În 1867 îl găsim înapoi, la biserica Sf. Nicolae cu Ceas, susținându-l pe fostul protopop Ioan Păunescu în demersul de iertare pe lângă domnitor[2484]. Probabil înlăturat în același an de la Sf. Gheorghe de către protopopul Nicolae Constantinescu[2485].

În calitate de protopop (1882-1887[2486]) participă în 1882 la hramul al doilea de la Sf. Gheorghe, Sf. Filofteea[2487]. În 1879 un preot din Curtea de Argeș, N. Mateescu, probabil altul, își închiriază casele aflate lângă bolnița din Flămânzești, servitorilor episcopului Ghenadie Petrescu[2488]. În 1890, preot aproape bătrân și fost protopop, este pus paroh la Sf. Gheorghe, decizie care deranjează mult clerul și epitropia de aici[2489]. Deja, în

[2472] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 13/1857, Botezați, f. 1.
[2473] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 15/1859, Botezați, f. 1.
[2474] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 16/1860, Botezați, f. 1.
[2475] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 6 și S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 18/1862, Botezați, f. 1.
[2476] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 21/1865, Botezați, f. 1.
[2477] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești Dos. 21/1865, Botezați, f. 1, și Arhiva..., Dosarul 6, f. 8.
[2478] Arhiva..., Dosar 69, f. 15.
[2479] Arhiva..., Dosarul 27, f. 27.
[2480] Arhiva..., Dosarul 10 (1898-1899), f. 42.
[2481] Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit.*, p. 44.
[2482] Arhiva..., Dosarul 6, f. 79.
[2483] Arhiva..., Dosarul 6, f. 174.
[2484] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 84.
[2485] *Ibidem*, p. 7.
[2486] *Ibidem*, p. 167.
[2487] Arhiva..., Dosar 25 (1886), f. 52.
[2488] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 95.
[2489] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 528 și f. 542.

noiembrie, același an, se reîntoarce la biserica lui, Sf. Nicolae[2490]. În 1891, conducător al bisericii Sf. Nicolae, filială a bisericii Sf. Gheorghe încă din 1888, i se plătește salariul din partea epitropiei acesteia[2491]. În 1894 slujea la Sf. Nicolae și stătea în parohie, pe str. Șerban Vodă[2492]. În 1896 spune că slujește de 38 de ani la Sf. Nicolae (1858) și roagă epitropia de la Sf. Gheorghe pentru un avans din salariu, deoarece este bătrân, biserica este săracă și a obosit să îndure „alergările pentru ecsistență"[2493]. Moare la 20 aprilie 1901[2494]. Fetele lui, Elisabeta și Maria cer un ajutor material pentru parastase de la epitropia bisericii Sf. Gheorghe, dar sunt refuzate[2495]. Epitropia, reticentă la început, oferă însă unei fete a lui, văduve, un ajutor lunar pentru îndeplinirea slujbelor funerare[2496].

Pr. Nae Boerescu. Sursa: C. Dejan, *op. cit.*

Ștefan Petrescu (**cântăreț în 1865**[2497]**-1866, apoi preot**). La bilanțul pe 1865 se vede cum în acest an activase și cântăreț de strana dreaptă, și preot, deci acesta este anul hirotoniei lui aici, o altă deducție fiind că este o rudă foarte apropiată cu epitropul Dimitrie Petrescu care mijlocește, credem, asemenea ascensiune[2498]. Preot la Sf. Gheorghe și în 1866[2499], al doilea și ultimul an aici. În viitor vom putea descoperi la ce biserică s-a mutat preotul Ștefan Petrescu, gest brusc și, totodată, definitiv.

Niculae (Nae) P. Boerescu (**n. 1845-m. 1922; diacon între 1866**[2500]**-1868 și preot între 1868-1922; paroh între 1882-1890 și 1891-1892; protopop**). Diacon în vârstă de 21 ani (în 1894 avea 49 de ani[2501]) preoțit tot la Sf. Gheorghe peste doi ani, 1868. În 1854 un frate sau un văr, Chiriță, viitor pitar, căsătorit cu Chiriaca, fata răposatului protopop Vasile Gărdescu, fost paroh la Sf. Gheorghe, își botează copilul la biserica domnească[i]. Acest Chiriță era fiul lui Nicolae Boerescu, similitudine onomastică de neevitat, mai ales în cadrul unui târg mic cum era Piteștiul. Preoțit la 3 decembrie 1867, prin Decretul 22, duhovnic din 4 noiembrie 1887 prin Decretul 21. Decretul I de boierie, nr. 702/ 1 noiembrie1886, dar și Decretul II de boierie, nedatat[2502]. Făcuse Seminarul din Curtea de Argeș, gradul I (4 clase seminariale)[2503]. Născut în 1845, căsătorit în 1866, hirotonit în 1867 pe seama bisericii Sf. Gheorghe, copii: trei băieți (n. 1876, 1882, 1885), trei fete (n. 1880, 1884, 1890)[2504]. Un băiat este cunoscutul (pe plan local) profesor Ion Boerescu, decedat în jurul anului 1956[2505].

[2490] Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 565.
[2491] Arhiva..., Dosarul 13 (1891-1890), f. 105 și f. 106.
[2492] Arhiva..., Dosar 22 (1893) f. 85.
[2493] Arhiva..., Dosar 27, f. 27.
[2494] Arhiva…, „Registru de decisiuni 1901-1904", f. 11.
[2495] Arhiva…, Dosarul 32 (1901), f. 8.
[2496] Arhiva…, „Registru de decisiuni, 1901-1904", f. 26.
[2497] Arhiva..., Dosarul 6, f. 9 (primește 160 de lei, salariu anual, ca și ceilalți doi colegi preoți, de hramul Sf. Gheorghe).
[2498] Arhiva..., Dosarul 6, f. 29.
[2499] Arhiva..., Dosarul 6, f. 80.
[2500] Arhiva..., Dosarul 6, f. 81. Pentru nume, vezi f. 176.
[2501] Arhiva..., Dosarul 69, f. 14.
[2502] Arhiva..., Dosarul 10 (1898-1899), f. 42.
[2503] Arhiva..., Dosarul 32, f. 56.
[2504] Arhiva…, Dosar 36, f. 167.
[2505] Arhiva…, „Cartea de Aur…", f. 25.

Se mută încă din 1868 în camerele din curtea bisericii, unde stătea chiriașul Zamfir Pelinescu[2506]. Această mutare este susținută de epitropul II, Andrei Ștefănescu, nu și de epitropul casier Dimitrache Petrescu, care dorea mutarea numai după reparația bisericii[2507]. La presiunile enoriașilor și la oferta preotului Nae Boerescu „cel mai tânăr" dintre clericii de aici, de a plăti chirie, Dimitrache Petrescu se învoiește, dar se lovește de o situație nouă, provocată de el însuși: în case se mutase ilegal Nae Lipscanu. Conflictul crește: mahalagii scriu primarului că, de fapt, pe Nae Lipscanu l-a băgat noaptea, pe furiș, epitropul Dimitrache, de-abia întors de la Ierusalim. Ei sunt hotărâți să plătească benevol chiria preotului Nae Boerescu[2508].

Studii: Seminar, gradul I[2509]. Amintit ca preot în 1868[2510], în 1869[2511], în 1870[2512], în 1871[2513], în 1872[2514], în 1873 și 1874[2515], în 1874[2516]. În 1873 vede o Evanghelie la argintarul Ștefan Avramescu îmbrăcată de el în catifea și argintată, merge la primarul Teodor Naum și îl convinge să o cumpere pentru biserică. Acesta o cumpără pe 15 lire turcești și o donează bisericii, cartea existând și azi în inventar[2517]. Amintit ca preot și în 1875[2518], în 1876[2519]. În 1877, împreună cu colegul Gh. Popescu, este ales de episcopul Ghenadie Petrescu în comisia de predică[2520]. Amintit ca preot și în 1878[2521], și în 1879[2522]. Protopop al județului Argeș (1879-1880)[2523], ministru al Cultelor în acel an fiind probabil o rudă, Vasile Boerescu, cel care l-a propus pe Alexandru Ioan Cuza domnitor[2524]. De menționat că, probabil tot pe o reală relație de prietenie, vărul domnitorului Ioan, împreună cu Victoria, soția lui, donase bisericii domnești din Pitești un potir – indicația este chiar a parohului Nicolae Boerescu în *Synodicul* din 1885. O carte de-a lui Vasile Boerescu, *România dupe Tratatul de la Paris*, 1857, se afla încă în inventarul din 1972. Vasile Boerescu (București, 1830- Paris, 1883), a fost deputat de Argeș în 1871, și ministru (al Instrucțiunii, 1860, 1874, al Justiției, 1860, 1861, 1868-1870, al Afacerilor Străine, 1873-1875, 1879-1881)[2525]

Amintit ca preot și în 1880[2526], și în 1881-1882[2527]. În 1882, după un an de parohiat al bătrânului preot Nicolae Constantinescu, Nicolae Boerescu își reia funcția de proistos (paroh)[2528]. Amintit preot și în

---

[2506] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 110.
[2507] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 113-114.
[2508] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 120.
[2509] Arhiva..., Dosar 69, f. 15.
[2510] Arhiva..., Dosar 69, f. 235.
[2511] Arhiva..., Dosar 69, f. 277 (leafa „preotului Nae").
[2512] Arhiva..., Dosar 69, f. 315 (semnează pentru leafă după Sandu duhovnicul și înaintea lui Gh. Popescu).
[2513] Arhiva..., Dosar 69, f. 360.
[2514] Arhiva..., Dosar 69, f. 394.
[2515] Arhiva..., Dosar 69, f. 631.
[2516] Arhiva…, Dosarul 92 (anul 1874), f. 1.
[2517] Arhiva..., „Synodicul...", f. 41.
[2518] Arhiva..., Dosarul 91, f. 1.
[2519] Arhiva..., Dosarul 89, f. 6.
[2520] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 93.
[2521] Arhiva..., Dosarul 2 (1878), f. 15 („proistos").
[2522] Arhiva..., Dosarul 5 (1879), f. 22.
[2523] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 167.
[2524] *Ibidem*, p. 105.
[2525] *Enciclopedia ...*, vol. I, p. 119.
[2526] Arhiva…, Dosarul 4 (1880), f. 13.
[2527] Arhiva..., „Condică de primirea salariului funcționarilor bisericii Sftul Georgie pe anii 1880, 1881 și 1882", f. 14 și f. 38.
[2528] Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 203.

1883[2529], și în 1884[2530]. În acest an, 1884, se înființează un cor la biserica Sf. Gheorghe – după mărturia lui de mai târziu – din propria lui inițiativă[2531]. Amintit preot și în 1885[2532], în 1886[2533], și în 1887[2534]. Protopop al județului Argeș pentru a doua oară (1887-1888)[2535]. Amintit preot și în 1888[2536], în 1889[2537], în 1890[2538]. În 1890 este schimbat cu parohul de la Sf. Nicolae, Nae Mateescu, episcopul scriind epitropiei că nu mai are nicio încredere în el[2539]. Totuși, în noiembrie, același an, este repus paroh[2540]. Amintit preot și în 1891[2541]. În 1892 demisionează din funcția de paroh, noul paroh fiind colegul lui, Gheorghe Popescu[2542]. Rămâne în continuare preot la Sf. Gheorghe[2543]. Amintit preot și în 1893[2544]. Într-o listă cu enoriașii se vede că în urmă cu aproape zece ani, dar și acum, stătea în parohie, pe str. Șerban Vodă[2545]. În 1893 își repară casele din str. București și cere un împrumut epitropiei, dar i se refuză[2546]. În petiția adresată în acest sens primăriei, cea care aproba bugetul bisericii, el argumentează că este cel mai vechi preot de la Sf. Gheorghe și că a muncit mult la îmbunătățirea ei[2547]. Amintit preot și în 1895[2548], în 1896[2549] și în perioada 1897-1907[2550]. În 1901 ocupa o funcție didactică (al doilea servici)[2551]. În 1901, după moartea singurului preot rămas la Sf. Nicolae, Nae Mateescu, suplinește postul aceluia[2552]. Amintit preot la Sf. Gheorghe și în 1908[2553]. Tot acum, în 1908, e „autorizat" de episcopie să catehizeze pe doamna Luiza Orezeanu, protestantă[2554].

În mai 1909 iese la pensie ca institutor[2555], dar este exclus și de la biserică[2556], gest care stârnește o profundă nemulțumire epitropiei și credincioșilor[2557] – de menționat că în 1914 preotul de la filiala Sf. Nicolae, D. Angelescu, aflat în aceeași situație, este lăsat în continuare cu oficiul preoției[2558]. A se vedea, de altfel, și partea din „Anexe" dedicată acestui moment. Caracterizat de epitropie ca fiind „iubit și

---

2529 Arhiva…, Dosarul 19 (1883), f. 18.
2530 Arhiva..., Dosarul 18 (1884), f. 36.
2531 Arhiva..., Dosarul 2 (1909), f. 17.
2532 Arhiva..., Dosarul 16 (1885), f. 10.
2533 Arhiva..., „Dosarul pe anul 1886", f. 41.
2534 Arhiva…, „Dosarul pe anul 1887", f. 33.
2535 Teodor Mavrodin, *op. cit.* p. 167.
2536 Arhiva..., „Dosarul pe anul 1888", f. 17.
2537 Arhiva…, Dosarul 14 (1889-1890), f. 37.
2538 Arhiva…, Dosarul 13 (1890-1891), f. 38 și f. 85.
2539Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 548.
2540 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 565.
2541 Arhiva..., Dosarul 24 (1891-1892), f. 68.
2542 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 669.
2543 Arhiva..., Dosarul 23 (1892), f. 16.
2544 Arhiva..., Dosarul 23 (1892), f. 18.
2545 Arhiva..., Dosarul 23 (1892), f. 85.
2546 Arhiva..., Dosarul 23 (1892), f. 66 și f. 75.
2547 Arhiva..., Dosarul 23 (1892), f. 67.
2548 Arhiva…, Dosarul 66, f. 16.
2549 Arhiva…, Dosarul 66, f. 18.
2550 Arhiva..., „Condică de achitarea salariilor personalului biserici parohiale sf. George cu începere de la 1 aprilie 1897 și până la iulie 1907", f. 2 și f. 22.
2551 Arhiva…, Dosar 32, f. 11.
2552 Arhiva..., Dosar 32, f. 21.
2553 Arhiva…, Dos. 2/1908, f. 4.
2554 Arhiva…, Dos. 2/1908, f. 3.
2555 Arhiva..., Dos. 3/1909, f. 10.
2556 Arhiva..., Dos. 1/1909, f. 9 și f. 15.
2557 Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 49-50.
2558 Arhiva..., Dosar 100, f. 3.

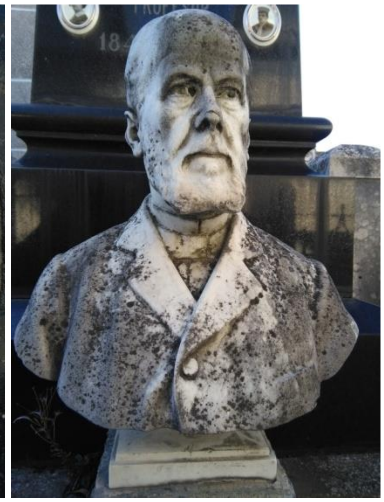
respectat de unanimitatea credincioșilor" și că „prin purtarea sa canonică și prin exemplele frumoase ce dă atât în societate cât și în exercițiul cultului divin, numitul preot este o podoabă a bisericei noastre și că, deci, trebuie păstrat"[2559]. Înainte de pensionare primește o gratificație din partea epitropiei de 1200 lei[2560]. Este lăsat și după pensionare să slujească[2561], însuși episcopul dispunând acest lucru[2562]. Personal, Nae Boerescu este dispus să renunțe și la subvenția de după pensionare, numai să fie lăsat să slujească[2563].

Revenirea lui Nae Boerescu, în viziunea noului paroh, Dobre Popescu (Rădulescu), preot celib, nu este discretă, deoarece face remarci jignitoare în public și își ia anumite drepturi pe care, potrivit statutului de acum, nu le mai are[2564] – în 1912 Nae Boerescu chiar acuză că ar fi fost otrăvit de către diaconul I. Postelnicescu[2565]. În iulie 1909 îl înlocuiește pe pr. D. Angelescu de la filiala Sf. Nicolae, plecat în concediu[2566]. În toamana lui 1909, alături de cântărețul de la Sf. Gheorghe Ioniță Popescu, examinează pe cei doi concurenți pentru postul de cântăreț la filiala Sf. Nicolae[2567]. În 1910, pensionar, este plătit cântăreț II[2568], suplinind tot în acest an pe preotul Angelescu de la filiala Sf. Nicolae[2569]. În 1912 este amintit preot la Sf. Gheorghe, tot pe postul de cântăreț de strana stângă, însă[2570]. Tot în acest an, datorită acuzațiilor nefondate pe care le răspândea prin oraș asupra colegilor de altar, este îngăduit la altar numai cu îngăduința parohului[2571]. Tot în 1912 suplinește din nou pe preotul conducător al filialei D. Angelescu[2572]. Amintit la Sf. Gheorghe și în 1913[2573], și în 1914[2574]. În 1914 încă însoțea pe parohul de la Mavrodolu, I. Sălcescu, în vizitele lui ilegale în parohia Sf. Gheorghe[2575]. Parohul se plânge de el și de diaconul Postelnicescu cum că lipsesc de la slujbe, fiind nevoit să introducă o condică de prezență[2576]. În toamna lui 1915 parohul îi dă un ultimatum pentru anumite nereguli[2577]. Amintit preot la Sf. Gheorghe în 1916[2578], în 1917[2579], în 1918[2580] și în 1919[2581].

Din iunie 1920 nu mai este prezent în scripte, probabil pentru că a fost deja îndepărtat, la desele insistențe ale parohului care îi imputa din nou indisciplina și indiscreția[2582]. Absent din scripte în perioada iunie 1920- iulie 1921[2583]. Reintegrat la Sf. Gheorghe în 1921, dar nu pe postul de cântăreț II, ca

[2559] Arhiva..., Dos. 3/1909, f. 10.
[2560] Arhiva..., Dos. 3/1908, f. 17.
[2561] Arhiva..., Dos. 3/1908, f. 19.
[2562] Arhiva..., Dos. 1/1909, f. 10.
[2563] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 17.
[2564] Arhiva..., Dosar 82, f. 1.
[2565] Arhiva..., Dos. 1/1911, f. 31, și Arhiva..., Dos. 110, f. 13.
[2566] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 47.
[2567] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 80.
[2568] Arhiva..., Dosar 81, f. 48.
[2569] Arhiva..., Dosar 81, f. 41.
[2570] Arhiva..., Dosar 65, f. 30.
[2571] Arhiva..., Dosar 1/1911, f. 34.
[2572] Arhiva..., Dosar 1/1912, f. 24.
[2573] Arhiva..., Dosar 94, f. 34.
[2574] Arhiva..,, Dosar 101, f. 6.
[2575] Arhiva..., Dosar 95, f. 127.
[2576] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 15.
[2577] Arhiva..., Dosar 106, f. 60.
[2578] Arhiva..., Dos. 3/1916, f. 29.
[2579] Arhiva..., Dos. 1/1917, f. 25.
[2580] Arhiva..., Dos. 1/1918, f. 7.
[2581] Arhiva..., Dos. 3/1919, f. 7.
[2582] Arhiva..., Dosar 111, f. 3.
[2583] Arhiva..., Dosar 111, f. 16.

până acum, ci ca preot supranumerar[2584], cu toată opoziția legală a parohului[2585]. În vara lui 1921 îl suplinește pe paroh, plecat în concediu[2586]. În februarie 1922 trece prin câteva probleme de sănătate și întocmește o cerere de concediu medical: „după cum știți am căzut foarte greu bolnav așa fel că vreo două săptămâni și mai bine nu mai știam de mine. Acum sunt în convalescență și de o slăbiciune totală”[2587]. Ultima mențiune în state este din iunie 1922[2588], în preajma morții premature a parohului Dobre R. Popescu. Reapare în toamna aceluiași an, cu o cerere de concediu (ultima, de altfel), fiind suplinit de nou-venitul pr. Gheorghe Popescu-Broșteni[2589]. La hramul de Sf. Arhangheli, 8 noiembrie 1922, slujește[2590]. Moare peste trei săptămâni, în 28 noiembrie 1922, episcopia închizându-i postul de preot supra-numerar în aceeași lună[2591].

Pr. prof. Gheorghe Popescu și bustul său funerar din cimitirul din Pitești

Gheorghe Popescu (**n. 1846-m.1908; preot între 1868**[2592]**-1906; paroh între 1892-1906**). Un G. Popescu se angajează cântăreț II la 8 septembrie 1868[2593]. Cert este că în 1869 era paracliser și diacon[2594], în 1870 semnând ca preot (semnează ca preot, a treia semnătură, după Sandu duhovnicul și un altul, semnat indescifrabil, probabil Nae Boerescu)[2595]. Gheorghe, căsătorit în 1868, copii: o fată (n. 1874) și un băiat (n. 1884), amândoi necăsătoriți în 1904[2596]. Băiatul este Tomiță Popescu, viitor prim-procuror al Tribunalului Argeș[2597]. Studii: Seminar, gradul I[2598]. Dintr-o altă sursă aflăm că a fost diaconit în 1869

[2584] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire, 1913-1926”, f. 24 și Arhiva..., Dosar 112, f. 13.
[2585] Arhiva..., Dosar 119, f. 48.
[2586] Arhiva..., Dosar 119, f. 15.
[2587] Arhiva..., Dosarul 119, f. 37.
[2588] Arhiva..., Dos. 79, f. 2.
[2589] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 32-33.
[2590] Arhiva..., Dosarul 126, f. 62.
[2591] Arhiva..., Dosarul 125, f. 89.
[2592] Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare piteștene...*, p. 256, nota 31 (însemnare pe un manual de „Istorie bisericească pe scurt”, de Filaret Scriban, din inventarul bisericii domnești: „Gheorghe Popescu, preot, 1868, 6 mai”, probabil data hirotonirii ca diacon).
[2593] Arhiva..., Dosarul 7, f. 7.
[2594] Arhiva..., Dosarul 6, f. 276 și f. 292.
[2595] Arhiva..., Dosarul 6, f. 5.
[2596] Arhiva..., Dosarul 36, f. 167.
[2597] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 24.
[2598] Arhiva..., Dosar 69, f. 15.

și preoțit în 1870, deținător al rangului de castris în 1889 și al rangului de iconom în 1897, paroh din 1892[2599].

Profesor între 1870-1880 la Seminarul din Curtea de Argeș[2600]. Profesor de religie la gimnaziul din Pitești, între 1873-1901 și director al aceluiași gimnaziu între1873-1877[2601]. Absolvise Seminarul din Curtea de Argeș, gradul I, și în 1901 fusese deja profesor de religie la Liceul Brătianu[2602]. Semnează ca preot și în 1871[2603], și în 1872[2604]. Înființează în 1873 și conduce împreună cu pr. Ioan Petculescu școala privată de băieți din curtea bisericii Mavrodolu care în 1883 a fost transformată în 1883 în școala publică nr. 3[2605]. Semnează ca preot și în 1873, în 1874[2606], în 1875[2607], în 1876[2608]. În 1877, împreună cu colegul Nae Boerescu (și cumnat, foarte probabil, deoarece era căsătorit cu Maria Boerescu[2609]), este ales de episcopul Ghenadie Petrescu în comisia de predică[2610]. Semnează și în 1878[2611], și în 1880[2612], cu toate că în perioada ianuarie-septembrie 1880 nu figurează, postul lui fiind vacant[2613].

Această vacantare se explică prin faptul că în 1880 este numit Director al Seminarului eparhial din Curtea de Argeș, el asigurându-se printr-o cerere protopopului județului Argeș să nu fie înlăturat de la Sf. Gheorghe și să i se plătească salariul în lipsă, deoarece încă de la începutul clericatului a fost diaconit pe seama acestei biserici[2614]. Semnează ca preot și în perioada 1881-1882[2615] și în 1883[2616]. Tot în 1883 primește medalia ”Serviciu credincios”, clasa I[2617]. În 1884 plătește benevol o chirie pentru echilibrarea bugetului bisericii. Este vorba de „casele ce (le) locuiesc în curtea bisericii” care au fost construite „ca să locuiască gratuit unul din preoții Bisericii spre a se găsi cu înlesnire la necesitățile ce ar avea d-nii enoriași ai bisericii”[2618]. Semnează ca preot și în 1887[2619], în 1888[2620], în 1889[2621], în 1890[2622] și în 1891[2623]. Paroh din 31 octombrie 1892[2624]. Paroh și în 1893, vezi o însemnare de pe un „Penticostar din 1889” și de pe un „Triod” din 1891: „Cumpărată în Anul 1893 martie 20, Epitropia Bisericei Sfl. Georgie

---

2599 Arhiva..., Dosarul 10 (1898-1899), f. 42.
2600 Gheorghe C. Marinescu, *Seminarul din Curtea de Argeș*, 1936, p. 39.
2601 Prof. Nicolae Vlad, prof. Tudor Popescu, *Monografia liceului Nicolae Bălcescu din Pitești, 1866-1966*, Sibiu, 1966, p. 100.
2602 Arhiva..., Dosarul 32, f. 56.
2603 Arhiva..., Dosar 6, f. 360.
2604 Arhiva..., Dosar 6, f. 394 și f. 395.
2605 Ion M. Dinu, *Figuri de dascăli argeșeni*, vol. 2, Editura Paralela 45, p. 342.
2606 Arhiva..., Dosar 6, f. 631.
2607 Arhiva…, Dosarul 91, f. 1.
2608 Arhiva..., Dosarul 89, f. 6.
2609 Ion M. Dinu, *op. cit*., p. 341.
2610 Teodor Mavrodin, *op. cit*.., p. 93.
2611 Arhiva..., Dosarul 2/1878, f. 15 (după proistosul Nae Boerescu).
2612 Arhiva..., Dosarul 4/1880, f. 26.
2613 Arhiva..., „Condică de primirea salariului funcționarilor bisericii Sftul Georgie pe anii 1880, 1881 și 1882”, f. 1-11.
2614 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 101.
2615 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 12 și f. 38.
2616 Arhiva..., Dosarul 19/1883, f. 18.
2617 Ion M. Dinu, *op. cit*., p. 341.
2618 Arhiva..., Dosarul 18 (1884), f. 36.
2619 Arhiva..., „Dosarul pe anul 1887”, f. 33.
2620 Arhiva..., „Dosarul pe anul 1888”, f. 17.
2621 Arhiva..., Dosarul 14 (1889-1890), f. 37.
2622 Arhiva..., Dosarul 13 (1890-1891), f. 38 și f. 85.
2623 Arhiva..., Dosarul 24 (1891-1892), f. 68.
2624 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 669.

din Pitesci. Epitropi: Paroch, Pr. G. Popescu, M. Raicoviceanu ”. Se semnează ca preot la Sf. Gheorghe și în 1895[2625], și în perioada 1897-1906[2626].

Scoaterea din funcția de paroh în 1906 este socotită nedreaptă de către epitropie și de către enoriași care-l descriau: „preot de onoare, necăzut absolut în nicio vină, și care o viață întreagă a servit biserica cu multă evlavie”[2627]. Foarte probabil a fost pensionat la 60 de ani. Protestează în zadar că biserica, fiind „particulară”, adică cu cler plătit din fonduri proprii, el are dreptul, potrivit legii, să slujească până la vârsta de 70 de ani[2628]. Ministrul Cultelor trimite episcopiei adresa nr. 6741/1907 prin care consideră nelegală înlocuirea lui[2629]. Răposat la trecerea dintre anii 1908-1909. Înainte de deces, pe 15 decembrie 1908, reclamase la episcopie pe noul paroh, Dobre Popescu, că, îmbrăcat fiind în sfintele odăjdii, a refuzat să slujească împreună Sf. Liturghie de dinaintea unui parastas al familiei Steriade (familie care îl invitase la slujbă pe fostul paroh). Noul paroh îl acuza și pe el, și pe Nae Boerescu, de mai mult timp, probabil nefondat, că și-au însușit o stofă prețioasă a bisericii, folosită pentru a-și confecționa veșminte sfințite.

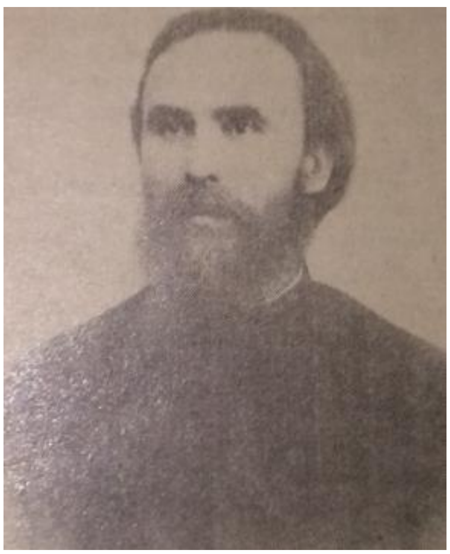
Deja în 29 ianuarie 1909 era amintit ca decedat[2630]. Potrivit altei surse, a murit la finele lui 1908[2631]. Pentru comparație, redăm integral profilul din sursa citată: „Popescu, Gheorghe T.(Ciumești/Argeșelu, Mărăcineni, Muscel 17 iulie 1846-Pitești, Argeș, 27 decembrie 1908). Preot, profesor, om de cultură. Seminarul Teologic Curtea de Argeș (1868). Activitate ecleziastică și didactică: iconom stavrofor, biserica Sf. Gheorghe, Pitești; Gimnaziul/Liceul Ion C. Brătianu, Pitești (1873-1879, 1880-1901), director (1837-1877); Seminarul Teologic din Curtea de Argeș (1879-1880), titular Religie, Teologie, Morală pastorală, Liturgică. Distinct: inițierea și conducerea Școlii Primare de Băieți, Biserica Mavrodolu, Pitești, în colaborare cu Ioan Petculescu. Îndrumător spiritual, diverse acțiuni sociale și administrative, Pitești sau alte localități. Consilier orășenesc. Demersuri privind ampalsarea Cimitirului Sfântul Gheorghe, Pitești, pe terenul actual. Mormânt străjuit de un obelisc de marmură neagră, în prim-plan, bust personalizat. Aprecieri publice antume și postume”. Soția lui, preoteasa Maria, moare în 1912.

Nicolae Constantinescu (**amintit preot între 1872**[2632]**-1883, paroh în 1881, protopop**). Preot la Sf. Gheorghe și în 1874[2633]. În 1875, preot la Sf. Gheorghe, dar și epitrop recunoscut de primărie[2634]. Epitrop (adică paroh) și în 1876[2635], în 1877[2636], în 1878[2637], în 1879[2638], în 1880[2639], în 1881- decembrie 1882[2640]. Proestos (paroh) în 1881 în locul lui Nicolae Boerescu[2641]. În ianuarie 1882 se retrage din funcția

[2625] Arhiva…, Dosarul 66, f. 16.
[2626] Arhiva..., „Condică de achitarea salariilor personalului biserici parohiale sf. George cu începere de la 1 aprilie 1897 și până la iulie 1907”, f. 2 și f. 20 (ultima semnătură, și ca preot, și ca paroh, iulie 1906).
[2627] Arhiva..., Dosarul 53, f. 10 și f. 22.
[2628] Arhiva..., Dosarul 54, f. 6.
[2629] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 17.
[2630] Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 44-45.
[2631] *Enciclopedia...*, vol. III, p. 72.
[2632] Arhiva..., Dosarul 6, f. 631.
[2633] Arhiva..., Dosarul 92 (anul 1874), f. 11.
[2634] Arhiva..., Dosarul 90, f. 6.
[2635] Arhiva..., Dosarul 91, f. 7.
[2636] Arhiva..., Dosarul 89, f. 5 și f. 6.
[2637] Arhiva..., Dosarul 86, f. 6 și Arhiva.., Dos. 2/1878, f. 24.
[2638] Arhiva..., Dosarul 5 (1879), f. 36.
[2639] Arhiva..., Dosarul 4 (1880), f. 26.
[2640] Arhiva..., „Condică de primirea salariului funcționarilor bisericii Sftul Georgie pe anii 1880, 1881 și 1882”, f. 14 și f. 38.
[2641] Arhiva..., Dosar 1 (Corespondența 1878-1892), f. 155.

de paroh[2642]. Deja în 1884 era amintit ca răposat[2643]. Diacon la mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung până în 1847, când se mută la biserica Mavrodolu din Pitești. Aceasta din urmă arde în 1848, diaconul mutându-se provizoriu în București, la mănăstirea Sărindar, de unde revine în 1850, ca preot, la Mavrodolu, reconstruită[2644]. Protopop de Vedea și Oltul de Sus (1851-1855), de Pitești, Găleșești, Cotmeana (1856-1861), de Argeș (1864, 1865-1866, 1866-1869), de Olt (1876-1878)[2645]. Reclamat mai mereu (1855, 1859, 1864) pentru grave abuzuri sociale și clericale[2646].

În 1858 este destituit pentru o petiție semnată de alți 20 de piteșteni împotriva cârmuirii[2647]. În 1860 vine cu moaștele Sf. Filofteia în plasele Găleșești și Cotmeana împotriva invaziei lăcustelor[2648]. În 1863, ca fost protopop, este ales de mitropolitul Nifon în comisia mixtă pentru aplicarea legii secularizării averilor mănăstirești[2649]. În 1867, ca „agent” al episcopului Ghenadie Țeposu care stătea mai mult la Antim și conducea prin corespondență, înlătură, în pofida nemulțumirii piteștenilor, „doi onorabili preoți din Pitești”, în 1868 oprind de la slujbă alți doi clerici, pe motiv că nu au participat la Te-Deumul de 8 aprilie și de 10 mai [2650] (probabil, printre cei patru excluși se numără și Nicolae Mateescu de la biserica domnească, care din 1867 nu mai figurează aici). Tot pe motiv politic este reclamat și în 1875 cum că învrăjbește lumea. El se apără argumentând „că de la 1848 până acum am petrecut mai mulți domnitori cu diferite guverne, mai liberale sau mai despotice. Și cu toate acestea eu nu m-am schimbat. Am fost destituit nu pentru abuzuri sau nedemnitate, ci pentru principiul meu care a fost și este liberal”[2651].

Diac. Teodor Băjenaru. Sursa: Silvestru Voinescu, *Un secol de activitate corală în Pitești*, Pitești, 1971

Epitropia evocă în 1884, după puțin timp de la moartea lui, faptul că Nicolae Constantinescu a murit în mizerie[2652]. Probabil că fiul lui este Nicolae N. Constantinescu, primar al Piteștiului (1885, 1887, 1903), fondator al Bibliotecii Publice din Pitești și mobilizator principal al construcției vechii primării (astăzi Galeria de Artă)[2653].

Teodor Băjenaru (n. 1853-m.1931; diacon între 1884[2654]-1907 și dirijor între 1884-1901). Născut în 1853, hirotonit în 1880 pe seama bisericii Vergu-București, căsătorit în 1878, copii: două fete (n. 1887, 1885) și trei băieți (n. 1888, 1897, 1901)[2655]. Frate al unui cunoscut cântăreț de operă, Băjenaru[2656]. El însuși compunea, ”Gornistul de la Grivița” fiind deja o melodie

[2642] Arhiva..., Dosar 1 (Corespondența 1878-1892), f. 203.
[2643] Arhiva..., Dosar 1 (Corespondența 1878-1892), f. 285.
[2644] Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *op. cit.*, pp. 32-34.
[2645] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, pp. 167-168.
[2646] *Ibidem*, pp. 159-161.
[2647] *Ibidem*, pp. 472-473.
[2648] *Ibidem*, p. 51.
[2649] *Ibidem*, p. 64.
[2650] *Ibidem*, p. 79.
[2651] *Ibidem*, p. 472.
[2652] Arhiva..., „Dosar coprinzând…”, f. 86.
[2653] *Enciclopedia ...*, vol. III, p. 230.
[2654] Arhiva..., Dosarul 18 (1884), f. 30.
[2655] Arhiva..., Dosarul 36, f. 167.
[2656] Silvestru Voinescu, *op. cit.*, p. 13.

locală cunoscută, cântată mult timp în Pitești[2657]. Studii: Seminar, gradul I[2658], și Conservatorul din București[2659], cu toate că în 1907, când se hirotonește din diacon preot la Mavrodolu, epitropia îl evocă în ipostaza de diacon „netitrat”, adică fără titlu universitar, foarte probabil nelicențiat în Teologie[2660]. Vezi contractul lui de angajare la Sf. Gheorghe, în 1884[2661].

Pr. Teodor Băjenaru în ultimii ani ai vieții. Sursa: arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești

Tot în 1884 organizează primul cor la Sf. Gheorghe al treilea (foarte probabil al doilea), cronologic, din istoria urbei [2662], în 1885[2663], în 1886[2664], în 1887[2665], în 1888[2666], în 1889[2667], în 1890[2668],în 1891[2669], în 1892[2670], în 1893[2671]. În 1894 stătea în parohie, pe strada Șerban Vodă[2672]. Amintit și în 1895[2673], între 1896-1897[2674], între 1897-1907[2675]. În 1901 corul pe care îl organizase la Sf. Gheorghe își încetează pentru trei ani activitatea, din lipsă de fonduri. Tot în 1901 vrea să se hirotonească preot pe seama filialei Sf. Nicolae (deoarece în acel an murise și ultimul preot rămas acolo, N. Mateeescu), dar Ministerul Cultelor nu aprobă. Parohul chiar îl recomandă, descriindu-l: „și-a îndeplinit serviciul cu conștiinciozitate, având și o conduită exemplară”[2676]. În iunie 1907 se hirotonește preot pe seama bisericii Precista Nouă-Mavrodolu[2677]. Parohul de la Mavrodolu, I. Sălcescu, cel care l-a cooptat aici, spunea: „Era singurul, credeam, cu firea-i stăpânită, să-mi fie pururea tovarăș neclintit și netulburător”[2678]. Parohul Sălcescu îl propune imediat pentru hirotonie, deoarece murise preotul duhovnic Nicolae Vișineanu[2679]. După venirea lui la Mavrodolu și după ce formează un cor plătit[2680], cântărețul N.P. Băjan, probabil pe acest fond, își dă demisia[2681].

2657 *Ibidem*, p. 13.
2658Arhiva..., Dosar 69, f. 15.
2659 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 285.
2660 Arhiva..., „Registru de decisiuni, 1904-1913”, f. 54.
2661 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 266 (120 lei lunar, liber a veni la toate slujbele, liber a cânta și la strană).
2662 Arhiva…, Dosarul 18 (1884), f. 44.
2663 Arhiva..., Dosarul 16 (1885), f. 10.
2664 Arhiva..., Dosarul pe anul 1886, f. 41.
2665 Arhiva..., Dosarul pe anul 1887, f. 33.
2666 Arhiva..., Dosarul pe anul 1888, f. 17.
2667 Arhiva..., Dosarul 14 (1889-1890), f. 37.
2668 Arhiva..., Dosarul 13 (1890-1891), f. 38.
2669 Arhiva..., Dosarul 24 (1891-1892), f. 68.
2670 Arhiva..., Dosarul 23 (1892), f. 16.
2671 Arhiva..., Dosarul 23 (1892), f. .18.
2672 Arhiva..., Dosarul 23 (1892), f. 85.
2673 Arhiva..., Dosarul 66, f. 16.
2674 Arhiva..., Dosar 28, f. 17.
2675 Arhiva..., „Condică de achitarea salariilor personalului biserici parohiale sf. George cu începere de la 1 aprilie 1897 și până la iulie 1907”, f. 2 și f. 22 (ultima semnătură, tot în funcția de diacon, iunie 1907).
2676 Arhiva..., Dosarul 32, f. 20.
2677 Arhiva…, „Registru de decisiuni 1904-1913”, f. 53.
2678 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 27-28.
2679 Arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești, „Dosarul A 4, 1927, Registru de intrarea și ieșirea corespondenței, 1907-1927”, f . 6.

Din ianuarie 1909 părintele Băjenaru este și remunerat pentru prestația de dirijor al corului de la Mavrodolu[2682]. Din portretul făcut de pr. Marin Diaconescu: „Avea glas frumos (…). Avea pas măsurat. Era scump la vorbă, dar și vorba îi era măsurată. Totdeauna, bine dispus., niciodată supărat, om pașnic și înțelept. Slujea cu o deosebită priveghere de sine, iar ecteniile le rostea și le cânta în același timp spre înțelegerea și spre pătrunderea tuturor”[2683]. Reia legăturile cu Sf. Gheorghe în 1909, ca dirijor al corului ”Dorul”[2684]. Pentru comparație și completare, redăm profilul din enciclopedia oficială: „Băjenaru, Teodor (Corbi, Muscel, 16 august 1853 – Pitești, 18 iulie 1931). Profesor, muzică, diacon, preot, dirijor, cor. Stabilit definitiv în Pitești din 1884. Conservatorul București, clasa Eduardo Wachmann. Primul profesor de muzică și dirijor Liceul /Colegiul Ion C. Brătianu, Pitești (1885-1920), diacon, biserica Sfântul Gheorghe, Pitești (1884-1907); preot, biserica Mavrodolu (1907-1920). Colaborator, muzică vocală (1898-1899) și liniară (1921-1928), Școala de Cântăreți bisericești și parohia Sf. Treime, Pitești. Compoziții proprii, prelucrări. Fondator, Societatea Muzicală Română Dorul, Pitești, (1904), devenită Armonia (1912). Importante activități comunitare. Aprecieri publice antume și postume (I.P.)”[2685].

Mormântul Eufrosinei, soția Pr. Teodor Băjenaru, în cimitirul municipal din Pitești. Foto, autorul

În 1923 iese la pensie, dar continuă să vină la biserică până la moarte, în 27 iulie 1931. În Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din stânga, este înmormântată Eufrosina T. Băjenaru, decedată în 1908 la 48 de ani, foarte probabil soția lui. Mormântul are două locuri, dar a doua cruce nu mai există. Foarte probabil, al doilea loc de veci este chiar al marelui pedagog și dirijor piteștean. Că Eufrosina este soția lui aflăm și din „Pomelnicul bisericei Mavrodolu din Pitești”, manuscris nedatat (dar, foarte probabil, început în jurul anului 1900), f. 1: „Preotul Teodor Băjenaru. Vii : Teodor preot, Efrosina presvitera, Eliza, Gheorghe, Victoria, Alexandru. Morți : Efrusina presvitera, Teodor, Gheorghe preot, Teodora presvitera, Ioana, Nicolae, Petre, Paraschiva, Ecaterina, Aurelia, Pavel, Teodora, Maria, Nicolae, Ion, Filip preot, Maria preoteasa, Ioan, preot, Anastasia preoteasa, Sandu, Maria, Alexandrina, Mihail, Alexandru, Matei”. De dimensiuni medii, tabloul părintelui Băjenaru cu fotografia lui în ultimii ani ai vieții s-a păstrat în podul bisericii Mavrodolu, unde a slujit.

G. Ionescu (preot în 1885[2686]).

Dobre R. Popescu (n. 1864-m.1922; preot paroh între 1906[2687]-1922; fost protopop de Olt). Fost protopop al județului Olt (1901-1906)[2688]. Licențiat al Facultății de Teologie, Universitatea

[2680] Arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești, „Dosarul A 4, 1927, Registru de intrarea și ieșirea corespondenței, 1907-1927”, f . 10.
[2681] Arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești, „Dosarul A 4, 1927, Registru de intrarea și ieșirea corespondenței, 1907-1927”, f . 11.
[2682] Arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești, „Dosarul A 4, 1927, Registru de intrarea și ieșirea corespondenței, 1907-1927”, f . 16.
[2683] Arhiva…, „Cartea de Aur...”, f. 27-28.
[2684] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 82.
[2685] *Enciclopedia...*, vol. I, pp. 92-93.
[2686] Arhiva..., Dosarul 16 (1885), f. 10. (doar semnătura, el nefigurând pe statele de plată ale acestui an).

București, în 1899[2689]. Tatăl lui, preotul Radu Dinu din comuna Dudescu, județul Brăila, iar fratele lui, preotul Ioan Rădulescu din Gropeni, județul Brăila[2690]. Mai avea trei surori (Marica, Stoiana, Gherghina), toate ajunse preotese[2691]. Dintr-o altă sursă auto-biografică, din 1914, aflăm: născut în 5 ianuarie 1864, văduv din 7 iunie 1887, fără copii, licențiat în Teologie în 1899, mutat din București (biserica Mântuleasa) în Slatina (biserica Sf. Treime, apoi biserica Sf. Gheorghe-Ionașcu), publicații: 1. *Studiu Biblic asupra cuvântului „Lege” în Vechiul Așezământ*, Tipografia Carol Goebl, București, 1899. 2. *Călăuza parohului*, Tipografia C. Constantinescu, Slatina, 1904. 3. *Din trecutul bisericesc al Românilor*, Tipografia Șt. Voinescu, Pitești, 1909 4. Diverse articole în revista „Cârmaciul”, Pitești, 1911-1912. Decorat cu ordinul Coroana României, cu medalia Avântul Țării, cu medalia Bărbăție și Credință. Distincții: sachelar, iconom, iconom stavrofor[2692].

În 1907 defensorul bisericesc constată în cadrul unei inspecții: „preotul paroh predică oral credincioșilor”[2693]. Paroh încă de la venire. Tot în această calitate și în 1908[2694]. Încă de la venirea în Pitești stă în odaia de sus a casei parohiale (din actele anilor precedenți acolo stătea paracliserul), str. Doamna Bălașa, nr. 12[2695]. Preot paroh și în 1909[2696]. Oprind de la slujbă pe noul venit, preotul Marin Preoțescu, parohul Dobre Popescu este judecat de Consistoriu și i se interzice, între 1-9 mai 1909, dreptul de a mai sluji[2697]. Paroh și în 1910[2698], și în 1912[2699]. Mobilizat în 1913 ca paroh, gradul iconom stavrofor, (cu gradul de locotenent, salariu 300 de lei lunar, 60 de lei spor și 60 de lei alocație de hrană, cu primă de echipare 400 de lei)[2700]. Tot în 1913 vinde trei hectare (șase pogoane) de pământ arabil în comuna Gropeni, județul Brăila, Dobriței, cumnata lui, soția preotului Ion Rădulescu, și se semnează „Preotul Dobre R. Popescu zis și Dobre Preotul Rădulescu, parohul bisericii catedrale Sft. George”[2701]. Din acest act aflăm că parohul stă în str. Doamna Bălașa, nr. 12, chiar fosta casă parohială de dinainte de cea din 1932.

[2687] Arhiva..., „Condică de achitarea salariilor personalului biserici parohiale sf. George cu începere de la 1 aprilie 1897 și până la iulie 1907”, f. 20 și f. 22 (pentru anul 1907).
[2688] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 168.
[2689] Arhiva..., Dosar 47 bis, f. 3 (ceruse acest certificat în 1907 pentru a se înscrie în listele electorale).
[2690] Arhiva..., Dosar 47 bis, f. 6.
[2691] Arhiva..., Dosar 47 bis, f. 49.
[2692] Arhiva..., Dosarul 100, f. 74.
[2693] Arhiva..., „Condica de inspecții 1894-1923”, f. 2.
[2694] Arhiva..., Dos. 2/1908, f. 4.
[2695] Arhiva..., Dos. 3/1908, f. 17.
[2696] Arhiva..., Dos. 1/1909, f. 21.
[2697] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 18 și f. 21.
[2698] Arhiva..., Dosar 80, f. 23.
[2699] Arhiva..., Dosarul 65, f. 30.
[2700] Arhiva..., Dosarul 65, f. 2.
[2701]Arhiva..., Dosarul pe 1913, f. 71.

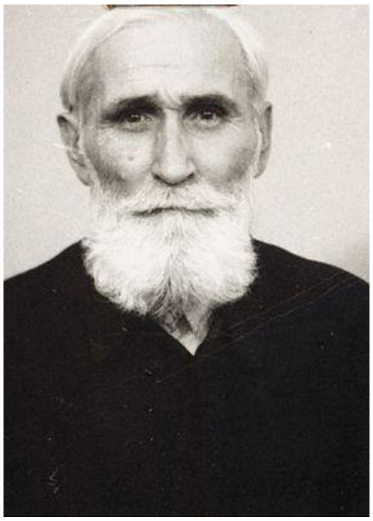

Inaugurarea bustului istoricului piteștean Ion Ionescu-Gion în 26 octombrie 1911 în fața Prefecturii Argeș (astăzi, Muzeul Județean Argeș). Potrivit articolului, la slujbă iau parte pr. Dobre Popescu de la Sf. Gheorghe, pr. D. Angelescu de la Sf. Nicolae și pr. Teodor Băjenaru de la Mavrodolu. Sursa: *Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie,* vol. XII, partea II, 1911, p. 502

Tot în 1913 dă explicații protopopului de ce nu a tras clopotele unui răposat și de ce l-a insultat pe parohul Sălcescu de la biserica Mavrodolu[2702]. Răspunde că preotul respectiv a slujit nepermis la înmormântarea generalului D. Boteanu a cărui casă se află în str. Unirii, aflată în parohia catedralei Sf. Gheorghe[2703]. Mai mult, invocă un handicap al acelui paroh și că la fiecare 1 ale lunii vizitează o bună parte din enoria Sf. Gheorghe pe temeiul faptului că în trecut acea parte a fost a bisericii Mavrodolu. La aceste vizite, motiv și pentru alți preoți de a veni nepermis în parohia catedralei, este însoțit chiar de pr. pensionar Nae Boerescu de la Sf. Gheorghe[2704]. În 1914 dorește înlocuirea preotului Nae Boerescu prin aducerea unui cântăreț de strana stângă, dar episcopul nu rezonează la această intenție[2705]. În martie 1915 este mobilizat din nou, dar refuză, pe motiv de boală[2706]. Paroh și în 1915[2707], în 1916[2708], în 1917[2709], în 1918[2710], în 1919[2711], în 1920[2712]. În vara lui 1921 este suplinit de preotul Nae Boerescu, reintegrat ca preot supranumerar[2713]. În 1921 se plânge din nou episcopului de ambsenteismul colegilor slujitori[2714].

[2702] Arhiva..., Dosar 95, f. 43.
[2703] Arhiva..., Dosar 95, f. 121.
[2704] Arhiva..., Dosar 95, f. 127.
[2705] Arhiva..., Dosar 95, f. 65.
[2706] Arhiva..., Dosarul 100, f. 53.
[2707] Arhiva..., Dosarul 105, f. 28.
[2708] Arhiva..., Dos. 3/1916, f. 29.
[2709] Arhiva..., Dos. 1/1917, f. 25.
[2710] Arhiva..., Dos. 1/1918, f. 7.
[2711] Arhiva..., Dos. 3/1919, f. 7.

Pe 30 mai 1922 era încă în viață, dar deja în iulie, același an, nu[2715]. Protopopul de Argeș își manifestă surprinderea, considerând-o „ o moarte neașteptată"[2716]. Părintele Dobre R. Popescu s-a stins după o „boală îndelungată"[2717] și, ca preot celib (de fapt văduv din tinerețe), deleagă ca legatar testamentar pe epitropul Mihalache Ionescu[2718]. Dintr-o altă sursă foarte credibilă aflăm că parohul Dobre Popescu a murit de tuberculoză. Epitropia este nevoită, așadar, să dezinfecteze și să renoveze odaia din cancelaria parohială în care a stat[2719]. Portretul făcut de pr. Marin Diaconescu care, foarte probabil, l-a cunoscut: „Mic de stat, supt la față, cu privire ageră, mereu purtând ochelari, în veșnic neastâmpăr, iscusit la minte, cu preocupări înalte, iubitor al scrisului, alipit de sf. Altar, cu glas cald și înduioșător, comunicativ și dornic de societate. (...) Fără să-i placă singurătatea, trăia singuratec într-o odăiță lângă Biserică – des adunânu-se în jurul lui mulți oameni, atrași și de inteligența lui, și de farmecul ființei sale cu care răspândea de bine împrejur. Rămăsese văduv încă de timpuriu și-și ducea singur această grea povară – văduvia, în jurul căreia vuesc tot felul de ispite. Simplificându-și viața la maximum, prin forța împrejurărilor, preotul văduv Dobre Popescu a fost scutit de complicațiile care obosesc pe om și-i fură viața. Între patru pereți ai unei camere modeste, preotul Dobre Popescu s-a mulțumit cu un pat, o masă și câteva cărți. În schimb, însă, avea mulți prieteni, mulți admiratori care-i umpleau camera și-i izgoneau singurătatea"[2720].

Pr. prof. I. Postelnicescu, foto din arest, 1959. Sursa: internet

I. Postelnicescu (**n. 1884-m.1959; diacon între 1907**[2721]**-1923**). Venit în locul lui Teodor Băjenaru, hirotonit preot la Mavrodolu, biserică vecină. Diaconit în 4 noiembrie 1907[2722]. În februarie 1909, cu ocazia iminentei pensionări a preotului Nae Boerescu, face o cerere prin care își menționează dorința de a se preoți și de a fi numit în locul lui[2723], însă locul va fi ocupat de preotul Marin Preoțescu. Licențiat în Drept Civil[2724]. Din 1909 este plătit de primărie cu 600 de lei anual[2725]. Amintit diacon aici și în 1910[2726], și în 1912[2727]. În 1912 primăria îi retrage subvenția pentru a o da tot catedralei, însă în direcția corului[2728]. Amintit diacon aici și în 1913[2729], și în 1914[2730]. În 1915 Ministerul Cultelor atrage atenția epitropiei să mărească salariile, conform legii,

---

2712 Arhiva..., Dosar 111, f. 47.
2713 Arhiva..., Dosar 119, f. 15.
2714 Arhiva..., Dosarul 119, f. 50.
2715 Arhiva..., Dosar 125, f. 10 și f. 60.
2716 Arhiva...., Dosar 79, f. 46.
2717 Arhiva...., Dosar 79, f. 71.
2718 Arhiva...., Dosar 79, f. 61.
2719 Arhiva..., Dosarul 125, f. 131.
2720 Arhiva..., „Cartea de Aur...", f. 26.
2721 Arhiva..., Dosarul 60, f. 28 și Arhiva..., Dosarul 61, f. 69.
2722 Arhiva..., Dosarul 61, f. 69.
2723 Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 49.
2724 Arhiva..., Dosarul 71, f. 25.
2725 Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 54.
2726 Arhiva..., Dosar 80, f. 23.
2727 Arhiva..., Dosar 65, f. 30.
2728 Arhiva..., Dos. 1/1912, f. 15.
2729 Arhiva..., Dosar 94, f. 34.
2730 Arhiva..., Dosar 101, f. 6.

Mormântul pr. I. Postelnicescu din cadrul cimitirului „Sf. Gheorghe” din Piteşti. Foto, autorul

tuturor angajaților, nu numai unora. Printre cei nedreptățiți este și diaconul I. Postelnicescu[2731]. Amintit diacon și în 1915[2732], și în 1916[2733], în 1917[2734].

Parohul îl roagă să nu mai lipsească de la slujbe[2735]. În 1919 chiar îi respinge sporul de vechime legal, pretextând că a lipsit mereu de la Sf. Gheorghe[2736]. În privința „sporului de scumpete”, parohul argumentează: „Într-adevăr, diaconul fiind funcționar la Creditul Rural din București, unde este salariat cu o leafă mult mai mare decât la biserica pe care funcție o îndeplinește exact și în detrimentul bisericii unde serviciul suferă din cauza lipsurilor sale, cum s-a întâmplat și în 1918, cum și în alți ani, anteriori, când a lipsit în mod sistematic de la serviciul său de diacon la această biserică. Își ia sporul de scumpete de la Credit, deci epitropia nu poate a-i mai da al doilea spor, spre a nu cădea în contradicție cu dispozițiile luate de Domniile Voastre”[2737]. Amintit diacon aici și în 1918[2738], și în 1919[2739]. Din 1919 i se desființează postul de la Creditul Agricol, București[2740]. Amintit diacon aici și în 1920[2741], și în 1921[2742]. În 1923 este reclamat la episcopie că nu slujește pe tura preotului nou venit, preotul Gheorghe Popescu-Broșteni. Inspectorul consemnează: „Atitudinea aceasta a fost observată și de enoriași, care se arată revoltați (...)”[2743]. În toamna lui 1922 cere concediu[2744].

Continuă să absenteze și pe tura noului paroh, cel din urmă văzându-se nevoit să înștiințeze organele superioare[2745]. Este aspru dojenit de către protopop deoarece în 31 ianuarie 1923, slujind, nu s-a împărtășit cu preoții co-liturghisitori[2746]. În pofida tuturor reclamațiilor, în primăvara lui 1923 își cere a treia gradație, solicitând retroactiv și salariul oprit de epitropie[2747]. Petentul câștigă în demersul lui[2748]. În 1923 era profesor[2749]. Tensiunea permanentă, acumulată în ani, se termină acum, în 1923, pe 15 mai, când părintele diacon pleacă de aici[2750]. Noul diacon care vine în locul lui, I. Marinescu, este instalat pe 1 martie 1925[2751].

[2731] Arhiva..., Dosarul 100, f. 55.
[2732] Arhiva..., Dosarul 105, f. 28.
[2733] Arhiva..., Dos. 3/1916, f. 29.
[2734] Arhiva..., Dos. 1/1917, f. 25.
[2735] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe 1913-1926”, f. 13.
[2736] Arhiva..., Dos. 1/1919, f. 2.
[2737] Arhiva..., Dos. 1/1919, f. 6.
[2738] Arhiva..., Dos. 1/1918, f. 7.
[2739] Arhiva..., Dos. 3/1919, f. 7.
[2740] Arhiva…, „Registru de intrare și eșire, 1913-1926”, f. 17.
[2741] Arhiva..., Dosar 111, f. 8.
[2742] Arhiva..., Dosarul 120, f. 7.
[2743] Arhiva..., „Condica de inspecții 1894-1923”, f. 7.
[2744]Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 33.
[2745] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 34.
[2746] Arhiva..., Dosarul 125, f. 26.
[2747] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 36.
[2748]Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 40.
[2749] Arhiva..., Dosar 125, f. 60.
[2750] Arhiva..., Dos. 2/1935, f. 12.
[2751] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 54.

Câteva amintiri: „Ca diacon, mi se povestește c-a lăsat plăcute amintiri, fiind un slujitor falnic și cu glas frumos de tenor, distins cu un remarcabil simț artistic în toată ținuta sa. (...) Se bucura de un nume bun ca profesor la liceul de fete din Pitești. Și fetele mele l-au avut profesor. Și ca preot se bucura tot de nume bun, fiind un bun slujitor și un bun predicator. L-am audiat de multe ori și am și coliturghisit. Cam rece, cam bățos, cam exagerat, dar nu fără meșteșug vădit în cântare și rostire. Îți cucerea admirația. Puțin cam milităros, cam prea autoritar, cam fără căldura păstorului blând și bun, cam țanțoș. Era stăpân pe gând și pe cuvânt când predica, dar nu știu ce te respingea. Credea sau nu credea în ce vorbea, greu de afirmat. Un lucru știu precis: că biserica Sf. Vineri era goală de credincioși. Dacă, prin aspră poruncă, n-ar fi obligat elevele să vină la biserică în fiecare duminecă sub amenințarea că le scade nota la religie, biserica ar fi fost pustie cu toată măreția ei interioară. (...) Părintele Postelnicescu a fost și protopop pe vremea P.S. Episcop Leu. Băgase spaima în preoți. Era prea administrativ. Când îl zăreau preoții care veneau la oraș, se ascundeau pe unde nimereau, să nu dea ochii cu dânsul. (...) Ca paroh are meritul de-a fi făcut o frumoasă casă parohială. Biserica Sf. Vineri avea atâta avere, încât nu i-a fost greu să facă casă parohială”[2752].

Profilul din enciclopedia oficială: „Postelnicescu, Ion M., (Moșoaia, Argeș, 13 martie 1884-Sighetu Marmației, Maramureș, 1959). Licențiat în Teologie și Drept. Diacon, biserica Sf. Gheorghe, Pitești, preot biserica Sf. Vineri. Protopop de Pitești (1932-1934 și 1939-1940). Profesor teologie, Liceul de Fete Ion și Sevastița Vasilescu/Colegiul Zinca Golescu, Pitești. Membru fondator Societatea Culturală Argeșul, Pitești. Membru P.N.Ț., consilier Consiliul Comunei Urbane, Pitești (1930). Arestat 13 august 1952, anchetat, torturat, Securitatea din Pitești, pentru aprecieri dușmănoase la adresa regimului comunist, eliberat după trei luni. Redeschiderea cauzei (1959), judecat și condamnat la 22 de ani de muncă silnică. Deținut, penitenciarele Jilava, Ilfov, și Sighetu-Marmației, Maramureș. Decedat după câteva luni de izolare și înfometare. Recunoașteri publice antume și postume. (I.I.P.)”[2753]. Vezi, de asemenea, și un articol special dedicat memoriei lui[2754].

Marin D. Preoțescu (n. 1882-m.1943; preot între 1909[2755]-1943, paroh între 1922-1943). Născut la Siliștení, Argeș, 1882, era fiul preotului Dragomir și al Saftei. Un Ion Preoțescu, probabil rudă, era în 1892 subprotoiereu (proistos de plasă, exarh) al sub-plășii Poiana Lacului din Plasa Pitești a protoieriei județului Argeș[2756]. Seminarul îl urmează la Curtea de Argeș, Iași și București. Termină Teologia la București cu distincția „Magna cum laude”. Era Președinte al Studenților în Teologie. În 1911 e profesor secundar, al doilea clasat. Învățător între 1902-1906 în satele: Tutana, Pădureți, Lăunele de Sus, Răchițele de Sus, Slobzia. Între 1906-1908, registrator-arhivar la cancelaria episcopiei de Argeș. În 1908 este preot la Siliștenii natali, în locul tatălui său. Din 1909, la Sf. Gheorghe din Pitești. Ca bacalaureat al Seminarului Veniamin Costachi din Iași, pentru care, în 1941, după bombardarea lui de către sovietici, trimite un ajutor financiar. Hirotonit în 1 iunie 1908 la Silișteni. Membru al Consistoriului Superior București, membru al Congresului Național Bisericesc (din 1926). Președinte al Societății

[2752] Arhiva..., Marin Diaconescu, „Evocări. Preoți decedați în ultimii 52 de ani (1931-1983) din Municipiul Pitești”, manuscris, pp. 23-24.
[2753] *Enciclopedia*…, vol.III, p. 287.
[2754] Denis Grigorescu, *Drama preotului Ion Postelnicescu, arestat la 73 de ani de comuniști pentru că asculta posturile occidentale de radio*, în „Ziarul Lumina”, nr. din 25 noiembrie 2016. Articolul, bazat pe informațiile profesorului de istorie Constantin Oancea, mai arată că părintele Ion Postelnicescu a intrat, după 1929, în P.N.Ț., devenind unul dintre apropiații omului politic Ion Mihalache. A fost, de asemenea, prieten și cu poetul Vasile Militaru, căsătorit în Pitești cu o binecunoscută actriță locală. Fost protopop de Pitești (1932-1934 și 1939-1940).
[2755] Arhiva..., Dos. 1/1909, f. 9 (mai 1909).
[2756] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 156.

„Frăția”. Ales senator în anii 1922, 1927, 1933. Colaborări la revistele „Viitorul”, „Cuvântul adevărului”, „Păstorul ortodox”[2757]. Lucrări: *Răscumpărarea după apostolul Pavel* (1907), *Cari ar fi mijloacele de a împărtăși poporului învățământul religios* (1908), *Conflicte din viață* (1910), *Contribuții la legea organizării bisericești* (1938)[2758]. Copii: Constantin (n. 1911), Vasile (n. 1913), Nicolae (n. 1915), Maria (n. 1919)[2759]. Membru și președinte al Consistoriului Spiritual Eparhial, 1908-1926. Distincții: iconom stavrofor, „Meritul Răsplata Muncii pentru Biserică”, cl. I, „Meritul Răsplata Muncii pentru școală”, cl. I, „Meritul Sanitar”, cl. I[2760], și „Meritul Comercial”, cl. I, plus „Coroana României în grad de ofițer”[2761].

Pr. Marin D. Preoțescu. Sursa: arhiva bisericii domnești, „Cartea de Aur...”

Încercase și în 1908 venirea la Pitești (la biserica Maica Precista, unde murise parohul I. Petculescu), dar nu reușise[2762]. Ni s-a păstrat de la epitropii Mihalache Ionescu și Drugeanu, o ciornă a unui memoriu pe care doresc a-l trimite ministrului Cultelor în martie 1909, text care evocă schimbările acelor ani: „Dacă înlăturarea preotului Boerescu de la biserica Sf. Gheorghe din Pitești este legală iar îngăduirea lui a servi mai departe se consideră ilegalitate, cu mult mai mult este ilegalitate transferarea preotului paroh Preoțescu de la parohia rurală Silișteni ca preot ajutător de care vorbește art. 3 din legea clerului mirean. Deci legea se opune categoric la această transferare ilegală și noi, epitropii, trebuie să respectăm legea. Intervenirea Prea Sf. Episcop către Dv. pentru această mutare este ilegală, vă rugăm respectuos a o respinge. Budgetul bisericei nu permite astfel de căpătuieli în serviciul bisericei acum fiind personal clerical legal. Biserica și enoria au nevoie de liniște pe care P.S. Sa caută să i-o tulbure prin astfel de transferări ilegale pentru care protestăm și nu o admitem sub niciun cuvânt, rugându-vă în același timp și pe Dv. a nu o admite și să închideți locul”[2763].

Profesor la Școala de cântăreți din Pitești și membru în Consistoriu[2764]. Transferat din parohia Siliștea II, județul Argeș[2765]. În primele luni de la venire este șicanat de parohul Dobre Popescu, mai precis „împiedicat de la îndeplinirea serviciilor religioase ce-l privesc și de la rândul săptămânii ce i se cuvine”[2766]. Parohul explică protopopului că, la un moment dat, noul venit a căutat să se impună cu ajutorul poliției[2767]. Amintit preot și în 1910[2768], și în 1912[2769]. În 1912 dă un examen pentru un post de profesor de religie[2770]. Amintit preot și în 1913[2771], și în 1914[2772]. Între 1914-1940, profesor la Liceul

[2757] *Păstorul ortodox*, nr. 11/1943, număr omagial dedicat vieții și activității lui preotului Marin Preoțescu.
[2758] Arhiva..., Dos. 1/1928, f. 107 și Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 19.
[2759] Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 19.
[2760] Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 120.
[2761] Arhiva..., Dos. 2/1930, f. 187.
[2762] Arhiva..., „Registru de decisiuni 1904-1913”, f. 70.
[2763] Arhiva..., Dos. 1/1908, f. 53.
[2764] Arhiva..., Dosarul 3/1909, f. 14.
[2765] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 15.
[2766] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 13.
[2767] Arhiva..., Dos. 3/1909, f. 3.
[2768] Arhiva..., Dosar 80, f. 23.
[2769] Arhiva..., Dosar 65, f. 30.
[2770] Arhiva..., Dos. 1/1911, f. 33.

Pr. Marin Preoțescu. Sursa: arhiva bisericii

Brătianu, în 1940 optând pentru funcția de preot. Din 1914 este perpetuu președinte al Soc. Frăția[2773]. Amintit preot și în 1915[2774], și în 1916[2775]. Din ianuarie 1917 nu mai figurează în statele epitropiei. Cauza este detașarea lui în județul Neamț, ca administrator al spitalelor, ajutându-l pe piteșteanul Nicolae Brânzeu, prefect acolo, în timpul primului război mondial[2776].

Revenit la începutul lui 1918, când ia salariul pe lunile lipsite[2777]. În continuare nu ia salariu, deoarece, se pare, ia pe cel de profesor[2778]. Amintit preot și în 1919[2779], și în 1920[2780], și în 1921[2781]. Numit paroh în 15 august 1922, după moartea neașteptată, la 58 de ani, a parohului Dobre R. Popescu[2782]. Instalat pe 21 septembrie 1922[2783]. Amintit preot și 1923[2784]. În 1924, potrivit statului, este profesor la liceul I.C.Brătianu[2785]. În 1924 donează Comitetului școlar al comunei Richițelele de Jos, Argeș, 1156 metri pătrați în satul Chelbești, teren evaluat la 2.000 de lei, pentru a se construi o școală[2786]. Amintit preot și în 1925[2787], și în 1926[2788]. În 1926 are 4 copii (în 1935, la fel) minori cu drept de indemnizație[2789]. Amintit preot și în 1927[2790]. Însemnare ca paroh în 31 martie 1929 pe „Slujba Învierei", București, 1900, p. 7, despre tulburările pricinuite de reforma calendarului. Amintit preot și în 1930[2791], și în 1931[2792]. În 1935 era în continuare profesor de Religie la Liceul I.C. Brătianu și la Școala de băieți nr. 2, din parohie[2793]. În 1935, ca președinte al Societății „Frăția", îl aduce la o conferiță la Liceul Brătianu pe Nichifor Crainic[2794]. În acel an era încă senator. În 1935 predă Religia

---

2771 Arhiva..., Dosar 94, f. 34.
2772 Arhiva..., Dosar 101, f. 6.
2773 *Păstorul Ortodox*, nr 11/1943, p. 325.
2774 Arhiva..., Dosarul 105, f. 28.
2775 Arhiva..., Dos. 3/1916, f. 29.
2776 *Păstorul Ortodox*, nr. 11/1943, p. 328.
2777 Arhiva.., Dos. 2/1919, f. 1.
2778 Arhiva..., Dos. 1/1918, f. 43 și f. 45.
2779 Arhiva..., Dos. 3/1919, f. 7.
2780 Arhiva..., Dosar 111, f. 8.
2781 Arhiva..., Dosarul 120, f. 7.
2782 Arhiva..., Dosar 79, f. 46.
2783 Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926", f. 32.
2784 Arhiva..., Dosar 124, f. 13.
2785 Arhiva..., Dosarul 133, f. 4.
2786 Gheorghe Șovar, *op. cit.*, p. 55.
2787 Arhiva..., Dosar 138, f. 38.
2788 Arhiva..., Dos. 1/1926, f. 49.
2789 Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 87.
2790 Arhiva..., Dos. 1/1927, f. 29.
2791 Arhiva..., Dos. 1/1930, f. 22.
2792 Arhiva..., Dos. 3/1931, f. 45.
2793 Arhiva..., Dos. 3/1935, f. 38.
2794 *Păstorul Ortodox*, nr. 1/1935, p. 45.

împreună cu preotul ajutător Marin Diaconescu la Școala de Băieți nr. 2 din parohie[2795]. Aceeași situație și în anii 1936-1939. În anul școlar 1940-1941 optează pentru profesorat ca bază de impunere salarială, deoarece situația materială a catedralei orașului este precară[2796]. Printr-o păsuire legală, parohul se răzgândește și în 1941 trece „cu baza” la biserică[2797].

Cavoul familiei Preoțescu din cimitirul municipal din Pitești

Predă în continuare Religia la Școala de Băieți nr. 2, cu pr. ajutător, Marin Diaconescu, în anul școlar 1941-1942. Director 4 ani al internatului Soc. Frăția. În 1941 Dionisie al Ismailului îi acordă titlul de „Protopop întâi stătător”[2798]. Amintit preot paroh și în 1942[2799]. Moare în data de 19 noiembrie 1943[2800]. Pr. Marin Drăgușin (decedat în 2013), fost diacon la Sf. Gheorghe și finul de botez al răposatului, mărturisește: „A avut o fiică, Maria, care a murit tânără și a cărei moarte l-a afectat mult. În timpul pregătirilor parastasului de patruzeci de zile pentru fiica sa, în timp ce scria invitațiile pentru acest moment comemorativ, părintele Marin Preoțescu a făcut stop cardiac și a murit. Soția lui a mai trăit mulți ani după el”[2801]. La parastasul de un an, pe 10 noiembrie 1944, ia parte și episcopul Iosif al Argeșului[2802]. În 1946 preoteasa văduvă, Filofteea (n. Arsenescu), donează 4 milioane de lei bisericii, cu obligația parastasului de Sf. Muc. Marina, 17 iulie, și tot în această zi, obligația de a îmbrăca și hrăni pe unii copii săraci din parohie[2803]. În 1927 locuia pe strada Mircea Vodă[2804]. În 1933 locuia tot acolo[2805]. În 1934 locuia pe strada Vasile Lupu, nr. 1[2806], la fel și în 1943[2807]. Înființează Societatea „Înfrățirea”, președinte al „Federalei Argeș” (1914-1940, cu mici întreruperi), președinte al: Băncii „Furnica”, al Cooperativei „Forestiera” Pitești și al Cooperativei „Tovărășia Argeșeană”. Vice-președintele Uniunii Federalelor din țară. Senator P.N.L. timp de zece ani în trei guvernări liberale[2808]. Portretul făcut de pr. Marin Diaconescu: „ Un om masiv la trup, cu distinsă și impunătoare figură, înarmat cu o serioasă pregătire intelectuală pe deasupra de uimitoarea-i inteligență naturală, peste tot și totdeauna element de frunte prin multiplele sale calități,

---

2795 Arhiva.., Dos. 1/1935, f. 13. Reunță la parohiat în prima jumătate de an în favoarea colegului Marin Diaconescu, deoarece optează pentru profesorat, Arhiva... „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 31-32.
2796 Arhiva.., Dos. 1/1941, f. 87.
2797 Arhiva.., Dos. 1/1941, f. 89.
2798 *Păstorul Ortodox*, nr. 11/1943, p. 327.
2799 Arhiva..., Dos. 3/1941, f. 17.
2800 Arhiva..., Dosar 2 (1943), f. 1 și f. 5.
2801 Prof. Silvia Popescu, preot Marin Drăgușin, drd. Silviu Buburuzan, *op. cit.*, p. 192.
2802 Arhiva..., Dos. 2/1944, f. 2.
2803 Arhiva..., Dos. 3/1946, f. 127, și Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 57.
2804 Arhiva..., Dos. 2/1927, f. 103.
2805 Arhiva..., Dos. 3/1933, f. 57.
2806 Arhiva..., Dos. 3/1934, f. 109.
2807 Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 97.
2808 *Păstorul Ortodox*, nr. 11/1943, pp. 323-330.

de un dinamism creator excepțional, plin de optimismul creator excepțional caracteristic oricărui om de acțiune, minte ageră, voință fermă, temperament dârz de aprig, înnăscut și neînfricat, luptător, spirit refractar încătușării de păreri potrivnice, setos de independență în gândire și acțiune, dar nu indisciplinat, individualitate puternică, personalitate distinsă, robit muncii fără preget și neobosit în munca-i prea variată, pasionat al frământărilor sociale și nu fără amestec ziditor în vălmășagul lor, care verifică, purifică și tonifică pe om, viguros în gândire și cu stil viguros în scris, natural în ținută, tăios în cuvânt, logic în vorbire. (...) Alături de biserică și mai mult ca oricine, cultul amintirilor despre părintele Marin Preoțescu îl poartă și-l întreține în mod inegalabil scumpa sa familie: doamna preoteasă Filofteia, cea mai strălucită soție, mamă, gospodină, preoteasă și femeie din câte am cunoscut, și cei doi fii ai ei: Constantin și Vasile, ambii licențiați în Drept"[2809]. O altă descriere, a aceluiași:„Avea un cap expresiv, cu păr bogat, cu mustață plină, cu barbă deasă, cu obrajii roz, cu frunte lată, cu ochii mari și sfredelitori adumbriți de niște sprâcene bogate. Înfățișarea lui putea opri în loc pe orice necunoscut, care se întreba: cine-o fi fiind acest preot deosebit de impunător? Avea călcătură sprintenă, un mers puțin legănat, mereu grăbit, deși depășea suta de kilograme. Mâini mai frumoase ca ale pr. Preoțescu încă n-am văzut: netede, catifelate, fără zbârcituri, iar degetele sculptate, lungi, conice, pline de graiuri tainice. Avea voce de tenor second cu perfect auz musical, voce frumos timbrată, bine nuanțată și chiar tăioasă când nevoia cerea. Când șoptea, te ungea, când striga, te cutremura. Nu suporta contradicția: reacționa brusc și cu tărie, făcând pe interlocutor să tacă. Înarmat cu o serioasă pregătire intelectuală, pe deasupra de uimitoarea sa inteligență naturală, se făcea peste tot și totdeauna element de frunte prin multiplele sale calități. Plin de optimism, era de un dinamism creator și contagios. Nu putea să sufere pe proști și pe leneși. Om de acțiune, minte ageră, spirit practic, voință fermă, temperament dârz, înnăscut, neînfricat luptător în arenă, refractar încătușării de păreri potrivnice, setos de independent în gândire și în acțiune, dar nu indisciplinat, individualitate puternică, personalitate cu totul aparte, robit muncii fără preget și neobosit în munca-i atât de variată, pasionat al frământărilor sociale și nu fără amestec ziditor în vălmășagul lor, fapt care verifică, purifică și tonifică pe om, viguros în gândire și cu stil viguros în scris, natural în ținută, tăios în cuvânt, logic în vorbire, dispunând de o memorie excepțională – iată numai câteva din trăsăturile fundamentale ale pr. Marin Preoțescu"[2810].

Despre doamna preoteasă Filofteea Preoțescu, preotul Marin Diaconescu consemna: „cea mai distinsă preoteasă din câte am cunoscut eu până astăzi și cea care, cu uimitoare resemnare creștină, a îndurat cele mai cumplite necazuri, începând cu moartea fiicei sale la 24 de ani, continuând cu moartea părintelui la 62 de ani, la numai 3 săptămâni după moartea fetei, apoi a fiului ei în războiul din Răsărit, unde s-a sinucis, pe urmă cu moartea în pușcărie a celui mai mare dintre cei trei fii, fără să știe dânsa, pierzând și toată averea de la Richițele, luându-i-se și măreața casă din Pitești, ba chiar și pensia luându-i-se, rămânând cea mai săracă preoteasă din Pitești din imensa ei bogăție, având pe-aproape de sine pe fiul ei, Vasile, avocat – care a îngropat-o, ca, după puțină vreme, să moară și Vasile, cu el stingânu-se toată familia părintelui Preoțescu, cea mai renumită familie din Pitești, a cărei amintire o întreține un nepot care le supraviețuiește. N-am cunoscut până acum nicio doamnă care să te cucerească cu modestia ei în vremea belșugului și să te umple de admirație prin resemnarea ei în vremea furtunei de necazuri fără număr și fără nume, asemănând-o cu Dreptul Iov în suferințele prin care a trecut și moral, și material. Ca unul din cei mai apropiați familiei Preoțescu, am putut să observ că în vremea când casa era întreagă și îmbelșugată, roiau musafirii poftiți și nepoftiți în jurul lor, iar când doamna Preoțescu pierduse tot și nu

[2809] Arhiva…, „Cartea de Aur...", f. 36.
[2810]Arhiva…, Marin Diaconescu, „Evocări. Preoți decedați în ultimii 52 de ani (1931-1983) din Municipiul Pitești", manuscris, pp. 16-17.

mai aveau nimic decât sărăcia lucie, niciunul din așa-zișii prieteni nu i-au mai călcat casa”[2811]. Vezi un profil foarte scurt și în enciclopedia oficială[2812]. Familia lui este înmormântată în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din stânga, într-o criptă impresionantă, împreună cu familia preotului Corneliu Boncescu, paroh la Sf. Ilie.

Pr. Gh-Popescu Broșteni (foarte probabil). Detaliu dintr-o fotografie a corului

Gh. Popescu-Broșteni (**n. 1889-m. 1955; preot între 1922**[2813]**-1930**). Foarte probabil adus la Sf. Gheorghe o dată cu instalarea ca paroh, în 21 septembrie 1922, a lui Marin Preoțescu, deoarece înștiințările Protoieriei Argeșului de Jos sunt din aceeași zi, 20 septembrie. Conform aceleiași surse, noul preot ajutător vine prin transfer de la Curtea de Argeș, de la catedrala Sf. Episcopii. Este profesor la Școala Normală de Băieți din Pitești[2814]. Hirotonit în 1 octombrie 1916[2815]. Născut în Broșteni, Argeș, 1889. Membru al Consistoriului Superior Bisericesc, 1920-1925. Distincții: iconom, Coroana României, gr. ofițer[2816]. În 1923 primește (probabil retroactiv?) gradul de iconom pe seama bisericii din Broșteni, plasa Cotmeana[2817]. Din 1924 primește 200 de lei leafă lunară pentru munca de secretar al epitropiei de la Sf. Gheorghe[2818]. Amintit preot și în 1925[2819], și în 1926[2820]. În 1926 are 2 copii minori și cere drept de indemnizație[2821]. În 1927 locuia pe strada Șerban Vodă, nr. 26 (lângă, așadar, prăvălia cea mai bună a bisericii, nr. 25)[2822]. Soția lui, Rodica.

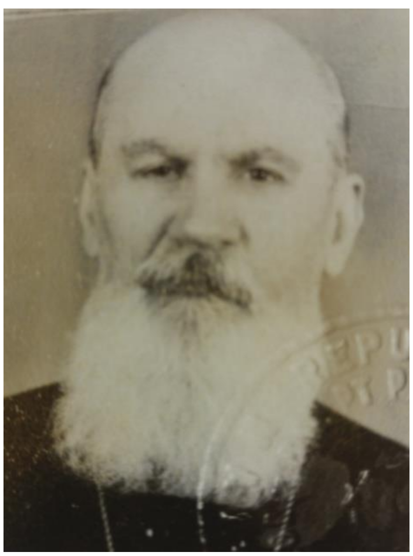
În acte, ultima lună în care este prezent la Sf. Gheorghe este august, 1930[2823]. Se mută la biserica Maica Domnului (Precista Veche, din Coastă). În 1947, cere epitropiei de la Sf. Gheorghe, în numele „Oastea Domnului-Pitești”, un ajutor bănesc pentru confecționarea unui steag[2824]. Moare neașteptat în 1955, preot la Maica Domnului. Portretul făcut de pr. Marin Diaconescu: „L-am cunoscut ca student eminent și l-am avut pedagog pe când eram în clasa I de Seminar (la Central), 1913. I-am urmat imediat în locu-i rămas vacant prin mutarea-i la Maica Precista. I-am simțit urmele în unanimitatea regretelor din inima enoriașilor bisericii Sf. Gheorghe pe care o deservește ani și ani de zile. Făcuse legături adânci cu turma, pentru că se dovedise vrednic păstor. Înalt la trup și trup frumos având, cu totul plăcut la chip și chip de preot având, permanent purtând ochelari peste ochii albaștri ca seninul cerului și pe cât de mici, pe-atât de vioi, marțial în ținută, cu mers sprinten și desghețat foarte în mișcările sale, mereu grăbit, mereu preocupat, parcă mereu căutând ceva, cu zor mare

2811 Arhiva…, Marin Diaconescu, „Evocări. Preoți decedați în ultimii 52 de ani (1931-1983) din Municipiul Pitești”, manuscris, p. 4 (vezi mai pe larg, pp. 18-19).
2812 *Enciclopedia*…, vol. III, p. 293.
2813 Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 31.
2814 Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 38.
2815 Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 87.
2816 Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 120.
2817 Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 490.
2818 Arhiva…, Dosar 133, f. 37.
2819 Arhiva..., Dosar 138, f. 38.
2820 Arhiva..., Dos. 1/1926, f. 49.
2821 Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 87.
2822 Arhiva..., Dos. 2/1927, f. 103.
2823 Arhiva..., Dos. 1/1930, f. 19.
2824 Arhiva..., Dos. 4/1947, f. 113.

alergând după atingerea unei ținte care-l răpea, ager la minte și minte bogată având – că agonisită mare își făcuse în viața-i plină de înalte preocupări cărturărești –, senin la față și atent față de oricine, pripit la vorbă, dar vorbă înțeleaptă având, prietenos și sfătos, pasionat pentru cultură și dăruit integral preoției lucrătoare, împodobit cu multe și rare calități, dar luptând cu multe necazuri, părintele Gh. Popescu-Broșteni a lăsat bisericii Sf. Gheorghe un foarte bun nume și cele mai plăcute aduceri aminte de strălucit bisericaș, distins predicator și căutat duhovnic. Același a fost și la Maica Precista, unde 25 de ani a mai lucrat ca preot de enorie, fiind însă în prețuirea întregului oraș. Așa se explică de ce tot orașul a deplâns moartea lui în 1955, când abia împlinise 66 de ani”[2825].

O altă descriere, de același preot: „ Era înalt la trup, și trup frumos având, plăcut la chip și chip distins având, purta ochelari peste ochii albaștri ca seninul cerului și pe cât de mici, pe atât de vioi, martial în ținută, cu mers sprinten și desghețat foarte în toate mișcările sale, mereu grăbit, mereu preocupat, parcă mereu căutând ceva, cu zor mare alergând pentru atingerea unei ținte care-l răpea – ager la minte și minte bogată având, că agonisită mare își făcuse în viața-i plină de înalte preocupări cărturărești – senin la față și atent față de oricine, pripit la vorbă, dar vorbă înțeleaptă având, prietenos și sfătos, pasionat de cultură, dar dăruit integral preoției lucrătoare, împodobit cu multe și rari calități, dar luptând cu multe necazuri, strălucit bisericaș, distins predicator și mult căutat duhovnic”[2826].

I.T. Marinescu (diacon în 1925[2827]). Noul diacon vine de la Curtea de Argeș[2828]. Hirotonit la 1 martie 1925[2829]. Apare în state numai in această lună, martie 1925[2830]. Pe 1 aprilie, același an, este detașat la Episcopia Argeș[2831]. La începutul lunii iulie 1953 parohul Marin Diaconescu notează: „Astăzi ne-a venit știrea că la Spitalul central de boli nervoase din București a încetat din viață părintele Ioan T. Marinescu, fost slujitor al catedralei episcopale din Curtea de Argeș și consilier referent al episcopiei Argeșului”. Înmormântat pe 11 iulie 1953 la Curtea de Argeș de către episcopul Iosif[2832].

Pr. Marin S. Diaconescu la bătrânețe. Sursa: arhiva bisericii domnești din Pitești

Marin S. Diaconescu (n.1899-m.1995; preot între 1930[2833]**-1961, paroh între 1943-1961**). Născut în Teiu, Argeș, în 9 aprilie 1899. Părinții, Soare și Dobra, muncitori agricoli. Tatăl lui învață singur să scrie și să citească pentru a putea sluji strana. La 12 ani fuge de acasă și se angajează chelner în Gara de Nord, București. Este găsit de părinți și peste un an dă examen la Liceul Sf. Sava, dar nu ocupă un loc subvnționat. Se înscrie la Seminarul Central din București, unde ia bursă. Învățător în Teiu (1916-1917), apoi în Rociu (1921). Ratează data examenului la Conservatorul de Artă Dramatică și reușește să ocupe funcția de impiegat în Ministerul

[2825] Arhiva…, ”Cartea de aur…”, f. 30-31.
[2826]Arhiva…, Pr. Marin Diaconescu, „Evocări. Preoți decedați în ultimii 52 de ani (1931-1983) din Municipiul Pitești”, manuscris, p. 3.
[2827] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 54.
[2828] Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f.55.
[2829] Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 87.
[2830] Arhiva..., Dosar 138, f. 11.
[2831] Arhiva..., Dosar 140, f. 141.
[2832]Arhiva..., „Cronica zilnică pe 1953”, f. 22.
[2833] Arhiva..., Dos. 3/1931, f. 67.

Agriculturii, întocmind decretele de împroprietărire a țăranilor din 1921. Cântăreț prin concurs public „la biserica Enii, din dosul Universității”, în București, pedagog la Seminarul Central (1922-1924), profesor de Cultură generală în Teiu[2834]. Urmează și Seminarul Pedagogic Universitar din Bucureşti. Între 1923-1931, profesor de cultură generală în Școala de economie casnică din Teiu. Aici, în calitate de cantor al bisericii, face un cor pe trei voci cu elevele sale. Se căsătoreşte în 1925 cu Elena Bubu din Glâbocel, jud. Muscel, apoi, între 1926-1927, îşi satisface stagiul militar în Reg. 20 Infanterie, Turnu-Măgurele[2835].

Elena Bubu, soția pr. Marin S. Diaconescu. Sursa: arhiva bisericii domneşti din Piteşti

Pe 8 noiembrie 1930, în prezența Cosiliului Parohial, dă răspunsurile la strană pentru a fi notat și, eventual, primit preot la Sf. Gheorghe[2836]. Își amintește, la bătrânețe, despre acest moment: „... n-am intrat pe ușa din dos cu proptele mari și grele. N-am cunoscut nici măcar obligația unui pahar de apă. Nici dosar de acte n-am avut. Eram la Domnița Bălașa unde candidasem pentru postul II de diacon, dând concurs cu Prof. Ion Chirescu, marele compozitor și Artist al Poporului. Reușisem, dar postul s-a închis pentru motive de ordin bugetar”[2837].

Hirotonit în 6 decembrie 1930 pe seama parohiei Sf. Gheorghe din Pitești[2838]. Contextul depunerii candidaturii și-l amintește peste ani: „Protoieria era la Pitești (30 km depărtare), ora era 17, iar eu nu știam nici unde se află Protoieria și nici nu cunoșteam decât pe băcanul Vasile Vasilescu care era furnizorul cu alimente al Școlii de Menaj unde eu eram profesor. Fac o scrisoare fulger către numitul băcan, alătur în plic o cerere de candidare, fără niciun act (actele mele erau la București pentru diaconie la biserica Domnița Bălașa) și trimit la Pitești, în fugă mare, pe un fin al meu, Ilie Bălășan, călare pe un cal iute ca săgeata, și desculț, și fără șea, pe deșălate, să ducă plicul meu în mâna băcanului cunoscut de mine, iar băcanul să meargă imediat la Protoierie și să înregistreze cererea mea de candidare. Trimisul meu a sosit tocmai în clipa în care băcanul Vasilescu încuia ușa la băcănie. De-l pierdea, pierdut era, că finul meu nu-i cunoștea adresa acasă. Era ora 20. Se lăsa întunerecul. Băcanul citește scrisoarea și fuge repede la Protoierie unde secretarul încuia și el ușa, ca să plece acasă. Îl oprește și-l roagă să înregistreze cererea mea și să-i dea numărul de înregistrare cu data din ziua aceea ar fi fost nulă și neavenită ca neînregistrată în timp util. Cădea în gol. În miezul nopții de 4 spre 5 octombrie 1930 finul meu Bălășan îmi bate la fereastră și-mi dă numărul de înregistrare. A doua zi, dis de dimineață, venind la Protoierie să ia dosarele cu toate cererile de candidare ale altora, dă și peste cererea mea, fără niciun act alăturat, și o califică neserioasă, dar a trebuit s-o alăture celorlalte dosare. Episcopul, ca președinte al Consiliului Eparhial, față de care eu eram un strein (aveam 32 de ani și eram profesor), luând în discuție toate cererile și dosarele preoților care cereau transferare, s-a oprit la cererea mea fără acte, fără dosar, care ceream numirea în postul II de preot ajutător la Sf. Gheorghe-Pitești pe temeiul alegerii făcute de popor într-o sărbătoare anterioară când, întâmplător, am cântat la strană în timp ce

[2834] Arhiva..., „Agendă de birou pe 1959, vol. I”, ziua de joi, 9 aprilie.
[2835] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 47-48.
[2836] Arhiva..., „Agendă de birou pe anul 1959”, vol. II, ziua de 8 noiembrie.
[2837] Arhiva..., Pr. Marin Diaconescu, „Evocări. Preoți decedați în ultimii 52 de ani (1931-1983) din Municipiul Pitești” (în continuare, „Evocări. Preoți decedați…”), manuscris, p. 27.
[2838] Arhiva..., Dos. 1/1933, f. 47.

ceilalți candidați slujeau la altar, fără ca eu să mă visez candidat, ținta mea fiind Domnița Bălașa din București. Așa m-am pomenit preot în Pitești în primele zile după nașterea Angelii, prinzând niște momente pe care numai Dumnezeu le-a rânduit. La bucuria nașterii Angelii s-a adăogat bucuria numirii mele la catedrala Sf. Gheorghe din Pitești, iar botezul ei s-a făcut la Budișteni de preotul Constantin Badea în aceeași zi cu hirotonia mea în preot la mănăstirea Curtea de Argeș de către bunul și blândul episcop Nichita Duma, fiind asistat și de arhiereul Evghenie Humulescu-Piteșteanul, marele cântăreț și marele predicator fără egal în vremea aceea, căruia i-a plăcut glasul meu, atât în vorbire, cât și în cântare”[2839].

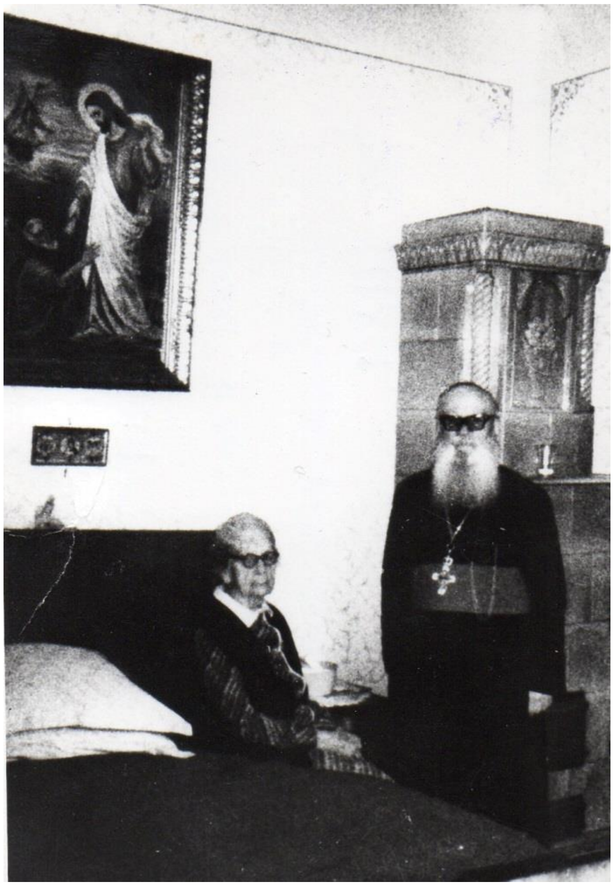
Soţii Diaconescu în tinereţe. Sursa: arhiva bisericii domneşti din Piteşti

Fiicele, Felicia (n. 1926) și Angela (n. 1930), urmează Farmacia și, respectiv, Literele[2840]. Angela se căsătorește cu pr. Lucian Gafton, fiul episcopului Iosif. Pr. Marin Diaconescu a avut un băiat care i-a murit de mic[2841], cu numele Lucian[2842]. În 1932 termină casa nouă parohială, sub a cărui semi-dirigenție s-a executat și pentru care, din banii personali, a împrumutat epitropia de la Sf. Gheorghe. Tot din 1932 până în 1944 predă religia la șc. nr. 2. Amintit preot și în 1933[2843]. Între 1933-1937, profesor de religie la Liceul de Băieți din Pitești. Aici se distinge prin metoda de predare: „De altfel, nici nu făceam din catalog și note sperietoare pentru elevi și mijloc de constrângere a învăța de frică lecția de religie. Elevii evrei puteau să nu asiste la ora de religie, dar ei nu numai că asistau, dar cereau să fie și ascultați și notați. Eu nu mă adresam numai minții elevilor, ci și inimii lor, ba mai precis: prin inima lor mă duceam în mintea lor. Supremul principiu didactic pe care-l aplicam în predarea religiei era dragostea”[2844]. În 1934 locuia pe strada Șerban Vodă, nr. 144[2845]. Amintit preot și în 1935[2846]. Din 1941 este paroh delegat o jumătate de an, deoarece pr. paroh Marin Preoțescu optează pentru profesorat[2847]. În lunile septembrie-decembrie 1942 face gratuit catehizare soldaților din cadrul Garnizoanei Pitești[2848]. Totodată, se ocupă și de nevoile spirituale ale celor 1000 de răniți din patru spitale piteștene pentru care tipărește „Foaie pentru răniți”, în genul epistolar. Director (1931-1941) al internatului Societății „Frăția”[2849]. Predă în continuare Religia, împreună cu parohul Marin Preoțescu, la Școala de Băieți nr. 2 din parohie, cu orarul următor: luni dimineața și sâmbăta[2850]. Director onorific în

[2839] Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990” (volumul 63), f. 27.
[2840] Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 20.
[2841] Arhiva…, Dos. 1/1955, f. 16.
[2842] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, p. 91.
[2843] Arhiva..., Dos. 3/1933, f. 14.
[2844] Arhiva..., „Evocări. Preoți decedați...”, p. 34.
[2845] Arhiva..., Dos. 3/1934, f. 109.
[2846] Arhiva..., Dos. 1/1935, f. 50.
[2847] Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 31 și f. 32.
[2848] Arhiva..., Dos. 1/1942, f. 24.
[2849] Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 20.
[2850] Arhiva..., Dos. 1/1942, f. 16.

1942 al Căminului Cultural județean „Mareșal Antonescu”[2851]. Director (1942-1945) al Căminelor Culturale din jud. Argeș, înființează încă 70 de cămine culturale, pe lângă cele 70 existente deja. În comisia care l-a investit era Gala Galaction și I.G. Savin. Domiciliul din 1943 este pe str. Vasile Lupu, nr. 24 (foarte probabil același, schimbat scriptic prin redenumirea străzilor)[2852].

În urma morții parohului Marin Preoțescu pe 19 noiembrie 1943, preia provizoriu parohiatul[2853]. Numirea definitivă va veni pe 1 iulie 1944[2854]. Între 1944 și 1951, anul desființării, este președintele Societății „Frăția”, dar și director puțin timp al Internatului acesteia (în 1944 clădirea este bombardată). În 1946 se înscrie în Partidul Național Popular[2855]. Evocă în 1962 faptul că, dacă până în 1944 nu a făcut politică, după acest an de cotitură, a aderat la „noul în care astăzi plutim toți”. Citĕm în continuare: „Am redactat circulare către Căminele Culturale recomandându-le stânga-mprejur la 8 zile după 1944. Am ținut conferințe publice cu predici de orientare în legătură cu imperativele vremii, am alcătuit manifeste politice în legătură cu alegerile din 1946 și 1948, am organizat grupul preoților democrați din cadrul Partidului Național Popular, fiind chiar președintele grupării de 100 de preoți din raionul Pitești. Am pregătit și susținut conferințe publice cu subiecte de ordin politic (...)”[2856].

Soţii Diaconescu la bătrâneţe. Sursa: arhiva bisericii domneşti din Piteşti

Scrisese într-un număr din „Păstorul Ortodox” (foarte probabil în perioada războiului) următoarea frază: „Rusia stalinistă este ca o gură de iad deschisă spre Europa, vrând s-o înghită”. Mărturisește în 1990 că ulterior a fost judecat de 50 de comuniști pentru această frază[2857]. Între 1947-1948 este cercetat pentru că nu a eliminat dintr-o Evanghelie aflată în inventarul bisericii o referire „fascistă” din cadrul ei. Este vorba despre un incident din timpul unei sfeștanii. La deschiderea cărții, un comisar observă ilegalitatea și, plin de zel, îl șicanează ulterior pe paroh. Lucrurile se liniștesc, neîncepându-se urmărirea penală din lipsa probelor de vinovăție[2858]. În tot acest timp este duhovnicul marelui poet creștin Vasile Militaru, născut în Dobreni,

[2851] Arhiva..., Dos. 1/1942, f. 36.
[2852] Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 97.
[2853] Arhiva..., Dos. 4/1943, f. 9.
[2854] Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 109.
[2855] Arhiva..., Dos. 1/1948, f. 53.
[2856] Pr. Marin S. Diaconescu, „Cronică zilnică pe 1962 ținută de Pr. Marin S. Diaconescu, pensionar”, (manuscris aflat în proprietatea dlui Eugen Boia din Pitești, răposat în 2016; manuscrisul, ca, de altfel, și multe alte volume de amintiri, a fost fotografiat de autor și a fost depus în biblioteca bisericii domnești din Pitești), pp. 179-182.
[2857] Arhiva..., Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990” (volumul 63), f. 18.
[2858] *Universul argeșean*, nr. din 23-29 iulie 2013, p. 7.

Giurgiu – locul copilăriei ctitorului Constantin Șerban Vodă –, prieten și donator al bisericii domnești din Pitești.

A fost foarte bun prieten și colaborator cu ministrul comunist C. Doncea: „În 1946, în preajma alegerilor din 19 noiembrie, tot în casa mea, s-a pus la cale întâlnirea între conducătorul P.C.R. Argeș, Constantin Doncea, și episcopul Iosif Gafton al Râmnicului și Argeșului (eu mijlocind această primă întâlnire), când i s-a cerut episcopului Iosif Gafton să sprijine alegerile ce urmau al Blocului Partidelor Democrate (votați Soarele!), printr-o chemare către toți preoții eparhiei care, la rându-le, să îndemne poporul a vota Soarele. Episcopul a acceptat colaborarea, iar mie mi s-a dat sarcina să redactez imediat acea chemare cu caracter pur politic. Ceea ce am și făcut chiar în noaptea aceea. Episcopul și-a însușit-o întocmai și a semnat-o, iar eu am tipărit-o îndată în tipografia noastră și am dus un exemplar și o fotografie a episcopului de la Curtea de Argeș la Pitești direct în mâna tov. C. Doncea, în zorii zilei. Atât de mult i-a plăcut, că imediat a zburat la București și a tipărit-o în afișe mari, în mii de exemplare, în aceeași zi, întorcându-se cu ele la Pitești, de unde le-a expediat fulger prin primării în câteva județe. Chemarea a avut un răsunet extraordinar prin semnătura episcopului, nimeni știind nici până astăzi cine a redactat chemarea în mod real. Tov. Doncea, din acea împrejurare, și-a făcut din episcop un mare prieten personal și prieten al preoților și al Bisericii. Relațiile cu Statul au devenit tot mai bune. Așa se explică faptul că episcopul Iosif a fost chemat la înmormântarea tatălui domnului N. Ceaușescu la Scornicești, dimpreună cu mine, slujba făcând-o un mare sobor de preoți sub cerul liber, în frunte cu episcopul, în auzul a 15-20 de mii de oameni”[2859].

Tot în perioada de început a comunismului se expune și apără în instanță. Iată ce îi scria episcopului Calinic în 1990: „E tot ce-am putut salva în vremea epurării, când sute și sute de cărți am ars chiar cu servitoarea securității, Florica, pe care mi-a dat-o cu sila nu ca să mă apere, ci ca să mă pârască, ea fiind comunistă sadea, dar pe care eu am încreștinat-o, stând la mine. Cu ea am salvat de la moarte doi preoți închiși de securitate: unul a fost tatăl Drăgușinilor preoți, la înmormântarea căruia ați fost, și altul Părintele Ion Druțu (asta în Pitești), iar mai pe urmă, la Tribunalul Militar din Craiova, Părintele Druțu fiind pentru judecată, am apărat în ședință, singur apărător, ca să ies la braț cu el din boxa în care se afla în sala de judecată. Povestea este lungă. Am tras multe necazuri pe urma acestei apărări a unui nevinovat”[2860]. Declară mai târziu că nu a fost implicat politic: „Și pe mine, la 92 de ani, m-au invitat câteva partide din Pitești, dar am refuzat, cum am refuzat toată viața să fac politică de partid, preferând politica culturală, artistică și literară. Orga, vioara și mașina de scris sunt și au fost iubitele mele de totdeauna”[2861].

În 1948 cere să i se mute telefonul de acasă (nr. 663) în cancelaria parohială[2862]. Raporturile dintre preoți, pe 1949, după noutatea oficierii vineri seara a Tainei Sf. Maslu, slujbă foarte sprijinită de public, se deteriorează puțin, dar tactul parohului Diaconescu stinge toate ambițiile: „6 martie 1949, zi foarte mohorâtă, dar soarele sparge norii și iarăși inundă lumea de lumină. Cele petrecute le strâng în concluzia de mai jos, care este și o dorință înfocată a sufletului meu. Aș vrea să asemăn personalul Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe cu un instrument cu patru coarde (doi preoți, un diacon și un cântăreț). Unul este nota mi, altul la, altul re, altul sol. Fiecare coardă trebuie să rămână ceeea ce este dacă vrea să se asigure armonia. Și toate coardele trebuie să se lase acordate nu după ambițiuni deșarte, ci de credința în același ideal suprem, Iisus Hristos, ai cărui slujitori suntem, dacă vor să se asigure armonia. (...) Așa

[2859] Arhiva..., Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990” (volumul 63), f. 74.
[2860] Arhiva..., Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990” (volumul 63), f. 7.
[2861] Arhiva..., Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990” (volumul 63), f. 56.
[2862] Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 2.

mă rog lui Dumnezeu să ajute a fi personalul Bisericii Sf. Gheorghe. Nu importă cine este întâiul, cine al doilea, cine al treilea sau al patrulea, importă ținta urmărită, care nu se poate atinge și nici măcar zări decât prin armonie desăvârșită. Clasificarea o face Dumnezeu la capătul vieții”[2863].

Pr. Marin S. Diaconescu la bătrâneţe. Sursa: arhiva bisericii domneşti din Piteşti

Discret sau nu, problemele interne, bineînțeles, reapar. Din jurnalul pe 1954: „După slujbă, din dorința fierbinte a unei îmbunătățiri a raporturilor dintre cei trei slujitori, am propus ca fiecare din noi trei să-și ia patron unul dintre cei trei Ierarhi sfinți ai Ortodoxiei: Vasile, Grigorie și Ioan, aceste trâmbițe ale Duhului Sfânt. (...) Primul a fost Părintele Braniște, pe Sf. Vasile cel Mare. Al doilea a tras părintele diacon Marinescu, pe Sf. Ioan Gură de Aur. Iar al treilea am tras ce mi-a rămas, pe Sf. Grigorie Teologul. Acești trei sfinți s-au înțeles perfect. Luându-ni-i patroni, să nădăjduim că, prin ei, ne vom înțelege și noi. Avem nume nou, deci trebuie să avem și viață nouă”[2864]. La începutul lui 1956, în plin proces de renovare a bisericii, își prezintă formal demisia condiționată. Este vorba de un act demonstrativ care vrea, de fapt, să determine demisia proaspătului cântăreț Ioan Costelian. Acesta, în învinuirile aduse, nu se îngrijea și de funcția de paracliser contra căreia stătea gratuit în casa parohială[2865]. În 1958 scria: „Cine nu va putea justifica munca pentru Biserică de 8 ore pe zi, ca orice funcţionar public, nu va lua parte egală din veniturile întâmplătoare şi va primi preaviz de înlocuire cu altă persoană corespunzătoare. Toţi slujitorii Bisericii vor depune Raport de activitate la sfârşitul fiecărei luni”[2866].

Pr. Marin S. Diaconescu în faţa casei din str. Vasile Lupu. Sursa: arhiva bisericii domneşti din Piteşti

Alte exemple de rigurozitate, din aceeaşi sursă: „Trasul clopotelor. 1. Se va face numai de cântăreţul Bisericii la ore precise. 2. Clopotele se vor trage zilnic: la ora 8 dimineaţa şi la ora 5 seara 3. Trasul clopotelor va consta în 6 lovituri de trei dăţi, iar toaca, un minut la fiecare dată. 4. În zilele de sărbătoare, 9 lovituri de trei dăţi, iar toaca, 2 minute la fiecare dată. 5. Nici neglijenţă, nici nepunctualitate, nici joacă, nici abuz în trasul clopotelor. 6. Ci, atenţie, punctualitate, seriozitate, moderaţie şi artă în trasul clopotelor”[2867]. Iată câteva condiţii impuse de el pangaristei: „Deschide şi

[2863] Arhiva..., „Registru de însemnări pentru Parohia Sfântul Gheorghe din Pitești pe anul 1949, începând de sâmbătă, 1 ianuarie” (în contiunuare, „Însemnări, 1949”), pp. 30-31 .
[2864] Arhiva..., „Registru de cronică zilnică pe 1954 a parohiei Sf. Gheorghe din Pitești”, f. 27.
[2865] Arhiva..., Dos. 2/1956, f. 6.
[2866] Arhiva..., „Parohia Bisericii Sf. Gheorghe din Piteşti, Organizarea muncii în Biserică, 1957-1961”, f. 10.

închide Biserica în care intră prima şi pleacă ultima. (...) Deschide Biserica la ora 7 dimineaţa. O închide la ora 13. O redeschide la 16, ca s-o închidă la 20. Marţea şi Joia are liber. Ore de muncă: 40 pe săptămână”[2868].Alte însărcinări: profesor la Liceul Teoretic din Pitești, redactor al revistei „Păstorul Ortodox”, consilier referent cultural al episcopiei Argeșului (1944-1948), educator la Școala de surori de caritate (1943) de pe lângă Spitalul N. Bălcescu din Pitești și la Școala de moașe (1946-1947) de pe lângă Maternitatea din Pitești, confesor al Stărjeriei și al Cercetășiei „Nicolae Bălcescu”, plasa Pitești[2869]. În 1961 restrânge cultul numai la duminici și sărbători, argumentând că practicanții de la Sf. Gheorghe, în cel mai mare număr, sunt din alte parohii unde, de altfel, trebuie să meargă[2870]. În alt document arată că decizia este impusă de episcopie și că, de fapt, se revine, prin acest program scurt, la cel de până în 1945[2871]. Nu era, de altfel, prima „ascultare”. Scria în „Raportul de activitate” pe anul 1961: „La invitația Sfatului Popular de a demola toate imobilele bisericii Sf. Gheorghe care o încingeau de jur împrejur, am răspuns exemplar, iar Sfatul Popular a creiat împrejur un parc de toată frumusețea. La altă invitație mai veche a Sfatului Popular de a-i ceda terenul în suprafață de 20.000 de metri pătrați al fostei Societăți Frăția – unde astăzi se află clădit Palatul Securității – am răspuns, în numele preoțimii, cu neasemuită cedare, punând preoțimea în lumina înțelegerii rostului cedării. Mie personal mi s-a cerut de Sfatul Popular să aliniez gardurile după înnoirea străzii unde locuiesc. În 2 zile alinierea a fost gata, iar vecinii mei s-au aliniat îndată după mine, făcându-și chiar garduri noi, după modelul gardului meu aprobat de Sfat. Bunele legături cu organele de Stat sunt un comandament pentru oricine. Sunt și trebuie să fie”[2872].

Pr. Marin S. Diaconescu la bătrâneţe. Sursa: arhiva bisericii domneşti din Piteşti

Se retrage la pensie în ultima zi a anului 1961, slujind neîncetat numai la Sf. Gheorghe timp de 31 de ani[2873]. Motivul retragerii la pensie este, potrivit propriei mărturisiri, refuzul de a mai fi împovăra financiar situația bisericii, și așa văduvită de prăvăliile pe care Statul le-a demolat[2874]. Despre momentul retragerii a scris detaliat: „Ultimul a vorbit părintele Marin Braniște, ca nou paroh. Vorbirea sa, ca toate vorbirile, a fost înregistrată pe bandă de magnetofon. A vorbit frumos și adevărat și mi-ar plăcea să știu că și crede în ce-a vorbit. În orice caz, fără să-i fac proces de intenție și fără să-i scotocesc graiul inimii și al conștiinței, iau ca bune toate câte a spus, deși nu toate calificările la adresa mea consună cu

---

2867 Arhiva..., „Parohia Bisericii Sf. Gheorghe din Piteşti, Organizarea muncii în Biserică, 1957-1961”, f. 21.
2868 Arhiva..., „Parohia Bisericii Sf. Gheorghe din Piteşti, Organizarea muncii în Biserică, 1957-1961”, f. 22.
2869 Arhiva..., „Agendă de birou pe anul 1959, vol. I”, ziua de 9 aprilie.
2870 Arhiva..., Dos. 2/1961, f. 35.
2871 Arhiva..., Dos. 2/1961, f. 37.
2872 Arhiva..., Dos. 2/1961, f. 71.
2873 Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 20.
2874 Arhiva..., Dos. 1/1961, f. 51.

modul de comportare timp de 16 ani cât am stat împreună. (...) Un adevăr încredințez acestei pagini: că niciodată nu i-am dorit decât binele și că, timp de 16 ani, i-am făcut numai bine, deși manifestarea recunoștinții n-am simțit-o niciodată în 16 ani. Abia astăzi, adică la 31 decembrie am avut o manifestare de ochii lumii[2875]. Tot despre noul paroh are următoarea remarcă la un an de pensie: „Dacă succesorul meu, pr. Braniște, ar fi fost un coleg corect și sincer, n-aș fi părăsit biserica. Eu rămân să asist la sistemul moșieresc și chiaburesc de exploatare a evlaviei poporului”[2876].

Pr. Marin S. Diaconescu şi poetul Vasile Militaru, piteştean prin căsătorie, prietenul bisericii domneşti din Piteşti. Sursa: revista *Omu*, Piteşti, anul I, 1990, nr. 2, p. 4

Contextul ieșirii sfinției sale în decembrie 1961 la pensie îl va descrie singur peste ani, în 1976: „După ce a plecat Părintele Diacon Mihail Marinescu la Bucureşti prin transferare la Sf. Patriarhie a venit în locu-i, de la Mediaş, părintele Diacon Marin Drăguşin care s-a adaptat imediat modului nostru de a lucra, dar invidia, nesuferind mersul frumos al activității la bis. Sf. Gheorghe, vrând să zădărnicească lucrarea bună ce se făcea aci și, în parte, izbutind, eu m-am retras la pensie (aveam numai 62 de ani)”[2877].

În 1962 este propus protopop de Costești, dar refuză[2878]. Tot în 1962 renunță formal la îmbisericirea de la Sf. Gheorghe, deoarece era numit de către paroh drept preot III, numire jignitoare pentru dânsul: „De 6 luni de când sunt pensioner n-am primit în favoarea mea nicio lețcaie, chiar dacă, de plăcere, am slujit pe undeva. Părintele Braniște, vrând să scape de teama de a nu i se da parohia Sf. Nicolae cu personalul existent, adică cu fratele său, Manole Braniște, înfățișează lumii parohia Sf. Gheorghe ca având trei preoți – deci deja aglomerată – și în imposibilitatea de a mai primi pe un al patrulea, fie chiar frate. Dar când pr. Marin Braniște nu poate accepta pe fratele său, Manole, e concludent pentru mine că incomodez chiar ca pensionar. Deci, la o parte”[2879]. În 1968 era profesor de Noul Testament și de Liturgică la Seminarul Teologic Special pentru Ardeal de la Curtea de Argeş[2880].

2875 Arhiva..., Pr. Marin S. Diaconescu, „Cronică zilnică pe 1962 ținută de Pr. Marin S. Diaconescu, pensionar”, manuscris, p. 8.
2876 Arhiva..., Pr. Marin S. Diaconescu, „Cronică zilnică pe 1962 ținută de Pr. Marin S. Diaconescu, pensionar”, manuscris, p. 163.
2877 Arhiva..., „Cartea de Aur....”, f. 162.
2878 Arhiva..., Pr. Marin S. Diaconescu, „Cronică zilnică pe 1962 ținută de Pr. Marin S. Diaconescu, pensionar”, manuscris, p. 44.
2879 Arhiva..., Pr. Marin S. Diaconescu, „Cronică zilnică pe 1962 ținută de Pr. Marin S. Diaconescu, pensionar”, manuscris, p. 130-131.
2880 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, p. 193.

Suplinește cinci luni parohiatul bisericii Maica Precista[2881]. Din noiembrie 1974 înlocuiește onorific pe părintele paroh Marin Braniște, delegat la Viena[2882]. În anii optzeci trimite pe ascuns o scrisoare arhiepiscopului polonez care avea să ajungă papa Ioan Paul al II-lea (mărturie luată de autor în 2014 domnului Petre Ionescu, 92 de ani, fost armurier al Ministerului de Interne, care a amintit şi sprijinul pe care i l-a acordat părintele lui, copil orfan, ocrotindu-l discret ani buni, într-o relaţie de cvasi-adopţie). Protestează împotriva indisciplinei cântărețului Necula Dumitru și la începutul lui 1984 nu mai participă, un timp, la slujbe[2883]. Tot acum, probabil legat de conflictul cu cântărețul, i se ridică îmbisericirea la Sf. Gheorghe (dată de P.F. Iustinian, de fapt este vorba de o expirare a ei, credincioşii, oricum, îl doresc în continuare)[2884], o dovadă de forță gratuită a episcopiei. Este delegat, totuși, pe 1 decembrie 1984, la înscăunarea episcopului Gherasim[2885].

În 1987 se îmbolnăvește: „m-am îmbolnăvit grav de reumatism poliarticular anchilozant și generalizat după o mare transpirație în biserica catedrală Sf. Gheorghe la rostirea unei predici improvizate cu tema *Faceți bine, nimic nădăjduind*, care a durat 45 de minute. De doi ani am trecut prin 4 spitale care mi-au domolit durerile infernale ale începutului bolii, dar reumatismul n-are lecuire totală, ci apare cu fluxuri și refluxuri, după cum este și vremea: cu soare sau înnorată. În momentul de față pot scrie uşor la maşină cu mâna mea, care, acum un an, nici lingura la gură nu puteam duce"[2886]. În 1988 i se aduc câteva învinuiri vocale, inclusiv în biserică, de violență domestică, la care replică de pe amvon cu o predică împotriva dușmanilor care culminează cu citirea unui psalm de judecată[2887]. Tot în acest an, probabil legat de subiect, cu ordinul 6004, episcopul Gherasim îi interzice să mai slujească în vreuna din bisericile episcopiei[2888]– nici în 1990 nu era primit la serviciul divin de la Sf. Gheorghe !, ceea ce îl determină să-l numească pe parohul Constantin Grigorescu drept „fost prieten"[2889]. Donează în 1989 Seminarului de la Craiova 1600 de cărți[2890].

De la stânga la dreapta: pr. Marin M. Braniște, pr. Marin S. Diaconescu şi dr. Mitică Ionescu, epitropul bisericii. Sursa: arhiva bisericii domneşti din Piteşti, „Cartea de Aur..."

[2881] Arhiva…, Pr. Marin Diaconescu, „Evocări. Preoți decedați în ultimii 52 de ani (1931-1983) din Municipiul Pitești", p. 10.
[2882] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986", p. 286.
[2883] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Procese-verbale 1966-1986", p. 347.
[2884] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1972-1987", f. 80.
[2885] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1972-1987", f. 82.
[2886]Arhiva…, Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990" (volumul 63), f. 26.
[2887]Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1988", f. 44.
[2888] Arhiva…, Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990" (volumul 63), f. 3. Printre alte învinuiri adresate episcopului Gherasim este și acela că a contribuit la deteriorarea gravă a relațiilor dintre el și cuscrul său, episcopul Iosif, acela murind neîmpăcat, Arhiva…, Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990" (volumul 63), f. 7.
[2889] Arhiva…, Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990" (volumul 63), f. 11.
[2890] Arhiva…, Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990" (volumul 63), f. 7.

Semnează după 1990 și sub numele de „Veritas” și „Moș Amurg”[2891]. În 1990 este inclus în redacția revistei locale „Omu” : „În ziarul local Argeșul liber s-a anunțat apariția unei noi reviste în Pitești intitulată Omu, în care, fără să știu, mă văd inclus în comitetul de redacție. Director este dr. Ilie Stanciu, reumatologul meu, iar redactor adjunct mă văd publicat alături de un prof. univ. Ei nu știu că eu am pășit din 9/22 aprilie 1990 în anul 100 fără 8. Îmi vine să mă prăpădesc de râs. Îmi pare bine, însă, că lumea mă crede încă tânăr, când eu sunt un hodorog care abia mă mișc singur pe picioarele mele în casă, nu în afară de casă”[2892]. În 30 iulie 1990 scrie parohului de la Sf. Gheorghe (unde era oprit să slujească) că episcopul Calinic îi permite să predice și să slujească oriunde[2893]. Scrisoarea de reîmbisericire este trimisă de preotul pensionar, parohului : „Părinte Diaconescu Marin. Oricând, în orice loc, Vă îndemn din inimă să vestiți Cuvântul Domnului Dumnezeu din răsputeri, până ce lumina de aici vă va muta în sfeșnicul Veșniciei. Ca smerit locțiitor de episcop al Eparhiei Argeșului, Vă încredințez și Vă îndemn, știind că uneori s-au luat măsuri arbitrare. Pace inimii Sfinției Voastre ! Spor și optimism necurmat ! Cu prețuire statornică, al Sfinției Voastre admirator, Calinic Argeșeanul, 8 iulie 1990”[2894]. Pe verso, o mică exegeză subiectivă a preotului pensionar . Cităm din ea : „Episcopul Gherasim, făr niciun motiv, sub influența bârfitorilor în frunte cu intrusul Protopop (Constantin Dejan, n.r.), mi-a interzis, în mod samavolnic, să mai slujesc și să mai predic în vreuna din bisericile Eparhiei (…)”.

De la stânga la dreapta: diac. Mihai Marinescu, pr. Marin S. Diaconescu, episcopul Iosif al Râmnicului și Argeșuui, pr. neidentificat (probabil unul din clericii refugiați), pr. Marin M. Braniște. Sursa: arhiva bisericii domnești din Pitești, „Cartea de Aur...”

Evocări : 1. Preot Marin S. Diaconescu, „Arc peste timp – dialog între generații”, Pitești, 2005 (prefață, diacon Florin Iordache). 2. „Argeșul Ortodox”, anul IV, nr. 216, 2005, evocare de diacon Florin Iordache. 3. Nicolae Eremia, „Teiu din Valea Mozacului : monografia comunei Teiu-Argeș”, Editura Alean, Pitești, 2015, pp. 243, 332-333. Lucrări: „Principiile didactice în epistolele Pauline”[2895]. Ranguri preoțești: sachelar (1932), iconom (1939), iconom stavrofor (1941)[2896]. A scris aproape 70 de jurnale manuscris și dactilografiate, în afara zecilor de jurnale ale parohiei Sf. Gheorghe. Unele dintre jurnalele personale, proprietatea domnului Eugen Boia – (răposat în 17 aprilie 2016), rudă cu sfinția sa, confident și bun prieten – s-au fotografiat de autor și se află în arhiva bisericii. O altă parte se află în inventarul bibliotecii Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului.

Din străbaterea în mare a operei sale dactilografiate se remarcă figura unui preot devotat credinței creștine și Bisericii, tradiționalist, dar nu bigot, inteligent și plin de umor. A fost un orator bun, un excelent gospodar, un spirit pragmatic de o manie fixistă a evidenței prezentului în cele mai mici detalii,

[2891] Arhiva…, Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990” (volumul 63), f. 5.
[2892] Arhiva…, Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990” (volumul 63), f. 31.
[2893] Arhiva…, Preotul prof. Marin Diaconescu, „Scrisori și diverse expediate pe 1990” (volumul 63), f. 59.
[2894] Arhiva…, „Registru de Intrări-Ieșiri, 1990”, f. 40.
[2895] Arhiva..., „Cartea de Aur…”, f. 50.
[2896] Arhiva..., „Cartea de Aur…”, f. 52.

nesperat de bună, peste ani, istoriografiei locale bisericești a secolului trecut. Adesea își făcea procese de conștiință cu privire la teribilul pericol al rutinării, mai ales că la „biserica mea” programul era încărcat. Cităm dintr-un jurnal personal: „Lupta cea mare a slujitorilor Bisericii e de a nu deveni mașini. O concentrare totală asupra sensului fiecărui cuvânt rostit sau cântat este cel dintâi mijloc de a scăpa din primejdia papagalismului. (…) Succesul este în funcție de credința slujitorilor și de cea mai frățească a lor colaborare, fără de care orice încercări de lucrare în biserică rămân infructuoase sub toate raportările”[2897]. Adeseori se plângea de absența colegilor: „Ne stă bine numai când suntem toți”[2898]. Textele păstrate sunt presărate de multe reflecții ale unui liturgist consecvent, devotat Bisericii: „Am slujit numai cu Dumitrăchescu. Colegii mei au lipsit fără motiv. (…) Chiar de-ar fi o singură persoană, e foarte bine. Chiar nimeni de n-ar participa, slujbă trebuie. Dar cine slujește cu suflet, umple biserica”[2899]. Ca majoritatea clericilor, cade involuntar în moralism: „Parohia noastră e săracă în copii. Boierii se feresc a avea copii. Doamnele se menajează”[2900]. Avea un cult deosebit pentru ordine și, ocazional, ironic: „În această săptămână de care a răspuns părintele Braniște toate treburile au mers foarte bine. Prezența la slujbă s-a îmbunătățit până la 99 la sută. Biserica s-a menținut curată. Astăzi părintele Braniște nu mi-a dat-o în primire așa precum și eu i-am dat-o: foarte curată. Sunt fericit de înțelegerea ce tot mai mult se constată între personalul bisericii Sf. Gheorghe”[2901].

Era un duhovnic foarte apreciat: „După Vecernia de astăseară mi s-a prezentat la spovedanie un bărbat de 51 de ani (Ion) care a făcut cele mai sguduitoare mărturisiri privind viața sa din copilărie până astăzi. Un om ruinat de păcate fără nume și fără număr. O oră am stat cu dânsul de vorbă. I-am arătat calea mântuirii și l-am așezat pe cale. Nădăjduiesc că Dumnezeu va face din el un vas ales”[2902]. Rămăsese un om popular, ca în perioada cântăreției : cânta deseori la strană și curăța personal altarul[2903]. Potrivit unei note din1989, scrisese până atunci 65 de caiete și imprimase ambiental, acasă și în biserică, 65 de benzi de magnetofon a 30.000 de metri de bandă[2904]. Tot din această sursă aflăm motivul pentru care a scris ostinat, toată viața: „ Jurnalul meu personal a fost pentru mine pavăză în fața a tot felul de ispite, mijloc de auto-educare, de auto-control, de revizuire zilnică a modului de trăire, de reflexii meditative, de prieten neîndurător, de cinstit îndrumător, de îndreptător”[2905].

Este înmormântat în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în al doilea rând din al doilea cvartal din stânga, alături de soția sa.

Decebal Șerpeșanu (diacon între 1934[2906]-1936). Hirotonit diacon pe seama acestei biserici în 7 noiembrie 1934[2907]. Este salarizat modest, cu 1200 de lei, deoarece biserica trebuia să-și termine obligațiile financiare prilejuite de ridicarea noii case parohiale[2908]. Aflat în evidența militară a județului Neamț. Absolvent al Conservatorului, București, secția canto[2909]. Bibliotecar la Ateneul Român,

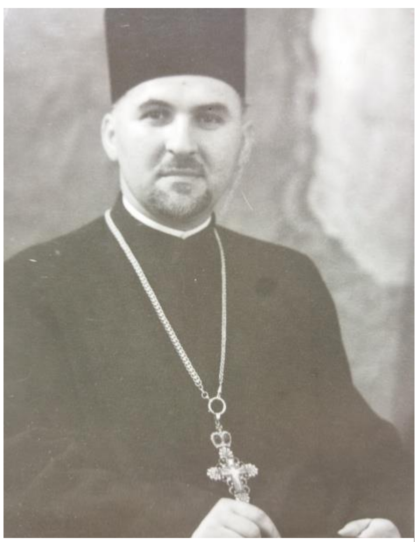

2897 Arhiva…, „Însemnări, 1949”, p. 41.
2898 Arhiva…, „Însemnări, 1949”, p. 71.
2899 Arhiva…, „Însemnări, 1949”, p. 53.
2900 Arhiva…, „Însemnări, 1949”, p. 70.
2901 Arhiva…, „Însemnări, 1949”, p. 72.
2902 Arhiva…, „Însemnări, 1949”, p. 73.
2903 Arhiva…, „Însemnări, 1949”, p. 74.
2904 Pr. Marin S. Diaconescu, „Cronică zilnică pe 1962…”, p. 200.
2905 Pr. Marin S. Diaconescu, „Cronică zilnică pe 1962…”, p. 200.
2906 Arhiva..., Dos. 1/1935, f. 56.
2907 Arhiva..., Dos. 2/1935, f. 11.
2908 Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 1.
2909 Arhiva..., Dos. 1/1934, f. 12 și f. 16.

București[2910]. Născut în București[2911]. Din 1936 nu mai apare în scripte. Mai mult, cere un certificat de bună purtare. Se mută la biserica Domnița Bălașa din București. Portretul făcut de pr. Marin Diaconescu, care l-a avut coleg și care menționeză altă perioadă de slujire (1936-1938): „Voinic la trup, plăcut la chip, puțin molatec în mișcări, plin de farmec la vorba-i cu accent moldovenesc, cu remarcabilă voce de tenor cantabil, răsfățat, oarecum, al darului ce are, având serioasă cultură muzicală și tot atâta școală de cântare, păr. Diacon Șerpeșanu a dat prestanță și sens rolului de diacon pe care l-a cinstit în mod ideal, și prin modul de executare a cântărilor – ferind orice exagerare teatrală sau de operă –, și prin modul de frățească comportare cu colegii și credincioșii de aici între care a stat doi ani sub calda îmbrățișare a tuturor”[2912]. În jurul anului 1956 este hirotonit preot la biserica Sf. Vineri-Herasca[2913], unde ajunge, mai târziu, paroh[2914]. De fapt în 1958 era diacon tot la Domnița Bălașa, candidând fără succes la Biserica Icoanei la postul de paroh, deoarece patriarhul Iustinian îl oferă unui alt cleric contra angajării fiului său medicinist, Ovidiu Marina, ca asistent al doctorului Arnăutescu, medicul personal al lui Gheorghiu-Dej[2915]. Documentul arată că, de fapt, diaconul era cumnatul preotului Gh. Soare de la Sf. Vineri-Herasca, consilier al Secției Administrative. Iată, așadar, 1958, anul adevărat al hirotoniei, cu siguranță un act de compensație din partea patriarhului față de perdant.

Victor Berov (preot refugiat în 1940[2916]). Soția, Sofia, fiul, Mihail.

Simeon Băbuș (diacon refugiat în 1940[2917]). Soția, Elena, fiii, Ilarion și Virgilu, fiica, Victoria[2918]. Fusese diacon al catedralei din Ismail[2919]. Avem o descriere a lui: „Diaconul Simion Băbuș, pe care încă din 1940 l-am încadrat la Sf. Gheorghe și l-am luat cu familia sa cu tot la Internatul Frăția, unde i-am oferit masă și locuință în schimbul rostului de subdirector al meu. Nu era un cântăreț, dar glasul lui era încărcat de evlavie și stârnea evlavie, nu admirația vocii. Cânta în duh de rugăciune. Ne-am înțeles perfect cât a stat la noi, dar mutându-se la Craiova, am slăbit legăturile. L-a utilizat Mitropolia Craiovei în trebi ale Secției Economice pe care o conducea pr. Vasile Costantinov, fost și pe la Curtea de Argeș, venit de la Ismail. Alt om de treabă”[2920].

Diac. Mihai Marinescu. Sursa: arhiva bisericii, „Cartea de Aur..."

Mihai C. Marinescu (diacon între 1943[2921]**-1958)**. Diaconit în octombrie 1942 la Trivale. Născut în 1915, Bascov. Tatăl, Constantin, învățător. Mama, Minodora, casnică. Sunt cinci frați, dintre care el este al doilea. Seminarul din Curtea de Argeș și Seminarul Central (1935), Pedagogia (Univ. București, 1943), doi

[2910] Arhiva..., Dos. 1/1934, f. 15.
[2911] Arhiva..., Dos. 2/1936, f. 55.
[2912] Arhiva..., „Cartea de Aur...", f. 32.
[2913] Arhiva..., „Cartea de Aur...", f. 33.
[2914] Arhiva..., „Cartea de Aur...", f. 192.
[2915] Dudu Velicu, *Însemnări zilnice, vol. II, 1948-1959*, Arhivele Naționale ale României, București, 2005, p. 188.
[2916] Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 61.
[2917] Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 16.
[2918] Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 61.
[2919] Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 16.
[2920] Arhiva..., Pr. Marin Diaconescu, „Evocări. Preoți decedați în ultimii 52 de ani (1931-1983) din Municipiul Pitești", manuscris, p. 37.
[2921] Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 21.

ani de Drept, București. Cântăreț onorific și dirijor al corului bărbătesc la biserica Bradu Staicu, București. Membru în corala „Carmen”, dirijată de Ion Chirescu (1935-1942). Observator meteorologist al I.M.C. al M.A N., șef al Stației Pitești (1939-1943). Soția, Elena Diaconescu, funcționară la Inspectoratul Școlar Argeș. Copii, Șerban (n. 1943) și Șerban (n. 1947). Numit la Sf. Gheorghe în 31 martie 1943[2922]. În 1943 locuia pe str. Titu Maiorescu, nr. 57, la fel și în 1946[2923]. Între 1943-1947 predă religia la șc. primară nr. 2 din Pitești.

În 1947 se înscrie în Partidul Național Popular[2924], gest mai larg al preoțimii din raion, la îndemnurile parohului Marin Diaconescu. În 1948 mai avea un fiu, Radu[2925]. Între 1948-1953, secretar-casier al Societății preoțești „Frăția”. Între 1946-1947, profesor de religie la Liceul Teoretic de băieți, nr. 1. Între 1950-1952, secretar-contabil al protoieriei Pitești. În 1952 dorește să se preoțească la Maica Precista[2926]. Între 1953-1954, membru al Consistoriului protopopesc Pitești. În 1953 face demersuri pentru a se muta în București[2927]. Secretar al Căminului Cultural Județean Argeș, secretar al Soc. „Frăția” (1943-1945), director al fostului Internat de băieți „Frăția” (1947-1948)[2928]. Este propus de paroh la ridicarea în gradul de „arhidiacon stavrofor”[2929]. În 1954 îl suplinește la strană pe cântărețul Ioan Costelian, plecat în concediu[2930].

Pr. paroh C-tin Grigorescu, pr. Mihai (Mișu) Marinescu și pr. pensionar Marin Diaconescu în anii optzeci, cu ocazia unui Botez. Sursa: arhiva bisericii

În toți acești ani este adesea luat de către episcopul Iosif la slujbele din teritoriu. În 1955 este distins cu rangul de diacon stavrofor. În 1955 epurează la ordin cărțile bibliotecii fostei Societăți „Frăția” rămase provizoriu la Sf. Gheorghe[2931]. În 1958 pleacă diacon la catedrala patriarhală din București[2932]. Mutarea familiei și a lucrurilor este sprijinită financiar și de către epitropie[2933]. La plecare, parohul Marin Diaconescu îi laudă atât talentul oratoric, cât și pe cel muzical, arătând că „Prea Fericitul Patriarh Teoctist nu în zadar a pus ochii pe părintele diacon

[2922] Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 155.
[2923] Arhiva..., Dos. 2 1946, f. 59.
[2924] Arhiva..., Dos. 3/1949, f. 48.
[2925] Arhiva..., Dos. 1/1948, f. 21.
[2926] Arhiva..., „Registru de activitate zilnică a preotului Marin S. Diaconescu”, f. 20, f. 23,f. 29.
[2927] Arhiva..., Dos. 1/1953, f. 38.
[2928] Arhiva..., Dos. 2/1953, f. 52-53.
[2929] Arhiva..., Dos. 2/1953, f. 53.
[2930] Arhiva..., Dos. 1/1954, f. 103.
[2931] Arhiva..., Dos. 1/1955, f. 10.
[2932] Arhiva..., Dos. 2/1958, f. 188.
[2933] Arhiva..., Dos. 2/1958, f. 187.

Mihail Marinescu”[2934]. Va deveni consilier în Arhiepiscopia Bucureștilor și paroh la „Domnița Bălașa”[2935].

Alexandru Constantinescu (**preot refugiat în aprilie-mai 1944**[2936], **profesor în Piatra Neamț**).

Gheorghe Gheorghiu (**preot refugiat în aprilie-mai 1944**[2937], **protopop de Botoșani**).

Mihail Gheorghiu (**preot refugiat în aprilie-mai 1944**[2938], **aprilie-mai**, **subprotopop de Botoșani**).

Petre Vartolomei (**preot refugiat între 1944**[2939]**-1947**). Originar din Ruseștii Noi, jud. Lăpușna. Stătea pe str. Trivale, nr. 61. Amintit preot la Sf. Gheorghe și în 1947[2940]. În 1947 împlinise anii de pensie și dorea să rămână în continuare în Pitești pentru „a-și întreține sănătatea”[2941]. Fusese încadrat la Bunești, dar epitropia îl roagă să rămână la Sf. Gheorghe deoarece aici avea relații foarte bune atât cu clerul, cât și cu credincioșii. În 1956, împreună cu soția, Eugenia, cere un ajutor bănesc de la Sf. Gheorghe pentru medicație[2942]. Descris de parohul Marin Diaconescu: „un preot cuminte și foarte îndatoritor”[2943]. În 1957, pe 21 noiembrie, slujește singur la Sf. Gheorghe, deoarece parohul este plecat la mănăstirea Bacovele și părintele Braniște este în concediu[2944].

Pr. Marin M. Braniște. Sursa: arhiva bisericii domnești din Pitești, „Cartea de Aur...”

Marin M. Braniște (**n.1915-m.1996; preot între 1944**[2945]**-1974 și 1993-1996; paroh între 1962-1996**). Născut în 25 martie 1915, Suseni, Argeș. Tatăl, Marin, decedat în 1955, a fost învățător. Mama, Ana, casnică, nepoata de fiică a lui Enache Rădan, ctitorul bisericii parohiale din Suseni. Au avut 11 copii, dar doi au murit prematur. Studii: Seminarul din Curtea de Argeș (1927-1935), Facultatea de Teologie din București (1935-1939), Seminarul Pedagogic Universitar din București (examen de capacitate în 1946). Cântăreț din 1936, câteva luni, la biserica „Costescu” din comuna Marele Voevod Mihai, suburbană a Capitalei, apoi, din 1936-1942, cântăreț și dirijor la biserica „Oboru-Vechi”, tot din București[2946]. În 1942 se căsătorește cu Claudia Băldescu din Mihăieștii de Sus. Tot în acest an este diaconit la Curtea de Argeș și preoțit în biserica Sf. Gheorghe din Pitești. Este imediat numit paroh la Sf. Nicolae din Coastă, Slatina. Aici predă religia la Liceul Comercial și la Căminul de Ucenici. Protopop de Pitești între 1942-1953. Transferat prin concurs de la Slatina la Sf. Gheorghe, Pitești.

[2934] Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 89-90.
[2935] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 192.
[2936] Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 156.
[2937] Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 156.
[2938] Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 156.
[2939] Arhiva..., Dos. 2/1944, f. 6, și Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 158.
[2940] Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 73.
[2941] Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 87.
[2942] Arhiva..., Dos. 2/1956, f. 59-60.
[2943] Arhiva..., Pr. Marin Diaconescu, „Evocări. Preoți decedați în ultimii 52 de ani (1931-1983) din Municipiul Pitești”, manuscris, p. 36.
[2944]Arhiva…, „Cronică zilnică pe 1957”, f. 136.
[2945] Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 43.
[2946] Arhiva..., Dos. 2/1956, f. 53-56.

Instalat oficial pe 28 ianuarie 1945[2947]. Dintr-un document: „Instalarea s-a făcut astăzi cu un ceremonial deosebit, biserica fiind plină de popor. După slujba Te-Deum-ului, părintele paroh Marin Diaconescu a prezentat enoriașilor pe noul preot, pe părintele Marin Braniște, în cuvinte pline de cele mai bune nădejdi, iar părintele Marin Braniște a răspuns printr-un cuvânt ocazional, grăind despre iubirea de oameni ca esență a creștinismului"[2948]. În 1946 stătea în Bulevardul Elisabeta[2949]. Dirijor al corului preoțesc al Centrului parohial din Pitești[2950]. Se retrage din postul de protopop în 1953[2951]. Are trei copii: Ligia (n. 1943), Monica (n. 1948) și Marcellus (n. 1949). Soția, Claudia (n. 1919)[2952]. În 1961 se dorește a fi mutat la Sf. Treime, în locul pr. Ion Iordăchescu, care absenta, dar la intervenția parohului Marin Diaconescu rămâne la Sf. Gheorghe[2953]. Devenit paroh din 1 ianuarie 1962 prin retragerea la pensie a fostului paroh[2954].

1974, plecarea pr. paroh Marin Braniște la Viena pentru a conduce parohia română de acolo. Însoțit la gară de mitropolitul Nestor Vornicescu și de ambasadorul Octavian Groza. Sursa: arhiva bisericii, „Cartea de Aur..."

Participă activ la salvarea de la demolare a bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești, contactându-l insistent pe patriarhul Iustinian. Oferă informații prețioase echipei D.M.I. care restaurează ulterior monumentul. Mutat provizoriu la Mavrodolu, începând cu 15 august 1963, constituie din nou, în cadrul acelei biserici, în 10 august 1966, Adunarea Parohială a bisericii Sf. Gheorghe, eveniment datorat reînființării parohiei. Mai mult, în urma pensionării pe caz de boală a parohului Vasile Ionescu, devine, provizoriu, și paroh la Mavrodolu (între martie-noiembrie 1968)[2955]. Redeschide ca paroh biserica Sf. Gheorghe în noiembrie 1968. În 1972 este cooptat în Comisia Județeană pentru inventarierea bunurilor de interes național ce reprezintă valori artistice, istorice și documentare[2956]. Pe 10 noiembrie 1974, ultima semnătură ca paroh, deoarece este detașat la Biserica Ortodoxă Română din Viena.

Aici, începând cu 1975, editează „Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena" și revista „Luceafăr Nou" a Asociației „Unirea" din Viena. În 1980 își dă doctoratul în Teologie în cadrul

[2947] Arhiva..., Dos. 2/1945, f. 53.
[2948] Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953", f. 65.
[2949] Arhiva..., Dos. 2/1946, f. 59.
[2950] Informație din „M.O.", 1951,nr. 3-4, p. 41.
[2951] Arhiva..., Dos. 1/1953, f. 2.
[2952] Arhiva..., Dos. 2/1956, f. 64.
[2953] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 12.
[2954]Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 20 și Arhiva..., Dos. 1/1961, f. 45.
[2955] Arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești, „Corespondența, 1968", f. 14.
[2956] Arhiva…, „Registru de Intrare și Ieșire, 1972-1987", f. 4.

Institutului Teologic Universitar din București cu teza *Însemnările de călătorie ale peregrinei Egeria*. Revine în august 1993, tot ca paroh, la Sf. Gheorghe[2957]. De fapt, revenirea la biserica piteșteană îi era asigurată cu 1 ianuarie, același an[2958]. În august 1995 semnează ultima dată ca paroh. Noul paroh, părintele profesor Lucian Grigore[2959]. Decedat pe 12 iulie 1996. Era un intelectual rasat și un bun predicator. Parohul Marin Diaconescu menționa odată: „A predicat părintele Braniște despre lepădarea de sine. A predicat mai frumos ca oricând"[2960]. Lucrări: *Actualitatea lui Förster*, în „P.O.", anul XXIV,1943, nr. 5-6-7; *Alegerea şi aşezarea preoţilor în slujbă, sub Regulamentul Organic, în Ţara Romînească, după documentele argeşene*, în „M.O.", anul XIII, 1961, nr.7-9; (cu Radu Crețeanu) *Biserica Cuvioasa Paraschiva din Moşoaia (judeţul Argeş) şi crucea de interes istoric din pridvorul ei*, în „B.O.R.", anul LXXXVI, 1968, nr.11-12; *Catagrafia preoţilor din judeţul Argeş, la 1833*, în „M.O.", anul XIII, 1961, nr.5-6; *Concepţia antropologică a lui Clement Alexandrinul*, în „S.T.", anul X, 1958, nr.9-10; *Concepţia Sfîntului Ioan Gură de Aur despre familie*, în „S.T.", anul IX, 1957, nr.1-2; *Concepţia Sfîntului Ioan Gură de Aur, despre prietenie şi dragoste*, în „S.T.", anul IX, 1957, nr. 9-10; *Cultură şi har: Citirea şi cântarea în biserică* în „P.O.", anul XXIV, 1943, nr.3-4; *Cunoaşterea de sine a preotului* în „P.O.", anul XXIII, 1942, nr. 9-10; *Câteva ştiri despre şcolile din oraşul Piteşti, înfiinţate pe lîngă biserici, înainte de Regulamentul Organic.*, în „M.O.", anul XVII, 1965, nr.3-4; *Contribuţia preotului Teodor Bălăşel (1869-1941), la organizarea unui pension al folcloriştilor, în 1925, la Rîmnicu-Vîlcea* în „M.O.", anul XXVI, 1974, nr.5-6; *Căinţa, cale spre mîntuire. Predică la Duminica a XXXII-a după Rusalii*, în „M.O.", anul XXIX, 1977, nr.1-3, *Capela ortodoxă română din Viena. 70 de ani de la înființarea ei*, Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena, 1977; (cu pr. Ilie Gh. Diaconescu) *Date catagrafice bisericeşti în fostul judeţ Olt, la anii 1832-1838* în „M.O.", anul XIV, 1962, nr. 5-6; *Elogiul prieteniei şi păcii la Sfinţii Părinţi Capadocieni*, în „S.T.", anul IX, 1957, nr.7-8; *Eshatologia în concepţia lui Origen*, în „S.T.", anul X, 1958, nr.7-8; *Icoane vechi în biserica Meculeşti din Piteşti*, în „M.O.", anul XXVI, 1974, nr.5-6; *Însemnări pe cărţi bisericeşti vechi (Regiunea Argeş),* în „M.O.", anul XIX, 1967, nr.11-12; *Însemnări pe vechile cărţi de slujbă de la bisericile din Piteşti*, în „M.O.", anul XIII, 1961, nr.1-4; *Însemnări şi manuscrise din biserica Mavrodolu – Piteşti.*în „M.O.", anul XXI, 1969, nr. 7-8; *Însemnările de călătorie ale peregrinei Egeria,* Craiova, Editura Mitropoliei Olteniei, 1982; *Însemnările de călătorie ale peregrinei Egeria-Teză de doctorat*, în „M.O.", anul XXXIV, 1982, nr.4-6; *Momente şi aspecte ale prieteniei Sfinţilor Părinţi Capadocieni*, în „M.O.", anul XIV, 1962, nr.1-2; *Monografii de cultură şi monumente de cult argeşene* în „M.O.", anul XXV, 1973, nr.3-4; *Mormântul – pînă acum necunoscut – al Stanei din Brîncoveni (+1650)*, în „M.O.", anul XX, 1968, nr.3-4; *Noi contribuţii la localizarea luptei de la Rovine din anul 1394*, în „M.O.", anul XV, 1963, nr.7-8; *Panoplia dogmatică în ediția princeps, Tîrgovişte 1710*, în „M.O.", anul X, 1958, nr.7-8; *Partenie Nica Buligeanu (1786-1827),* în „M.O.", anul XV, 1963, nr. 9-10; *Patriarhi de Constantinopol prin Ţările Romîne în a doua jumătate a secolului al XVII-lea* în M.O., anul X, 1958, nr.1-2; *Pisanii, însemnări şi manuscrise din vechile biserici ale oraşului Piteşti (I-IV)*, în „M.O.", anul XXIII, 1971, p. 61-65, 257-262, 399-405, 563-572; (cu pr. Ilie Gh. Diaconescu) *Pisanii şi însemnări de prin bisericile din Slatina.* în „M.O.", anul XVI, 1964, nr.9-10; *Primele sedii ale şcolii publice din Piteşti*, în „M.O.", anul XXIV, 1972, nr.1-2; *Privilegiile acordate negustorilor şi meseriaşilor băjenari, în cadrul aşezămintelor coloniştilor bulgari din 1830*, în „M.O.", anul XIV, 1962, nr. 7-9; *Redeschiderea bisericii domneşti Sfîntul Gheorghe Piteşti*, în „M.O.", anul XXI,

---

2957 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 77.
2958 Arhiva..., „Registru de Intrări-Ieșiri, 1992", f. 22.
2959 Arhiva…, „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995", f. 101.
2960 Arhiva…, „Însemnări, 1949", p. 89.

1969, nr.1-2; *Rugăciune* , în „P.O.”, serie nouă, anul I, 1995, nr.1; *Samuil Tărtăşescu, episcop-locotenent de Argeş*, în „M.O.”, anul XVI, 1964, nr. 11-12; *Samuil Tărtăşescu, episcop locotenent de Argeş (1845-1849) – Completări şi rectificări*, în „M.O.”, anul XXI, 1969, nr. 3-4; *Samuil Tartaşescu-Episcop Locotenent de Argeş. Alte completări şi rectificări*, în „M.O.”, anul XXVIII, 1976, nr.9-10; *Schitul Buliga, un metoc al Mitropoliei Țării Româneşti în Piteşti*, în „M.O.”, anul XVIII, 1966, nr.1-2; *Şcoli particulare piteştene – dintre care unele pe lîngă biserici – în veacul al XIX-lea*, în „M.O.”, anul XXVI, 1974, nr.3-4; (cu pr. Ilie Gh. Diaconescu) *Vechile cruci de piatră, din cuprinsul şi vecinătatea oraşului Piteşti*, în „M.O.”, anul XVI, 1964, nr.1-2; *Un vechi monument într-un nou peisaj edilitar: biserica domnească Sf. Gheorghe din Pitești,* Almanahul parohiei ortodoxe române din Viena, 1975; *330 de ani de la zidirea bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești*, în Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena, 1986. Vezi profilul pe scurt, *Enciclopedia...*, vol. I., p. 127.

Pr. Marin N. Drăgușin. Sursa: arhiva bisericii, „Cartea de Aur...”

Marin N. Drăgușin (n.1929-m.2014; diacon între 1958[2961]**-1961, preot între 1961-1963**). Născut în 1929, Bascovele, Argeș, unul dintre cei 5 fii ai preotului Nicolae Drăgușin din Grajduri (Bascovele). Seminarul Curtea de Argeș desființându-se în perioada 1941-1945, își continuă studiile la cel din Râmnicu-Vâlcea. Termină în 1952 Institutul Teologic Univesitar din Sibiu și tot acum se căsătorește cu Margareta Popescu, educatoare, fiica preotului din Călinești, Argeș. Tot în 1952 este hirotonit diacon de către mitropolitul Ardealului, Nicolae Bălan. Este repartizat diacon la catedrala „Sf. Arhangheli” din Mediaș, unde lucrează și ca secretar al protopopiatului și unde înființează un cor. Activează și ca dirijor al corurilor muncitorești din întreprinderile din Mediaș. În 1953 i se naște o fată, în 1954 un băiat, dar acesta, după trei zile, moare. În februarie 1958 este numit misionar al protopopiatului Mediaș, slujind și catehizând la diferite biserici de aici[2962]. Candidează în 1958 pentru ocuparea postului de diacon de la Sf. Gheorghe din Pitești, vacantat prin plecarea la București a lui Mihail Marinescu.

Concursul consta din ascultarea, pe rând, în duminici separate, a candidaților care, obligatoriu, luau parte la slujbă. Au concurat: diaconul Nicolae Teodorescu din București și licențiații în Teologie Valeriu Nițulescu și Ion Heroiu[2963]. După desființarea corului în 1959 conduce un mic cor de voluntari. Instalat preot pe 29 decembrie 1961 la Sf. Gheorghe, o dată cu retragerea la pensie a fostului paroh, Marin Diaconescu, și cu instalarea noului paroh, Marin Braniște[2964]. După închiderea bisericii catedrale pe 15 august 1963 pentru restaurare, este mutat la Sf. Ioan, unde slujește până la moarte, în 2014. Pentru paralelism, redăm integral profilul din enciclopedia oficială: „Drăgușin, Marin N. (n. Drăgolești, Cotmeana, Argeș, 10 noiembrie 1929). Preot, om de cultură. Seminarul Teologic Râmnicu Vâlcea (1948), Facultatea de Teologie Sibiu (1952). Diacon: secretar al Protopopiatului Mediaș, Sibiu (1958-1963) și biserica Sf. Gheorghe, Pitești (1958-1963). Hirotonit preot (1962). Paroh, biserica Sf. Ioan Botezătorul, Pitești (1963-2007). Secretar, Protopopiatul Pitești (1959-1985). Membru, solist, dirijor secund, formații corale Palatul Culturii, Pitești (1959-1966); dirijor fondator, Corala Bărbătească a

2961 Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 84.
2962 Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 28-29.
2963 Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 170.
2964 Arhiva…, Dos. 1/1960, f. 19.

Preoților din protopopiatul Pitești (1958-1999). Hirotesit iconom stavrofor (1968). Donator comunitar (împreună cu frații săi): casa părintească, teren (1,5 ha), alte construcții, pentru înființarea Căminului de Bătrâni, Drăgolești, Cotmeana, Argeș; beneficiar, Consiliul Județean Argeș (2006). Volume importante (în colaborare): *Trepte spre cer* (2002); *Tărâmul tăcerii. Cimitirul Sfântul Gheorghe din Pitești* (2008). Scriere omagială dedicată: *Preotul Marin Drăgușin. Pagini de portret* (2009), alte valoroase recunoașteri publice. (S.P.) ”[2965].

Pr. Emanoil M. Braniște. Sursa: Pr. Emanoil M. Braniște, *Consemnări, note, 1939-1951,* Pitești, 2013

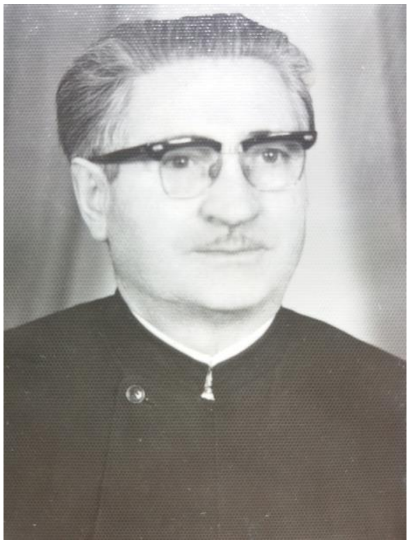
Emanoil M. Braniște (**n. 1919-m.2002; preot între septembrie 1962**[2966] **– august 1963**). Născut în Suseni, Argeș, al șaselea copil dintre cei 11 ai învățătorului Marin D. Braniște și ai soției Ana. Urmează Seminarul Teologic din Curtea de Argeș, premiat în toți cei 8 ani. Urmează Facultatea de Teologie din București și, concomitent, Seminarul Pedagogic Universitar „Titu Maiorescu”. Licențiat „Magna cum laude”. În 1943 este hirotonit diacon la Catedrala Episcopală din Curtea de Argeș și, în același an, profesor de „Morală” la Seminarul de aici. Între 1949-1964 slujește la Maica Domnului[2967].

Totuși, dintr-o altă sursă aflăm că în 1962 este preot la Sf. Nicolae (proaspăt demolată) și intenționează să vină la Sf. Gheorghe, cu toată opoziția fratelui său, paroh aici[2968]. Mutat din nou, în 1963 (o dată cu închiderea pentru restaurare), la Maica Domnului. Mutat apoi la Sf. Ilie (iconom stavrofor în 1988). Membru al coralei D.G. Kiriac, Pitești (1975-1995). Deputat eparhial și membru al Adunării Naționale Bisericești (1994-2002). Moare în 20 noiembrie 2002, fiind înmormântat în cimitirul Sf. Gheorghe, Pitești[2969]. Slujește deseori la Sf. Gheorghe unde fratele lui, fost protopop de Pitești, era încadrat – în vara lui 1959, de exemplu, tot clerul de aici fiind plecat în vacanță în Moldova[2970]. Parohul Marin Diaconescu îl descria ca fiind „un preot foarte bun”[2971]. În anii șaptezeci și optzeci slujește mereu la Sf. Gheorghe când parohul Constantin Grigorescu se află în concediu.

Semnează două recenzii în ”Buletinul Eparhiei Argeșului” (1945), trei în „Păstorul ortodox” (1946), publicând *Rugăciunea plugarului* în ”Lumină pentru toți” (1946) și *Preotul, slujitor al altarului străbun* în ”Îndrumător bisericesc misionar și patriotic” (1984). Referințe: 1. pr. N. Dabu, *La mulți și fericiți ani, Prea Cucernice Părinte Emanuel Braniște!,* în ”Argeșul Ortodox”, an II, 2002, nr. 74 2. Ion M. Dinu, *Oameni de seamă ai Argeșului de ieri și de azi*, Ed. Tiparg, Pitești, 2004, p. 121-123 3. În *Enciclopedia…*, vol. II, 2010, p. 126-127, se aduc și alte informații : Președinte al Asociației Misionarilor a Studenților Creștini Ortodocși din România (1941-1942), preot la bisericile Maica Precista (1949-1964) și Sf. Ilie (1964-1999), Președinte Consistoriul disciplinar protopopesc, Pitești (1959-1988). Membru : Adunarea Episcopală, Curtea de Argeș, Adunarea Națională Bisericească, București. Activitate didactică, instituții școlare ecleziastice din Argeș. Volum important: *Ut omnes Ununsint/Ca toți să fim una* (1943).

[2965] *Enciclopedia....*, vol. II, p. 49.
[2966] Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 37.
[2967] Pr. Emanoil M. Braniște, *Predici și cuvântări*, Pitești, 2013.
[2968] Arhiva..., Pr. Marin S. Diaconescu, „Cronica pe anul 1962”, p. 149.
[2969] Pr. Emanoil M. Braniște, *Consemnări, note, 1939-1951*, Pitești, 2013.
[2970] Arhiva..., „Agendă de birou pe anul 1959”, vol. II, ziua de 26 septembrie.
[2971] Arhiva..., „Agendă de birou pe anul 1959”, vol. II, ziua de 2 octombrie.

(S.P.). Este înmormântat în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din stânga, într-un cavou comun cu cel al familiei Augustin Savu.

Pr. Constantin Grigorescu. Sursa: arhiva bisericii, „Cartea de Aur...”

Constantin Grigorescu (**n.1918-m.2008; preot între 1968**[2972]**-2008**, **locțiitor de paroh între 1974-1993**). Dintr-o informație orală, figurează aici un timp scurt pe postul de muzeograf, biserica fiind încă în restaurare. Din decembrie 1974, preot paroh (prima semnătură ca președinte al Adunării Parohiale)[2973]. Născut la 1 iunie 1918 în Șerbănești, comuna Rociu, județ Argeș, într-o familie de preoți, într-a șasea ei generație. Părinți: pr. Ștefan, Victoria, 12 copii, dintre care 4 mor de mici. Între 1930-1938, absolvent al Seminarului „Neagoe-Vodă”, Curtea de Argeș. Cântă la toate partidele corului Seminarului, fiind chiar și dirijor și solist. Cântă la vioară. Între 1938-1942 absolvă cursurile Facultății de Teologie din București. Aici cântă în mai multe coruri: Corala Municipiului București, Corul Centrului Universitar, Corul Asociației Creștine a Tinerilor (dirijat de Radu Botez, apoi de Gh. Danga), unde are colegi pe Mircea Buciu, Viorel Ban și Dumitru Scurtu. Cântăreț între 1940-1942 la biserica Militari II, apoi transferat la biserica Foișorul de Foc (paroh, pr. conf. univ Atanasie Negoiță). Tot între 1940-1942, câștigă un concurs (80 de candidați pe două locuri) prin care este angajat la Corul Radio. Se căsătorește în 1942 cu Maria Magdalena Tăureanu-Chinie din București. În 1942 se preoțește pentru a nu merge în război. Este repartizat în Nerușai, județul Chilia, Basarabia. După 1944 vine preot II în satul natal, lângă tatăl său. Își dă licența la pr. prof univ. dr. Grigore Pișculescu (Gala Galaction)[2974]. Copii: Victor (n.1944-?), Niculina (n. 1945-?), Ion (n. 1950).

Caracterizat de fostul paroh, Marin Diaconescu: „m-am înțeles perfect, fiind un talentat bisericaș, un devotat slujirii preoțești, cu deosebit tact pastoral și plin de o bunătate nativă, care-i stă așa de bine la voinicia și vigoarea fizică ce are”[2975]. Pentru paralelism, redăm integral profilul din enciclopedia oficială: „Grigorescu, Constantin Șt. (n. Șerbănești, Argeș, 1 iunie 1918). Preot dirijor, Seminarul Neagoe Vodă, Curtea de Argeș (1938). Facultatea de Teologie, București (1942), simultan cursuri de canto, solist în Corul Municipiului București, angajat Corul Radio. Preot II, Șerbănești, Argeș (1942). Bas-bariton la corurile mixte, Gliganu și D.G.Kiriac, Pitești (1956-). Preot II la biserica Sf. Gheorghe, Pitești (1968), paroh. Prelucrări folclorice: *Mândra mea, sprâncene multe*, *Hei, lună!*, *Radu lui Anghel din Greci*, *Copil printre străini*, *Mă dusei să trec la Olt* și compoziții proprii *În sat la noi*. Contribuții la viața muzicală argeșeană. (L.P.) ”[2976]. Slujește la biserica domnească Sf. Gheorghe până în anul morții, 2008, fiind îngropat în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în al doilea cvartal din partea dreaptă, pe aleea platanilor.

[2972] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 36.
[2973] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 199.
[2974] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 170.
[2975] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 192.
[2976] *Enciclopedia...*, vol. I, p. 172.

Pr. prof. Lucian Grigore

Lucian Grigore (preot din decembrie 1994; preot paroh între 1995-2015). Hirotonit în 31 martie 1991. Perioada 1995 - 2015 este marcată de evoluția unor programe culturale, misionar-pastorale și administrativ-gospodărești deosebit de importante, inițiate la nivelul conducerii Oficiului Parohial. Această perioadă coincide cu mandatul de preot paroh al preotului Lucian Grigore, transferat din Protoieria Costești în Parohia *«Sfântul Gheorghe»* I – Pitești la data de 1 decembrie 1994 și numit paroh al acestei parohii la 1 octombrie 1995. Până la încheierea mandatului de 20 de ani de slujire în calitatea de paroh al acestei parohii, preotul Lucian Grigore a îndeplinit numeroase obiective.

Activitatea culturală și misionar-pastorală: 1. primește însărcinarea administrativă de a conduce Oficiul Parohial în octombrie 1995, concomitent cu asumarea altor responsabilități la nivelul Administrației Eparhiale – Argeş. Începând cu luna iunie a anului 1995 (la finele anului şcolar 1994-1995 în timpul căruia a funcţionat ca profesor în cadrul Seminarului Teologic din Piteşti pentru disciplinele Muzică psaltică şi Formare duhovnicească) i se încredințează din partea Centrului Eparhial sarcina de a se ocupa cu editarea revistelor oficiale ale eparhiei precum şi cu apariţia publicaţiilor eparhiale. Lucrează în acest domeniu cu angajament onorific până la data de 1 noiembrie 1999 când este numit Consilier cultural al Episcopiei Argeşului şi Muscelului, funcţie administrativă în care și-a desfăşurat activitatea până la data de 1 septembrie 2001. **2.** în perioada de slujire în funcţia de consilier cultural s-a îngrijit de apariţia mai multor lucrări monografice şi jubiliare editate de Centrul Eparhial, precum şi de apariţia unor broşuri, icoane, caiete de religie etc. A reprezentat Eparhia Argeșului şi Parohia *«Sfântul Gheorghe»* I – Pitești la simpozioane cu caracter cultural şi ştiinţific, a participat la conferinţe şi dialoguri oficiale care reclamau prezenţa şi consultanţa de specialitate a reprezentanţilor din cadrul Sectorului Cultural al eparhiei. În această perioadă, sub îndrumarea Prea Sfinţitului Calinic şi împreună cu factori de răspundere din cadrul unor instituţii de cultură argeşene, a organizat diverse manifestări culturale, fie prilejuite de marile sărbători creştineşti ale Bisericii, fie în alte ocazii: reuniuni, concerte, sesiuni de comunicări, concursuri, conferinţe publice, emisiuni de radio şi televiziune în studiourile locale etc. În perioada 1999-2000 s-a îngrijit de editarea revistei „Buletinul Ştiinţific” a Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Piteşti**. 3.** în iulie 1995 a iniţiat Seria nouă a revistei *„Păstorul Ortodox”* publicaţie oficială a Episcopiei Argeşului de apariţia căreia s-a îngrijit până în septembrie 2001; în iunie 1996 a iniţiat publicaţia *„Glasul Adevărului”* a Eparhiei Alexandriei şi Teleormanului editând numărul de debut al acestei publicaţii, în vremea în care Chiriarhul Argeșului și Muscelului era Episcop Locum Tenens al acestei eparhii nou înfiinţate. Publicaţia a fost preluată de noua conducere a eparhiei în toamna aceluiaşi an, de apariţia acesteia îngrijindu-se pe mai departe sectorul cultural al Administraţiei Eparhiale Teleorman. **4**. în perioada 1995 - 2001 – a fost redactor responsabil al revistei *„Lumină lină”* a Eparhiei Argeşului. **5.** din februarie 1999 şi până în septembrie 2001 a condus Cenaclul cultural - religios *„Lumină lină”*, un forum de cultură şi spiritualitate în cadrul căruia au fost angrenați tineri de diferite vârste, elevi, studenți, profesori de religie și profesori de alte specialități, enoriași ai parohiei, precum și alți participanți din mediul cultural piteștean. În februarie 2001 împreună cu câţiva dintre profesorii de religie și alții dintre membrii acestui cenaclu a iniţiat şi realizat publicaţia săptămânală *„Argeşul*

Ortodox", de apariţia căreia s-a îngrijit o bună perioadă, până la preluarea publicaţiei de către Redacţia Eparhială. **6.** în aprilie 2000 împreună cu o seamă de personalităţi din Piteşti a înfiinţat Forumul pentru Opinie şi Responsabilitate (FOR), o structură fundaţională, ne-guvernamentală, care se dorea a fi un forum civic menit să dezbată problemele comunităţii, constituindu-se în același timp ca „instanţă" privată de sancţionare a moravurilor şi conduitei publice în sensul unei „ecologizări" culturale şi informaţionale. **7.** în anul universitar 2000-2001 a funcţionat ca asistent universitar la disciplina Drept Canonic Ortodox a Catedrei de Teologie din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă *„Sfânta Muceniţă Filoteia"* din Piteşti, vreme în care a reușit să capaciteze o serie de studenți în activitatea publicistică bisericească și în participarea la diverse activități colocviale cu caracter informal și recreativ. **8.** între anii 2003 – 2008 a funcționat ca lector titular pentru aceeaşi disciplină – Drept Canonic Ortodox - ocupând poziţia 19 din statul de funcţiuni a Facultăţii de Teologie; în această perioadă a inițiat în afara programului de pregătire universitară, seri de meditații duhovnicești, cu participarea unora dintre tinerii teologi și nu numai, în cadrul cărora participanții abordau teme literare, duhovnicești, filosofice sau teologice cu un profund caracter formativ-educativ. **9.** în şedinţa anuală a Adunării Eparhiale, întrunită în februarie 2002, cu aprobarea plenului adunării, a fost numit în funcţia de preşedinte al Consistoriului Eparhial al Episcopiei Argeşului şi Muscelului, calitate în care a activat timp de 10 ani, până în septembrie 2012. **10.** în data de 25 octombrie 2011 este numit membru în componența Consistoriului Superior Bisericesc, prin Hotărârea nr. 8561/2011 a Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române - la data de 20 sept. 2012, în temeiul adresei nr.9234/17.09. 2012 emisă de Cancelaria Sfântului Sinod, este convocat și participă la Ședința festivă de consacrare și constituire a Consistoriului Superior Bisericesc. În calitatea de participator al Consistoriului Superior Bisericesc B.O.R. din cadrul Patriarhiei Române funcționează până în prezent (la data publicării acestei lucrări). **11.** între 1 octombrie – 31 decembrie 2002 a realizat la postul de radio Muntenia – Piteşti (pe frecvenţa 105,7 F.M.) emisiunea radiofonică interactivă, de 2 ore, intitulată *„Privegherea din miez de noapte"*, care era difuzată în fiecare noapte de Duminică spre Luni. În studioul emisiunii a avut în direct invitaţi de prestigiu de la Centrul Eparhial precum şi dintre profesorii Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Piteşti; în intervalul de timp ianuarie 2003 – iunie 2004 emisiunea a căpătat un alt format intitulându-se *„Cuvinte pentru suflet"* şi fiind difuzată Duminică dimineaţa într-un spaţiu orar de 30 de minute. La acelaşi post de radio, în perioada menționată mai sus, a avut zilnic o intervenţie de cinci minute la emisiunea «Matinal» cu rubrica *„Sfatul Înţelepciunii"* în care a prezentat anumite îndemnuri şi cuvinte de folos duhovnicesc din Sfânta Scriptură, Pateric şi din scrierile Sfinţilor Părinţi. **12.** a elaborat o serie de articole pe care le-a publicat între 1995 - 2015 în diverse publicaţii eparhiale, dar şi în săptămânalele locale editate în Pitești și în mediul virtual: revistele *Lumină lină, Păstorul Ortodox, Pridvorul de Sus, Lumea Credinței*; săptămânalele *Argeşul Ortodox, Jurnalul de Argeş, Universul Argeșean*; cotidianul *Argeşul;* portalul epitești.ro, portalul interregnum.ro **13.** în mai 2002 a prezentat în sesiunea de lucru a Comisiei de Cibernetică a Oamenilor de Ştiinţă din cadrul Academiei Române un proiect calendaristic privind stabilizarea Datei Pascale, proiect care a fost publicat în același an în revista *„Buletinul Ştiinţific"*, a Facultăţii de Teologie Ortodoxă – Universitatea Piteşti. **14.** în luna februarie a anului 2005 a fondat publicația parohială *Pridvorul de Sus* în paginile căreia a semnat un editorial permanent precum și o serie de articole. **15.** în luna mai 2006 a organizat programul de activități culturale și misionar pastorale legate de sărbătorirea celui de-al 7-lea Jubileu al Bisericii Domnești *«Sfântul Gheorghe»* din Pitești, prilej cu care a invitat o serie de personalități ale culturii argeșene, profesori universitari, reprezentanți ai consiliului local, specialiști în domeniul istoriei medievale, delegați eparhiali și factori de decizie în domeniul conservării și prezervării zestrei patrimoniale etnologice, istorice și culturale. **16.** în perioada 1995 – 2015 are deosebit de strânse colaborări cu factori organizatorici la

nivelul unor instituții de cultură precum Biblioteca Județeană Argeş sau Centrul Cultural Pitești, Inspectoratul pentru Cultură al Județului Argeş, fiind parte activă a unor evenimente editoriale, lansări de carte, conferințe sau programe cu tematică socială și religioasă, serate culturale și cenacluri. De asemenea participă la emisiuni de televiziune fiind cooptat în lămurirea unor teme religioase care frământă societatea timpului. Dintre temele abordate menționăm: *Chivotul sfințirii Domnului pentru odihna Domnului*; *Rostul vieții creștine în condițiile schimbărilor cotidiene*; *Povești de Viață, Povești de Suflet*; *Grijile Vieții*; *Golgotă și Înviere – convorbire cu Directorul cotidianului Argeșul*; Tot aici amintim și participarea la emisiunea difuzată la Televiziunea Trinitas: «Cuvânt de Suflet» unde a abordat tema: *Nehotărârea. De la așteptare la nesiguranță*. **17.** începând cu anul 2008 și până la momentul publicării acestei referințe, în cadrul programelor pastoral misionare ale Bisericii *«Sfântul Gheorghe»* I Pitești, inițiază un ciclu de seri culturale și catehetice ținute în Sfântul Locaș, în fiecare seară de Luni a săptămânii sale de serviciu. Amintim dintre cele mai recente titluri abordate: **a)** *Sinodul a IV-lea ecumenic de la Calcedon și importanța acestuia pentru statornicirea dreptei credințe* **b)***Teologia restaurării și combaterea gnosticismului în opera Sfântului Irineu de Lyon* **c)***Trăirea în Hristos și treptele Vieții spirituale* **d)** *Descoperirea Darurilor Sfântului Duh în parabola Talanților* **e)** *Scara Dumnezeieștilor Fericiri* **f)** *Icoana Maicii Domnului în inima anahoretei Maria Egipteanca* **g)** *Martirii primelor veacuri de Creștinătate* **h)** *Apa cea Vie din Izvorul cel dătător de Viață* **i)** *Lumina luminează în întuneric* **j)** *Puterea vindecătoare a iertării* **k)** *Aruncați mreaja!* **l)** *Vreau să văd!* **m)** *Vederea Luminii Dumnezeiești* etc. **18.** în septembrie 2014 a primit la parohie vizita Excelenței Sale, Domnul Bogdan Tătaru Cazaban, Ambasadorul României la Vatican, care a fost însoțit de distinsa soție a domniei sale, Doamna Miruna Irina Cazaban. Înalții oaspeți au fost prezenți la slujba Utreniei din zorii zilei de Duminică și apoi la întreg parcursul Sfintei Liturghii, participând în adâncă modestie și cu evlavie la momentele liturgice. **19.** în perioada 2010 – 2015 participă în calitate de delegat eparhial la diverse evocări sau programe culturale și ceremoniale ale Comunității Armene din Pitești și București.

Activitatea administrativ-gospodărească: 1. în perioada 1995 – 2015 preotul Lucian Grigore a inițiat o serie de activități de administrare, întreținere și reorganizare la nivelul Oficiului parohial, a inventarului, a patrimoniului istoric și arhivistic și a bunurilor sacre, precum și a bunurilor gospodărești ale parohiei. **2.** din necesităţi funcţionale, pentru asigurarea spaţiului necesar gestionării și vânzării lumânărilor şi a obiectelor bisericești folosite în cult – la parterul intrării, precum și la etajul acesteia, pentru depozitarea mobilierului, bibliotecii și arhivei, în anul 1995, au fost închise cu geam vitrină tip „Buzău" arcadele pridvorului şi cele ale foişorului supraetajat. **3.** în 1996 au fost confecționate și montate în pridvorul bisericii cele două pangare situate în stânga și în dreapta intrării, precum și mobilierul metalic, securizat, aferent activității gestionare. În același timp au fost dezafectat pronaosul care era ocupat cu o incintă-pangar care s-a dovedit improprie și nefuncțională; în același an, cu aceeași ocazie a fost dezafectat foișorul de la etaj, a fost reamenajat și placat la partea de planșeu. Ancadramentele foișorului au fost prevăzute cu draperii și închiderile cu geam au suferit anumite modificări, pentru a permite aerisirea spațiului. **4.** în anul 1996 a fost achiziționat un sistem de sonorizare artizanal, sistem care a fost înlocuit în anul 2003 de un altul profesional – extrem de complex, care este activat doar la marile sărbători de peste an: Sfintele Paști și Crăciun; În anul 2003, odată cu achiziționarea acestui sistem s-a procedat la montarea în exterior a unor incinte audio de mare putere, care au fost integrate în același pupitru de mixaj. **5.** în perioada 1997 – 2009 parohia «*Sfântul Gheorghe»* I – Pitești a beneficiat – fără chirie – de un spațiu de 45 mp în incinta Prefecturii Argeș – et. I, biroul 43. Acest spațiu – care a avut funcționalitatea de cabinet de protocol - a fost utilat, mobilat și întreținut de către parohie; În acest spațiu s-au organizat majoritatea activităților manageriale, culturale și fundaționale din cadrul programelor

misionar-pastorale parohiale. **6.** în anul 1997 au fost confecționate de către firma IMSAT – Pitești două corpuri metalice masive pentru depozitarea resturilor de lumânări și, de asemenea, au fost confecționate în regie proprie hotele metalice ale corpurilor situate în pridvorul bisericii pentru arderea lumânărilor; În partea interioară a zidului de incintă al bisericii, lângă anexa gospodărească, a fost amenajat depozitul pentru ceară, compus din două lăzi masive confecționate din fier tratat anticoroziv, semi-îngropate. **7.** în anul 1997 s-au refăcut toate proiectele de racordare la utilități, apă / gaze / energie electrică și s-au repoziționat traseele de conectare. **8.** în anul 1998 au fost achiziționate două centrale pe gaz și sistemul de calorifere racordate la o instalație confecționată din cupru; s-au montat două chiuvete – una în pridvor, mascată în mobilier și una în Sfântul Altar, insertată într-un blat de marmură, care au fost branșate la vechiul sistem de canalizare. Tot cu această ocazie s-a achiziționat un aparat de aer condiționat care a fost montat în ogiva ferestrei centrale a Sfântului Altar. **9.** în 1999 s-a achiziționat și s-a montat in Sfântul Locaș un sistem complex de climatizare tip Chiller răcire/încălzire care este perfect funcțional și astăzi; cu acest prilej s-a adăugat la rețeaua electrică un nou dispozitiv de contorizare, extern, aferent instalației de aclimatizare. **10.** în anul 2000 s-au montat între pronaos și pridvor uși oscilante în dublu-sens pentru a evita blocarea ieșirii în caz de incendiu; în același an s-au achiziționat piese de mobilier, mese pentru activitatea de cult, depozitate în pridvor și pronaos și mai multe scaune pliante și ne-pliante situate în naos și pronaos. **11.** în anul 2001 s-a instalat de către firma de pază și protecție Quartz, din Pitești, un performant sistem de alarmare și securizare a spațiului interior, bazat pe senzori de prezență conectați la un panou de inițializare; tot în același an s-au recondiționat integral jgheaburile și aruncătorile din cupru, de la streșinile acoperișului; în 2004 au fost montate pe toată linia inferioară a acoperișului dispozitive parazăpadă confecționate din cupru. **12.** în perioada 1995 - 2015, în repetate rânduri, biserica a fost utilată cu odoare, acoperăminte, veșminte bisericești, covoare – a fost mochetată de două ori (în 1995 și în 2001), ultimul rând de acoperăminte fiind confecționat înainte de Sfintele Paști ale anului 2015. **13.** în anul 2002 a fost construită în partea de miazăzi a Sfântului Altar, către Piața Milea, o anexă gospodărească cu grup sanitar, un spațiu de depozitare la demisol și esplanadă pentru săvârșirea ceremonialurilor festive în aer liber; în același an s-a refăcut zidul înconjurător al incintei bisericii. **14.** începând cu anul 1997 în zona de miazăzi a bisericii s-a organizat un punct de difuzare de carte religioasă și de cult, extrem de atractiv pentru cei ce treceau prin proximitatea lăcașului de cult. Acest punct a funcționat până în anul 2015 la încheierea mandatului de paroh al părintelui Lucian. **15.** în anul 2003 a fost montată deasupra intrării icoana Sfântului Gheorghe așezat pe cal și omorând balaurul, confecționată în mozaic. **16.** în anul 2004 au fost placate cu lemn cele două pangare ale parohiei, confecționate pe suport metalic, și au fost re-electrificate la interior, montându-se sisteme proprii de încălzire. **17.** în anul 2005 au fost toaletați copacii din proximitatea clădirii Sfintei Biserici și au fost rectificate coronamentele unor arbori care periclitau acoperișul Sfântului Locaș. **18.** în colaborare cu *Crucea roșie* – Pitești, începând cu anul 2006 și până la încheierea mandatului de paroh, în anul 2015, în fiecare vară, în lunile caniculare, a organizat în incinta bisericii parohiale puncte de prim ajutor și de hidratare. **19.** în 2006 au fost curățate, recondiționate și revopsite jgheaburile montate la baza scafei acoperișului; operația de curățire a jgheaburilor s-a repetat și în anii 2008, 2010 și 2012, întrucât periodic se acumulează mizerie de la păsările care se adăpostesc în acest areal, împiedicând scurgerea apei. **20.** în anii 1998; 2002 și 2006 au fost curățate și reasamblate dispozitivele pentru arderea lumânărilor din pridvor, ocazie cu care s-au schimbat motoarele ventilatoarelor de evacuare a noxelor. Tot în acest context au fost curățate depunerile de fum de pe suprafețele din pridvor, de pe partea de cărămidă aparentă de la interior și exterior. **21.** în anul 2007 s-au instalat în partea de miazănoapte a bisericii trei catarge pentru arborarea Drapelului național și a altor drapele: al Municipiului și al Patriarhiei sau Eparhiei; tot în acest an a fost schimbată

ușa de lemn a Sfântului Altar – care dă în exterior – cu o ușă metalică, masivă, și a fost recondiționată dublura metalică de la exterior, adaptând-o la noua configurație a ancadramentului. **22.** în anul 2008 s-a confecționat din fier forjat o ușă dublă, cu deschidere la exterior, la intrarea principală în biserică; Ancadramentul acestei uși a fost refăcut în 2011 și a fost placat cu lemn; în același an s-a montat în sfântul locaș un sistem paralel de încălzire bazat pe panouri electrice radiante, montate în ogivele ferestrelor. **23.** în anul 2009 s-a recondiționat și completat mobilierul de lemn masiv de stejar din Sfântul Altar: două draperii masive, una la ogiva de intrare în Altar și cealaltă la Proscomidiar; În același an s-a confecționat pe tot peretele dinspre răsărit al foișorului de la etajul pridvorului un corp masiv de mobilier, prevăzut cu rafturi, sertare și despărțituri pentru depozitarea arhivei și a bibliotecii parohiale. Pentru gestionarea inventarului, a arhivei și a documentelor de contabilitate parohială s-a achiziționat tehnică de calcul și s-a amenajat un birou de lucru în pridvorul supraetajat. Bunurile de patrimoniu au fost catalogate, clasificate, fotografiate, inventariate și depozitate în seiful parohiei situat în aceeași încăpere de la etaj. O bună parte dintre acestea, însemnând icoane și alte obiecte de patrimoniu amplasate în sfântul lăcaș sau folosite în cult sunt situate în vizorul axelor de acces ale camerelor de supraveghere. **24.** în anul 2010 s-a rebranșat clădirea bisericii la apă / canal / refăcându-se documentația aferentă. S-au făcut măsurători de debit și s-au stabilit punctele de intrare și de evacuare. În același an s-a montat la nivelul esplanadei exterioare un sistem de racordare a recipientelor pentru distribuirea aghesmei; tot în anul 2010 s-a placat cu granit esplanada situată deasupra anexei și s-au recondiționat anumite părți din soclul bisericii, precum și scările de la intrare, acestea prezentând crăpături și deteriorări. **25.** în anul 2011 s-a rebranșat clădirea la o nouă rețea electrică, cu tensiunea de 380, s-au schimbat contoarele și panoul de siguranțe. În același an s-au refăcut toate traseele de electrificare, s-au schimbat cablajele și toate corpurile de iluminat, precum și reflectoarele situate în punctele de valorificare ambientală; s-au remontat pe tiranți incintele audio; s-au insertat sub tencuială traseele circuitelor și s-au recalibrat consumatorii la noua putere instalată la nivelul clădirii. **26.** în 2012 s-a montat pe frontispiciul de intrare, în stânga și în dreapta intrării, segmente de balustradă pierdute în decorul ornamentațiilor soclului, pentru a servi persoanelor vârstnice la urcarea și coborârea scărilor; tot pe frontispiciu a fost montată o nouă placă de informare privitoare la datele istorice ale Bisericii Domnești, precum și un indicator specific monumentelor istorice, omologat de Inspectoratul pentru Cultură al Județului Argeș. **27.** în 2013 s-au refăcut măsurătorile și verificările privitoarea la starea de anduranță electrică și mecanică și de eficiență a paratrăsnetului montat pe biserică, ocazie cu care s-a certificat instalația de protecție ca perfect funcțională; s-au luat măsuri de instruire frecventă a personalului cu privire la măsurile de prevenire a incendiilor; periodic (o dată la doi ani) au fost reîncărcate sau înlocuite dispozitivele portabile de stingere a incendiilor. **28.** în anul 2014 s-a instalat în incinta interioară a lăcașului de cult un sistem de monitorizare video și s-a refăcut sistemul de sonorizare. **29.** În toată perioada 1995 - 2015 epitropia Bisericii Domnești, în speță epitropul Ivașcu Vasile, sub supravegherea preotului paroh, a ținut la zi documentele de gestiune, fără a fi înregistrate în acest parcurs neorânduieli și debite. Plățile aferente achiziționării obiectelor de cult precum și lumânărilor au fost achitate îndată după vânzare, proporțional cu vânzările, marfa nevândută aflată în depozit ne-putând fi considerată debit, ci valoare de consignație în curs de distribuire. **30.** în anii 2011 – 2015 întru purtarea de grijă a Înaltpreasfințitului Părinte Calinic, Arhiepiscopul de Argeș și Muscel, prin strădania părintelui paroh Lucian Grigore și cu osteneala pictorului Grecu Dorin și a echipei sale, cu aportul financiar al credincioșilor, al Consiliului și Comitetului parohial și cel al preoților slujitori ai parohiei, precum și cu sprijinul financiar al Consiliului Județean Argeș și cel al Primăriei Municipiului Pitești, s-au plinit cu bună rânduială lucrările de restaurare a picturii murale interioare a Bisericii *«Sfântul Mare Mucenic Gheorghe»* din Municipiul Pitești.

Menționăm că absolut toate operațiunile financiare legate de acest proiect de restaurare s-au derulat prin epitropie. Lucrările acestea s-au încheiat cu puțin înainte de Sfintele Paști ale anului 2015, și cu o lună înainte de finalizarea mandatului de 20 de ani de administrație în calitatea de paroh al acestei parohii a preotului Lucian Grigore, ocazie cu care cucernicia sa a mulțumit tuturor pentru sprijin și pentru dragostea cea către Biserica Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Distincții și premii: 1. „Crucea Patriarhală” - conferită de Preafericitul Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române (1999) **2.** în mai 1999, cu prilejul ceremoniilor prilejuite de împlinirea a 640 de ani de la întemeierea Mitropoliei Ungrovlahiei preotul Lucian Grigore a primit din partea Prea Fericitului Părinte Patriarh Teoctist distincţia *„Crucea Patriarhală”*, pentru merite deosebite în slujirea Sfintei Biserici strămoşeşti. **3.** Premiul de excelență al Cotidianului «Argeşul» (ianuarie 2012) **4.** la 31 ianuarie 2012, în cadrul Galei Premiilor de Excelență ale Cotidianului Argeşul i s-a acordat titlul de «Cel mai bun slujitor al Domnului» în anul 2011. [http://www.argesmedia.ro/actualitate/astazi-gala-premiilor-de-excelenta] **5.** Titlul de Fiu al Argeșului conferit de Consiliul Județean Argeș (august 2013) **6.** este titlul primit cu prilejul Sărbătorilor Argeșului și Muscelului, ediția a VII-a, 2013, pentru prestigiu moral, profesional și civic. Multiplele roluri, asumări, însărcinări și ascultări pe care le-a îndeplinit părintele Lucian Grigore îl legitimează ca pe unul dintre cei mai vrednici slujitori ai Eparhiei Argeșului și Muscelului, de lucrarea și slujirea căruia se bucură întreaga obște creștină a bisericii domnești din urbea Piteștilor.

Pr. prof. Gheorghe Neacșu, pr. paroh

Gheorghe I. Neacşu (n. 15 februarie 1968; preot din 1996; paroh din 2015). Născut în com. Călineşti, jud. Argeş. Căsătorit cu Daniela (Crăciun). Au 3 copii.

Studii: Seminarul Teologic “Ioan Popasu” din Caransebeş, judeţul Caraş-Severin (1985-1990), Facultatea de Teologie Ortodoxã din cadrul Universitãţii Bucureşti (1990-1994); Cursurile doctorale în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă, Universitatea Bucureşti, la disciplina: *Muzică Bisericească şi ritual*, sub conducerea şi îndrumarea ştiinţifică a Pr. Prof. dr. Nicu Moldoveanu (1999-2006), Doctor în Teologie cu teza de doctorat*:”Cultura muzicală bisericească în Eparhia Argeşului de la începuturi până astăzi (şcoli, muzicieni, manuscrise şi tipărituri muzicale bisericeşti)”* – 2007; Facultatea de Muzicologie, Compoziție si Pedagogie muzicală - Universitatea Națională de Muzică din Bucureşti, secţia *Pedagogie muzicală*, clasa Conf. univ. dr. Valentin Gruescu. (2004-2008), cursurile de canto clasic, clasa prof. Corneliu Fănăţeanu – Opera Română din Bucureşti (1991-1993).

Funcţii didactice: profesor la Seminarul Teologic Liceal din Piteşti, pentru disciplinele *Muzică Bisericească, Morală Creştină şi Îndrumări misionare* (1995-1998); preparator în cadrul Facultăţii de Teologie, Universitatea Bucureşti, la disciplina Practică Liturgică; asistent suplinitor la Facultatea de Teologie din cadrul Univeristăţii din Piteşti, pentru disciplinele Muzică Bisericească şi Practică Liturgică (2000-2002); asistent titular pentru aceleaşi discipline (2002-2004); lector universitar titular la aceeaşi facultate şi pentru aceleaşi discipline (din 2004); profesor asociat la Facultatea de Teologie, Universitatea *1 decembrie 1918* din Alba-Iulia – din oct. 2015; prodecan al Facultăţii de Teologie din Pitești – 2012 - 2016; Membru în Senatul Universității din Pitești – în mandatele 2012-2016 și 2016-2020.

Activitatea profesională: Dirijor al Corului bărbătesc al Facultăţii de Teologie Ortodoxă – Universitatea Piteşti; fondatorul (octombrie 2002) şi dirijorul Corului "*CREDO"* al Fundaţiei Internaţionale de Binefacere "Sf. Gheorghe" din Piteşti; dirijor al Coralei mixte *Orfeu* a Casei de Cultură "George Topîrceanu" din Curtea de Argeş (2004-2009); dirijor al *Coralei bărbătesti a preoţilor* din Protopopiatul Piteşti (2009-2013); dirijor al *Coralei bărbătesti ortodoxe a Arhiepiscopiei Argeşului și Muscelului* (din 2013); membru în colectivul de cercetare al Grantului <<*Catalogul manuscriselor românești de muzică creștină în Moldova – sec. X-XX.*>>, aprobat în 2007 și organizat la Universitatea de Arte – Iași, coordonator – Prof. univ. dr. Viorel Munteanu, rectorul Universității; membru în Comisia de examinare şi validare a candidaților pentru cor la înfiinţarea Corului Filarmonicii din Piteşti (2007); distincția și diploma de *Cel mai reprezentativ dirijor de cor din Arges* din partea Casei Creației Populare Argeș și Consiliul Judetean Arges (2009); artist liric – Corul Academic al Radiodifuziunii Române (1992-1994).

Participări naţionale (Pitești, Curtea de Argeş, Slatina, Bucureşti, Șomcuta Mare etc.) şi **internaţionale** (Menemeni-Grecia, Riga-Letonia, Budapesta) la diferite festivaluri corale, concursuri, aniversări.

Participări premiate: Premiul I obtinut cu Corul bărbătesc al Facultății de Teologie, Universitatea Pitești, la *Concertul coral* din cadrul Festivalului – concurs "Tineri, laudati pe Domnul", organizat de Patriarhia Română- 27 octombrie 2008; Premiul I obținut cu Corul bărbătesc al Facultății de Teologie, Universitatea Pitești, la Concursul coral din cadrul Festivalului Național de Muzică Sacră *Cu noi este Dumnezeu* – Orăștie, 4 dec. 2010 (și diploma de *cel mai bun dirijor*); Premiul I obținut cu Corul bărbătesc al Facultății de Teologie, Universitatea Pitești, la Concursul coral din cadrul Festivalului Național de Muzică Sacră *Cu noi este Dumnezeu* (la secțiunea *coruri academice*) – Deva, 15-16 dec. 2012. Preşedintele Fundaţiei de Binefacere "Sf. Gheorghe" din Piteşti (din 2009).); **preot slujitor** titular la biserica domnească "Sf. Gheorghe" – Pitești (din aprilie 1996), și din mai 2015, **preot paroh**. *Fiu al Argesului* – titlu conferit de Consiliul Județean Argeș (2008).

Lucrări: *Creații muzicale bizantine ale psalților argeșeni și musceleni*, Editura Muzicală, București, 2011; *Evoluţia muzicii bizantine în Ţările Române*, în Glasul Bisericii, anul LXIV, nr. 1-4, ianuarie-aprilie, 2005, p. 259-274; *Manuscrise copiate de protopsalţi şi muzicieni din Fondul Direcţiei Judeţene Vâlcea a Arhivelor Naţionale*, în Glasul Bisericii, anul LXI, nr. 5-8, mai-august, 2006, p. 381-420; *Bizantion Romanicon*, în "Actualitatea muzicală" a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România, serie nouă, nr. 4 (LXXXII), aprilie, 2008, p. 15; *Vasile Vasile "Nectarie – protopsaltul Sfântului Munte Athos. Cântări ale Sfintei Liturghii"* – recenzie – în *Actualitatea muzicală*, Uniunea Compozitorilor din România, serie nouă, nr.4, 2010; *Părintele profesor Nicu Muldoveanu – un gând la ceas aniversar*, în volumul omagial "Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu la 70 de ani", Editura *Basilica*, București, 2010, pp.100-106; *Din creațiile muzicale ale protopsalților argeșeni – manuscris muzical psaltic provenind de la biserica "Cuvioasa Paraschiva", com. Arefu de Arges* – în volumul *"650 de ani de la înființarea Mitropoliei Ungrovlahiei. Spiritualitate și istorie în Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului"*, Editura Universității Pitești, 2011, pp. 421-433 (comunicare susținută în cadrul Simpozionului național de istorie organizat de Arhiepiscopia Argeșului și Muscelului și Facultatea de Teologie Ortodoxa "Sf. Mucenită Filoteia" din Pitești – Curtea de Argeș, 12-13 februarie 2011; "*Vasile Vasile – premiul Academiei Române",* în *Actualitatea muzicală*, Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România, anul CXXIII, serie nouă, nr. 9/sept. 2011, p. 16; "*Il credo e le sue variante musicale"* – în *Studi ecumenici*, volumul *La chiesa alla luce delle Sante* Scripture, editura Instituto di studi ecumenici S. Bernardino, Veneția, 2010, pag. 576-591; "*Aspecte din trecutul învățământului*

muzical-bisericesc în zona Muscelului", în *Altarul Reântregirii*, serie nouă, anul XVIII, nr. 3, septembrie-decembrie, 2013, pp. 23-38; "*Rolul lui Ghelasie Basarabeanul în românirea cântărilor bisericești*", comunicare susținută în cadrul Simpozionului național *Ipostaze ale românirii cântării de strană*, Roman, 15 mai 2015.

Bibliografie: ONG ECO-EUROPA, redacția ROMANIAN BIOGRAPHIC INSTITUTE "*Dicționarul personalităților din România"*, Editura Anima, București, ediția 2011, p.307; Ion M. Dinu, *Oameni de seamă ai Argeşului de ieri şi de azi,* Editura "Tiparg", Piteşti, 2004, pp. 425-427; Asociația Națională Corală din România, *Buletin informativ,* nr.5 / 2002, p. 34.

Pr. prof. Florian Tudor

Florian Tudor (n. 1964; preot din 1996). Născut la 22 aprilie 1964 – com. Hîrsești, jud. Argeș, fiind primul născut din cei trei copii ai familiei Pr. Gheorghe Tudor și Ioana Elena (Firu). **Studii:** Urmează cursurile Seminarului Teologic ,,Sfântul Grigorie Teologul" din Craiova (1980-1985), stagiul militar TR (1985-1986) şi ale Institutului Teologic de grad Universitar din Bucureşti (1986-1990), obţinând licenţa în teologie ortodoxă în anul 1990, specializarea în "Istoria bisericească universală"; cursurile doctorale în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă ,,Justinian Patriarhul'' Universitatea Bucureşti, Secția istorică, la disciplina: *Istoria bisericească universală,* sub conducerea şi îndrumarea ştiinţifică a Pr. Prof. Dr. Viorel Ioniţă, (1999-2009), Doctor în Teologie cu teza de doctorat: *,,Relaţiile Bisericii Romano-Catolice cu Consiliul Ecumenic al Bisericilor între 1965-1999. Evaluare ortodoxă"* – 2009; două stagii de studiu şi cercetare (2002, 2003-2004) la Institutul ecumenic Bossey şi Facultatea de Teologie Catolică ,,Miséricorde" – Fribourg, Elveția, având ca îndrumărori pe Prof. Dr. Guido Vergauwen OP și Prof. Dr. Barbara Hallensleben; cursuri de masterat în cadrul Facultății de Teologie Ortodoxă ,,Sfânta Muceniţă Filofteia" Universitatea Pitești – Științe Sociale, disciplina: *Managementul Serviciilor Sociale și de Sănătate Publică,* (2007-2008). **Funcții didactice:** profesor la Seminarul Teologic Liceal ,,Iustin Patriarhul" din Piteşti, pentru disciplinele. *Patrologie, Limbi clasice, Istoria Religiilor* (martie 1993- iunie1998); asistent suplinitor, poziția 19 statul de funcții, la Facultatea de Teologie ,,Sfânta Muceniţă Filofteia" din cadrul Univeristăţii din Piteşti, pentru disciplina Istoria bisericească universală (2000-2002); lector suplinitor, poziția 29, teologie liturgică și limba greacă, pozițiile 37, 39, statul de funcții (2011). **Activitate profesională:** Căsătorit cu Mihaela Elena (Burcea) și are trei copii; preot paroh, Cocu, Argeș (1991); preot II, titular la biserica domnească "Sfântul Gheorghe I" – Pitești (din septembrie 1996); membru în *,,Corala preoților și cântăreților din Pitești",* condusă de Pr. Drăgușin Marin (1996-2000); membru în *,,Corala D.G.Kiriac"* al Casei de Cultură a Sindicatelor din Pitești, condusă de ing. Georgică Paraschivescu (2000-2017); membru al *,,Coralei bărbătești a preoţilor"* din Protoieria Piteşti, condusă de Pr. George Neacșu (2009-2013); membru titular al *,,Coralei bărbătești ortodoxe a Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului*, condusă de Pr. George Neacşu (2013-2017); articole publicate: *Mişcarea ecumenică. Etimologie. Istoric. Carcteristici,* în revista ,,Păstorul Ortodox'', Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, 2008, p. 211-230; *Consiliul Ecumenic al Bisericilor (C.E.B.). Formarea.,* în revista ,,Păstorul Ortodox'', Editura Episcopiei Argeşului şi Muscelului, 2008, p. 230-242; în curs de apariţie: *Biserica Romano-Catolică pe drumul ecumenismului*

în sec. XX; Relaţiile dintre romano-catolici şi Consiliul Ecumenic al Bisericilor înainte de Vatican II; implicări și numeroase prezențe în programe culturale, misionar-pastorale, caritabile și administrativ-gospodărești, inițiate la nivel de Oficiu Parohial sau potrivit sarcinilor și responsabilităților primite pe linie ierarhică. **Abilități și diplome de merit pentru activități voluntare:** - 1998 - *„Omul caritabil al anului 1998”* – conferită de Episcopia Argeșului și Muscelului; - 27.04.2001 - *„Diplomă pentru merite deosebite în promovarea culturii și ca prieten al Casei de Cultură a Sindicatelor – Pitești*”; - 28.06.2012 - *„Diplomă de corist CLUSTER CHORUS”* – Filarmonica Pitești; - 06.05.2013 – *Concert extraordinar pascal „Hristos a Înviat!”*; - Corala Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, Piaţa Vasile Milea; - 22.12.2013 - *Concert caritabil „Hristos se naşte!”*; - Corala Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, Casa de Cultură a Sindicatelor – Piteşti; - 21.12.2014 – Concert extraordinar de Crăciun „Vin colindătorii” - Corala Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, Casa de Cultură a Sindicatelor – Piteşti; - 11.12.2015 - *„Diplomă de excelenţă conferită cu prilejul aniversării a 60 de ani activitate a Coralei D.G.Kiriac 1955-2015”* – Casa de Cultură a Sindicatelor din Piteşti – condusă de dirijorul Georgică Paraschivescu.

Diac. Daniel Ionică

Daniel Ionică (**n. 1977; cântăreț I între 1998- 2001, diacon între 2001-2002**). Născut în Pitești. Părinți, Viorel și Ioana. Copilăria și-o petrece în mare parte în satul natal al mamei, Strâmbeni, Argeș, îngrijit fiind de bunic, Damian, rămas văduv din tinerețe și care nu se mai recăsătorește, model de moralitate și demnitate. El a fost întâiul care i-a îndrumat și insuflat dragostea de biserică. Școala generală nr. 1, Pitești, Seminarul Teologic Neagoe Vodă din Pitești, 1997. În perioada studiilor seminariale deservește strana bisericilor Mavrodolu și Sfântul Ioan Botezătorul din Pitești. Din vara anului 1997 se apropie de biserica domnească din Pitești, chemat de părinții slujitori de aici, profesorii lui de la Seminar, Grigore Lucian, Neacșu Gheorghe și Tudor Florian. În 2001 se căsătorește cu domnișoara învățătoare Nicoleta-Sonia, taina cununiei fiind săvârșită în biserica domnească din Pitești. La dorința IPS Calinic ca biserica domnească din Pitești să se slujească cu diacon, este hirotonit în ziua de 25 noiembrie 2001. În această nouă calitate rămâne până în 10 noiembrie 2002, când primește harul preoției de la IPS Varsanufie al Râmnicului, pe atunci episcop vicar la București. În paralel cu slujirea stranei urmează cursurile Facultății de Teologie din Pitești (1999-2003). Suplinește ca preot parohia Pădureți, Argeș, în perioada decembrie 2002-mai 2003. De la 1 martie 2003 este numit preot slujitor la parohia Miroși unde slujește și locuiește cu familia și în prezent. Atât el, cât și soția, cadru didactic titular, încearcă să fie de folos comunității. Parcurge toate treptele pregătirii profesionale, ultima treaptă, gradul întâi, fiind obținut sub coordonarea fostului profesor de Seminar și de facultate, pr. Gheorghe Neacșu. Din anul 2014 este ales să reprezinte Protoieria Costești în Adunarea Eparhială a Eparhiei Argeșului. În tot acest răstimp este permanent corist și solist în diferite formații corale, în prezent activând în cadrul partidei de tenori a Coralei Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului. Din ianuarie 2009 îl cunoaște pe micul Nicolae-Laurențiu, născut in 2004. După îndelungi și obositoare piedici, reușește în 2013 sa încheie procesul de adopție.

Pr. Cătălin Iulian Olteanu

Cătălin Iulian Olteanu (n. 1981; cântăreț I între 2001-2009, preot din 2009). Născut în localitatea Călineşti, judeţul Argeş. Părinţi: Ilie şi Maria. Urmează cursurile primare şi gimnaziale în localitatea natală Negreşti, judeţul Argeş, (1987-1995), cursurile liceale la Seminarul Teologic Liceal „Neagoe Vodă Basarab", din Curtea de Argeş, (1995-2000), cursurile universitare la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Sfânta Muceniţă Filofteia", din Piteşti, (2000-2004) şi cursurile de masterat în cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Sfânta Muceniţă Filofteia", din Piteşti, (2004-2006). Cântăreţ bisericesc la Parohia „Sfântul Gheorghe I", Piteşti, (2001-2009). Hirotonit preot de către Înaltpreasfinţitul Arhiepiscop Calinic în data de 20 aprilie 2009, pe seama Parohiei „Sfântul Gheorghe I" din municipiul Piteşti. Obţine Certificatul de acordare a Gradului I Clerical, în urma promovării examenului de Grad I, desfăşurat la Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul", din Bucureşti, sesiunea octombrie 2016. Căsătorit cu Popescu Andreia Lidia şi are un copil, Ştefan (n. 2013).

Protodiacon Robert Ionuț Sorescu

Robert Ionuț Sorescu (**n. 1984; diacon din noiembrie 2011, arhidiacon din 2012, protodiacon din 2014**). Școala generală nr. 10, Pitești, Seminarul Teologic din Curtea de Argeș, 2004, Facultatea de Teologie din Pitești, 2008, Master în Teologie, 2010. Diaconit în 2010 pe seama Catedralei Arhiepiscopale din Curtea de Argeș. Tot în acest an, profesor titular la Seminarul de aici, Muzică Psaltică și Studiul Vechiului Testament. Protodiacon din 2014. Căsătorit, doi copii. Corist și solist în corul ”Credo” și în corul Arhiepiscopiei Argeșului și Muscelului.

Dascăli

Ianache (pedagog în 1753). Pedagog la ipotetica (pe atunci) școală de la schitul Buliga, evocat în 23 aprilie 1753 în calitatea de „biv vătaf de copii"[2977]. În cazul în care acest Ianache este pedagogul Ioan de mai târziu (vezi mai jos) de la școala de la Sf. Gheorghe, atunci putem presupune că lua parte intrinsec și la strană – meseria de dascăl o includea și pe aceea de țârcovnic, dintre cele șapte arte liberale predate făcând parte și muzica, pe atunci cea bisericească ortodoxă fiind preponderentă. De asemenea, nu forțăm vreo legătură, dar un Ianache, duhovnic la Sf. Gheorghe, semnează ca martor un act în 1806[2978].

Ioan (pedagog între 1764-1802). Acest „Ioan vătaf ot școala nouă domnească ot Sf. Gheorghe", dascăl, este inițiator de școală în casa lui Manu Cojocaru în 1764[2979]. Pentru 1784, același dascăl Ioan lasă o însemnare pe un Minei aflat încă în arhiva bisericii domnești din Pitești: „*Aici au însemnat robu(l) lui Dumnezeu Ioan, dascăl de Pitești, fiindcă am învățat copii de orași și am făcut școală aici în oraș. S-au pus aici, ca să fie spre încredințare la cei ce vor citi cum că așa au fost. Iar cel ce nu va crede, pârâși să aibă pe sfinții îngeri și pe marele mucenic Gheorghie, a cărui pomenire săvârșim și iaste hram aici la această biserică domnească. Și eu am învățat copii aproape de această sfântă biserică, în casa Manului Coj(ocaru). Deci am scris, ca să să ție minte, aicea într-această foae. 1784, august 6*" [2980]. În 1798 lasă un ultim autograf[2981]. Se pare că în 1802 încă trăia[2982].

Nicolae (dascăl în 1809[2983]).

Nicoale Mitilineu (n. 1791; amintit între 1820-1847, dascăl grec ieșean, venit de la București). Găzduit în 1820 cu școala lui în incinta bisericii domnești, va avea o relație apropiată cu clerul ei, trecându-se în 1839 în pomelnicul mare, pierdut azi, din 1818[2984]. Evocat și în 1838[2985]. La inspecția ministerială a lui Toma Serghiescu din 1846 Nicolae Mitilineu avea 58 de ani, deci era născut în 1788[2986]. Însă dintr-o altă sursă, era născut în 1791[2987]. În catagragrafia oficială a orașului din 1838 el figurează „Nicolaie sin Nicoli", grec, dascăl, etatea 47 de ani, căsătorit cu Efdochiia, 43 ani, niciun copil (probabil existau, dar nu mai erau în întreținerea lor)[2988]. Stătea în vopseaua roșie, fiind înscris imediat după cântărețul de la Sf. Gheorghe, Marcu Marinescu care, de drept, putea sta în casele bisericii. Evocat și

[2977] Pr. Marin M. Braniște, *Câteva știri…*, pp. 174-175.
[2978] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 13, amintit și în Arhiva..., „Pomelnicu...", f.1 („Enache preotul").
[2979] Pr. Marin M. Braniște, *Pisanii*...(III), p. 571. Autorul avansează probabilitatea ca manualul de greacă copiat după Lucian, „Dialogurile morților", aflat odată în inventarul bisericii, să fie redactat, după analiza grafiei, chiar de acest dascăl Ioan, în același timp cântăreț la strana domnească de aici, crede tot autorul, Idem, *Câteva știri...*, pp. 175-176.
[2980] I. Ionașcu, *Catagrafia…*, p. XIII, nota 1. Autorul înaintează imediat ideea că dascălul Ioan era și țârcovnic la biserica domnească sub auspiciile căruia, credem, își desfășura activitatea. Vezi, de asemenea, următoarea mențiune a evocării de pe Mineiul bisericii domnești, Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări pe vechile cărți de slujbă de la bisericile din Pitești*, în „M.O.", anul XIII, 1961, nr. 1-4, p. 199.
[2981] Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări pe vechile cărți de slujbă…*, p. 200.
[2982] Idem, *Câteva știri…*, p. 179, nota 21. Nominalizarea este doar propunerea autorului care, însă nu dă și sursa.
[2983] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 6.
[2984] Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare piteștene...,* p. 254.
[2985] Idem, *Câteva știri...*, p. 180.
[2986] Spiridon Cristocea, *Școli particulare...*, p. 347.
[2987] Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare piteștene…*, p. 254.
[2988] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 154.

în 1847[2989]. În 1857 „Evdochia soția dascălului Nicolae grecu” botează copilul unui cârciumar[2990]. În 1865 este înmormântată la Sf. Gheorghe „Evdochia, soața lui dascălu Nicolaie grecu”, de 70 de ani[2991].

Stan (**dascăl între 1826**[2992]**-1833**). În 1832 fiica lui, „Ana sin dascălul Stan de aici din orașu Petești”, își botează un copil, Vasile, la Sf. Gheorghe[2993]. Evocat și în 1833, „Constandin, dascăl”[2994]. În 1852 „Vasile pantofaru sin dascălu Stan” este naș de botez la Sf. Gheorghe[2995]. În 1852 „Ana sin dascălu Stan soțiaVladului cojocaru” botează un copil la Sf. Gheorghe[2996].

Marcu Marinescu (**n. 1815; paracliser în 1832**[2997] **și dascăl în 1838**). Este foarte posibil ca acest Marcu să fie dascălul de românește Marcu Marinescu, indicat că ar fi cântat și la Sf. Gheorghe în 1838: „Astăzi la 11 ale lui ghenarie, anul 1838, la 4 ceasuri din noapte, marți spre miercuri, s-au cutremurat pământu, încât au dărâmat multe ziduri. Marcu Marinescu”[2998]. Dascăl la școala românească a Episcopiei Argeș din incinta hanului ei din centrul Piteștiului, apoi dascăl la școala particulară, proprie, de la biserica Precista Nouă, Mavrodolu. Se călugărește spre bătrânețe la Schitul Trivale[2999]. Figurează și în catagrafia oficială a orașului, din 1838: Marcu Marin, cântăreț, țârcomnic în etate de 23 de ani, căsătorit cu Tudorița, de 20 de ani. Au în întreținere pe monahia Varvara, etatea 60, o rudă[3000]. În 1851 boteza un copil la biserica Sf. Nicolae unde cânta chiar el, „Marcu Marinescu cântărețu b(isericii) Sf. Nicolae”[3001].

Nicolae Rusescu (**n. 1813; dascăl în 1838, probabil la Sf. Gheorghe; vechil al epitropiei între 1840-1841**[3002]**; dascăl între 1845-1846**). Încă din 1838 era amintit în catagrafia orașului: Nicolae Rusescu, grec, cântăreț, etatea 33 de ani, soția, Mariia, etatea 25 de ani. Împreună au patru copii: Dumitru, de 7 ani, Cosatche, de 4 ani, Păuna, de 2 ani, Lucsița, de 3 luni[3003]. Nu știm dacă în 1838 cânta la Sf. Gheorghe, foarte probabil, dar în 1845 era dascăl aici[3004]. În următorul an, 1846, este amintit din nou, „Nicolae Russescu”[3005]. Plătit cu o mie de lei anual. Un Tache Rusescu (zis și ”Urlă”), cântăreț I la Sf. Vineri și profesor de psaltichie, moare în 1901[3006]. Onomastic, Tache Urlă de la Sf. Vineri ar putea fi chiar băiatul lui Nicolae Rusescu de la Sf. Gheorghe.

Ghiță (**cântăreț I între 1852**[3007]**-1853**). Evocat cântăreț și în 1853[3008].

2989 Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare piteștene…*, p. 255.
2990 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 13/1857, Botezați, f. 3.
2991 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 21/1865, Morți, f. 1.
2992 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii”, f. 14. Scriitorul unui act de donație.
2993 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1832, Botezați, f. 2.
2994 Pr. Marin M. Braniște, Pr. Ilie Diaconescu, *Catagrafia...*, p. 398.
2995 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1832, Botezați, f. 3.
2996 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 9/1852, Botezați, f. 4.
2997 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, foaia 3: „Marcu paracliseru” (martor; înainte, tot în acel an, fusese martor la un botez un ”Marcu Defteriu”).
2998 Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări pe vechile cărți bisericești...*, p. 935.
2999 Idem, *Școli particulare piteștene...*, p. 257.
3000 Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 154.
3001 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Nicolae, Pitești, Dos. 18/1851, Botezați, 1851, f. 1.
3002 Arhiva...,„Dosar coprinzând...”, doc. 62 (reprezentantul epitropiei la câteva înfățișări la Judecătoia Argeș între 1840-1841).
3003 Spiridon Cristocea, *Școli particulare...*, p. 146.
3004 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii”, f. 10.
3005 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii”, f. 17.
3006 Constantin Dejan, *op. cit*., p. 76.
3007 Arhiva..., Dosarul 7, f. 37.
3008 Arhiva..., Dosarul 7, f. 20 și Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 112 și doc.113 (ședea în casa bisericii și plătea chirie). Plătit cu 750 de lei anual.

Dimitrache (cântăreț I în 1855[3009]). Un Dimitrie Bărbescu, vechil al epitropiei, îl întâlnim în 1833.

Atanasie Popescu (cântăreț I în 1856[3010] **și între 1866-1874)**. Foarte probabil Atanasie Popescu, fost cântăreț la Precista din Coastă și Sf. Ilie și viitor dascăl de strana dreaptă, din 1866, la Sf. Gheorghe[3011]. Foarte probabil „Tănase sin popa Ioniță" din catagrafia orașului din 1838 („țârcofnic" în etate de 24 de ani, însurat cu Rada, 20 de ani, și având în întreținere 3 copii, Naie, Gheorghe, Costandin, doi frați, unul tot „țârcofnic", Ioniță, și o soră)[3012] sau, de asemenea, „Athanasie dascălu sin preotul Ioan dhv. din orașul Piteştii", cântăreț la Precista din Coastă în 1845 și la Sf. Ilie în 1848[3013]. De reținut că tot în 1838 mai stătea în culoarea roșie un alt țârcovnic cu același nume ca al fratelui său, Ioniță Popescu, însurat însă, etatea 22 de ani[3014]. În 1855 un „Antonie sin dascălu Tănase Popescu cu soția sa Ralița" sunt nași de cununie la Sf. Gheorghe. El însă nu figurează în catagrafia oficială a orașului, din 1838, aceasta însemnând că, în cazul în care s-ar fi născut în 1839, la data nășiei (și, foarte probabil, a propriei căsătorii, cu puțin timp înainte) avea 16 ani, vârstă deja matură atunci pentru asemenea gesturi. Oricum, conform unei indicații vechi, trebuie să citim rezervat indicațiile de etate din catagrafiile medievale[3015]. Foarte probabil Atanasie Popescu este acel Tănase, cântăreț I la Sf. Gheorghe în 1856, evocat mai sus. Cântăreț la Sf. Gheorghe în 1867[3016], în 1868[3017], în 1869[3018], în 1870[3019], în 1871[3020], în 1873[3021] și în 1874[3022].

Costache (paracliser în 1856[3023]). Un Costache Gheorghiu, răposat, este menționat într-un proces de datorie bănească în 1859, epitropul bisericii Sf. Gheorghe fiind chemat la proces[3024].

Iancu (cântăreț I în 1857 și în 1859[3025]).

Tudor Popescu (paracliser în 1861[3026]). Un Tudor Arcuda, țârcovnic român în vârstă de 30 de ani, căsătorit cu Dumitra, etatea 20, stătea cu chirie în 1838, culoarea roșie[3027].

Marin Ghițulescu (cântăreț II în 1861[3028]). Un Gh. Ghițulescu, născut în 1851, va fi paracliser la Sf. Gheorghe.

N. Dinescu (cântăreț între 1863[3029]**-1864**). În 1863 „se tocmește" pe o lună. Angajat pe un an în 1864. În ianuarie 1865 se plânge primăriei că de trei luni epitropul nu mai vrea să îl plătească. Salariul era de o mie de lei anual[3030].

[3009] Arhiva..., „Dosar...1826", f. 39.
[3010] Arhiva..., Dosarul 7, f. 40, „Tănase", țârcovnic.
[3011] Arhiva..., Dosarul 6, f. 75.
[3012] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 139.
[3013] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...", f. 15 și, respectiv, f. 8.
[3014] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 157.
[3015] I. Ionașcu, *Catagrafia...*, p. IX, nota 3.
[3016] Arhiva..., Dosarul 7, f. 171.
[3017] Arhiva..., Dosarul 7, f. 231.
[3018] Arhiva..., Dosarul 7, f. 274.
[3019] Arhiva..., Dosarul 7, f. 312.
[3020] Arhiva..., Dosarul 7, f. 357.
[3021] Arhiva..., Dosarul 7, f. 622.
[3022] Arhiva..., Dosarul 92 (anul 1874), f. 8.
[3023] Arhiva..., Dosarul 7, f. 40.
[3024] Arhiva..., Dosarul 7, f. 18.
[3025] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 121 și doc. 118. Plătit cu 1600 de lei.
[3026] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 127. Tot pentru 1861, S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 6.
[3027] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 159.
[3028] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 6.
[3029] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 36.

Ioan Popescu (paracliser, apoi cântăreț, între 1865[3031]-1866). Evocat aici și în 1866[3032]. Contractul pe 1866 îl încarcă și cu munca de paracliser, contra, credem, banilor pe un an primiți toți înainte[3033]. Dărâmă în 1866 odăile cele vechi din curtea bisericii contra unei sute de lei[3034]. Evocat și în 1867[3035]. În 1868 reînnoiește contractul anual și printre câteva condiții, roagă epitropia să convingă preoții să-l ia și pe el „în vizită" prin parohie la Înviere și Naștere, cât și la „felicitațiile" de peste an[3036]. Foarte probabil Ioan Popescu este chiar fratele mai mic cântărețului de aici Athanasie Popescu care îl avea în întreținere în 1838.[3037]

Mihalache Dincă (cântăreț II între 1868[3038]-1873). Evocat și în 1871[3039], în 1872 și 1873 (tot cântăreț de stânga)[3040], în 1874[3041], în 1875[3042] și în 1877[3043]. Va activa paracliser la schitul Buliga, demolat în 1900, într-unul din segmentul perioadei 1878-1897[3044].

Dimitrie Teodorescu (cântăreț II între 1869[3045]-1870). Evocat și în 1870, când impune obligația de a fi luat de către preoți prin parohie „la vizite, masluri etc"[3046].

Paraschiv Grigoriu (paracliser în 1869[3047]).

Nicolae Atanasescu (paracliser în 1870[3048]).

Vasile Ionescu (paracliser între 1870[3049]-1871). Din contractul pe 1871 se deduce că și în 1870 a fost paracliser aici.

Gligore Florescu (paracliser între 1872[3050]-1875). Evocat și în 1873, și în 1874[3051]. Face schelelele, contra cost, pentru reparația începută în 1874[3052]. Evocat și în 1875[3053]. Un Grigore Florescu este înscris la morți în pomelnicul lui Dumitru (Tache) Florescu, probabil fiu[3054]. Evocat ca paracliser la schitul Buliga într-un segment din perioada 1878-1897[3055].

3030 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 29.
3031 Arhiva..., Dosarul 6, f. 6 (tocmeală pe 600 de lei anual, 200 pe loc, la 1 ianuarie, plus venitul clopotelor, plus venitul unui sfeșnic al răposaților și discul pe toate cele 12 sărbători împărătești).
3032 Arhiva..., Dosarul 6, f. 6.
3033 Arhiva..., Dosarul 6, f. 77.
3034 Arhiva..., Dosarul 6, f. 134.
3035 Arhiva..., Dosarul 6, f. 173.
3036 Arhiva..., Dosarul 6, f. 233.
3037 Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 139.
3038 Arhiva..., Dosarul 6, f. 232.
3039 Arhiva..., Dosarul 6, foaia 359.
3040 Arhiva..., Dosarul 6, foaia 409.
3041 Arhiva..., Dosarul 6, f. 623 și Arhiva..., Dosarul 92 (anul 1874), f. 9.
3042 Arhiva…, Dosarul 91, f. 1.
3043 Arhiva..., Dosarul 86, f. 3.
3044 Pr. Marin M. Braniște, *Schitul Buliga*, p. 69.
3045 Arhiva..., Dosarul 6, f. 275.
3046 Arhiva..., Dosarul 6, f. 313.
3047 Arhiva..., Dosarul 7, f. 6.
3048 Arhiva..., Dosarul 7, f. 313. Plătit lunar, cu 50 de lei. Vezi leafa pe februarie 1870 și în Arhiva..., „Dosar...1826", f. 54.
3049 Arhiva..., Dosarul 6, f. 359.
3050 Arhiva..., Dosarul 6, f. 323.
3051 Arhiva..., Dosarul 6, f. 630. Arhiva..., Dosarul 92 (anul 1874), f. 10.
3052 Arhiva..., Dosarul 92 (anul 1874), f. 35.
3053 Arhiva..., Dosarul 91, f. 1.
3054 Arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești, „Pomelnicul bisericei Mavrodolu din Pitești", f. 26.
3055 Pr. Marin M. Braniște, *Schitul Buliga*, p. 69.

Ioan Sălcescu (cântăreț în 1876[3056]). Viitor paroh la biserica Mavrodolu. A murit în 1921. Înmormântat în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din stânga, lângă mormântul preotului Gheorghe Popescu, profesor, fost paroh la Sf. Gheorghe. Conform inscripției de pe cruce, soția lui, preoteasa Smaranda, a murit în 1927. Foarte probabil tatăl lui a fost un preot, Ioan, care murea în 1917[3057].

Tache Stoicovici (cântăreț în 1877[3058]). Angajat doar trei luni, deoarece este înlăturat. În 1880 se plânge episcopului că nici nu a fost plătit pe acea perioadă.

Tache Nicolau-Rădulescu (paracliser între ianuarie-iunie 1878[3059]). În 1899, după ce fusese paracliser și la „Greci"(Buna-Vestire), este angajat la filiala Sf. Nicolae[3060]. În 1903 este destituit de la Sf. Nicolae pentru pricini necunoscute, acțiune intentată de pr. D. Angelescu[3061].

Nicolae Popescu (cântăreț I între 1878[3062]**-1882**). Evocat cântăreț și în 1879[3063], în 1880[3064] și între 1881- iulie 1882[3065]. Încă din martie 1881 fusese trecut cântăreț II, locul lui fiind ocupat de Ioniță Popescu, „cu mai bune cuoștințe la cântare", decizie justificată prin faptul că schimbatul era și funcționar la primărie și nu își îndeplinea corect atribuțiile la biserică[3066].

Gheorghe Ghițulescu (n. 1951-m.1920; paracliser și cântăreț II între 1878[3067]**-1902**). Născut în 1851[3068]. Evocat în această funcție în următorii ani: 1879[3069], 1880[3070], 1881-1882[3071], 1883[3072], 1884 (cântăreț II)[3073], 1886[3074], 1887[3075], 1888[3076], 1889[3077]. Retrogradat din nou la treapta de paracliser prin venirea în 1890 (octombrie) a cântărețului II Costache Ghenescu[3078]. Evocat în funcția lui veche și în 1891[3079], 1893[3080], 1894-1897[3081], 1897-1905[3082]. Vezi cererea de retragere[3083]. În 1920 era deja răposat,

---

3056 Arhiva..., Dosarul 89, f. 4.
3057 Arhiva bisericii Mavrodolu, „Pomelnicul bisericei Mavrodolu din Pitești", f. 1.
3058 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 137.
3059 Arhiva..., Dos. 2/1878, f. 24 și f. 25.
3060 Arhiva..., „Registrul de decisiuni 1897-1899", f. 44.
3061 Arhiva..., Dosar 36, f. 26.
3062 Arhiva..., Dos. 2/1878, f. 25 (venit la Sf. Gheorghe din aprilie 1878).
3063 Arhiva..., Dosarul 5 (1879), f. 36.
3064 Arhiva..., Dosarul 4 (1880), f. 26.
3065 Arhiva…, „Condică de primirea salariului funcționarilor bisericii Sftul Georgie pe anii 1880, 1881 și 1882", f. 14 și f. 38.
3066 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 151.
3067 Arhiva..., Dos. 2/1878, f. 26 și f. 27.
3068 Arhiva..., Dosarul 69, f. 14 (în 1894 avea 43 de ani).
3069 Arhiva..., Dosarul 5 (1879), f. 36.
3070 Arhiva..., Dosarul 4 (1880), f. 26.
3071 Arhiva..., „Condică de primirea salariului funcționarilor bisericii Sftul Georgie pe anii 1880, 1881 și 1882", f. 14 și f. 38.
3072 Arhiva…, Dosarul 19 (1883), f. 23 și f. 40.
3073 Arhiva..., Dosarul 18 (1884), f. 31 (trecut din treapta de -paracliser în cea de cântăreț II, dar remunerat lunar tot cu 50 de lei noi).
3074 Arhiva..., Dosarul pe anul 1886, f. 41.
3075 Arhiva..., Dosarul pe anul 1887, f. 33.
3076 Arhiva..., Dosarul pe anul 1888, f. 17.
3077 Arhiva..., Dosarul 14 (1889-1890), f. 37.
3078 Arhiva..., Dosarul 13 (1890-1891), f. 30.
3079 Arhiva..., Dosarul 24 (1891-1892), f. 68.
3080 Arhiva..., Dosarul 23 (1892) f. 24.
3081 Arhiva..., Dosarul 28, f. 17.

văduva lui, Paraschiva, domiciliată în str. Cazărmei, nr. 17, cerând o adeverință constatatoare a perioadei cât defunctul ei soț a lucrat aici[3084]. Din această urgență putem să intuim că Ghițulescu a murit în 1920.

Ioniță Popescu (**n. 1843; cântăreț I între 1881**[3085]**-1918**). Născut în 1843[3086]. Evocat cântăreț în perioada 1881-1882[3087], în 1883[3088], în 1884[3089], 1886[3090], în 1887[3091], 1889[3092], în 1891[3093], 1892[3094], 1893[3095], în perioada 1894-1897[3096], în perioada 1897-1907[3097]. În 1899, la recomandarea parohului Gh. Popescu, i se dă de către Episcopie o distincție pentru „serviciul îndelungat adus bisericii"[3098]. În 1907 consiliul parohial protestează împotriva epitropiei că a tăiat cu 30 de lei lunar leafa cântărețului Ioniță Popescu, „om înaintat în vârstă, împovărat cu familie numeroasă, cu 12 copii, și lipsit de mijloace, omul cel talentat, onorabil, activ și modest, care servește biserica Sfântul Gheorghe de peste 26 de ani cu zel și activitate, care merită să fie avansat"[3099]. Protopopul îi dă câștig de cauză[3100]. Evocat cântăreț și în 1908[3101]. Însemnare pe ultima filă a Octoihului din 1811 (al doilea exemplar): „Cântăreț la Biserica Sf. Gheorghe, Pitești, Ioniță Popescu, 1909, 24 ianuarie". Evocat cântăreț și în 1909[3102]. În acest an, alături de preotul pensionar Nae Boerescu, examinează pe cei doi concurenți ai postului de cântăreț la Sf. Nicolae, filială[3103]. Evocat cântăreț la Sf. Gheorghe și în 1910[3104], în 1912[3105], în 1913[3106], în 1914[3107], în 1915[3108],

---

[3082] Arhiva..., „Condică de achitarea salariilor personalului biserici parohiale sf. George cu începere de la 1 aprilie 1897 și până la iulie 1907", f. 2 și f. 18 (ultima semnătură, iunie 1905; în locul lui vine Gh. I. Gheordunescu).

[3083] Arhiva..., Dosar 49, f. 23.

[3084] Arhiva..., Dosar 4/1919, f. 31.

[3085] Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 151 (înlocuiește pe Nicolae Popescu, cântăreț I și în același timp funcționar la primărie, care nu își îndeplinea regulat obligațiile stranei. Este vechi cântăreț, cu mulți copii, și cântă mai bine decât Nicolae Popescu).

[3086] Arhiva..., Dosar 69, f. 14 (în 1894 avea 51 de ani).

[3087] Arhiva.., „Condică de primirea salariului funcționarilor bisericii Sftul Georgie pe anii 1880, 1881 și 1882", f. 18 și f. 38.

[3088] Arhiva..., Dosarul 19 (1883), f. 23 și f. 40.

[3089] Arhiva..., Dosarul 18 (1884), f. 36.

[3090] Arhiva..., Dosarul pe anul 1886, f. 41.

[3091] Arhiva..., Dosarul pe anul 1887, f. 33.

[3092] Arhiva..., Dosarul 14 (1889-1890), f. 37.

[3093] Arhiva..., Dosarul 24 (1891-1892), f. 68.

[3094] Arhiva..., Dosar 23 (1892), f. 24.

[3095] Arhiva..., Dosarul 21 (1893-1894), f. 92.

[3096] Arhiva..., Dosarul 28, f. 17.

[3097] Arhiva..., „Condică de achitarea salariilor personalului biserici parohiale sf. George cu începere de la 1 aprilie 1897 și până la iulie 1907", f. 2 și f. 22.

[3098] Arhiva..., Dosarul 10 (1898-1899), f. 41 și Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 482.

[3099] Arhiva..., Dosarul 61, f. 7.

[3100] Arhiva..., Dosarul 61, f. 25.

[3101] Arhiva..., Dos. 2 (1908), f. 4.

[3102] Arhiva..., Dos. 1/1909, f. 21.

[3103] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 80.

[3104] Arhiva..., Dosar 80, f. 23.

[3105] Arhiva..., Dosar 65, f. 30.

[3106] Arhiva..., Dosar 94, f. 34.

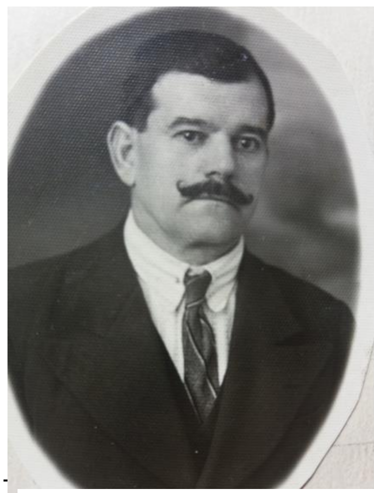
[3107] Arhiva..., Dosar 101, f. 6.

[3108] Arhiva..., Dosarul 105, f. 28.

în 1916[3109], în 1917[3110]. În aprilie 1918 este deja răposat și înlocuit cu cântărețul I de la fosta filială Sf. Nicolae, Ioan Limberea[3111].

Gh. I. Gheordunescu (**paracliser între 1905**[3112]**-1906**). Venit în locul lui Gh. Ghițulescu. Fost cântăreț I la Schitul Trivale și, din 1903, paracliser la Sf. Nicolae[3113]. În 1903-1905 fusese cântăreț la Sf. Nicolae (ridicat din paracliser)[3114]. Se mută în 1905 de la filială la catedrala Sf. Gheorghe pe aceiași bani, 50 de lei lunar, dar aici are și cameră de locuit cu familia[3115].

Florea I. Săraru (**n. 1884; paracliser între 1906**[3116]**-1907**). Absolvent al școlii de cântăreți[3117]. Venit în locul lui Gh. I. Gheordunescu. Evocat și în 1907[3118]. Demisionează în 1907 pe motive familiale[3119]. În 1921 era angajat în București și cerea un certificat despre perioada lui ca angajat aici[3120]. În Ajunul Bobotezei anului 1952 cântă ocazional din nou la Sfântul Gheorghe. „Astăzi ne-a cântat la strană dl. Ion Săraru, fostul cântăreț al bisericii Sf. Gheorghe, care are 68 de ani și care cântă foarte frumos”[3121].

Ion I. Iliescu. Sursa: arhiva bisericii, „Cartea de Aur...”

Ion I. Iliescu (**n. 1885-m. 1851; paracliser între 1907**[3122]**-1910, cântăreț între 1924-1945**). Născut în 1885, Poiana Lacului, județul Muscel, absolvent al Școlii de cântăreți din Pitești în 1902, intrat în serviciul stranei în 1903. Distincții: Coroana României în grad de cavaler, Avântul Țării, 1913, Crucea comemorativă 1916-1918[3123]. Soția lui, Elena[3124]. Și-a făcut stagiul militar în contingentul 1907, la Regimentul 4, Argeș[3125]. Între 1903-1907, paracliser la biserica filială Sf. Nicolae[3126]. În cererea de mutare de la filială la catedrală argumenta că „mi se cuvine mie acest post, unde am avut cea mai mare corectitudine”[3127]. În locul lui, paracliser la Sf. Nicolae vine în 1907 Marin I. Predescu[3128], apoi, după un an, Radu Gh. Neacșu[3129]. Paracliser la Sf. Gheorghe și în 1908[3130], și în 1909[3131]. Demisionează în februarie

3111 Arhiva..., Dos. 1/1918, f. 3.
3112 Arhiva...,„Condică de achitarea salariilor personalului biserici parohiale sf. George cu începere de la 1 aprilie 1897 și până la iulie 1907”, f. 18 și f. 19.
3113 Arhiva..., „Registru de decisiuni 1901-1904”, f. 49.
3114 Arhiva..., „Registru de decisiuni 1901-1904”, f. 62.
3115 Arhiva..., Dosar 43, f. 24.
3116 Arhiva..., „Condică de achitarea salariilor personalului biserici parohiale sf. George cu începere de la 1 aprilie 1897 și până la iulie 1907”, f. 19 și f. 22 (pentru anul 1907).
3117 Arhiva..., Dosarul 47, f. 49.
3118 Arhiva.., Dosar 55, f. 5.
3119 Arhiva..., Dosar 61, f. 50.
3120 Arhiva..., Dosar 119, f. 12.
3121 Arhiva..., Pr. Marin S. Diaconescu, „Registru de activitate zilnică pe anul 1952”, f. 8.
3122 Arhiva..., Dosarul 60, f. 21.
3123 Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 120.
3124 Arhiva..., Dos. 3/1935, f. 42.
3125 Arhiva..., Dos. 1/1939, f. 21.
3126 Arhiva..., „Registru de decisiuni 1901-1904”, f. 62.
3127 Arhiva…, Dosar 61, f. 55.
3128 Arhiva…, Dosar 61, f. 56.
3129 Arhiva…, Dos. 1/1908, f. 22.
3130 Arhiva…, Dos. 2/1908, f. 4.

1910 și pleacă din oraș[3132]. Nu pentru mult timp, deoarece între 1910-1924 figurează cantor I la biserica Sf. Ioan, Pitești[3133]. Revenit la Sf . Gheorghe în noiembrie-decembrie 1924 pe postul de cântăreț II, deoarece cântărețul Alexandru Berechet trebuia să urmeze stagiul militar[3134]. Evocat în această funcție și în 1925[3135], în 1926[3136] și în 1927[3137]. Parohul îi evocă accidental activitatea, justificând episcopului de ce i-a dat un spor financiar: „locuiește în oraș și e prezent la toate serviciile de paradă de la această catedrală, precum și la celelalte servicii mărunte din cursul săptămânii”[3138]. Începând din 1927, nu ştim cât timp, începe să primească o mică parte din beneficiul pangarului, gest cinstit din partea epitropiei, deoarece această meserie nu a fost niciodată plătită la adevărata ei valoare[3139]. În 1930, împreună cu soția lui, Maria, donează, potrivit inscripției, două sfeșnice, dispărute astăzi[3140]. În 1931 donează cu soția lui un sfeșnic lumânărar în valoare de 5000 de lei[3141]. Evocat cântăreț și în 1933[3142], și în 1935[3143], și în 1942[3144].

În 1943 era de un an funcționar la Societatea „Înfrățirea”[3145]. Ieșit la pensie („pus în retagere” de către episcopie) la 1 mai 1945[3146]. Parohul are cuvinte bune: „cele mai alese mulțumiri d-lui Ion Iliescu pentru dragostea cu care și-a făcut slujba sa, dând pildă celor ce-i urmează atât în conștiinciozitate și pricepere în împlinirea datoriei, cât și de aleasă purtare în raporturile cu personalul superior al bisericii”[3147]. După pensionare, cântă la Sf. Vineri. Fusese intendent al Societății „Frăția”, profesor și secretar al Școlii de Cântăreți din Pitești. Moare pe 18 octombrie 1951, fiind prohodit în catedrala Sf. Gheorghe duminică, 21 octombrie[3148]. Din acest act aflăm ca a murit cu desăvârșire sărac. Epitropia acordă familiei un ajutor de 5000 de lei familiei[3149]. În 1927 locuia pe strada Brătianu[3150], cu toate că în 1928 avem un anunț: „Se face cunoscut tuturor cucernicilor președinți de cercuri preoțești și tuturor cucernicilor preoți, precum și cântăreților, că la biserica Sf. Gheorghe din Pitești pot găsi oricând icoane, iconițe, cruciulițe, medalioane, cărți cu conținut moral etc., bune de răspândit în popor. Doritorii se vor adresa prin paracliserul care stă în casele din curtea bisericii, dl. I. Iliescu, cantor la această biserică”[3151]. În 1934 locuia tot în strada Brătianu, nr. 17[3152]. Domiciliul din 1943 este pe str. Vasile Lupu, nr. 39 (foarte probabil același, schimbare survenită prin redenumirea străzilor)[3153].

3131 Arhiva..., Dos. 1/1909, f. 21.
3132 Arhiva..., Dosarul 81, f. 8.
3133 Arhiva..., Dosar 79, f. 44.
3134 Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 51.
3135 Arhiva..., Dosar 138, f. 38.
3136 Arhiva..., Dos. 1/1926, f. 49.
3137 Arhiva..., Dos. 1/1927, f. 29.
3138 Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 64.
3139 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 57.
3140 Arhiva..., „Inventar, 1972. Bunuri”, f. 27.
3141 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 74.
3142 Arhiva..., Dos. 3/1933, f. 14.
3143 Arhiva..., Dos. 1/1935, f. 50.
3144 Arhiva..., Dos. 3/1941, f. 17.
3145 Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 56.
3146 Arhiva..., Dos. 2/1945, f. 8.
3147 Arhiva..., Dos. 2/1946, f. 65.
3148 Arhiva..., Dos. 2/1951, f. 23.
3149 Arhiva…, „Procese verbale 1934-1953”, f. 143.
3150 Arhiva..., Dos. 2/1927, f. 103.
3151 *Buletinul Eparhiei Argeșului*, anul III, nr. 3-4, p. 16.
3152 Arhiva..., Dos. 3/1934, f. 109.
3153 Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 97.

Portretul făcut de pr. Marin Diaconescu: „Era un om de treabă, cu multă bunăcuviiță față de oricine, respectuos și întru totul supus, amabil și îndatoritor, grabnic la ascultare, încet și socotit la vorbă, zăbavnic la mânie, domol la treabă, dar mereu și cu spor trebăluind, conştiincios, cu rost și inițiativă în îndatoririle sale, de la nimic codindu-se, adânc cunoscător al tipicului și rânduielilor bisericești, totdeauna curat și îngrijit îmbrăcat, plăcut la chip și mereu senin. Era cântărețul prim al Catedralei, dar nu se dădea la o parte de la nicio treabă de paracliser, deși fusese și profesor la școala de cântăreți. A face și a întreține ordinea și curățenia în Biserică – în Casa Domnului – era nu o povară, ci o plăcere pentru Ion Iliescu. Fără jenă punea mâna pe mătură și niciodată nu aştepta să i se spună că biserica nu este curaă. Toată purtarea și comportarea lui Ion Iliescu te liniștea. Dacă surprindeai ceva nelalocul lui și-i atrăgeai atenția, el te îmbuna cu vorba: Lăsați, că fac eu imediat. Și imediat făcea. Și tot ce făcea, făcea cu nespusă voie bună. Avea un excepțional bun simț. El ferea pe preot de orice pricină de tulburare când venea la biserică. Și aceasta este suprema calitate a unui cântăreț. Ca slujitor al stranei, Ion Iliescu n-a fermecat pe nimeni, dar nici n-a indispus pe nimeni dintre credincioși, deși strana Catedralei e pretențioasă. El nu înfrumuseța slujba la strană, că n-avea glas frumos, dar modestia și cuviința cu care cânta, te făcea să-l asculți cu plăcere. N-avea glas frumos, dar n-avea nici trufia care strică farmecul și celui mai frumos glas. (...) Ion Iliescu a cântat din toată inima, deși glasul nu i-a fost nici pe potriva inimii, adânc simțitoare, nici pe potriva priceperii într-ale psaltichiei în care era cunoscător, de vreme ce fusese și profesor. Ca mod de comportare față de slujitorii sf. Altar, cântărețul Ion Iliescu a fost ireproșabil (...). Dar nici față de enoriași n-a fost altfel. De aceea, toată lumea l-a iubit și l-a respectat. Și Dumnezeu l-a iubit, pentru că fără chin, fără suspin, sănătos fiind și 64 de ani având, s-a culcat să doarmă și a adormit în Domnul”[3154].

Ion Angelescu (paracliser în 1910[3155]). Era absolvent al Școlii de cântăreți din Pitești[3156].

Nae Mateescu (evocat paracliser, apoi cântăreț II, între 1911[3157]**-1918**). Evocat și în 1912[3158], în 1913[3159], în 1914[3160]. Avansat cântăreț II din august, 1915[3161]. O tentativă de demisie în ianuarie 1916[3162]. Parohul îl atenționează în octombrie 1916 că pleacă neînvoit și că nu își respectă serviciul[3163]. Din noiembrie 1916 nu se mai regăsește în scripte, foarte probabil este mobilizat. Revine în februarie 1918 pentru a-și ridica salariul de pe lunile lipsă[3164]. În 1937 iese la pensie și cere de la epitropie un certificat cu perioada în care a servit aici: 1911-1918[3165]. Tot din această sursă aflăm că era din Broșteni, Argeș.

Ioan Tarabega (paracliser în 1915[3166]). Slujește între iulie-octombrie 1915. Este absolvent al școlii de cântăreți bisericești din Pitești[3167].

Dumitru P. Scurtu (paracliser între 1915[3168]**-1916**). În opinia parohului Dobre Popescu, el a fugit la București deoarece a spart cutia milei[3169]. Această învinuire este probată chiar de făptaș, printr-o

---

3154 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 38-39.
3155 Arhiva..., Dos. 1/1909, f. 28.
3156 Arhiva..., Dosar 82, f. 1.
3157 Arhiva..., Dosarul 80, f. 31.
3158 Arhiva..., Dosar 65, f. 30.
3159 Arhiva..., Dosar 94, f. 34.
3160 Arhiva..., Dosar 101, f. 6.
3161 Arhiva..., Dosar 106, f. 60.
3162 Arhiva..., „Registru de intrări și eșiri, 1913-1926”, f. 9.
3163 Arhiva…, „Registru de intrări și eșiri, 1913-1926”, f. 10.
3164 Arhiva..., Dos. 2/1919, f. 1.
3165 Arhiva..., Dos. 1/1937, f. 58.
3166 Arhiva..., Dosarul 106, f. 13, f. 21 și f. 60.
3167 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 16-17.

declarație: „Subsemnatul am deschis cutia Bisericii sigilată și am luat din ea suma de lei 17 (șaptespreze) și am sigilat-o înapoi și am lăsat în ea 30 de bani. Dau aceasta pentru ca să se știe că eu am desfăcut-o”[3170].

Anghel I. Ghica (paracliser între 1916[3171]-1918). Evocat și în 1918[3172]. Însemnare pe prima filă a *Slujbei Sf. Nifon*, 1841, Ilarion al Argeșului. Pe ultima filă a aceluiași volum, o altă însemnare: „Ghica I. Anghel, comuna Broșteni, județul Argeș, 1918, 31 iulie, am fost încorporat, suvenire pentru cei ce citesc”. Este absolvent al școlii de cântăreți din Curtea de Argeș[3173].

Teodor Marinescu (paracliser în 1916[3174]).

Gheorghe Bădescu (paracliser în 1916[3175]).

N. Vișoescu (paracliser în 1917[3176]) .Membru în 1917 al corului de la Sf. Gheorghe[3177].

Marin Zamfirescu (paracliser în 1918[3178]).

Ion M. Limberea (cântăreț I între 1918[3179]-1924). Vine în locul lui Ioniță Popescu, decedat. Din 1919, funcționar la Tribunal[3180]. Evocat cântăreț aici în 1919[3181], 1920[3182], 1921[3183], 1923[3184]. Fiind funcționar, nu servește biserica în zilele comune, această lipsă fiind împlinită ori de către preoți, ori de către cântăreți de la alte biserici. Pe acest motiv este angajat în locul lui, în decembrie 1922, Alexandru Berechet, cântăreț II[3185]. Ultima remunerație este pe luna ianuarie 1924[3186]. Dintr-o declarație a parohului aflăm că a demisionat din motive de sănătate[3187]. În 1959 un preot din Văleni-Podgoria, G. Limberea, probabil rudă, licita pentru un gard al bisericii Sf. Gheorghe[3188]. Un altul, V. Limberea, paroh la noua biserică din Enculești (azi, în orașul Ștefănești), cerea în 1964 mobilierul din altar și lambriul de la cafasul bisericii domnești din Pitești, aflată în restaurare[3189].

Marin (Trandafira) Ionescu (paracliser între 1918[3190]-1919). Impus de episcopie. În noiembrie 1918 epitropia mijlocește pe lângă Comandantul Cercului de Recrutare Pitești să nu fie mobilizat[3191]. În

---

3168 Arhiva..., Dosarul 106, f. 21.
3169 Arhiva..., Dos. 1/1916, f. 4.
3170 Arhiva..., Dos. 1/1916, f .10.
3171 Arhiva..., Dosarul 106, f. 11.
3172 Arhiva..., Dos. 1/1918, f. 5.
3173 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 18.
3174 Arhiva..., Dos. 3/1916, f. 29.
3175 Arhiva..., Dos. 3/1916, f. 29.
3176 Arhiva..., Dos. 1/1916, f. 30.
3177 Arhiva..., Dosar 105, f. 199.
3178 Arhiva..., Dos. 1/1917, f. 24.
3179 Arhiva..., Dos. 1/1919, f. 38.
3180 Arhiva..., Dos. 1/1918, f. 47.
3181 Arhiva..., Dos. 3/1919, f. 7.
3182 Arhiva..., Dosar 111, f. 8.
3183 Arhiva..., Dosarul 120, f. 7.
3184 Arhiva..., Dosar 124, f. 13.
3185 Arhiva..., Dosar 125, f. 85.
3186 Arhiva..., Dosar 133, f. 6 și f. 17. Vezi demisia în Arhiva..., Dosar 134, f. 126.
3187 Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 94.
3188 Arhiva..., Dosar 3/1959, f. 70.
3189 Arhiva bisericii Mavrodolu, Pitești, „Dosar C.14, 1964. Diverse de natură economică”, f. 43 și f. 46.
3190 Arhiva..., Dos. 1/1919, f. 9.
3191 Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe 1913-1926”, f. 15.

ianuarie 1919 este recomandat chiar de către epitropie[3192]. În acte până în august 1919[3193]. Pleacă, deoarece nu este mulțumit financiar[3194].

I.Negulescu (paracliser între 1919[3195]-1929).

Marin Săndulescu (cântăreț II între 1919[3196]-1920). Numit în locul lui Lazăr Popescu, neprezentat repetat la post[3197]. Este tânăr și a absolvit școala de cântăreți[3198]. Din aprilie 1920 nu mai figurează[3199]. Parohul sesizase protoieria că „acest specimen de cântăreț" pretexta că e bolnav și că își lua mereu permisii în oraș din partea comandamentului garnizoanei de aici, dar nu venea la slujbă[3200].

Alexandru Zăvoianu (paracliser în 1920[3201]). Decembrie 1920 este ultima lună în care figurează în scripte[3202].

Gh. Gh. Floroiu (paracliser în 1921[3203]). Datorită absențelor și presupusurilor furturi (un preș și o față de masă de mătase), parohul îi interzice intrarea în biserică[3204]. În luna august deja apare alt paracliser, Alexandru Constantinescu, Floroiu fiind menționat ca „înlăturat"[3205].

Alexandru Constantinescu (n. 1873; paracliser între 1921[3206]-1929). Este nou în această funcție, venind din alt câmp de muncă[3207]. Născut în 1873 la Băbana, Argeș[3208]. Evocat în această funcție și în 1923[3209], în 1924[3210], în 1925[3211], în 1926[3212]. Din catagrafia parohiei la 1926 aflăm că stă în parohie, pe strada Alexandru Lahovari (foarte probabil într-una dintre prăvălii), că are 54 ani, că este căsătorit cu Maria, 47 de ani, și că are un fiu de 19 ani[3213]. În 1927 stătea în casa parohială, adică Doamna Bălașa, nr. 12[3214]. În acte, până în octombrie 1929[3215]. Este înlocuit datorită unor abuzuri: patima beției, lipsa cunoașterii tipicului, instalarea atelierului personal de croitorie în casa parohială unde locuia prin statut, angajându-și ucenici dubioși. Din acest moment postul de paracliser se contopește definitiv cu cel al cântărețului secund[3216].

3192 Arhiva..., Dos. 1/1919, f. 41.
3193 Arhiva..., Dos. 3/1919, f. 4.
3194 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 28.
3195 Arhiva..., Dos. 3/1919, f. 5. „Tânărul Ioan Negulescu" în Arhiva..., Dos. 4/1919, f. 54.
3196 Arhiva..., Dos. 3/1919, f. 8.
3197 Arhiva..., Dos. 4/1919, f. 32.
3198 Arhiva..., Dos. 4/1919, f. 56.
3199 Arhiva..., Dosarul 111, f. 2.
3200 Arhiva..., Dosar 112, f. 10.
3201 Arhiva..., Dosarul 111, f. 2.
3202 Arhiva..., Dosarul 111, f. 8.
3203 Arhiva..., Dosarul 111, f. 10.
3204 Arhiva..., Dosarul 119, f. 44.
3205 Arhiva..., Dosarul 119, f. 17.
3206 Arhiva..., Dosarul 119, f. 17.
3207 Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 87.
3208 Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 120.
3209 Arhiva..., Dosar 124, f. 13.
3210 Arhiva..., Dosar 133, f. 12.
3211 Arhiva..., Dosar 138, f. 38.
3212 Arhiva..., Dos. 1/1926, f. 49.
3213 Arhiva..., Dos. 2/1926, f. 16.
3214 Arhiva..., Dos. 2/1927, f. 114.
3215 Arhiva..., Dos. 2/1930, f. 104.
3216 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 63.

Alexandru M. Berechet (cântăreț II între 1922[3217]-1929). Venirea lui la Sf. Gheorghe este posibilă datorită ușurării bugetului epitropiei prin moartea bătrânului preot Nae Boerescu, dar reprezintă o urgență, deoarece Limberea, cântăreț prim, nu venea la slujbă în zilele comune, fiind funcționar la Tribunal[3218]. Este nevoit să plece în stagiul militar în decembrie 1924, în locul lui venind un mai vechi cântăreț, Ion Iliescu[3219]. După un an de la plecare, în octombrie 1925, cere înapoi postul pe care-l părăsise nevoit de satisfacerea stagiului militar[3220]. Cererea îi este satisfăcută și din ianuarie 1926 este reîncadrat cantor II[3221]. Cântărețul Ion Iliescu rămâne și el, tot aici, în postul de cantor I. Berechet stă la țară și vine numai duminica și la sărbători[3222]. Evocat cântăreț și în 1927[3223]. Din octombrie 1929 nu mai apare în acte, deoarece se transferă la parohia Lăzărești, Moșoaia[3224].

Gh. Dumitrăchescu (paracliser, apoi cântăreț II, 1930[3225]-1953). Născut în Dobrești (jud. Muscel) în 1905[3226]. Foarte probabil, rudă apropiată cu Ion Dumitrăchescu, preot în Dobrești, donator în 1912 (alături de alți doi preoți) a unui teren pentru școală[3227]. Terminase Seminarul de la Curtea de Argeș în 1926[3228]. Slujise înainte la biserica Sf. Vineri și apoi la Sf. Ioan[3229]. Evocat paracliser și în 1931[3230], și în 1933[3231], și în 1935, și în 1935[3232]. Locuia, potrivit vechiului statut, în casa parohială de atunci, str. Doamna Bălașa, nr. 12[3233]. Soția lui, Elena[3234]. Și-a făcut stagiul militar în contingentul 1927, la Compania I sanitară, Craiova, fiind încorporat în 1939[3235]. Din statele de plată reiese că nu a plecat pe front, rămânând la serviciul stranei[3236]. Este concentrat în 1941, totuși, și merge pe front, în locul lui servind Ion Costelian, viitor cântăreț aici[3237]. Fiii în 1941: Mihail, Cornel, Maria[3238]. Se întoarce repede de pe front, deoarece în 1942 este din nou aici[3239].

Parohul Marin Preoțescu, dorește să-l înlocuiască la finele lui 1942, datorită unei „răgușeli cronice”, cu coristul Ioan Costelian, cântăreț, la rându-i, la Bârsești-Olt, înlocuitorul lui provizoriu[3240]. Paradoxal terestru, părintele nu reușește în intenția lui estetică. În 1943 Dumitrăchescu este încă funcționar (din 1938 chiar) la „Cooperativa Forestiera Pitești”[3241]. În 1944 este însărcinat cu veghea

---

3217 Arhiva..., „Registru de intrare și eșire pe anii 1913-1926”, f. 34-35 și f. 37.
3218 Arhiva.., Dosar 125, f. 85.
3219 Arhiva..., Dosarul 134, f. 75.
3220 Arhiva..., Dosarul 140, f. 134.
3221 Arhiva..., Dos. 1/1926, f. 6.
3222 Arhiva..., Dos. 3/1926, f. 64.
3223 Arhiva..., Dos. 1/1927, f. 29.
3224 Arhiva..., Dos. 3/1947, f. 129.
3225 Arhiva..., Dos. 1/1930, f. 18.
3226 Arhiva..., Dos. 2/1930, f. 189.
3227 Gheorghe Șovar, *op. cit.*, p. 31.
3228 Arhiva..., Dos. 1/1942, f. 33.
3229 Arhiva..., Dos. 1/1939, f. 34.
3230 Arhiva..., Dos. 3/1931, f. 45.
3231 Arhiva..., Dos. 3/1933, f. 14.
3232 Arhiva..., Dos. 1/1935, f. 50.
3233 Arhiva..., Dos. 3/1933, f. 57.
3234 Arhiva.., Dos. 3/1935, f. 42.
3235 Arhiva..., Dos. 1/1939, f. 21.
3236 Arhiva..., Dos. 3/1939, f. 12.
3237 Arhiva..., Dos. 3/1941, f. 40.
3238 Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 61.
3239 Arhiva..., Dos. 3/1941, f. 17.
3240 Arhiva..., Dos. 1/1942, f. 60.
3241 Arhiva..., Dos. 2/1943, f. 56.

permanentă lângă clopot, deoarece acesta trebuia să fie tras urgent când pornea alarma antiaeriană[3242]. Evocat în aceeași funcție și în 1945[3243]. În 1946 are, contra cost, trei însărcinări: cântăreț, paracliser și vânzător la pangar. Totodată, stă cu cei trei copii și cu soția în casa bisericii din str. Șerban Vodă, nr. 15, în 3 camere. I se dă voie în primăvara lui 1953 să planeze legume în curtea bisericii pentru nevoile personale, cu condiția de a planta și flori – o împăcare perfect creștină, de altfel, pe pământul neutru al Domnului (a se citi al epitropiei)[3244].

În 1 noiembrie 1953 face schimb de post cu cântărețul Ioan Costelian de la biserica „Sf. Vineri-Herasca", București[3245]. Portretul făcut de pr. Marin Diaconescu, parohul lui direct: „Priceput, vrednic și bun paracliser, dar nu paracliserul de care are nevoie Catedrala. Mai priceput, mai vrednic și mai bun cântăreț, dar nu cântărețul ideal care trebuie bisericii Sf. Gheorghe. Puțin pricepător într-ale muzicii bisericești pe note, dar destul de îndemânatic la cântarea practică, pentru care dispunea de o voce naturală, caldă, distinsă, mângâioasă și cu totul plăcută oricui îl asculta. Îndrăgit de strană, a făcut totdeauna față bună cerințelor stranei pe care a cinstit-o lăudabil. Ca ținută morală, ca tată de familie, ca ținută religioasă, ca om în societate și mai ales între enoriași, ca gospodar într-ale sale și ca mod de comportare cu lumea, cântărețul Gh. Dumitrăchescu n-a lăsat nimic de dorit. Plecarea lui a stârnit tot mai multe păreri de rău în rândul credincioșilor care l-au cunoscut"[3246]. Foarte probabil nepotul preotului intelectual muscelean (din Dobrești) Ioan C. Dumitrăchescu[3247].

I. Andreescu (**cântăreț II între 1931**[3248]**-1936**). Născut în 1908, Băjești, Argeș. Evocat și în 1933[3249]. Vine din postul de cantor de la parohia Sf. Treime[3250]. Evocat în această calitate și în 1935[3251]. Incompatibil din punct de vedere legal, din 1935, cu funcția de cantor, deoarece este angajat al Casei Asigurărilor Sociale din Pitești, controlor cl. II[3252]. Demisionează, așadar, în vara anului 1936, epitropia închizând postul[3253].

Ion Popa Matei (**cântăreț între 1944-1947**[3254]**, refugiat din Basarabia**). Evocat în această funcție și în 1947[3255]. Caracterizat de paroh ca fiind fără calități vocale, dar cu o „excepțională cuviință și multă cucernicie"[3256]. În martie 1945 este concentrat[3257]. În martie 1946 dirijează la Sf. Gheorghe un mic cor al refugiaților. Printre ei, câțiva cu același nume, foarte probabil rude ale lui: Leonida, Tatiana și Evdochia[3258]. Tot în 1946 lucrează ca subșef de birou la Casa Asigurărilor sociale Pitești[3259]. Va fi înlocuit tot în 1947 cu dirijorul Grigore (Papacioc) Mircescu din motive obiective, pentru ca biserica să nu piardă

3242 Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 111.
3243 Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 158.
3244 Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953", f. 142.
3245 Arhiva..., Dos. 1/1953, p. 1.
3246 Arhiva…, „Cartea de Aur…", f. 40-41.
3247 *Enciclopedia*…, vol. II, p. 57.
3248 Arhiva..., Dos. 1/1931, f. 75, și Arhiva..., Dos. 2/1931, f. 16.
3249 Arhiva..., Dos. 3/1933, f. 14.
3250 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934", f. 75.
3251 Arhiva..., Dos. 1/1935, f. 50.
3252 Arhiva...., Dos. 2/1935, f. 44.
3253 Arhiva..., Dos. 1/1936, f. 176.
3254 Arhiva..., Dos. 2/1945, f. 49.
3255 Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 88.
3256 Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 88.
3257 Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 64.
3258 Arhiva..., Dos. 1/1946, f. 50.
3259 Arhiva..., Dos. 2/1946, f. 32.

un post bugetat[3260]. Dintr-o auto-caracterizare aflăm că a fost cântăreț titular la biserica „Înălțarea Domnului” din Chișinău, unde a dirijat și corul de acolo, între 1920-1940. Era și dirijor pedagog și secretar la Școala de Cântăreți din Chișinău (1920-1922), predând și la 2 școli primare muzica și religia. Între 1940-1944 este concentrat. În 1945 face un cor bărbătesc în Pitești, apoi, în 1946, un cor mixt din 25 persoane cu care cântă cu succes la Sf. Vineri și la Sf. Gheorghe (numai la acatiste) până în 1947. În 1947 se mută cântăreț la Sf. Nicolae, cu toate că încadrarea o avea în Timișoara. În 1952 candidează pentru postul de cântăreț la Sf. Gheorghe[3261]. În 1955 vrea să se angajeze cântăreț la Sf. Nicolae, unde, de fapt cântase până atunci cu titlu onorific[3262]. În 1961 cere parohului de la Sf. Gheorghe un stihar diaconesc, „necesar la bătrânețe”. În 1961 este încă cântăreț la Sf. Nicolae[3263].

Ion S. Costelian. Sursa: arhiva bisericii, „Cartea de Aur...”

Ion S. Costelian (n. 1912; cântăreț I între 1953[3264]**-decembrie 1971**). Participă la serviciul stranei în zilele Crăciunului anului[3265] 1926. Părinții, Stan și Ioana. Al doilea fiu din cei 8 copii ai lor. Născut în 1912 în Pitești. Activ în 1930 în corul de la Sf. Gheorghe al lui Anghel Constantinescu[3266]. Activ în corul de la Sf. Gheorghe și în 1933, sub conducerea lui Ioan Mușetescu, dar și în formulele de acum înainte[3267]. În 1938 ajută serviciul stranei și este remunerat[3268]. La fel și în 1939. În acest an locuia în str. Mircea Vodă, nr. 36[3269]. Parohul Marin Preoțescu dorește să-l aducă la finele lui 1942, datorită unei „răgușeli cronice” a cântărețului din stânga, Dumitrăchescu. Atunci era cântăreț, la rându-i, la Bârsești-Olt[3270]. Iscălitură pe „Orologiul” din 1902, prima pagină, „Ion Costelian a venit la 3 noiembrie 1953”. Într-adevăr, face un transfer cu Gh. Dumitrăchescu, care merge în locul lui, la Sf. Vineri-Herasca, București[3271].

În cererea de transfer informează că slujește în București de aproape 10 ani și că motivul mutării la Pitești este că trebuie să-și îngrijească mama și că are un copil bolnav care are nevoie de aer curat[3272]. Proba o dă public la sărbătoarea Înălțării Domnului din 1953 și toți, inclusiv dirijorul C. Albu, sunt de acord că merită postul și transferul[3273]. La revenirea în Pitești stă gratuit în casa parohială, ține inventarul și are și rol de paracliser. La șicanările și învinuirile ulterioare ale parohului, insistente și degradante, uneori publice, cântărețul Ion Costelian îi trimite un răspuns demn și discret, dovadă a unei alese educații civice și creștine[3274]. Are un băiat, Gheorghe, care în 1956 urmează cursurile școlii nr. 3, cl. a VI-a

[3260] Arhiva..., Dos. 1/1947, f. 43.
[3261] Arhiva..., Dos. 2/1952, f. 59.
[3262] Arhiva..., Dos. 1/1955, f. 88.
[3263] Arhiva..., Dos. 1/1961, f. 40.
[3264] Arhiva..., „Registrul de procese-verbale 1953-1963”, f. 3.
[3265] Arhiva..., Dos. 1/1926, f. 196.
[3266] Arhiva..., Dos. 1/1930, f. 4.
[3267] Arhiva..., Dos. 3/1933, f. 16.
[3268] Arhiva..., Dos. 3/1937, f. 99.
[3269] Arhiva..., Dos. 3/1939, f. 43.
[3270] Arhiva..., Dos. 1/1942, f. 60.
[3271] Arhiva..., „Registrul de procese-verbale 1953-1963”, f. 3.
[3272] Arhiva..., Dos. 1/1953, f. 79.
[3273] Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f. 176.
[3274] Arhiva..., Dosar 1/1955, f. 104-106.

elementară[3275]. Tot în 1956 stă o perioadă lungă în spital. Parohul, la întoarcere, îi promite o săptămână pe lună de concediu, „după dreptate"[3276]. În 1958 parohul se plânge din nou de cântărețul Ioan Costelian căruia îi recunoaște, însă, marele talent vocal. În viziunea sa, cântărețul pretinde foarte mult, încordează raporturile în biserică și îl defăimează public[3277].

Evacuat în 1959 din casa parohială, demolată la ordinul primăriei, licitează pentru lemnul unei magazii din curtea bisericii, demolată și ea, pentru a-și face o locuință[3278]. Parohul îl ajută să își facă o casă mică lângă gară, bulevardul R.P.R., nr. 197[3279]. Soția lui lucrează în acest an la Fabrica Textilă „11 iunie". În 1960 parohul se plânge din nou de el, mustrându-l în scris că nu a venit nici la vecernia de sâmbătă seara, nici la slujba de duminică[3280]. În 1961 i se dă, la cerere, o sobă de teracotă din fosta cancelarie[3281]. Fostul paroh Marin Diaconescu îl descrie în 1976: „A fost un foarte bun cântăreț de strană. (...) Dispunea de mari posibilități vocale, fiind în stare să cânte la toate vocile bărbătești. Era un îndrăgostit de cântarea psaltică, iar în cor putea să cânte la orice parte"[3282]. În 1962 este certat de noul paroh, Marin Braniște: „Aflu că Părintele Braniște a certat rău pe Ion Costelian, cântărețul bisericii Sf. Gheorghe, nu știu pentru ce reală sau închipuită vină, dar știu c-atunci când eu, ca paroh, îl certam pe Costelian, pr. Braniște îl trata cu prietenie. Acum este nevoit să aplice rețeta mea în cazuri similare"[3283]. Din 15 august 1963, când biserica domnească din Pitești se închide pentru restaurare, este mutat cu parohul Marin Braniște și cu îngrijitoarea Ana Ixerescu la parohia Mavrodolu (prin ordinul 8404/1963 al episcopiei și decizia 1331/9august, 1963, a protoieriei) până la redeschidere, în 1968.

Cumpără, din demolările de la Sf. Gheorghe, deșeurile de brad (jumătate, cealaltă luând-o colegul de strană gazdă, Dobre Georgescu) și marchiza de deasupra ușii de la altar[3284]. Semnează și el, alături de consilierii, parohul și cântărețul coleg de la Mavrodolu, biserica gazdă, pentru demolarea bisericii domnești din Pitești[3285]. Pe 21 iulie 1968 la biserica Mavrodolu, unde se ține Adunarea Parohială a nou-înființatei parohii, semnează ca „bărbat de încredere"[3286]. Evocat cântăreț la Sf. Gheorghe și în 1970[3287]. În 1971 se pensionează pe caz de boală[3288]. Mormântul familiei Costelian se află în Cimitirul Sfântul Gheorghe, Pitești, în primul cvartal din dreapta.

3275 Arhiva..., Dos. 2/1956, f. 57.
3276 Arhiva..., Pr. Marin Diaconescu, „Însemnări zilnice de la 22 aprilie 1956 înainte", f. 47.
3277 Arhiva..., Dos. 4/1958, f. 175.
3278 Arhiva..., Dos. 1/1959, f. 9.
3279 Arhiva..., Dos. 2/1961, f. 26.
3280 Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 33.
3281 Arhiva..., Dos. 1/1961, f. 6.
3282 Arhiva…,„Cartea de Aur…", f. 157.
3283 Arhiva…, Pr. Marin S. Diaconescu, „Cronică zilnică pe 1962 ținută de Pr. Marin S. Diaconescu, pensionar", p. 146.
3284 Arhiva bisericii Mavrodolu, „Registru de procese verbale, 1960-1968", f. 53-54 și f. 64.
3285 Arhiva bisericii Mavrodolu, „Registru de procese verbale, 1960-1968", f. 76.
3286 Arhiva..., „Procese-verbale, 1966-1986", p. 31.
3287 Arhiva..., „Procese-verbale, 1966-1986", p. 68.
3288 Arhiva..., „Procese-verbale, 1966-1986", p. 138.

Dumitru Necula (**n. 1931; cântăreț între 1972**[3289]**-1997**). Născut în Fâlfani, Argeș. Tatăl lui, Alexandru, era tâmplar de mobilă de lux, mama lui, Maria, croitoreasă. Au fost 4 frați. În copilărie a fost argat în curtea boierului Mișu Panaitescu din Fâlfani. Urmează Școala de cântăreți de la Mănăstirea Turnu (1946-1949). În 1954 se căsătorește cu Floarea Stănescu din Lunca Corbului. Vor avea 4 copii: Maria, Sebastian, Elena, Reli-Eugenia. Este numit cântăreț la parohia parohia Fâlfani II, Stolnici, dar nu este plătit, fiind obligat să presteze mai multe munci: economist la Tractoare, brigadier zootehnic la C.A.P. Fâlfani, muncitor la ferma Pădureți, zilier la Drumuri și Poduri, în Scornicești (1966), gestionar la bufetul nr. 5, Fâlfani (1967), meseriaș cărămidar în Fâlfani atât pentru nevoile satului, cât și pentru construcția grajdurilor din Fâlfani[3290]. În 1972 vine la Sf. Gheorghe, înlocuindu-l pe Ion Costelian, pensionat pe caz de boală. Delegat în 1974 membru în Adunarea Eparhială[3291]. În 1975 Alexandru Catana din Stolnici roagă pe paroh să mijlocească pe lângă cântăreț pentru o eventuală împăcare[3292]. Somat de mai multe ori de Protoierie să participe la corul acesteia. Din 1978-1979 fiul Sebastian se retrage de la Liceul Nicolae Bălcescu pentru a se pregăti pentru examenul de intrare în Seminar[3293]. În 1981, în stăruința de a-și procura un apartament în Pitești, pe str. Maior Șonțu, roagă pe paroh să-i înlesnească dorința. Acesta, printre altele, scrie organelor locale: „ Parohia Sfântul Gheorghe, așezată în centrul orașului, este un valoros monument istoric vizitat la diferite ore de turiști români și străini. Prezența sa este obligatorie – dimineața și seara – cel puțin 8 ore, mai mult chiar, în fiecare zi”[3294]. La Denia din 1983 provoacă o ceartă pe motivul stabilirii clare a cântărilor pe care le cântă strana și, de cealaltă parte, corul. Credincioșii se sesizează și scriu parohului pentru reluarea disciplinei[3295]. Tot în acest an, în duminica din 27 decembrie, se opune intrării în cor a unor noi elemente și determină din nou un scandal în biserică, împreună cu soția lui, Floarea, după miruit, scandal în urma căruia preotul pensionar Marin Diaconescu nu mai participă un timp la slujbe[3296].

Dumitru Necula

În ianuarie 1984 este citat în Consistoriu de către preotul Constantin Grigorescu și preotul Marin Diaconescu pentru dezordine[3297]. Tot acum i se stabilește de către paroh bucățile din slujbă pe care trebuie să le cânte[3298]. În 1985 contribuie la cotele către stat, din gospodăria lui de la Fâlfani, cu 2800 kg de pepeni[3299]. În 1986 este ales membru în Adunarea Earhială[3300]. Soția lui denigrează public, în biserică, clerul, fapt care îi atrage din partea parohului în 1990 un

[3289] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 138.
[3290] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 174.
[3291] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 194.
[3292] Arhiva…, „Registru de Intrare și Ieșire, 1972-1987”, f. 27.
[3293] Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1979”, f. 23.
[3294] Arhiva..., Registru de Intrări-Ieșiri, 1981, f. 22.
[3295] Arhiva..., „Registru de Intrări-Ieșiri, 1983”, f. 34.
[3296] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 347.
[3297] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1972-1987”, f. 76.
[3298] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1984”, f. 4.
[3299] Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1985”, f. 38.
[3300] Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1966-1986”, p. 399.

ultimatum. „Majoritatea absolută recomandă transferarea cântărețului D. Necula la o altă parohie”[3301]. Delegat pentru alegerea membrilor din Adunarea Eparhială[3302]. Fostul paroh Marin Diaconescu îl caracteriza: „bun cântăreț: un tenor liric cu o voce care se pretează de minune la muzica psaltică”[3303].

Drd. Octavian Vasile Dărmănescu

Octavian Vasile Dărmănescu (**n. 1979; cântăreț din 2005**). Născut în Ștefănești, Argeș. Tată: Cristodor Florian Dărmănescu (n. 1953, Târgoviște). Mamă: Maria Boață (n. 1958, Boțești, Argeș). Adresă permanentă: Ștefănești, bl. 9, sc. B, ap. 16. Școala primară nr. 2, Ștefănești; gimnaziu: șc. gen. nr. 1, „Nicoale Simonide”, Pitești; liceu: Seminarul Teologic din Pitești (clasele IX-XII), Seminarul Teologic din Curtea de Argeș (cl. a XIII-a). Licențe: teologie, administrație publică, istorie-muzeologie, franceză-engleză, pedagogie muzicală. Masterate: filologie, istorie. Doctorat: filologie, Universitatea ”Alexandru Ioan Cuza”, Iași, an III, teza ”Damian Stănoiu. Viața și opera”. Soție: Ana-Maria Nicolae, (n. 1983), prof. engleză-franceză. Copii: Paula (n. 2009), Adrian (n. 2010), Lucian (n. 2013). Cărți: 1. „Convertirea prin literatură”, ed. Apologet, Craiova (2007) 2. „Diversiuni lirice”, ed. Filos, București (2012). Colaborări la revistele: „Argeșul Ortodox”, „Rost”, „Argeș”, „Restituiri Pitești”, „Argesis”, „Târgoviștea literară”. Conferințe: 1. internaționale: „Alexandru Philippide”, Iași, 17 septembrie 2015, lucrarea „Damian Stănoiu, destinul unui cleric umanist”. 2. naționale: Centrul Cultural Pitești (2014-2016): „Ziua întâi: 13 mai 1656, sfințirea bisericii domnești din Pitești”, „Personajele lui Damian Stănoiu”, „Cine a fost Doamna Bălașa”, „Cine a fost Constantin Șerban”, „Biserica domnească din Pitești la 360 de ani”. Activitate: 1. cântăreț bisericesc la: Brătieni-Florica, Ștefănești (1990-1997, 2000), Sf. Nicolae-Izvorani (1997-2000), Sf. Dumitru-Găvana III (2001-2005) 2. economist (2005-2008) 3. artist liric (tenor) Filarmonica Pitești (2007-2010). Diverse: cantautor, scriitor, corist în diverse coruri.

Epitropi și personal intern

Theodorache Simion (**n.1769-m.1844; epitrop între 1806**[3304]**-1840**). Evocat în 1810[3305], în 1814[3306], în 1815[3307], în 1822[3308]. În catagrafia oficială a orașului din 1838 figura „Tudoraiche Simonoiu”,

---

3301 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 46.

3302 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 89.

3303 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 157.

3304 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 4. Semnează după preoții de la Sf. Gheorghe, „Theodorache Simi”.

3305 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 9.

3306 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 12.

3307 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 13. Andrei, clucer, roagă câțiva boieri și negustori să întocmească lista lucrurilor rămase de la fostul județ de Pitești Ștefan Cocu(lescu), donator, printre altele, la biserica domnească. Printre persoanele alese este și un anume Theodorache Simion. Actul nu declină și calitatea de epitrop, însă o putem intui ușor, deoarece în 1814, cu prilejul unui embatic, epitrop prim era un jupân Theodorache, vezi Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 12, iar în următorul an este același, Theodorache Simeon, Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 13 și doc. 14.

3308 Arhiva..., „Dosar coprinzând...”, doc. 18. Epitrop la Sf. Gheorghe în diata surorii lui, Smaranda Gheorghe Mantu.

etatea 70 de ani, soția, Catinca, 50 de ani; împreună au în întreținere o fiică de 13 ani, Policsenia[3309]. În 1840 își face testamentul – cel puțin îi dă foaia de zestre fiicei sale, Polixenia[3310]. În 1841 îi moare un fiu, Nicolae, înmormântat la Sf. Gheorghe[3311]. Trăia și în 1844, semnând alături de epitropii bisericii[3312]. Moare, totuși, în acest an, la 75 de ani[3313]. Era tatăl Polixeniei Beștelei care vinde în 1845 bisericii domnești o prăvălie de-a răposatului ei tată[3314]. Era fratele Joiței și Smarandei, soțul Catincăi și tatăl lui Nicolae și Costache (fratele mic)[3315]. Un „Costache sin Teodor Simionoiu" își botează în 1846 un copil la Sf. Gheorghe[3316]. În 1847 un fiu al unui rob personal, Mănase, se căsătorește cu o țigancă[3317]. Tot acum, un copil de-al unui rob țigan personal, este înmormântat la Sf. Gheorghe[3318]. Vezi și pomelnicul unui Teodorache Cojocarul la biserica Mavrodolu[3319].

Cârstea (Hristea) Mumgiu (**epitrop între 1807**[3320]**-1817**). Încheie în 1814 cu popa Mihai Bogatu un embatic, alături de ceilalți doi epitropi, Theodorache și Anghel[3321]. În 1815 epitrop II este Hristea lumânărariul, adică același de anul trecut[3322]. În 1817 este evocat ca primul între epitropi Hristea Mumgiu[3323]. Dărâmă ca epitrop o vânzare ilegală la care semnase și celălalt epitrop, Dobrian boiangiu, invocă dreptul de protimis al bisericii asupra fostei prăvălii a răposatului preot Mihai Bogatu și o cumpără pentru aceasta[3324].

Anghel (**epitrop în 1814**[3325]).

Nicolae Dobrian boiangiu (**n. 1778-m. 1846; epitrop între 1817**[3326]**-1832**). Epitrop și în 1819[3327]. Tot în 1817 semnează pe un act prin care se face o vânzare ilegală, celălalt epitrop, Cârstea Mumgiu, dărâmând vânzarea după 12 zile și cumpărând prăvălia pentru biserică[3328]. În 1821 un Dobrian semnează martor într-un act al bisericii[3329]. În 1822, ca epitrop, „Dobriiaș boiangiu" trebuia să-i facă pomenile timp de 3 ani, conform testamentului, donatoarei bisericii domnești, Zmaranda, văduva lui Gh. Mantu[3330]. În 1823, epitrop[3331]. Semnează în 1830 și în 1834 în două acte ale bisericii[3332]. Epitrop în

3309 Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești..*, p. 155.
3310 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 66.
3311 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1841, Morți, f. 1.
3312 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii...", f. 2.
3313 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 2/1844, Morți, f. 1. În 1845 murise deja, vezi Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 14.
3314 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 14.
3315 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 18.
3316 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Botezați, f. 2.
3317 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Cununați, f. 1.
3318 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Morți, f. 1.
3319 Pr. Constantin Onu, Vasile Novac, *Biserica Mavrodolu*, Editura Dacpress, 2007, p. 25.
3320 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 2.
3321 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 12.
3322 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 13.
3323 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 15.
3324 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 23.
3325 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 12.
3326 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 15 („Dobriiaș boiangiu"), doc. 77 („Dobrian epitropu al b.") și Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 1 și f. 11..
3327 Arhiva…, f. 16 („Dobriian boiangiu").
3328 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 23.
3329 Arhiva..., „Registru de acte în copii", f. 9.
3330 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 18.
3331 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 20.
3332 Arhiva..., „Registru de acte în copii..." f. 10 și f. 11.

1832[3333]. Doi Dobrian, Tache și Petcu, foarte probabil fiii lui mai mari (Tache Dobrian va fi epitrop la Sf. Gheorghe, va muri în 1863), semnează printre oamenii de frunte de aici[3334]. În 1834 îi moare o fată, Safta[3335]. Tot în 1834 botează copilul Smărandei, una din fetele fostului protopop Vasile Gărdescu[3336]. În 1838 sârbul Dobriian Nicolaie avea 60 de ani, figura ca boiangiu, soția lui, Costandina, având 45 ani. Împreună aveau în întreținere trei băieți: Ristea (18 ani), Ghiță (14 ani) și Tudorache (8 ani)[3337]. Un Petcuță Dobriian, de 26 de ani, urma imediat în catagrafie, însurat cu Veroana[3338]. În 1846 „Petcu sin Dobrian boiangiu" își botează la Sf. Gheorghe fiul, Gheorghe[3339]. Tot în 1846 fiica lui, Ecaterina, își botează fiul tot aici, Dimitrie. Nașă, o soră de-a ei, Marița (Dobrian boiangiu) și soțul ei, Ioan Nicolopol, donatori la Sf. Gheorghe[3340]. Ea, de altfel, dona o candelă argintată sfântului lăcaș în 1879.

Dobrian boiangiu moare în 1846 în vârstă de 70 de ani[3341]. Din această sursă aflăm și al doilea prenume, Nicolae. În 1847 Ecaterina, fiica lui, alături de soțul lui, Damian Ioan, este nașă de cununie pentru un mire venit din Caracal[3342]. În 1848 fiul lui, „Petcuță Dobriian", moșier, își mai botează un copil la Sfântul Gheorghe, naș fiind fratele lui, Tache Dobrian, viitor epitrop aici[3343]. În 1849 Ecaterina își mai botează aici un fiu, Petre. Tată, același Damian Ioan, însă cu atributul „grecu"[3344]. În 1857 „Ioan cofetaru Teodoru cu Rada soția sa sin Dobrian boiangiu" sunt nași de cununie la Sf. Gheorghe[3345]. În 1858 tot Rada, fiica lui, botează copilul fratelui ei Petcuță[3346]. În 1859 o „Elena soția Ivanci(i) cofetaru sin Dobriean" nășeșete un copil la Sf. Gheorghe[3347].

(hagi) Țenea (epitrop în 1821[3348]). Fiul negustorului bucureștean Pătru Kalfiagiu Țenea, informație de pe o cazanie pe care o dona în 1796 bisericii din Gura Văii Ștefăneștiului[3349]. Pătru Țenea dona un potir de argint bisericii domnești Sf. Gheorghe, azi pierdut (furat din biserică în 1993), cu inscripția: „Țenea. Velica, Pătru; 1795, iulie 25"[3350]. Încă din 1806 avea o prăvălie chiar în dreptul altarului bisericii domnești[3351]. Între 1817-1818, ctitor, în tovărășie, potrivit pisaniei, cu slugerul Ion Ungurelu, al bisericii vechi Sf. Vineri din Pitești. În 1826 vinde bisericii domnești și Precistei din Coastă, proprietare comune a prăvăliei lui Cârstea măcelarul, donator, un drum de servitute. Semnează „Hagi Țenea sin Alecse"[3352]. Evocat din nou în acest an[3353]. În 1840 murise deja[3354]. Ginerele lui, Iancu Spiru,

---

3333 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 25.
3334 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 72.
3335 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 2/1834, Morți, f. 1.
3336 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dosar 1/1834, Botezați, f. 3.
3337 Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 154.
3338 *Ibidem*.
3339 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, f. 2.
3340 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, f. 3. Despre această relație a nașilor, vezi și Gheorghe Șovar, *op. cit.*, pp. 50-51.
3341 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 2/1846, Morți, f. 1.
3342 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4 / 1847, Cununați, f. 2.
3343 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 5/1848, Botezați, f. 1.
3344 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 6/1849, Botezați, f. 1. Damian Ioan va muri în 1858, vezi S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 14/1858, Morți, f. 1.
3345 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 13/1857, Cununați, f. 3.
3346 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 14/1858, Botezați, f. 2.
3347 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 15/1859, f. 1.
3348 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 17 și Arhiva…, „Registrul cu acte în copii...", f. 9.
3349 Constantin Dejan, *op. cit.*, p. 11.
3350 V. Brătulescu, *Biserici...*, p. 41.
3351 Arhiva…, „Registrul cu acte în copii...", f. 12.
3352 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 22.
3353 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 51.

avea în 1830 o prăvălie lângă biserica domnească[3355]. În 1838 locuia în vopseaua albastră din Pitești Nastasiia Hagi Țenea, sârboaică văduvă, de 60 de ani, cu doi fii, Nicolaie, de 25 de ani, și Ion, de 21 de ani[3356] – deci hagi Țenea murise deja. Tot aici mai locuia Țenea Stoian, cizmar sârb în vârstă de 45 de ani[3357] și sârbul Țenea Andrei, de 28 de ani, cojocar[3358].

Constantin Manole Mihalțu (epitrop între 1823[3359]-1832). Semnează ca epitrop în 1830[3360]. Epitrop secund (după poziționarea semnăturii)în 1832[3361].

Mihai Pop (n. 1793; epitrop între 1826[3362]-1840). Încă din 1820 figurează în „Catagrafia negustorilor din Pitești"[3363]. În 1828 este ctitor, alături de un alt epitrop de la Sf. Gheorghe, Pandele Petre, al bisericii Sf. Ilie[3364]. Evocat epitrop la biserica domnească și în 1830[3365]. În 1828 Mihale Popovici scria o „Condică de venituri și cheltuieli"[3366], lucrare azi pierdută. În 1830 cumpără cu protopopul Zamfir, paroh, pentru biserica domnească, o prăvălie – în 1834, tot ca epitrop, mai dă vânzătorului, nemulțumit acum de preț, încă o mie de taleri[3367]. Epitrop în 1832 alături de ceilalți epitropi[3368]. În 1838 este epitrop, alături de protopopul Gheorghe (Coculescu) [3369].Tot în acest an își mărită fiica, Elenca, cu Toma sin Ioan bogasieru, naș fiind „Dimitrie Popovici cu nepoata sa", foarte probabil fratele său văduv[3370]. Tot în 1838 figurează în catagrafia orașului. Este văduv, etatea 45, lipscan, are doi copii: Elena, de 13 ani, și Ion, de 9 ani, plus cinci slugi[3371]. În 1840 este evocat din nou ca epitrop[3372]. În 29 decembrie 1840 Mihail Popovici este înlocuit din epitropie deoarece, se pare, căzuse în faliment ca negustor[3373]. Tot în 1840 locuia într-una din prăvăliile bisericii[3374]. Când pleacă, lasă ilegal în două prăvălii ale bisericii pe ginerele lui, Toma Costandin, cu tot cu marfa, motiv de conflict între acesta și epitropie[3375].

Dimitrie Bărbescu (vechil al epitropiei în 1833[3376]). Reprezintă epitropia la Judecătoria de Argeș într-un proces cu un chiriaș care nu mai elibera o prăvălie a bisericii. O cruce din Cimitirul Sf.

3354 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 41.
3355 Arhiva..., „Registru de acte în copii...", f. 11.
3356 Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 39.
3357 *Ibidem*, p. 55.
3358 *Ibidem*, p. 67.
3359 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 20. Semnează sub epitropii Vasile Gărdescu, protopop, și Dobriian boiangiu.
3360 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 33.
3361 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 23.
3362 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 27 și doc. 51. Însărcinat de epitropie să zidească o prăvălie pe un teren donat.
3363 Constantin Șerban, *Negustori argeșeni la începutul sec. al XIX-lea. Două documente inedite*, în „Studii și comunicări. Muzeul Pitești", V, 1980, p. 273, anexa 2.
3364 Pr. Marin M. Braniște, *Pisanii*...(II), p. 259.
3365 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 1 și f. 11.
3366 Arhiva..., „Inventar, 1972", f. 2 și Pr. Marin M. Braniște, *Școli particulare....*, p. 254, nota 18.
3367 Arhiva..., „Registrul de acte în copii", f. 11.
3368 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 25.
3369 Arhiva..., „Registru de acte în copii", f. 12.
3370 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 2/1838, Cununați, f. 2.
3371 Spiridon Cristocea, *op. cit.* , p. 150.
3372 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 41.
3373 Arhiva..., „Registru de acte în copii..." f. 1 și f. 22, nr. 38, intitulat „Treisprezece bucăți hârtii: ale Epitropii biserici, ale Cârmuirii, ale Judecătorii, ale Departamentului, toate atingătoare de scoaterea lui Mihai Popovici din prăvăliile biserici".
3374 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 42.
3375 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 48.
3376 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 32.

Gheorghe din Pitești, primul cvartal din stânga, are inscripționat următorul nume: „Filoftea Bărbescu, 1907-1984”. Numele soțului, a cărui fotografie există încă, nu ni s-a păstrat. Cu siguranță, acesta este un urmaș al vechilului menționat.

Răducanu Parashivescu (n. 1808; epitrop în 1841[3377] și în 1845). Deja din 1840 semnează între martorii și epitropii de la Sf. Gheorghe[3378]. Cu această calitate de epitrop mai apare în 1845[3379]. În 1846 și 1848 apare martor în actele bisericii[3380]. În 1838 era flăcău, avea 30 de ani, stătea în vopseaua albastră, avea 3 slugi și ținea și o rudă în casă[3381]. În 1846 „Răducanu Paraschiv brașoveanu” se căsătorește cu „Zmăranda sin protopopu Vasilie Gărdescu”, fost slujitor la Sf. Gheorghe, răposat deja[3382]. În 1847 botează un nepot de „papistași”[3383]. În 1848 un țigan de-al lui botează alți țigani[3384]. În 1849 îi moare un copil, Gheorghe[3385]. În 1853 îi mai moare un copil, Ana[3386]. În 1854 îi moare și soția, Zmăranda[3387]. În 1857 „Iancu sin Dumnealui Răducanu Paraschivescu cu soru-sa Sansinca” cunună o servitoare țigancă de-a tatălui[3388]. Tot acum Sasinca, împreună cu unchiul ei, Vasilache, fiul protopopului Vasile Gărdescu, cununa vizitiul tatălui ei, țigan dezrobit[3389]. Tot în 1857 Răducanu Paraschivescu, împreună cu fiica lui, Bălașa, cunună nepotul popii Ivașcu (popa Ivașcu, foarte probabil, unul dintre cei trei preoți Ioan care au slujit după 1800 la Sf. Gheorghe, neidentificați încă)[3390]. În 1858 fiica lui, Bălașa, botează un copil al Anastasiei, fiica protopopului Gheorghe Coculescu[3391]. Tot acum, pitar deja, botează copilul viitorului epitrop de aici, Mihalache Simionescu[3392].

Cu această ocazie, aflăm și ocupația veche a lui Răducanu: brașovean. În 1859 fiica lui, Sasinca, botează un copil[3393]. Tot în acest an îi moare din nou un copil, Elisabeta[3394]. În 1860 Bălașa, fiica lui de 16 ani, se mărită la Sf. Gheorghe, nașă fiind fiica fostului protopop Gheorghe Coculescu, Ecaterina[3395]. În 1861 fata lui, Bălașa, își botează aici copilul[3396]. În 1862 Răducanu botează la Sf. Gheorghe un nepot de arendaș[3397]. În 1863 botează 2 copii: Gheorghe, nepotul popii Ivașcu, și Ioan, fiul cojocarului Dimitrie Marinescu[3398]. Consilier al primăriei în 1863[3399]. În 1864 mai botează un copil la Sf. Gheorghe[3400]. În 1865 mai botează doi copii, tot aici[3401]. În 1876 este evocat ca răposat (dăduse bani cu împrumut)[3402].

3377 Arhiva..., „Registru cu acte în copii”, f. 7.
3378 Arhiva..., „Registru cu acte în copii”, f. 1 și f. 4.
3379 Arhiva..., „Registru cu acte în copii”, f. 10.
3380 Arhiva…, „Dosar coprinzând...”, doc. 70 și doc. 72.
3381 Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești…*, p. 65.
3382 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 3/1846, Cununați, f. 1.
3383 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Botezați, f. 1.
3384 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Botezați, f. 2.
3385 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 6/1849, Morți, f. 2.
3386 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 10/1853, Morți, f. 1.
3387 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 11/1854, Morți, f. 1.
3388 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 13/1857, Cununați, f. 1.
3389 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 13/1857, Cununați, f. 2.
3390 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 13/1857, Cununați, f. 2.
3391 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 14/1858, Botezați, f. 2.
3392 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 14/1858, Botezați, f. 2.
3393 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 15/1859, Botezați, f. 2.
3394 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 15/1859, Morți, f. 2.
3395 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 16/1860, Cununați, f. 1.
3396 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 17/1861, Botezați, f. 2.
3397 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 18/1862, Botezați, f. 3.
3398 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 19/1863, Botezați, f. 2 și f. 3.
3399 Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 74.

Nicolae Coculescu (**n.1803-m.1891; epitrop între 1841**[3403]**-1848**). Tot în 1841 semnează „Nicolae Coculescu al doilea"[3404]. Nu figurează în catagrafia orașului din 1838, fapt din care deducem că a venit în Pitești (foarte probababil din Cocu, chemat de fratele lui, protopop de Pitești, cu siguranță mult mai mare ca etate) după acest an.

Născut în 1803, decedat în 1891: jurist, militant politic, înalt funcționar public, magistrat al Tribunalului Argeș în 1848. Urmărit de trupele ruse ale generalului Engelhart, se refugiază în București. Fondator Teatrul Național Pitești, 1852. Primar al orașului Pitești (1861, 1863, 1865, 1878-1880) și președinte al Consiliului Comunal Urban. Organizează primirea oficială a doamnei Elena Cuza (3- 4 octombrie 1863), a șefului de cabinet al domnitorului, Balignot de Beyne (aprilie 1865) și a principelui Carol (30 aprilie 1878)[3405]. În 1834 botează un copil la Sf. Gheorghe[3406]. Semnează ca epitrop și în 1845, alături de aceiași din 1841[3407]. În 1846, semnează imediat după protopop, probabil tot epitrop[3408]. În 1847 un rob de-al lui, țigan, își botează copilul la Sf. Gheorghe[3409]. În 1848 fiii lui, Eutihie și Iorgu, botează câte un copil la Sf. Gheorghe[3410]. În 1848 semnează ca în 1841, „Nicolae Coculescu II", nu neapărat epitropul al doilea după cel prim, casier[3411], ci pur genealogic: primul Nicolae Coculescu piteștean din secolul al XIX-lea este un județ de Pitești, ginerele lui Ștefan Cocu (lescu), postelnic și județ de Pitești și el, decedat în 1810[3412]. Această translație onomastică era efectul clasic al celui care lua o nevastă mai bogată. Ioan, protopop și iereu al bisericii domnești din Pitești, era, foarte probabil, fratele județului de Pitești amintit mai sus, Ștefan, amândoi din Cocu. Acest Ștefan, după ce împarte averea, donează o casă în Pitești Catincăi, fiica lui, soția lui Nicolae. Potrivit testamentului, după moartea Catincăi, casele cu locul lor aveau să fie proprietatea bisericii domnești[3413].

Nicolae Coculescu, mare pașoptist piteștean, ținea un club revoluționar. Membru în septembrie 1848 în Tribunalul Argeș, fuge din Pitești pentru a evita arestarea[3414]. Deputat în consiliul municipal Pitești, este trimis în 8 februarie 1859, alături de Eftimie Nicolau, din partea Piteștiului, să salute la București pe alesul comun al celor două țări, Alexandru Ioan Cuza[3415]. Șef al Maghistratului din Pitești în 1848, dă numele străzilor Șerban Vodă și Bălașa Doamna, conform unei relatări din 1886[3416]. Casa lui se află încă în Pitești, în fața Școlii Generale nr. 3, într-o stare deplorabilă. Ministerul a montat în 2014, ca, de altfel, pe toate clădirile istorice din Pitești, o plăcuță trilingvă de identificare. Ea conține următorul text: „Monument istoric, sec. XIX. Casa Coculescu. Casă tradițională musceleană construită la începutul sec. XIX, cu pivniță înaltă, etaj de lemn și fațadă decorată cu lezene și bosaje clasiciste din stuc. I-a

---

3400 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 20/1864, Botezați, f. 1.
3401 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 21/1865, Botezați, f. 2.
3402 Arhiva..., „Dosar coprinzând..."doc. 96.
3403 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 1: alegerea lui ca nou epitrop, alături de Pandele Petre și de protopopul Gheorghe Coculescu (Economu).
3404 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 7.
3405 *Enciclopedia...*, vol. I, pp. 206-207.
3406 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 1/1834, Botezați, f. 3.
3407 Arhiva…, „Registru de acte în copii", f. 14.
3408 Arhiva…, „Registru de acte în copii", f. 17.
3409 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Botezați, f. 3.
3410 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 5/1848, Botezați, f. 3.
3411 Arhiva..., „Dosar coprinzând..." doc. 72, și Arhiva..., „Registru cu acte în copii" f. 17.
3412 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 8.
3413 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 8.
3414 Petre Popa, Paul Dicu, Silvestru Voinescu, *op. cit.*, pp. 132, 135.
3415 *Ibidem*, p. 141.
3416 Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 312-313.

aparținut lui Nicolae Coculescu (1803-1891), jurist, pașoptist, director al teatrului local, deputat, ales de patru ori primar al orașului". Calitatea de primar al Piteștiului desprinsă din arhiva bisericii domnești din Pitești: 1855[3417], 1857[3418], pentru 1861[3419], pentru 1880[3420].

În 1849 o altă fiică, Haritia Coculeasca (doar de 4 ani, vezi mai jos), nășește un copil la Sf. Gheorghe[3421]. Tot în 1849 cunună la Sf. Gheorghe, împreună cu mama lui, Maria, pe Vasile, fiul fostului protopop Vasilie Gărdescu. Sursa mai indică faptul că el, Nicolae Coculescu, este fiul protopopului Ioan[3422]. Așadar, epitropul Nicolae Coculescu era fratele parohului de aici, protopopul (încă) Gheorghe Iconomu. În 1851 o altă fiică a lui, Evtihia, se căsătorește cu Dimitrie, fiul unui povarnagiu local, la biserica Sf. Nicolae (în parohia căruia, de fapt, stăteau)[3423]. În 1854 îi moare un fiu, Gheorghe[3424]. În 1855 fiul lui, Ioan, se căsătorește cu „Zmăranda sin Dimitire Zamfirescu lipscanu", nași fiind „Dumnealui Matache Dohtoru Capitanovici cu soția sa Elena Tărtășasca"[3425] – această noră va fi îngropată în același mormânt cu al lui, socrul mare. În 1857 Nicolae Coculescu își botează propria nepoată, Maria, fiica fiului său Ioan[3426]. În 1858 botează o fiică a lui Vasilache Gărdescu, fiul fostului protopop Vasile[3427]. În 1861 îi mai botează aceluia încă o fiică, Amelia[3428]. Tot în 1861 Ghiță Dobrian, arendaș în vârstă de 27 de ani, se căsătorește la Sf. Gheorghe cu Aretia, în vârstă de 16 ani, fata lui Nicolae Coculescu[3429]. Cei doi vor avea în anul următor o fetiță, Chiriaca[3430]. În 1863 moșierul Ioan, fiul lui, căsătorit cu „Zmaranda sin Dumitrache", își botează aici fiul, Nicolae[3431]. În 1864 Nicolae Coculescu botează la Sf. Gheorghe lui Grigorie, moșier, nepot, fiul fratelui său, Gheorghe Coculescu, fostul protopop, un băiat, Gheorghe[3432]. Tot atunci, Aretia, fiica lui, își botează a doua fiică, Maria, tot la Sf. Gheorghe[3433], dar copilul nu trăiește decât 15 zile[3434]. Aritia Coculescu, fiica primarului Nicolae, își revine în 1865 și naște un băiat, Teodor, botezat tot aici[3435].

În 1921 fostul paroh Nae Boerescu, bătrân deja, clarifică un litigiu: „Fostul protopop Ghiță Coculescu, preot la această biserică, frate cu Nicolae Coculescu, tatăl lui Ioan Coculescu, a dat acest teren lui Nicolae Coculescu cu condiția ca să dea pe fiecare an câte două oca de lumânări și să plătească cântărețul din dreapta cu una sută lei vechi lunar, adică treizeci și șapte lei noi de acum. În urmă, după construcția de pe acest teren a ocupat fără nicio învoire încă un mic teren pe care a clădit o mică prăvălie pentru care, constrâns, a plătit și plătește și acum suma de lei 7 și 41 de bani, iar pentru terenul cel mare nu a dat nici lumânări, nici nu a plătit cântărețul. Epitropia cere moștenitorilor plata de răscumpărare a

---

3417 Arhiva…, „Dosar coprinzând...", doc. 87.
3418 Arhiva…, „Dosar coprinzând...", doc. 99.
3419 Arhiva…, „Dosar coprinzând...", doc. 123.
3420 Arhiva…, „Dosar coprinzând...", doc. 91.
3421 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 6/1849, Botezați, f. 2.
3422 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 6/1849, Cununați, f. 4.
3423 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Nicolae, Pitești, Dos. 18/1851, Cununați, f. 1.
3424 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 11/1854, Morți, f. 2.
3425 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 12/1855, Cununați, f. 2.
3426 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 13/1857, Botezați, f. 3.
3427 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 14/1858, Cununați, f. 3.
3428 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 17/1861, Botezați, f. 3.
3429 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 17/1861, Cununați, f. 1.
3430 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 18/1862, Botezați, f. 2.
3431 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 19/1863, Botezați, f. 1.
3432 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 20/1864, Botezați, f. 1.
3433 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 20/1864, Botezați, f. 2.
3434 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 20/1864, Morți, f. 1.
3435 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 21/1865, Botezați, f. 1.

embaticului în proporție cu venitul ce le produce imobilul clădit de peste 35 de mii de lei chirie anuală, fiind locul în partea cea mai frumoasă a orașului”[3436]. În 1868 Nicolae Coculescu sprijină epitropia în calitate de consilier al primăriei și al bisericii domnești în dorința unanimă de a „repara” biserica, adică de a o lărgi și de a-i demola zidul dintre naos și pronaos, acte ilegale astăzi, samavolnice, dar perfect scuzabile mentalității de atunci[3437]. Totodată, îi avertizează pe epitropi să dea jos gardul de scânduri din fața sfântului lăcaș, deoarece nu rezonează cu alinierea din 1850[3438]. În 1873 roagă primăria să mijlocească pe lângă epitropie să-i împrumute o mie de galbeni cu dobândă[3439].

În 1886 epitropia îl recomanda primarului, care strângea informații despre istoria Piteștiului[3440]. Este înmormântat în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din dreapta. Inscripția funerară : „Nicolae Coculescu, născut la 1803 septembrie, decedat la 1891 octonvrie. Zmaranda I. Coculescu, născută la 1838 aprilie, decedată la 1896 septembrie”. Zmaranda este chiar nora lui, vezi mai sus. În 1970 Gheorghe Henrik Coculescu, domiciliat în București, str. Frumoasă, nr. 52, ruga printr-o scrisoare pe parohul Marin Braniște să-l ajute documentar pentru a-și putea dobândi certificatul de moștenitor[3441]. Din act se desprinde faptul că Gheorghe Henrik este fiul lui Gheorghe Coculescu, decedat în 12 aprilie 1915, la rându-i, fiul lui Nicolae Coculescu. Nu știm dacă părintele a găsit actele pe care bătrânul Coculescu i le cerea, însă pe cerere notează cu stiloul : „Ion N. Coculescu, 84 ani, decedat la 8 martie 1915, fiul lui N. și Maria Coculescu, (?), B-dul Elisabeta Doamna, nr. 37”. Cunoaștem, așadar, numele soției lui Nicolae Coculescu. Menționăm că pe parcela funerară destul de mare pe care familia Coculescu o are în cimitirul orașului Pitești, numai obeliscul lui Nicolae Coculescu a mai rămas în picioare, și nici alte cruci căzute nu mai sunt.

Pandele Petre (n. 1798; epitrop în 1841[3442] și între 1854-1863?). În 1828 zidește biserica actuală Sf. Ilie. Pisania: „Cu bunăvoirea Tatălui, cu ajutorul Fiului și cu puterea Sfântului Duh, îndemnatu-s-au robii lui Dumnezeu Pandele sin Petre cu soția Păuna, Tudorache sin diaconul, Crâstea, soția sa Ilinca, Mihai Popovici cu frații Pavel și Dumitru, cu cheltuiala dumnealor, de au ridiccat această sfântă biserică din temelie, în cinstea sfântului proroc Ilie, sfântul doftor Pantelimon și cuvioasa Paraschiva, în zilele mare(lui) împărat al Rusiei, Nicolae Pavlovici, sfințindu-se de mitrop(olitul) Ungrovlahiei, chir Grigorie, la leat 1828, mai 22”[3443]. Semnează în 1845 ca epitrop, alături de aceiași din 1841[3444]. În 1838 avea 40 de ani, era băcan, soția lui, Ana, avea 25 de ani, împreună având 2 băieți și trei fete[3445]. În 1846 îi moare un ginere, „Dimitrie Zlate zet Pandele Petru”[3446]. În 1847 Elena, fata lui, nășește un copil la Sf. Gheorghe[3447]. În 1848 Ecaterina, fiica lui, nășește un copil la Sf. Gheorghe[3448]. Tot în 1848,

---

3436 Arhiva..., Dos. 119, f. 50.
3437 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 112.
3438 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 129.
3439 Arhiva…, Dosarul 3 („Dosier documental de toate bugetele și bilanțele aprobate pe anii 1874-1889 și exercițiile 1889-1894”), f. 60.
3440Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 312-313.
3441 Arhiva…, „Registru de Intrări-Ieșiri, 1970”, f. 23.
3442 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii”, f. 1. Ales nou epitrop, alături de Nicolae Coculescu și de protopopul Gheorghe Coculescu (Economu).
3443 Pr. Marin M. Braniște, *Pisanii*... (II), p. 259, și Constantin Bălan, *op. cit.*, p. 376, nr. VII 525 .
3444 Arhiva..., „Registrul cu acte în copii”, f. 14.
3445 Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, p. 151.
3446 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 3/1846, Morți, f. 1.
3447 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Botezați, f. 2.
3448 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 5/1848, Botezați, f. 3.

ca ctitor al bisericii Sf. Ilie, negociază cu biserica domnească o chirie[3449]. Epitrop și în 1853[3450]. Epitrop și în 1855[3451]. Epitrop și în 1856[3452], în 1857[3453] și în 1858[3454]. În 1860 plătea embatic bisericii domnești pentru o prăvălie, foarte probabil a ctitoriei lui, Sf. Ilie[3455]. În 1863 epitropul din partea guvernului, Tache Dobrian, moare, fiind înlocuit cu Mihalache Simionescu. În ipoteza în care erau trei epitropi legali, ca mulți ani de acum înainte, Pandele Petre ar putea figura până în acest an ca epitrop, însă nu girăm precis această posibilitate. Deja în 1864-1865 are câteva probleme cu epitropia privind onorarea embaticului ctitoriei sale, Sf. Ilie. Această biserică va avea prăvălia din curtea bisericii domnești mult timp, până după al doilea război mondial, când toate clădirile vechi din centrul civic vor fi demolate. Un psalt câmpulungean renumit, Nicolae Pandele, a trăit la sfârșitul secolului al optsprezecelea până la jumătatea celui următor[3456]. Probabil, rude.

Badea Crâmpotan (**cântăreț între 1846**[3457]**-1870**). Evocat și în 1852[3458]. Tot în 1846 „Badea dascălu sin Ilie Crâmpotan" își botează aici fiul, Gheorghe. Mamă, „Magdalina sin Alecse monahu". Naș, Ioan sin Raicu Iota. Botează popa Alecsandru[3459]. În 1848 își mai botează un copil aici, Ioan, naș fiind Ioan Raicovici[3460]. Cântăreț și în 1853[3461], în 1855[3462], în 1856[3463], în 1857[3464], în 1859[3465]. În 1861 devine cântăreț prim[3466]. Cântăreț și în 1865[3467], în 1866[3468], în 1867[3469]. Răposat în 1870, tot cântăreț[3470].

Dimitrache Petrescu (**epitrop între 1852**[3471]**-1871**). Semna încă din 1848 între oamenii de frunte ai bisericii[3472]. În 1849 o Maria Petreasca, probabil rudă, nășește la Sf. Gheorghe un copil[3473]. În 1850 un Dumitru N., boiangiu, scrie un *Pomelnic* al bisericii domnești, astăzi pierdut, dar aflat în „Inventarul" din 1972. Acesta nu putea fi Dimitrie Petrescu datorită inițialei tatălui, însă asemănarea onomastică rămâne ispititoare. În 1853 închiriază un loc al bisericii pe care se angajează să facă o prăvălie care, ulterior, după

[3449] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 8.
[3450] Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 8.
[3451] Arhiva..., „Dosar cu diferite chârti din ani trecuți începând de la anul 1826" (în contiunare, „Dosar...1826"), f. 37 și Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 116.
[3452] Arhiva..., „Dosar...1826", f. 37.
[3453] Arhiva..., „Dosar...1826", f. 48.
[3454] Arhiva...., Dosarul 7, f. 1.
[3455] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 124.
[3456] *Enciclopedia* ..., vol. III, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2012, p. 196.
[3457] Arhiva..., „Registrul cu acte în copii", f. 17 (plătit cu patru sute de lei anual, cântăreț II).
[3458] Arhiva..., Dosarul 7, f. 37.
[3459] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 3/1846, Botezați, f. 1.
[3460] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 5/1848, Botezați, f. 1.
[3461] Arhiva..., Dosarul 7, f. 20 (plătit cu 450 lei anual).
[3462] Arhiva..., „Dosar...1826", f. 39.
[3463] Arhiva..., Dosarul 7, f. 40.
[3464] Arhiva..., Dosarul 7, f. 68.
[3465] Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 121 (cântăreț II, 850 lei anual).
[3466] S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 6.
[3467] Arhiva..., Dosarul 6, f. 5 (contract anual pe o mie de lei plus încasările unui sfeșnic pentru răposați).
[3468] Arhiva..., Dosarul 6, f. 67.
[3469] Arhiva..., Dosarul 6, f. 172.
[3470] Arhiva..., Dosarul 6, f. 5.
[3471] Pr. Marin M. Braniște, *Însemnări...*, p. 204, p. 205 (menționează că este epitrop din 1852: „Din anul 1852 ghiar păstoresc sfâ(n)t m(are) m(ucenic) Gheorghe. Cu epitropia și până astăzi (1)869 și de aici înainte de cine se va mai păstori să slujească după cum am slujit eu, nu mai mult să fie lucrurile în bună stare și în adevăr, 1869; fevr(uari)e 26. Epitrop Hagi Dumitrache Petrescu").
[3472] Arhiva…, „Dosar coprinzând…", doc. 72.
[3473] S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 6/1849, Botezați, f. 1.

o folosință de 14 ani, va rămâne bisericii[3474]. În 1857 este naș de cununie, cu soția lui, Ioana. Cu această ocazie aflăm rangul deținut în urbe: „Dimitrache starostea Petrescu”[3475]. Cu acest indiciu îl găsim staroste și în 1847, când „Floarea sin Dumnealui Dumitrache starostea corporaților” nășea un copil la Sf. Gheorghe[3476] și când însuși starostea, cu soția lui, Ioana, cununa o pereche de tineri[3477]. Era staroste și în 1848, când Tudora, altă fiică a lui, boteza doi copii[3478].

În 1859 îi moare fiul, Mihalache[3479]. Un pictor bisericesc, Ilie Petrescu, este semnalat în 1865[3480], tatăl binecunoscutului pictor Costin Petrescu[3481]. Cum breasla pictorilor era înglobată în cea a cojocarilor, putem postula că Dimitrie Petrescu, staroste general, era, la bază, cojocar, venind, probabil, în legătură cu biserica domnească prin fostul epitrop Pandele Petre, epitrop aici și ctitorul bisericii cojocarilor, Sf. Ilie[3482]. În 1862 fiica lui Ecaterina, 18 ani, se căsătorește cu Iordache Bănescu, brașovean[3483]. În 1863 cei doi își botează aici fiul, Costandin[3484]. Dimitrache Petrescu apare în majoritatea actelor de contabilitate până în 1871 – cu o mică cezură, în 1868, când pleacă în pelerinaj la Ierusalim („la Agealâc”). Când revine, tot în 1868, nu îl lasă pe tânărul preot Nae Boerescu să stea în casele bisericii și introduce noaptea în ele pe Nae Remias Lipscanu[3485]. Se cere intervenția primăriei, cu polițai, pentru evacuarea lui, însă primarul răspunde că nu se amestecă, deoarece puteau să-i închirieze preotului încă de pe când camerele erau goale[3486]. Mai mult, polițaiul orașului îndrumă către judecătorul de plasă, după ce află refuzul chiriașului de a ieși din casă, la stăruințele subcomisarului „de roșu” (al mahalalei din culoarea roșie)[3487]. Dimitrache Petrescu se scuză primarului că celălalt epitrop e de vină, dar primarul nu îi dă dreptate și îl somează să-și scoată din case chiriașul introdus ilegal[3488]. Primarul îl dă în judecată[3489], și îndeamnă consilierii de la Sf. Gheorghe să îl schimbe[3490].

În mod surpinzător azi, epitropul Dimitrache Petrescu câștigă procesul[3491]. Într-un act nedatat copiază actele prin care arată pe singurii slujitori de aici care au primit gratuit terenuri din partea bisericii[3492]. În 1869 leagă pe cheltuiala lui „Mineiul pe ianuarie”, ediția Chesarie al Râmnicului, 1779[3493]. În 1870 donează o cruce de argint care nu mai există azi în inventar, dar în cel din 1972, da. Semnează și în

---

3474 Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 4.
3475 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 13/1857, Cununați, f. 1.
3476 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Botezați, f. 3.
3477 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 4/1847, Cununați, f. 1.
3478 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 5/1848, Botezați, f. 2.
3479 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 15/1859, Morți, f. 1.
3480 Pr. Marin M. Braniște, *Pisanii...*(II), p. 258.
3481 Ștefan Meteș, *Din istoria artei religioase române*, Cluj, 1920, p. 76, nota 1.
3482 Dimitrache Petrescu poate fi unul dintre nepoții lui Nicolae Ș. Petrescu, sluger la curtea lui Alexandru Ipsilanti (1774-1782), mare proprietar în Pitești și în preajma lui, *Enciclopedia...*, vol. III, p. 236. Renumitul pictor bascovean Ilie P. Petrescu (1836-1889), contemporan, staroste al zugravilor piteșteni în 1864 era, probabil, rudă, vezi *Ibidem*, p. 234.
3483 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 18/1862, Cununați, f. 1.
3484 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 19/1863, Botezați, f. 2.
3485 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 120.
3486 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 115-116.
3487 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 118.
3488 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 122.
3489 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 123 și f. 136.
3490 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 126.
3491 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 138.
3492 Arhiva..., „Dosar coprinzând…”, doc. 130.
3493 Pr. Marin Braniște, *Însemnări...*, p. 204.

1871[3494], an în care, se pare, moare. Ginerii deja-răposatului Dimitrache Petrescu donează bisericii domnești o sfită în memoria lui[3495]. După moartea lui întâmplată, repetăm, foarte probabil, între 1871-1872, epitropia dă în judecată pe moștenitori, deoarece reținuseră ilegal niște bani ai bisericii[3496].

Tache Dobrian (epitrop în 1863[3497]). Este evocat indirect, ca fost epitrop din partea guvernului, în 1863 murind. Epitropia și primăria, conform legii, fac demersuri pentru alegerea altui epitrop legal din partea Statului. Foarte probabil este fiul fostului epitrop Dobrian boiangiu. În 1848 doi Dobrian, Tache și Petcu, foarte probabil fiii lui Dobrian boiangiu, semnează printre oamenii de frunte de aici[3498]. În 1848 botează fiul altui Dobrian, moșierul Petcu(ță)[3499]. În 1850 „Dumnealui Tache Dobrian cu Chiriachi sin Ivancea cojocaru din Pitești" cunună fiica unui sârb cu fiul unui tutungiu[3500]. În 1852 mai botează un copil aici[3501]. În 1857 botează copilul surorii sale, Ecaterina[3502]. Tot acum „Gheorghe sin Dobrian boiangiu", probabil fiul lui Tache, este naș de botez, tot aici[3503]. În 1861 el, „Ghiță Dobrian", arendaș de 27 de ani, se căsătorește la Sf. Gheorghe cu Aretia, de 16 ani, fata cunoscutului Nicolae Coculescu[3504]. Tache Dobrian cunună în 1862 pe Dobriță, fiul popii Sandu Antonescu de la biserica Sf. Gheorghe[3505]. De aici aflăm că era căsătorit cu Ecaterina Damian. Tache Dobrian moare în 1863 de lentă, la 46 de ani[3506]. Familia unui moștenitor, Tudor Dobrian, este înmormântată în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din dreapta.

Mihalache Simionescu (**epitrop II între 1863[3507]-1865**). Își dă demisia, scuzându-se primarului că interesele lui de afaceri nu îi mai permit și funcția de la biserică[3508]. În 1868 comerciantul donează o sfită bisericii domnești în memoria răposatei sale soții, Efrosina[3509]. În 1858 își boteza fiica, Elena, la Sf. Gheorghe[3510]. Din sursă aflăm că soția lui era „Efrusina sin pitaru Petre Păcioicu" și naș „pitaru Răducanu Parashivescu brașoveanu", fost epitrop aici. Copilul va muri peste un an, în 1859[3511]. În 1865 îi mai moare un copil, Alexandra, de 1 an, „din vărsat"[3512].

Andrei Ștefănescu (**evocat epitrop II în 1865[3513]-1872 și epitrop prim între 1872-1878)**. Vine în locul lui Mihalache Simionescu, demisionat. Evocat epitrop și în1866[3514], și în 1867[3515]. În 1868 primul epitrop, Dimitrie Petrescu, merge la Ierusalim și îl deleagă pe el să conducă epitropia; el dorește să îl

---

3494 Arhiva…, „Dosar coprinzând…", f. 343 și Arhiva…, „Dosar... 1826", f. 20.
3495 Arhiva…, „Synodicul...", 1885, f. 43.
3496 Arhiva..., „Dosar coprinzând...", doc. 93-97.
3497 Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 74.
3498 Arhiva..., „Dosar coprinzând..."doc. 72.
3499 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 5/1848, Botezați, f. 2.
3500 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 7/1850, Cununați, f. 2.
3501 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 9/1852, Botezați, f. 3.
3502 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 13/1857, Botezați, f. 1.
3503 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 13/1857, Botezați, f. 1.
3504 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 17/1861, Cununați, f. 1.
3505 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 18/1862, Cununați, f. 1.
3506 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 19/1863, Morți, f. 1.
3507 Arhivele Naționale București, Fond M.C.I.P., Dos. 413/1853, f. 77-80. Propus de episcopul Argeșului, Neofit, confirmat de domnitorul Alexandru Ioan Cuza ca epitrop II, din partea guvernului.
3508 S.J.A.A.N., fond Primăria Pitești, Dos. 7 (24)/1862, f. 30.
3509 Arhiva…, „Synodic…", f. 43.
3510 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 14/1858, Botezați, f. 1.
3511 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 15/1859, Morți, f.1.
3512 S.J.A.A.N., fond C.R.S.C. / Parohia Sf. Gheorghe, Pitești, Dos. 21/1865, Morți, f. 1.
3513 Arhiva..., Dosarul 6, f. 43, 29.
3514 Arhiva..., Dosarul 6, f. 117, f. 143 și f. 145.
3515 Arhiva..., Dosarul 6, f. 169.

introducă pe tânărul preot Nae Boerescu în casele bisericii, dar când epitropul prim se întoarce, îi dărâmă decizia[3516]. Epitrop în 1869[3517], în 1870[3518], în 1871[3519], în 1873[3520], în 1874[3521], în 1875[3522], în 1876[3523] și în 1877[3524]. În 1878, odată cu retragerea lui din epitropie, ia actele și obiectele bisericii, fapt pentru care noii epitropi îl somează de mai multe ori prin intermediul primăriei să le predea[3525]. În 1883 epitropia (Iancu Raicoviceanu și Agate Vasiliu) îl dă de două ori în judecată[3526], dar fără succes[3527]. În 1884 renunță la depăgubirea de 789 de lei pe care epitropia, după procesul pierdut, trebuia să i-o restituie[3528]. În 1879 semnează pe a doua filă a celui de-al doilea exemplar din Octoihul pe 1811 aflat în inventar, alături de semnăturile preotului Gh. Popescu și a lui G. Ghițulescu, paracliser. Ni s-a păstrat întipărit pe o filă chiar sigiliul său personal[3529].

Ioan Raicoviceanu (**epitrop prim între 1871[3530]-1873 și între 1878-1897**). În 1838 în vopseaua galbenă trăia pitarul Ioan Răcoviceanu, de 52 de ani, cu soția lui, Safta, printre ai căror băieți nu se număra, probabil deocamdată, niciun Ioan[3531]. Proprietar imobiliar, mic întreprinzător, librar și tipograf piteștean (1885), sindic comercial, membru al Camerei de Comerț și Industrie, editor „Luptătorul” (1888, 1911), publicație inspirată de doctrina Partidului conservator[3532]. Epitrop și în 1872[3533], și în 1873[3534]. În 1874 dăruiește cele două mari sfeșnice de alamă împărătești prezente și acum în naos, la baza soleei, „amândouă lucrate după modelul celor de la sf. Mitropolie din București”[3535]. Epitrop din nou în 1878[3536], în 1879[3537], în 1880[3538], în 1882[3539], în 1883[3540], în 1884[3541], în 1885[3542], în 1886[3543], în 1887[3544], în

[3516] Arhiva..., Dosarul 6, f. 236.
[3517] Arhiva..., Dosarul 6, f. 271.
[3518] Arhiva..., Dosarul 6, f. 307.
[3519] Arhiva..., Dosarul 6, f. 343.
[3520] Arhiva..., Dosarul 6, f. 613.
[3521] Arhiva..., Dosarul 6, f. 622, Arhiva..., Dosarul 92 (anul 1874), f. 1, Arhiva..., Dosarul 93, f. 12 (alegerea lui, din nou, pentru acel an).
[3522] Arhiva..., Dosarul 93, f. 6.
[3523] Arhiva..., Dosarul 91, f. 7.
[3524] Arhiva..., Dosarul 89, f. 5.
[3525] Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 45.
[3526] Arhiva..., Dosarul 19 (1883), f. 59.
[3527] Arhiva..., Dosarul pe anul 1887, f. 68.
[3528] Arhiva.., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 253.
[3529] Arhiva...., Dosarul 92 (anul 1874), f. 4.
[3530] Arhiva..., Dosarul 6, f. 348 și f. 389, semnează după epitropul Andrei Ștefănescu.
[3531] Spiridon Cristocea, *Orașul Pitești...*, pp. 86-87.
[3532] *Enciclopedia ...*, vol. III, p. 317.
[3533] Arhiva..., Dosar 6, f. 400.
[3534] Arhiva..., „Dosar...1826”, f. 6 (ia decizia cu primul epitrop, Andrei Ștefănescu, să se împrumute la enoriași pentru a repara din nou și a repicta biserica)
[3535] Arhiva..., Dosar 93, f. 15.
[3536] Arhiva..., Dos. 2/1878, f. 13.
[3537] Arhiva..., Dosarul 5 (1879), f. 22.
[3538] Arhiva..., Dosarul 4 (1880), f. 13.
[3539] Arhiva..., Dosarul 17 („Dosier cu acte relative la insolvabilitatea chiriașului prăvălii no. 17 Mitică Garabet Aslan pentru suma de lei 1400, 1879-1884”), f. 23.
[3540] Arhiva..., Dosarul 19 (1883), f. 18.
[3541] Arhiva..., Dosarul 18 (1884), f. 36.
[3542] Arhiva..., Dosarul 16 (1885), f. 10.
[3543] Arhiva.., Dosarul pe anul 1886, f. 41.
[3544] Arhiva..., Dosarul pe anul 1887, f. 33.

1888[3545], în 1890[3546], în 1891[3547], în 1892[3548], în 1893[3549], în 1894 (decembrie)[3550], în 1895[3551], în 1896[3552]. Demisionează în aprilie 1897[3553], în 31 martie 1897 semnând ultimul proces verbal[3554]. De profesie librar[3555]. Un Gr. Racoviceau (1863-1910) este înmormântat în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din dreapta.

Dumitru Constantin (**epitrop III între 1875**[3556]**-1877**). Epitrop și în 1876[3557], și în 1877[3558]. Negustor, de la el lua biserica (începând cu 1878) cofeturi pentru hram și lumânări.

Iordache Bănescu (**epitrop între 1878**[3559]**-1880 și 1887-1889**). Evocat epitrop și în 1879[3560]. Înlăturat (foarte probabil pleacă benevol) la finele lui 1880 pentru că se numără printre moștenitorii fostului epitrop Dimitache Petrescu cu care biserica se judeca[3561]. Revine epitrop în 1887[3562]. Evocat tot în această calitate în 1888[3563] și în 1889[3564].

Agate Vasiliu (**epitrop între 1881**[3565]**-1884**). Evocat în această funcție în 1882[3566], 1883[3567], 1884[3568]. În 1914 donează în Băseni, Argeș, 1050 metri pătrați pentru construirea școlii pentru satele Stârcii de Sus și Stârcii de Jos[3569]. Redăm profilul din enciclopedia oficială: „Vasiliu, Agate (a doua jumătate a secolului XIX-începutul secolului XX). Proprietar imobiliar, înalt funcționar public, donator comunitar. Suprafețe de teren, case, alte bunuri cu valoare deosebită, Pitești și Costești (Argeș). Primar al orașului Pitești, președinte, Consiliul Comunal Urban (1891-1892). Succese importante ale etapei: acceptarea proiectului construirii căii ferate Pitești-Curtea de Argeș, varianta optimă, pe malul râului Argeș, în defavoarea traversării localității (26 iulie 1891); facilitarea organizării la Pitești, a Filialei Ligii pentru Unitatea Culturală a Tuturor Românilor/Liga Culturală (1891); înființarea Școlii Primare de Fete nr. 3(1891) și a Școlii de Cântăreți Bisericești (1892). Inițiativa filantropică (1914), oferirea suprafeței de 1050 mp pentru edificarea școlii și primăriei comunei Stârcii de Sus (Costești). Nominalizat în *Istoria*

3545 Arhiva..., Dosarul pe anul 1888, f. 17.
3546 Arhiva..., Dosarul 13 (1890-1891), f. 85.
3547 Arhiva..., Dosarul 24 (1891-1892), f. 68.
3548 Arhiva..., Dosarul 23 (1892), f. 16.
3549 Arhiva..., Dosarul 23 (1892), f. 18.
3550 Arhiva..., Dosarul 20, f. 50.
3551 Arhiva..., Dosarul 66, f. 16.
3552 Arhiva..., Dosarul 66, f. 18.
3553 Arhiva..., Dosarul 28, f. 5.
3554 Arhiva..., „Registru pentru decisiuni pe anu 1896-1897", f. 29.
3555 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 426.
3556 Arhiva..., Dosarul 90, f. 6. Epitrop confirmat de guvern, deci al III-lea. Primul, principial, era parohul. Al doilea era epitropul propriu-zis. Al treilea era din partea primăriei, confirmat de guvern.
3557 Arhiva..., Dosarul 91, f. 7.
3558 Arhiva..., Dosarul 89, f. 5.
3559 Arhiva…, Dos. 2/1878, f. 14. Pentru prenume, vezi f. 55.
3560 Arhiva…, Dosarul 5 (1879), f. 22.
3561 Arhiva…, Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 140.
3562 Arhiva…, „Jurnalul de casă pe 1887", f. 9, și Arhiva…, Dosarul pe anul 1887, f. 33.
3563 Arhiva…, Dosarul pe anul 1888, f. 17.
3564 Arhiva…, Dosarul 14 (1889-1890), f. 79.
3565 Arhiva..., Dosarul 19 (1883), f. 1.
3566 Arhiva.., Dosarul 17 („Dosier cu acte relative la insolvabilitatea chiriașului prăvălii no. 17 Mitică Garabet Aslan pentru suma de lei 1400, 1879-1884"), f. 22.
3567 Arhiva... Dosarul 19 (1883), f. 23.
3568 Arhiva..., Dosarul 18 (1884), f. 4 și f. 36.
3569 Gheorghe Șovar, *op. cit.*, p. 74.

municipiului Pitești (1988) și *Istoria Primăriei Pitești* (1996). Diverse atestări documentare. Aprecieri publice antume și postume (T.N.M.)”[3570].

Anastasie T. Purcăreanu (epitrop II între 1881[3571]-1890). Evocat în aceeași funcție în 1889[3572] și în 1890[3573]. Numele de familie se poate intui din arhivă[3574]. Menținerea lui în epitropie în 1890 este contesată de consilierii de la Sf. Gheorghe odată cu venirea scurtă la conducerea parohiatului a socrului său, preotul N. Mateescu, grad de rudenie impediment la epitropie[3575]. Membru în Consiliul de Administrație al Societății Economice ”Argeșul”, 1879. Familia Purcăreanu este tradiționaă din Argeș (proprietari urbani și rurali, functionari de stat, juriști, parlamentari, filantropi, publiciști). Fiul lui, Vasile A. Purcăreanu, ziarist, proprietar urban, editor[3576]. Familia lui Ion T. Purcăreanu (1827-1896), foarte probabil frate, este înmormântată în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din stânga, împreună cu familia Fostiropol. Un Grigorie Purcăreanu, funcționar, născut în 1912, stătea în parohia Sf. Gheorghe[3577].

Costache Ghinescu (**n. 1811**; **cântăreț II între 1890**[3578]**-1895**). Născut în 1811[3579]. De fapt, parohul provizoriu din acel an, 1890, nu dorise angajarea lui[3580], probabil din cauza bătrâneții. Evocat și în 1891[3581], 1893[3582], 1894[3583]. I se suspendă postul începând cu 1 aprilie 1895[3584].

Iancu (hagi) Nicolau (**epitrop II în 1890**[3585]**-1895**). Evocat în aceeași calitate în 1891[3586] și în 1895[3587]. Foarte probabil descendent al lui Eftimie hagiulea (Nicolau?), înmormântat în curtea bisericii, în partea de sud, a cărui cruce nu mai exista, doar piatră funerară păstrată și astăzi în partea de Sud-Vest a curții. Familia Nicolau, proprietari urbani în Pitești și Câmpulung, primari în Câmpulung și prefecți de Muscel[3588]. De exemplu, Eftimie Nicolau, povarnagiu, avea în sec. al XIX-lea instalații prelucrătoare în Pitești. Familia lui este înmormântată în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din stânga. Inscripția funerară: „Fam. Nicolau Hagi Iancu, d. 1915, Sița, d. 1929, Eugen, d. 1950, Nicolae, d. 1974, Alexandrina, d. 1995”. Nicolae Hagi Nicolau, vechi corist, este și bărbat de încredere în 1968. Va muri la 87 de ani[3589]. Un Răducanu Nicolau, foarte probabil epitrop la Mavrodolu la începutul sec. XX, este înscris în pomelnicul intern de acolo.

3570 *Enciclopedia ...*, vol. IV, p. 277.
3571 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 150.
3572 Arhiva..., Dosarul 14 (1889-1890), f. 32.
3573 Arhiva..., Dosarul 14, f. 20 și f. 5.
3574Arhiva..., Dosarul 13 (1890-1891), f. 75.
3575 Arhiva..., Dosarul 1 (Corespondența 1878-1892), f. 541.
3576 *Enciclopedia…*, vol. III, pp. 300-301.
3577Arhiva…, „Registru de Parohienii Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din Pitești, 1951”, f. 1.
3578 Arhiva..., Dosarul 13 (1890-1891), f. 30 și f. 581.
3579 Arhiva..., Dosar 69, f. 14 (în 1894 avea 83 de ani).
3580Arhiva..., Dosar 1, f. 563 (fusese până atunci cântăreț I la Precista din Coastă).
3581 Arhiva..., Dosarul 24 (1891-1892), f. 68.
3582 Arhiva..., Dosar 23 (1892) f. 24.
3583 Arhiva..., Dosar 69, f. 14.
3584 Arhiva..., Dosaul 28, f. 17.
3585 Arhiva..., Dosarul 1 (1878-1892), f. 579.
3586Arhiva..., Dosarul 1 (1878-1892), f. 599.
3587 Arhiva..., „Statu salariilor personalului bisericei S-tului Georgie din Pitesci pe anul 1887, 1888, 1889, 1890, 1891-1892 și 1893-1894”, f. 47.
3588 *Enciclopedia ...*, vol. III, pp. 154-155.
3589 Arhiva..., „Registru pentru înscrierea înmormântaților, 1966-1994”, f. 9.

Sevastian Hernia (**epitrop III în 1890**[3590]). Ales în locul lui A. Purcăreanu, deoarece noul paroh era socrul aceluia, grad de rudenie impediment la epitropie. Stătea în parohie, str. Bulevard[3591].

Costache Dimitrescu (**epitrop II, 1894**[3592]; **epitrop I între 1899-1903**). Din 1899, epitrop casier, ales de enoriași[3593]. Evocat și în 1900[3594], în 1901[3595] și în 1902-1903[3596]. Ultima semnătură, 1 iunie 1903[3597]. Figurează în inventarul din 1906 ca împreună-lucrător cu epitropul Petre Mușetescu la reparația exterioară din 1902 a bisericii[3598].

Ion Trifonescu (**epitrop III în 1894**[3599]). Epitrop numit de primărie pe lângă epitropul casier[3600]. Familie tradițională din Pitești. Proprietari urbani și rurali, militanți politici, funcționari sau de stat, demnitari, parlamentari, donatori comunitari[3601]. Un Ioan Trifonescu este trecut la morți în pomelnicul lui Toma Trifonescu[3602]. În cimitirul bisericii Sf. Treime din Pitești, încastrată în zidul de incintă, se află și crucea lui Iordache Trifonescu, răposat în 1874 la 68 de ani.

Eftimie Ionescu (**n.1847-m.1915; epitrop III în 1894**[3603]). Pentru 1895, epitrop principal și singur (?) la filiala Sf. Nicolae[3604]. Evocat epitrop și în 1897[3605]. O animozitate între el și paroh se ivește în 1899 când, ca primar, obligă biserica să dea 40 de lei lunar pentru un alt cor folosit de primărie[3606]. Foarte probabil nepotul lui este Eftimie Ionescu (fiul lui Radu Eftimie Ionescu), ziarist, publicist și comentator sportiv[3607], care în 1953, la 58 de ani, stătea în parohia Sf. Gheorghe[3608]. Mormântul lui Eftimie Ionescu se află în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din dreapta. Pe inscripția funerară se poate citi: „Eftimie Ionescu, 1 martie 1847-20 ianuarie 1915. Fost Comerciant, Primar, Președintele Camerei de Comerț”.

Nae G. Dumitrescu (**n. 1857-m. 1948; epitrop între 1897**[3609]**-1899 și în 1907**). Evocat epitrop și în 1907[3610]. Profilul lui din enciclopedia oficială: „Născut în Voinești, Lerești, Muscel, 15 septembrie 1857-Pitești, Argeș, 1948. Profesor de Geografie, înalt funcționar public, manager. Liceul Matei Basarab, București (1876), Facultatea de Științe, București (1880), Stagiu în Franța (1890-1892). Activitate didactică: Liceul Brăila (1880-1881), Liceul de Băieți/Colegiul Ion C. Brătianu Pitești (1881-1928, director, 1897-1900, 1901-1905, 1907). Primar al orașului Pitești (1907-1911, 1918), președinte Consiliu Comunal. Inițiative urbanistice în Pitești: construirea clădirii Liceului Clasic de Băieți (1897-1899), coordonarea lucrărilor pentru alimentarea cu apă a localității (forarea a 25 de puțuri și dotarea Uzinei

---

3590 Arhiva..., Dosarul 1 (1878-1892), f. 544.
3591 Arhiva..., Dosar 22(1893) f. 86.
3592 Arhiva..., Dosarul 22 (1893), f. 85, Arhiva..., „Registru de decisiuni pe 1897-1899”, f. 35.
3593 Arhiva.., Dosarul 10 (1898-1899), f. 45.
3594 Arhiva..., Dosarul 34, f. 25.
3595 Arhiva..., Dosarul 32, f. 28.
3596Arhiva…, Dosarul 1/1902, f. 93 și f. 168.
3597 Arhiva..., „Registru de decisiuni 1901-1904”, f. 49.
3598 Arhiva..., Dosarul 47 bis, f. 59.
3599 Arhiva..., Dosarul 20, f. 2.
3600 Arhiva..., Dosarul 67, f. 1.
3601 *Enciclopedia*..., vol. IV, p. 212.
3602 Arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești, „Pomelnicul bisericei Mavrodolu din Pitești”, f. 28.
3603 Arhiva..., Dosarul 20, f. 30 și f. 69.
3604 Arhiva..., Dosarul 69, f. 26.
3605 Arhiva..., Dosar 28, f. 21.
3606 Arhiva…, Dosarul 10 (1898-1899), f. 43.
3607 *Enciclopedia*..., vol. II, p. 216.
3608 Arhiva..., „Registru de Parohienii Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din Pitești, 1951”, f. 10.
3609 Arhiva..., Dosarul 28, f. 7. Din această sursă aflăm că era „profesor de gimnasiu”.
3610 Arhiva..., Dosar 61, f. 11 și f. 52 (demisia lui).

Gropeni), demersuri pentru edificarea Teatrului Comunal (donator) și a Pieței Comerciale, canalizarea bulevardului pe distanța Centru-Gară, înființarea Societății de Electricitate, inaugurarea noii clădiri a școlii Nicolae Simonide. Președinte: Societatea Corală Armonia, Filiala Banca Românească, Societatea de Electricitate, Pitești. Avocat, Baroul Argeș. Proprietăți imobiliare în Pitești, naționalizate (1952), retrocedate moștenitorilor (2006), clădire reprezentativă pe bulevardul Republicii (1927), arhitect Dumitru Ionescu Berechet. Contribuții distincte la evoluția reședinței Argeșului în etapele enunțate. Importante aprecieri publice (M.B.)”.

Petre D. Mușetescu (**epitrop între 1899**[3611]**-1903**). Evocat și în 1900[3612], în 1901[3613], în 1902-1903[3614]. Figurează în inventarul din 1906 ca împreună-lucrător cu C. Dumitrescu la reparația exterioară din 1902[3615].

Mihalache (Mihail) Ionescu (**epitrop prim între 1903**[3616]**-1937**). Epitrop ales de enoriași[3617]. Evocat epitrop și în 1904[3618] și în 1906[3619]. În 1907, foarte probabil ca protest că noul paroh își dublase salariul și colegilor li le micșorase, dorește să-și dea demisia[3620]. În 1908 donează 6 icoane împărătești, din argint, prezente și acum la baza catapetesmei, schimbând icoana noului hram (al treilea, de la „reparația” din 1875-1876), Schimbarea la Față, cu cea actuală, Sf. Mihail și Gavriil, gest care are ca efect schimbarea hramurilor[3621]. Reales epitrop casier în 1908[3622] și în 1909[3623]. Epitrop și în 1910[3624], în 1911[3625], în 1913[3626]. Reales epitrop în 1914[3627], în 1919[3628] și în 1924 (pe perioada legală de 5 ani – pe atunci)[3629]. Epitrop și în 1930[3630], în 1933[3631], în 1935[3632] și în 1936[3633]. Moare în mai, 1937[3634].

C. Hiotu (**epitrop între 1904**[3635]**-1906**). Evocat în această calitate și în 1905[3636], în 1906[3637], Semnează mereu cu gradul de căpitan.

3611 Arhiva..., Dosarul 10 (1898-1899), f. 45 (epitrop ales din partea primăriei).
3612 Arhiva..., Dosarul 34, f. 25.
3613 Arhiva..., Dosarul 32, f. 28.
3614 Arhiva..., Dos. 1/1902, f. 93 și f. 168.
3615 Arhiva..., Dosarul 47 bis, f. 53.
3616 Arhiva..., „Registru de decisiuni 1901-1904”, f. 56 și Arhiva..., Dosarul 36, f. 65.
3617 Arhiva..., Dosarul 43, f. 2.
3618 Arhiva..., Dosar 42, f. 44.
3619 Arhiva..., Dosarul 47 bis, f. 56.
3620 Arhiva..., „Registru de decisiuni 1904-1913”, f. 43-45.
3621 Arhiva..., Dosarul 47 bis, f. 57.
3622 Arhiva..., Dosarul 3/1908, f. 17.
3623 Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 11.
3624 Arhiva..., Dosar 80, f. 23.
3625 Arhiva..., Dos. 2/1911, f. 5.
3626 Arhiva..., Dosar 94, f. 34.
3627 Arhiva..., Dosarul 95, f. 60.
3628 Arhiva..., Dos. 1/1919, f. 11.
3629 Arhiva..., Dosar 134, f. 12.
3630 Arhiva..., Dos. 2/1930, f. 37.
3631 Arhiva..., Dos. 1/1933, f. 58.
3632 Arhiva..., Dos. 3/1935, f. 35.
3633 Arhiva..., Dos. 2/1936, f. 49.
3634 Arhiva..., Dos. 3/1937, f. 18.
3635 Arhiva..., Dosarul 42, f. 35 și Arhiva..., Dosar 43, f. 2 (epitrop delegat de primărie).
3636 Arhiva..., Dosarul 42, f. 36.
3637 Arhiva..., Dosarul 47 bis, f. 56.

Gh. Urian (epitrop între 1906[3638]-1907). Familie de proprietari urbani și filantropi din Câmpulung, sec. XVIII-XIX[3639]. Anastasie Urianu donează, de exemplu, în 1852, Școlii primare de băieți nr. 1 din Câmpulung 908 cărți, majoritatea în limba franceză[3640].

Mihail (Drujan) Drugeanu (epitrop între 1907[3641]-1911). Numit de guvern pe perioada 1909-1914[3642], moare însă în 20 februarie 1911[3643]. Este înmormântat în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din stânga. Rudă cu parohul Gheorghe Popescu, deoarece este înmormântat în cadrul mormintelor acestei familii. Din inscripția funerară aflăm că a fost profesor.

Petre I. Dancovici (epitrop între 1911[3644]-1913). Epitrop numit de guvern în locul răposatului Mihail Drujan. Demisionează în octombrie 1913[3645]. Doi Dancovici, un editor și un mare proprietar din Mălureni, contemporani cu el, foarte probabil rude, sunt nominalizați în enciclopedia oficială[3646].

Ghiță Lăzărescu (epitrop între 1913[3647]-1916). Decedat în 1916.

Ioan Oancea (epitrop în 1916[3648]). Venit în urma decesului predecesorului său, Gh. Lăzărescu. Pe Sf. Masă există și astăzi un acoperământ de catifea neagră pe care este inscripționat în fir numele „Maria Oancea”. În 1969, potrivit inscripției, familia Constanța și Ion Oancea donează bisericii de curând redeschise o cristelniță. Probabil, descendenți.

Ștefan Martinescu (n.1898-m.1964; epitrop între 1919[3649]-1929 și între 1938-1943). Reconfirmat în 1924, pe perioada regulamentară de 5 ani[3650]. În 1926 se mută din Pitești[3651]. Magistrat, avocat și judecător în Constanța, București și Pitești. Primar al Piteștiului în 1920, 1926, 1927 și 1928. Președinte al Curții de Conturi a României și membru al Guvernului (1942-1946). După venirea comuniștilor i s-a interzis activitatea juridică, fiind obligat să lucreze ca muncitor necalificat la o întreprindere de Legume și Fructe din București, unde confecționa lădițe[3652]. Fratele lui, Gheorghe Martinescu, gazetar, director al cotidianului „Presa” cu sediul în Piața Episcopiei, enoriaș al Sf. Gheorghe, moare în 1944 în timpul unui bombardament, fiind comemorat de parohul de aici[3653]. Reales prin aclamare în 9 ianuarie 1938[3654]. Epitrop și în 1941[3655], și în 1943[3656]. Caracterizat de către pr. Marin Diaconescu drept „epitrop distins și avocat al bisericii”[3657]. În 1957 când mama lui Elena, maore la 80 de ani, el era „sărac și singur”[3658].

3638 Arhiva..., Dosarul 61, f. 11.
3639 *Enciclopedia...*, vol. IV, p. 254.
3640 Gheorghe Șovar, *op. cit.*, p. 110.
3641 Arhiva..., Dosarul 61, f. 52.
3642 Arhiva..., Dos. 2/1908, f. 57.
3643 Arhiva..., Dosarul 81, f. 5.
3644 Arhiva..., Dos. 1/1911, f. 1.
3645 Arhiva..., Dosar 95, f. 32.
3646 *Enciclopedia...*, vol. II, p. 6.
3647 Arhiva..., Dosarul 95, f. 35.
3648 Arhiva..., Dos. 1/1916, f. 7.
3649 Arhiva..., Dos. 1/1919, f. 4.
3650 Arhiva..., Dosarul 134, f. 51.
3651 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1913-1934”, f. 51.
3652 Prof. Silvia Popescu, preot Marin Drăgușin, drd. Silviu Buburuzan, *op. cit.* p. 169.
3653 Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 138.
3654 Arhiva..., Dosar 2/1937, f. 45.
3655 Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 70.
3656 Arhiva..., Dosar 1/1944, f. 158.
3657 Arhiva…, „Cartea de Aur…”, f. 43.
3658 Arhiva…, Pr. Marin Diaconescu, „Croică zilnică pe 1957”, f. 4.

Profil în enciclopedia oficială: „Martinescu, Ștefan P. (Pitești, Argeș, 25 februarie 1898 – București, 14 iunie 1964). Jurist, parlamemtar, înalt funcționar public. Liceul /Colegiul Ion C. Brătianu (1916), Facultatea de Drept, București (1920). Avocat, Baroul Argeș (1920-1948). Activitate în domeniu : Pitești, București, Constanța. Membru marcant : Partidul Conservator-Democrat, Liga Poporului. Deputat de Argeș (1920-1922) pentru Partidul Poporului. Președinte Comisia Interimară Pitești (1920). Primar al orașului Pitești (1926-1927, 1928), președinte Consiliul Comunal Urban. Realizări ale perioadei : inaugurarea Porții Eroilor (1927), organizarea Expoziției Comerciale și Industriale a Argeșului (14-18 septembrie 1927), înființarea Ateneului Popular Gheorghe Ionescu-Gion (1928). Președinte Curtea de Conturi a României, București (1942-1946). Colaborator permanent Camera de Comerț și Industrie Argeș. Adept al modernizării României interbelice. Reconversie profesională după 1948. Diverse aprecieri publice antume și postume (C.D.B.)”[3659].

Teodor N. Popescu (**epitrop II între 1926**[3660]**-1936**). Evocat în această calitate și în 1930[3661], în 1933[3662], în 1935[3663]. Donator al bisericii (5.000 de lei depuși la Casa Bisericii)[3664]. În 1936 în calitate de chiriaș al unei prăvălii a bisercii, are un mic conflict cu epitropia din cauză că aceasta, în opinia lui, prin intenția de a construi o magazie din scânduri, îi bloca o ușă din spatele prăvăliei[3665]. Epitrop și în 1936[3666].

Ștefan Steriade

Ștefan Steriade (**n. 1969-m.1933; epitrop III între 1926**[3667]**-1933**). În 1925 donase policandrul mic, aflat și azi în pronaos. Evocat epitrop și în 1930[3668]. Moare în 1933[3669]. Evocat ca fiind „o pildă vie de omenie, de cinste, de muncă și de dragoste pentru Biserică”[3670]. Soția lui, Paulina, donează bisericii 20.000 lei[3671]. Negustor, frate cu Alexandru Steriade, tot negustor[3672]. Despre Alexandru Steriade preotul paroh Marin Diaconescu spune că a fost „un consilier de treabă și bun prieten bisericii”[3673]. Profil pe scurt Alexandru Steriade în enciclopedia oficială: „Alexandru S., patron, magazin de coloniale, delicatese, băuturi spirtoase, casă fondată în 1900. Membru activ Consiliul de Administrație, Camera de Comerț și Industrie, Pitești (1925-1933), lider local Partidul Național Liberal”[3674]. Profil pe scurt Ștefan Steriade: „ Ștefan S., patron, magazin de pânzeturi, bumbace englezești. Asociați : Mihalache Ionescu, Toma Tachescu”[3675]. Familia lui este înmormântată în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în

3659 *Enciclopedia*…, vol. III, p. 51.
3660 Arhiva..., Dos. 2/1927, f. 157.
3661 Arhiva..., Dos. 2/1931, f. 70.
3662 Arhiva..., Dos. 2/1934, f. 33.
3663 Arhiva…, Dos. 3/1935, f. 35.
3664 Arhiva..., Dos. 3/1935, f. 103.
3665 Arhiva…, Dos. 2/1936, f. 18.
3666 Arhiva…, Dos. 2/1936, f. 49.
3667 Arhiva..., Dos. 2/1927, f. 157.
3668 Arhiva..., Dos. 2/1931, f. 70.
3669 Arhiva...., Dos. 2/1933, f. 18.
3670 Arhiva..., Dos. 2/1934, f. 10.
3671 Arhiva..., Dos. 1/1936, f. 181.
3672 Arhiva..., Dos.1/1947, f. 76.
3673 Arhiva…, „Cartea de Aur…”, f. 43.
3674 *Enciclopedia*…, vol. IV, p. 111.
3675 *Ibidem*.

primul cvartal din stânga. Potrivit inscripției funerare, Ștefan Steriade a trăit între 1869-1933, iar soția lui, Polixenia, între 1879-1957. În cadrul acestui mormânt se află înhumată și familia colonelului în rezervă Opran Constantin.

Joița Rădulescu (**lumânăreasă în 1930**)[3676]. Prima mențiune a unei persoane de gen feminin în acest post, informația fiind mijlocită, din păcate, de decesul numitei.

Ion Mirescu (**n. 1873-m. 1972; epitrop II, 1933**[3677]**-1936; donator**). Evocat în această funcție și în 1936, Donație în 1942 la biserica Sf. Gheorghe[3678]. Era născut în 1877 și în 1960 locuia în str. Șerban Vodă, nr. 48. În 1968, la redeschiderea bisericii, donează 17.256 lei contra trecerii la donatorii principali[3679]. În 1970 enoriașul Ioan Mirescu (str. Victoriei, nr. 42), fără rude, donează 17.079 de lei și un covor persan contra prestării de către preoți, la moartea sa, a obiceiurilor canonice[3680]. Va muri însă în 1972, la 99 de ani[3681]. Familia unui Pandele Mirescu, 1868-1952, (nu și Ion !) este înmormântată în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din stânga.

Anton Ionescu. Sursa: arhiva bisericii, „Cartea de Aur..."

N. Constantinescu (**epitrop suplinitor în 1933**[3682]).

Mihai (Mișu) I. Vasiliu (**epitrop între 1938**[3683]**-1944; donator**). Evocat epitrop și în 1939[3684], în 1941[3685] și în 1943[3686]. Moare în 28 aprilie 1944[3687]. Răposatul lasă 250.000 de lei donație bisericii, dar epitropia nu primește, deoarece declară că nu își poate asuma răspunderea obligațiilor testamentare[3688]. Totuși, potrivit altui document, banii sunt acceptați[3689]. Pr. Marin Diaconescu îl numea „epitrop cu gânduri bune pentru biserică"[3690]. În 1969, potrivit inscripției, Anastasia Vasiliu, probabil soție, donează o cristelniță bisericii de curând redeschise. Pomelnicul lui se află înscris în „Pomelnicul bisericei Mavrodolu din Pitești": „Marița Vasiliu. Vii: Maria, Mihail, Maria, Teodor, Eleonora, Polixenia, Marius"[3691].

Gh. Steriade (**n. 1889; epitrop între 1938**[3692]**-1941**). Evocat epitrop și în 1941[3693]. Născut în 1889, în 1960 locuia în str. Industriei, nr.

[3676] Arhiva..., Dos. 1/1930, f. 127.
[3677] Arhiva..., Dos. 2/1934, f. 33.
[3678] Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1938-1948", f. 33.
[3679] Arhiva…, „Parohia Sf. Gheorghe I. Proces-verbale 1966-1986",p. 34, p.-v. 12/3 noiembrie 1968. Va muri de senilitate la 99 de ani în 1972, vezi Arhiva..., „Registru pentru înscrierea înmormântaților, 1966-1994", f. 6.
[3680] Arhiva…, Dos. 1/1970, f. 39-41, f. 162-164 (epitropia ia decizia ca Ion Mirescu să fie mereu pomenit la Sf. Litrughie; în 2016 încă se respecta această decizie de către preoții slujitori) și f. 176 (parohul Marin Braniște primește cheia de la cavoul donatorului).
[3681] Arhiva..., „Registru pentru înscrierea înmormântaților, 1966-1994", f. 7.
[3682] Arhiva..., Dos. 2/1934, f. 33.
[3683] Arhiva..., Dos. 2/1937, f. 45.
[3684] Arhiva..., Dos. 2/1939, f. 14.
[3685] Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 70.
[3686] Arhiva..., Dos. 1/1944, f. 158.
[3687] Arhiva..., Dos. 2/1944, f. 11 și f. 27.
[3688] Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 2.
[3689] Arhiva..., Dos. 1/1945, f. 137.
[3690] Arhiva..., „Cartea de Aur...", f. 43.
[3691] Arhiva bisericii Mavrodolu, „Pomelnicul bisericei Mavrodolu din Pitești", f. 5
[3692] Arhiva..., Dos. 2/1937, f. 45.
[3693] Arhiva..., Dos. 1/1941, f. 70.

4[3694]. Caracterizat de către pr. Marin Diaconescu: „epitrop și înzestrătorul bisericii”[3695].

Constantin Dumitrescu (epitrop supleant în 1938[3696]; epitrop prim între 1944-1946). Epitrop plin în 1944, în locul fostului epitrop Mihail Vasiliu, decedat[3697]. În 1946 era încă epitrop prim[3698]. Parohul Marin Diaconescu îl numește „consilier cuminte și om de ispravă”[3699].

Anton Ionescu (n.1889; epitrop administrativ între 1949[3700]-1958). Evocat epitrop și în 1952[3701]. Reales epitrop în 1954[3702]. Angajat contabil, ca pensionar, cu 200 de lei lunar, ca epitrop casier[3703]. Ales consilier în 1958[3704] și în 1960[3705]. În 1960 locuia în bulevardul R.P.R., nr. 106[3706]. Este evocat în 1957, la 68 de ani – după ce trecuse printr-o boală grea, vizitat fiind la un spital bucureștean de către preoții de la Sf. Gheorghe – de către parohul Marin S. Diaconescu îl caracterizeză drept „unul dintre prietenii credincioși ai bisericii Sf. Gheorghe”, „unul dintre cei mai buni enoriași”, „unul dintre cei mai apropiați colaboratori ai noștri”. El și soția lui sunt nelipsiți de la biserică. Pe când era contabil la primărie, a sprijinit subvenționarea corului. A ajutat mănăstirile Trivale și Bascovele[3707]. Profilul: „Născut la Lungulețu, Dâmbovița, 1888, dintr-un cerealist și o casnică. Liceul Sf. Sava, București. Căsătorit cu dactilografa Parascheva Lăzărescu. Fiu, Aurel, funcționar (n. 1917). Ocupațiuni: funcționar (1911-1913) la Direcția Direcția Generală a Vămilor (Vama Câineni), funcționar (1914-1924) la Administrația financiară Pitești, apoi, tot aici, șef al Serviciului financiar (pensionat, 1943). Din 1955, casier-contabil al bisericii domnești. Membru în cor, fără plată, cu toate că a subvenționat o perioadă bună corul, din bugetul primăriei, cu 100.000 lei anual. Ajută, de asemenea, și mănăstirile Bascovele și Trivale”[3708].

Ștefan Dida. Sursa: arhiva bisericii, „Cartea de Aur...”

Aurel Bănileanu (epitrop secund între 1949[3709]-1950). În acest an era director al Băncii R.P.R.[3710]. Pleacă din localitate în 1950, deci renunță la sarcina de epitrop[3711].

Ștefan Dida (epitrop secund între 1949[3712]-1953). Profil: n. Fâlfani, 1904. Școala primară și 4 ani de ucenicie într-un atelier de instalații electrice, apă și canal. Căsătorit cu Constanța, n. 1914. Ocupația, electrician[3713]. În 1978 era consilier supleant[3714]. Moare în 1988 de stop cardiac, la 84 de ani[3715].

3694 Arhiva..., Dos. 4/1960, f. 1.
3695 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 43.
3696 Arhiva..., Dos. 2/1937, f. 45.
3697 Arhiva..., Dos. 2/1944, f. 11.
3698 Arhiva..., Dos. 2/1946, f. 61.
3699 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 43.
3700 Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 99.
3701 Arhiva..., Dos. 1/1952, f. 27.
3702 Arhiva..., Dos. 1/1954, f. 9.
3703 Arhiva..., Dos. 2/1955, f. 18.
3704 Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 73.
3705 Arhiva..., Dos. 2/1960, f. 19.
3706 Arhiva..., Dos. 4/1960, f. 1.
3707 Arhiva..., „Cronică zilnică pe 1959”, f. 5.
3708 Arhiva…, „Cartea de Aur...”, f. 74
3709 Arhiva…, „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 99.
3710 Arhiva..., Dos. 3/1949, f. 34.
3711 Arhiva..., Dos. 3/1949, f. 116.
3712 Arhiva..., „Procese-verbale, 1934-1953”, f. 99.

Elisabeta Oprescu (lucrătoare la pangar între 1950[3716]-1953). În 1953 i se propune să treacă pe postul de îngrijitoare, plătită cu 120 de lei lunar plus o masă caldă zilnic. Ea este înlocuită de Ioana Blejdea[3717]. În 1957 are aproape 60 de ani, stă în Bucureşti şi îşi aranjează dosarul pentru pensionare. Printre învinuirile parohului Marin Diaconescu aduse noului cântăreț Ioan Costelian se numără și faptul că Elisabeta Oprescu a plecat de la pangar datorită presiunilor lui. Dintr-o altă sursă a aceluiași citim următoarele: „Începând de astăzi, am concediat pe maica Oprescu și-am angajat o altă femeie în pangar și curățenie, pe Ioana Blejdea din Pitești, str. Petru Rareș, nr. 15. Pe maica Oprescu am vrut s-o schimbăm acum doi ani, și-acum un an, dar am mai suportat-o, tot nădăjduind că va corespunde. Și anul acesta, după Paște, am vestit-o c-o schimbăm, dându-i păsuire 15 zile, dar tot am mai amânat schimbarea în nădejdea unei îmbunătățiri a situației pangarului și curățeniei”[3718].

Dr. Dumitru Ionescu. Sursa: arhiva bisericii, „Cartea de Aur”

Dumitru (Mitică) Ionescu (n. 1899; epitrop prim între 1954[3719]-1958). De profesie dentist, repară pe cheltuiala lui, în 1954, icoana exterioară a Sf. Gheorghe „fixată pe frontonul bisericii”[3720]. Tot acum dăruiește parohiei Dolhești, Raionul Codăești, Regiunea Iași, o evanghelie. Parohul, cu această ocazie, îl caracterizează: „Donatorul este un inimos om de bine, care a înzestrat foarte multe biserici și a ajutat pe mulți dintre cei căzuți în nevoi și în lipsă, înscriindu-se astfel, cu fapta, în cartea celor iubiți de Domnul”[3721]. În 1955 dăruiește două sfeșnice de bronz bisericii[3722]. Reales epitrop în 1958[3723]. În anul 1960 locuia în str. Șerban Vodă, nr. 28. Profil: „născut în Costești, 1899, căsătorit cu Ioana Cârstei din Costești, 5 copii (Irina, medic dentist, asistentă universitară, Traian, dentist, Maria, chimistă, Ana, dentistă, Victoria, gospodină), care scapă „ca prin minune” de focul care a mistuit biserica din Costești. Ocupațiuni: vânzător de ziare, fotograf la minut, „chelnăr”, băiat de prăvălie, tehnician dentar, dentist la

---

[3713] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 73
[3714] Arhiva..., „Registru de Intrări-Ieșiri, 1978”, f. 39.
[3715] Arhiva..., „Registru pentru înscrierea înmormântaților, 1966-1994”, f. 33.
[3716] Arhiva..., Dos. 1/1957, f. 77.
[3717]Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f. 181.

[3718] Arhiva..., „Cronică zilnică ep 1953”, f. 32.
[3719] Arhiva..., Dos. 1/1954, f. 9.
[3720] Arhiva..., Dos. 2/1954, f. 121.
[3721] Arhiva..., Dos. 2/1954, f. 136.
[3722] Arhiva..., Dos. 2/1955, f. 81.
[3723] Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 71.

40 de ani. „(...) de când s-a pornit lucrarea de restaurare a Catedralei m-am simțit și în mai vie legătură cu această sfântă Biserică de care ține toată casa mea și cu care și copiii mei au cea mai strânsă legătură”[3724].

Elena Richițeanu (lucrătoare pangar în 1955[3725]).

Ioana Blejdea (lucrătoare pangar în 1953[3726]**-1956**). Amintită aici și în 1956[3727].

Maria Cealâc (?-1958[3728]**, lucrătoare pangar**). Se retrage din activitatea ei de îngrijitor al bisericii, datorită vârstei înaintate, 77 ani. Parohul menționează că a dat dovadă permanent de o exemplară onestitate, pioșenie și hărnicie. O numește „maica”, ceea ce duce spre probabilitatea ca Maria Cealâc să fi depus un vot monahal sau cel puțin să fi frecventat mai înainte mediul monahal.

Ana Ixerescu (lucrătoare pangar între 1958[3729]**-1963**). Născută în 1920 în Curtea de Argeș, din tată român, muncitor, și mamă germană, casnică. A fost cea mai mică din cei 9 copii. A rămas orfană de tată la vârsta de 8 ani. Mama se mută cu copiii la București. Ana Ixerescu muncește la Mediaș și la Sibiu. Se îmbolnăvește și vine la o soră a ei din Pitești. Aici se însănătoșește și se angajează la Sf. Gheorghe. Îl ajută și pe cântăreț la strană[3730]. Parohul o descrie ca pe o persoană harnică, atașată de mult timp de biserica Sf. Gheorghe, bună și în cântarea religioasă. Adresa: str. Mircea Vodă, nr. 2. În 1961 locuiește la părintele paroh Marin Diaconescu. Tot în 1961 este numită din nou în post[3731]. După închiderea bisericii pentru restaurare, în august 1963, este transferată și ea, dar cu o jumătate de normă (275 lei lunar) la biserica Mavrodolu – cu toate că parohia gazdă nu avea pangaristă, curățenia făcând-o, pe rând, cântărețul cu preoții – urmând a fi plătită din donațiile clerului sau urmând a-și alege alt servici, cu promisiunea că poate veni să facă, contra cost, curățenie la noua biserică[3732]. De fapt, imediat, parohul Vasile Ionescu, depășit de supra-numerarul clerical din schemă, nu va mai angaja femeie la lumânări și pentru curățenie, punându-i pe cântăreți să facă aceste lucruri[3733].

Ana Ixerescu. Sursa: arhiva bisericii, „Cartea de Aur...”

Anghel Păunescu (n.1904-; epitrop prim între 1958[3734]**-1963**). De profesie medic dentist[3735]. Reales epitrop și în 1962, din oficiu[3736]. În 1951 stă în parohia Sf. Gheorghe lângă Ion Păunescu, născut în 1875, foarte probabil tatăl lui[3737]. Onomastica ne trimite, probabil, spre tatăl lui, protopopul Ioan Păunescu, care în a doua jumătate a secolului trecut, prin curajul

[3724] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, p. 75.
[3725] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963”, p. 62.
[3726] Arhiva..., „Procese verbale 1934-1953”, f. 181.
[3727] Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1953-1963”, p. 109.
[3728] Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 83.
[3729] Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 83.
[3730] Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 130.
[3731] Arhiva..., Dos. 1/1961, f. 32.
[3732] Arhiva bisericii Mavrodolu, „Registru de ședințe ale Consiliului și Adunării parohiale 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968”, f. 48-51.
[3733] Arhiva bisericii Mavrodolu, „Registru de ședințe ale Consiliului și Adunării parohiale 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968”, f. 53.
[3734] Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 76.
[3735] Arhiva..., Dos. 3/1958, f. 66.
[3736]Arhiva..., Dos. 1/1960, f. 23.
[3737] Arhiva..., „Registru de Parohienii Bisericii Catedrale Sf. Gheorghe din Pitești, 1951”, f. 1.

lui, a incomodat mult oficialitățile bisericești[3738]. Anghel Păunescu se naște în 1904, în 1960 locuind în Bulevardul R.P.R., nr. 110[3739]. Ales bărbat de încredere în 1974[3740]. Consilier în 1982. În 1984 se pronunța pentru înlăturarea definitivă a cântărețului Dumitru Necula din cadrul bisericii datorită indisciplinei[3741]. În 1988 este reales bărbat de încredere al bisericii[3742]. În 1991 este în lista bărbaților de încredere[3743]. Profilul pe scurt din 1956: născut în 1904, Braduri, medic dentist (pensionat în 1946), apoi dentist la Fabrica Textilă „11 iunie", Pitești, trei copii (Lidia, farmacistă, Corneliu, student la Medicină, Mircea, elev)[3744].

Constantin Știrbu (n.1895-m.1970; epitrop între 1966[3745]-1970). Reales și în 1968[3746]. Reales în 1970[3747]. În 1981 era epitrop, dar nu epitrop casier[3748]. Decedat în 13 iunie 1970, propus a fi trecut în „Cartea de Aur a bisericii" și pomenit anual la 21 mai deoarece „și-a onorat cu osteneli deosebit de meritorii încredințarea primită și calitatea avută, atât în perioada restaurării, 1963-1968, cât și la redeschiderea , în 1968, a bisericii"[3749]. A murit de cancer la 75 de ani[3750]. Onomastic, putem menționa și pe medicul orelist piteștean Ștefan Roman Știrbu , născut la Palanca, Cetatea Albă, Basarabia, 1926[3751].

Tatiana Megheru. Sursa: arhiva bisericii, „Cartea de Aur..."

Tatiana Megheru (n. 1920-; lucrătoare la pangar între 1968[3752]-1993). Născută în Bascovele, Argeș. Intră ca soră, la vârsta de 14 ani, în mănăstirea de aici, unde stă până la desființare (1959). Se retrage în casa natală, dar îngrijește în continuare de biserica mănăstirii. În 1968 vine oficial la Sf. Gheorghe. Oficial, deoarece ea încă din 1960 ajuta cântarea de la strană[3753]. Aici, pe lângă serviciu pangarului, cântă la cor ca soprană, dar și la strană, știind tipicul bisericesc[3754]. Îl înlocuiește mereu la strană pe cântărețul Dumitru Necula când acesta pleacă în concediu. În 1985 dă cotă la stat, din gospodăria ei din Grajdurile, pe care o are împreună cu fratele ei, Alexandru, 200 de ouă și 25 de kilograme de carne de pasăre și iepure[3755]. Prezentă și în 1990[3756], și în 1993[3757].

[3738] Teodor Mavrodin, *op. cit.*, p. 84.
[3739]Arhiva..., Dos. 4/1960, f. 1.
[3740] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986", manuscris, p. 200.
[3741] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986", manuscris, p. 348.
[3742] Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1996", f. 25.
[3743] Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1996", f. 59.
[3744] Arhiva..., „Cartea de Aur...", p. 76.
[3745] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986", p. 2 (alegerea lui, la biserica Mavrodolu, unde subzista parohia Sf. Gheorghe reînființată în vara lui 1966).
[3746] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986", p. 20.
[3747] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986", p. 68.
[3748] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986", p. 302.
[3749] Arhiva…, „Cartea de Aur…", p. 77.
[3750] Arhiva..., „Registru pentru înscrierea înmormântaților, 1966-1994", f. 3.
[3751] *Enciclopedia...*, vol. IV, p. 157.
[3752] Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986", manuscris, p. 40.
[3753] Arhiva..., Dos. 1/1971, f. 35.
[3754] Arhiva..., „Cartea de Aur...", f. 174 și f. 176.
[3755]Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1985", f. 38.

Ioan T. Călugărescu (n. 1894-m.1981; epitrop între 1970[3758]-1978). Reales în 1974[3759]. Născut în 1894, de profesie croitor. În 1960 locuia pe str. Craiovei, nr. 16[3760]. În 1966, consilier al bisericii Sf. Gheorghe: Ioan Călugărescu e ales delegat în colegiul electoral mirenesc din care parohia face parte pentru viitoarele alegeri în Adunarea Eparhială[3761]. Profil în enciclopedia oficială:„Călugărescu (Secolul XIX-). Familie tradițională din Argeş. Proprietari rurali și urbani, mici întreprinzători, ingineri, juriști, economiști, ofițeri, cadre didactice. Mai cunoscuți: Ioan T. Călugărescu (Hințești, Moșoaia, Argeș, 1894-Pitești, 1981), patron, atelier manufacturier (1920), naționalizată (1950), zona central a orașului Pitești, demolat (1975). Membru Partidul Național Țărănesc, participant la Congresul Micilor Industriași, București (24-25 februarie 1935). Donator comunitar, fonduri și materiale pentru teatrul din localitate ; Georgeta I.C. (jurist), Maria. I.C. (economist), Floarea I.C. (profesor), Gheorghe I.C. (militar de carieră), Ion I.C. (inginer), Rodica I.C. (funcționar). Conexiuni directe cu familiile Constantinescu și Grigorescu din Pitești sau București (profesori, ingineri, economiști, informaticieni, medici, ofițeri). Aprecieri publice. (F.P.)”[3762]. Este înmormântat în Cimitirul Sf. Gheorghe din Pitești, în primul cvartal din dreapta. Inscripția funerară: „Aici se odihnesc Ion Călugărescu, născut în anul 1894, decedat în anul 1981. Ana Călugărescu, născută în anul 1897, decedată în anul 1983. Valerica Călugărescu, 1925-1926. Regrete eterne”.

Dumitru Rădulescu. Sursa: arhiva bisericii domnești, „Cartea de Aur...”

Nicolae Ioanid (n. 1907; epitrop între 1970[3763]-1974). Funcționar, căsătorit cu Angela, croitoreasă[3764].

Dumitru Rădulescu (n. 1925; epitrop prim între 1970[3765]-1978 și epitrop secund între 1978-1998). Reales în 1974[3766]. Reales în 1978, dar nu ca epitrop casier[3767]. Reales epitrop secund în 1982[3768]. Reales epitrop secund în 1986[3769]. În 1960 era ales consilier. Ca profesie, era muncitor la Cooperativa de articole pentru copii[3770]. Reales epitrop secund în 1990[3771]. Reales în 1994[3772]. Profil: n. 1925, Vața, din părinți plugari. Funcționar comercial la magazinul „Mișu Michelstein” din Pitești (1942-

---

3756 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 42.
3757 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 77.
3758 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, pp. 68, 75. Pentru inițiala tatălui, a se vedea Arhiva bisericii Mavrodolu din Pitești, „Corespondența, 1968”, f. 56.
3759 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 191.
3760 Arhiva..., Dos. 4/1960, f. 1.
3761 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 13.
3762 *Enciclopedia*…, vol. I, p. 167.
3763 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 68, p. 75.
3764 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, f. 81.
3765 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 75 (ales în locul epitropului Constantin Știrbu, decedat).
3766 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 191.
3767 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 256.
3768 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 319..
3769 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 393.
3770 Arhiva..., Dos. 2/1960, f. 19.
3771 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 41.
3772 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 87.

1944), apoi la magazinul propriu de manufactură (1945-1950). Din 1950, funcționar la Întrepr. Com. Reg. Pitești. Soția cântă în corul de voluntari[3773]. Mormântul familiei Dumitru Rădulescu se află în Cimitirul Sfântul Gheorghe, Pitești, în primul cvartal din dreapta. Inscripția arată că un Dumitru Rădulescu s-a născut în 1927 și a murit în 1997. Soția lui, Eva, s-a născut în 1934.

Monica Braniște (n. 1948; lucrătoare la pangar între iunie-august 1971[3774]). În 1972 are loc o tentativă de reangajare, dar parohul, tatăl ei, nu reușește în demersul său[3775]. Până acum doi ani a locuit în casa părintelui Braniște de pe str. Rahovei, nr. 9. În prezent se află sub îngrijire la spitalul din Călinești, Argeș, grija purtându-i-o fratele dumneaei, Marcellus, stabilit de mult timp în Cananda.

Nicolae Păuna (**n. 1927; epitrop prim între 1978**[3776]**-1994**). Reales epitrop prim în 1982[3777]. Reales epitrop prim în 1986[3778]. Reales epitrop prim în 1990[3779].

Ing. Vasile Ivașcu

Vasile Ivașcu (**n. 1944; epitrop prim din 1994**[3780]). Încă din 1993 este ales bărbat de încredere[3781]. Născut în Timișoara. Căsătorit în 1967, 2 băieți, 2 nepoți. Studii: Facultatea de Construcții, Timișoara, 1967. Piteștean din 1969. Servicii: T.C.Ind. Pitești, Combinatul Petrochimic Pitești, I.J.C.L. Pitești (viitorul „Regocom”, apoi „Apă Canal 2000” S.A.). Pensionar din 1 martie 2005. Tot din 2005, diriginte de șantier la Dr. Oetker, Curtea de Argeș.

Dumitru Poeniță (**epitrop III între 1994**[3782]**- 1998**). În 1980 era autorizat ca singurul fotograf care poate participa la serviciile religioase[3783]. În 1988 este atacat în biserică de alți confrați fotografi, care doreau ostinat să fotografieze și ei slujbele mitricale[3784].

Stănescu Ecaterina (lucrătoare la pangar între 1994[3785]**-2000)**.

Ana-Maria Ciobanu (**supraveghetor-muzeu în 1996**).

Mihaela Elena Zamfir (supraveghetor-muzeu în 1997).

Elena Necula (clopotar, îngrijitoare, 1997-2000). Studii : liceul economic din Pitești. Fiica dascălului Dumitru Necula.

Rodica Nica (**n. 1969; lucrătoare la pangar între 1998-2009**). Născută în Curtea de Argeș. Studii liceale. Model de hărnicie și de onestitate.

Nicolae Angelescu (n. 1935; paracliser din 2000). Născut în comuna Potcoava, jud. Olt. A lucrat în cadrul Întreprinderii de Automobile „Dacia”. Are doi copii. Fiul lui, inginer în Canada, este și preot.

3773 Arhiva..., „Cartea de Aur...”, p. 77.
3774 Arhiva..., „Registru de Intrare-Ieșire, 1991”, f. 22.
3775Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I. Proces-verbale 1966-1986”, p. 148.
3776 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 256.
3777 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 319.
3778 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, p. 393.
3779 Arhiva..., „Registru de procese-verbale, 1987-1995”, f. 41.
3780 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 87.
3781 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 79.
3782 Arhiva..., „Registru de procese-verbale din anii 1986-1995”, f. 87.
3783 Arhiva..., „Parohia Sf. Gheorghe I, Pitești, Procese-verbale, 1966-1986”, f. 290.
3784 Arhiva.., „Registru de Intrare-Ieșire, 1988”, f. 29.
3785 Arhiva..., „Registru de intrare-ieșire, 1994”, foaia 33.

Viorica Nistor (n. 1959 ; lucrătoare la pangar din 1999). Născută în Brădeni, Sibiu. Căsătorită în Pitești. Angajată la Fabrica de Conserve din Băiculești.

Daniel Gligore (**n. 1977; supraveghetor-muzeu în 2001**). Născut în Curtea de Argeş. Seminarul Teologic din Curtea de Argeş, 1997. Facultatea de Teologie Pastorală, Universitatea Piteşti, 2001. Căsătorit în 2002 cu dr. Mariana Victoriţa, diaconit în același an. „Fiu al Argeşului" din anul 2007. Preot din 2008. Doctor în Istorie, Universitatea Valahia din Târgovişte, coordonator prof. univ. dr. Radu Ştefan Vergatti, primind calificativul magna cum laude pentru lucrarea de doctorat „Prima Mitropolie a Ţării Româneşti şi Biserica Ortodoxă din Arhiepiscopia Argeşului şi Muscelului (sec. XIV-XV)", 2012. Editează sute de cărţi, reviste religioase şi site-uri. Alte locuri de muncă: referent eparhial, secretar eparhial şi Consilier Cultural şi Relaţii Media al Arhiepiscopiei Argeşului şi Muscelului, diacon şi preot la Catedrala Arhiepiscopală din Curtea de Argeş, preot la Parohia Sfântul Dimitrie din Curtea de Argeş. Publică zeci de cărți personale și în parteneriat.

Dr. Ing. Mihail Cojan

Mihail Cojan (**n. 1974; epitrop administrativ din 2002**). Născut la 3 noiembrie 1947 în Cluj – Napoca, licențiat al Universității Tehnice Cluj (iunie 1970), masterat la CSEN București – *Tehnica reactorilor și centrale nucleare* (1973), bursier PNUD – AIEA la GKSS Hamburg – Germania (1975 – 1976), studii doctorale la Institutul Central de Fizică București (1977 – 1987 *"Aplicarea metodei risc – siguranță în funcționare – testare la studiul teoretic și experimental al sistemelor de acționare a barelor de control la reactorii nucleari"*), stagiu de lucru AIEA la Centro Atómico Constituyentes Buenos Aires – Argentina (martie – iunie 1987), doctor inginer – Energetică Nucleară (4 aprilie 1989), cercetător științific CS1 la Institutul de Cercetări Nucleare (ICN Pitești 1970 – 2012), asistență tehnica de specialitate la CNE Cernavodă Unitățile 1 și 2 (1994 – 1999), în prezent expert ROMATOM România și membru AREN România. Membru în Consiliul Parohial al Bisericii "Sfântul Gheorghe" încă din martie 1998.

Laurențiu Dumitru

Laurențiu Dumitru (**n. 1974; supraveghetor muzeu între 2003-2006**). În această calitate s-a implicat în diverse programe sociale și misionare. A fost editor al revistei parohiale „Pridvorul de Sus" (din ianuarie 2004) și coordonator al „Cenaclului cultural religios Sfântul Gheorghe" (februarie 2004-decembrie 2006). În 2004 (pentru câteva luni) a fost prezentator al emisiunii radiofonice „Pridvorul de Sus" (realizată de Oficiul parohial al Bisericii Domnesti Sfântul Gheorghe, Pitești) la postul de radio Muntenia FM. Ocazional, a servit și strana la slujbele bisericii. Născut în Pitești. Copii: Daniel (n. 1998), Xenia (n. 2012). A urmat cursurile Liceului "Nicolae Bălcescu" (astazi Colegiul "I. C. Bratianu") (1989-1991) și ale Liceului Economic (astăzi Colegiul Economic "Maria Teiuleanu") (1991-19931). Între 1994-1998 urmează cursurile Facultății de Teologie Ortodoxă "Sfânta Muceniță Filoteia", sectia de Teologie Pastorală și pe cele de Master - Doctrină și cultură, Istoria și filosofia religiilor în cadrul aceleiași Facultăți de Teologie (2001-2002). Între 2008 și 2013 a predat Religie în cadrul Colegiul Economic "Maria Teiuleanu", iar pentru câteva luni, în 2013, la Școala Sămara - Poiana Lacului. După perioada în care a lucrat la

biserica Sf. Gheorghe, a editat ”Orthograffiti”, revistă ortodoxă pentru tinerii de liceu (2008-2012), apoi, după mutarea la Timişoara (2011), a devenit Preşedinte al „Asociației Culturale Karyes” care se ocupă cu promovarea valorilor Sfântului Munte Athos. Are o bogată activitate editorială și publicistică.

Felicia Sanda Vasilescu (**n. 1981; lucrătoare la pangar din octombrie 2013**). Născută în Caracal. Liceul Agricol de aici. Căsătorită, 2 copii. Piteșteancă din 2000.

. **Consilierii actuali ai bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești**

Vasile Ivașcu, inginer, epitropul casier, contribuie substanțial la buna organizare a activității financiar-contabile, păstrează gestiunea parohiei, încasează sumele cuvenite parohiei și face plățile curente. Planifică activitățile contabile și face consemnările la zi în documentele de gestiune, prezentând periodic situația contului și a gestiunii de casă. Este persoana de legătură a parohiei cu Protoieria Pitești și toate instituțiile locale. Coordonează realizarea documentațiilor tehnice privind lucrările de investiții și dosarele de autorizare pentru utilitățile bisericii. Asigură aprovizionarea parohiei cu cele necesare.

Mihail Cojan, dr. inginer, membru în Consiliul Parohial din martie 1998, iar din iunie 2002 este epitrop administrativ. Contribuie la buna organizare a activități administrativ-gospodărești, iar în duminici și sărbători asigură securitatea, liniștea și buna orânduială în biserică. În 2010 a răspuns de analiza dosarelor de ajutor social și de organizarea colectelor. În 2011 a înființat fondul de ajutorare prin donații „in registru” cu scopul restaurării picturii. Împreună cu membrii Consiliului Parohial a susținut acțiunea până la finalizarea lucrărilor.

Ioan Tocaci, inginer, membru în Consiliul Parohial din anul 1987, este consilierul cu cea mai mare vechime și a contribuit substanțial la amenajarea cancelariei parohiale în pridvorul supraetajat al bisericii, la refacerea mobilierului din Sfântul Altar, la instalarea ușii de la intrarea principală, precum și la schimbarea ușilor dintre tindă și pronaos. A recondiționat toate stranele din biserică. Participă activ la acțiunile de colectare de fonduri.

Vâlcu Gheorghe, economist, pensionar, membru în Consiliul Parohial din martie 1998. Din iunie 2002 este consilierul responsabil pentru zona Fortuna. Participă la organizarea colectelor pentru acoperirea cheltuielilor administrative și a diverselor investiții, precum și la programele pastorale, culturale și misionare (cenacluri) pentru întărirea dreptei credințe.

Iulian Neculae, jurist, membru în Consiliul Parohial din 2006, a contribuit la realizarea protecției fizice a bisericii prin asigurarea unei instalații de supraveghere video. În duminici, sărbători și la Sfantul Maslu asigură buna orânduială în biserică.

Amedeo Gabriel Cojocaru, economist, membru în Consiliul Parohial din 2006, contribuie în mod discret, smerit, dar substanțial la înzestrarea bisericii (ex: dvere, odăjdii, icoane, obiecte sfințite, obiecte specifice de trebuință pentru serviciul religios etc). În biserică este un model de evlavie pentru credincioși, dându-și concursul, totodată, și la cântările de la strană.

Gheorghe Mincă, profesor, pensionar, membru în Consiliul Parohial din 2010, asigură administrarea fondurilor din donații pentru pictură, prin cutia din pridvor, precum și a fondurilor pentru Protoierie (prin elaborarea de procese-verbale în duminici, după slujbă). Sprijină înzestrarea bisericii și participă la acțiunile de colectare de fonduri .

Mihail-Petre Georgescu, inginer, pensionar, membru în Consiliul Parohial din 2010, participă la ședintele Consiliului Parohial și la luarea hotărârilor, fiind responsabil, totdată, pentru zona „Case”.

Bogdan-Adrian Enache, dr. inginer, lector universitar în cadrul Facultății de Electronică, Comunicații și Calculatoare din Pitești, membru în Consiliul Parohial din 2014, contribuind substanțial la asigurarea a tot ce înseamna sisteme de sonorizare, iluminat, supraveghere video. Totdată, domnia sa a refăcut site-ul bisericii, asigurându-i mentenanța și actualizându-l.

Petre Georgescu, asistent medical generalist, membru în Consiliul Parohial din 2010, participă la analiza dosarelor de ajutor social, sprijinind comisia în stabilirea cazurilor urgente.

Nicolae Angelescu, pensionar, membru în Consiliul Parohial din 2010, funcționând practic ca angajat al bisericii din 1998. Se preocupă de îngrijirea, întreținerea și curățenia din Sfântul Altar din jurul bisericii. A activat în trecut și la pangarul bisericii. Participă la curățeniile generale de Sfintele Paști și de Crăciun. Ajută în Sfântul Altar și asigură ordinea în afara bisericii.

ANEXE

Anexa 1:

BISERICA DOMNEASCĂ SF. GHEORGHE, PITEŞTI

REGISTRU CU ACTE VECHI, 1805

f. 1 r. Pă temeiul arătărilor coprinse într-această înscrisă cerere a mahalagiilor sfintei biserici că adecă aleşii epitropi au calităţile ecspuse întărim şi noi alegerea şi orânduirea numiţilor, cu deosebire însă ca mai ales cucernicul protopop Gheorghie iconomul, ca un protopop al oraşului şi totodată şi epitrop faţă cu ceilalţi doi, să ia socoteală fostului epitrop, socotindu-să de acum încetată orice întreprindere a numitului din chivernisirea averii a acestui sfânt locaş.

București, ghenarie 10 Ilarion Argeşiu

841

Prea sfinte stăpâne,

Fiind că Mihai Popovici, la 29 ale trecutului dechemvr. leat încetat, au dat faliment şi pentru că toate lucrurile sale de acum înnainte au încetat, urmează a înceta şi de la epitropiia bisericii sf. Gheorghie, nemai având nimini cinste în nişte asemenea oameni bănuiţi. Şi pentru că biserica are trebuinţă de cârmuire, atât în cele din lăuntru cât şi în cele din afară, pă de o parte potrivit cu urmarea ce au fost şi până acuma cu a să alege din partea mahalagiilor nişte asemenea cârmuitori am ales pă sfinţiia sa părintele protopopul Gheorghe iconomul şi pă d. Nicolae Coculescu şi pă d-lui Pandele Petre din mahalagii aceştii biserici, oameni de toată cinstea, cu stare bună şi cu frica lui Dmnezeu, de a ocârmui epitropiia aceştii sfinte biserici. Iar pe de alta, cu plecăciune îi supunem la cunoştinţa prea sfinţilor voastre şi totodată ne rugăm a li să da cuvenita întărire, cu îndatorire însă ca pă fieşcare an să dea socoteală lămurită de venit şi cheltueli şi care teorisindu-să de noi doi sau trei din mahalagii să să încheie la sfârşitul fiecăruia an spre buna orânduială în viitor.

Ai prea sfinţilor voastre plecaţi slugi

Pitr. Costandin Moraitu

Pitr. Ioan Condiescu

Theodorache Simionoiu

Dobriian Nicola

Nicolae Tempeanu

Dimitrie Theodoridis

Petcu Dobrian

Ghiţă Ganciu

Mincă Grigor

Bogdan Mihail

Răducanu Paraschivescu

Efthimie Haciulea

Iota Marin

Theodorache Costandin

Costandin Theodor

**

f. 1 v. Epitropiia Sfintei biserici mai jos însemnate luând în băgare de seamă cererea ce să face într-aceasta şi găsindu-o dreaptă o va aduce întru îndeplinire

Bucureşti Ilarion Argeşiu

Maiu 24, 844

Prea sfinţite stăpâne

Pentru bunele purtări şi pentru buna orânduială care să păzeşte totdeauna şi neîncontenit întru slujbele bisericeşti la b. Sfântului Marelui Mucenic Gheorghie dintr-acest oraş Piteştii de către preoţi ce sânt la sfânta b. precum şi diiaconu, având şi cârmuitor bun pă sfinţiia sa părintele protopopu care cu

neadormită priveghere stăruește asupra îngrijiri celor mai sus coprinse şi care aduce destulă mulţămire, nu numai nooă ci şi celor streini care vin la această b.

Dar, pentru ca să fie mai sârguitori şi mai mulţămitori pă viitorime şi să-ş poată întâmpina cheltuelile cele grele ale căsnicii, fiindcă şi parte din mahalagii aceştii sfinte b. unii au răposat, alţii au scăpătat, de la care avea şi preoţii oareşcare folos cu sfat de obşte, am găsit de cuviinţă ca şi din venitul sfintei b. să răspunză epitropiia pă tot anul fiecăruia câte lei una sută.

Pentru care ne rugăm plecaţi prea sfinţii voastre ca această găsire a noastră cu cale să se întărească şi de prea sfinţiia vosatră, ca să fie de temeiu pă viitorime, fiind ai preasfinţiia voastră prea plecaţi slugi

Pitar Costandin Moraitu

Pitar Ioan Condiescu

Dimitrie Petrescu

Bogdan Mihail

Ioan Theodoru

Petcu Dobriian

Panaiot Haciulea

Craiu argintaru

Efthimie Haciulea

Dobriian Nicola

Marin Dimitriu

Răducanu Paraschivescu

Theodorache Simionoiu

Ghenea Andrei

Giţă Ganciu

Thoma Costandin

Dimitrie Zlatiian

Ioncu Marcu

Anghel Stancu

Ioan Stoianovici

Nicolae Mihail

Nicolae Gheorghiu

Dincă Nicolau

Crăciun Stoian

Guţă pop.

Athanasie Mărculescu

**

f. 2 r Învoire

Având prigonire cu Epitropiia Sfintei Biserici Domneşti de aici pentru una din prăvăliile mele ce cade în colţul Uliţi Mari la grătarul dintre boiangirii, unde să scurge apa în şanţ, şi care prăvălie zice d-lor epitropi că ar fi clădită şi pă din locul numitei biserici şi ca să să precurme cu desăvîrşire această prigonire m-am învoit ca de la Sfântul Dimitrie viitor înnainte să am a da în viitor pă fiecare an la această sfântă biserică câte lei patruzeci n. 40 fiind aceasta şi pomenire pentru familiia noastră.

Drept aceeia, stingându-să ce acest chip această prigonire, rămâi stăpân pă această părăvălie ca şi până acum, dând această înscrisă învoire supt a însum slovă şi iscălitură şi priimind şi de la d-lor epitropi alta asemenea, 1845 iunie în trei, Piteşti

Căpitan N. Socolescu

**

f. 2 r.-3 v Încredinţez, eu cel mai jos iscălit, cu acest zapis al mieu la mâna epitropilor i a preoţilor sfintei Biserici Domneşti din oraşul Piteştii, unde să cinsteşte şi să prăznuieşte hramul sft. Marele Mucenic Gheorghie, precum să se ştie că având sfânta biserică doao ochiuleţe de prăvălie i o căşcioară pă locul său, în dreptul caselor răposatului protopop Ioan, cumăpărat de la un Dimcea Mortasitul, care au fost date de cei mai nainte epitropi lui chir Toşa boiangiu cu simfonie ca să dea câte tal. 200 pă an şi a le ţinea până la moartea sa cu acea simfonie, iar după moartea sa să rămâe slobode pă seama sfnt. b. cu ori ce meremet va mai face a nu pretenderisi nimic de la sfânta biserică.

Acum, la 828 ghenar, dânduş obştescul sfârşit, au rămas slobode pă seama sfnt. b. şi fiind că acele prăvălii i căşcioare şi cu locul ce au făcut numitul răposat cherhanea pă dânsul pentru meşteşugul boiangiriei au ajuns la mare dărăpănare, încât numai era prin putinţă a mai şădea întrânsele, m-am învoit

cu sfnt. b. ca să dau câte tal. 300 chiriia locului şi să-m fac eu prăvălii în locul celor arătate mai sus, oricum voi voi, ca a mea cheltuială, însă numai în coprinderea acelui loc, precât şi răposatul au stăpânit, iar nu mai mult.

Şi să am a stăpâni acele prăvălii ohavnice atât eu, cât şi neamul mieu, plătind la sft. biserică câte tal. 300 pe an după simfonie. Iar când după simfonie nu voi urma, atât eu şi neamul mieu, a plăti câte tal. 300 fără cusur să aibă sfânta biserică a mă da afară, atât pe mine sau pă cei după mine sau pă cei după mine[3786], rămâind sft. b. bună stăpână pă acele prăvălii, fără a mai pretinderisi cevaş.

Şi spre a fi ştiut am dat acest zapis la sft. biserică iscălit de însumi, după cum şi eu am luoat asemenea zapis de la epitropi sfintei biserici.

Şi spre credinţă am iscălit, 1828 aprilie 23

Nenco Dimceo platnic

Dimceo Pencu platnic

**

f. 3 v Eu, cel iscălit mai jos, dau bun credincios zapisul mieu la mâna epitropilor sfântului Mare Mucenic Gheorghie, precum să se ştie că având numita biserică un loc pă gărlă, în dreptul prăvălii chir Neculi boiangiu, care şi pă acelea le are numitu tot pă locu sfintei biserici cu embatichi, din care loc mi s-au dat şi mie stânjini şase lungul pă gîrlă în jos, iar în faţa uliţi vine stânjini trei, latu feţi şi în doo vine stânjini doi, iar mijlocu vine stânjini unu şi jumătate. Care loc vine peste drum despre răsărit şi să vecineşte pe de la deal cu prăvăliia răposatului Marcu şi pă dă la vale cu prăvăliia stolnicului Ioan Socolescu, ce este făcută tot pă locul sfintei biserici.

Pentru care loc m-am învoit a da enbatichi pă an câte talr. cincizeci a-l avea ohavnic supt stăpînirem, atât eu cât şi neamul mieu în veci, făcând pă dânsul prăvălie sau bina ori cum voi voi eu, plătindu-să sfintei biserici arătatul enbatichi fără cusur.

Iar când, după întâmplare sau eu sau neamul mieu nu va plăti arătatul enbatichi până la soroc de trei ani de zile, să aibă biserica voe a-i face zapt acei prăvălii sau binale, nepretenderisind nimic de plata binali.

Şi spre mai adevărată credinţă, ca să-şi aibă acest înscris urmarea întocmai, am iscălit mai jos ca să se crează.

1825 avgt 10, oraşu Piteşti

Costandin sin popa Preda adeverez.

[3786] Aşa în orig.

**

f. 4 r. **Învoire**

Răposatul soţul mieu, Costandin sin popa Preda, dintr-acest oraş Piteşti, încă din leat 825 au fost luoat trei stânjini şi dooă palme loc în faţa Uliţi Mari cu embatichi de la sfânta Biserică Domnească a Sfântului Gheorghie, cu tocmeală câte lei cinci zeci pe an, ca să-ş clădească prăvălie pă dânsul.

La clădirea acei prăvălii s-au fost mai întins soţul mieu şi în lungime şi în lăţime şi cei de atunci epitropi sau n-au ştiut sau n-au voit a face băgare de seamă. Iar acum, măsurându-să de dlor. epitropi şi văzând întinderea ce s-au fost făcut, ca să nu mă zmacin prin judecăţi, m-am învoit cu dlor. ca de astăzi înnainte să plătesc embatichi câte lei una sută pă fieşcare an şi să-m stăpânesc pă cât să află astăzi clădirea, să aibă voe a trece şi prăvăliia sfintei biserici ce o are danie de la răposata Măndiţa prin curtea de dindosu prăvăliei, iar nu prin prăvălie.

Drept aceia, s-au făcut dooă asemenea înscrisuri şi locul, măsurându-să acum de iznoavă tot, au eşit patru stânjini şi cinci palme faţa, unu şi jumătate mijlocul, trei şi o palmă fundu, şi şapte lungimea, măsurată pă mijloc, să stăpânesc ohavnic din neam în neam.

1846 aprilie 23, Piteşti

Eu Lucsandra, soţiia răposatului Costandin Popescu

Hristea Andrei Ovici, brat Lucsandra, martor şi iscălită de mine însum, cu zica d-ei

Costandin Theodoru, martor la această învoire şi maha<la>giu

Răducanu Paraschivescu, martor la această învoire, asemenea

Bogdan Mihail, martor

**

f. 4 v. Aflându-mă chiriaş în prăvăliia lui Matache Mărculescu, de sânt acum cincisprezece ani, fără a avea plimbare, şi acum văzându-mă silit am rugat epitropii Sfântului Gheorghie ca să-m sloboază eşire tot la plimbarea prăvălii a sfintei biserici unde şade chir pop. Pentru care slobozenie ce mi s-au dat mă leg a da sfintei biserici pă tot anul cinci ocă unt de lemn, însă cu această condiţie ca numai câtă vreme voi şădea eu supt iscălitul în prăvălie, iar altă persoană nu, ci să rămâe iarăşi fără de a avea slobozenie închizând la loc precum au fost.

Şi spre încredinţare am iscălit.

Piteşti, în 9 iulie 1840

Hristea Anghel băcanu

**

f. 4 v-6 r. Copie după cea adevărată diiată a răposatei Zmăranda, soţiia răposatului Gge. Mantu, sora răposatului jupân Theodorache Simionoiu, pentru un loc de prăvălie ce-l lasă danie b. Sfântului Gheorgie dintr-acest oraş Piteşti, pe care loc s-au făcut prăvăliia ce şade Badea băcanu într-ânsa, alăturea cu Hristea băcanu.

Cu această diiată, viind însuşi protopopul Vasilie înnaintea mea şi arătându-m că însuş răposata aşa au lăsat, am iscălit şi eu

Vlasie protosinghel, 1822 avgt. 24..

De vreme ce întâmplarea cea viitoare este nevăzută şi însuş îngerilor necunoscută, pentru că numai lui Dmnezeu sânt cunoscute, drept aceia, eu Zmaranda, soţiia răposatului Gheorghie Mantul, fată răposatului Simeon judeţu, de aici din Piteşti, am socotit mai nainte, până a nu mă cuprinde sfârşitul vieţii mele şi până îm sânt minţile întregi şi sănătoase, să-m fac diiată şi să dovedesc gândul mieu către moştenitori miei cu care voesc să chivernisească ei averea mea mişcătoare şi nemişcătoare, după petrecerea mea din viaţă.

Ci întâi mă rog lui Dmnezeu ca unui milostiv să-m erte mulţimea păcatelor mele ce am greşit ca un om într-această lume, mă rog şi tutulor creştinilor cui ce voi fi greşit să mă erte şi de mine încă să fie ertaţi toţi, câţi îm vor fi greşit şi ver ce rău îm va fi făcut.

După aceasta, mai întâi de toate arăt toată zestrea şi rămasurile de la părinţi miei şi pă unde am a da şi a lua cu zapise şi fără de zapise, cu care însărcinez cu căutarea sufletului mieu pe frati-mieu, Theodorache, i pă dlui chir Dobrian boiangiu de a-m face pogribaniia şi pomenirile cele obicinuite până la înplinire de trei ani.

Aşijderea şi sărindarile ce las la biserici, însă: zece sărindare să să dea la zece biserici aici în Piteşti, cu doo ce să vor da la schitu Văi Mari unu şi altul la Săpata, une ne aflăm ctitori.

Iar pentru toate celelalte rămasurile las nepoţilor miei Atahanasie şi fraţilor lui, fii răposatei sorumi Joiţi şi lui Nicolae şi frate-său Costache numai fii frate-mieu Theodorache care au să stăpânească fieştecare partea sa după înplinirea de trei ani, căci pân atunci le las toate supt zaptul numiţilor epitropi de a putea întâmpina cheltuelile pomenirilor, după orînduială, făr numai prăvălia biserici să fie de loc pă seama biserici după moartea mea.

Casa ce o am zestre de la părinţi, cu locul jumătate, care loc să începe din fund despre răsărit, din locul nepoată-mii Catinchi, ce i l-au dăruit răposata maică-mea, şi merge spre apus până în locul nepotămieu Costache, cu prăvălie ce este în drept casii şi cu tot coprinsul ce va cădea pă partea caselor, iar pă

despre miazănoapte să hotăraşte cu uliţa ce merge spre răsărit la râu le las nepotă-mieu Athanasie înpreună cu fraţii săi.

Odăile cele de jos, iarăşi cu locul jumătate, şi cu toate câte sânt pă partea acelui loc, tot din locul nepoată-mii Catinchi spre apus până în locul nepotă-mieu Costache, cu o prăvălie în faţa uliţi, care pe de la vale să hotăraşte cu răposat sărdarul Costache.

Un loc de prăvălie, ce este alături cu prăvăliia răposatei soru-mi Joiţi, ce mi-l lasă maica prin diiată, las danie la Biserica Domnească pentru a mea pomenire, de la care prăvălie să fie datori epitropi biserici ce vor fi ca să dea pe tot anul şi preoţilor câte tal. cincisprezece a sluji pentru dânşii pentru a mea pomenire.

Una prăvălie ce o am zestre alături cu a soru-mi Zoiţi în dreptul caselor Neichii o las tot supt epitropiia frati-mieu Theodorache de la care să ia chiriia până la şapte ani şi să-m caute sufletul cu numita chirie, iar de la şapte ani înainte să înparţă pă din doo Nicolae cu Athanasie şi numiţii cu fraţii lor.

Via după Văleni, ce o am zestre cu acareturile şi cu toate înprejur i livezile de pruni să înparţă Athanasie cu Nicolae pă din doao frăţeşte şi numiţii cu fraţii lor.

Un ţigan ce mi-l lasă maica prin diiată i o ţigancă cu doi copii, un cazan mare cu ţăvile lui de aramă pentru rachiu, un căzănel mic pentru apă, o căldare mare de rufe, doo căldări mici, dooo tingiri.

Patru şire mărgăritari, trei inele de aur, unu bătut şi unu cu doo pietricele de diamant şi altu cu piatră, cinci trâmbe pânză, aşternutul din casa cea mare de terpet cu ciucuri i cu opt perne umplute cu lână, aşternutul din casa cea mică de cit, cu patru perne cu lână, o saltea, ipac cu şapte perne umplute cu lână, pânză muscălească, doo saltele umplute cu lână, acestea toate şi altele, câte să vor mai găsi, ale mele în casă şi afară, să le înparţă pă din doao Athanasie cu Nicolae şi numiţi cu fraţi lor, ipac trei velinţe, o giubea cu râs o las leliţi Catinchi, soţiia frati-mieu Theodorache, pentru că m-au căutat la boala mea, o tabachere de fildeş o las nepoată-mi Săftichi să mă pomenească, o rochie de atlaz cusută o las b. din Coastă să o facă sfită, un inel de diamant să să vânză pă bani şi să să dea pentru suflet.

Cele ce las nepoată-mi Catinchi:

1 rochie de bazea, 1 rochie de stambă, 2 scurteici, una cu cacom şi alta cu samuru jumătate, 1 bohcealâc voinicesc ce este gata, 6 cămăşi fămeeşti cu borangic şi făr de borangic, 1 prosop, 1 cearşaf de palpomă, 1 inel, din care mi-au dat maica de zestre, 1 farfurie cu linguriţa ei de argint pentru dulceaţă, 6 zarfuri de argint, 1 lighean cu ibricu lui de aramă, 12 batiste, 3 brinişoare tulpan să le ia de la prăvălie cu mătase din prăvălie de la cumnatu Ion de unde sânt bani, 4 şire mărgăritari, 12 talere cositori cu tacâmu lor, 10 galbeni înpărăteşti care să-i priimească de la cumnată-mieu Ioan la vremea căsătorii, 1 rochie de maltef cusută, 1 malotea cu cacom, acestea toate să se dea după moartea mea la vremea căsătorii.

Banii ce las neichi, lui Theodorache, epitropul mieu, i asupra dlui chir Dorian boiangiu ca să-m facă pogribaniia şi pomenirile i sărindarile ce s-au zis mai sus până la trei ani, însă: -tal. 1000, adică una mie, la cumnată-mieu, Ioan, cu zapis

-doozeci galbeni înpărăteşti, ipac la cumnatu Ion

-o sută galbeni mărunţi

50, adică cinci zeci, la chir Pandele zet Ioniţă Chenurie

50, adică cinci zeci, la chir Zamfir

Asemenea şi tot venitul casi mele să se ia tot de epitropi miei până la trei ani, iar după înpliniria de trei ani să-ş ia numiţi nepoţi părţile sale, precum arăt mai sus supt a lor stăpânire, adică:

-Athanasie partea sa pe jumătate să o înparţă cu Matache şi Scarlat, fraţii săi, iar Nicolae iarăşi partea sa pe jumătate să o înparţă cu Costache frate-său

Şi mai las ca din tot venitul periusii casii şi din bani naht să dreagă numiţi epitropi fântâna ce este supt a neichii stăpânire, ca să fiu şi părtaşă.

Acestea voesc să facă moştenitori miei după moartea mea, precum cu dreptatea minţii mele au rânduit, limba mea au grăit şi scriitoriul cu voia mea m-au iscălit.

Şi eu cu pecetea mea am întărit înnaintea acestor mărturii vrednice de credinţă carei s-au aflat faţă, iar ori care-i din moştenitorii miei carei am zis mai sus sau judecători şi de boeri sau din cei bisericeşti sau din cei lumeşti s-ar ispiti a-m strica diata, să aibă a da seama şi răspunsul la înfricoşata zioa aceia a răsplătiri înnaintea judecătorului celui drept şi nefăţarnic, domnului nostru Is. Hs. Dmnezeul cel adevărat, 1822 avgt. 12

O Eu Zmaranda, soţiia răposatului Gheorghie Mantu, adeverez

Vasilie protopop, martor

Popa David dhv., martor

Popa Andronache, martor

Scrisă de mine cu zisa şi în voinţa numitei şi martor Gheorghe d<iacon> ot oraş Piteşti

Iosif, episcopul Argeşului, adverez

**

f. 6 r-7r. Adică-te noi carei mai jos ne vom iscăli încredinţăm cu acest zapis al nostru la sfânta Biserica Domnească de aici din oraşul Piteştii, hramul Sfântului Marelui Mucenic Gheorghie, şi la mâna sfinţii sale părintelui protopopului Ioan protocotarie al acestui oraş şi purtătoriu de grijă al aceştii sfinte beserici, cum şi a celorlalţi preoţi ce să află slujind la sfânta biserică, precum să fie ştiut că având numita biserică un locşor de prăvălie la Uliţa cea Mare pe care loc cerându-l răposatul bărbată-mieu, anume Dumitraşco vătafu de măcelari, de la răposatul părintele Dionisie proin sachelarie ce mai nainte au fost purtătoriu de grijă la această biserică cu simfonie ca să i-l dea să facă prăvălie pă dânsul şi să dea chirie numitei biserici pe an câte tal. doozeci şi cinci în cât va trăi să să dea această chirie din an în an.

Iar după moartea numitului bărbatu-mieu să fie lăsată acea bina ce-o va face numitul biserici danie, fiind că noi nu avem copii din trupul nostru, ci fiind că acum numitul bărbatu-mieu ş-au dat obşteasca datorie am urmat şi noi după cum au lăsat răposatul cu sufletul lui.

Şi am lăsat această prăvălie ce este pe locul numitei biserici ca să fim şi noi pomeniţi şi părinţii noştri, fiind că câţi s-au tras dintr-acest neam sânt îngropaţi la această biserică.

Ci pentru ca să fie ştiută că este această prăvălie bună lăsată bisericii danie de aici însnainte am dat acest zapis rugând şi pă prea sfinţiia sa părintele episcopu al aceştii eparhii ca să se întărească şi cu pecetea prea sfinţii sale, spre a fi stiută şi nestrămutată această danie.

Şi noi, pentru mai buna încredinţare, am dat acest zapis şi ne-am pus şi numele şi pecetea ca să se crează, 1809 martie 1-iu

O Eu Safta, soţiia răposatului Dumitraşcu, adeverez

Eu, Zamfir, fratele răposatului Dumitraşcu, adeverez

Eu popa Mihai, cumnatu lui Dumitraşcu, adeverez

Eu Sandu, cumnat numitului răposat Dumitraşcu, adeverez

Eu Nicolae, cumnatu numitului răposatului Dumitraşcu, adeverez

Şi am scris eu, dascălu Nicolae cu zisa şi învăţătura Safti, soţiia răposatului Dumitraşcu, şi a celorlaţi cumnaţi ai d-ei şi sânt şi martor.

**

f. 6 v-7 r. Prezidentul Judecătorii Argeşului

D-lor epitropilor sf. Biserici Domneşti dintr-acest oraş Piteştii

Fiind că Safta Trenţoaia şi Voica prioteasa, soţiia popi lui Mihai bogatu, femeile dintr-acest oraş, ce cerea de la sfânta biserică o prăvălie din Uliţa Târgului ca moştenire a fratelui lor, Traşcul, cunoscând dreptăţile cu care să stăpâneşte această prăvălie de către acest sfânt lăcaşi, pă acest temeiu dar, prin chear jalba lor priimită la no. 1957, au cerut închidere a delii arătând că s-au lăsat de toată pretenţiia.

De aceia, spre mai bun temeiu al pacinicii stăpâniri să dă în cunoştinţa epitropii numitei Sfintei biserică ca în viitor să aibă alăturată şi aceasta lângă sineturile stăpânirei zisei prăvălii, căci din partea numitelor numai are nici o bântuire.

839 iunie 1-iu

Prezedent stolnic Ioan Cătuneanu

Pomojnic Dimitrie Zăgănescu

**

f. 7 r. Fiind că eu supt iscălitul am cumpărat ohavnică prăvălia lui Andrei Stănciulescul dintr-acest oraş Piteşti, care prăvălie să aflâ clădirea ei călcând şi pă locul sfintei Biserici Domneşti, hramul Sfântului Gheorghie, însă din gârla ce curge pă supt prăvălii până în zidul cel vechi al curţi biserici iaste locul sfintei biserici.

Şi pentru ca să-l am în stăpânire în veci nestrămutat şi să clădesc orice şi ori când voi voi pă dânsul fără supărare, după coprinderea paragrafului al 5-lea, de la cap. 5-lea, din pravila pământului, m-am învoit cu epitropu sfiuntei biserici ca să dau pă fieşcare an embatichi câte lei 80 o<p>zeci.

Mă îndatorez către aceasta a ţinea curtea prăvălii despre biserică închisă totdeauna şi să nu deşchiz altă uşe decât umblarea să o am tot pă uşa ce este făcută pentru umblarea celor patru prăvălii vecine, să păzesc şi curăţeniia a nu arunca gunoiu în curtea sfintei biserici.

Drept aceia, am dat acest înscris, asemenea înscris luând şi eu de la sfânta biserică. 1841 iulie 28, Piteşti

Mincă Grigoriu băcanu, adeverez

Scriitor şi martor, Nicolae Coculescu 2-lea

**

f. 7 r-v. Fiind că eu supt iscălitul am cumpărat ohavnic prăvăliia lui Ioan Bârlogeanu dintr-acest oraş Piteşti, în Uliţa Târgului, care prăvălie să aflâ clădirea ei călcând şi pă locul sfintei Biserici Domneşti, hramul Sfântului Gheorghie, însă din gârla ce curge pă supt prăvălii până în zidul cel vechi al curţi biserici este locul sfintei biserici.

De aceia, pentru această călcare de clădire a odăi şi cu curticica m-am învoit cu epitropi sfintei biserici ca să dau pă fieştecare an câte lei noozeci, care curticică să o am în devălmăşie cu celelalte patru prăvălii, fără să zidescu sau să clădesc ceva pă această curticică.

Tot odată mi s-au dat şi slobodă trecere prin curtea biserici precum şi până acum. Pă lângă dar răspunderea enbatichiului mai sus, mă mai îndatorez a ţinea şi curăţeniia, a nu aunca gunoi în curtea sfintei biserici, căci la din înpotrivă să va desfiinţa acest legat rămâind locul sfintei biserici slobod despre această clădire.

Drept aceia spre a-ş avea stăpânirea cu nestrămutare, am dat acest înscris sfintei biserici, luând şi eu altul asemenea de la biserică.

1841 octvr 8, Piteşti

Theodorache Costandin băcanu, adverez

Scriitor şi martor, Răducanu Paraschivescu

**

f. 7 v. Adică eu care mai jos mă voi iscăli dau bun şi credincios zapisul mieu la mâna epitropilor sfintei Biserici Domneşti unde să cinsteşte şi să prăznueşte hramul Sfântului Marele Mucenic Gheorghie, precum să se ştie că având o prăvălie dată de zestre de socră-mieu, Gheorghe Gâţan din oraşul Piteşti, care prăvălie să află în Uliţa Târgului, în dreptul altarului numitei biserici, care prăvălie de când s-au făcut au fost supusă de da un ce la biserică, pentru locul biserici ce-l călca.

Acum, aflându-se prăvăliia în stare prea de nimic şi voind a o face de zid şi mai temeniic, m-am învoit cu epitropi sfintei biserici ca să dau pă an tal. 80, însă jumătate la Sfântul Gheorghe şi jumătate la Sfântul Dimitrie, pentru care mi s-au dat din locul biserici stânjini trei, din jumătatea gârli în lung spre biserică, iar în lat, pă gârlă la vale, stânjini unul şi şase palme, iar mai mult nu.

Şi prăvăliia să am a o face cu curticică în dos de zid şi cu uşă, care uşă să fie apururea păzită, ca să nu aducă vreo supărare biserici cu cevaşi bucluce sau gunoi şi căm voi păzi datoriia cu răspunderea arătaţilor bani.

Mă leg cu acest înscris către sfânta biserică iscălit de însumi.

1832 avgt. 1-iu

Gheorghie Petru, adverez.

**

f. 7 v-8 r. Adică eu, care mai jos mă voi iscăli, dau bun şi credincios zapisul mieu la mâna epitropilor Sfintei Biserici Domneşti, unde să cinsteşte şi să prăznueşte hramul Sfântului Marelui Mucenic Gheorghie, precum să se ştie că având o prăvălie rămasă de la părinţi, care prăvălie să află în Uliţa Târgului, în dreptul altarului numitei biserici, care prăvălie de cînd s-au făcut au fost supusă de da un ce la biserică pentru locul biserici ce-l călca.

Acum, aflându-se prăvăliia în stare prea de nimic şi voind a o face de zid şi mai temeinic, m-am învoit cu epitropi sfintei biserici ca să dau pă an tal. 80, însă jumătate la Sfântul Gheorghie şi jumătate la Sft. Dimitrie, pentru care mi s-au dat din dosu biserici stânjini trei, din jumătatea gârli în lung spre biserică, iar în lat pă gârlă la vale stânjini unu şi şase palme, iar mai mult nu.

Şi prăvăliia să am a o face cu curticică în dos de zid şi cu uşă, care uşă să fie apururea păzit, ca să nu aducă vreo supărare biserici ce cevaşi bucluc sau gunoi şi că voi păzi datoriia cu răspunderea arătaţilor bani.

Mă leg cu acest înscris către sfânta biserică iscălit de însumi.

1832 aprilie 23

Grigorie sin postelnicu Ioan, adeverez

**

f. 8 r. Fiind că eu supt iscălitul am făcut schimb o prăvălie cu d-ei Mariia Merişanca din Uliţa Târgului dându-mi alta ce o au avut de zestre iarăşi în UliţaTârgului care să vecineşte pă di la deal cu prăvăliia răposatului Theodorache cojocaru ce o au închinat biserici Sfăt. Ilie, iar pă di la vale cu a postelnicului Grigore Petrescu care prăvălie fiind că clădirea iei calcă şi pă locul sfintei Biserici Domneşti cu hramul Sfântului Gheorghe, însă din gârla ce curge pe supt prăvălii până în zidul cel vechi al curţii bisericei este locul sfintei bisetici.

De aceia, pentru aceasta m-am învoit cu epitropii sfintei biserici care să dau pă fieşcare an câte lei noozeci embatichi având curticica a aceştii prăvălii în devălmăşie cu celelalte prăvălii, fără să zidesc sau să clădesc ceva pă această curticică.

Tot odată mi s-au dat şi slobodă trecere prin curtea bisericii precum şi până acum pe lângă dar răspunderea embaticiului de mai sus. Mă mai îndatorez a ţinea şi curăţeniia, a nu arunca gunoi în curtea sfintei biserici, căci la dinpotrivă să va dăsfiinţa acest legat, rămâind locul sfintei biserici slobod.

Drept aceia ca să am pacinică stăpânire cu nestrămutare am dat acest înscris sfintei biserici luînd şi eu altul asemenea de la sfânta biserică.

1842 mart. 16

Ghenea Andrei, adeverez

Scriitor şi martor Gheorghie Protopopescu.

**

f. 8 v. Fiind că atât din condicile vechi ale biserici Sfântului Gheorghie, cât şi din răvaşele dmnealor epitropilor, să face dovadă că prăvăliia răposatului Theodorache cojocaru, ce este acum dată danie bisericii Sfântului Ilie, plăteşte embatichi biserici Sfântului Gheorghie câte lei 6 adică şase, parale doăzeci pe an, pentru odae şi curticica de din dos, şi după rugăciunea ce am făcut eu supt iscălitul, ctitor al biserici Sfântului Ilie, ca să o lase tot în suma aceasta fiind supt stăpânirea unii biserici cu puţin venit, şi este de cuviinţă ca sfintele lăcaşuri să se ajute între sine, s-au făcut punere la cale de dlor mahalagii biserici Sfântului Gheorghie într-o unire cu dlor epitropi găsindu-să cu cuviinţă ca biserica Sfântului Ilie să plătească pă viitor embatichi pentru această prăvălie la biserica Sfântului Gheorghie, câte lei patruzeci pe an, slobodă fiind în orice vreme a clădi şi a preface orice namestiii pă cătăţimea locului, ce şi acum are clădire pă dânsul, numai portiţă să n-aibă voe a deşchide în curtea bisericii, decât să se slujască portiţa ce este pus la orânduială a să lăsa pentru toate prăvăliile.

Şi pentru ca să se păzească în viitor între sfintele biserici acest aşăzământ nestrămutat, am dat acest înscris supt a însumi iscălitură, priimind şi eu asemenea înscris de la dlor.

1848 iunie 18

Pandele Petre, ctitorul b. Sfântului Ilie

Preotul Nicolae dhv., martor

Preotul Niţă Thoma, martor

Scriitor şi martor Athanasie Popescu, cântăreţu biserici aceştiia Sfântului Ilie

**

f. 9 r. Adecă eu, care mai jos mă voi iscăli, încredinţez cu acest zapis al mieu la mâna d-lui jupân hagi Boiul din Piteşti pentru de a fi ştiut că din dooă prăvălii ce le-am făcut eu pă locul ce l-am avut de zestre şi cu bună voinţa soţii mele i-am vândut d-lui o prăvălie, în drept talr. trei mii trei sute şi patruzeci, care bani i-am priimit toţi deplin în mâinile noastre pe numita prăvălie, care prăvălie să află în Uliţa Piteştilor cea Mare, în dreptul Biserici Domneşti, unde să cinsteşte şi se prăznueşte hramul Marelui Mucenic Gheorghie, însă cu pământul ei şi lungul ei merge din podul uliţii până în jumătatea gârlii ce curge pe supt prăvălii, atâta loc să află bun statornic, iar pe cât loc mai calcă prăvăliia din jumătatea gârlii şi cu curticica care este în dos este al sfintei biserici ce mai sus să arată luoat cu embatichi prin zapis de la epitropi sfintei biserici pentru care embatic rămâne a-i face dlui chir hagiu deosibit aşăzământ cu epitropii sfintei biserici după coprinderea zapisului mieu ce-l am dat la sfânta biserică pentru aşăzământul a patru prăvălii, care prăvălie pe de la deal să vecineşte cu prăvăîliia numitei biserici, iar pe de la vale să vecineşte cu prăvăliia mea şi stăpânirea să o aibă din jumătatea zidului prăvălii mele până în zidul prăvălii sfintei biserici.

Deci să aibă atât d-lui cât şi fii d-lui, câţi Dmnezeu îi va dărui, a o stăpâni cu bună pace şi nestrămutat de către nimini, fiind că de bună voia noastră am vândut nesiliţi de nimini şi cu ştirea i voinţa tuturor rudelor.

Şi când s-au făcut acest zapis au fost şi alte obraze de cinste care mai jos să vor iscăli Iar noi, pentru mai adevărată credinţă, ne-am iscălit puindu-ne şi degetile la nume în loc de pecete, ca să se crează.

1821 apr. 23

Eu, Tudorache cojocarul dinpreună cu soţiia mea Ilinca, vânzători

Parthenie buligeanu

Eu postelnicu Ioan sin Pătru zidaru şi înpreună cu fi-mieu Grigorie, adeverez

Eu Costandin Manole, martor.

] **

f. 9 v. Cu cea de în faţa acestui zapis ce am făcut dlui hagi Boiu mergând la dlui. hagi Ţenea, epitropul Sfântului Gheorghie, precum şi la preoţi b., ca după obiceiu să-l adevereze şi nu m-au îngăduit ca să vânz altuia, fiind că numita prăvălie calcă cu toată odaia pă locul numitei biserici şi atât cu odaia din dos ce calcă pre locul biserici, cu cât că să şi vecineşte în lung pă de la deal cu prăvăliia b. are mai mult protimisis a o cumpăra b. şi cu acest chip oprindu-mi zapisul mi-au răspuns arătaţi bani ce să văd în faţa acestui zapis şi au rămas prăvăliia pă obrazul b.

Şi fiind că numitul epitrop hagi Ţenea nu mi-au priimit această vânzare făr de a pune andipricon, fiind ochiul locului prăvălii zestre al soţii mele, Ilinca, iar binaoa făcută de mine.

Aşadar, am pus andipricon înpotriva a dooă ochiuri de prăvălii, mai fiind un ochi de prăvălie tot de zestre casele mele cu a treia parte de loc ce sânt în mahaloaoa Maica Precista de de la vale, care această o am făcut vânzare de a mea bună voe, nesilit de nimini şi mai vârtos că când s-au mutat pă obrazul sfintei biserici din suflet m-am bucurat că voi fi şi netrecut cu vederea la sfântul jărtvelnic.

Şi spre a fi ştiut madeaoa, am dat acest înscris supt a mea iscăliturăm, rugând şi pă alţi neguţători cinstiţi de au iscălit de martori.

1821 mai 29

Eu Tudorache cojocaru, adverez

Pandele Petru, martor

Marco Pavlovici, martor

Dobrian, martor

**

f. 9 v-10 r. Adecă eu care mai jos mă voi iscăli încredinţezi cu zapisul mieu la mâna dlui chir hagi Boiul de aicea, din oraşul Piteştii, precum să se ştie că o prăvălie ce o am cumpărat eu de la răposatu popa Mihai Bogatu, cu locul ei, înpreună şi dintr-al biserici loc, din dosul prăvăliei cu baticul ce prin zapisul care îl avem dat la Epitropie să coprinde prefăcându-l eu după ce o am cumpărat de iznoavă fiind stricată şi neputând a o ţinea eu avândum socotelile într-alt chip, de a mea bună voe, nesilit de niminea şi cu ştirea tuturor rudelor i vecinilor ce să vecineşte, adecă pe de la deal cu Iene cojocaru, iar pe de la vale cu chir Theodorache cojocaru, o vândut dlui mai sus numitului neguţători în bani gata drept talr. 3500, adică trei mii şi cinci sute tocmai, pre care bani i-am priimit toţi deplin în mâna mea.

Şi dlui să aibă a stăpâni această prăvălie cu bună pace, atât dlui cât şi copii dlui pe care Dmnezeu i-au dăruit şi pre care îi va mai dărui, stăpânind ca pre un acaret al dlui, după cum şi în zapisul răposatului popa Mihai ce-l am de vânzare să coprinde adică ohavnic.

Drept aceia, înpreună cu alte obraze de cinste, spre încredinţare neştiindu-mă iscăli m-am rugat de cel ce au scris zapisul de m-au iscălit, puindu-m şi degetu în loc de pecete ca să să crează

1817 iulie 8

Eu Simion armeanu, vânzător şi adeverez

Eu Costandin tovarăşu lui chir Simion, adverez

Eu Theodorache cojocaru, adeverez şi martor

Ganceo boiangiu, martor

Dobrian boiangiu, martor

Şi am scris eu diiaconu Vasilie Gărdescu, scriitorul Epitropii Biserici Gospod, cu zisa şi învăţătura numitului vânzător şi martor

Înfăţişat de jăluitor 845 mai 15, grefier Apostolescu.

Fiind că această cumpărătoare a prăvălii ce să coprinde în faţa acestui zapis cumpărându-să prin neştirea epitropilor Bisericei Domneşti d-lui jupân Hristea Mungiu şi pe urmă dovedindu-să după protomisu ce au avut sf. biserică mi-au întors bani înnapoi şi rămâne prăvăliia a sfintei biserici ohavnică stăpânitoare.

Drept aceia, pentru încredinţare, am iscălit

1817 iulie 20

Hagi Boiul.

**

f. 10 v. Fiind că eu supt iscălitul am cumpărat ohavnic prăvăliia lui Pătraşcu cojocaru ce o are într-acest oraş Piteşti, în Uliţa Târgului, care prăvălie să află clădirea ei călcând şi pă locul sfintei Biserici Domneşti, hramul Sf. Gheorghie, însă din gârla ce curge pă supt prăvălii până în zidul curţii bisericii.

De aceia, pentru acestă călcare de clădire m-am învoit cu epitropi aceştii biserici ca să dau pă fieşcare an embatic câte lei dooăzeci. Tot odată mi s-a dat şi slobodă trecere prin curtea biserici, precum şi până acum. Pă lângă răspunderea dar embatichiului mărginit mai sus, mă mai îndatorez a păzi şi curăţeniia, a nu arunca gunoi şi alte asemenea murdalâcuri în curtea sf. biserici căci la din înpotrivă să va desfiinţa acest legat rămâind şi locul sfintei biserici slobod despre această clădire, precum şi eu sânt slobod ca să clădesc oricând şi orice pă acest loc al sfi. biserici.

Drept aceia, spre a-ş avea stăpânirea cu nestrămutare în veci nesupărat, am dat acest înscris sfintei biserici luând şi eu altu asemenea de la sfãnta biserică.

1845 martie 11, or. Piteşti

Ghenea Andrei, adeverez

Răducanu Paraschivescu, martor

Scriitor şi martor N. Rusesscu, cântăreţul Sfi. biserici.

**

f. 10 v-11 r. Fiind că eu supt iscălitul am cumpărat ohavnic prăvăliia lui Carabet Venicolu ce o are într-acest oraş Piteştii, în Uliţa Târgului, care prăvălie să află clădirea ei călcând şi pă locul sfi. Biserici Domneşti, hramul Sfă. Gheorghie, însă din gârla ce curge pă supt prăvălii până în zidul odăilor biserici care este şcoala este locul sfintei biserici.

De aceia, pentru acesată călcare de clădire şi cu curticica ce este din odae şi până în zidul chililor şcoali m-am învoit cu epitropi aceştii sfinte biserici ca să dau pă fieşcare an embatichi câte lei nooă zeci, care curticică să o am în devălmăşie cu celelalte patru prăvălii vecine pă dă la deal cu mine, fără să zidesc sau să clădesc ceva pă această curticică.

Tot odată mi s-a dat slobodă trecere prin curtea biserici, precum şi până acum. Pe lângă dar răspunderea embatichiului mărginit mai sus mă mai îndatorez a păzi şi curăţeniia a nu arunca gunoi şi alte asemenea murdalâcuri în curtea sfintei biserici căci la din înpotrivă să va desfiinţa acest legat rămâind locul sfintei biserici slobod despre această clădire.

Drept aceia, spre a-mi avea stăpânirea cu nestrămutare în veci nesupărat, am dat acest înscris sfintei biserici luând şi eu altul asemenea de la sfânta biserică.

1841 septvrie 23

Iota Marin, adeverez.

Scriitor şi martor, Gheorghie Protopopescu.

**

f. 11 r-v. Adecă eu, cel mai jos iscălit, încredinţez cu acest zapis al mieu către sfinţiia sa părintele protopopu Zamfir referendarie i către d-lui chir Mihai Pop, epitropii sfintei Biserici gpd. din oraşul Piteştii, unde să cinsteşte şi să prăznueşte hramul Sfântului Marelui Mucenic Gheorghie, precum să să ştie că am vândut un ochiu de prăvălie cu binaoa sa sfintei biserici, în talere patru mie cinci sute, care bani i-am priimit toţi deplin în mâna mea. Care numită prăvălie cu pământul său o am avut şi eu de la părinţi în Uliţa Piteştilor cea Mare, în rândul despre apus, însă prăvăliia cu galariia sa şi cu odaia din dos pă jumătate pă locul său, iar odaia jumătate din gârlă spre apus pă locul biserici. pentru care are deosebită simfonie şi să vecineşte pă de la deal cu chir Lilea braşoveanu, iar pă de la vale să vecineşte cu chir Iancu Spiru, zet hagi Ţenea.

Deci să aibă sfânta biserică a stăpâni numita prăvălie ohavnică în veci, ca unul ce de bună voia mea am vândut-o nesilit de niminea şi cu ştirea şi voinţa celor care să văd iscăliţi mai jos.

Iar spre mai bună încredinţare m-am iscălt însumi cu mâna mea.

1830 ghenar. 28.

Eu Nicolae sin Dumitrache Păun, vânzător

Zamfir Dimitriu, martor

Popa Hristea dhv. martor

Dobrian martor

Costandin Manole

Scris de mine, cel mai jos iscălit, cu zisa numitului şi martor Gheorghie Negulescu din Piteşti.

**

f. 11 v. După coprinderea ce în faţa acestui zapis să arată căci pă acea vreme am fost nevârsnic şi acum viind-mi în vârstă m-am cunoscut înşălat cu vânzarea prăvălii şi după căderea pravilii am dat jalbă la Cinstitul Trebunal al acestui judeţ Argeş ca să mi-o iau înnapoi când deodată auzind d. chir Mihai Pop, epitropul numitei biserici, singur m-au chemat şi mi-au zis să-i duc bani şi eu umblând după bani şi negăsind ca să-i răspunz şi unde găseam cerea ca să i-o vânz aceluia.

Aşadar pentru ca să nu se înstrăineze la altă parte ci să rămâe tot la sfânta biserică am căzut la pace mai dându-mi tal. una mie care i-am şi priimit şi cu acest chip mulţumindu-mă s-au făcut vânzare de iznoavă trecut fiind în vîrstă.

Şi, spre încredinţare, m-am iscălit rugând şi pă cinstitul prezendent al judecătoriii de l-au adeverit trecându-să şi la condică după orânduială.

1834 iulue 23.

Nicolae sin Dumitrache Păun de aici, vânzători

Bogdan Mihail, martor

Dobriian, martor

Mincu Pancu, martor

Gheorghie Gheorghiu, martor

Panaiot Mihail Haciulea, martor

Scris de mine cu zisa numitului şi martor, Gheorghie Negulescu

Judecătoriia judţ. Argeşi. După cererea ce prin jalbă cu no. 1634 de la 22 avgt. au făcut către această Judecătorie Nicolae sin Dumitrache Păun de a să adeveri zapisul acesta prin care vinde prăvăliia sa din Uliţa Târgului dintr-acest oraşi Piteştii, Judecătoriia vrând ca să se îndestuleze de este această prăvălie în adevăr a vânzătorului fără nici o pricină şi de este slobod după pravili a o vinde, precum şi cumpărătoru de este volnic a o cumpăra, au făcut cuviincioasele formalităţi, potrivit cu povăţuirea pravili şi a a organicescului regulament, dând de ştire şi tuturor celor cu căderea de protomisis carii s-au iscălit în zapis.

Şi nerămâind vreo pravilnică înpiedicare l-au adeverit după oprânduială.

1834 septvr. 9, no. 11

Prezedent Ioan Mavrodolu

Ianache Papazolu

Grefier Nicolae Gheorghiu Chirculescu

Trecut în condică îndeplinitor datoriilor de reghistrator Iancu Pleşoianu

**

Încredinţăm cu zapisul nostru la mâna dumisale chir Lilea braşoveanu de aici, din oraşul Piteşti, precum să să ştie că i-am vândut un locşor din dosul prăvălii dumisale al sfintei biserici domneşti ce l-au avut şi d-lui înnainte închis cu zid ţiindu-l cu embatic, adică patru palme din gârlă până în zidul biserici cel vechi şi acum nefiind trebuincios sfintei b. i l-am vândut dlui sus numitului de a noastră bună voe statornic în talere una sută cinci zeci, pre care bani i-am priimit toţi deplin în mâinile noastre. Şi d-lui să aibă a stăpâni acest loc cu bună pace şi de nimini nesupărat, atât dlui, cât şi copii dlui care Dmnezeu i-au dăruit şi pre care îi va mai dărui din neam în neam

Drept aceia, spre încredinţare, ne-am iscălit.

1817 noembr. 8.

Niţul iereu protocotarie protocotarie[3787] protopop

P<opa> Nicolae proin prot<opop>, mart.

Popa Ilie, martor

Dobrian, epitropul biserici

Şi am scris eu, diiaconu Vasilie Gărdescu, cu zisa d-lor şi martor .

Poliţiia oraşuli Piteşti. Copiia aceasta, fiind scoasă întocmai după original, să adeverează de Poliţie

Pentru d. şeful Poliţii, Vasilie Stroescu.

1850 ghenar 20, no. 2484

**

f. 12 r. Dlui chir Lilea Teodor avându-şi prăvăliia dumisale în faţa târgului şi uşa în dos şi ferestrele odăi sânt spre curtea biserici şi pentru ca să-şi aibă voe cu umblarea pă din dos d-a valma cu celelante prăvălii s-a învoit cu epitropi biserici ca cu a d-lui cheltuială să facă caldarâmu la doo prăvălii ale sfintei biserici cu toate cele ce sânt de trebuinţă curăţindu-l, săpatul până la săvârşire, după cum au şi urmat cu toată cheltuiala dlui şi alt mai mult nu are de a mai plăti, atât d-lui cât şi moştenitorii dlui, fiind că i s-au urmat cheltuială însemnată cu acel desăvârşit caldarâm.

Şi spre ştiinţă i s-au dat acest înscris.

1838 aprilie 23, Piteşti

Prăvăliile ce au făcut caldarâmu sânt acelea de la răspântie, una de la răposata Manda şi alta de la răposatul Dumitraşcu

---

[3787] Aşa în orig.

Mihale Popovici

Protopopul Gheorghie, martor

Poliţia oraşului Piteşti. Copia aceasta fiind scoasă întocmai după original să adverează de Poliţie

Pentru d. şeful poliţii Vasile Stroescu.

1850 ghenar 20, no. 2485.

**

f. 12 v-13 r. Adecă eu Manda, fata răposatului Neculae Tabacu, ce-i zic porecla Braşoveanu, din oraşul Piteştii, că întâmplându-se de m-am căsătorit întâiu şi am ţinut întru căsătorie pă un Necula sârbul abagiu şi întâmplându-se de au murit, nefăcând copii din trupul nostru, mai trecând vreme la mijloc iarăşi îndemnându-mă de m-am căsătorit şi al doilea după alt soţu, anume Petre, şi cu acesta iarăşi nefăcând copii, aflându-mă şi eu tot cam neputincioasă de boală şi neavând nici o odraslă din mine şi având şi eu un locşor de prăvălie dat de zestre de la părinţii miei pe marginea gârlii, despre răsărit până în marginea Uliţi, care gârlă curge prin mijlocul oraşului, din care loc făcându-l trei părţi cu fraţii miei, anume Bade i Mâinea.

Şi pe locul mieu am făcut şi eu o căscioară cu tarabă la uliţă şi eu văzându-mă tot întru slăbiciune am rugat pre Dmnezeu şi am cugetat cu tot sufletul mieu ca locul cu casa aceasta îl las sfintei Bisericii Domneşti, unde să prăznueşte hramul Marelui Mucenic Gheorghie, unde sânt părinţii miei îngropaţi şi soţiia cea dintâi, de danie stătători, însă după moartea mea ca să să stăpânească de sfânta biserică în veci nestrămutat.

Şi acest loc cu casa este în dreptul zidului Biserici Domneşti care să hotăraşte cu numita biserică despre apus şi pe din sus cu prăvăliia dumnealui hagi Ţenea şi pe de la vale cu locul frati-mieu Mâini, fiind că-l las cu tot sufletul mieu danie sfintei biserici să nu fie volnici fraţii miei i alte rude a protimisi cu răscumpărarea, fiind că fraţii miei ş-au luoat părţile ce au avut de la părinţi, iar partea mea, neavând ei nici o treabă, după cum mai sus arăt să fie vecinică moşie sfintei biserici.

Aduc aminte şi pentru numitul soţul mieu cel dupre urmă, anume Petre, că întâmplându-se şi murind eu mai nainte după moartea mea în câtă vreme va trăi să fie dumnealui volnic a şădea într-această casă şi să aibă a da pe an chirie la cutiia sfintei biserici pe an câte tal. cincisprezece.

Dar de să va întâmpla de a nu şădea cu numitul soţul mieu în casă să fie lipsit şi numai sfânta biserică să aibă treabă cu casa şi cu locul a le da unde va vrea.

Şi fiind că la sfânta biserică de această dată să află purtători de grijă sfinţiia sa părintele Dionisie proin sachelarie, dau acest încredinţat zapis al mieu la mâna sfinţii sale i la mâna sfinţii sale părintelui popii lui Ioan ce să află slujind la sfânta biserică şi protopop i la a preoţilor ce să află slujitori sfintei biserici ca să fie supt păstrarea sfinţiilor sale şi cei după vreme carii vor rămânea a fi ştiut şi nestrămutat

în veci milostivindu-se şi prea sfinţiia sa părintele episcopu Argeşiu a să trece în condica Sfintei Episcopii, spre a fi păzit şi nestrămutat Şi când am făcut acest zapis dat-am în ştire şi tuturor rudelor mele puind şi alte obraze de cinste de s-au iscălit.

Şi eu, pentru mai buna încredinţare, puindu-mi numele şi pecetea mea mai jos.

1806 martie 5.

Ieu Manda, fata răposatului mai susului numit, adeverez în frica lui Dmnezeu, dinpreună cu soţul mieu cel de al doilea, anume Pătru, pentru această danie ce mai sus să numeşte

Popa Ianache duhov., adverez

Popa Preda de la Biserica gospod., martor

Popa Nicolae, martor

Popa Niţu, ot …[3788], mar<tor>

Ilie diiaconul, martor

Badea brat, adeverez

Mâinea brat, adeverez

Cârstea Pelopeciu, martor

**

f. 13 r-v. Adecă ieu, Cârstea măcelarul ot oraşul Piteştii, dat-am acest adevărat al mieu zapis ca să fie de bună încredinţare sfintei Bisericii Domneşti, ce să numeşte hramul Sfântului Marelui Mucenic Gheorghie i Sfintei Biserici din Coastă, ce să numeşte Sfânta Întrarea Prea Sfintei Născătoarei de Dmnezeu Întrarea, precum să se ştie că eu trăind cu soţiia mea Mariia răposata un an şi nerămâindu-ne copii şi având o prăvălie făcută de mine m-am socotit şi de a mea bună voe am lăsat-o danie cu sufletul mieu, ca să fie la aceste dooă sfinte biserici a să stăpâni prin doaă, adică jumătate la Sfântul Gheorghie şi jumătate la Maica Precista, ca să fim şi noi pomeniţi, ieu şi soţiia mea cu neamul nostrum, în veci nestrămutat.

Şi această prăvălie ieste în Uliţa cea Mare, tot într-un văliş cu prăvăliia nepotă-mieu Dinul cojocarul, ginerile nepotu-mieu, Niţului măcelarul, însă cu toate nemestiile ce ţin de prăvălie cu pământul iei. Şi în cât va fi rămăşiţa vieţii mele să fie tot supt stăpânirea mea, iar după moartea mea să să ia supt stăpânirea sfintelor biserici de mai sus ce să numesc mai sus. Că aşa las cu sufletul mieu, ca ori care din rudele mele sau dintr-ale soţii mele să nu aibă nici o treabă cu această prăvălie, ci să fie bună danie dată

[3788] Necompletat.

sfintelor biserici, fiind că rudelor celor dinspre partea mea şi dinspre a soţii mele le-am lăsat prin deosebită diiată din alt ce am avut şi m-am îndurat.

Drept aceia, la facerea acestui zapis fost-au faţă şi din rudele noastre, cum şi alte obraze de cinste faţă, carii mai jos să vor iscăli.

Şi ieu, pentru mai adevărata încredinţare, mi-am pus numele şi pecetea spre adeverire 1805 iunie 19

Ieu Cârstea măcelarul, cel ce am dat daniia aceasta, adeverez

Eu Niţul măcelarul, martor

Eu Zamfir măcelariu, brat ego

Eu Badea cizmaru, martor

Eu Ioan Inimăroiu, martor

Eu Mărgărita, sora Mariei răposatei, martor

P<opa> Niţu ot b<iserica> god., mar<tor>

P. David dhv. ot Biserica din Coastă, unde este jumătate dăruită

Popa Nicolae ot …[3789]

Şi am scris eu, popa Preda, cu învăţătura mai sus numiţilor şi martor

Acest zapis ce s-au dat danie sfintelor biserici de numitul Cârstea măcelari, după cum să coprinde întrânsul, fiind prin ştirea noastră l-am adeverit şi noi.

1805 iunie 20

Dionisie ieromonah sachelarie

Ioan ierei protopop

**

f. 13 v. Adicăte eu Mărgărita, soţiia răposatului Nicolae Inimăroiu, înpreună cu fii-mieu Ioan ot oraşul Piteşti, încredinţăm cu zapisul nostru la sfintele biserici, adică Biserica Domnească, ce să prăznueşte hramul Mucenicului Gheorghie, i la Sfânta Biserică din Coastă, ce să prăznueşte Sfânta Întrare în Biserică, precum să se ştie că după râvna ce am avut ca să dăruim un loc la mai sus sfinte biserici dă totu, dar având mare neputinţă am tocmit acest locu cu preoţi în tal. 100, adică una sută.

[3789] Loc alb

Şi pentru ca să fim şi noi pomeniţi şi neamul nostru la sfântul jărfelnic am mai lăsat tal. treizeci pentru pomenire, iar tal. şaptezeci i-am priimit de la numitele sfintele biserici. Care loc este alăturea cu al cumnată-mieu, Cârsti răposatu, ce l-au dat danie la numitele sfinte biserici, însă cu prăvăliia ce ese cu faţa în Uliţa cea Mare şi pă din sus să hotăraşte cu locul ce-l dau cu prăvăliia Sandi, fata Niţului vătafu, din văgaşu carului până în zidu prăvălii să aibă sfintele biserici a stăpâni şi preoţi a căuta după vremi de către noi şi de către copii noştri şi dă tot neamul nostru, ca o danie hărăzită, fiind cu mai mult pentru pomenire am datu cu ştirea tuturor mahalagiilor ca să fim pomeniţi.

Şi noi, spre mai buna încredinţare, am chemat spre mărturie pă dumnealui postelnicu Ştefan, judeţul oraşului, şi alţi care mai jos să vor iscăli de ne-au fost mărturie la daniia aceasta, puindu-ne şi noi numele şi degetile în loc de pecete, ca să se crează.

1807 avgt. 30

Eu Mărgărita, soţiia răposatului Nicolae, adeverez şi vânzătoare

Eu Ion sin Mărgărita, înpreună cu copii miei, adeverez

La această învoire şi ce hărăzeşte de danie mai sus numiţi, fiind şi eu de faţă, m-am iscălit mărturie.

Ştefan postelnicu

Cârstea Mumgiu, martor

Theodorache Simionoiu, martor

Gheorghie Mantu, martor

Nevrând a priimi preoţi de la Biserica din Coastă ca să răspunză şi ei bani pe jumătate s-au răspuns numai de la cutiia Biserici Domneşti toţi bani ce scrie într-acest zapis

Ioan ierei protopop

**

f. 14 r. Încredinţez cu zapisul mieu către sfânta Biserică Domnească i către Sfânta Biserică din Coastă spre a fi ştiut că având numitele biserici o prăvălie în Uliţa Târgului dată danie de un Cârstea măcelaru la amândoo bisericile, care prăvălie să vecineşte cu prăvăliia sfintei Biserici Domneşti pre de la deal şi pre de la vale cu prăvăliia mea, care prăvălie voind bisericile o a înprennoi, fiind între prăvăliia mea şi între prăvăliia sfintei biserici, având eu o ulicioară ca de dooă palme de largă pe locul mieu şi lungul merge din faţa Uliţii Târgului până în faţa podului de din dos, pe care l-am vândut sfintelor biserici, în drept talr. 300, adecă trei sute lei tocmai, care bani i-am şi priimit deplin, dând şi voe a pune grinzile prăvălii pre zidul prăvălii mele, atât în faţă cât şi în dos, ca să fie tot supt un văliş, care loc să aibă a-l stăpâni sfintele biserici a fi ohavnic în veci.

Şi, pentru încredinţare, am iscălit fiind faţă şi alte obraze de cinste care să vor iscăli ca să să crează.

1826 iulie 5

Hagi Ţenea sin Alecse, vânzător

Grigorie Leurdeanu, martor

Zamfir protopop, martor

Popa Athanasie diputat, martor

Şi am scris eu, Stan dascălu, cu zisa şi învăţătura numiti şi mar<tor>

**

f. 14 r-15 v. O prăvălie din Uliţa cea Mare a târgului care să vecineşte pă de la deal cu prăvăliia răposatului hagi Ţenea iar pă de la vale cu prăvăliia Ilinchi Merişanchi, soţiia lui Gheorghie sin căpitan Pătru, care prăvălie are loc din dos precât ţine lăţimea binali şi merge faşă până în fund, precât merge şi locul pomenitei Ilinchi şi cu al Ghiţăneştilor lăturaş, care loc al prăvălii, măsurîndu-să cu stânjenu statului, au eşit în faţa uliţi stânjeni doi şi jumătate, la mijloc stânjini doi şi jumătate, în fund stânjeni doi şi jumătate, iar lungimea, adică din faţa uliţi şi până în fund, stânjini patruzeci şi opt.

Şi această prăvălie a mea, înpreună cu ale vecinilor mai sus numiţi, au toate o poartă şi curtea lor davalma, precum şi până acum s-au stăpânit, potrivit vechiului înscris ce-l am cu leat 1809 avgt. 6, nefiind slobozi să închiză această poartă, cum şi curtea, nici uni din noi, ci să fie în devălmăşie precum au fost şi până acum.

Această prăvălie o am şi eu zestre de la răposatul tată-mieu, Theodorache Simionoiu, pă care acum am vândut-o Biserici Domneşti, unde să prăznueşte hramul SfântuluiMarelui Mucenic Gheorghie, unde se află înmormântaţi neamurile şi părinţii miei, în preţ de lei patru miie şi şase sute, no. 4600 tocmai, şi care bani i-am priimit toţi deplin de la d-lor epitropi Sfântului Gheoghie şi anume sfinţiia sa părintele protopop Gheorghie Coculescu iconomul, i d. d. Nicolae Coculescu şi d. d. Pandele Petre, în dreptul căriia prăvălii ce zisei că am vândut-o, precum mai sus să coprinde, am cumpărat în urmarea articol. 34 , de la partea 3-lea, cap. 16, din pravila pământului, un alt loc cu casă şi o prăvălioară ce este spre al mieu folos tot într-acest oraşi Piteştii de la Safta sin răposatul proptopop Drăgan şi tot cu forme judecătoreşti, cu no. 41.

Drept aceaia, să o stăpânească această prăvălie sfânta biserică ohavnică în veci.

Şi, spre toată încredinţarea, am iscălit această vânzare cu chipul coprinderi de mai sus, atât eu, cât şi soţul mieu, rugând şi pă C. Judcătorie a acestui judeţ Argeşul de l-au adeverit, spre a-şi avea urmarea întocmai.

Anul 1845 iulie 5

Policseni Beştelei, vânzătoarea

Praporgicu Apostol Beştelei, adverez şi mă mulţumesc pă coprinderea sa şi pă andipricocu ce s-au pus.

Şi noi, epitropi biserici, ne mulţumim pă preţul de mai sus

Protopop Gheorghie iconomul

Nicolae Coculescu

Pandele Petru

Judecătoria Judeţului Argeş

Dumneaei Policseni, soţiia d-lui praporgic Apostol Beştelei din Piteşti, adresându-să către această Judecătorie prin dooă reclamaţii ce au dat în curgătorul an şi s-a priimit supt no. 3397 şi 4926, au cerut şi totdodată făcând cunoscut după un chip prin cea 1-iu să se adevereze zapisul acesta prin care vinde prăvăliia dumisale dă zestre ce o are în piaţa acestui oraş, în preţ de lei patru mii şase sute, no. 4600, către Biserica Domnească, unde să prăznueşte hramul Sfântului Mucenic Gheorghie, prin epitropi ce urmează şi după alt chip prin cea de al 2-lea, lăturând spre dovadă în dreapta d-ei proprietate pă zisul acaret următoarele sineturi însă:

- leat 1809 avgt. 6 înscrisă învoire supt iscălitura Ilinchi Marişanca şi soţul său cu trei martori prin care asigurează pă încetatul din viiaţă Theodor Simion, tatăl reclamanti, şi pă răposatul h. Ţenea despăre intrarea printr-o poartă la această prăvălie zicând să se urmeze aşa precum şi până atunci şi c.l.t.

-leat 1840 octvr. 15, foae de zestre în coprindere pă chipul vînzătoarei supt iscălitura taică-său Theodorache, trecându-să întrânsa între alte lucruri mişcătoare şi nemişcătoare că i să dă zestre şi o prăvălie învecinată pă de la deal cu prăvăliia h<agii> Ţenii şi pă de la vale cu a lui Gheorghie, adeverită această foae fiind la l<eat> 842 şi de complect aceştii Judecătorii, supt no. 2, urmează apoi totodată a zice prin însemnatele reclamaţii că înstrăinarea prăvălii dumisale dă zestre prin vânzare o face pentru sfârşit că n-are case dă lăcuinţă şi ca să să înlesnească în cumpărătoarea unor case cu locul lor dă la Safta sin protopopu Drăgan, iarăşi din Piteşti, cu care s-au ajuns şi din preţ tot drept lei 4600 patru mii şase sute şi c. l. t. în urmarea căriia şi după jalba ce s-a priimit şi din partea numitii Saftii trecută supt no. 4927 înlăturare având şi zapisul dă vânzare al caselor sale pă chipul reclamantei Policseni.

Păşind Judecătoriia întru îndeplinirea formelor atinse dă asemenea vânzări şi prin urmare despre o parte cercetându-să la faţa locului pentru pacinica reclamantilor stăpânire pă acareturile ce vând şi cumpără s-au luoat toate cerutele încredinţări, iar pă dăspre altă parte fiind că venitul acestii prăvălii vândute înpreună şi cu venitul după moşioară Săpata proprietate tot a d-ei vânzătoarei era supus secfestrului printr-această Judecătorie încă din anul trecut prin dela cu no. 689, leat 842, după cererera

celii de Vâlcea drept asigurare dă lei patru mii cinci sute datorie a dlui praporgic Apostol Beştelei, soţul reclamantii, către d.pitar Iancu Sevastian s-au raportat C. Departament al Dreptăţi prin no. 6218, de la 9 septv. acum trecut, în deslușire dă toate cele mijlocite, cerându-să totdodată poruncă dă urmare adică dă să poate sau nu a înbunătăţi cererea reclamanti în aceiaş vreme când venitul prăvălii este secvestrarisit de unde s-a priimit spre răspuns dăzlegare prin no. 7361 că reclamanta poate a săvârşi această vânzare.

Drept aceia, pă temei că pentru cea în fiinţă pacinică stăpânire a reclamantei pă prăvăliia ce vinde şi coborârea ei în dispoziţiia dsale s-au făcut dovadă din făţişatele mai sus sineturi, cât şi din adresa boer judecător, d<umnealui> parucic Ioan Paleologu. priimită supt no. 3046 şi care s-au ălăturat la dela no. 430 din următorul an, pă temei că despre nedomirirea ce întâmpina Judecătoriia întru adeverirea acestui zapis C. Departament chibzuind în înbunătăţează această vânzare prin numerarisita mai sus poruncă pă temei că vânzarea ce face reclamanta acaretului dsale dă zestre este pentru cuvânt şi neapărată trebuinţă ca să să înlesnească în cumpărătoarea casii de la fămeia Safta urmare adecă din parte-i fără o abatere din ceia ce pravila o sloboade prin paragraf 35, cap. 16, dă la partea 3, pă temei că din condicile acestui tribunal nu s-a găsit acest acaret supus la vreo altă pravilnică înpiedicare şi pă temei că această vânzare este urmată cu ştirea şi voinţa soţului vânzătoarei d-lui praporcic Apostol iscălind aici în zapis dă mulţumire toate părţile.

Judecătoriia adeverează acest aşăzământ trecându-l şi în condica rânduită.

1845 noemvr. 29, No. 40

Judecător Dimitrie Budeşteanu Paleologu

Grefier pitar Nicolae Apotolescu

**

f. 15 v-16 v. Bisericile Sfântul Gheorghie şi Maica Precista din Coastă, amândooă dintr-acest oraş Piteşti, prin zapis de la leat 1805 iunie 19 au dobândit danie o prăvălie de la răposatul Cârstea măcelaru, tot dintr-acest oraş, care prăvălie să stăpâneşte şi până astăzi de sfintele biserici. Dar ca să să precurme toate neînvoirile ce să urma până acum la închirere şi la meremet sau prefacere ne-am învoit noi supt iscăliţi epitropi ai Biserici Precista din Coastă. cu epitropi Biserici Sfântului Gheorghie şi am priimit schimb pă suma aceştii sfinte biserici prăvăliia ce au cumpărat-o de la d-ei Policseni Beştelei pă seama sfintei biserici a sfântului Gheorghie şi rămâne biserica Sfîntului Gheorghie stăpână desăvârşit pă acea prăvălie de danie, şi pentru că această prăvălie să află astăzi clădită noo şi este la locul cel mai bun, care preţueşte la lei nooă mii, de aceia am priimit acea prăvălie pentru jumătatea aceştiia.

Drept aceia, ca să se păzească în viitor stăpânirea acestor schimburi, am făcut dooă asemenea înscrisuri supt iscăliturile noastre şi ale mai multor din domni mahalagii, rugând şi pă Cinstita Judecătorie de le-au adeverit.

1845 decembr. 10

Protopop Athanasie sachelarie

Mincu Pancovici, epitrop biserici

Răducanu Bucşănescu, martor

Ioan Găleşăscu

Ioan Pleşoianu

Gheorghie C. Braşoveanu

Zamfir Ioan

Nicolae Stan, martor

Preotul Ioan, Biserica în Coastă

Şi am scris mai nainte iscălitul, Athanasie dascălu sin preotul Ioan dhv. din oraşul Piteştii

Judecătoriea Judeţului Argeş

D-lor epitropii bisericilor, unde să prăznueşte hramurile Sfântului Mucenic Gheorghie şi Întrarea dintr-acest oraş Piteştii, anume al celei dintâiu sfinţiia sa părintele protopopul Gheorghie iconomul, Nicolae Coculescu şi Pandele Petre, rânduiţi supt această însărcinare cu înscrisul răposatului episcop Ilarion Argeşiu, din leat 841 ghenar 10, şi ai celii de al doilea, sfinţiia sa protopopu Athanasie sachelarie şi Mincu Pancovici, cu cel din partea răposatului arhimandrit Vlasie din leat 829 fevr. 7 arătându-să la această Judecătorie cu hârtie din anul următor, priimită supt no. 569, a cerut să se adevereze zapisul acesta în număr îndoit de schimbul ce să arată întrânsul, înfăţişând totodată spre dovadă dăspre dreapta stăpânire a bisericilor pă acareturile de care să vorbeşte întrânsele următoarele documente:

- Leat 1805 iunie 19, înscris al unui Cârstea măcelaru, adeverit şi de Dionisie ieromonahu sachelarie şi de protopopu Ioan, în acelaş an iunie 20, prin care dă danie pă chipul bisericilor Sfântului Gheorghie şi Întrarea în Biserică o prăvălie din uliţa acestui oraş, ce este într-un învăliş cu prăvăliia nepotă-său, Dinu cojocaru şi c. l. t.

- 845 iulie 5, zapis al d-ei Policseni Beştelei adeverit de această Judecătorie în acelaş an, noemvr. 29, cu no. 40, prin care vinde o prăvălie din Uliţa cea Mare a acestui oraş către biserica Sfântului Gheorghie, în drept lei 4600 şi c. l. t.

În urmarea căriia cereri şi spre îndeplinirea cerutelor formalităţi pohtindu-să d-lui căpitan Dimitrie Budişteanu cilenu aceştiia dăspre o parte a cerceta numai precât priveşte pentru stăpânirea bisericilor pă prăvăliia dă danie, iar despre alta însoţit de dumnealor conţipist Nicolae Nanu şi pitar Costandin Enculescu a preţui locul pă care să află clădită şi osebit d-lui staraostea de meseriiaş a preţui binaoa (căci pentru a biserici Sfântului Gheorghie s-au luoat cuvenitele încredinţări din dela deschisă la vânzarea făcută de d-ei Policseni Beştelei) s-a priimit răspunsul d. cilen, no. 56, atât cu înscrisul vecinilor neguţători, cât şi de preţuirea ce au făcut prin care cel dintâiu să arată că numitele biserici are pacinică stăpânire pă prăvăliia de danie, iar cel de al doilea că partea de loc din locul aceştii prăvălii ce să cuvine

pă chipul Biserici din Coastă preţueşte lei 2000, precum şi al d-lui starostea de meseriaş, no. 14, arătător că a preţuit binaoa în drept lei 2600.

Drept aceia, pă temeiu documentelor trecute mai sus doveditoare de dreapta stăpânire a numitelor biserici pă schimburile ce fac, pă temeiu cercetări făcută în faţa locului de d-lui căpitan Dimitrie Budişteanu, şi a încredinţări ce dau vecini neguţători că au bisericile pacinică stăpânire pă prăvăliia de danie i a preţuirilor săvârşite, precum să arată mai sus doveditoare de potrivirea sumi acestor schimburi, şi pă temeiu că din condicile acestui Trebunal nu s-a găsit acest schimb supus la vreo altă pravilnică înpiedicare, Judecătoriia adeverează acest înscris în număr îndoit, trecându-l şi în condica rânduită.

1846 septvr. 2, no. 27

Prezident capitan N. Socolescu

D. Budişteanu

Grefier Grigorie Bădulescu

**

f.16 v. Adică eu, cel mai jos iscălit, dinpreună cu soţiia mea care mai jos ne vom iscăli, încredinţăm cu zapisul nostru la mâna dmnealor epitropilor Sfintei Biserici Domneşti de aicea din oraşul Piteştii, unde să prăznueşte hramul Sfîntului Marelui Mucenic Gheorghie, precum să se ştie că având eu o prăvălie în târg, în Uliţa cea Mare a târgului, alăturea pe de la vale cu prăvăliia Sfintei biserici ce o are danie de la Cârstea măcelaru şi pe de la deal alăturea cu prăvăliia lui Neculae sin Barbu Treanţă şi fiindcă eu am mare trebuinţă de bani, neavând alt mijloc, cu bună orânduială o am făcut vânzătoare această prăvălie şi fiind că să protimiseşte sfânta biserică mai bine, decât altu strein

De aceia, o am vândut sfintei biserici statornică în drept bani gata talere doao mii şi doaă sute tocmai, pre care bani i-am priimit toţi deplin în mâna mea din mâna d-lor epitropilor, adecă de la jupân Dobriian boiangiu.

Deci, să o stăpânească sfânta biserică această prăvălie, înpreună cu locu iei, în veci şi nesupărată, fiind această vânzare este ştiută atât tuturor rudeniilor mele, cât şi tuturor mahalagiilor care să vor iscăli într-acest zapis.

Iar eu, pentru mai adevpărată credinţă, m-am iscălit înpreună cu soţiia mea, punând şi degetile în loc de pecete.

1819 martie 6

Eu Ioniţă măcelariu, dinpreună cu soţiia mea Despa, vânzători

Popa Nicolae dhv. ot Biserica gospod, martor

Popa Sanfir ot b. gospod, martor

Gancio boiangiu, martor

Costandin Manole, martor

**

f. 17 r. Jurnal. Fiind că atât din condicile vechi ale biserici Sfântului Gheorghie, cât şi din răvaşăle d-lor epitropilor, să face dovadă că prăvălia răposatului Theodorache cojocaru ce este acum dată danie biserici Sfântului Ilie plăteşte embatichi biserici Sfântului Gheorghie câte lei şase, parale 20, pe an pentru odae şi curticica dă din dos şi după rugăciunea ce ne-au făcut d-lor ctitori biserici Sfântului Ilie ca să o lăsăm tot în suma aceasta.

De aceaia, pentru că această prăvălie este acum supt stăpânirea unii biserici cu puţin venit şi este de cuviinţă ca sfintele lăcaşuri să se ajute între sine, noi supt iscăliţi mahalagii ai bisericei Sfântului Gheorghie, într-o unire cu d-lor epitropu, găsim cu cuviinţă ca biserica Sfântului Ilie să plătească pă viitor embatichi pentru această prăvălie la biserica Sfântului Gheorghie câte lei patruzeci pe an slobodă fiind în orice vreme a clădi şi a preface orice namestii pă cătăţimea locului ce şi acum are clădire pă dânsul, însă portiţă să n-aibă voe a deşchide în curtea biserici, decât să se slujască pă portiţa ce este pus la orânduială a să lăsa pentru toate prăvăliile.

1848 iunie 18

Epitrop protopop Gheorghie iconomul

Nicolae Coculescu II

Nicoale Tempeanu

Costandin Moraitu

Bogdan Mihail

Răducanu Paraschivescu

Costandin Theodor

Damian Ioan

Tache Dobrian

Ghiţă Ganciu

Panait Haciulea

Petcu Dobrian

Eftimie Hagiulea

Preotul Dimitrie de la Biserica Domnească

P<opa> Alecsandru

Şi am scris eu supt iscălitul şi martor, Tănase Popescu

**

f. 17 r. Jurnal. Astăzi, anul una mie opt sute patruzeci şi şase, mai 20, adunându-ne noi supt iscăliţi mahalagii şi făcând băgare de seamă venitului sfintei biserici ce prinde pă următorul an am văzut că poate a să aduna prisos cu care să să poată învăli sfânta biserică cu her alb, fiind că şi uni din mahalagii s-au proerisit a da ceva ajutor

1-iu de aceia d-lor epitropi vor pune în lucrare această trebuinţă

2-lea să să mai adaoge preoţilor câte lei cincizeci leafă peste lei una sută ce li să da până acum

3-lea dascălului Nicolae să i să dea lei una mie

4-lea dascălului Badea lei patru sute

Protopop Gheorghie iconomul

Nicolae Coculescu

Ioan Nicolopolu

Nicolae Tempeanu

Bogdan Mihail

Costandin Moraitu

Răducanu Paraschivescu

Panait Hagiulea

Petcu Dobrian

Tache Dobrian

Costandin Theodor

Ghenea Andreiovici

Ioan Dumitriu

Pancu Petrovici

Damian Ioan

Lazăr Rădulescu

Ionciu Stoian

Dimitrie Petrescu

**

f. 17 v. Iosif, cu mila lui Dmnezeu, episcop Argeşului. Dat-am pecetluitul nostru cucernicului protocotarie chir popi protopop de sud Argeş precum să să ştie că încă trăind răposatul Dionisie iermonah i s-au fost dat voe de ş-au făcut casă pe locul sfintei biserici a Sfântului Gheorghie, ce să numeşte Domnească, cu tocmeală ca să dea biserici pe fieştecare an chiriia locului po tal. 15, adică cincisprezece, însă adeverinţă în scris n-au apucat să ia de la numitul răposat.

Deci, pentru ca să să ştie şi cucerniciia sa odihnit şi biserica să-şi aibă folosul său, i-am dat acest senet ca plătind pe fieşecare an chiriia cea arătată să aibă a stăpâni, atât cucerniciia cât şi moştenitorii săi din neam în neam, cât loc să coprinde întru îngrădirea ce are acum.

Şi pentru ca să să ştie cât este am poftit pe cuviosul igumen buligean chir Parthenie ca să măsoare lungul şi latul şi câţi stânjini domneşti vor eşi să-i treacă din dosul acestui pecetluit, supt iscălitura cuvioşiei sale.

1809 iunie 1-iu

Grigorie, cu mila lui Dmnezeu, episcop Argeş

Văzându-se şi de noi acest pecetluit al răposatului întru fericire chir Iosif îl întărim şi smerenia noastră, 1826 mart. 22

Ilarion, cu mila lui Dmnezeu, episcop Argeşului

Fiind că s-au văzut şi de noi cuprinderea pecetluitului ce are familia răposatului protopop Ioan ot oraşu Piteşti de la prea sfinţiia sa părintele răposat episcopul Argeşului, chir Iosif, din leat 809 iunie 1-iu, pentru locul ce au luoat cu chirie de la Biserica Domnească o<t> tam de ş-au făcut casă întărim şi noi prin acest deosebit pecetluit al nostru ca să-ş aibă casa răposatului protopop stăpânirea locului acestuia neclintită şi nestrămutată la neam de neamul său cu toate acareturile ce să află clădite pe dânsul urmându-ş răspunderea chiriei la biserică pe fieşcare an aceasta, 828 dechevr. 29.

**

f. 18 r. Grigorie episcopul Argeşului.

Din porunca prea sfinţii sale părintelui episcopu Argeşiu poftit fiind de cucernicul sachelar chir popa Vasilie ca să dau prin măsurătoare locu caselor ce-l are luoat cu embatic de la Biserica Domnească răposatu protopopu Ioan, unde mergând am întrebat mai întâiu de unde să începem cu măsurătoarea şi zise ca să urmeze tot pă urma gardului cu care au avut înprejmuit acest loc, faţă fiind şi din partea epitropilor sfintei biserici cucernicul depotat chir popa Athanasie. Am pus sfoara despre apus, despre uliţa din dos, din dreptul colţului cămări de uluce şi în jos pă urma gardului stâj. 13: 6,2 cum şi la răsărit despre faţa uliţi cei mari, însă din picătura străşini caselor şi cam volt în jos până unde arătară că au fost gardu, stâj.18, palme 3.Ceru ca să să măsoare şi latu acestui loc şi puind sfoara pe de la deal despre biserică au eşit stâj. 9, palme 5, iar mijlocu locului, din pragu porţii şi până în gardu, stâj. 9, palme 4. Asemenea s-au măsurat şi pe di la vale pre urma gardului, stâj. 5, 4 palme, şi s-au făcut ocolu locului precum arăt.

1826 iulie20

Nicolae Theodoru

Ilarion, cu mila lui Dmnezeu, episcop Argeşului

Peste măsurătoarea ce să arată în dos să mai dă casii numitului răposat atât colţul de loc ce vine în dosul plimbări acestor case până aproape de căpătâiul porţilor, cât şi din ulucele curţi până în taraşi ce am văzut bătuţi pă margimea podului.

Şi să mai dă acesştii case şi loc în dos ce vine în curtea biserici, pentru de a face o cămăruţă, unde şi acum să vede cămăruţă de uluce.

Şi fiind că acest loc ce să dă ţine tot de locul Biserici Domneşti, pă care să află şi casele numitului protopop, şi a mai da încă tal<eri> cinci chirie pă an la biserică peste chiriia ce este aşăzat de dă pentru casă.

Deci are voe casa a pune bina de zidu pe locul ce i s-au mai sporit, însă cu acaret de neguţătorie aceasta.

1830 septvr. 13

Ilarion Argeşiu

Aceste patru bucăţi hârtii scoase aici în copie sineturi ale d-lui d. Nicolae Coculescu originalile să află la d-lui

No	**Listă în prescurtare de toate sineturile Biserici Domneşti, cu hramul Sfâ. Marelui Mucenic Gheorghie, pentru locurile ce are într-acest oraş Piteştii, atât vechi, cât şi învoiri**

	din nou pentru embatichiuri
1	Zapisul de cumpărătoarea prăvălii de la Ioniţă măcelaru, leat 1819, luna martie 6
2	Zapisul Cârsti măcelaru de daniia ce face o prăvălie la Biserica Domnească şi la biserica Precista din Coastă, cu leat 1805 iunie 19
3	Zapisul de cumpărătoarea a doo palme de loc de la hagi Ţenea, alături cu prăvăliia de mai sus, 1826 iunie 5
]4.	Zapisul de cumpărătoarea locului de din dosul prăvălii de mai sus de la Mărgărita, soţiia lui Nicolae, cu leat 1807 avgt. 30
5.	Zapisul epitropilor de la Biserica Precista din Coastă pentru schimbul ce am făcut pentru jumătatea prăvălii de danie de la Câstea măcelaru, cu leat 1845 dechemvr. 10
6.	Copie după zapisul cu care s-a cumpărat o prăvălie de la Apostol Beştelei şi s-a dat biserici Precista din Coastă pentru schimbul ce am făcut cu cea închinată de la Cârstea măcelaru, cu leat 1845 noemvr. 29
7.	Zapisul Mandi sin Nicolae tabacu, ce-i zice Braşoveanu, de daniia ce face o prăvălie biserici, cu leat 1806 mart. 5
8	Diiata numitei Mandi în care să coprinde tot această prăvălie şi altele, cu leat 1806 iunie 9
9.	Zapisul a patru fraţi ai răposatei, Badea, Mâinea, Mincă şi Niţă prin care a tras la judecată biserica să ia iei daniia înnapoi şi nu s-a putut, cu leat 1813 fevruar. 7
10.	Zapisul popi lui Mihai bogatu, socru lui State Moscu, pentru embaticul prăvălii cu leat 1814 avgt. 1-iu
11.	Idem al protesi Voica, soţiia mai sus numitului preot, şi soacra lui State Mosc, tot pentru embatichiul aceştii prăvălii, care plăteşte pă an lei 80, cu leat 1817 fevruarie 28
12.	Doo copii de zapise ce are Lilea Braşoveanu că embatic nu are după coprinderea lor ce să vede
13.	Zapisul de cumpărătoarea prăvălii de la Nicolae sin Dumitrache Pistol, cu leat 1830 ghenarie 28, adeverit de C<instita> Judecătorie, supt no. 11
14	Zapisul de embaticihiu prăvălii lui lui Iota Marin, cu leat 1841 septvr. 23
15	Zapisul de embatichiul prăvălii lui Ghenea Andrei ce a a cumpărat-o de la feciori Pătraşcului cojocaru, cu leat 1845 martie 11
16.	Zapisul cel vechi al Pătraşcului cojocaru, tot pentru embatichiul aceştii prăvălii, cu leat 1815 iulie 30
17	Zaisul de embatichiul prăvălii lui Ghenea Andrei ce a cumpărat-o de la Mariia Merişanca,

	soţiia lui Hristea sin Dobre, cu leat 1842 martie 16	
18.	Zapisul de răscumpărătoarea prăvălii de la hagi Boia, ce o cumpărase de la Simeon armeanu, cu leat 1817 iulie 8, ce a şăzut Guţă în ia.	
19.	Zapisul de cumpărătoarea prăvălii de la Theodorache cojocariu, cu leat 1821 mai 26, în care a şăzut Tudor bogasieru	
20.	Zapisul de embatichiul prăvălii Biserici Sfântului Ilie, cu leat 1848 iunie 18	
21.	Zapisul de embaticul prăvălii postelnicului Grigorie Petrescu, cu leat 1832 aprilie 23 i cu al doilea înnoire	
22	Zapisul de embatichiul prăvălii lui Gheorghe zet Pătru Ghiţan, cu leat 832 avgt. 1-iu	
23	Zapisul de embaticul prăvălii lui Tudorache băcanu, cu leat 1841 octvr. 8, ce a cumpărat-o de la Ioan Bârlogeanu	
24.	Zapisul de embatichiul prăvălii lui Mincă băcanu, care a cumpărat-o de la Andrei Stănciulescu, cu leat 1841 iulie 28	
25.	Zapisul lui Dumitraşcu vătafu de măcelari pentru embatichiul locului prăvălii din colţ, cu leat 1806 dechemvr. 25	
26.	Zapisul Safti, soţiia numitului mai sus răposat Dumitraşcu, pentru daniia ce face prăvălii ce a făcut-o pă locul mai sus coprins ce-l luoase cu embatichi de la biserică, cu leat 1809 martie 1-iu, adeverit de părintele episcopu Iosif	
27.	Patru hârtii şi anume: jalba Safti sin Gheorghe Lupaşcu şi proteasa Voica soru-sa către Judecătorie cerând a luoa de la biserică prăvăliia de mai sus supt cuvânt de moştenire de la fratele lor, doo ţităţii ale Judecătorii, cartea Judecătorii către epitropi biserici statornicind pacinica stăpânire a biserici	
28.	Zapisul de cumpărătoarea a doo ochiuri de prăvălie numai binaoa, de la Dimcea Mortasitu, iar locu fiind al biserici, cu leat 1809 octvr. 24, adeverit de Isprăvnicat	
29	Zapisul Neculii boangiu pentru embaticu locului de mai sus ce l-au avut şi Dimcea Mortasitu, cu leat 1828 aprilie 23	
30.	Zapisul de embatichiul prăvălii cluceriului Socolescu ce acum s-a coborât la Tache Dobriian, cu leat 1845 iunie 3	
31	Zapisul de embatichiul prăvălii răposatului Dinu Popescu, cu leat 1825 avgt. 10	
32	Zapisul tot de adaosul embatichiului locului de mai sus făcut cu soţiia numitului răposat, cu leat 1846 apriliie 23	
33	Zapisul Hristi băcanu pentru un mic embatic, care nici odată n-a plătit	

34	Copie după cea adevărată diiată a răposatei Zmaranda, soţiia răposatului Gheorghie Mantu, prin carea face danie o prăvălie în Uliţa Târgului în carea a şăzut Badea băcanu, cu leat 1822 avgt. 12, iar cea adevărată să află la d-lui Costache Theodoru	
35.	Patru bucăţi hârtii anaforaoa Judecătorii de Argeş, cu no. 181, ţitaţie cu no. 3602 i doo zapise cu leat 1823, amândoo pentru o prăvălie ce a fost dată hagi Boi a o face în carea a şăzut Badea băcanu	
36.	Patru bucăţi hârtii, idem anafora cu no. 59, leat 1842, şi o foae de înpărţeala casi răposatului judeţ Ştefan Cocu cu leat 1810, pitacu Isprăvnicatului şi o adeverinţă a Alecului sin Preda Coadă	
37.	Şase bucăţi hârtii în pricina cluceriului Socolescu pentru un loc de prăvălie, doo jălbi către Domn, una către Judecătorie, una nedată, numai scrisă, porunca părintelui episcopu pă jalba Dinului Popescu, o copie din condica Episcopii	
38.	Treisprezece bucăţi hârtii: ale Epitropii biserici, ale Cârmuiri, ale Judecătorii, ale Departamentului, toate atingătoare de scoaterea lui Mihai Popovici din prăvăliile biserici	
39.	Doo hârtii atingătoare de scoaterea tulumbi din curtea biserici, ca să nu dobândească robire locul	
40.	Noo bucăţi hârtii ale Judecătorii de Argeş şi răspunsuri ale epitropilor biserici, toate atingătoare pentru adaosul de embatichiurile prăvăliilor ce s-au vândut la alţi	
41	Copie după porunca părintelui episcopu pusă pă jalba mahalagiilor biserici prin carea cer a să întări găsirea d-lor cu cale ca să să dea din venitul biserici preoţilor leafă pe tot anul care să află trecut în condică	
42.	Jurnalu mahalagiilor prin care mai adaogă leafă preoţilor	
43.	O condică, legată cu piele verde, în carea sânt trecute aceste sineturi, toate acum din nou	
44.	Doo condici vechi de la Mihai Popovici pentru venit şi cheltueli	
45.	Doo condici noi cu venit şi cheltueli ale biserici	
46.	Una condică albă, nescrisă	
47	Jurnal iscălit de epitropi şi mahalagii pentru prăvăliia biserici Sfântului Ilie prin care i s-a adăogat embaticu	

f. 20 r-24 v.

CATAGRAFIE DE TOATE ODOARĂLE BISERICI SFÂ. MARELUI MUCENIC GHEORGHIE FĂCUTĂ ÎN LEAT 1852 GHENAR. 1-IU.

No.	Odoarăle
1-iu	Biserica, cu hramul Sfântului Marelui Mucenic Gheorghie, zidită din temelie de răposaţi dmni Şerban vv., Costandin vv., Bălaşa Doamna, în leat 7164, să află cu trei turle şi învălită acum din nou peste tot cu fier alb, cu cinci cruci de fier tot noi, uşa cea de din afară în dooă canaturi toată de fier, cu broască bună.
2-lea	Întrarea dintâi să află tindă unde şăd fămeile, cu trei ferestre mici de piatră, cu cercevele cu geamuri, să află zugrăvită peste tot marmură şi patru icoane zugrăvite pă perete, pardosită cu lespezi de piatră, toate acestea din noă făcute după arderea oraşului în leat 1848 avgt.
	2 sfeşnice de lemn purtăreţe, văpsite.
	2 tocuri de tinichea cu candele.
3-lea	Deasupra aceştii tinzi să află clopdniţă cu dooă clopote, unul mare şi altul mic, foarte bune, noi, cu toacă de lemn.
4-lea	Al doilea tindă cu uşa de brad groasă, cu broasca ei vopsită, deasupra uşi pisaniia pă piatră de la fericiţi ctitori, precum mai jos să coprinde: „Cu vrerea Tatălui şi cu ajutoriul Fiiului şi sporul Duhului Sfânt îndemnatu-m-am şi eu cela ce sânt dintru Domnul mieu bun creştin Constandin Şerban vvd. şi cu bună creştină doamna mea Bălaşa, miluindu-mă bunul Dmnezeu cu cinstit scaonul părintelui mieu răposat creştin Şerban vvd. fiind eu Domnul Ţări Rumâneşti văzând că toate lumeşti sânt trecătoare aducându-m aminte nevoitu-ne-am a rădica această sfântă biserică din temelie până în sfârşit în hramu şi lauda Marelui Mucenic Gheorghie să ne fie aicea întru ajutori, iar în celălalt veac să ne fie în neam netrecută noo şi părinţilor noştri în veci, maiu 18, leat 7164“ ‹1656›. Această tindă, vopsită jumătate marmură şi jumătate albă, cu doo ferestre de piatră, cu cercevele de lemn cu geamuri, şi pardosită peste tot cu lespezi de piatră acum din nou.
	4 icoane mare de lemn, foarte vechi.
	2 sfeşnice de lemn purtăreţe, vopsite
	2 sfeşnice, mai mici, cu cue
	1 iconostas de tei poleit, însă vechi
	4 tocuri de candele de cositori, vechi

	1 policandru de alamă, cu 12 sfeşnice, cu lanţ gros de fier deasupra
5-lea.	Biserica cea mare, zugrăvită peste tot din vechime, cu tâmpla de zid zugrăvită şi poleită tot din vechime, cu doo ferestre mari de piatră, cu cercevele şi geamuri şi grătare de fier în piatră afară, şi turla cea mare, cu şase ferestre asemenea.
	8 icoane înpărăteşti, bine zugrăvite, însă vechi; la icoana Maica Domnului coroană de argint şi la Domnu Hs. ce-l ţine în braţe tot coroană de argint şi trei mâini şi un picior, bine lucrate, necântărite, i la Cuvioasa Parascheva coroană de argint şi doi ochi.
	1 fier lung, pă care să ţine toate candelele, cu opt flori, tot de fier poleite şi peste tot vopsite.
	2 sfeşnice mari de lemn, cu câte trei făclii tot de lemn, cu bucele de alamă galbenă şi zugrăvite peste tot.
	2 sfeşnice purtăreţe, noi, peste tot de nuc, cu făcliile tot de nuc, cu bucelile de alamă turnate, şi fundurile tot de alamă şi cu lustru peste tot.
	1 iconostas nou de nuc, tot cu lustru, lucrat ştocatorie în mai multe feţe de lustru.
	3 icoane, mai măricele, cu hramul şi Învierea, pentru iconostase, însă una noo.
	2 tretapoade de brad pentru cântăreţ, zugrăvite peste tot, vechi
	1 pereche mucări lungi pentru policandru
	1 policandru de cleştar curat, legat în alamă, cu doosprezece sfeşnice, cu lanţul de fier ce să află atârnat din gura turli cea mare
	1 jeţul domnesc, cu coroana săpată şi poleită, şi înbrăcat cu pânză muscălească.
	28 de jeţuri albe de ştejar, cu tălpile dedesupt tot de ştejar
	1 catihumen, pentru şederea fămeilor, de scânduri de brad, vopsit, nou
	1 anvon pentru diacon, tot de brad, şi vopsit, cu doo sfeşnice mici de lemn, vopsite şi cu bucelile de alamă turnate
	7 ocă, adică şapte ocă şi 360 dram., toată argintăriia ce să află în biserică, afar din trei coroane ce să coprind mai sus, însă precum mai jos să însemnează:

	5 candele mari de argint
	5 candele mai mici, idem
	2 cadelniţe de argint, însă una veche, stricată
	1 chivot cu turlă, idem, şi o sangulie a chivotului
	1 cădelniţă de alamă galbenă, veche
	2 potire de argint, poleite cu aur, însă unu cu toc, înbrăcat cu piele roşie
	2 discoase, idem poleite cu aur
	1 o zveazdă idem
	2 copii, însă una de argint şi una de fier, ruseasscă, necântărită
	2 linguriţe, însă una poleită
	2 miruitoare
	1 tiplotă cu coadă
	1 o cutie pentru precestanie
	2 cununii de argint, cu crucile deasupra poleite
	2 cununii galbene de alamă, cu cruci deasupra
	1 o cruce mare lucrată cifteş, cu pietre proaste, şi peste tot poleită, cu toc înbrăcat cu piele roşie, în mijloc lemn săpat
	4 patru perechi paftale de argint, însă trei perechi poleite cu aor şi una nepoleită cu sidef în mjloc
	1 o cruce mai mică, lucrată asemenea, şi cu tocu tot cu piele roşie şi cu lemn în mijloc
	1 cruce mare, fără scaon, poleită peste tot cu aor, şi cu tocu cu piele verde fără lemn
	1 cruce mijlocie, cu lemn în mijloc, şi poleită peste tot. Aceasta este toată argintăriia în suma ocalelor de mai sus.
6-lea	oltaru, zugrăvit numai arhierei şi platitera din vechime, iar încolo alb, sfântul preastol de zid, cu piatră deasupra, cu o fereastră mare şi doo mici, tot de piatră şi cu cercevele de lemn cu geamuri şi grătari de fier, pardosit peste tot cu lespezi de piatră, acum nou.

	2 uşile înpărăteşti de tei, săpate şi poleite, însă vechi.
	2 uşi mari de ainine săpate, poleite şi zugrăvite, însă vechi, mâncate de cari
7-lea	1 gardirop pentru odăjdii, nou, de brad, nevopsit, cu cutie dedesupt, cu doo broaşte
8-lea	1 dulap nou, mare, de brad, cu doo poliţe, nevopsit, pentru păstrarea cărţilor biserici, cu doo broaşte.
9-lea	2 lăzi pentru păstrarea lumânărilor, cu belciuge şi lacăte noi, bune
	1 un jeţ de ainine, alb, mare
	1 o scăriţă de brad, cu trei trepte vopsite, pentru aprins candelele
	2 colivare mici, rătunde, cu înbrăcămintea lor de damască roşie şi havaie, însă de ştejar vopsite
	5 tăvi de Lipţca pentru anaforă şi pentru cutii, vechi
	1 tigae de fier pentru foc
	1 mangal de aramă, vechi, pentru foc, de ocă trei şi jumătate
	1 ibric de alamă galbenă, rusesc, nou, aşăzat în zid la proscomidie pentru spălat preoţi
	1 ibric de tinichea pentru unt de lemn
	1 felinar mic, de tinichea, nou, în oltari, pentru preoţi
	1 clondiri mare pentru aghiazmă
	1 o răzătoare de fier pentru rasu pietirilor
	1 o tiplotă de tinichea pentru căldură
	1 sticluţă de cleştar, cu miruitoru de argint, pentru sfântul mir ce să botează prunci
	1 o pereche forfecele, mici
	1 o colimvitră de aramă, noo, lucrată la Braşov pentru botezu copiilor, de ocă şapte şi jumătate
	1 colimvitră de doage de ştejar, noo, legată cu cercuri de fier
	1 un pat de dusul morţilor la biserică de ştejar, bine lucrat, legat cu fier şi

	vopsit albastru, nou, cu doo toege, tot vopsite
	1 o scară, cu trei picere de ştejar, noo, vopsită albastru, pentru policandru de pus făcliile şi cu răzmători de fier
	2 sfeşnice purtăreţe de ştejar, noi, vopsite albastru, cu felinare de tinichea şi cu geamuri deasupra lor pentru Înviere, la Paşti
	1 analoghion de ştejar, vopsit, pentru cetirea Evanghelii de către diiacon
	2 perechi de mucări, mici, de fier
	2 doo poale de damască de aţă la proscomidie
	3 poale la Sfântul preastol, însă una de cit, una de damască de aţă şi una de damască de lână cu mătase, noi
	2 sfeşnice de alamă, mari, noi
	2 sfeşnice de tumbac, vechi
	1 Evanghelie de Râmnic, înbrăcată cu catifea roşie şi ferecată cu argint, însă veche şi argintu necântărit pă ia 2 Evanghelii de Buzău, noi, înbrăcate cu piele 1 Evanghelie în opt limbi, filadră mică 4 Liturghii înbrăcate cu piele, însă doo vechi.
	2 sfinţite antimise cu sfinte moaşte, noi, însă unul de atlaz şi unul de cutnie
	1 un aer şi doo procoveţe de stofă roşie, cu singifuri de atlaz, căptuşite cu ghermesut năhutiu noi, cu doi ciucuri de fir bun la colţuri
	1 un aer, cu doo procoveţe de stofiţă, cu flori de mătase, cu singifuri de canavăţ, căptuşite cu bogasiu
	1 un aer de seraser, cam vechi, şi un procoveţ de belicoasă, cu vărgi negre.
	24 Minee cu slujba sfinţilor pentru doo străni, însă doosprezece de Râmnic, vechi, din care dechemvr. scris cu mâna şi doosprezece de mânăstirea Neamţului
	2 Trioade, noi, de Buda, bine legate
	2 Strastii, cu Slujba Săptămâni cei Mari, tot de Buda, noi, și iar bine

	legate
	2 Pendicostare, noi, bine legate, unul de mânăstirea Neamţului şi unul de Sibii
	2 cărţi de mânăstirea Neamţului noi, cu slujba Sfintelor Paşti, peste toată Săptămâna Luminată, legate bine
	1 un Chiriacodromion, de cele mari
	2 Ohtoice de cele mari, însă unu în doă bucăţi de Râmnic și unu de Buda, nou
	1 Ceaslov de cele mari, bogate, tipărite la Sibii, nou
	1 idem, tot bogat, mai mic, tipărit la Bucureşti
	1 idem mic, de Sibii
	1 un Ohtoic mic îndemănatec de Sibii
	1 o Psaltirie, bună, de Râmnic, tipărită
	1 Apostol, tipărit de Bucureşti
	3 cărţi cu slujba Sfintei M. Filothei
	2 cărţi cu slujba Sfâ. Nifon
	3 cărţi cu prohodu Dmnului Hs.
	2 cărţi panahidă pentru morţi
	1 idem cu paraclisul Cuvioasei Paraschevii
	1 idem cu slujba Târnosiri biserici
	7 idem de Psaltichie de tipari şi lucrate de Anton Pan
	2 cărţi greceşti ce coprinde întrânsele Ohtoicu, Triodu, Pendicostariu
	1 Molitfelnic, nou, de Buzău, legat în şase bucăţi, cu tocul lui
	1 idem, nou, tot de Buzău
	1 pomelnic titoricesc tipărit, în zece filadre
	1 Molitfelnic vechi de Râmnic.
	1 steag nou pă muşama, cu cinci ciucuri de mătase, cu prăjina vopsită şi

	cu cruce în vârf de lemn, poleită.
	Odăjdiile.
	1 un epitafion zugrăvit pă mătăsărie, cu singifu iar de mătăsărie grodiberlin, căptuşit cu cit.
	Rândul întâiu.
	1 sfită de stofă bună, faţa havaie, cu flori de fir albe, căptuşită cu cutnie la feli, cu pol în spate Dmnu Hs., cu şiret lat de fir bun, epetrahilu asemenea stofă şi căptuşala, iar şiretu îngust bun, cu doo rânduri de ciucuri mărunţi de fir bun, rucaviţele asemenea, cu copci de argint zece perechi, poiasu, tot asemenea, cu trei belciuge de argint, la căpătâie cu şiret bun tot îngust
	1 bederniţă de atlaz albă, cu şiret lat pă margine şi ciucuraş mărunţi, şi cu cruce în mijloc lucrată de seidicari, fir şi fluturi cu trei ciucuri la colţuri, toate de fir bun
	1 stihari de cutnie havaiu sadea, cu şiret de fir, lat, rusesc, bun, pă poale, preoţesc la acest tacâm
	1 un stihari dieconesc, tot dintr-această stofă, cu orariu şi rucaviţele, cu zece perechi belciuge de argint, toate şireturile late şi înguste de fir bun, căptuşite cu chitaică albastră.
	Al doilea rând.
	2 doo sfite, cu doă epetrahile şi doo perechi rucaviţe de stofă albastră uşoară, cu şireturile late şi înguste de fir prost
	2 stihare de cit albastru, căptuşite toate cu dimicaton şi un poias la fel
	1 stihari dieconesc cu orariu i rucaviţile de stofă albastră cu şireturi de fir prost, alb, căptuşite cu dimicaton.
	Al treilea *rând.*
	1 una sfită de stofă verde, cu flori galbene de fir şi de mătase, cu pol în spate lucrat de seidicari Dmnu Hs. cu epetrahil şi rucaviţe asemenea la feli, cu zece perechi belciuge de argint, căptuşite cu cutnie ghivează şi poiasu tot la feli, cu trei belciuge de argint mari, şireturi late şi înguste şi doo rânduri de ciucuri la epetrahil mărunți toate acestea de fir bun
	1 un stihari de cutnie verde sadea la această sfită, cu şiret lat pă poale de fir bun, căptuşit cu dimicaton

	1 un stihari dieconesc cu orariu şi rucaviţele cu zece perechi copci de argint, de stofă de mătase, câmpu verde şi cu flori galbene în spatele stihariului pol poleit cu aor, toate şireturile late şi înguste, precum şi ciucuri de fir bun
	Al patrulea rând.
	1 una sfită de sofă roşie, cu flori de fir galbene, cu epetrahilu poiasu cu trei belciuge de argint mari şi rucaviţele cu zece perechi belciuge tot de argint, căptuşite cu cutnie albastră, sfita în spate cu pol de seidicari, toate şireturile late şi înguste, precum şi doo rânduri de ciucuri supţiri la epetrahil albe, toate de fir bun
	1 un stihari de cutnie sadea, roşu, preoţesc, la felu sfiti, cu şiret lat pă poale, de fir alb bun, căptuşit cu dimicaton singipiu
	1 un stihari dieconesc, cu orariu lui de stofă roşie de mătase, câmpu galben, cu şireturile late şi înguste, cu ciucuri la orari, toate de fir de mijloc, căptuşite cu chitaică albastră
	Al cincilea rânduri doo.
	2 doo sfite, cu doo epetrahile, cu doo poiasuri şi doo perechi rucaviţe de stofă roşie, bună, cu câte zece perechi belciuge la rucaviţe, cu câte trei belciuge la fiecare poias, aceste belciuge toate de argint, şireturile late şi înguste, precum şi ciucuri toate albe de fir bun
	2 doo stihară preoţeşti la aceste sfite roşii, unul de plisă roşie, cu şireturi de fir alb de mijloc, căptuşit cu chitaică albastră şi unul de stofiţă roşie, cu flori de mătase, căptuşit cu pafta albă, însă purtat
	1 un stihari dieconesc cu orariu şi rucaviţele de plisă roşie săpată, cu panglică galbenă în loc de şiret, căptuşite cu chitaică albastră.
	Al şaselea rand
	1 una sfită albă de seraser, cu singifu galben, tot de seraser, cu pol în spate cusut de seidicari Dmnu Hs., căptuşită cu dimicaton în spate pă lângă pol, cu şiret bun, rusesc, epetrahil tot de seraser alb, cu şiret de fir galben bun şi ciucuri de fir bun supţiri, cu poias de stofă albă, cu şireturi de fir bun galben, cu trei belciuge de argint, cu rucaviţe tot de stofă albă, cu zece perechi de belciuge de argint
	1 un stihari de damască de mătase alb, cu şiret lat pă poale, de fir bun galben, preoţesc

	1 un stihari dieconesc, cu orariu şi rucaviţile de stofă albă, bună, cu şireturi late şi înguste de fir bun numai la stihari, iar la orari şi rucaviţe şiret prost, căptuşite cu chitaică singipie.
	Al şaptelea rând.
	2 doo sfite de stofă albă, cu şireturi de fir bun, galben, căptuşite cu dimicaton, doo epetrahile de seraser alb bun, cu flori de mătase, cu şireturi de fir prost galben, doo perechi rucaviţe de stofă albă, cu şireturi proaste şi belciuge la o păreche de argint, zece perechi şi doo poiasuri tot de stofă albă, cu găitan de fir prost, doo stihare preoţeşti la aceste sfite de cit alb, cu panglice galbene pă poale, căptuşite cu chembric singipiu.
	Al optulea rând.
	1 una sfită de stofă neagră cu epetrahilu şi stiharu preoţesc, cu şireturi de fir prost galben, la stihari singifu de cutnie neagră căptuşite cu dimicaton negru.
	Al noălea rând.
	3 trei sfite, trei epetrahile, doo perechi de rucaviţe de plisă neagră, cu şireturile tot de plisă civită şi ciucuri de mătase la epetrahile, doo poiasuri negre proaste, căptuşite toate cu chitaică
	1 un stihari dieconesc cu orariu, de plisă neagră, cu şiret de fir prost, galben
	1 un stihari de plisă verde, cu singif de damască roşie şi panglică galbenă preoţesc
	1 un stihari de atlaz în vărgi, vechi, căptuşit cu bogasiu
	1 poală de analoghion de belicoasă roşie, cu singifu de croazea verde, căptuşită cu bogasiu
	1 idem, tot de analoghion, de stofă de mătase roşie, cu singifu tot de asemenea stofă havaie, căptuşită cu bogasiu veche
	1 o perdea la uşile înpărăteşti, de sofă de mătase, cu flori, câmpul alb, căptuşită cu chembric
	1 idem, tot la uşi, de belicoasă roşie, cu singifu de croazea verde, căptuşită cu bogasiu singipiu
	4 patru bohcele de cit vechi, pentru învălit odăjdii 1 un uranisc zugrăvit pă madapolon Dmnu Hs., cu singif de plisă roşie,

	cu ciucuri de fir alb, cu fiară deasupra la întinderea lui, cu patru ciucuri mari tot de fir alb
	2 doo colane de paftale, cusute în manga, cu fir
	13 iconiţe prăznicare mici, cu câte doo feţe, într-o cutie
	1 aghiazmatari de porţolan, cu scaon
	37, adecă treizeci şi şapte ocă şi 250 dram lumânări de ceară albă şi galbenă adunate
	2 doo ocă, 250 dram tămâe -opt zeci și șase dram. Zmirnă
	17, şaptesprezece ocă unt de lemn în patru urcioară
	1 scaon de brad pun picior vopsit şi găurit pentru făclii la hram b.
	1 masă de pânză
	2 peşchire de pânză la proscomidie
	1 clopoțăl de tumbac pe preastol, pentru slujba prezveşteni
	După cea de sus catagrafie, ce s-au mai adăogat în biserică.
	1 cruce mic, înbrăcat cu argint şi poleit pă la cornuri cu aur, au dăruit Niţă sin…[3790] Glonţ, cea mare biserici sfântului Gheorghie, 1854 octovr. 5
	2 sfeşnice de nuc cu lustru, cu bucelile de alamă
	1 sfeşnic mic, cu cue multe, ci se aprinde la hram luminat întrânsu, căptuşit deasupra cu alamă, tot de nuc
	1 toacă de fer, cu doo ciocani de fer
	1 scăriţă, mică, de aprins candelile de brad, vopsită
	1 sticlă mare pentru unt de lemn de care vine rachiu grecesc întrânsa
	1 o Psaltirie mare de Bucureşti, dăruită de răposatu Neculae Badiea
	1 un tipic nou au lipsit din biserică şi s-au cumpărat altu

[3790] Loc alb în orig.

	1Mineiu de luna lui dechevrie de Bucureşti, pă cel vechi scris de mână
	1 o icoană mare a Sfântului Arhanghel Mihail, cu un toc de candelă tinichea
	1 o icoană Maica D-lui, mică, a răposatului Eftemie, candelă de argint

Anexa 2:

D.A.N.I.C., Ms. 479, f. 183 v.

7174 <1666> aprilie 5

Mlstiiu bjeiu Io Radul Leon vvd. i gspdn. Davat gspmi siiu povealenie gpdmi Neacşului din Piteşti ca să fie volnic cu această carte a domniei neale de să facă o besearecă care au fost în loc încă mai nainte vreame, care besearecă au fost stricată iar răposatul Matei vvd. s-au scultat de au făcut-o cu temneliia de piatră şi în sus de lemn.

Dupre aceia, fiind răotăţi, o au ars. Deci au venit Neacşul aici la domniia mea de o au cerut ca să o facă el. Deci domnia mea o am dat ca să o facă el şi să fie iar pre seama lui cum au fost şi mai niante vreame şi de către nimenea opreală să nu aibă.

Pentru că aşa iaste învăţătura dumneiei meale

I. is. sam reace gdvmi

Ap. 5 dni 7174

Transcriere după manuscris chirilic: conf. univ. dr. Spiridon Cristocea, 2013.

Anexa 3:

3.1 Pr. paroh Dobre Popescu despre plecarea la Al Doilea Război Balcanic:

„Prea Sfințite Stăpâne,

Următor ordinului Prea Sfinției Voastre nr... din Iunie 25 1913 m-am presentat la garnizoana Pitești unde am fost repartizat ca preot la Regimentul 28 Radu Negru în vederea campaniei din Bulgaria. Am primit jurământul voluntarilor pe platoul din partea de sud-vest a orașului Pitești. Aci domnul colonel Popovăț?, comandantul Regimentului a ținut o cuvântare patriotică întregului corp al Regimentului cum și voluntarilor. După aceasta am luat jurământ voluntarilor în număr de 32 cărora în fața întregului corp ofițeresc le-am arătat însemnătatea jurământului. A doua zi, 28 iunie, urmând a porni Regimentul m-am dus în curtea Regimentului însoțit de preotul Marin Urzică și diaconul I. Postelnicescu. Aci am citit sfințirea apei și molitva de călătorie ofițerilor și soldaților, apoi diaconul I. Postelnicescu printr-o cuvântare bine simțită a entuziasmat întregul corp ostășesc, iar noi am pornit pe jos în fruntea Regimentului cu crucile în mână, parcurgând în lung orașul. Lumea foarte entusiasmată arunca flori asupra trupei, o animație cum nu se pate descri. Venind la marginea orașului mi-am luat rămas bun de la

frații coliturghisitori și am pornit cu Regimentul în direcția satului Telești pendinte de Comuna Costești unde am și cantonat în seara de 28 iunie. Aci s-a presentat un singur caz de insolație dar fără urmări grele. În ziua de 29 la ora 5 a m am pornit prin satul Costești ajungând la ora 1 p m la satul Căldărari din județul Teleorman unde-am stat până a doua zi la ora cinci dimineața când am plecat spre Roșiori de Vede unde am ajuns la ora 5 p. m. În acest drum s-au prezentat câteva cazuri de oboseală. În ziua de 2 iulie am plecat din Roșiori la ora 7 a. m. și am ajuns la ora 2 p m la satul Băduleasa (Teleorman) unde am fost încartierați până a doua zi, niciun caz greu, decât câțiva soldați roși de încălțăminte. Am pornit din Băduleasa la ora 4 și am ajuns la T. Măgurele la ora 1făcând bivoac lângă satul Odaea de unde am plecat a doua zi, 3 iulie, ora 5 a m. Am trecut prin satele Lâța, Secați din Vale, Olteanca și apoi am trecât râul Oltul pe vase și am sosit în marginea orașului Corabiala ora 11 noaptea. Din Corabia am plecat la ora 10 a m și în ziua de 4 iulie, abea la ora 9 seara am trecut Dunărea pe o noapte întunecoasă și ploioasă. Regimentul 28 care trecuse cu puțin înainte de ambulanță s-a depărtat și nu l-am mai găsit decât la ora 1 noaptea bivuacat lângă satul Gigin din Bulgaria. Acest sat este alcătuit din jumătate români, jumătate bulgari. De aici am plecat la ora 5 a m , iulie 5 și am trecut râul Ischerul pe la ora 10, iar la ora 1 p m am ajuns în stul Cârșoveni unde am dejunat la Tudor Lungolof, rudă cu Dr. Danez. Toți ai familiei Lungolof știu limba română. Din Cârșoveni am plecat pe la ora 4 p m și am ajuns seara la ora 8 p m în satul Brigari unde am fost încartierați. În ziua de 7 iulie am ajuns în satul Cumacovci unde am stat patru zile și de aci am plecat spre Lucovița trecând linia ferată de la stația Cervenibrog. În Lucovița am stat 3 zile. Aci numărul bolnavilor s-a înmulțit și de unde s-a și început zvonul bolii holerei căci s-a spus că aci era și un spital unde au fost holerici bulgari mai înainte de sosirea noastră și tot de aci serviciul sanitar a luat doctori căci nu aveau doctori ce le trebuiau. Până aci cum și până în Lucovița soldații, deși îndestulați de hrană au făcut abuz de fructe necoapte și a fost și o ploaie torențială cu un vânt puternic încât încât mulți s-au îmbolnăvit și noi după patru zile am pornit, iar pe bolnavi i-am lăsat în acel spital. Pe un timp noroios am pornit spre Dermanciz, unde am ajuns la ora 8 seara. Numărul bolnavilor s-a înmulțit din cauza oboselii de drumul noroios. Am fost mutați din primul bivoac peste râul Vâj unde era igrasie și numărul bolnavilor creștea și pe cei mai greu îi trimetea la spitalul din Lucovița. După 3 zile am plecat și de aici la satul Toros. Aci cu adevărat un loc și aer cât se poate de prielnic, dar numărul bolnavilor se înmulțea. Din aceștia am transportat la Lucovița 11 iar restul s-au însănătoșit. Din numărul considerabil de bolnavi au încetat din viață 16, înmormântați la spitalul din Lucovița și unul în cimitirul din satul Grivița. În ziua de 19 iulie am plecat la Toros distanță de cinci kilometri. Aci în ziua de Sf. Ilie am împărtășit 96 bolnavi. Duminică 21 iulie am citit serviciul utreniei în fața întregii trupe, când le-am ținut și o cuvântare prin care le-am vorbit despre disciplina, solidaritatea și abnegația militară. Tot în ziua de 28 iulie am fost invitat de Comandamentul Regimentului 22 a sfinți o fântână pe care acest Regiment..."[3791].

3.2 Epitropul casier Mihalache Ionescu scrie în 28 decembrie 1908 o ciornă pe care intenționează să i-o trimită ministrului Cultelor, un memoriu în care îi cere ca preotul Nae Boerescu, fost paroh, să fie menținut și după pensionare, deoarece noul paroh, Dobre Popescu, îl dorea pensionat: „ În bugetul bisericii parohiale Sf. Gheorghe din orașul Pitești pe anul 1909-1910 s-a menținut personalul deservent cum a fost și în trecut, cu singura modificare că preotului N. Boerescu, care, de la întâi aprilie viitor se zice că va ieși la pensie, i-am transformat salariul în subvenție și aceasta pe baza următoarelor considerente: 1. preotul N. Boerescu servește la această biserică de peste 45 de ani în care timp și-a îndeplinit datoriile preoțești cu zel, activitate și onestitate, fără să fi avut din partea autorităților

[3791] Arhiva…, Dosarul 47 bis, f. 16-17.

eclesiastice nici cea mai mică admonestare. De asemenea, în tot acest neîntrerupt interval de serviciu și-a depus toată râvna, atât pentru înfrumusețarea sfintei biserici, cât și pentru sporirea veniturilor ei pe care le posedă astăzi și din care se întrețin fără să recurgă la ajutorul Statului sau al Comunei. 2. în timp de 18 ani preotul N. Boerescu a servit la biserică cu derizoriul salariu de 4 lei și 62 bani lunar, după cum se constată din bugetele anterioare ale bisericii, și acest sacrificiu l-a făcut pentru reparația bisericii, fiindcă era ruinată şi pentru ca (ea) să-şi mărească venitul în speranța unui viitor mai bun. Mai mult decât atât: pe timpul cât a ținut reparația bisericii și până ce s-a plătit definitiv de orice datorie, adică interval de 8 ani sfinția sa n-a primit niciun salariu, ba încă biserica având oarecare procese și mijloacele lipsindu-i pentru susținerea lor, preotul Boerescu a întâmpinat toate cheltuielile din propriile sale mijloace și numai prin asemenea sacrificii s-a putut crea bisericii venitul de care se bucură astăzi. 3. Biserica având venitul ei particular credem că este drept și uman ca să menținem acest preot așa după cum am prevăzut în buget pentru serviciul îndelungat ce i-a adus și sacrificiile făcute, mai ales că numitul preot este împovărat de o familie numeroasă și fără mijloace suficiente 4. preotul Boerescu este în stare de a servi bisericii încă câțiva ani; el este preot supranumerar și postul lui s-ar închide deoarece mai este un preot supranumerar în parohie și anume preotul D. Angelescu de la biserica filială Sf. Nicolae, și de aceea credem că nu este nici creştinesc, nici uman și nici chiar în folosul bisericii și a misiunii preoțești ca un preot, după un serviciu de peste 45 de ani, când activitatea sa este mai fructuoasă pentru sfânta biserică să fie aruncat pe drumuri, căci cu asemenea procedeu dezastruos pentru biserică și pentru moralul preoțesc și creștinesc se degradează datina preoției și misiunea preoțească”[3792].

3.3 Ioniță Popescu, cântăreț, scrisoare din 19 octombrie 1909: „Respectabile Părinte Paroh și Onorabili Domni Epitropi, subsemnatul sunt foarte înaintat în vârstă după cum mă cunoașteți, lipsit de mijloace şi împovărat de o familie foarte numeroasă cu 11 copii dintre care 5 fete, cu cel mai profund respect vă rog să bine voiți a vă gândi câte sacrificii a trebuit să fac a da învățătură și cultură copiilor să devină cetățeni culți și luminați, să facă onoare țării și societății române în care trăim – din 5 fete cea mai mare după ce a terminat universitatea abia cu mari greutăți am măritat-o, iar 4 sunt nemăritate, una urmează la universitate, iar 3 la școala profesională și anul acesta mai tare m-a strivit sezonul cărților, căci nu le-au permis profesoarele să întrebuințeze cărți vechi. Vă rog respectuos să țineți cont că servesc de 28 de ani sfânta biserică cu mult zel și activitate, cu dragoste și onestitate, făcând adesea și serviciul de paracliser; în considerația acestora cu respect vă rog a-mi da și mie un ajutor ce bunătatea Dumneavoastră va găsi de cuviință, fie din excedentul ce are biserica, fie din alte paragrafe, căci mă găsesc foarte mult constrâns și dator, atât pentru cărți, cât și pentru alte necesare fetelor, căci toamna a venit și iarna se apropie și de multe articole sunt lipsit, și vă promit că voi fi tot cel care am fost până acum și vă voi rămâne recunoscător toată viața mea și rugătorul lui Dumnezeu pentru sănătatea și prosperitatea Dumneavoastră. Cu stimă, I. Popescu”[3793].

3.4 Poetul Vasile Militaru, prieten al bisericii domnești din Pitești și al parohului Marin S.Diaconescu scrie o poezie la aniversarea tri-centenarului Catedralei Sf. Gheorghe, 1956. Aceasta figurează în „Cartea de Aur” a bisericii scrisă de amintitul paroh.

„Azi trei veacuri împlinite, a trecut pe-aici, călare,

Ctitorul-Voivod, cu ochii-i ca de vultur duși în zare

[3792] Arhiva..., Dos. 3/1908, f. 16.
[3793] Arhiva..., Dos. 2/1909, f. 70.

Ochii duhului meu vădu-l; ca de bronz și el și calul,
Stat din mers pe-o largă vale, după ce trecuse dealul.

Soarele-și torcea din aur a lui raze, vrând să bee
Toată roua de pe iarba scânteind de curcubee...
Un azur, din zori topite, ciocârliile-n sobor,
Ca din altă lume, parcă, picurau cântarea lor

Cu miros de levănțică adia alene vântul,
Căutând parcă să-mbete cerul tot și tot pământul...
Și pe când în vale cântă gâzele-i cu-ntreg norodul,
Cine știe sub ce gânduri, surâdea senin Voivodul...

Dar deodată el își schimbă fața de lumină plină,
Căci un Înger i s-arată – tot în totul de lumină!
Purtător de biruințe,– e-mbrăcat în zale lucii
Și străpunge un balaur, fiind el dușmanul Crucii!

De pe calu-i sare – fulger – cel Voivod în trup puternic,
Și-a lui frunte și-o prosternă la pământ, adânc cucernic...
Când și-a ridicat în lacrimi rourată a lui față, -
Sfântul ce i-a stat Icoană se topise ca o ceață!

Constantin Șerban Voivodul în genunchi mult a rămas, -
Căutând spre cer cu ochii-i uzi de lacrămi fără glas...
Semnul crucii-apoi cu dreapta și-a făcut, îngândurat;

A săltat în șea ca șoimul, și... ca vântul a sburat!...

Oare ce i-o fi spus Sfântul cel cu suliță de aur
Ce străpunge-adânc grumazul negrului-cumplit balaur,
De s-a mistuit Voivodul în al verdelui câmp larg,
Ca și când el fu nălucă ce-a sburat pe calu-i șarg?

Taină mare și bogată a rămas în veci cuvântul
Ce Voivodul cucernic i l-a vrut grăire Sfântul,
Ca, pe locu-n care harul Cerului i-a stat în cale,
Să se-nalțe-apoi, măreață, Crucea sfintei Catedrale!

Și-acum iat-o: ea străluce peste veacuri mari sub soare,
Pururea nebiruită și mereu biruitoare,
Adunând din patru unghiuri pe cei cari vor să fie
În credința lor zăbavnici însetați de „Apă vie”!

Vifore nimicitoare, ce cumplit au stat să urle,
Au trecut în aste veacuri peste naltele ei turle,
Căutând să le doboare cu urgie grea – dar ele
S-au făcut mereu mai nalte, ridicându-se sub stele...

Trece-vor fără de număr secolii, vrând a se-ntrece,
Dar Cuvântul – acestor turle niciodată nu va trece!
Că-n Altarul lor de aur și-al lor clopot care bate,
Chiamă Dumnezeu la viață oamenii-n eternitate!

O, Voivod și-a ta Domniță ce dormiți de veacuri somnul
Celor ridicați la ceruri să slăviți etern pe Domnul,
Iată, azi, în strălucită sărbătoare de lumină
Sufletele noastre toate pentru voi pios se-nchină...

Fie veșnic pomenite ale voastre scumpe nume
Și de Dumnezeu în ceruri, și de noi, cei vii, din lume!
Preamărească fapta voastră Îngerii din vecinicie
Cu toți Sfinții-n adunare la Cereasca Liturghie!

Și rugați-vă fierbinte pentru omenirea toată
Când va fi ca să ne-adune la-nfricata Judecată,
Să slăvim pe Prea-Măritul Dumnezeu Judecător
Și să fim întru vecie toți: o turmă și-un Păstor!

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare inedite

Arhiva bisericii domnești din Pitești.
Jurnalele dactilografiate ale preotului paroh Marin S. Diaconescu aflate în proprietatea domnului Eugen Boia.
Arhivele Naționale București, fond Ministerul Cultelor și Instrucțiunei Publice, Țara Românească, Dos. 413/1853.
Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, fond Primăria Pitești, Dos. 98/1851 și Dos. 7 (24)/1862.
Serviciul Județean Argeș al Arhivelor Naționale, fond Colecția Registrelor de Starte Civilă.
Arhiva I.N.P, fond C.M.I., Dos. 2653/28, „Parohia Sf. Gheorghe- Domnească, 1921-1943”,
Arhiva I.N.P., fond D.M.I., Dos. 7042, Dos. 7045.

II. Izvoare edite și instrumente de lucru

*** *Acte judiciare din Ţara Românească, 1775-1781*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1973.

*** *Catalogul Documentelor Ţării Româneşti,* vol.V-IX, Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, 1985-2012.

****Călători străini despre țările române, vol. I-X (partea a II-a),* Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1968-2001.

****Cronici turceşti privind Ţările Române: Extrase. Vol. III: Sfârşitul sec. XVI-începutul sec. XIX,* ed. Mustafa A. Mehmet, Editura Academiei Republicii Socialiste România, Bucureşti, 1980.

****Cronicari munteni, vol. II*, ed. îngrijită de M. Gregorian, studiu introductiv de Eugen Stănescu, Bucureşti, 1961.

****Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească*, vol. I-IV, VI, XI, XXI-XXV, Editura Academiei, București, 1966-1985.

****Documente privitoare la istoria românilor,* Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki, I-XXI (35 volume), București, 1876-1942; Suplimente, vol. I-II (9 volume), București, 1885-1909.

****Documente privind istoria românilor,* Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki (Serie nouă), vol. I-IV, Editura Academiei, București, 1962-1974.

****Documente privitoare la negustorii din Țara Românească*, vol. I (1656-1688), editor Gh. Lazăr, Iași, 2013.

****Enciclopedia Argeșului și Muscelului*, vol. I-IV (Biblioteca Județeană „Dinicu Golescu” Argeș, Muzeul Județean Argeș, Biblioteca Universității din Pitești, Muzeul Viticulturii și Pomiculturii Golești, 2010-2014).

****Eparhia Râmnicului și Argeșului, Monografie*, vol. I-II, Rm. Vâlcea, 1976-1977.

****Fototeca online a comunismului românesc*

****Istoria Ţării Româneşti, 1290-1690, Letopiseţul cantacuzinesc*, ed. C. Grecescu şi D.Simionescu, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române, 1960.

****Istoriile domnilor Ţării Româneşti*, în *Cronicile Româneşti, vol. IV, Viaţa şi opera lui Radu Popescu,* ediţia N.I. Simache şi Tr. Cristescu, 1943.

****Letopiseţul ţării Moldovei de la Aron vodă încoace*, în *Opere*, ed. P.P.Panaitescu, Bucureşti, 1958.

****Păstorul Ortodox,* seria veche și nouă.

***Revista *Arhitectura*

***Revista *Argeș* (1966-1980).

***Revista *Restituiri Pitești* (2013-2017).

****Secera și ciocanul,* 1959-1968.

III. Lucrări generale

ANDREESCU, Mihail M., *Documente muntene referitoare la Mitropolia Țării Românești, Mânăstirea Argeș și Episcopia Argeșului. Anii 1492-1823*, București, 2004.

ARGEȘEANUL, Calinic, Constantinescu, Grigore, *Monumente memoriale din județul Argeș. Cruci de piatră*, Editura Europroduct, Pitești, 1999.

BĂLAN, Constantin, *Inscipții medievale și din epoca modernă a României – Județul istoric Argeș, sec. XIV-1848*, Ed. Academiei Române, București, 1994.

BARBU, Violeta*, De bono coniguali. O istorie a familiei din Țara Românească în secolul al XVII-lea*, București, 2003.

BIANU, Ion, HODOȘ, Nerva, *Bibliografia românească veche: 1508-1830. Tomul I: 1508-1716*, București, 1928.

BOBANCU, Tatiana*, Bisericile din orașul Pitești*, Pitești, 1933.

CARTOJAN, Nicolae, *Istoria literaturii române vechi,* Editura Minerva, 1980.

CHIHAIA, Pavel, *Din cetățile de scaun ale Țării Românești*, Editura Meridiane, București, 1974.

COJOCARU, I., *Documente privitoare la economia Țării Românești*, II, Editura Științifică, București, 1958.

COSTIN, Miron, *Opere alese*, Editura Tineretului, București, 1966.

CRAIOVEANU, Ghenadie, *Condica sfântă,* București, Tipografia Cărților Bisericești, 1886.

CRISTOCEA, Spiridon, *Schituri argeșene mai puțin cunoscute*, Editura Ordessos, Pitești, 2012.

CRISTOCEA, Spiridon, *Orașul Pitești în catagrafia din 1838*, Editura Ordessos, Muzeul Județean Argeș, Pitești, 2011.

CRISTOCEA, Spiridon, *Catagrafii din secolele XVIII-XIX ale unor mănăstiri și schituri din județul Argeș*, Editura Ordessos, Pitești, 2013.

CRISTOCEA Spiridon, ROTARU Elena, MASCHIO Romeo, *Piteștiul de altădată, o istorie ilustrată*, Editura Ordessos, Pitești, 2013.

DECEI, Aurel, *Istoria Imperiului Otoman, București*, 1978.

FILSTICH, J., *Încercare de istorie românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.

FILITTI, I.C., *Banatul Olteniei şi Craioveştii*, Scrisul românesc, Craiova, fără an.

GIURESCU, C., DOBRESCU, N., *Documente și regeste privitoare la Constantin Brâncoveanu*, 1907.
GIURESCU, C.C., *Istoria românilor, vol. III, partea a II-a*, București, 1946.

GRECEANU, Eugenia, *Ansamblul urban medieval Pitești*, Editura Paralela 45, 2007.

GRECIANU, Ştefan D., *Genealogiile documentate ale familiilor boiereşti, vol. II*, 1916.

IONAŞCU, I., *Biserici, chipuri și documente din Olt, vol. I,* Ramuri, Craiova, 1934.

IORGA, N., *Opere economice,* ediția Georgeta Penelea, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982.

IORGA, Nicolae, *Studii și documente cu privire la istoria românilor,* vol. IV-V, București, 1901-1903, vol. XIV, București, 1907.

IORGA, Nicolae, *Istoria armatei româneşti, vol. II,* ed. a II-a, Bucureşti, 1930.

IORGA, Nicolae, *Inscripţii din Bisericile României, vol. I-II*, Bucureşti, 1905-1908.

IORGA, Nicolae, *Braşovul şi românii: scrisori şi lămuriri*, Bucureşti, 1905.

IORGA, Nicolae, *Documente privitoare la familia Cantacuzino,* Bucureşti, 1902.

IORGA, Nicolae, *Istoria Bisericii Românești, ed.II,* vol. I, București, 1929.

KRAUS, Georg, *Cronica Transilvaniei, 1608-1665*, Bucureşti, 1965.

METEȘ, Ștefan, *Moșiile Domnilor și boierilor din Țerile române în Ardeal și Ungaria*, Editura Librăriei Diecezane, Arad, 1925.

METEȘ, Ştefan, *Domni din Principatele Române pribegi în Transilvania în veacul XVII*, Cluj, 1934.

OȚETEA, A, *Pătrunderea comerțului romăesc în circuitul internațional (în perioada de trecere de la feudalism la capitalism)*, Editura Academiei, București, 1977.

PASCU, George, *Istoria literaturii române din secolul XVII*, Iaşi, 1922.

POBORAN, G., *Istoria orașului Slatina*, ed. a II-a, Slatina, 1909, G.Poboran, *Istoria orașului Slatina*, ed. a II-a, Editura Constantinescu și fiul, Slatina, 1909.

POPA, Petre, DICU, Paul, VOINESCU, Silvestru, *Istoria municipiului Pitești*, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1988.

POPESCU ARGEȘEL, Ion, *Mănăstirile și bisericile din Muscel la cumpăna dintre milenii*, Editura Fundației România de Mâine, București, 2000.

POPESCU, Marin Matei, BELDEANU, Adrian N., *Mihnea al III-lea (1658-1659)*, Editura Militară, București, 1982.

POPESCU, Silvia, prof., DRĂGUȘIN, Marin, preot, BUBURUZAN, Silviu, drd., *Tărâmul tăcerii: Cimitirul Sfântul Gheorghe din Pitești*, Editura Dosoftei, Iași, 2008.

RĂDULESCU, I. Gr., *Comerțul și industria în trecutul orașului Pitești*, Pitești, 1938.

****Scurtă istorie a artelor plastice în R.P.R. – Arta românească din epoca feudală*, Editura Academiei, București, 1957.

STOICESCU, Nicolae, *Bibliografia localităților și monumentelor feudale din România I. Țara Românească (Muntenia, Oltenia și Dobrogea). Vol. 2: M-Z, indici*. Editată de Mitropolia Olteniei, 1970.

STOICESCU, Nicolae*, Constantin Şerban,* Ed. Militară, Bucureşti, 1990.

STOICESCU,Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec XIV-XVII*, Editura enciclopedică română, Bucureşti, 1971.

STOICESCU, Nicolae, *Matei Basarab*, Ed. Militară, Bucureşti, 1983.

SZEMKOWICS, Laurențiu-Ștefan, dr., *Documente de la Constantin Brâncoveanu referitoare la mănăstirea Argeșului (1688-1703)*, Editura Ordessos, Pitești, 2016.

URECHIA, V. A., *Istoria românilor*, vol. I-XIV, București, 1891-1902.

IV. Lucrări speciale

ANDREESCU, Mihail M., *Istoricul mănăstirii Trivale de la fundare până la 1800. Domeniul funciar și fondul de documente*, București, 2001.

BALŞ, Ştefan, *Biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, în „R.M.M.-M.I.A.”, anul XLV, 1976, nr. 2.

BĂDĂRĂU, Dan, *Fost-a Enache din Constantinopol arhitectul bisericii Trei Ierarhi din Iași?*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XLII, 1966, nr. 5-6.

BĂNĂȚEANU, Ion, *Aspecte mai de seamă ale artei religioase românești și sârbești între secolul al XIV-lea și al XVI-lea*, în B.O.R., LXXXIV, 1966, nr.7-8.

BERECHET, Șt., *Catagrafia episcopiei Argeșului în 1808*, în „B.O.R.”, seria a II-a, anul XL, 1922.

BEZVICONI, Gheorghe G., *Călători ruşi în Moldova şi Muntenia*, Bucureşti, 1947.

BODEA, Cornelia, CERNOVODEANU, Paul, NESTORESCU-BĂLCEȘTI, Horia, *Vatra Bălceștilor, studiu și documente*, Muzeul memorial „Nicolae Bălcescu”, Bălcești pe Topolog, 1971.

BRANIȘTE, Marin M., pr, *Însemnări pe vechile carți de slujbă de la bisericile din Pitești*, în „M.O.”, anul XIII, 1961, nr. 1-4.

BRANIȘTE, Marin M., pr., DIACONESCU, Ilie, pr., *Catagrafia preoţilor din judeţul Argeş, la 1833*, în „M.O.”, anul XIII, 1961, nr. 5-6.

BRANIȘTE, Marin M., pr., *Alegerea și așezarea preoților în slujbă sub Regulamentul Organic în Țara Românească după documente argeșene*, în „M.O.”, anul XVIII, 1961, nr. 7-9.

BRANIŞTE, Marin M., pr., *Partenie Nica Buligeanu (1786-1827)*, în „M.O.”, anul XV, 1963, nr. 9-10.

BRANIȘTE, Marin M., *Câteva știri despre școlile din orașul Pitești înființate pe lângă biserici înainte de Regulamentul Organic*, în „M.O.”, anul XVII, nr. 3-4, 1965.

BRANIȘTE, Marin, pr., *Schitul Buliga, un metoc în Pitești al mitropoliei Țării Românești*, în „M.O.”, anul XVIII, 1966, nr. 1-2.

BRANIŞTE, Marin M., pr., *Însemnări pe cărţi bisericeşti vechi (Regiunea Argeş)*, în „M.O.”, anul XIX, 1967, nr.11-12.

BRANIŞTE, Marin M., pr., *Redeschiderea bisericii domneşti Sfîntul Gheorghe Piteşti*, în „M.O.”, anul XXI, 1969, nr.1-2.

BRANIŞTE, Marin M., pr., *Pisanii, însemnări şi manuscrise din vechile biserici ale oraşului Piteşti* (I-IV), în „M.O.”, anul XXIII, 1971, nr.1-8.

BRANIŞTE, Marin M. , pr., *Primele sedii ale şcolii publice din Piteşti*, în „M.O.”, anul XXIV, 1972, nr.1-2.

BRANIŞTE, Marin M., pr., *Şcoli particulare piteştene - dintre care unele pe lîngă biserici - în veacul al XIX-lea*, în „M.O.”, anul XXVI, 1974, nr.3-4.

BRANIȘTE, Marin M., pr, *Un vechi monument într-un nou peisaj edilitar: biserica domnească Sfântul Gheorghe din Pitești*, în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena”, 1975.

BRANIȘTE, Marin M., pr., dr., *330 de ani de la zidirea bisericii domnești Sf. Gheorghe din Pitești*, în „Almanahul Parohiei Ortodoxe Române din Viena”, 1986.

BRĂTULESCU, V., *Biserici din județul Argeș*, în „B.C.M.I.”, anul XXVI, 1933.

BITAY, A., *O ştire privitoare la pribegia lui Constantin Vodă Basarab Cârnul*, în „R.I.”, 1929, nr. 7.

CARACAȘ, M., CERNOVODEANU, P., STOICESCU, N., *Jurnalul călătoriilor canonice ale mitropolitului Ungrovlahiei Neofit I Cretanul* în „B.O.R.”, XCVIII, nr. 1-2, 1980.

CERNOVODEANU, Paul, *Comerțul țărilor române în secolul al XVII-lea*, în „R.I.”, t. 33, nr. 6, 1980, p. 1094.

CIOBANU, Gh., *Muzica bisericească la români*, în „B.O.R.”, anul XC, 1972, nr.1-2.

CHIHAIA, Pavel, *Data construirii casei domnești de lângă biserica Sfântului Nicolae Domnesc din Curtea de Argeș*, în „Glasul Bisericii”, XXVI, 1967, nr. 9-10.

CIOFLAN, Teodor, MASCHIO, Romeo, *Dovezi arheologice privind existenţa unei curţi domneşti temporare la Piteşti*, în ”Argessis”, anul VIII, 1999.

CIUCĂ, D., *Un perilipsis al bâlciurilor din târgurile din Țara Românească*, în „R.A.”, anul XII, nr. 2, București, 1969.

CREȚEANU, Radu, *Mănăstirea Surpatele*, în „B.M.I.”, 1972, nr. 4.

CREȚEANU, Radu, *Mușat slugerul din Pietroșani și curtea sa din preajma orașului Pitești*, în ”Argeș”, anul III, 1968, nr. 5 (24).

CRISTESCU, D., pr., *Sfânta Mânăstire Arnota*, Tipografia episcopul Vartolomei a Sfintei Episcopii Râmnicul-Vâlcii, 1937.

CRISTOCEA, Spiridon, *Şcoli particulare din Pitești în 1846*, în „Argesis”, anul XVI, 2007.

CRISTOCEA, Spiridon, *Despre școlile particulare din Pitești și din fostul județ Argeș în prima jumătate a secolului al XIX-lea*, în „Argesis”, anul XI, Pitești, 2002.

CRONȚ, Gheorghe, *Dreptul de ctitorie în Țara Românească și Moldova. Constituirea și natura juridică a fundațiilor din Evul Mediu*, în „S.M.I.M.”, vol. IV, 1960.

DEJAN, Constantin, *Biserica Sfânta Vineri din Pitești*, Pitești, 2012.

DIACONESCU, Marin S., preot, profesor, *Un monument istoric: catedrala „Sf. Gheorghe” din Pitești*, Revista „Omu”, Pitești, 1990, nr. 2.

DRAGOMIR, Silviu, *Fragmente din cronica lui G. Brancovici*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională din Cluj”, București, 1924, vol. II.

DRĂGHICEANU, Virgil, N., *Monumentele Olteniei, raportul al II-lea*, în „B.C.M.I.”, anul XXVI, fascicula 76.

DUMITRESCU, Ion, arh., CREȚEANU, Radu, *Trei conace boierești din prima jumătate a veacului al XVIII-lea aflate în județul Ilfov*, în „B.M.I.", anul XLII, 1973.

DUMITRESCU, Ion, *Un pomelnic al mănăstirii Valea din secolul al XIX-lea*, în „Argesis", anul XVI, 2007.

FOCȘA, Ion, *Ghinionul a fost norocul meu*, Editura Tip Naste, Pitești, 1999.

FURTUNĂ, D., *Preoțimea românească în sec. al XVIII-lea. Starea ei culturală și materială*, Vălenii de Munte, 1915.

GEORGESCU, Dumitru V., GEORGESCU, George, *Judeţul Argeş la 1778, după memoriile generalului von Bauer*, în „Argesis", Piteşti, 1995.

GHEORGHIESCU, Paul, GHEORGHIESCU, Alexandru, *Hidrocentrala și barajul Vidraru, 50*, Editura Nouă, 2016.

IONAȘCU, I., DURĂ, Ioan, V., *Biserica din Țara Românească în epoca lui Matei Basarab,* în B.O.R., anul LXXXIX, 1971, nr. 5-6.

IONAȘCU, Ion, *Catagrafia eparhiei Argeș la 1824*, București, 1942.

IONESCU, Zicu, dr., *Salvarea de la demolare a catedralei Sf. Gheorghe din Pitești*, în *Opresiunea cultelor religioase din România în tipul dictaturii comuniste: simpozion: Pitești, 2002: comunicări*, București, Editura Fundației Culturale Memoria, 2003.

IORGA, Nicolae*, Ce este vechea noastră artă?,* în „B.C.M.I.", anul XXXV, iul-oct. 1942.

IORGA, Nicolae, *Testamentele Domniţei Elina Cantacuzino,* în „A.A.R.M.S.I.", Seria III, tom. XVI, şedinţa din 21 decembrie 1934.

IORGA, Nicolae, *O danie a lui Constantin-Vodă Brâncoveanu pentru Sărindar,* în „R.I.", 1932, nr. 7-9.

KARADJA, C. I., *Un călător prin Muntenia. John B. S. Moritt of Rokeby (1794)*, în „R.I.",anul VIII, 1922, nr.10-12.

LUCA, Cristian, editor, *Negustorimea în Țările Române între „Societas Mercatorum" și individualitatea mercantilă, în secolele XVI-XVIII*, Galați University Press, Galați, 2009.

LEHR, Lia, *Comerțul Țării Românești și Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea și prima jumătate a secolului al XVII-lea*, în „S.M.I.M.", anul IV, 1960.

LEHR, Lia, *Organizarea administrativă a orașelor din Țara Românească în anii 1501-1650*, în „Studii-revistă de istorie", anul IX, 1956, nr. 2-3.

LOMBARD, Alf, *Les Terres Roumaines vues par un voyager suedois en 1657,* în „Revue des Etudes Sud-Est Europeens", tom XII, nr. 4, 1974.

MAVRODIN, Teodor, *Episcopia Argeșului, 1793-1949*, Pitești, 2005.

MÂRȚU, Flaminiu, *„Mișeii” Câmpulungului medieval și Biserica „Sfântul Gheorghe”-Olari*, B.O.R., anul XC, 1972, p. 363.

METZULESCU, Stelian, George, *Câteva lămuriri în legătură cu ctitorul catedralei patriarhale*, în „B.O.R.”,anul LXXVI, 1958.

MULȚESCU, Maria, MULȚESCU, Alexandru, *Conacul de la Ștefănești al slugerului Mușat*, în „Argesis”, anul XII, 2003.

MUȘEȚEANU, Ioan, *Mânăstirea Glavacioc: monografie istorică*, Bucureşti, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, 1933.

ONU, Constantin, pr., NOVAC, Vasile, *Biserica Mavrodolu sau biserica din mahalaua albastră*, Editura Dacpress, 2007.

NEAGOE, Claudiu, *Noi aspecte referitoare la „Zborul de la Sf. Ilie” din Câmpulung-Muscel (sec. XVII-XVIII)*, în „Argesis”, anul XI, 2002.

OLTEANU, Șt., *Locul și rolul orașului Pitești în contextul producției meșteșugărești urbane din Țara Românească în evul mediu*, în „Muzeul Pitești. Studii și Comunicări”, Pitești, 1972, nr. 4.

OLTEANU, Ștefan, ȘERBAN, Constantin, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, Editura Academiei Române, 1969.

PANAITESCU, P.P., *Pribegia lui Constantin Şerban Basarab şi a lui Ştefan Petriceicu şi testamenturile lor*, în „A.A.R.M.S.I.”, s.III, t. XXI, Bucureşti, 1939.

PANAITESCU, P.P., *Cum au ajuns Bucureștii capitala țării?*, în „Revista Fundațiilor Regale”, 1938, nr. 8.

PANAITESCU, P. P., *Sfârşitul lui Constantin Şerban Cârnul*, în „R.I.”, 1927, nr.1-3.

PĂCURARIU, MIRCEA, Diac., Prof., CIUREA, AL., I., Pr., Prof., *Istoriografia Bisericii Române și problemele ei actuale*, în B.O.R., LXXXIX, 1971, nr. 3-4.

PĂDURARU, Marius, *Vechi lăcașe de cult ale orașului Pitești. Biserica domnească cu hramul „Sfântul Gheorghe” din Pitești. Cu o referire la un document trecut cu vederea despre ctitorul acesteia*, în „Argesis”, anul XV, 2006.

PÎRNUȚĂ, Gh., RADU, Ion, T., LUPU, Ion, *Învățământul în Muscel în secolele XVII-XIX*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1968.

PÂRÂIANU, Nicolae, *Peisaj urban cu negustori armeni și o biserică*, Editura Ararat, București, 2013.

RĂDULESCU, Ion Gr., *Un monument istoric: biserica Sf. Gheorghe din Pitești*, în „Păstorul Ortodox”, 1939, nr. 11-12.

RĂDULESCU, Toma, *Câteva mărturii documentare privitoare la județul istoric Argeș din condica mănăstirii Pantelimon*, în „Argessis”, anul X, 2001.

REZACHIEVICI, C., *Domeniul boieresc al lui Radu Şerban*, în „Studii – revista de istorie”, anul XXIII, 1970, nr. 3.

ROSETTI, Dinu V., *Observații arheologice privind vechimea orașului Pitești*, în „R.M.M.-M.I.A.”, nr. 1, 1977.

STOICESCU, Nicolae, *Constructori ruși de iazuri în secolul al XVII-lea în Țara Românească și Moldova*, în „S.M.I.M.”, vol. III, 1959.

STOICESCU, Nicolae, *Cum măsurau strămoșii. Metrologia medievală pe teritoriul României*, Editura Științifică, București, 1971.

ȘERBAN, Constantin, *Negustori argeșeni la începutul sec. al XIX-lea. Două documente inedite*, în „Studii și comunicări. Muzeul Pitești”, anul V, 1980.

ȘOVAR, Gheorghe, *Filantropi argeșeni și musceleni*, Editura Paralela 45, Pitești, 2013.

TOCILESCU, Gr. G., *Raporturi asupra câtorva mănăstiri, schituri și biserici din țară*, București, 1887.

ȚIGHILIU, Iolanda, *Domeniul lui Constantin Brâncoveanu*, în volumul comun „Constantin Brâncoveanu”, coordonatori Paul Cernovodeanu, Florin Constantiniu, Editura Academiei R.S.R., București, 1989.

URIȚESCU, Grigore, *Schitul Trivalea din Pitești*, în „M.O.”, nr. 3-4, 1965.

VOINESCU, Silvestru, *Un secol de activitate corală în Pitești*, Pitești, 1971.

ZOTTA, Sever, *Documente relative la Hrizea vistierul şi la moşia Dobreni*, în „Arhiva genealogică”, anul II, 1913.

ZOTTA, Sever, *O colecţie veche de spiţe de neam*, în „R.I”, anul XI, 1927, nr. 1-3.

ZOTTA, Z. S., *Ultima ştire despre Constantin Şerban Voevod*, în „R.I.”, anul XII, 1926, nr.7-9.

CUPRINS